

Çatının altında kalanlar

Etyen Mahçupyan 2005.02.18

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun, yazar Selahattin Aydar'ın hapis cezasını bozması; ilkel pozisyonlarını saçmalık noktasına vardırarak bazı köşe yazarları dışında son derece olumlu karşılandı, hatta bir 'devrim' muamelesi gördü.

Gerçekten de laiklik üzerinden yürütülen ve zaman zaman zorbalığa varan siyasi/ideolojik tahakkümün, bu karar sayesinde bir miktar dizginlenmesi en azından bir basiret örneğiydi. Ancak olaya biraz daha serinkanlı bakarsak, örneğin mahkumiyetin kaldırılması yönünde kaleme alınmış olan mülahazanın epeyce garip yargı ve yorumlar içerdiğini de görüyoruz. Anlaşılmakta ki bu karar net bir zihniyet dönüşümünün veya tercihinin uzantısı olmaktan ziyade, AB rüzgarları ile kafaları karışmış olan yüksek yargı mensuplarının el yordamıyla geliştirdikleri bir sağduyu tavrından ibaret. Öte yandan kararın tek bir oy farkıyla, kıl payı alınmış olması bu kafa karışıklığının bireyleri aşarak kurumsal bir mana ifade ettiğini de ortaya koymakta...

Nitekim Yargıtay 10. Daire Başkanı "bu kararın Yargıtay'ın görüşü olarak kabul edilemeyeceğini" söylemiş. Herhangi bir kararın Yargıtay görüşü olması için asgari bir oy elde etmesi gerektiğini sanırsanız yanılırsınız. Eğer karar aksi yönde çıkmış olsaydı tamamen makbul sayılacak olan bu çoğunluk, tamamen içerik nedeniyle bu mümtaz yargı mensubumuz tarafından 'gayrimeşru' addedilmekte. Meğerse yargının temel görevi "devletin milletiyle bölünmez bütünlüğü ve cumhuriyetin temel niteliklerini korumak"mış. Laikliğin devletin temel ilkelerinden biri olduğunu da hatırlatan Daire Başkanı, "bu devletin çatısıdır, çatı giderse hepimiz altında kalırız" gibi bilgece bir yorumda da bulunmuş...

Ülkemizde hukuk felsefesinden nasiplenerek hukukçuların bulunmaması, yukardakine benzer hüznü değerlendirilmelere sıkça neden olmakta. Her şeyden önce hukuk hiçbir demokraside, yasamanın ona tanıdığı kural çerçevesinden bağımsız olarak 'devletin bölünmez bütünlüğünü' korumak gibi bir misyona sahip değildir. Çünkü devletlerin despotlaştığı noktalarda hukuk onun koruyucusu değil, aksine dizginleyicisi olarak meşrulaşır. Despotlaşmak ise, güç tekeline sahip bir üst kurum olarak, her devletin doğal eğilimidir... Bu nedenle Batı'da hukuku geliştiren bütün içtihatlar, otoritenin hegemonyası karşısında özgürlüklere yer açan kararlardır. Hukukçu denen insanlardan beklenen de, devletlerin yaptırımları karşısında evrensel insan haklarına sahip çıkmalarıdır...

Dolayısıyla hukukçuların görevi 'cumhuriyetin temel niteliklerini' değil, 'cumhuriyetin niteliklerini' korumak olabilir ancak. Çünkü bu niteliklerin sabit addedilmesi, geçmişte alınmış olan tercihlerin gelecek nesilleri tahakküm altına almasını ifade eder ve insan haklarına da demokrasinin ruhuna da aykırıdır. 'Cumhuriyetin nitelikleri' değişken olmaya mahkum bir kavramdır ve bunların ne olacağını da hukukçular değil, toplumsal tercihler belirler. Nihayet laiklik denen anlayış ise, ancak demokrat zihniyet içinde şekillendiği takdirde hukukça savunulabilir olur. Türkiye'deki gibi tamamen otoriter bakışla, ayrımcılık ve kısıtlama üzerine bina edilmiş bir laikliğin bizzat hukukçular tarafından yüceltilmesi ise demokrasi hazımsızlığının boyutunu ortaya koymaktadır.

Daire Başkanı'nın kaygısı olan, Türkiye'de hukukun 'çatının altında kalması' ihtimali ise zaten gerçekleşmiş durumda... Bizdeki hukuk gerçekte felsefi anlamda harabeye dönmüş bulunan devletçi ve laik çatının altında ezilen, ama buna karşılık o çatıyı ayakta tutan bir payanda konumundan da çıkamayan bir kurum. Maalesef bizdeki hukuk devlete bakmaya o denli şartlanmış ki, hukukun 'temel nitelikleri'ni görmeye bile zorlanmakta...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Amerikan akı mı?

Etyen Mahçupyan 2005.02.27

Geçen hafta kamuoyunu oyalayan olaylardan biri de Robert L. Pollock adlı bir gazetecinin Wall Street Journal'de yayınladığı 'Avrupa'nın hasta adamı...

Yeniden' başlıklı makalesiydi. Söz konusu yazının bu denli ciddiye alınması ise ABD yönetimi tarafından ısmarlandığı intibainı vermesiydi kuşkusuz... Çünkü makalenin kendisi sonuna kadar okunmayı hak etmeyecek kadar ciddiyetsiz ve yüzeysel yargılarla doluydu. AKP'yi gizli ajandası olan bir İslamcı hükümet olarak tanımlayan yazar, seçtiği marjinal örneklerle verdiği önemle de Türkiye'yi hiçbir biçimde tanımadığını ve anlamadığını ortaya koymaktaydı. Tabii bu durum, yazıda bir 'tespit' olarak öne sürülen paranoya eğiliminin her toplumda olduğu gibi bizde de olmadığı anlamına gelmiyor. Ancak Amerikalıların da şunu anlaması gerekmekte ki, söz konusu eğilimler bu toplumda on yıllardan beri olmasına rağmen, nedense kendilerini hiç rahatsız etmemişti. Demek ki asıl konumuz bizdeki paranoya eğilimleri değil, bu eğilimlerin ABD karşıtlığı içeren bir renk alması... Öte yandan bizdeki paranoyaların öyle zırt pırt kayma yapmadığını, belli başlı birkaç alan arasında geçişli olarak sabit kaldığını iyi biliriz.

Dolayısıyla Türkiye'deki ABD karşıtlığının ABD'nin performansından bağımsız olarak ele alınması zor gözüküyor. Bu performans ise Irak'a yapılan müdahale, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin reddi veya Kyoto Sözleşmesi'nin imzalanmaması gibi olaylarla sınırlı değil... Bizzat Pollock'un makalesi de ABD performansının parçası ve ABD karşıtlığını artırmaya aday. Çünkü her şeyden önce bu etik zaafı olan bir yazı... Türkiye'ye ilişkin verileri çarpıtmakla yetinmeyip; demagojiye yeltenmekten de çekinmeyen, aşırı kibirli bir yazı... Sayın yazar kibirin bu düzeyinin bizatihi akılsızlık olduğunu ise herhalde bilmemekte. Çünkü kendi yaptığını es geçerek, suçu kendini algılayana yıkmaya çalışmak; bu algılamayı güçlendirmekten başka işe yaramaz. Pollock'un yazısını okuyanlar şimdi eskiye kıyasla daha da ABD karşıtı bir konumdalar...

Hele Türkiye'deki algılamanın değişmesini 'akıl ve sağduyu' sahipliği olarak tanımlamak iyice gülünç bir bakışla karşı karşıya olduğumuzu göstermekte. Çünkü akıl ve sağduyu, algılamanın üzerine bina edilen bir eylem alanına gönderme yapar. Akıl kullanarak algılamamızı değiştirmez, olsa olsa onu bir eleştiri süzgecinden geçiririz. Ama ya bu eleştiri süzgeci algılamamızı daha da güçlendirirse? ABD konusunda olan biraz da budur... Türkiye'nin entelektüel eliti ABD üzerinde ve etrafında epeyce tartışma ve analiz yaşadı. Bu çözümlemelerin derinleşmesi ise ABD'nin daha da net bir biçimde suçlanması ile sonuçlandı. Dolayısıyla Pollock gerçekte Türkiye'den daha fazla 'akıl ve sağduyu' istememeliydi. Onun istediği paranoya eğilimlerini koruyan, ama ABD'ninkine paralel hale getiren bir Türkiye...

Anlaşılan bazı Amerikalılar güçlü ve zengin olmalarından hareketle kendilerini akıllı da sanıyorlar. Gerçekten de liberal ideoloji, akıllının başarılı olacağı düsturunu empoze ettiği ölçüde, başarılıyı da akıllı sanmaya neden oluyor. Dahası galiba bazı Amerikalılar niyetle davranış arasındaki mesafenin de farkında değiller. Niyetleri 'iyi' olduğu için, davranışlarının da 'iyi' olarak algılanacağını sanmaktalar. Oysa onları tanımlayan nitelik, kendilerine atfettikleri ve herkesin kuşkuyla karşıladığı niyetleri değil; davranışlarında belirginleşen zihniyetsel eğilimleri. Ve hepimiz biliyoruz ki ABD otoriter zihniyete sahip bir dış politika yürütmekte... Zor kullanarak demokrasimsi

rejimler üretebilirsiniz, ama demokratiği baltalama pahasına. Bazı Amerikalıların akli bunu kavramaya nedense yetmiyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aydın manzaraları

Etyen Mahçupyan 2005.07.17

Modern tasavvur 'aydın' denen kişiyi cemaatinden uzaklaşabilen, olaylar karşısında bireysel duruş sergileyen biri olarak sunar.

Batı dünyasında modernlik esas olarak relativizmin felsefi algıya nüfuz etmesi olduğu için, aydın da bir bireyselleşme kategorisi gibidir. Çünkü relativist bakış, herkesin kendi başına ve kendisi için bir değer olduğunu; dahası isteklerinin ve fikirlerinin de, herhangi bir otoritenin meşruiyetini gerektirmeyecek biçimde, bizihi değerli olduğunu kabul eder. Bu durumda 'aydın', sırf kendi fikirlerinden hareketle pozisyon alan ve topluma konuşan adamdır... Ancak Batı'nın doğusuna ilerlediğimizde bu tablo değişir: Rusya ve Türkiye gibi ülkelerde, relativizm güdük kaldığı ölçüde, modernlik esas olarak dinin arka plana itilmesi olarak algılanmış; bu da otoriter zihniyetin pekişmesiyle sonuçlanmıştır. Bireyselliğin gelişmemesi karşısında modernliğin rakipsiz taşıyıcısı haline gelen devlet, dini bastırdığı ölçüde kendine yeni bir meşruiyet alanı üretmiş ve içini de milliyetçi ideoloji sayesinde doldurmuştur. Dolayısıyla bu tür ülkelerde 'aydın' da bağımsız değil; cemaatinden kopmuş olsa da devlete bir biçimde kapılanan biri olagelmıştır...

Türkiye'de bu aydınlar bugün iki tür olarak karşımızdalar: Biri, kendisini modern, ilerici, bağımsız addeden ama devlet referansı dışında durmayı beceremeyen; bunu fark ettiği ölçüde de meseleleri sulandırıp magazinleştirmeyi tercih eden 'postmodern devlet aydını' tipi... İkincisi ise, kendisini bilinçli olarak devletin hizmetinde gören, toplumu sürekli mesele yaratan bir nifak odağı olarak algılayan; devlete konuşup onu etkilemeye çalışırken, bir yandan devlet politikasının her değişiminde kendi pozisyonunu değiştirmekten gocunmayan 'modernist devlet aydını'. Bu ikincisini 'devletin aydını' olarak adlandırmak da pek yanlış olmaz; çünkü devletin de bu tür insanları kullanmaya özellikle eğilimli olması doğal bir sonuçtur.

Her iki aydın türü açısından en hassas alan ise doğal olarak milliyetçiliktir... Milliyetçilik onları hem dine mesafeli bir konuma getirerek modern kılar, hem de devletin yamacına taşır. Bu nedenle de karşıt milliyetçilikleri ima eden siyasi meselelerde, bu aydınlar hemen ideolojik ve demagojik tavır almayı bir fırsat olarak görürler... Nitekim ilk grubun medyadaki duayenlerinden Ertuğrul Özkök de 13/7 tarihli yazısında "hayatlarını neden 'devlete karşı olduklarını' gerekçelendirmeye çalışmakla geçiren bazı aydınları" hedef almış. Söz konusu aydınların PKK terörüne karşı suskun kaldığını öne süren Özkök "nerede demokrasi, nerede insan hakkı" demeyi de unutmamış... Kritik nokta PKK'nın terörist bir örgüt olduğunun tescili değil. Çünkü Özkök'ün sözünü ettiği aydınlar bunu zaten söylemekle kalmadılar, bu örgütün Stalinist olduğunu ve asıl Kürt toplumu üzerinde manevi şiddet uyguladığını sıkça belirttiler. Esas konu 'devlete karşı olma' halinin vurgulanmak istenmesi... Ama Özkök'ün anlamakta zorlandığı olay şu ki, bahsettiği aydınlar 'devlete karşı' değiller; sadece 'devleti muhatap' alıyorlar. Çünkü bu devlet bizi temsil ediyor. PKK'yı zaten eleştiriyoruz ama onu düzeltmek bizim sorumluluğumuz değil; oysa devletin düzelmesi bizim sorumluluk alanımızda.

Özkök'ün yaklaşımının ardında, PKK'nın eleştirilmesiyle manevi bir rahatlama sağlayıp, devletin bu haliyle devamının meşrulaştırılma isteği varsa; bunun için propagandaya dönük bir stratejinin yeterli olamayacağını bilmekte yarar var. Çünkü 'insan hakları' ve 'demokrasi' diyen hiçbir devlet; karşısındaki terörü bahane edip baskıyı bir tür 'millî' politika haline getiremez. Bunu alkışlayacak devlet aydınları bulmak hâlâ hiç de zor olmasa bile...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kimi suçlayacaksınız?

Etyen Mahçupyan 2005.07.20

Herhalde topluma ilişkin bilginin on yıllardır devlet tarafından kotarılması sonucu, kendi hakkımızda bilgi üretme alışkanlığımız fazla yok.

Son yıllardaki 'sivil toplum' anlayışı da bu geleneği pek fazla değiştirmedir. Bugün 'sivil toplum' dendiğinde esas olarak yarı resmi kurum ve kuruluşları anlıyor, onların rapor ve değerlendirmelerine önem atfediyoruz. Oysa son dönemde ortaya çıkan ve toplumun içinden süzülen bir başka bilgi akışı daha var... Türkiye'nin AB üyeliğine adaylık sürecinin ciddiyet kazanmasıyla birlikte, uyum sürecini takip etmeye çalışan AB yetkilileri doğrudan toplumun kılcal damarlarına giderek bilgi talep etmekte. Böylece gerçek anlamıyla sivil toplum da adam yerine konmuş olmanın getirdiği bir enerji ile kendi koşullarına bilgi üretme amacıyla bakmakta ve bu bilgiyi kamuoyuna sunmakta... Ne var ki kamuoyu denen nesne, hâlâ medyanın süzgecinden geçerek oluşan ve eski alışkanlıklarından kurtulamamış bir 'aydın' anlayışını yansıtan, kendine has bir ideolojik ortam. Diğer bir deyişle her attığı adımın devlet tarafından nasıl değerlendirileceği konusunda aşırı hassas; buna karşılık esas işlevi olması gereken toplumu okumak ve yansıtmak açısından son derece tutuk ve temkinli bir medya anlayışından hâlâ kurtulmuş değiliz.

Bu durumun bir 'ulus-devlet' açısından ilginç bulunması gereken bir sonucu var: Toplumun içinden üretilen bilgiler bir türlü topluma ve hatta devlete ulaşamazken; rahatlıkla Avrupa'nın siyasi karar merkezlerine taşınabiliyor ve bir sonraki AB raporunda yerini alıyor. Söz konusu bilgileri üretenleri milliyetçi ve devletçi bir tavırla kınayabilir; hatta onların yabancılara koz veren bir tür vatan hainleri olduklarını ileri sürebiliriz. Ama kendi vatandaşına vatandaş muamelesi yapmayan bir yönetim zihniyetinin, kendi zaafını topluma yüklemesi pek inandırıcı olmaz. Hele bu bilginin gittiği yer, bizim devlet olarak katılma niyeti beyan etmiş olduğumuz bir ulusüstü birlik ise...

Geçenlerde 'Türkiye Yayıncılar Birliği Yayınlama Özgürlüğü Komitesi'nin yayınladığı 2005 Yılı Raporu da benzer bir akıbetle karşılaştı. Bu metne ilişkin olarak kendi medyamızda neredeyse hiçbir haber çıkmaz ve herhangi bir tartışma yaşanmazken; AB Komisyonu Türkiye yetkililerinin katıldığı bir toplantıda raporun içeriği ele alındı. "Son günlerde eski yasakçı eğilimlerde artış" olduğu gözlemiyle başlayan tespitler, "yeni yasalarla düşünce ve ifade özgürlüğü açısından atılan olumlu adımların geri alınmaya" başlandığını vurguluyor. Hemen söylemek gerekir ki rapor tek yanlı bir devlet kötölemesi değil... Örneğin yargılamalar ve kitap toplattırmalar açısından önemli kazanımların da olduğu, beraat davaları tek tek zikredilerek anlatılmış. Ancak yeni TCK'daki 'temel millî yarar' maddesinin 'devlete, kurumlarına ve Türklüğe hakaret' biçiminde yorumlanma kolaylığından; Basın Yasası'nda yapılan değişikliklerin yayınlama özgürlüğüne getirdiği kısıtlamalara uzanan bir dizi hukuki tedbir de ele alınmakta. Biçimsel eksikliklere getirilen olağandışı para cezaları, matbaaların bastıkları her kitabı polise

ve savcılığa getirme gibi 'normal' demokrasilerde olmayan uygulamalar, vurgulanan tespitler arasında... Korsan yayını engelleme gerekçesi altında getirilen, devletten ücretiyle bandrol alma zorunluluğunun; devletin bandrol satışı yapmadığı iki ay boyunca nasıl de facto bir yayın yasağına dönüştüğünü de gene rapordan okumak mümkün...

Hiçbir toplum kendi beceriksizliğini yabancılara afişe etmek istemez. Ama kendi devletiniz bu tür beceriksizlikleri bir 'yönetme sanatı' sanırsa, toplumun kanalları da doğal olarak yurt sınırlarını aşar ve günün birinde yaptırım olarak geri döner.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Halk travma yaşıyor

Etyen Mahçupyan 2005.07.29

Yukarıdaki başlık Batman'ın 'müstakil siyasi gazetesi' Çağdaş'ın 29 Haziran günkü sürmanşetiydi... Haber o sırada kent içinde ve çevre ilçelerde, köye dönüş süreci ile ilgili araştırma yapmakta olan TESEV heyetinin izlenimlerini kapsamaktaydı.

Program yöneticisi Dilek Kurban, Sabancı Üniversitesi'nden Dr. Betül Çelik, psikolog Öznur Acicbe ve asistan Harun Ercan'dan oluşan çalışma grubu; Türkiye'de 'yerinden edilmiş insanlar' meselesinin çok boyutluluğunu masaya yatıran daha geniş bir proje takımının da parçası. 'Ülke İçinde Yerinden Edilme Sonrası Yurttaşlık Haklarının Yeniden Tesisi ve Toplumsal Rehabilitasyon' başlıklı araştırma; sadece Güneydoğu'yu değil, yoğun göç almış olan batı ve güney illerimizi de kapsamakta. Çünkü 'travma', bölge halkının sadece kendi köylerine dönmek istediklerinde değil; ülkenin başka bir bölgesinde yerleşmek istedikleri zaman da geçerli olan bir tespiti ifade ediyor... Çocukların eğitim zorluklarından ebeveynlerin dil sorunlarına; iş bulma güçlüklerinden getto usulü hayatın içe kapanmacı, yabancılaştırıcı ve nihayetinde çatışmacı hoyratlığına uzanan bir dizi içiçe toplumsal yara... Dahası yurdun batı ve güney metropollerinde yaşama kararı veren Kürt ailelerin çevredeki diğer etnisiteler tarafından nasıl kabul edildikleri; bu ani yoğunluğun ne tür 'ırkçı' tepkiler üretme potansiyeline sahip olduğu gibi sorularla da karşı karşıyayız.

Son günlerde yeniden siyasi bağlamı içinde tanımlanan ve 'Öcalan terörü'nün nasıl durdurulacağı meselesine indirgenen bu insani dramın, hâlâ gerekli toplumsal duyarlılık içinde ele alınamaması ciddi bir zaaf. Çünkü küçük hayatları çevreleyen bireysel ortamlar şu anda kendiliğinden yeşeren husumet tohumlarıyla dolu... Türkiye Öcalan'ın inisiyatifinde gözüken terörü tabii ki durdurmak zorunda. Ama bunun salt askeri tedbirle mümkün olmadığını, şiddetin ancak Kürtlerin çoğulcu bir siyaset üretmeleri fırsatına sahip oldukları noktada, bir araç olmaktan çıkacağını görmek durumundayız. Kürtleri yıllarca ve halen homojen bir grup olarak algılama eğiliminde olan devlet anlayışının, o 'grubun' kaba kuvvete teslim olmasını kolaylaştırdığını göz ardı edemeyiz. Daha da kritik olarak, bugün yeniden vatandaş sayılmak için çırpınan ve hak arayan sıradan Kürt insanların, kendi çevrelerinden başlayarak topluma ve devlete mesafe almalarının önlenmesi gerekiyor. Çünkü şiddet sadece bugünün meselesi olarak kalmayacak... Kürtleri yeniden vatandaş yapamayan bir devlet, maalesef bu toplumu gelecekte de şiddetin kıyısında durmak zorunda bırakacak...

Ne var ki şiddet genellikle ancak 'öteki'ne yöneldiğinde fark edilmekte. Oysa dışına yönelen şiddetin nüveleri kişinin ve cemaatin içinde başlayıp serpiliyor... TESEV araştırma grubunda görev alan psikolog Acicbe'nin

izlenimlerine dönersek, "sık yaşanan ruhsal sorunların başında depresyon ve psikosomatik belirtiler gelmekte, bunlara zaman zaman kayıplara ilişkin yas tepkileri eşlik etmektedir. Depresyonun kendini genelde çökkünlük, geleceğe ve bugüne ilişkin kaygılar, öfke duyguları ve ölme isteği ile gösterdiği; kuşkucu, çekingen ve içe kapalı bir davranış kalıbını beraberinde getirdiği gözlenmiştir. Söz konusu yakınmaların yaşam tehdidine, ekonomik durumun kötüleşmesine, toplumsal yaşamın bozulmasına, istenmeyen bir göçe zorlanmış olmaya, göç sonrası yaşam koşullarına ve toplumsal desteğin kaybına bağlı olabileceği düşünülmektedir."

'Toplumsal desteğin kaybı' sadece o desteği kaybettiğini düşünenler için değil, tüm toplum için bir hastalanma halinin belirtisidir... Toplumsal meseleleri 'çözme' uğruna toplumun bir uzvunu 'hasta' ilan edenler, sonunda bütün vücudu hasta ederler...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küçük prens halt etmiş

Etyen Mahçupyan 2005.07.31

Geçen hafta medyada Ankara kaynaklı eğlenceli bir haber vardı: Türk Eğitim-Sen, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim için tavsiye edilen eserler arasında bulunan 'Küçük Prens' adlı kitabı bir miktar sakıncalı bulmuş.

Çünkü kitabın bir yerinde şöyle bir ifade bulunmaktaymış: "Bir Türk diktatör, halkına Avrupalılar gibi giyinme zorunluluğu getirdi, öyle giyinmeyenlerin cezası ölümdü..." Sendikanın genel sekreteri doğal olarak 'Hiçbir Türk, halkına Avrupalılar gibi giyinme zorunluluğu getirmedi' dememiş; 'öyle giyinmeyenlerin cezası ölüm değildi' de dememiş; ama 'diktatör' kelimesine takılmış ve bu kelime ile "kastın ne olduğunun açıklanmasını" talep etmiş. Herhalde kitabın yazarı olan Saint Exupery'nin mezardan göndereceği bir mesaj veya mirasçıların ellerindeki 'belge'lere dayanarak yapacakları bir açıklama beklenmiyor... Açıklamayı Bakanlık yapacak ve edebiyat tarihine mal olmuş yazarın, edebiyat tarihi içinde özgün bir yere sahip bu eserinde ne kastettiğini, Sendika yöneticilerine ve duyarlı halkımıza söyleyecek.

Çünkü amaç genel sekreterin de dediği gibi "gençliğin aldatılmaması"... Yani bizler tarihin nasıl yaşandığını o kadar kendimizden emin bir biçimde biliyoruz ki, buna aykırı edebi izlenimlerin dahi yanlışlardan ayıklanmasını istiyoruz. Kabul etmek gerek ki, Sendikanın gösterdiği bu hassasiyet kendi asli işini çok aşan bir 'milli' duruşu ima etmekte. Hatta söz konusu genel sekreterin bir tür 'doğru küçük prens' olduğunu düşünebiliriz. Çünkü bildiğimiz gibi, doğru ideolojiler doğru prensler üretir...

Eğer çevremizdeki ideolojik yanlışların devlet eliyle ayıklanma çabası, sadece bazı duyarlı kişilere has bir tutum olsaydı, fazla üzerinde durmamız gerekemeyebilirdi. Ama ülkemizde sadece küçük prensler değil, onların büyükleri de var... Ancak ülkemiz artık bir padişahlık olmadığı için de bu büyük prenslerin öyle tek başlarına prenslik taslamaları modernliğe uymuyor. Dolayısıyla artık büyük prenslerin kendi kurumsal yapılanmalarını gerçekleştirdiği, modern bir meşruiyet kazandığı, kısacası 'demokrasi' dedikleri bir düzende yaşıyoruz...

Titizlikle korumaktan hiçbir zaman geri durmadığımız demokrasimizi daha da ileri götürecek bir tasarruf da gene geçen hafta içinde ve gene Milli Eğitim Bakanlığı bağlamında yaşandı: İlköğretim müfredatına ait haftalık ders çizelgesi gerekli hassasiyet içinde yenilenirken, daha önce iki saat olarak okutulan 'inkılap tarihi ve Atatürkçülük' dersi de Genelkurmay'ın isteği üzerine üç saate yükseltilmiş. Bu değişikliğin nedeni olarak

öğretmenlerin yetersizliği ya da konunun derinliği nedeniyle haftada iki saatin yetmediğini düşünebiliriz. Ama bilindiği gibi havuz büyüdükçe daha fazla su kaldırır... Nitekim daha önce müstakil ders olarak okutulan 'vatandaşlık ve insan hakları' da şimdi bu eklenen üçüncü saatin konuları arasına girivermiş...

Tabii amaç muhtemelen aynı: "Gençliğin aldatılmaması"... Maazallah 'vatandaşlık ve insan hakları' konusu başıboş bırakıldığında gençlerin ne kadar yanlış eğitileceklerini tasavvur edin. Yanlış eğitim ise bir sürü yanlış küçük prensler üretir ve büyük prenslerin onları ıslah etmek üzere müdahalede bulunmalarından başka yol kalmaz. Oysa modern demokrasimiz artık bu tür arkaik darbelerden hoşlanmıyor, biliyorsunuz... O nedenle de vatandaşlık ve insan hakları gibi konuların 'inkılap tarihi ve Atatürkçülük' bağlamında öğretilecek olması çok hayırlı olmuş. Ne de olsa doğru bir vatandaşlık ancak bu öğreti sayesinde mümkün; doğru insan hakkının ise 'doğru vatandaş' olma hakkından fazlasını ifade etmemesi gerektiği açık... Allah basiretli devletimizden ve onun doğru vizyonlu prenslerinden razı olsun...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adaletsizlik istikrar sağlar mı?

Etyen Mahçupyan 2005.08.01

Herhalde en mutlu hükümdarlar, tebalarına adaletli bir sosyal sistem sunan ve böylece tüm farklılıklarına karşın, toplumda huzur ve barış yaratanlar olmuştur. Kadim dönemlerden bu yana tüm bilge danışmanlar da zaten, yöneticilere adalet tavsiyesinde bulunmuşlar; hanedanların sürekliliğinin ve egemenlik alanının genişlemesinin buna bağlı olduğunu savunmuşlardır.

Aynı öğretinin Osmanlı deneyiminin de parçası olması yanında, böylesine bir geçmişe sahip olmakla sıkça övünmekten de geri kalmayız...

Ancak modernleşme sonrasında ortaya çıkan liberal demokrasi anlayışı, bu kadim bilgeliği bir tür arkaik tutum haline getirmekle kalmadı; kendisini özellikle 'muhafazakar' sayanlar bile bugün adalet konusunda ikircikli bir tavır içine girdiler. Liberal öğretiye bakılırsa demokrasilerin temel sorunu 'temsilde adalet' ilkesi ile 'yönetimde istikrar' ilkesinin nasıl bağdaşacağı... Tabii demokrasiyi bir oy verme mekanizmasına, siyaseti ise kuvvetler ayrılığına indirgeyen ve arka planda yöneticinin otoriter yapısını korumaya meyleden bir ideolojinin, bu ikileme düşmesinde şaşırtıcı bir yan yok. Ama aynı ikilemin bir 'mesele' olarak muhafazakarların da gündeminde olması ilginç. Anlaşılan modernlik muhafazakarları milliyetçi yaptığı ölçüde onları homojen bir dünya arayışına itmiş ve heterojenliğin istikrarsızlık yaratacağı korkusu, adaletin unutulmasını kolaylaştırmış...

Oysa adalet ile istikrarın hiçbir biçimde eş düzeyli olmadıklarını idrak etmek için fazla bir zeka gerekmiyor. Olayı uç noktasına çekerek adaletin olmadığı bir dünya ile istikrarın olmadığı bir dünyayı mukayese edebilirsiniz... İstikrarsızlık muhakkak ki teknik bir sıkıntı olarak yaşanacaktır; ama adaletsizlik tüm sistemin meşruiyetini berhava edecek bir mayın gibidir. Dahası bu iki kavramı birbiriyle nedensellik bağı içinde irdelediğinizde; gene muhakkak ki istikrarsızlık bir miktar adaletsizliğe neden olsa da, asıl adaletsizliğin istikrarsızlık üreteceği ve bu istikrarsızlığı kalıcı hale getireceği açıktır. Buna karşılık adaletsizliğin istikrar getireceği toplum yapıları da hayal edilebilir, ama görülecektir ki bunlar mutlakiyetçi bir zihniyeti ima eden sistemler olacaktır... Diğer bir deyişle eğer özgürlükler temel değerler ise ve özgürlükleri korumayı hedefleyen bir siyasi kültürünüz varsa; istikrar uğruna adaletten vazgeçmeyi düşünemezsiniz.

Ancak bir adım daha ileri giderek söz konusu karışıklığı da sorgulamakta yarar var: Liberal anlayışın bize empoze ettiği adalet/istikrar gerilimi acaba ne kadar gerçekçi? Böyle bir gerilim varsa, bunun nedeni bizzat liberal dünya görüşünün kendisi olmasın? Liberalizmin hiçbir zaman 'demokrat' olamayacağının bir nişanesi de acaba söz konusu karışıklık mı? Başka bir ifadeyle temsilde adaleti gerçekleştirmiş olan bir sistem niçin yönetimde istikrar sağlamakta zorlansın? Eğer temsilde gerçek bir adaletten çok fazla sayıda fikir, talep ve tercihin karşı karşıya geldiği bir siyaset kastediliyorsa; bunun kendiliğinden istikrarsızlık anlamına gelmeyeceğini görmek lazım. Çünkü böyle bir çoğulcu yapı, ancak eğer siz bir 'konuşma kültürü'ne sahip değilseniz istikrarsızlık üretir. Aksine eğer birbirini anlamaya ve özgür iradeye dayanarak birlikte yaşamaya açık bir zihniyete sahipseniz; tam aksine istikrar için adaletin peşinde koşmanız beklenir.

Bütün bunları 'istikrar' kisvesi altında yüksek tutulan seçim barajı bağlamında düşünelim: Bu uygulama adil midir? Gerçekten istikrar sağlamakta mıdır? Yoksa toplumun altına yerleştirilmiş bir mayın mıdır? Çare adaletsizliği sistemleştiren bu zihniyetin daha da pekişmesi midir; yoksa artık özgürlüğü değer kılan bir zihniyete yaklaşılması mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toplumu dizginleme işlevi

Etyen Mahçupyan 2005.08.05

Çok partili hayata geçildiğinden beri, Cumhuriyetin asli işlevi daha görünür hale geldi... Böylece bizler de 'bölücülük' ya da 'irtica' başlıkları altına giren meselelerin, gerçekte toplumsal talepleri dizginlemek isteyen devletin bulduğu, pek de şık kaçmayan bir kaçış yolu olduğunu anlamaya başladık.

Eğer cumhuriyet, doğal olarak değişmekte olan toplumların dinamizmini kamusal alana taşıyarak siyasallaştıran, böylece farklı talepler arasında barışçı uzlaşmalar oluşturarak birlik bütünlüğü sağlayan bir rejim ise; bizim Cumhuriyetimizin daha baştan epeyce sorunlu olduğunu görmekte yarar var... Çünkü bizde 'birlik bütünlük' sonuçta varılacak ve yeniden üretilecek bir toplumsal değerden ziyade, devletin kendi hükümranlılığını topluma empoze etmesine yarayan bir dogma gibi. Yani devlet önce kendi hayalindeki 'birlik bütünlük'ün nasıl olması gerektiğine karar veriyor; ardından da toplumdan bu düzene uymasını ve -size garip gelse de- değişmeden kalmasını istiyor. Cumhuriyeti bir kez skolastik ve neredeyse dinsel bir mantıkla sabitleştirip; bir de 'ilelebet payidar' kalacağını vurgulayarak kutsallaştırdığınızda, halka da kendisinden istenen davranış kalıplarına itaat etmekten başka yol kalmıyor...

Diğer taraftan 'devlet' denen şey bu topluma uzaydan indirilmiş bir 'üst kurul' değil... Devlet adına karar verenler ve toplumu dizginlemek için ömürlerini vakfedenler de bizler gibi bu toplumun üyesi. Onlar da çocuk oluyor, büyüyor, iyilikler kötülükler ediyor; ama bizden farklı olarak hayatlarının bir noktasında metamorfoz geçirerek 'başkalaşıyor'. Bunu bazen rütbe ile, bazen de tanıdıkların himmeti sayesinde gelen bir ermişlik hali gibi düşünebiliriz. Ama galiba 'ihtida' sözcüğü durumu daha iyi anlatıyor. Aynen Osmanlı'da olduğu gibi, devlete intisap etmek bir tür din değiştirmek, ayrı ve farklı bir dünyanın anlam dünyasına girmek gibi...

Bu insanlar -her ne kadar bize benzer gözükseler de- o noktadan sonra bir anda bizden daha üstün bir konuma yükselmekteler: Her şeyden önce toplumsal bilginin esası onların elinde toplanıyor ve bizlerden saklanıyor. Dahası bize ilişkin kararların önemli bir bölümü -tabii ki bizlerin iyiliği adına- onlar tarafından ve

bize mümkün olduğuunca söylenmeden alınıyor... Örneğin Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği'nin 'birtakım mahzurları beraberinde getireceği' gerekçesiyle Resmi Gazete'de yayımlanmadığını, yani toplumdan gizlendiğini şans eseri olarak öğrenmiş bulunuyoruz. Demek ki söz konusu personelin atanma, görev ve sorumluluk alanlarının belirlenme, eğitim ve işten çıkarılma kriterlerinin toplum tarafından bilinmesinde bizlerin anlayamayacağı bir sakınca var. Düşünün ki, yönetmelik köy korucularının somut görev yerlerini veya kim olduklarını belirleyen bir doküman değil; bu seçimin neye dayandığını, nasıl yapılması gerektiğini söyleyen bir belge... Dolayısıyla yönetmelikler gelecekteki uygulamanın bizatihi kendisini değil, kurallarını ve sistematüğini ortaya koyabilir ancak. Tabii bir de devlette bu işlerden kimin sorumlu olduğunu, kararların kimler tarafından alınacağını, paranın nereden geleceğini vesaire söyler...

Bu tür bir yönetmeliğin yasalara ve genel meşruiyet anlayışına aykırı olmadığını varsayarsak, asıl meselenin devletin iç karar mekanizmasını ima etmesi olduğu anlaşılır. Toplumun bilmesinde 'mahzur' bulunan şeylerin zaten topluma ait bilgiler olması pek inandırıcı olmazdı... Ama bizlere bu denli uzak olan ve -tabii bizleri kollamak için- tepemizde yer alan devletin iç işlerine ait bilgilerin bizden saklanmasından daha doğal ne olabilir? Toplumun devlet karşısında dizginlenmesini 'cumhuriyet' olarak kabullendikten sonra...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindarı tanımadan din korunabilir mi?

Etyen Mahçupyan 2005.08.07

Geçenlerde yazdığım 'Terör dinin yanlış yorumu mu?' başlıklı yazımı, gazetemiz yazarlarından Kerim Balcı 'Terör dinin yanlış yorumu değildir' diyerek yanıtladı. Umarım bu başlık tersinden, yani 'meğerse terör dinin doğru yorumumuş' şeklinde okunmaz...

Çünkü Balcı'nın kasdı, aslında terörün hiçbir biçimde bir 'yorum' olarak ele alınamayacağı. Ne var ki karşımızdaki, dinle hiçbir ilişkisi olmayan bir eylem ve siyaset anlayışı da değil. Aksi halde 'terörün zaten dinle ne ilgisi olabilir' der geçerdik. Gördüğümüz ve bildiğimiz kadarıyla, dünyanın çeşitli kentlerini vuran son terör dalgasının failleri kendilerini özellikle 'Müslüman' olarak adlandıran ve eylemlerini İslam'a bir tür bağlılık dili üzerinden meşrulaştıran kimseler. Söz konusu eylemcilerin Batı Avrupa menşeli insanlardan da oluşması ise; olayın salt Doğu/Batı ya da Ortadoğu'nun ezilmişliği ve geri kalmışlığı türünden argümanlarla açıklanamayacağını göstermekte. Anlaşılan o ki, bugün İslam dini, Batılı insan ve sistem karşısında kendisini ezilmiş hissedenden Doğululuğun şiddet kullanan siyasi dilini bir biçimde besliyor...

Bu beslenmenin İslam'dan değil, kendisini İslam'ın içinde addeden eylemciden kaynaklandığı açıktır. Dolayısıyla 'İslami terör' cinsli cahilce ve kötü niyetli tanımlamaları bir tarafa bırakabiliriz... Ama şiddet kullanmaya karar vermiş eylemcinin, söz konusu şiddeti meşrulaştırmak için İslam'a başvurmakta olduğu gözleminden kaçamayız. Bu bağlantıyı açıklamakta zorlandığımız veya yüzleşmekten rahatsız olduğumuz ölçüde, eylemcilerin dini 'kasıtlı olarak saptırdıklarını' söylemek ise kolaycılık olur... Dini yorumlama şansını vermediğimiz eylemciye, dini saptırma fiilini yüklemek bizi rahatlatır da; saptırmanın bile bir tür yorum gerektirdiğini dikkate almak durumunda kalırız. Çünkü açıktır ki, eğer bu bir saptırma olsa bile, 'saptırma' başlığı altında değil; dindarlığın gereği olan doğal bir yorumlama söylemi içinde hayata geçmekte. Yapılanın saptırma olduğunun açıkça söylenmesi halinde herhalde terör gruplarının pek yandaş bulma ihtimalleri

olamaz. Dolayısıyla bizlere 'saptırma' olarak gelse de, eylemcilerin kendileri için oluşturdukları dil, yapılanın İslam'a uygun bir eylem olduğunu söyleyecektir.

Bu noktada şiddetin İslam tarafından vazedilmediğini, kınandığını, hatta lanetlendiğini ileri sürmek de yeterince doyurucu bir muhakeme olmaz. Çünkü, eğer eylemcilerin aptal olduklarını varsaymıyorsak, onların da şiddetin dinen meşru olduğu durumlara ilişkin, İslami rehberler tarafından yeterince desteklenmiş mülahazalar öne sürebileceklerini hayal edebiliriz. Söz konusu mülahazaların birer 'yorum' olmadığını söylemek ise daha da zordur... Sonuç olarak terörü dinin yorumu saymasak da; açıktır ki terör eylemini yapanlar kendilerini dinin belirli yorumlarına dayandırarak idame ettirme şansını yakalamış durumdadır.

Balcı anlaşılır nedenlerle dini korumak istiyor... Bu amaçla Batı'dan bakanların sadece siyasete yansıyan dindarlığı algıladığını; 'kalpler ve seccadeler' alanında kalmış olan geniş kitleleri dikkate almadıklarını; 'kalbe açılan hakikatlerin' varlığını görmezden geldiklerini söylüyor. Haklı olabilir... Ama dünyanın geri kalanı için Müslümanlarla yaşamak, ortak kamusal ve siyasal alanın paylaşılması demektir. Eğer kalbe açılan hakikatler kamusal alanda farklı bir Müslüman doğurmaz ve o Müslüman şiddet kullanana karşı siyaset yapmazsa; sıradan Batılı nezdinde Müslüman, bir tür terörist olarak tanımlanır. Teröriste 'dindar değildir' demek kolay; ama inandırıcı değil. Soru nasıl olup da bazı dindarların şiddet kullandıkları ve buna karşı diğerlerinin ne yapacağı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel terör ve sol

Etyen Mahçupyan 2005.10.07

Tüm dünyayı bir 'savaş alanı' olanı olarak algılayan şiddet eylemcileri, kendi Müslüman kimliklerini dünyayı ahlakçı temeller üzerinde kuracak bir 'öz' olarak görürken; modernliği de insanlığın geçici bir yozlaşması olarak tanımlamaktalar.

Çare olarak yeniden dine işaret etmeleri onları birçokları için 'premodern' kılmakta... Ama onlar günlük hayatları ve meraklarıyla aynı zamanda modernitenin çocukları olmakla kalmıyor; modernliği bir bütün olarak karşılına aldıkları ölçüde 'postmodern' bir siyaset kulvarı oluşturuyorlar. Söz konusu siyasetin insan hayatını hiçe sayan şiddeti bugün haklı olarak tepki çekmekte. Müslümanlığın bir ideoloji olarak kullanılması ise, özellikle Batı'da yüzeysel bir 'medeniyet savaşı' söylemi üretmekte... Ama yaşadığımız anı anlamak açısından belki biraz daha geniş açıyla bakmamız lazım: Küresel şiddet eylemcilerinin İslami dilini bir yana bırakırsak acaba karşımızda nasıl bir siyaset bulunmakta? Birincisi şahıslara değil, yapıya, yani düzene karşı çıkan bir siyasi tavırla karşı karşıyayız. Amaç parçalı değil, küresel bir değişimin tetiklenmesi. İkinci olarak evrenselci bir yaklaşım bu... Tüm insanlığın kurtuluşunu hedef alan, 'herkes için' yapılan bir eylem. Üçüncüsü, eşitlikçi bir itiraz serdedilmekte. Batı'nın tüm dünyayı hegemonik kısıpına karşı ortaya konan bu hakkaniyet arayışı, ekonomiden siyasete tüm alanları kuşatmakta. Nihayet dördüncü olarak karşımızda ahlakçı bir tavır var. Yürütülen siyasetin meşruiyeti, modernliğin gayri ahlaki ve insanlık açısından gayri meşru yaptırımlarına dayandırılmakta.

Dolayısıyla eğer itirazın İslami tonunu arka planda tutup hangi ideolojik kriterleri öne çıkardığına bakarsak, epeyce tanıdık bir söylemle yüz yüze geliyoruz. Evrenselci, eşitlikçi ve ahlakçı bir değişim talebi, bir düzen

değişikliği siyaseti bu... Kısacası ideolojik olarak 'sol' bir yaklaşım. Şiddet kullanımı ayırıcı bir nokta olmak bir yana, belki Müslüman kimlikli küresel terörü daha da sol kılmakta. Çünkü özellikle Leninist okumanın, çatışmayı ve güç kullanımını doğallaştıran bir siyaseti ima ettiği açık. Bu otoriter yaklaşımın eylemi yücelten, başarılı eylemi bizatihi 'haklı' sayan yönünü de unutmamak lazım. Günümüzün küresel teröristi belki ideolojisini İslamiyet içinde bulduğunu sanıyor; ama onun yaptığı Leninist bir sol eylemciliğin İslami dil içinde kimlikleşmesinden ibaret. Nitekim Batı eleştirisinin hâlâ klasik 'emperyalizm' söylemi içinde sürdürülmesi, söz konusu yatkınlık ve geçişliliğin ne denli doğal olduğunu ortaya koymakta.

İronik olan, dinsel kimlikli sol eylemciliğin, tam da 'modern sol' çökmüşken ortaya çıkması. Devletçiliğin, plancılığın ve merkezîyetçiliğin gözden düşmesi, yani otoriter zihniyetin meşruiyetini kaybetmesi solun siyasi alanını daraltırken; aynı ilkeleri savunan şiddet siyaseti bugün solun daha da kabuğuna çekilmesine neden oluyor. Çünkü sol hâlâ modern... Ve modern kaldığı sürece liberalizme alternatif olma şansı yok. Dolayısıyla mesele hem modernliğin dışında duran, hem de şiddeti dışlayan bir solun üretilmesidir. Modernliğin dışında durmak ise bir zihniyet değişimini ima etmekte... Solun, kendisini, 'yıkan' değil, konuşan ve dokunan bir siyasi kültür olarak geliştirmesi gerekiyor. Anlama faaliyetinin ancak 'birbirini anlama' biçiminde yaşanabileceğinin farkında olan bir bakış... Birlikte sorun çözebildiği ölçüde, yan yana değil birlikte yaşamayı hedefleyen bir yaklaşım. Küresel dünyada şiddeti gayri meşru kılacak ve onu gerçekten durduracak başka bir fırsat gözüküyor. Böyle bir solun otoriter laiklikle hiçbir ilgisinin olmayacağı, farklı kimlikleri siyaseten bütünleştirdiği oranda anlam kazanacağı ise açık...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Söylemin mesajı

Etyen Mahçupyan 2005.10.09

Askeri okulların açılması geçen haftalarda bazı muvazzaf ve emekli askerlerin konuşmalarına vesile olurken; gazetelerde genişçe yer alan Kara Kuvvetleri Komutanı Büyükanıt'ın sözleri gene bilinmeyen hiçbir şey içermemesi ile dikkat çekti. Anlaşılan "hilafeti ve şeriatı hayal eden" insanların varlığı hâlâ önemli bir tehlike sayılıyor ve terörle aynı kefeye konabiliyor. Oysa herhalde askerler de bilirler ki şiddet kullanmadığı sürece bir hayalin sakıncalı sayılması, sadece kendi hayalinizin farklı olduğunu ve başka hayallerden pek hoşlanmadığınızı ima eder. Üstelik bugün geçmişe özlem duyan siyasi söylemlerin Türkiye ile sınırlı olduğunu da sanmamak gerek. Batı'nın en 'ileri' ülkelerinde bile krallık rejimine dönmeyi hayal eden ufak gruplar hâlâ mevcut... Türkiye gibi, demokrasinin yerleşmediği, özgürlüklerin insanlara yetmediği ülkelere ise; bazı insanların gelecek hayali oluşturmadıkları veya başkalarının gelecek hayallerinde kendilerine yer bulamadıkları ölçüde, geçmiş hayali kurmalarından daha doğal bir şey olamaz.

Dolayısıyla ülke yönetiminde söz sahibi olanların bu tür kesimleri de entegre edecek bir toplumsal hayali niçin üretemediklerini kendilerine sormaları daha yararlı olacaktır. Ulusal değer dendiğinde milliyetçi kaygılardan başkasını hayal edemeyenlerin, toplumsal dinamiğin onların demesiyle 'ulus' üretmediğini bilmelerinde de büyük yarar var. Büyükanıt'ın "ulusu sevmeyenlerden nefret edeceğiz" söylemi, toplumun önceden belirlenmiş ve içi toplumsal tercihlerle doldurulmamış bir 'ulus' kavramına doğru zorlanması biçiminde anlaşılabilir. Eğer ulusu ideolojik olarak tanımlayacak ve tüm toplumun buna uymasını isteyecek olursak; karşımıza daima ulusu

'bölmek' isteyenlerin çıkacağı açıktır. Çünkü toplumlar gerçek bir birliktelik iradesi üretebildikleri oranda 'ulus' olurlar. Bu ise özgürce konuşan, birbirini 'taniyan' ve iradesi olan bir toplum demektir...

Anlaşılır kaygılar sonucunda 'ihtar' konuşmaları yapan yüksek rütbeli komutanların, kullandıkları söylemin içerdiği epistemik mesajın da farkında olmaları beklenir. Münafıkların "Cumhuriyeti korumak ve kollamakla yükümlü olanların pençelerinde yok olacakları", "ülkeyi çağdışı karanlığa çekmek isteyenlerin... yarattıkları hayal aleminde boğulacakları" türünden klişelerin genç öğrencileri motive ettiği varsayımını bile gözden geçirmekte yarar var. Ama aynı konuşmanın tüm toplum tarafından da duyulduğu dikkate alınırsa, Silahlı Kuvvetler camiasının günümüzdeki toplumsal/ideolojik dile daha yakın düşen bir söylem geliştirmeleri gerçekçi bir adım olur. Çünkü Türkiye toplumu kendisine basmakalıp gözüken cümleleri artık kolay kolay fikirden saymıyor... Aynı kelimelerle ifade edilen ve zaman içinde aynı kalan bir düşünce kalıbının; gerçekte kendi değişim sürecine tekabül etmediğini görüyor. Ayrıca böylesine değişmezlik taşıyan bir ideolojik konumun düşünme denen eylemle fazla uyuşmadığını da fark ediyor.

Giderek kendini tekrarlayan bir bakışın Atatürk'ün adıyla bağdaştırılması ise binilen dalın kesilmesi gibi. Çünkü Atatürk'ün bir vizyon adamı olarak yaşatılması, değişimi ne denli içselleştirdiğinin topluma anlatılmasıyla mümkün. Bu potansiyeli büyük harfle yazılmış bir 'Düşünce Sistemi' etiketiyle dar bir alana sıkıştırmak, toplumun belki de giderek daha büyük bir bölümünün söz konusu referansın dışına çıkmasını ifade edebilir. Oysa toplumun savrulduğu bu büyük değişim döneminde, Atatürk'ün tam aksine toplumsal değişimi ve özgürleşmeyi taşıyan bir sembol oluşturmaya büyük bir avantaj olacak; böylece arzu edilen 'birlik ve beraberlik'e dayalı bir ulusun yaşatılması da çok daha gerçekçi bir projeye dönüşecektir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Köpüğün ardından

Etyen Mahçupyan 2005.10.10

Avrupa Birliği ile müzakere sürecini başlatacak 3 Ekim dönemecinden sürpriz çıkmadı... Medya anlaşılır nedenlerle yaşanan gerginlikleri biraz abartırken, birçok insan da kendini bir belirsizliğin içinde hissetti.

Ancak konuyu 'karşı tarafın' içinden görme imkanı olanlar için olayın nereye gittiği son derece aşıkardı ve herhangi bir sürprizin olması tamamen Türkiye'nin tutumu ile bağlantılıydı. Çünkü AB içinde Türkiye'nin üyeliğine karşı olanların varlığına karşın, bir kurum olarak AB'nin bu üyeliği erteleme veya niteliğini değiştirme şansı hiç yoktu. Tam da bu nedenle 'imtiyazlı ortaklık' ve 'dereceli entegrasyon' türünden yeni kavramsallaştırmalarla Türkiye'yi ikna etme çabaları üretildi. Diğer bir deyişle geline nokta üyeliğin niteliğini değiştirmek artık tamamen Türkiye'nin elindeydi...

Ne var ki bu gayrette başı çeken Hristiyan Demokratların argümanı o denli zayıftı ki, Türkiye'nin kendi rızası ve iradesiyle söz konusu teklife yanaşması olanaksızdı. Çünkü Türkiye'nin böyle bir adım atmasının önkoşulu, bunun kendi uzun vadeli menfaatine uygun düşmesiydi ve bu da ancak kendi yerini Avrupa'da sağlam görmesi ile mümkündü. Yani Türkiye'nin 'imtiyazlı ortaklığa' evet demesi için, Hristiyan Demokratların niçin Türkiye'nin vazgeçilmez olduğunu inandırıcı bir biçimde ortaya koymaları gerekmektedir. Oysa onlar tam tersine bizim niçin AB içinde yer almamamız gerektiğini ortaya koyan tezler öne sürdüler... Sonuçta 3 Ekim'den çıkacak

kararı Türkiye sağlam duruşuyla empoze etmiş oldu. Çerçeve metindeki sözcükler atılan bu adımın yanında önemsiz kaldığı gibi, o sözcüklerin anlamlılığı da pek uzun ömürlü olmayacaktır.

Ancak bir yanılgıyı bertaraf etmekte de yarar var: Müzakerelerin başlaması Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformlara ve gösterdiği iradeye bağlı olmuş olsa da, bu müstakbel üyeliğin asıl aktörü AB'nin kendisidir. Eğer AB içinde bir grubun Avrupa kavramında önemli bir değişim yaşanmamış ve Türkiye'nin bu yeni algılamayı desteklediği içselleşmemiş olsaydı; Türkiye'nin halen uygulanmayan ve hatta bazıları uygulanmak istenmeyen 'reformlarıyla' müzakere sürecine alınması düşünülemezdi. Küresel bir dünyada karşı karşıya kalınan modernite krizinin ürettiği açlıktan şiddete, yabancılaşmadan toplumsal şizofreniye uzanan tehditlerin bir 'konuşma kültürü' talep ettiği, günümüzde birçok Avrupalı için açık. Bu yeni kültürün zayıfın güçlüye, ilkelin gelişmişe adaptasyonunu değil; dünyayı paylaşan tarafların birbirlerini anlamaya dayanan karşılıklı adaptasyonuna muhtaç olduğu da... Türkiye'nin müstakbel üyeliği ileride gerçekleşmese bile, Avrupa'nın bugünkü tavrı söz konusu tutumu bir 'siyaset' haline getirebilmenin sancılarını yansıtıyor: AB Türkiye'yi içermese de bir 'barış projesi' olarak tasavvur edilebilir belki; ama Türkiye'yi reddeden bir AB'nin 'barış projesi' olarak yaşaması mümkün olmaz...

Bu durum Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olduğunu gösterse de, Avrupalı olduğunu kanıtlamıyor. Eğer Avrupalılık etnisiteyi ve dini aşan bir zihni algılamayı ima etmekteyse, bizlerin sadece şimdi değil tarihte hiçbir zaman Avrupalı olmadığımızı görmekte yarar var. Düşünün ki Osmanlı toprak nizamının ataerkil bir mantık üzerinde olgunlaştığı tarihte, Batı kırsalı neredeyse üç yüz yıllık bir kapitalist modaliteye sahipti. Ama AB projesinin gücü de asıl bu noktada: Türkiye Avrupalı olduğu için değil, bugüne kadar zihniyet açısından tam olarak Avrupalı olmadığı ama gelecekte olması gerektiği için AB içinde yer alıyor. Bunun kültürel kimliği budamayan, ancak onu karşılıklı etkileşim içinde değişime zorlayan bir dünya olacağı açık. Ne var ki kendimizi istediğimiz yönde değiştirmek artık Avrupalı olabilmekten geçiyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Niyet ve Gerçek

Etyen Mahçupyan 2005.10.14

Küresel terör bağlamında İslami duyarlılığa sahip insanların kulağına hoş gelen bir söylem var... 23 Ağustos'ta Yorum sayfasında Mahir Kaynak şöyle demektedir: "Terör eylemleri bunu gerçekleştirenlerin söylemleriyle değerlendirilmemelidir. Birçok eylem onu gerçekleştirenlerin iddialarının tam tersi sonuçlar yaratır. Bunun en tipik örneği El-Kaide'dir.

İslam için mücadele ettiklerini söyleyenlerin eylemleri dünya ölçeğinde bir İslam karşıtlığı yaratmakta(dır)... Böyle bir mücadelenin Müslüman bir odak tarafından planlanması mümkün değildir. Tam tersine İslam karşıtı bir örgütün varlığından söz edilebilir." Söylemek gerek ki, bu son derece 'talihsiz' bir muhakeme. Sonuçlardan hareketle gerçek niyetlerin anlaşılacağı varsayımı her şeyden önce tamamen bilimsellik dışı. Eğer sonuçlar niyetleri bire bir yansıtsaydı, bugün elimizde tarih diye bir disiplin olmazdı. Çünkü tarih bize esas olarak belirli niyetlere sahip iradi kişiliklerin sürecin sonunda nasıl sonuçlar ürettiğini anlatır ve bunun nedenlerini anlamaya çalışır.

Ancak daha basit bir bakışla da Kaynak'ın yaklaşımı fazlasıyla sorunlu. Bir kere belirli bir aktörün niyetini temel alırken, bunun sonuç üretme kapasitesini diğer aktörlerin davranışlarından bağımsız ele alamayız. Diğer bir deyişle El-Kaide terörü bugün farklı odakların kullanım alanı içine girerken, ilk niyete aykırı sonuçlar da yaratabilir. Bu durum El-Kaide'nin hayali bir örgüt olduğunu göstermediği gibi, istenmeyen sonuçların tam da El-Kaide'nin varlığıyla mümkün olabildiğini ortaya koyar. İkinci olarak anlaşılan Kaynak muhtemel tüm Müslüman siyasetçilerin akıllı ve rasyonel olduklarını varsaymakta. Çünkü onların sonuçları önceden görebileceğini ve buna göre davranacaklarını düşünüyor. Oysa belki de El-Kaide bu eylemleri İslam için iyi olduğunu düşünerek yapmakta ve yanılmakta... Buradan üçüncü noktaya geliyoruz: Belki de El-Kaide'nin rasyonalite anlayışı tamamen tersine işlemekte ve onlar ortaya çıkan sonuçları Kaynak'tan farklı değerlendirmekteler. Eylemleri yapanın sonuçları nasıl değerlendirdiğini bilmeden, bu sonuçları kendi kafanızda yorumlayıp buradan da yapanın kimliğine ilişkin kuram üretmek fazla 'cesur' kaçıyor.

Ancak daha da vahimi Kaynak'ın kendi kafasındaki İslam, Müslümanlık, siyaset, yarar ve sonuç gibi kavramlara verdiği anlamı, kimliğini bilmediği teröristlerle paylaştığını sanması. Onların dini ve siyaseti farklı bir biçimde algılayabileceği nedense hiç aklına gelmiyor. El-Kaide'nin tam da İslam'dan ve dinin günümüzdeki işlevinden farklı şeyler anlaması sonucunda terörü rasyonel bir mücadele aracı haline getirmiş olabileceği böylece bir kenara konuyor. Sonuç olarak Kaynak bugün İslam dünyasında yaşanmakta olan 'dinin siyaseten ideolojikleştirilmesi' sürecini anlamamayı tercih ediyor...

Bu durumda biz de çıkıp Kaynak'ın gerçek niyetini ve söz konusu makaleyi niçin yazdığını mı sorgulamalıyız? Niyetten sonuca giden muhakemenin ne denli 'zayıf' olabileceğini anlamak için şu soruları da düşünebiliriz: Acaba Türkiye'de uyguladıkları terör Kürtlerin imajına zarar verdiğine göre, Güneydoğu'yu kasıp kavuran PKK değil mi? Irak'ta açık bir prestij kaybına uğradığına göre, acaba bu ülkeye müdahale eden gerçekte ABD değil miydi? Diğer taraftan Türkiye'nin anlam ve önemini artırdığına göre, acaba 11 Eylül'ü aslında biz mi yaptık?

Birçok istihbarat örgütünün var olan kaotik şiddet atmosferinden yararlandığı muhtemelen doğrudur. Müslümanların büyük çoğunluğunun bu şiddeti tasvip etmedikleri de... Ama bu durum bazı Müslümanların şiddet siyasetine kaymış olduğu ve bunu kendi niyetleriyle tutarlı kıldıkları gerçeğini değiştirmiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hazmetme kapasitesi

Etyen Mahçupyan 2005.10.16

Avrupa Birliği'ne üye olma sürecine ilişkin çerçeve metinde AB'nin Türkiye'yi 'hazmetme kapasitesine' atıfta bulunması, bazı çevrelerde alınganlık yaratmış gözüküyor.

Diğer ülkelere yönelik bakışın Türkiye için geçerli olmadığı, uygulanacak koşulların da bu nedenle farklı olabileceği; sonuçta Türkiye'nin kendine düşeni yapsa bile üye olmayabileceği vurgulanıyor. Bu tespit tabii ki doğru çıkabilir... Türkiye gerçekten de hiçbir yönüyle diğer katılımcı ülkelere benzemiyor. Bunun nedeni sadece fakirlik, nüfus veya dinsel farklılık değil. Avrupa ve Türkiye bütün bir modernlik tarihi boyunca birbirlerini 'öteki' olarak algılamış kültürler. Dahası bu durum bir tanımlama veya yanılısamadan değil, gerçek zihniyetsel farklardan beslenmekte. Rölativizm bir zihniyet olarak Avrupa'da Orta Çağların hemen sonrasında ortaya çıkıp modern dünyanın kodlarını oluştururken; bizde bugün bile gerçek anlamıyla içselleşmiş değil. Bizler tepeden

ve yüzeysel yöntemlerle otoriter bir modernleşmeyi hayata geçirirken, Batı gibi olmayı hedef aldık; ama Batı ile birlikte aynı anlam dünyasını paylaşmayı hâlâ hazmedemedik. Dolayısıyla bu 'hazmetme' meselesi iki yönlü bir olay ve her iki tarafın da muhtemelen yeni bir nesle ihtiyacı var.

Öte yandan söz konusu hazım sürecinin işlememesi halinde Türkiye'nin AB üyeliğinden zaten hayır çıkmayacağı açık. Adaptasyon anlamına gelen 'müzakere'nin sürekli bir çatışmayı ima etmesi halinde, Türkiye'nin de Avrupa'nın da kendi ruh sağlıkları açısından bu bütünleşmeyi bir sonraki yüzyıla bırakmaları belki daha doğru olur. Bu arada müzakerelerin gerilim siyaseti için bir araç olduğunu hesaplayan 'ulusalcı' duyarlılık sahiplerini de anlamak gerekiyor. Onlar açıkça görüldüğü üzere 'hazmetme kapasitesi' açısından büyük bir travma yaşamaktalar. Batı'nın bizi böleceği vb. saçmalıklara takılıp onları aşagılamamak lazım... Çünkü gerçekte bu 'ulusalcılar' Türkiye toplumunu hazmedemiyorlar... Bu toprağı paylaşan insanların kendilerine kritik gözle bakmaya hazır bir özgüven geliştirmesi, onların ulus hayallerine ters. Türkiye toplumunun kendi iç dinamiğinden hareketle belki ilk kez bütün unsurlarını kuşatacak biçimde bir 'millet' olmaya yöneldiğı şu günler, şabloncu milliyetçiliğın de çaresizliğine işaret etmekte.

Bu değişim dinamiğinin kaçınılmaz olarak bizi olumlu bir yerlere sürükleyeceğini söylemek de tabii ki mümkün değil. Tarih ucu açık bir süreç... Varılacak nokta sadece bizim basiretimize değil, çevremizin nasıl değişeceğine de bağlı. Bu nedenle AB müzakere süreci de kaçınılmaz olarak ucu açık olacak. Nihai üyelik hukuksal bağlam içine girildiğini gösteren bir durum tescili iken, asıl değişim sürecin içinden geçilirken yaşanacak. Eklemek gerek ki bu çok radikal bir değişim olacak ve Türkiye geri dönüşü olanaksız bir biçimde sahip olduğu bin yıllık zihniyet kalıbını kırma durumunda kalacak. Bunun bir miktar tedirginlik ve ürküntü yaratması doğal... Söz konusu ürküntünün 'milliyetçilik' etiketi altında dışa vurulması da... Ancak bunun asgari bir akıl ve ahlak zemininde yapılmasında yarar var. Örneğın Türkiye'nin AB'ye girmesine karşı olan insanların şimdi "görüşmeler açık uçlu, Türkiye hiçbir zaman üye olmayabilir" diye eleştirmeleri ne denli inandırıcı? Bugün bazı siyasetçilerin de diline hakim olan düzeysizlik ve basiretsizlik, hazmetme kapasitesinin öyle kolaylıkla geliştirilemeyeceğini ima ediyor. Ama Türkiye'nin siyaset zihniyetinin de ucu açık... O da değişecek ve değiştikçe Avrupalılığı hazmederken, bugüne kadar ufkumuzu belirlemiş eski zihniyetin kalıntılarını hazmedemediğı ortaya çıkacak... Bu siyasilerle ve 'ulusalcılarla' son demleri yaşıyoruz, tadını çıkarın...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberallik zor zanaat

Etyen Mahçupyan 2005.10.17

Bir süreden beri karşılıklı olarak isim vermeden Atilla Yayla ile liberalizm üzerinde bir atışma yaşıyoruz. Bu tür zihinsel alışverişler tarafları ve okuyucuyu yeni düşüncelere yönelttiğı oranda faydalıdır. Faydadan kasıt orta bir yol bulunması veya bir tarafın diğerinin fikrine yanaşması değil.

Kendi kulvarında yaratıcı olmak, yeni argümanlar, farklı bakışlar geliştirmek de söz konusu faydayı üretir. Ama eğer argümanlar kendini tekrar etmeye yüz tutuyorsa, tartışma hem anlamsızlaşır hem de sıkıcı olur. Hele fikirleri duygusallığın içinden okumaya meyleden tepkilerin varlığında, konuyu basitçe kapamak en hayırlı yoldur. Yayla'nın Yorum sayfasında çıkan 1 Ekim tarihli makalesinde benim daha önce yazdıklarımı "öfke ve nefretle" yapılmış bir "saldırı" olarak nitelemesi iyice abes... Liberallerin kendi gerçekliklerinin içinde hapsoldükleri için günümüzde yaşanmakta olan zihinsel açılımları kavrayamadıkları tespiti, belli ki Yayla'yı

tahminimden fazla sıkıştırmış. Köşe yazarlığı kimseyi üzmemek için yapılmaz. Liberallerin üzülmelerini özellikle istemek için ise doğrusu pek bir sebep yok.

Dolayısıyla bu tartışmaya kendi açımdan bir nokta koymakta yarar var. Birincisi Yayla fikri dünyayı liberallerin tanımladığı biçimiyle kategorize etmek istiyor. Ona göre liberaller, sosyalistler, komüniteryenler, faşistler var ve liberaller bu aktör manzumesinde 'iyi çocuk' rolünde. Ne var ki postmodern dönem bunların dışında en azından bir epistemolojik konumun daha ideolojikleşmesine tanık oluyor. Demokrat bakış bugün hem liberallerin hem de Yayla'nın saydığı diğer akımların dışında. Örneğin katılımcılık, şeffaflık, ikna gibi kavramlar liberaller için 'olursa iyi olur' türünden yenilikler belki; ama demokrasi açısından olmazsa olmaz önkoşullar. Çünkü bunlar olmadan gerçekten demokrat bir kararın alınması mümkün değil. Yayla bu gelişimden pek hoşlanmıyor olacak ki, çevresini ille de liberalliği kayıran tanımlamalarla yapmak istiyor.

İkinci olarak Yayla'nın ısrarla savunduğu 'demokrasinin bir ideoloji, bir hayat tarzı olmadığı' görüşü zaten apaçık bir olgudur. Çünkü demokrasi bir toplumsal karar mekanizması sistemiğinin adıdır ve herhangi bir zihniyet altında işlevselleşebilir. Diğer bir deyişle kendisi bir 'ideoloji' olamaz, çünkü alacağı şekil ve uygulanma biçimi onu kuşatan ideolojiye muhtaçtır. Tam da bu nedenle, modern demokrasinin liberalizmle birlikte tarih sahnesine çıkmış olması, onun liberalizme mahkum olduğu sonucunu yaratmaz. Çünkü modernite öncesinde de demokrasi yaşanmış olduğu gibi; gelecekte modernite dışında bir demokrasinin yaşanması son derece doğaldır. Söz konusu demokrasinin 'liberal' olma zorunluluğu ise tabii ki yoktur; ve zihniyetin modernlikten kayma yapması halinde bunun liberalizmden epeyce uzak düşeceği açıktır. Öte yandan bu muhtemel demokrasinin ille de totaliter olacağını sanmak, modernite ötesini algılayamayan bir vizyona muhtaçtır. Yayla'nın sözünü ettiği iktidarın sınırlanması, kurallar çerçevesinde işlemesi gibi konular aynen 'demokrasi' gibi belirli bir zihniyet içinde hayata geçerler. Liberalizmin dışındaki her zihniyetin sonuçta totalitarizme gideceği varsayımı ise ancak 'dinsel' olarak tanımlanabilir... Bu bağlamda Yayla kullandığı birey kavramının 'liberal birey' olduğunu algılasa kendine de faydalı olur. Belki demokratların bireye karşı olmayıp, bireyin farklı bir biçimde tanımlanması gerektiğini söylediklerini anlar.

Gerçekten de liberallerin yazılarında bol bol demokrasi kelimesini bulmak mümkün, ama 'demokratlık' kavramını pek ağızlarına almak istemiyorlar. Ne yaparlar? Kendilerine öfke duymuyoruz, sadece biraz daha samimi olsunlar yeter...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gelelim konferansa

Etyen Mahçupyan 2005.10.21

Engellenen, ertelenen ve ülkenin en güzide üniversitelerinden üçünün bir tür sivil itaatsizlik iradesi sonucu nihayet yapılan 'Osmanlı'nın Çöküş Döneminde Ermeniler' başlıklı konferans, öncesindeki patırtıya oranla sonrasında neredeyse hiç konuşulmadı.

Bunun nedeni Türkiye'nin söz konusu meseleyi tamamen siyasi bağlam içinde algılaması ve bilimsel meraka veya kendi geçmişini anlamaya hevesli olmaması gibi gözüküyor. Konferansın bir soykırım savunuculuğu olduğu şeklindeki cahil, bağınaz ve gülünç karşı çıkışlar; gerçekte bu konunun 'milli' denen tezin dışında konuşulmasının hazmedilemediğinin işaretiydi. Oysa Konferans sanılan belki düzenleyenlerin beklentisinin de

üzerinde bir çokseslilik platformu oluşturdu. Türk ve Ermeni resmi tezlerinin ortaya çıkan bilgi birikimi karşısında ne denli yavan, kavruk ve yüzeysel olduğunu bir kez daha anladık. Türk resmi tezinin savunucularının çağrılmaması nedeniyle Konferans'ın bilimsel olmadığını söyleyenler, anlaşılan bilimin ne olduğundan bile haberdar değillerdi. Çünkü bilim, siyasi pozisyonların vuruşturulduğu bir alan değil, gerçekliğin bütün çok yönlülüğüyle anlaşılmaya çalışılmasıdır. Bu ise her şeyden önce bilim adına konuşmaya soyunanların söylediklerini bilimsel disiplin ölçütleri içinde sunmaları ve gerçeklik karşısında bilimsel ahlaka riayet etmelerini gerektirir. Açıkça söylemek gerekirse bugün her iki resmi tezin sözcüleri de bu kriterlerin dışındalar... Milliyetçiliğin 'milli yararı' öne alan tarih bakışı, gerçekliği çarpıtmayı meşru kıldığı ölçüde, üretilen metinleri demagojiden öte götürmüyor... Diğer bir deyişle bu ideoloji yandaşlarının bilimsel anlamda 'tarihçi' kabul edilmeleri için önce kendi tutumlarının değişmesi gerekiyor.

Konferans'tan bir 'sonuç' bekleyenlerin tavrı da, tarihi siyasetten arınmış bir gerçeklik alanı olarak göremediğimizin bir başka kanıtıydı. Çünkü bilimsel toplantılar, siyasi toplantılar gibi 'sonuç' üretmezler. Aksine eğer iyi bir toplantıysa, ele aldıkları meseleyi derinleştirerek yeni bilinmezliklerin eşiğine getirirler. Türkiye toplumdaki 'sonuç' beklentisi, kendimize ve meselelerimize ne denli yüzeysel baktığımızın ve derinleşmekten korktuğumuzun göstergesi... Öte yandan Konferans gerçekten de iki sonuç üretti: Birincisi, Türkiye'de akademik camianın ve aydın kesimin en azından bir bölümünün kendi geçmişine açık yüreklilikle bakacak cesarete sahip olduğunu ortaya koydu. Seksen küsur yıl konuşmayan, konuşmamayı normal sayan, giderek konuşmaktan korkan bir toplumun içinden çıkan bu vakur ve özgüvenli duruş; Batı'dan gelecek düzeysiz manipülasyonların da önünü kesecek bir çıkış oldu. İkincisi, Konferans alışılmışın çok üzerindeki bilimsel seviyesi ile bu konunun asıl tartışılma yerinin Türkiye olduğunu gözler önüne serdi. Bugüne kadar kamuoyunda duyulmadığı için yok sayılan bilimsel birikim bütün çeşitliliği ve felsefi arka planıyla birlikte neredeyse 'sıradan' bir tartışma alışkanlığı içinde yoğrularak konuşuldu. Dolayısıyla Konferans Türkiye'deki mesleğine saygılı bilim insanlarıyla, resmi tez silahşörleri arasındaki düzey farkını da göz ardı edilemeyecek biçimde ortaya koymuş oldu.

Nihayet birkaç söz de protestocular için etmek gerek... Geçmişin bilinmediği, hayali bir tarih üzerinden kimlik üretildiği, sonra da bunun 'milliyetçiliği'nin yapıldığı bir toplumda üç beş protestocu tabii ki olacaktır. Şaşırtıcı olan, bu insanların azlığıydı... Belki kendilerine 'milliyetçi' diyenler bile artık geride bırakılan yaşamışlığın bize söylenenden epeyce farklı olduğunu hissediyor. Yoksa protestoculardan bazılarının günlük 'ücret' karşılığında yumurta atma söylentisini nasıl açıklarız?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Konferansa liberal muhalefet

Etyen Mahçupyan 2005.10.23

'Osmanlı'nın Çöküş Döneminde Ermeniler' başlıklı konferansa liberal kanattan gelen eleştiriler içeriğe ilişkindi.

Nitekim bu konferansın engellenmesinin hem bilimsel özgürlüklere hem de AB adaylığı süreci öncesinde ülke çıkarlarına aykırı olduğunu öne sürdüler. Ancak belirli bir rahatsızlık yaşamadıkları da söylenemezdi ve bunu kendilerini afişe eden bir mantık içinde dışa vurdular. Anlaşıldığı kadarıyla liberallerin açmazı özgürlükleri savunmakla devletten fazla uzaklaşmamak arasında sıkışmaktan kaynaklanıyor. Bu nedenle hem konferansın

yapılmasını savunmak durumunda kaldılar, hem de niçin yanlış yapıldığını kendilerince vurgulama ihtiyacı hissettiler.

Radikal gazetesinde Haluk Şahin, Taner Akçam'ın Talat Paşa'dan yapılan alıntılardan hareketle tehcirin bir 'nihai çözüm' olarak görülebileceği tespitine karşı çıktı. Ne var ki bunu yaparken kullandığı argüman Akçam'ın görüşünü bina ettiği nüansları hiç anlamadığını ortaya koymaktaydı. Nitekim daha sonra Akçam'ın gazeteye gönderdiği cevabi yazısını yanıtlamayan Şahin, "bu görüşlere katılmadığını" söyleyerek konuyu kapatmak zorunda kaldı.

Dahası 'nihai çözüm'ün Yahudi soykırımını ifade etmek üzere kullanılmış olması, bu kavramın daha önceki muhtemel kullanımlarını olanaksız hale getirmiyor. Şahin, tarihsel bir görüşü mantık yoluyla mat etmek isteyip, o mantığın üstesinden gelememiş gözüküyor.

Şahin, konferansta 'farklı görüşler' öne süren tarihçilere sataşılmasını da, 'tek yanlı' bulunmama isteğiyle açıklamıştı. Ama yazısında zikrettiği tarihçilerin dünyanın hiçbir saygın bilimsel toplantısında anılmadığını bilse iyi olur. Çünkü bu insanların kendi tarih yaklaşımlarını belirli bir siyasi hizmet çerçevesinde kullandıklarına dair çok yaygın bir kanı ve bunu destekleyen açık belirtiler var. Hele Halaçoğlu'ndan bahsetmesi ise bu konuya ne denli uzak olduğunun göstergesiydi. Çünkü Taner Akçam, Halaçoğlu'nun kitaplarındaki tahrifata ilişkin örnekleri yayınladı ve resmi tarihçimiz bunlara henüz tek bir yanıt bile veremedi... Diğer bir deyişle Halaçoğlu konferansa gelseydi de gerçek anlamda söyleyecek şeyi olmayacaktı.

Liberal yelpazenin diğer ucuna doğru yerleştirebileceğimiz Taha Akyol da Milliyet'teki konuya ilişkin yazısına nedense Akçam'ı fanatik ilan ederek başlamayı tercih etmişti.

Akyol'a göre sadece Akçam 'soykırım' nitelemesini kullanmış, birçok konuşmacı ise 'soykırım değildir' demişti... Galiba Akyol, gelmediği konferansın kendi bildiği toplantılar gibi cereyan ettiğini, 'uzmanların' olaya ad vererek açıklama getirdiklerini sanmış. İşin gerçeği konferansta kimse bir tarihsel gerçekliğin tespiti olarak 'soykırımdır' veya 'değildir' demedi. Tartışmalar bu kavramın kullanılabilip kullanılamamasına ilişkindi; ve katılımcıların hepsi söylemin gerçeklik üretme yetkisi ve gücü üzerinde yeterli kuşkuya sahip olarak konuşmaktaydılar.

Akyol'un 'Ermeni meselesini anlama' amacıyla Balkanlar'daki Müslüman katline gönderme yapması ise konuyla yüzleşme noktasından ne denli uzak olunduğunun bir işaretiydi. Çünkü söz konusu Müslümanların Balkanlar'da bir 'üst sınıf' olarak nasıl davrandıkları ve nasıl algılandıkları konusunun görmezden gelinmesi bir yana; Balkanlar'daki karşılıklı toplumsal katliamın, Osmanlı Devleti'nin kendi suçsuz vatandaşlarını bilerek ölüme göndermesinin gerekçesi olarak kullanılması tek kelimeyle 'ayıp' bir tavır... Bireysel özgürlükleri savunarak liberal olunabilir belki; ama insani ayıplardan kurtulamadıktan sonra ideolojinin ne önemi var?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Konferansa devletçi muhalefet

Etyen Mahçupyan 2005.10.24

'Ermeni Konferansı' diye anılan toplantının öncesi ve sonrasındaki tepkiler, yeni bir 'Türk Süreci'ne doğru yol aldığımızı gösteriyor. Toplumun şaşırtıcı bir çoğunluğu artık resmî tezin sadece bir dış politika malzemesi

olduğunu ve toplum üzerindeki devlet tahakkümünü meşrulaştıran araçlarından biri olarak kullanıldığını fark etmekte.

Tam da bu nedenle 1915 tehciri sadece geçmişe ait bir tarih konusu değil, bugüne ait bir demokrasi meselesi. Devletçi zihniyete sahip insanların mantığı ve ahlaki duyarlılığı zorlayan yorumları, bu nedenle biraz da günümüz ideolojik dengelerinin bozulma ihtimali karşısındaki teyakkuz halini yansıtıyor. Aksi halde belirli bir bilgi ve akıl düzeyine sahip insanların mantık zincirlerinden boşanmışçasına yazılar kaleme almalarını anlamak kolay olmazdı...

Konferansa devletçi perspektiften itiraz edenlerden biri olan Gündüz Aktan, Radikal'deki makalesinde bu konferansın "Michigan Üniversitesi'nde yapılmış olan toplantı dizisinin beşincisi" olduğunu söylemekteydi. Çünkü "katılımcılar aşağı yukarı aynı, söyledikleri de farklı değil"miş. Aktan iyi ki 'aşağı yukarı' ibaresini koymuş; çünkü konferansın ne katılımcıları o toplantı dizisindekilerin aynısıydı, ne de tebliğlerin içerikleri. Herhalde konferans uluslararası bir nifak planının parçası olarak sunulmak istendiği için böyle bir yola girilmiş... Anlaşılan böyle bir nifak çabasının parçası olmaması halinde, konferans Aktan gibi devletçiler için önemli bir tehdit oluşturmakta. Gerçekten de öyle, çünkü bazıları Türk toplumunun devlet yönlendirmesi altında olmadan, serbestçe kendini konuşmasından son derece rahatsız oluyorlar.

Aktan 'karşı görüşte' olanların çağırılmamasını da düzenleyicilerin bu görüşleri duymak ve duyurmak istememesine bağlamıştı. Yıllarca sadece o 'karşı görüşte' olanları duyduktan, bu duyduklarımızı tekrarlama mecburiyeti altında kaldıktan sonra, Aktan'ın 'tespit' mahiyetindeki sözleri hoş bir latife olarak kalıyor. Sorun o 'karşı görüş'ün bilimsel bir görüş olmamasıdır. Belki ileride ASAM bünyesinde devletçi tarihçilere bilimsel anlayış eğitimi yapılır da daha yapıcı bir akademik konuşmaya zemin oluşturulur... Aktan'ın konferanstaki tebliğlerin "Türklerin ne kadar kötü olduğunu kanıtlama" peşinde olduğu savı da doğrusu fazlasıyla ironikti; çünkü aksine tebliğlerin hemen hepsi, o dönemde insani kaygılarla davranmış olan iyi Türkleri ön plana çıkarmaktaydı.

Aynı yelpazenin renkli kalemi Ömer Lütfi Mete ise yazısına Adalet Bakanı'nın "arkadan hançerleme" tanımını 'doğru' bulduğunu belirterek başlamıştı. Çünkü ona göre bu konferans açık bir fitne ve "küresel oyuncuların Türkiye'yi dövme oyunu"nun parçasıydı. Bu nedenle de "işin içinde yeterli miktarda gafil, işbirlikçi ve hain" vardı... Ne var ki bu toplumun bu durum karşısındaki 'kayıtsızlığı' belli ki Mete'yi rahatsız etmişti. Nitekim bu 'stratejik mesele'de "yüz binlerin demokratik tepkisi"nin ortaya konulamaması, muhalifleri "bir avuç aşırı" pozisyonuna indirgemişti... Çare olarak "somut kanıt ve belge göstermeden 'Ermeni soykırımı vardır' demek suçtur" diyen bir yasa önerisi yapan Mete böylece tarihten ve bilimden ne anladığını da ortaya koymuş oldu...

Devletçi zihniyetin bu hezeyanını anlamak mümkün. Çünkü toplum ellerinden kayıyor... Siyaseti ancak 'devlet'i özneleştirerek anlayan, tarihi de toplumu devlet yörüngesinde tutan bir alet gibi algılayan bu zihniyetin en azından 'bu haliyle' devam etmesi artık çok zor... Gündüz Aktan bir yazısında AB'ye ilişkin olarak 'Kurtuluş mu, işkence mi' diye sormuştu: Önümüzdeki dönem toplumun devletçilikten 'kurtuluşu' olurken, bu süreç bazılarına 'işkence' gibi gelecek herhalde...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müslüman'ın zihniyeti

Küreselleşme sonucu Batı kültürü ve normlarının tüm dünyaya hegemonik bir biçimde yayılmasına verilen birçok siyasi tepki var.

Bu tepkiler doğal olarak tepkiyi verenin zihinsel dağarcığının kapasitesi, ufku ve derinliğiyle sınırlı. Ama aynı zamanda bu kişilerin anlam dünyalarını besleyen ideolojik arka plana da muhtaç... Böylece Batı'da klasik sol çizgiden kendini kopartamayan bir 'küresel karşıtlığı' doğarken; Doğu'da da İslam'ı ideolojik bir tasavvura indirgeyen siyasallaşma hareketleri görülmekte. Ancak bu iki tepki arasında önemli bir kimlikel fark var: Solculuk başkalarının sizi nasıl gördüğünü temel alan siyasi bir kimlikken; Müslümanlık kişinin kendini tanımlama ve sunma biçimi olarak işlevselleşen bir kültürel kimlik... Diğer bir deyişle solculuk nihayetle başkalarının bizi 'solcu' olarak kabullenmesini gerektirir; oysa bütün dinler için geçerli olduğu üzere Müslüman olma hali üçüncü bir şahsın onayına muhtaç değildir. Bu nedenle Müslümanlar arasında farklılıklar ortaya çıktığında, her ne kadar bunların bazıları 'asıl Müslüman'ın kendileri olduğunu iddia etse de, hiçbir grubun İslam'ın dışına itilmesi mümkün olmaz. Denebilecek tek şey birbirinden farklı Müslümanlık anlayışlarının var olduğudur...

Dolayısıyla tarihin herhangi bir anında bir dinsel kimliğin anlaşılması, o kimliği kendi iradeleriyle taşıyan kişiler arasındaki zihniyetsel farklılığın irdelenmesini gerektirir. Bugün Hristiyan dünyasında nasıl demokrat ve faşizan bir dindarlık biçimini yan yana görebiliyor ve her ikisini de 'Hristiyan' olarak kabul ediyorsak; aynı şekilde Müslümanların da farklı zihniyetler içinde kendi dinlerini algıladıklarını ve bu yüzden de farklı yaklaşımlar ve siyasetler ürettikleri gerçeğini içimize sindirmemiz gerekiyor. Ancak görünen o ki bazı Müslümanlar için bu hiç de kolay değil... Nitekim "her Müslüman'ın her yaptığı Müslümanca olmak gerekmez" diyen Kerim Balcı bile, meseleyi şöyle bağlıyor: "Müslümanların içinden terörist çıkmaz demiyorum. Çıkarsa Müslümanlıktan da çıkar diyorum." Bu şaşırtıcı kolaycılık üzerinde biraz durmak gerek... Yani Müslümanlığın ne olduğunu kendi yorumunuz doğrultusunda belirleyeceksiniz, sonra da başkalarını fikir ve eylemleri ışığında istediğiniz gibi dinin dışına atacaksınız... İyi de ya aynı hakkı diğer Müslüman da kendinde görüyorsa ne olacak? Bu noktada 'Müslümanlığın ne olduğunu biz değil Kuran söylüyor' türünden ikinci bir kolaycılık da kurtarıcı olmuyor. Çünkü eğer kutsal metinlerin ne söylediği insanlar için apaçık olsaydı zaten hiçbir dinde tartışma ve mezhepleşme yaşanmazdı. Kısacası kutsal metinler insanlar tarafından anlaşılacak ve hayata geçmek durumunda olduğu sürece, daima kişisel yoruma muhtaç olacak; ve bu nedenle de hiçbir kişinin yorumu diğerine ontolojik olarak baskın olamayacak...

Bunun anlamı şiddet uygulayan Müslüman'ın Müslüman olmaktan çıkmayacağıdır. Onlar da Müslüman, ama otoriter zihniyetler... Hayatı bir çatışma alanı olarak görüyorlar, amacın araçları meşru kıldığını düşünüyorlar, şiddet kullanımının bir hak arayışı olduğuna hatta kişiyi arındırdığına inanıyorlar. Kerim Balcı'nın bu yaklaşımdan uzak olduğu bilmem söylenebilir mi? Benden alıntı yaparken amaca uygun bir çarpıtmayla yetinmemiş, gazeteyi ballı, sütlü, kaymaklı bir Halil İbrahim sofrasına, beni ise sofraya düşmüş bir kıla benzetmiş... Ayrıca bu gazetede yazmanın "gel burada bildiğin gibi ol" anlamını taşımadığını da eklemiş. Yani benim kodlarıma uymayacaksan git demeye getirmiş... Gerçekten de otoriter zihniyette bir anlam dünyanız varsa, farklılığı taşımakta zorlanırsınız. Sizden olmayana dışlamak ise her zaman kolaydır, ama ya sizin kimliğinizi taşıırken farklılaşanları ne yapacaksınız?

Liberalizm topluma niçin dokunamaz?

Etyen Mahçupyan 2006.04.14

Karikatür krizinin yaşandığı günlerde hukukçu Zühtü Arslan liberalizmin hareket alanını çizen tespitler yapmıştı.

Yorum sayfasında çıkan makalesinde eleştiri ile hakaret arasındaki çizginin belirsizliğinden hareketle "buradaki hassas dengenin" sağlanmasının önemini vurgulamıştı. Öznelliğin nasıl ele alınacağına dair olan bu mesele her ideolojinin kendine göre 'çözüm' üretmesini gerektiriyor. Örneğin demokratlar için eleştiri ile hakaret arasındaki çizgi her şeyden önce muhatabınızın olayı nasıl algıladığıyla ilgilidir. Dolayısıyla malum karikatürler eleştiri değil, hakaret sınıfına girer. Liberaller ise soyut birey haklarına dayanan soğuk bir hukukun tüm insanları eşit olarak kuşattığını varsayarlar. Bu nedenle de Avrupa'daki bütün liberaller bu karikatürleri ifade özgürlüğü bağlamında doğal bir eleştiri olarak aldılar. Demokratlar için asıl değer birlikte yaşamının koşullarının birlikte üretilmesidir. Liberaller için ise diğer insanlardan ayrı olarak ele alınan evrensel bireyin özgürlüğü...

Zühtü Arslan'ın aynı makalede bir diğer ilginç tespiti de şuydu: "Liberal anlayış başkalarının kutsallarına saygı duymayı değil, başkalarının kutsallarını seçme ve koruma hakkına saygıyı gerektirmektedir." Diğer bir deyişle siz istediğiniz kutsalı seçmekte ben de onu istediğim gibi 'eleştirmekte' serbestim. İsterseniz siz de benim kutsalımı 'eleştirerek' karşılık verebilirsiniz... Bu anlayışta bir dünyanın sağlıklı bir toplum üretmesinin önkoşulu herkesin liberal olmasıdır. O zaman sorun çıkmaz ve herkes kendi alanına ve haklarına razı olur. Nitekim liberalizm de zaten herkesi liberal varsaymaktadır. Farklı ideolojilerin varlığı kabul edildiğinde bile, bu ideolojilerin farklı zihniyetlere oturdukları, dolayısıyla farklı değerlerden beslendikleri göz ardı edilmekte ve sanki herkes liberalizmin 'üst' kurgusuna uygun bireyler olmak zorundaymış gibi davranılmaktadır. Buna karşılık demokratlık başkalarının kutsalını felsefi anlamda kendi kutsalıyla bütünleştirir. Çünkü demokratlık kendi kutsalınızın bir öznel tercih olduğunu ve diğer öznel tercihler karşısında hiçbir kategorik üstünlük taşımadığını kabul etmenin ötesinde, diğer kutsalla ilişki aramayı da gerektirir...

Bu tespitler liberalizmin niçin topluma ve gerçek insana dokunamadığını, onu anlamadığını, insanlığı ilişkisizlik üzerinden soyut bir norma mahkum ettiğini ortaya koyar. Nitekim Atilla Yayla'ya bakılırsa liberaller kendilerini "gözleyerek başka insanların ne hissettiğini, ne düşündüğünü anlama yolunda" aba göstermekteeler. Yani Yayla kendisine bakarak beni anlayacağını düşünüyor. Nitekim karikatürleri çizenler de muhtemelen kendilerine bakarak 'doğru' İslami tavrı bildiklerini vehmediyorlardı. Eğer birbirimize benzesek, yani hepimiz liberal olsak belki Yayla'nın anlama çabası bir miktar yararlı olurdu. Ama biz birbirimize benzemiyoruz ve gerçek konuşma ihtiyacı birbirine benzemeyenler arasındadır. Nitekim demokratlığın günümüz dünyası açısından gereği de burada. Çünkü dünya konuşmayı unutmış durumda... Hatta liberalizm sayesinde konuşmanın gereksizliği bile savunulabilmekte...

Liberaller konuşmayı hep 'müzakere' olarak algılıyor ve birinin galip çıkacağı bir çekişme sanıyorlar. Çünkü liberaller gerçekten de böyle davranıyor, karşılıklı tavizle gelinen bir uzlaşmadan ötesini hayal dahi edemiyorlar... Oysa demokratlar için konuşma kazanılacak bir müzakere değil, karşındakini anlamak üzere yürütölen bir arayıştır. Her iki tarafın da demokrat bir kÖltürde buluşması, her iki tarafın da değişimini ima eden bir ortak bakışın sinerjisini ima eder. Sağlıklı birlikteliklerin önkoşulu da budur, herkesin kendine bakıp ötekini sanal olarak ürettiği bir liberal dünyanın soyut bireyselliği değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Burnumuzdaki halka

Etyen Mahçupyan 2006.06.11

Ermeni tehcirinin sembolik başlama tarihi olarak kabul edilen 24 Nisan yaklaştığında, her yıl aynı mizansenlerle karşılaşıyoruz.

Söz konusu tarih İstanbul'dan 200 küsur entelektüelin devletçe derdest edilip sonu belirsiz bir yolculuğa çıkarılmalarıyla, Zeytin'dan Konya'ya getirilmiş olan kabilelerin Suriye'nin Der Zor çölüne doğru yönlendirilmesinin tarihi... Ama bugün meselenin tarafları artık geçmişte yaşananlarla pek de ilgili gözüküyor. Diasporaya hakim olan Ermeni milliyetçiliği Batı dünyasının siyasetini kullanarak Türkiye'ye baskı yapmanın peşinde. Türkiye ise bir yandan yurtiçinde milliyetçilik üzerinden resmi tarih görüşüne olan desteği artırmaya çalışırken; diğer yandan da uluslararası ilişkilerin izin verdiği imkanlar dahilinde iknadan zora uzanan her türlü yolla söz konusu Batı siyasetini engellemeye çalışıyor.

Sanki kendi elimizle burnumuza taktığımız ve ucundaki ipi de Batılıların eline verdiğimiz bir halkanın esiri olmuş gibiyiz. Çok çekildiğinde gururumuz inciniyor, isyan ediyoruz; gevşetildiğinde ise onurumuz okşanıyor, seviniyoruz. Ama halka aynı yerde durmaya devam ediyor... Bizler de burnumuzdaki halkayla etrafa gülümseyerek bir yıl daha geçirmeye razı oluyoruz.

Türkiye'nin bu durumdan çıkmasının zamanı çoktan geldi. Bilinmesi gerek ki o halkayı yabancılar çıkarıp almayacak, biz kendi yaptıklarımızla onu atma şansına sahip olacağız. Diğer taraftan bunun kendimizi kandırarak veya hamasetle olamayacağı da ortada. Türkiye'nin artık kendine karşı samimi olması ve diğer ülkelerin tutumunu dar kapsamlı siyasetin dışına çıkarak da değerlendirmesi gerekiyor.

Bu bağlamda ilk söylenmesi gereken, 9 kişinin imzalayıp Liberation gazetesinde yayımladığı bildiride de vurgulandığı üzere, ifade özgürlüğünün vazgeçilmez bir değer olarak savunulmasıdır. Ancak hemen ardından 'çifte standart' meselesine nasıl yaklaşacağımız geliyor. Çünkü Türkiye'de birçok kişi Fransa'nın çifte standartlı davranışına işaret ederek kendimizi akladığımızı sanıyor. Oysa başkasının çifte standart içinde olması bizim çifte standartlı yaklaşımlarımızı meşrulaştırmaz ve özellikle tarih konusunda Türkiye henüz ahlaki bir standart oluşturmanın çok ötesinde.

Diğer taraftan Batılı ülkeler ve toplumlar açısından bu parlamento kararlarının tarihsel bir konuyu yasaya bağlamakla ilişkili olmadığını algılamakta yarar var. Onlar kendilerince tarihsel olarak varsaydıkları bir olayı suç haline getiriyorlar sadece. Unutmamak gerek ki, geçtiğimiz 90 yıl içinde bu konuda en az bin tane kitap, on binlerce makale yayımlandı ve bunların büyük kısmı resmi Ermeni görüşünün dışındaydı. Bu süre içinde acaba Türkiye'den niçin anlamlı bir tarih çalışması çıkmadı? Türk tarihçilerinin dünyada yazılıp çizilenleri bilmemeleri söz konusu olmadığına göre, bu görmezden gelme tavrını nasıl açıklayabiliriz?

Ancak daha da önemli olarak bugün 'tarihin tarihçilere bırakılması' konusunda da daha samimi olmamız gerekiyor. Çünkü Türkiye bugün bile hâlâ tarihi tarihçilere bırakma cesaretine sahip değil. Sadece Ermeni meselesinde değil, bütün yakın tarih açısından devletin koyduğu resmi anlayışı kıskançlıkla koruyan bir anlayışımız var. Nihayet samimiyetin bizzat tarihsel olgular karşısında da gösterilmesi lazım... Örneğin İzmir'i yakanların Yunanlılar olmadığını, yangının onlar gittikten 4 gün sonra başladığını ve nedense sadece Rum ve Ermeni mahallelerini yaktığını söylemek gerekiyor. Çünkü bunları bütün dünya biliyor ve herkesin bildiğini inkar ederken, başkalarından 'doğru' davranış beklemenin hiçbir inandırıcılığı olmuyor. O zaman da kendi elimizle kendi burnumuza malum halkayı takıyor, ipini de herkesin kullanımı için ortalığa sunmuş oluyoruz.

Ruhban okulu niçin açılmıyor?

Etyen Mahçupyan 2006.06.18

Avrupa Birliği müzakereleri sürecinde karşımıza çıkan meselelerden biri de Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nun açılması.

Bilindiği gibi Lozan'a uygun olarak faaliyet gösteren ve 1971'e kadar Cumhuriyet'in laiklik ve tevhid-i tedrisat anlayışıyla gayet uyumlu bulunan Ruhban Okulu o tarihte bir anda 'laikliğe aykırı' ilan edilerek kapatıldı. Bugün hükümet okulun İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet göstermesini önermekte, ancak Patrikhane bunu kabul etmeyerek Lozan'ın kendisine sağladığı hakkı kullanmak istemekte... Türkiye bu noktada sıkışmış durumda; çünkü her şeyden önce Lozan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş ve uluslararası hukuk açısından meşruiyet anlaşımasıdır. Diğer taraftan Türkiye ta başından beri bilinçli ve istikrarlı olarak Lozan'a aykırı tasarruflarda bulunmakta... Daha geçenlerde Hazine, Büyüka'daki Rum Yetimhanesi'ne el koydu. Oysa gayrimüslim vakıflarına ait mülkün yargı marifetiyle müsadere edilip, hızla üçüncü şahıslara satılması stratejisi Türkiye için iyi bir şey sayılmaz.

Ancak sorun bununla sınırlı kalmıyor... Çünkü hükümetin Rum Patrikhanesi'ne önerdiği 'çözüm' gerçekte Rum Ortodoks cemaati dışındaki tüm gayrimüslim cemaatler tarafından hükümete yapılmış teklifin aynısı. Ne var ki Türkiye iki tarafın anlaşmış gözüktüğü bu adımı bile atmakta tereddüt ediyor. Dolayısıyla Patrikhane'ye yapıldığı söylenen önerinin samimiyeti konusunda doğal kuşkular var... Nihayet Ruhban Okulu'nun 1971'de kapatılmasının hukuka aykırı olduğu gerçeğiyle de karşı karşıyayız. Çünkü bu okul özel yüksekokulları yasasına göre açılmış değil ki, ona göre kapatılsın... Lozan zamanında faaliyette olan bir okulun, ondan yıllar sonra çıkan bir yasaya göre kapatılması gülünç. Bu okulun tevhid-i tedrisat'a aykırı olmadığı yıllarca faaliyette bulunması ile tescilli. Üstelik Türkiye uluslararası anlaşmaların hukuki üstünlüğünü kabul ettiğine göre, çıkaracağı hiçbir yasa Lozan'ın önüne geçemez.

Bu apaçık durum karşısında Türkiye'nin Ruhban Okulu'nu açmama inadı nasıl açıklanabilir? Türkiye'nin kendi meşruiyetinin tek hukuksal temeli olan Lozan'ı dünyanın gözü önünde bir kez daha ihlal etmesinden sağlayacağı çıkar ne olabilir? TESEV'in dış politika programı çerçevesinde yapılmış bir çalışma bu soruların yanıtını açık bir biçimde gözler önüne seriyor. Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı tarafından kaleme alınan bu kırk küsur sayfalık monografi, olayı tarihsel, hukuksal ve siyasal bağlam içinde analiz ettikten sonra şu değerlendirmeyi yapıyor: "... özellikle son beş yılda AB karşıtı çevrelerin, AB ile mücadelelerini gayrimüslimler ve Patrikhane üzerinden gerçekleştirmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Kopenhag Kriterleri gereği AB, Türkiye'den bu konularla ilgili mevzuatını düzeltmesini istedikçe, bu durum içerideki kamuoyuna 'ayrıcılık isteniyor' şeklinde sunulmakta, bu da giderek yükselen milliyetçiliğin en temel gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Bu kesimlerce devletin eşitsiz uygulamaları savunulmakta, bu konudaki iç istekler duymazdan gelinmekte, dıştan gelen istekler de 'işte içişlerimize karışıyorlar' denilerek kamuoyu kışkırtılmaya çalışılmaktadır. Oysa sorunun çözümü gayrimüslimlere uygulanan ayrımcılıkların bir an önce ortadan kaldırılması ve hükümetin vatandaşlarının dinine göre davranmaktan vazgeçmesinde yatmaktadır."

Hukuksal sorumluluğunu laiklik kisvesi altında es geçerken, aynı anda laikliğe aykırı uygulamaları sürdürmek ve üstelik de laikliğin militanlığını yapmak.. hangi 'çağdaş' devlete nasip olur?

Polemiğin cazibesi üzerine

Etyen Mahçupyan 2006.06.19

Okuyucuların bir bölümü gazeteyi bir tartışma platformu olarak daha keyifli buldukları için olacak, adımın geçtiği bazı yazılara niçin yanıt vermediğimi soruyorlar... İtiraf etmem gerek ki bu konuda okuyucunun bir bölümü benden çok daha titiz.

Buna karşılık Fuat Keyman'ın makalesi gibi ciddi katkılar yapan yazıları 'polemik' bağlamı dışında değerlendirmek ve tartışmayı zamana yaymak gerektiğini de dikkate almak lazım. Ancak diğer türdeki yazılara gelindiğinde bir seçimle karşı karşıya kalıyorsunuz: Polemiğe girmeli mi yoksa girmemeli mi? Polemiğin kendine has bir çekiciliği, hatta entelektüel açıdan bir 'şehveti' olduğu muhakkak. Kendini 'düşünen' ve toplumu etkileyen biri olarak algılayan insanlar, kendilerinden söz edildiğinde kamusal alana ait bir konuyla karşılaşmışçasına hemen yanıt verme ihtiyacı duyabiliyorlar. Ama gene de kimse, hakkında yazılan her şeye yanıt yetiştirme peşinde değil... Dolayısıyla okuyucunun uyarısı karşısında benim karşımdaki soru 'yanıt verilecek' yazının nasıl seçildiği, hangi ölçütlerle bu seçimin yapıldığı...

Polemikler genellikle dört amaçla yapılır: Birincisi sizi zikreden yazıyı kendi pozisyonunuzu açmak, yani 'siyaset' yapmak için bir fırsat olarak görmenizdir. Burada size olan atıf bir bahanedir, yapılmış olan değinmeyi gerçekte fazla önemsememiş olmanıza karşın önemsemiş gibi yaparak kendinizi anlatırsınız... İkincisi size gönderme yapan yazının muhtevası karşısında entelektüel açıdan tahrik olup, polemiği o konuyu derinleştirme ve farklı boyutlarıyla anlama çabanızın aracı olarak kullanmaktır... Üçüncüsü söz konusu yazının sizi gündemin içine taşıma potansiyelini değerlendirmek istemenizdir. Kendinizi dışarda kalmış, yeterince 'duyulmuyor' hissettiğiniz bir ortamda gelen polemik daveti, bir can simidi gibi sizi gündemin parçası kılarken aynı zamanda sizi 'muhatap' da kılar...

Yukardaki üç neden gelmiş geçmiş polemiklerin herhalde yüzde onunu oluşturur. Geri kalanın nedenini anlamak için ise dördüncü amaca bakmak gerekir: Polemikler genellikle sizi zikreden yazının sizi bir anlamda tehdit ettiğini hissettiğinizde ve yanıt vermediğiniz takdirde bir tür 'yanlış anlaşılma' tehlikesiyle karşı karşıya olduğunuza kanaat getirdiğinizde kaleme alınır. Öte yandan hakkınızdaki her yargı sizi az çok yanlış 'anlayacağına' göre, adınızın geçtiği her makalenin, eğer açıkça övgü değilse, bir tür tehdit içerdiğini göz ardı etmemek gerekir.

Bu durumda soru size atıfta bulunan yazının ve yazarın anlam ve değeri üzerine kilitlenir. Biriyle polemiğe girişmek o kişinin bir biçimde 'anamlı' ve/veya 'değerli' olmasını gerektirir. Anamlılık esas olarak polemiği kuşatan okuyucu kitlesinin merakı ve ilgisi ile bağlantılıdır. Bazen değerli olmayan yazılara da sırf bu nedenle cevap vermek isteyebilirsiniz. Değerlilik ise bir yandan yazının içerdiği akılla, yazının yüzeysellikten ne denli uzak durduğuyla ve en önemlisi yazarın entelektüel namusuyla ilişkilidir. Diğer bir deyişle karşınızdaki makalenin entelektüel ve ahlaki düzeyi son kertede onu yanıtı hak eden veya hak etmeyen bir yazı haline getirecektir. Polemiğe girmek üzere sınıadığınızda, karşınızdaki yazarda hem asgari bir akıl hem de asgari bir namus ve samimiyet arar, bunun üsluba da yansımaları beklersiniz. Bunlar yoksa o yazı, insani zaafalarını düzeysizlik içinde ifade ettiği ölçüde, kendisini bir dizi pozisyon kırıntısından ibaret kılar... İşte bu tür yazılara yanıt verilmez. Okuyucudan beklenen polemik izleyicisi olmanın verdiği 'şehvete' kapılmayıp, yanıtın verilmemesinin ardındaki anlamı kavramasıdır. O nedenle son dönemde çıkan bazı yazı ve yazarlara niçin yanıt vermediğim de herhalde böylece aşık hale gelmiş olmalıdır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üçüncü adam

Etyen Mahçupyan 2006.06.24

Özgüveni olmayan toplumların çoğu zaman seyretmekle yetindikleri hayatlarını düzenlemek üzere kurtarıcı beklmeleri bilinen bir olgu.

Ama insan bu kavruk toplumların da, hiç olmazsa yaşadıkları tarihsel deneyimin ardından bir miktar olgunlaşmalarını, kendilerine daha kritik bir gözle bakmalarını ve yeni bir kurtarıcı beklemeğe niye kurtarıcı bekler halde olduklarını düşünmelerini bekliyor. Aslında Türkiye toplumu bu eşiği çoktan geçti. Artık halkın büyük bölümünde her türlü kurtarıcıya karşı kuşkulu bir bakış olduğu gibi, tarihsel şahsiyetlerin de çok daha soğukkanlı bir eda ile algılandığını görüyoruz. İşin ilginç yanı toplumun bu zihinsel açılımından rahatsız olanlar var... Kendilerini geriye itilmiş, alan kaybetmiş hisseden; devletçiliği ideolojik bakışlarının merkezi haline getirmiş olan ve giderek ruhsal olarak da kabalaşan bir 'elit'in bugünlerde yeniden kurtarıcı arayışı içinde olduğuna tanık oluyoruz. Bunda şaşırtıcı bir yan yok... Çünkü kurtarıcılar, her ne kadar 'toplum' ve 'ülke' adına işler yapsalar da; toplumsal dokunun doğal olarak ürettiği siyaset alanını ister istemez tahrip eder; bu alanı daraltıp belirli bir zümrenin eline verirken siyaseti de tekelleştirirler. Çünkü kurtarıcılar kendi kurtarıcılıklarına fazlaca inandıkları ölçüde, toplum için neyin iyi ve doğru olduğunu da bildiklerini düşünür ve kendi çevrelerindeki az sayıda insanın ülkeyi temsil ettiğini sanırlar.

Gerçekte kurtarıcıların toplumun çeperinde kalmış 'elit' açısından çekiciliği de burada: Kurtarıcıların etrafındaki grubun üyesi haline gelerek kişisel kariyer elde etmek mümkün olduğu gibi, toplumun geniş kesimlerini siyaset dışına itmek de bu sayede gerçekleştiriliyor. Dolayısıyla kurtarıcı ihtiyacı ne zaman nüksederse, bilin ki 'devletin şu veya bu niteliğine' tehdit oluşturduğu söylenen tehlikenin ardında, asıl mesele demokrasiden rahatsız olan kesimlerin varlığıdır... Nitekim bugün de Cumhurbaşkanı Sezer'in etrafında gündeme gelen 'üçüncü adam' tartışması aynı otoriter zihniyetin magazin bir üslupla siyasete yansımından başka bir şey değil. Fikri sorulan malum zevata bakılırsa Sezer 'laik demokratik cumhuriyetin savunucusu' hatta 'sahibi' olduğu için bu sıfatı hak ediyor olsa da, böyle adlandırılması pek yakışık almazmış... Kritik nokta hemen herkesin 'üçüncü adam'lığı bir iltifat olarak görmesinde. Oysa bir demokrat için bunun pek de onur duyulacak bir unvan olmadığı açık.

Nitekim yıllar önce 'tek adam' ve 'ikinci adam' sıfatlarını başlığa taşıyarak Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün biyografilerini yazan Şevket Süreyya Aydemir, kullandığı metaforun ardındaki gri alanın farkındaydı. Çünkü bu tabirler kitaplarda hem söz konusu kişinin ülke siyaseti açısından yerine, hem de siyaset yapma usulü açısından kişinin karakter özelliklerine gönderme yapıyordu. Mustafa Kemal siyaseti tümüyle kendi iradesi altına almış, yönettiği bürokratik hiyerarşinin tek hakimi olarak kendini tescil ettirmiş, bu hiyerarşiyi 'toplumsallaştırarak' ekonomik ve sosyal alanı da elitize etmişti. Ama aynı zamanda arkadaşlarıyla ilişkisinde ve tüm karar alma süreçlerinde fırsatçı bir yaklaşım kullanmaktan kaçınmamış, otoritesini paylaşmamaya özen göstermişti. İnönü ise sadece siyasetin arka alanında gezinen, konjonktürün imkanlarını kollayan biri değil; aynı zamanda siyasi dizginlere belirli bir mesafeden hakim olmayı, kişisel risk almamayı seçen bir karakterdi...

Bu arka plan önünde herhalde 'üçüncü adam' olacak kişinin de sırasını bekleyen, ilkeli davranışların maliyetini bilen, sönük ve silik bir görev adamı olması beklenir. Bilemiyorum Sezer böyle biri mi? Ama eğer öyle görenler

varsa söz konusu sıfatı kullanabilirler...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Baykal'ın elini kim tutacak?

Etyen Mahçupyan 2006.06.25

Bir süre yurtdışına çıkmamaya karar verdim... Çünkü ne zaman yurtdışına çıksam gazetede arkamdan bir dolap dönüyor, etkiimi azaltmaya yönelik bir tezgahla karşılaşıyorum. Oysa Stockholm'deki otel odamda güneşin ilk ışıltılarıyla fiziksel sınırlarını aşıp manevi anlamlar ima etmeye başlayan nehrin kıpırtılarını, kendinden emin bir eda ile seyreden tekneleri ve karşıdaki ormanın içinden heybetli kollarını uzatmış olan ortaçağ şatolarını izlerken ne kadar mutluydum...

Hatta bir an için gazetedeki ortamı bahane edip İsveç'e iltica edebilir miyim diye düşündüğümü itiraf ederim. Ama beni dürten ne oldu bilmiyorum, sanki memleketin abuk sabuk konularını özlemişçesine cep telefonumu açma gafletine düştüm. Ve işte editörümün yine her zamanki mesajlarından biri okunmak için sabırsızlıkla beni uyarıyordu: "Görülen lüzum üzerine yazılarınızın 5600 vuruştan 4200'e indirilmesi uygun bulunmuştur. Gazete idaresinin ortak kanaati yazılarınızın girişinde yer alan yaklaşık 1400 vuruşluk bölümün genellikle içeriksiz olduğu ve söz konusu alanın küçük ilanlara ayrılmasının çok daha anlamlı olacağı merkezindedir. Gereğinin hüsnüniyetle yapılmasının herkesin menfaatine olacağını özellikle hatırlatır, herhangi bir uygunsuz davranışa meydan vermeyeceğinizi umarız."

Tabii canım fazlasıyla sıkıldı. Üstelik bu haftaki yazımı daha da geniş tutmayı ve İskandinav sosyal demokrasisinin Türkiye'den nasıl esinlendiğini uzun uzadıya yazmayı planlıyordum. Ama girişte kullanmayı düşündüğüm tarihsel özeti atmak zorunda kaldım... İsveç'in jeopolitik önemine binaen kaleme almayı düşündüğüm öğretici paragraflar da kenara kondu... Bir Osmanlı çiçeği olan leylağın buralarda nasıl milli bir nitelik alarak kendi özüne yabancılaştığı konusunu ise içim ağlayarak dışarıda bırakıyorum... Bu durumda elimde sadece Cumhuriyet Halk Partisi'nin yeni yönelimlerinin İsveç siyasetini nasıl derinden etkilediğine dair tespitlerim kalıyor. Bu konu son günlerde çok gündemde. Değişik toplum temsilcileri tek tek ekranlara konuk olarak Deniz Baykal'a minnet duygularını ifade ediyorlar. Gurbetteki insanımız da emperyalist Batılılar karşısındaki ezilmişliğini az da olsa bu sayede bir miktar gideriyor...

İsveçlileri en fazla etkileyen şey Baykal'ın tüm kesimlerin desteğini alarak iktidara gelmek istemesi olmuş. Çünkü meğerse İskandinavlar her kesimin farklı bir partiyi desteklediğini ve siyasetin tam da bu nedenle var olduğunu sanıyorlarmış. İnsan bu ideolojik geriliğin Avrupa'da hâlâ sürmekte olduğuna inanamıyor... Halbuki Baykal'ın "elimizden tut" şiarı altında yürüttüğü kampanyanın başarısı, artık tüm kesimlerin tek eksen etrafında bütünleşmek istediğini açıkça ortaya koymakta. Nitekim Baykal'ın İsveççeye çevrilip duvar panolarında sergilenmekte olan sözleri bunu en iyi şekilde anlatıyor: "Yeni siyasetin temeli bizi eksen alan bir dayanışma olacaktır. Kimsenin 'sen sağcıydın, ben solcuydum' dememesi gerekir. El ele vereceğiz... Bu yeterli olmalıdır."

Ben tam bunları yazarken, gözüm otel odamdaki televizyon ekranına takılı kaldı... Türkiye'den geldiği belli olan ince bıyıklı, hafif kanlı gözlü, ikide bir arkasına bakan biriyle söyleşi yapılmaktaydı. Anladığımı söyleyemem ama konuyla ilgili olduğunu hissettiğim için buraya almayı uygun buldum:

- Yani Baykal artık bizim de liderimiz diyorsunuz...

- Evet. Baykal 'tut elimizden' diyorsa tabii ki tutarız...
- Pek alışılmış bir şey değil de, yani sizin sektörden biri...
- Ne olmuş bizim sektöre?
- Yanlış anlamanızı istemem, bizim ülkemizde bu tür konular suç sayılıyor da...
- Kardeşim biz de kendi eksemimizde bir dayanışma örgütüüz haddizatında!
- Peki sosyal demokrasiye yakınlığınızın sebebi?
- Valla bakın bu noktada bir yanlış anlama olmasın... Biz bizim elimizden tutanın elini tutmayı biliriz. Baykal sağcı da gelsin solcu da demiyor mu?
- Ne demek bu?
- Her yola gelen bizim gibi insanlara bu vatanın ihtiyacı var demek.
- Anlıyorum...
- Bakın buradan İsveçli kardeşlerime sesleniyorum... Türkiye'de iş tutmak isteyenler hele bizi bir görsün... Onları da Baykal'ın liderliğindeki dayanışma hareketine çağırıyoruz.

Program reklama girince seyretmeyi bıraktım. Yazım 4200 vuruşu geçmemeliymiş... Gazeteden ayrılmayı bile düşünüyorum... Öylesine bunalımdayım anlayacağınız...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parlamentolar tarih yazamaz

Etyen Mahçupyan 2006.06.25

Fransa Parlamentosu'nun 'Ermeni soykırımının inkarının suç sayılması' tasarısını bir süre önce sonbahara ertelemesi herkese rahat bir nefes aldırdı. Türkiye'deki gazetelerin hemen hepsi olayı 'basiretin gereği' olarak değerlendirdiler.

Çünkü parlamentoların tarih yazamayacağı gerçeğinin Batılılar tarafından da kabul edilmesi olarak yorumladılar. Ancak bu olayın bir 'tarih yazma' meselesi olup olmadığını bir tarafa koysak bile, nedense kimse şu soruyu sormadı: Parlamentolar tarih yazamaz... Peki devletler tarih yazabilir mi? Devlet eliyle yazılmış bir tarihin kendisini resmi ideolojiden kurtaramayacağını, dolayısıyla tarihi 'ulusal çıkar' açısından bilerek çarpıtacağını öngörmek zor değil. Bu nedenle diğer ülkelerde siyaset üzerinden tarih üretilmesini istemeyen bir devletin kendi elini tarihten uzak tutması basit bir tutarlılık meselesi. Ne var ki Türk Tarih Kurumu tam da bunun aksini yapıyor, devlet memurları haline getirilen akademisyenlere tarihsel metinler yazdırılarak, 'tarih'in yeniden inşa edildiği sanılıyor. Oysa yapılan şey zihniyetin sergilenmesinden ibaret. Bu şekilde üretilen bir 'tarih'in gerçeklikle ahlaki anlamda hesaplaşması pek mümkün olmadığı için, uluslararası planda muhatap alınması ve saygı görmesi de olanaksız.

Ancak vatandaşlar olarak bu yayınların, hiç olmazsa bilimsel etiğin temel kriterlerine uygun yazılmasını ve biraz daha akıllıca olmasını beklememiz gerekir. Örneğin İttihatçıların yargıladığı bin küsur insanın, Ermenilere kötü davrandıkları için değil, Ermenilerin mallarına merkezden bağımsız olarak el koydukları için mahkemeye sevk edildikleri tarih akademiasındaki herkes için malum iken, topluma bunun İttihatçıların 'adaleti' olarak sunulmasıyla 'tarihsel gerçek' üretilebilir mi? Benzer bir biçimde, ölü sayısını düşürecek için Türkiye'deki dönmelerin, kurtarılan çocukların varlığını görmezden gelen resmi Ermeni tarihçiliğinin bilimsel kamuoyunda herhangi bir saygınlığı olabilir mi? Öte yandan durumun simetrik olmadığını görmekte yarar var... Bunun nedeni Ermeni tarihçilerin resmî ideoloji dışında çok sayıda çalışma yapabilmesi, ama bunun Türkiye tarafında karşılığının olmamasıdır. Bugün kendilerini 'milliyetçi' addeden Ermeni tarihçiler bile Ermeni çetelerinin 1918'de yaptıkları katliamı bütün açıklığıyla anlatmak zorundalar. Aksi halde onların 1915 yılına ait söyleyeceklerinin hiçbir güvenilirliği kalmaz. Ne var ki bunu 'milliyetçi' Türk tarihçiler için söyleyemiyoruz. Onlar Ermeni tarihçileri misal gösterip tarihi tümüyle aklayacaklarını sanıyorlar.

Böyle bir malzeme üzerinden üretilecek 'sivil' propagandanın da hiçbir yere varamayacağı artık anlaşılmalı. 'Ermeni meselesinin gerçek yüzünü' anlattığını iddia eden kasetler, filmler, ve kitapların gerçek bir bilimsel çerçeve karşısında gülünç materyaller olduğunu bir an önce görüp, kendimizi daha fazla küçük düşürecek çabalardan uzak durmamız gerekiyor. Bu arada Eurimages'in Taviani kardeşlerin filmine vereceği desteği 'Türk parasıyla soykırım filmi çekilecek' mantığı içinde sunmanın, söz konusu kurumun geliştirmeye çalıştığı 'uluslarüstü' bakışla ve salt insandan hareket eden bir duruşla ne denli uzak olduğunu da görmeye başlasak iyi olur.

Hele Lyon'daki Komitas anıtını 'soykırım anıtı' olarak adlandırıp, sonra da niçin bir Atatürk anıtına hâlâ yer bulunamadığını sormanın bizzat kendimizi aşağılamak olduğunu anlamamak ne acı... Böyle bir eşitlemenin insanların aklına sadece 'faille mağdur' mukayesesini getirdiğini, artık anıtların idolleri kutsamak için değil, insaniyet adına dikildiğini nasıl göremiyoruz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin temel değeri ne?

Etyen Mahçupyan 2006.06.26

Sosyoloji disiplini tüm toplumların esas olarak muhafazakar olduklarını söyler. Çünkü 'toplum' olma hali o toplumun bireyleri açısından paylaşılmakta olan değerleri, âdetleri, ritüelleri, en geniş şekliyle alışkanlıkları ifade eder ve insanlar o alışkanlıkları devam ettirmenin verdiği özgüvenden kolayca kopamazlar.

Dolayısıyla her türlü değişim toplumların geneli açısından bir tehdit anlamı taşır. Öte yandan sosyal yapılar aynı zamanda güç ilişkileri ve dengesizlikleri üretmekle kalmaz, bunları kurumsallaştırır ve sahip çıkılan değerlere bağlar. Böylece hiç de demokratik olmayan bir sistem belirli bir toplumun 'değeri' olarak sunulabilir... Eğer çevre koşullar sistemi zorlamaktaysa, bir yandan resmi ideolojinin yardımıyla başvurularak 'değiştirilemez ilkeler'den söz edilir; bir yandan da her türlü değişimin bir 'dış tehdit' ima ettiği öne sürülerek toplumun muhafazakarlığından medet umulur...

Türkiye'de de bu süreç epeyce banal biçimleriyle yaşanıyor... AB'nin sembolize ettiği global dünyayla bütünleşen, ona adapte olan, giderek onunla bir sentez gerçekleştirebilecek olan Türkiye fikri çoğu insanı, ama

tabii ki öncelikle var olan adaletsiz, eşitsiz ve antidemokratik sistemden yararlananları korkutuyor. Değişimden ürkenler, devletçilik üzerinden üretilmiş ideolojik ve kurumsal hiyerarşinin devam etmesi için çırpınıyorlar... Bu çoklu ancak derinliksiz koalisyonun sözcüleri medyadan siyasi partilere, silahlı kuvvetlerden yargıya kadar uzanmakta. Amaç AB sürecini durdurmak ve ülkedeki otoriter siyasi yapıyı korumak olunca tüm enerji AKP üzerinde kilitleniyor. Çünkü AKP hem AB üyeliğini açıkça desteklemekte, hem de İslami duyarlılığı temsil eden siyasi kimliği nedeniyle resmi ideoloji açısından meşruiyet zaafı taşımakta. Diğer bir deyişle devletçi koalisyonun mesajı, ülkeyi AB'ye taşımakta olan partinin zaten devletin asli değerlerine sahip çıkmayan bir kesime ait olduğudur. Böylece AB'ye 'emperyalist ve düşman' bir kimlik yakıştırılarak AKP; AKP'ye ise 'dinci' kimliği yakıştırılarak AB süreci yıpratılmaya çalışılıyor.

Ne yazık ki bu pozisyonun arka planında devletçi koalisyonu ele veren, zihinsel kapasitesizliğini açığa çıkaran, ahlaki düzeyini sergileyen bir sıçrama var... Topluma yaptıkları çağrı toplumun değil 'devletin değerlerine' sahip çıkılmasına yönelik. Çünkü AB ve AKP karşıtlığının dilinde ne çeşitliliği veya hoşgörüyü, ne de yerel duyarlılıkları veya Türkiye insanının manevi derinliğini vurgulayan bir unsur var. Varsa yoksa 'milli' kurumlarımızın korunması kaygısı ve malum 82 Anayasası'nın 'değiştirilemez' maddelerinin bir zırh olarak, içeriksiz bir biçimde kullanılması. Yani tartışılmayan, tartışılması istenmeyen, hatta engellenen birtakım 'değerler'den söz ediyoruz... Oysa bunlardan bir 'toplumsal değer', toplumlarda otantik olarak bulunan muhafazakarlığı davet edecek bir fikriyatın çıkmayacağı açık. Çünkü bunlar ancak devletçilikle bütünleşen bir laiklik ve milliyetçiliğin, toplumu totaliter bir cendereye almayı 'birlik beraberlik' sanan otoriter zihniyetin uzantısı. Toplumsal değerlerin birer 'devlet değeri' haline gelmesinden, 'devlet değerlerinin' toplumsal talepler karşısında demokratikleşmesinden korkan arkaik bir direnç hali...

Ordu ve yargı üzerinden kendilerine yer açmaya çalışan, daha devletçi ve milliyetçi olmaktan başka önlerinde hiçbir vizyon bulunmayan birtakım 'sivil' oluşumlar... Nihayet bu acıklı manzarayı tahkim edecek, şiddeti meşrulaştırmaktan bile çekinmeyen sığ bir söylem... Toplumdan beslenen bir muhafazakarlık bunların yanında gerçekten de demokrat kalıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Delirme emareleri mi?

Etyen Mahçupyan 2006.06.30

Seçim atmosferi koyulaşırken, AKP'nin en büyük parti olacağının kesin görülmesi nedeniyle paniğe kapılan partilerin ve bazı bayat siyasetçilerin kafalarını suyun üzerinde tutma gayretleri hüznü bir manzara oluşturuyor.

İktidardan uzak kalmanın kaçınılmaz olduğunun idraki, bu cenahta son dönemde iyice abuk sabuk bir dil üretti. Adalet Komisyonu'nda söz alan bir CHP'li geçenlerde şöyle demişti: "Şemdinli ile başlayıp Danıştay ile süren dinci terör, devleti ele geçirme biçiminde kademeli artıyor... Radikal dinci terörün önünü açmak için kuyumcu titizliğiyle çalışılıyor." Etrafta buna benzer çok demeç olduğu için, söz konusu cümleyi devletçi siyasetin psikolojik tıkanmasına iyi bir örnek olarak alabiliriz. Görüldüğü üzere sadece Danıştay cinayetini değil, Şemdinli'deki devlet eliyle yürütülen provokasyonu bile 'dinci terör' diye adlandırabilen; bu görünmez düşmanın 'sinsice' yükselmesinin ardında bilinçli bir komplonun varlığını öne sürerek, toplumu bir paranoya malzemesi haline getiren bir bakışla karşı karşıyayız. Söz konusu yaklaşımı siyasi bir pozisyon olarak

kullanıcıların fikirsel açıdan hangi düzeyde oldukları bir sır değil. AB sürecini engelleyerek Türkiye'nin dizginlerini devletçiliğin beslediği bir merkezîyetçi elitin elinde tutma tutkusu ta Cumhuriyet'in başından beri mevcut. Ancak şimdi aşırı bir düzeysizleşme, hatta kişiyi gülünç duruma düşüren bir kendini bilmezlik var...

Kendine saygısı olan hiçbir insanın bu tür bir dilin içinde rezil olmayı kabullenmesi düşünülemez... Dolayısıyla bu gelişmenin insanların bilinci dışında mı oluştuğu ciddi bir soru. Acaba toplum nezdinde anlamsızlaştıklarını gören ancak kibirleri bunu hazmetmeye yetmeyen kişilerde delirme emareleri mi ortaya çıkmakta? Doğrusu bu rahatlatıcı bir açıklama olurdu; çünkü ne de olsa verilen tepkileri 'insani' bulmak, siyasete tutunma isteği dışında hiçbir gerçek duygu üretemeyen bu zevatı anlamak mümkün olabilirdi. Ne yazık ki durum böyle değil... Ölümün eşliğindeki bir insanın sevgili eşi bile, o kişiyi bu kampanyanın parçası yapmakta beis görmüyor: Meğerse Bülent Ecevit 'Cumhuriyet'in çok büyük tehdit altında olduğunu düşündüğü için çok üzülen kendini yiyip bitirmişmiş.' Laik, demokratik, özgürlükçü cumhuriyetin içten içe kemirildiğini düşünen sevgili eşi de şimdi bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti ile sorunu olmayan partileri bir araya getirmeye çalışmaktaymış...

Medyanın şişirmesi altında geliştirilen gündemi bir bütün olarak ele aldığımızda karşımızda bir delirme emaresinin bulunmadığı açık... Burada bastırılmayan bir ihtirasla kaçınılmaz bir ideolojik tıkanmanın 'doğal' bileşimi var. Bütün siyasi zaaf ve yanlışlarına rağmen AKP'yi alt edebilecek, ülkenin geleceğini taşıma potansiyeli olan, kendisini toplumsal talep ve tercihlere açabilecek; kısacası toplumla konuşan, ona dokunan, kendisini onun içinden üreten tek bir alternatif siyasi hareket bile yok... Ama devletçi koalisyonun varlık nedeni bu alternatifsizlik değil! Çünkü onlar asıl bu alternatiften ürüyorlar... Onların asıl korkusu AKP ve ağızlarına sakız ettikleri dincilik öcüsü değil, laik kesimden demokrat bir partinin çıkması... Çünkü otoriter, merkezîyetçi, elitist, yani antidemokratik siyasi geleneği siyasetin dışına atacak olan bu... İslami kesimden gelen her hareket laiklik üzerinden bir bağnazlığı tetikleyebilir, ama laik kesimden bir demokrasi talebi çıkarsa ne yapacaksınız?

Böyle bir siyasi hareket AKP'nin de demokratlaşmasını ifade edeceği için ülkeyi radikal bir dönüşümün eşliğine getirebilirdi... Böylece siyaset üzerinden ideolojik ahlaksızlık üretimine bir son verilir ve bizler de delirmeye yüz tutan duayen siyasetçilerimize daha hoşgörüyü bakardık...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu toprakların demokratları

Etyen Mahçupyan 2006.07.02

Modern dünyanın liberal demokrasiler yanında faşizm ve komünizmi de üretmiş olması hiç de şaşırtıcı değil. Çünkü modernizme hayat veren zihni arka plan sadece özgürlüklere değil, kişiyi aşan bir 'üst akıl'ın meşruiyetine de gönderme yapar.

Nitekim Türkiye gibi zaten otoriter/ataerkil zihniyet içinde yoğrulmuş olan toplumlar bu 'üst akıl'a kolaylıkla sarılmışlar; çağdaşlığı bir tür ulus devlet hegemonyası olarak kurmakta beis görmemişlerdir. Böyle ülkelerde düzenin bilgeliğini ve kudsiyetini sorgulayan demokratlar bir tür 'münafık' olarak görülürken; sistem tüm modern sıfatlara sahip çıkma arzusunda olduğu için, 'demokratlık' da otoriter bir çerçevede içinde yeniden tanımlanarak yönetici elitin neredeyse 'doğal' bir niteliği olarak sunulur. Böylece laik kesim kendiliğinden 'demokrat' oluverirken; bir davranış kalıbı ve algılama tarzı olan demokratlık, özsel, kimliksel bir nitelik olarak siyasi güce tahvil edilir...

Türkiye'nin 'solcuları' bu bakıştan azade değildir. Onlar da sırf kendilerine 'sol' dedikleri için demokrat da olduklarını sandılar... 'Demokratik kitle örgütleri' sözü on yıllar boyunca laik kesimin ürettiği sosyalizan muhalefet için kullanıldı. İşin ilginç toplumdun muhafazakar kesimi de kendisine dışarıdan gelen Batılı jargonun bu iki kelimesinin birleşmesinde bir mahzur görmedi. Sonuçta sol denen şey farklı bir siyasi kültürün, demokratlık ise bize yabancı bir zihniyetin uzantısıydı. Üstelik kendilerine solcu/demokrat diyen insanların bu toprakların sesine ve duygusuna uzak kalmaları, hatta halkın gördüğü eza karşısında duyarsızlık bir yana, yapılanları onaylamaları 'demokratlığı' uzun yıllar muhafazakar kesim açısından 'zararlı' bir unsur kıldı...

Ne var ki değişim 1990 sonrasında Türkiye'nin muhafazakarlarını da kuşattı ve bu cemaati içeriden çeşitlendirerek çoğulcu bir yapıya dönüştürdü. İslami kesimin gerçek demokratları o dönemde ilk kez sahneye çıktılar. İnsan hakları bağlamında yaşanan sıkıntılar bu kesimde de bir örgüte, Mazlumder'e yol açtı... İlk başta cemaatin sorunlarını aşan bir perspektif geliştiremeyen dernek, özellikle Yılmaz Ensaroğlu'nun uzun başkanlık döneminde ülkenin en önemli sivil demokrat sesi ve denetçisi haline geldi. Son on yıl içinde Mazlumder, Türkiye'nin demokratik açılımının mihenk taşlarından birini oluşturmakla kalmadı; kendisini demokrat sanan solun hiç olmazsa bir bölümünün demokratlaşmasına da önemli katkı sağladı...

Ensaroğlu'nun bu sürece etkisi o denli belirgindi ki, birçok kişide onun ayrılmasının ardından Mazlumder'in etkisizleşeceği, 'duruşunu' kaybedebileceği endişesi oluşmuştu... Ama bugün söz konusu endişenin geçersiz olduğunu biliyoruz... Derneğin başkanı Ayhan Bilgen'in 26 Haziran'da Radikal'den Neşe Düzel'e verdiği mülakat, bu toprakların kendi demokratlarını üretmekte sanıldığı kadar zorlanmadığını ortaya koyuyor. Sadece 'ötekine' ve kamu otoritesine değil, kendi cemaatine de eleştirel gözle bakabilen, değişimi bütün yönleriyle görme cesaretine sahip; ve Müslüman... ve kültürel açıdan muhafazakar... ve de buralı birileri artık var...

Ayhan Bilgen gibi insanlar, Mazlumder gibi dernekler tabii ki en büyük eleştirileri de muhtemelen 'içeriden', kendi cemaatlerinden alacaklar... Sözleri ve duruşları çarpıtılacak, basitleştirilecek; ufuklarının genişliği, zihniyetlerinin kuşatıcılığı anlaşılmayıp küçümsenecek... Ama zaten demokratlık öyle kolay olmuyor ve herkes de bunu beceremiyor. Zihniyet değişimi her şeyden önce 'meram' ister: Kendinize bakmaya, baktığınızı görmeye, gördüğünüzü öteki ile paylaşmaya hazır olmayı gerektirir... Ancak 'birlikte' yaratılan geleceğin 'birlikte' yaşanabildiğini kavramış olmayı gerektirir... Bu toplum Mazlumder'e koca bir teşekkür borçlu...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Okur mektuplarının perde arkası

Etyen Mahçupyan 2006.07.02

Gazetecilik gerçekten zor iş... Kendimden söz edeceğimi sanmayın, benim işim nispeten kolay; çünkü bizim gazete henüz 'merkez medya'dan sayılmadığı için ruhsal sağlığını yitirmenin eşiğinde gezinen arkadaş sayımız pek de fazla sayılmaz. Gene de cumartesi dahil çalışıyoruz... Tam merkezde yer alan gazetelerin halini siz düşünün. Son dönemde yayın organlarında çok popüler hale gelen 'okur mektubu köşeleri' boşuna yaratılmadı.

Çoğu kişi bu yeni dalganın Kamboçya'dan özel olarak getirilen bir Budist rahibin önerisi doğrultusunda ortaya çıktığını bilmez. Sorun gazete çalışanlarının zincirleme biçimde delirme ihtimali karşısında ne yapılacağıydı. Çünkü geçmişte tamamen editoryal çerçeve içinde ürün veren meslektaşlarımız, birden kafalarına göre yazılar

yazmaya, hatta gazetelerin yayın politikasını gizlice eleştirmeye başlamışlardı. Akıl sağlığını tehdit ettiği apaçık olan bu gelişme karşısında, Batılı birçok gurunun tavsiyeleri hayata geçirildi ama işe yaramadı... Nihayet o Budist rahip 'okuyucu mektubu' çözümünü ortaya attı. Buna göre gazeteler okuyuculardan gelen mektupları yayımlayarak bir miktar özeleştiriyor gibi olacaklar ve böylece çalışanlar arasında nüksetmekte olan eleştirinin gazi alınacaktı...

Ancak proje ilk günlerinden itibaren kötü niyetli bazı gazeteciler tarafından maalesef sabote edildi. Yönetimlerin durumu fark etmesi ise birkaç ay aldı ama hemen gerekli acil tedbirler hayata geçirildi... Sonradan anlaşıldığına göre okur mektubu köşeleri başlayınca, gazete çalışanları sanki bir okurun ağzından yazılmış gibi mektuplar göndermeye, gazetenin bütün yanlışlarını hayasızca sergilemeye başlamışlar. Böyle bir terbiyesizliğe tahammül edemeyen yazı işleri tabii hemen okur mektupları almayı durdurmuş. Ama bu köşelerin gazetelerden kalkmasını da imajına uygun bulmamış... İşte bu ortamda medya dünyamız bütün dünyaya örnek olacak o büyük atılımı yaptı: Şimdi bütün merkez medya gazetelerinde bizzat yayın yönetmeninin seçtiği gizli bir komite var ve okur mektupları yazma yetkisi sadece bu özel gruba ait... Duyduğuma göre komiteler daha mesai başlamadan önce yayın yönetmenleriyle evlerinde bir araya gelerek, bir önceki günkü gazeteden 'zararsız yanlışlar' seçiyor ve bunları okuyucuların ağzından dile getiriyorlarmış...

Mesleki açıdan işin parlak yanı ise şu: Şimdi herkes zararsız yanlışların peşine düştüğü için, gazetelerimiz artık rahatlıkla bilinçli, büyük ve zararlı yanlışlar yapabiliyor ve böylece mesleğimizin ufkunu iyice açıyorlar. Nitekim bu yeni çığırın başını çeken bir gazetemiz özellikle bu tür haberler geliştirmek için duayen bir gazeteciyi transfer etmekten ve onu olayların perde arkasından sorumlu tutmaktan çekinmedi. Eğer sıradan bir okuyucuysanız, bu görevin olayların arka planını araştırmakla ilgili olduğunu sanabilirsiniz... Geçmişte gerçekten de o tür bir gazeteciliğin olduğu söylenir gerçi, ama günümüzün dinamik atmosferinde artık hiçbir gazetenin oturup haber bekleyecek, sonra da onun perde arkasını merak edecek hali yok... Bugünlerde revaçta olan ve bilimselliği kanıtlanmış bulunan yöntem, olayların perde arkasını bizzat üreten bir gazetecilik anlayışını ima ediyor.

Örneğin ülkedeki iktidarın değişmesini istiyor; ama diğer siyasi partileri zayıf mı buluyorsunuz? Perde arkası gazeteciliğinin önü açık! Hemen farklı siyasi parti liderleri ile ayrı ayrı konuşup onların muhtemel bir işbirliğine nasıl baktıklarını sorar, ağızlarından olumlu birkaç laf alırsınız; ardından birinden aldığınız iyi niyet beyanını diğerine taşıyarak işi pişirirsiniz. Sonra bir de bakmışsınız, bütün o partiler tek bir çatı altında birleşmiş, bunu gören halkımız coşku içinde tüm oylarını bu oluşuma kaydırmış ve şimdiki iktidar kös kös kendi kasabasına geri dönmüş... Memleket için bundan daha büyük bir hizmet, gazetecilik açısından bundan daha şerefli bir işlev olabilir mi?

Bu gelişmeler yaşanırken bizim gazete ne yapıyor dersiniz? Koca bir hiç! Oysa ellerinde benim gibi bu alanlarda potansiyeli olan bir eleman var. Artık iyice azıtan 'Yorum' sayfasını daraltıp, yerine bir 'perde arkası' bölümü koymak o kadar mı zor? Acaba, diyorum, okurlar bizdeki 'okur köşesine' mektup gönderir mi... Yoksa o işi ben mi yapsam...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamî kimliğin işlevi

Kimlik meselesi dünyanın gündemine eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri açıklayacak ve telafi edecek bir perspektif olarak geldi.

Bazı insanların sırf kültürel, etnik veya dinsel nitelikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmalarının önlenmesi ile aynı insanların eşitlikçi bir kaygı ile ayrılıkçı bir siyasete kaymaları arasında ise ince bir çizgi vardı. Alt grupları, var olan ulusal yapılar içinde tutmak, bu nedenle artık çok daha demokratik bir toplumsal yapıyı gerektirmekte. Çünkü farklı kimlikleri çoğunluk toplumu içinde tutmanın meşruiyeti, artık o farklı kimliğin bunu istemesini de ima ediyor. Dolayısıyla ayrılıkçı bir milliyetçilikle karşı karşıya kalmak istemeyen ülkelerin, dışlayıcı bir milliyetçilikten uzak durmaları, farklı kimlikler için 'cazip' bir siyasi ve kültürel ortam oluşturmaları şart.

Bu konu Neşe Düzel'in 26 Haziran tarihli Radikal'de Mazlumder Başkanı Ayhan Bilgen'le yaptığı söyleşinin de ana eksenlerinden biriydi. Bilgen, Şemdinli olayının tahlilini yaparken herkesin içten içe bildiği ama resmi düzeyde seslendirmede bir soruyu gündeme getirmekteydi: "Ülkeyi terör örgütleri, yasadışı silahlı örgütler mi daha kolay bölebilir yoksa devletin üniformasını kullanan ve eylemleriyle toplumu devletten, kurumlardan soğutan insanlar mı?" Nitekim Türkçe bilmeyen bir kadına, bir üst düzey komutanın 'yardım almak istiyorlarsa önce Türkçe öğrensinler' demesini "ana gövdenin dışlayıcı ayrımcı milliyetçiliği" olarak tanımlayan Bilgen, bunun "tam bir İttihat Terakkici bakış açısı" olduğu değerlendirmesini yapmaktaydı...

Ancak söz konusu söyleşinin can alıcı noktası, bu dışlayıcı bakışın nasıl kuşatıcı bir hale dönüşebileceği meselesi etrafında İslam'ın işlevi ile ilgiliydi. Çünkü bilindiği üzere Türkiye'deki Sünni/Hanefi cemaatin içinde, Kürt sorununun dinsel bir bağlama taşınarak eritilebileceğini düşünen önemli sayıda insan var. Diğer bir deyişle etnik düzlemdeki kimlik farklılığının daha üst, ancak 'doğal' bir kimlik tarafından sindirilmesinden söz edilmekte... Böylece demokrasi eksiğinin dindarlık içinde eriyebileceği umulmakta. Tabii bu durumda Sünni olmayan Kürtlerin ne olacağı, ya da böyle bir dindar koalisyonun oluşması halinde asıl çatışmanın Sünni/Alevi eksenine kaymasının nasıl engelleneceği pek tartışılmıyor... Cemaatçi bakış kendi önemseydiği sorunun cemaatin alanı genişletilerek 'çözüleceğini' sanıyor. Kısacası İslami kesimdeki birçok kişi hâlâ ataerkil zihniyetin içinde ve oradan çıkmakta zorlanmakta. Ataerkilliğin pek de modern kaçmadığını idrak edenler ise, bu bakışı bir tür 'dindar üst milliyetçiliğe', kültür emperyalizmine direnen 'sol' bir Müslümanlığa dönüştürmenin çare olduğunu zannediyorlar.

Bu yaklaşımlar karşısında Bilgen'in kendi cemaatine nesnel ve eleştirel bakabilmesi ise, İslami kesimde demokratlığın da artık bir damar oluşturduğunun belirtisiydi. Bilgen 'kuşatıcı' bir İslam anlayışının, aynı zamanda farklılıkları bastırmayı meşrulaştırıcı yönü üzerinde dururken, bunun Türkiye'deki Müslümanların büyük çoğunluğunun hoşuna gittiğine de dikkat çekiyor: "Alevi'nin, gayrimüslimin varlığını kabullenmeyen, zorunlu din derslerinden memnun olan, cemevi konusunu sadece Alevilerin iç tartışması gören, misyonerliği vatan bölme faaliyeti olarak algılayan bir dini refleks var..."

Bu refleksin salt dini değil, milliyetçi olduğunu vurgulamak gerekebilir... Ama Bilgen'in asıl mesajı İslam'ın bile kullanıcının elinde birden fazla işlevi olabileceğidir. Burada önemli olan dinin kendisi değil, hangi zihniyet içinde algılandığı... Ataerkilliğin işlevselleştirdiği bir dinin bugünün dünyasında değil çözüm üretmek, daha fazla sorun yaratacağı açık. Mesele dinleri de demokrat zemin üzerinde hayata geçirebilmekte...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gizlenemeyen faşizm!

İnsanlığın bir ilerleme içinde olduğuna dair pozitivist iyimserliğin çöküşünün üzerinden epeyce bir süre geçti. Zihniyet çalışmaları yapanların ortaya koyduğu üzere kişi davranış ve tutumlarında yüzyıllar boyunca hemen hiçbir farklılık görülüyor.

İnsanoğlu kendini teknolojiye adapte ederken buradaki maddi gelişmeyi kendi zihninin tekamül etmesiyle bağdaştırıyor, ama gerçekte böyle bir tekamül yok... Ancak bu alandaki asıl darbe evrimci biyologların çalışmaları sonucunda ortaya çıktı: Bu bilim insanları 'evrim' denen sürecin gerçekte sadece karşılıklı adaptasyon olduğunu ve canlı aleminin birbiriyle ilişkiler açısından sürekli aynı noktaya döndüğünü kanıtladılar. Diğer bir deyişle kaba evrimcilerin sandığı üzere canlılar doğaya giderek daha iyi uyum sağlıyor değiller... Çünkü doğa da değişiyor ve adapte olacağımız 'nesnel', sabit bir çevre içinde yaşamıyoruz.

Bu gerçeklik karşısında insanlığın doğal dürtüleri nedeniyle 'iyi'ye ve 'doğru'ya yol aldığı kabulü cehaletten de öte, bir tür ahmaklığı ima ediyor. Ama güç sahibi bazı grupların söz konusu varsayımı kendi saldırganlıklarının kılıfı olarak kullanmaları düpedüz ahlaksızlık... Örneğin Amerika'daki neocon'lar, halen sürdürdükleri çatışma ve güç kullanımına dayalı otoriter dış politikayı, 'demokratik değerleri yayma ve yerleştirme' mücadelesi olarak sunmaktalar. Bu şahısların kendi değerlerine 'demokratik' demeleri zaten yeterince gülünç... Demokratik değerlerin otoriter zihniyet içinde yaygınlaşacağını önermeleri ise gülünçten de öte... Geçenlerde Blair de Irak'ı, "kendi değerlerinin onların değerlerini yenecek kadar güçlü, ilkeli ve çekici olduğunu" gösterecek bir müsabaka alanı olarak tanımladı. Böyle bir cümlenin ardından beklenen, o kişinin değerlerinin ötekiler tarafından niçin ve nasıl kendiliğinden benimseneceğinin anlatılması olurdu. Çünkü 'güçlü, ilkeli ve çekici' değerlerin tüm insanlık için istenilir ve tercih edilir olması gerekir. Oysa ABD ve İngiltere söz konusu 'değerleri' saldırgan bir politika içinde baskı uygulayarak, kaos yaratarak hayata geçiriyorlar. Demek ki uygulanan yöntem ile sahip oldukları 'değerler' arasında ilkesel bir çelişki bulunmuyor... Bunun tek bir anlamı var: Neocon'ların 'değerleri' otoriter zihniyete uygun değerler. Bunların 'demokratik' yaftası altında egemen kılınması gayreti ise demokrasiyi boğup içdiş eden, faşizan bir girişim...

Dolayısıyla pozitivist, ilerlemeci ve 'ahlakçı' bir evrim anlayışı Bush ve tayfasının kafasına çok uyuyor. Faşizm her zaman idealize edilen, gelecekte kurulacak olan bir 'dünya cenneti' ile meşrulaştırılır. Ne var ki faşizmi de artık gizlemek mümkün değil. Onu da artık görüncü tanıyoruz... Kendi değerlerini evrensellik iddiasıyla sunup, diğer herkesin zorla bu değerlere biat etmesini isteyen, aksi halde onlara hayat hakkı tanımayan her tür düşünce ve inanç sisteminin faşizmi bağrında taşımakta olduğunu biliyoruz. Bu açıdan bakıldığında hiçbir dinin doğrudan faşizan bir özünün olmadığı açık... Ama buradan hareketle belirli bir dine mensup kişilerin kategorik olarak aklanması da pek mümkün değil. Çünkü bazılarımızın garibine gitse de faşistlerin de aralarından dindarlar çıkabiliyor. Bunlar dini anlamadıkları için değil, dini otoriter zihniyet içinden yorumladıkları için faşist oluyorlar... Böyle bakıldığında Bush'un genelleyici 'İslamofaşist' sözcüğünün absürlüğüne bakarak avunmak bir kaçış olabilir. Her ne kadar din, bu topraklarda faşizmin sistemleşmesini engelleyen faktörler arasında önemli bir yere sahip olsa da, iş tek tek bireylere geldiğinde faşizan dürtülerin pek de seyrek olmadığını görmekte yarar var. Bush ve tayfasının absürlüğü bizimkinin mazereti olmamalı...

Muhafazakarlar Huntington'cu mu oldu?

Etyen Mahçupyan 2006.08.25

Henüz iki yıl önceki muhafazakar gazeteleri günümüzdekilerle karşılaştırdığınızda, köşe yazılarına yansıyan radikal bir ton farklılaşması görürsünüz.

İki yıl öncenin muhafazakar aydını esas olarak kendi toplumuna bakan, eleştirel olmaya adım atan, Türkiye'yi tarihi ve siyasetiyle masaya yatırmaktan hoşlanan; böylece kendi kültürel varlığının meşruiyetini kanıtlayan bir tavır birlikteliği sergilemekteydi. Bütün eleştirilere karşın AKP iktidarının güven telkin eden duruşu, AB ile olan ilişkilerde tüm içerdeki devletçi tutuculuğa karşın yol alınması, muhafazakar aydınları toplumun özgürlük alanlarını genişletecek siyasetlerin doğal destekçisi haline getirmişti. Belki de Birinci Meşrutiyet'ten bu yana ilk kez kendilerini dindar addeden insanlarla diğerleri arasında eşdüzeyle bir etkileşim imkanı doğmuş, bunun arka planında Türkiye'yi kadim cemaatçiliğin ötesine taşıyabilecek yeni bir orta sınıfın sentezleşme belirtileri sezilmeye başlanmıştı. Muhafazakar aydınlar bu 'toplum olma' dinamiğinin en hayati unsuruydu; çünkü kendi değişimleri sembolik olarak tüm toplumun kabuğunu yırtmasını; birine benzeme zorunluluğu duymadan modernleşmesini, kısacası kendi kişiliğini bulmasını temsil ediyordu...

Aradan sadece iki yıl geçti... Ama bugün dış dünyada yaşananların algılanma biçiminin, içerdeki birikimi kolaylıkla darmadağın ettiğine tanık oluyoruz. Muhafazakar aydının perspektifi ülke dışına, 'bölgeye' dönmüş durumda. Kürtler Güneydoğu'dan 'bölge' diye söz ettiğinde çoğu insan yadırgıyor ama demek ki cemaatçi bakış ille de kendisiyle bütünleşen bir 'bölge' tasavvuruna muhtaç. Nitekim bugün muhafazakar insanlarımızın da gözü Ortadoğu'da... Sanki orası bir komşu coğrafya değil, tamamen 'bize' ait bir arka bahçe. Türkiye'nin kaderi ve geleceği ancak bu geniş alanın kaderi ve geleceği içinde anlamlı bulunuyor. Belki de muhafazakar aydınlar kendi varlık nedenlerini Ortadoğu'nun şekillenmesi sürecinde yeniden yaratmayı ve bir Anka kuşu gibi gururla kendi küllerinden doğmayı hayal ediyorlar...

Bu değişim tabii ki bir anda olmadı. Amerika'nın Irak'a yaptığı müdahale, Bush ve tayfasının kışkırtıcı beyanları, Genişleyen Ortadoğu fikrinin neocon yorumu altında ikiyüzlü bir tahakkümcülüğe dönüşmesi ve nihayet İsrail'in önceden planlanmış olduğu apaçık olan saldırısının Batı dünyasınca zımni kabulü, söz konusu dönüşümü beslemeye devam ediyor. Ancak muhafazakar aydınların bu ufuk ve tavır değişikliğini böylesine kolaylıkla gerçekleştirmesi de başka ipuçlarına işaret etmekte. Örneğin Kıbrıs'ta iki toplumlu bir devleti destekleyenlerin şimdi bölünmeden yana olduklarını görüyoruz. AKP'yi çevredeki dışlanmış kitlenin merkeze taşıyıcısı olarak alkışlayanlar, bugün aynı partiyi aşırı Batılılaşmakla 'derin' kitleden kopmakla suçluyorlar. Diğer bir deyişle dış dinamik muhafazakar aydınları tahrik etti etmesine, ama onlar da buna epeyce teşneydiler... Aksi halde fütühatçı içgüdülerin kuşattığı bir ruh halinin böylesine çekici olması kolay değil.

Huntington'un 'medeniyetler çatışması' tezi tartışıldığında ona net bir biçimde karşı çıkanlar arasında yer alan bu kişilerin, şimdi tam da bu tezi doğrular şekilde siyasi pozisyon almaları son derece öğretici. Dinlerin birbirine benzerliğinden dem vuranlar, bugün öteki dine mensup birileriyle olan farklılıklarına dayanarak dindar çatışmasını körüklüyorlar. Artık AB falan onları kesmiyor... Müslümanların birleşerek dünyanın geri kalanına had bildireceği zamanı özlüyorlar... Ne var ki bu bakış Bush'un evangelizminden hiç de farklı değil. Medeniyeti taşıyamayanlar medeniyetlerin çatışmasını arzularlar. Oysa medeniyet ötekine ders vererek üretilmiyor, burada ve şimdiki duruşunuzla ayakta kalıyor.

Hırsızlık 'milli çıkar' olabilir mi?

Etyen Mahçupyan 2006.08.27

Bir kimliğe kategorik olarak olumsuz sıfatlar yüklemenin gerçekliği açıkça çarpıttığı ölçüde gayri ahlakî bir beyana dönüştüğü söylenebilir. Çünkü ahlak her şeyden önce gerçekliğin kabulünü ve onunla yüzleşmesini gerektirir.

Bu anlamda 'itiraf' ve 'özür' ahlaka giden yolda en belirleyici taşıyıcılardır. Bir çocuğu eğittiğimiz zaman, yaptığı yanlışları açıkça söyleyebilmesini, eyleminin yükünü taşıyabilmesini öğretir; onu anlayışla karşılayabildiğimiz oranda bizim de aynı 'insanî' niteliklere sahip olduğumuzu itiraf etmiş oluruz. Ebeveynin dolaylı itirafı, yanlış insanileştirir, yüzleşilebilir kılar ve çocuğun ufkuna daha ahlaklı bir kişiliği ideal olarak oturtur... Hepimiz çocukluğumuzda küçük hırsızlıklar yapmışızdır; ama ahlakî temel alan bir öğreti ortamında yetişmişsek hırsızlığın gayri ahlakî olduğunu da biliriz...

Ne var ki insanoğlu aile ortamının prizmasından baktığında ne derece ahlaklı olursa olsun, meseleler genişleyip 'millileştikçe' söz konusu duyarlılığını yitirmeye yüz tutabilir. Öyle ki kişisel hırsızlıklar toplumca kınanırken, kişiyi aşan öznelere marifetiyle yürütülen hırsızlıklar tepki çekmek bir yana, meşru da bulunabilir... Bu gayri ahlakî duruşu sürdürebilmenin sırrı bir yandan suçun anonim hale getirilerek paylaşılması, öte yandan suçun failinin kurumsallaştırılarak dokunulmaz kılınmasıdır. Ancak bu sonucu her zihniyet altında elde edemezsiniz... Örneğin demokrat zihniyete sahipseniz hem kişisel yüzleşmeden kaçınma haline hem de suçun kamusalallaştırılmasına karşı çıkmanız doğaldır. Çünkü size göre ahlak sulandırılıp, buharlaştırılabilecek bir eklenti değil, insanı insan yapan temel unsurdur. Buna karşılık örneğin otoriter ve ataerkil bir geçmişten geliyorsanız, kendi olumsuzluklarınızı cemaatinizin iradesi içinde eritmeyi yadırgamayabilir; kurumsal otoriteyi yücelttiğiniz oranda kusursuzlaştırır, apaçık suçları insanüstü gerekçelerle aklamaya meyledebilirsiniz...

Otoriter ve ataerkil zihniyetlere sahip toplumlar, bu nedenle bireysel suçlarda son derece hassas olurken, kamusal suçlarda duyarsız kalırlar. Evlerinin önündeki bahçenin bir metrekaresinin haksız yere başkasına verilmesine isyan edip yıllarca direnen bu insan tipi, devletin biraz ilerideki başkasına ait on binlerce metrekareye el koymasına ses çıkarmaz, hatta içten içe sevinebilir. Hele o başkası kendi cemaatinin dışındaysa, bu sevinç aleni bile olabilir... Çünkü bu tür toplumlar başkasıyla yan yana yaşamış olmalarına karşın 'başkasıyla birlikte' yaşamayı genellikle hazmedememişlerdir. Dolayısıyla da cemaatin dışından yapılan hırsızlık 'hırsızlık' olmaz; eğer devlet eliyle yapılmışsa 'milli çıkar' bile olabilir... Bu tür toplumlarda ahlak cemaatin sınırında kalır...

Bugün Türkiye bir ahlak sınavında: Devletin 74 yılından bu yana sistematik olarak ve gayri meşru bir biçimde müsadere etmiş olduğu gayrimüslim vakıflara ait malların iadesi için bir yasa çıkmak üzere. Buna göre devlet elindeki malları iade edecek; ama daha önce üçüncü şahıslara geçmiş olanlar birer toplumsal hırsızlık malı olarak yeni sahiplerinde kalacak... Ne var ki devlet buna bile razı olmadığı için, elindeki malları hızla üçüncü şahıslara devrediyor. Son örnek Burgazada'daki Aya Yorgi Kapris Manastırı'na ait 14 dönümlük arazi. Geçenlerde 'uyanık' bürokrasimiz bu araziye bir 'Türk' vakfın arazisiyle değiş tokuş ederek, iade listesinden çıkarıverdi... Bu, en hafif tabiri ile açık bir haksızlıktır... Tasarrufun yasalara uygun hale getirilmesi de yapılanı ahlaken değiştirmez.

Savaş karşısında ahlak

Etyen Mahçupyan 2006.09.04

Lübnan'da ateşkesin sağlanmasıyla beraber başlayan 'kim kazandı?' tartışması son derece ibret verici oldu.

O güne kadar savaşın ne denli gayrı insani olduğunu kanıtlamaya yönelik yazılar bir anda stratejist edasıyla kaleme alınan hesapçı analizlere dönüştü. 'Modern' dünyanın parçası olmayı bir kişilik unsuru sanan bazıları İsrail'in kazandığını söylerken; Batı karşıtlığı üzerinden yeni bir muhafazakar kimikleşme dalgası hayal edenler Hizbullah'ı galip koltuğuna oturttu. İşin ilginç her iki taraf da muhakemesinde ölenlere, sürülenlere, bütün o yıkıma atıfta bulunmaktan da vazgeçmedi. Daha bir hafta önce insanlık adına karşı çıkılan şiddet, bir anda faydacı bir kurnazlığın çerezi haline geldi... Söylemek gerek ki bu tutum oynaklığının kendisi ahlaki açıdan fazlasıyla sorunludur. Savaşlar ve genelde şiddet kimin kazançlı çıkacağına göre tavır alınan eylemler olduğu sürece, ahlaki bilerek geriye atmış oluruz ve o noktadan itibaren kendimize biçtiğimiz ahlaki üstünlüğün de meşruiyeti kalmaz... 'Bu savaşı kim kazandı?' sorusunun demokrat zihniyet açısından tek bir yanıtı var: Bu savaşı ahmaklar kazandı... Çünkü insan ölümü ve acısı üzerinden galibiyet tasavvuru üretebilen her insan, hangi ideolojiden veya kimlikten olursa olsun ahlaki açıdan ahmaklıktır. Bu yargı, çatışmadaki 'haklı' tarafın hangisi olduğu sorusunu ortadan kaldırmaz... Ama haklı olsanız bile verilen ölümleri zımnen bu haklılığın karşılığı olarak algılayan değerlendirmeleri ahlaken meşru kılamazsınız.

Hele daha bir ay önce İsrail'in devlet gücüne imrenirken, şimdi barış övgüsü yapma çığlığının ahlakla hiçbir ilgisinin olmadığı açıktır. Kazanacak olduğu takdirde gücü destekleyip, kazanma ihtimali kalmayınca barış yanlısı olmak oportünizmin göstergesi sadece... Otoriter zihniyete eğilimli olanlar açısından haklılık gücü sayesinde meşrulaşan bir nitelik olduğu için, ahlak da ne denli güçlü olduğunuza bağlı olarak değişik görünüm alabiliyor. Öyle ki tamamen faydacı bir biçimde algılanan ve ahlaki olup olmadığı konusunda kuşku duyulmayan ilişkiler, bir anda gayrı ahlaki hale gelebilmekte. Türkiye'nin İsrail ile ilişkisi de böyle... Bugün Parlamento Dostluk Grubu art arda gelen istifalarla neredeyse kadük hale gelmiş durumda. Oysa bu, Meclis'teki en fazla üyeli dostluk gruplarından biriydi. İsrail'in askerî ve altyapı teknolojisindeki üstünlüğünün cazibesi, yürekleri ülke menfaati için çarpan milletvekillerimizi de kendine çekmişti. Güçlüye yanaşarak güçlü olmak devlet politikasında ayıp bir şey değil... Ne de olsa milletler arası dış politikanın zihniyeti de bu... Ama aynı zamanda ahlaklı kalmak istiyorsanız işiniz zor; çünkü gücü öne alan ve ilişkiler dünyasını çatışmaların içinden okuyan bir zihniyetin ahlaki olması hiç de kolay değil.

Ahlaki gerekçelerle Parlamento Dostluk Grubu'ndan istifa eden milletvekillerinin bir de şu soruyu sormaları gerek: Dostluk Grubu'na üye olurken ne denli ahlaki bir tavır içindeydiler ki, şimdi istifalarını ahlaka dayandırıyorlar? İsrail aynı İsrail değil miydi? Ama daha da önemli olarak bazen faydacı bazen ahlakçı olma tercihi acaba ne derece ahlaki? Çünkü ahlakın kendisini duruma ve kişiye göre yorumlamak bizzatı faydacı bir tavidir ve belirli bir zihniyeti yansıtır. Ahlaki kaygıların ciddiye alınması ve saygıyla karşılanması ise bizzat ahlakın kategorik olarak ilkesel bir mesele addedilmesini gerektirir.

Ne var ki hayali değil gerçek bir dünyada yaşamaktayız ve faydacılık tüm uluslararası bağlamın özü haline gelmiş durumda. Buna da 'uyum' göstermek gerek... Ama hiç olmazsa kişiliğimizi bu uyumda aramadan. Hiç olmazsa o uyumu sağlarken kendi ahlaki ilkelerimizi baştan deklare etme cesaretine sahip olarak.

Demokratlık bir tür tutarsızlık mı?

Etyen Mahçupyan 2006.09.08

Her zihniyet kendi içinde tutarlı algılama ve analizleri ima eder. Ne var ki sosyal psikoloji gerçekte hiçbir kimsenin tek bir zihniyet içinde davranmadığını ortaya koymakta.

İnsanoğlu genellikle yaşamının ilk 3-4 yılı içinde belirli bir zihniyet bileşimini benimser ve kendince rasyonalize eder. Ancak çocuklukta edinilen zihni çerçeve ileriki yıllarda da adaptasyona açıktır. Nitekim çevremizdeki zihni aoranın değişimi ile birlikte herkes buna da kendince bir uyum sağlar... Son dönemde demokratça 'kokan' söylem ve duruşların ortaya çıkmasının bir nedeni de budur. İnsanlar demokrat olmuyor, ama onları saran demokrat ilke ve kaygıların dışında da kalmak istemiyorlar. Nitekim bu sürecin doğal sonuçlarından biri herkesin 'kendine demokrat' olması. Yani kendisini ilgilendiren konularda demokrat gözüken biri, kendisini ilgilendirmeyen alanlarda bir anda gerçek zihniyetine dönüş yapabiliyor. Böyle bakıldığında 'demokratlık' olarak gözüken birçok eylem, tavır ve tutum gerçekte bir tür tutarsızlığı, hâlâ devam etmekte olan bir adaptasyon sürecinin iç çelişkisini ortaya koyuyor.

Bu ikilemi en yoğun yaşayanlar ise tabii ki asıl zihniyetleri son derece tutarlı olan kimseler. Çünkü temeldeki zihni tavrınız ne denli tutarlı ise, ona yeni bir zihniyeti eklemek de o denli zor olacaktır. Dolayısıyla kurumsal olarak belirli bir zihniyet içinde eğitilmiş, söz konusu zihniyeti neredeyse kendi varlık nedenleri haline getirmiş olanlar için demokratlık hoş bir açılım olmakla birlikte, bariz bir tutarsızlığın ve elde olmayan bir yüzeyselliğin de belirtisi. Bu durum özellikle ahlaki ilkeler ve toplumsal tasavvur açısından demokrasiye epeyce zıt kalan otoriter zihniyet için geçerli. Son dönemde bir gündem malzemesi haline gelen eski Genelkurmay Başkanı Özkök'ün 'demokratlığı' da ancak bu çerçeve içinde anlamlı. Devir teslim törenindeki konuşmasında Özkök çok az askerin, hatta siyasetçinin söyleme cesaretine sahip olabildiği basit bir gerçeği dile getirdi: 'Bölücü tehdidin' dışarıdan da desteklenmekle birlikte "büyük ölçüde kendi iç dinamiklerimizle ilgili" olduğunu söyledi. Ama birkaç cümle sonrasında aynı kişi bu tehdidin "akıllı hasımlarımızın sosyal bünyemize dayattığı dahiyane bir hastalık unsuru" olduğunu söylemekteydi. Özkök'ün bu bariz çelişkiyi nasıl açıkladığını bilmiyoruz; ama muhtemelen her iki önermeyi bütünleştiren karmaşık bir ilişki hayal edecek ve kendini tutarlı kılmak için uğraşacaktır. Özkök, otoriter zihniyet içinde yetişmiş ve ondan kopmak istemeyen birinin demokrat 'da' olabilme uğraşını simgeliyor...

Buna karşılık yeni Genelkurmay Başkanı farklı... Daha doğrusu TSK ideolojisinin ana çizgisini referans alırsak, oralardan hiç uzaklaşma niyetinde değil. Büyükanıt'a göre bugün Türkiye'nin üniter yapısı hiç olmadığı kadar saldırı altında. Buna direnen tek güç olan TSK'yı eleştirenler ise "yabancı devletlerce finanse edilen ve sipariş üzerine yapılan, doğru bilgileri içermeyen ve kamuoyunu yanlış yönlendirme amacı güden, bilimsellikten uzak değerlendirmelere" dayanmaktalar. Diğer bir deyişle iç ve dış münafıklar birleşmiş, ülkeyi bölmeye çalışıyor, TSK da bunu engelliyor... Türkiye'nin bu 'hoş' tasvirinin gerçeklikle bağlantısı pek önemli değil. Önemli olan çatışmanın temel dinamik haline getirilmesi, bu çatışmanın bir 'doğru' ile bir 'yanlış' arasındaki kategorik mücadeleye indirgenmesi ve TSK'nın 'doğru' taraf olarak aktörleştirilmesi... Bu yaklaşım yeni olmadığı gibi, otoriter zihniyeti bilenler için pek yaratıcı da değil. Ama takdir edersiniz ki bu yaklaşım epeyce tutarlı... Demokratlığı dışladığınız zaman tutarlı olmak çoğu kişi için kolay. Ama önemli olan bu yaklaşımla Türkiye'ye ne verdiğiniz, bu topluma ne yaptığınız...

Etyen Mahçupyan 2006.09.11

Askerliklerini yaparken Güneydoğu'da öldürülen sivil gençlerin cenazelerinde bu kez farklı bir yaklaşımla karşılaştık. Aileler yitirdikleri çocuklarının hesabını sorarken, 'vatan sağ olsun' diyemediklerini belirttiler.

Bir baba, "Çocuğumu bu vatana helal etmiyorum. Benim oğlum şehit değil çünkü savaşa gitmedi... Benim oğlum ne olduğu belirsiz bir savaşın içinde" diye konuştu. Buna gelen yanıtlar ise bir komutanın ağzından, 'terörün ve ölümün Türkiye'nin kaderi haline geldiği' saptamasıyla, Başbakan'ın, "Askerlik herhalde yan gelip yatma yeri değil" şeklindeydi. Başbakan'a göre şehitlik, vatan için mücadelede ölenlerin 'taltif' edilmesi idi. Ayrıca bundan böyle başka şehitlerin olması da beklenmeli ve bu durum istismar edilmemeliydi...

Söz konusu tepkiler bu ülkeyi yönetenlerin yaşamakta olan gerçeklik karşısında ne denli aciz kaldığını göstermenin yanında durumu pek anlamadıklarını akla getiriyor. Çocuklarını Güneydoğu'daki çatışmalarda kaybeden ailelerin davranışı duygusal 'infial'e indirgenemez. Bu davranışın ardında öncelikle son yirmi yılda değişen zihniyetimiz var. Çünkü artık şiddet ve güç kullanılarak herhangi bir sorunun çözülmediğine, bu yaklaşımın ahlaken gayri meşru olduğuna inanıyoruz. Yaşamımızdaki her alanda karşılıklı diyalogu, birbirini anlamayı, birlikte karar vermeyi önemsiyoruz. Nitekim artık çocuklarımızı da elden geldiğince böyle eğitiyoruz... Dolayısıyla ülkenin bir toplumsal/siyasal meselesini salt güç kullanımıyla 'çözme' iddiasında olan devlet politikasının da yanlış olduğunu düşünüyoruz. İkinci olarak, devletin yıllar boyu bize 'sunduğu' resmî söylemlerin gerçek yaşanmışlığı temsil etmediğini, onu yüzeyselleştirip çarpıttığını; bizi sürekli bir ideolojik manipülasyon altında tuttuğunu fark ediyoruz. Sonuç olarak da artık devlete ve devlet adına davrananlara pek fazla güven duymuyoruz. Üçüncüsü, Kürt meselesinde devletin yirmi yıldan bu yana şiddet kullanmanın ötesinde hiçbir araç üretmediğini, iyi niyetli adımların devlet içi 'kaygılar' sonucu cılız kaldığını, yönetimin askerî bir bakışa esir düştüğünü görüyoruz. Bugün halen Kürtlerin kendi kimlikleriyle parlamentoda temsil edilmemeleri için her şey yapılmakta; geçmişte parlamentoya girenlerin nasıl enselerinden tutularak hapse atıldıkları da hatırlarda. Ayrıca binlerce köyün boşaltılmasına, yüz binlerce insanın yerinden edilmesine yol açan bir 'strateji'den söz ediyoruz. Çocuklarını savaşa gönderenler bunları görmezden gelemiyor... Devletin bunca yıldır meselenin çözümü bir yana, olayı daha da kronik hale getirdiğini adım adım izliyoruz. Bu nedenle de çatışmada ölenlerin boş yere heba olan hayatlar olduğunu düşünüyor. Nihayet dördüncü olarak, zamanımızda aile içi ilişkiler de değişmekte. Özellikle kentli ailelerde yemeyip içmeyip çocuk yetiştiren, belki birçok çocuğundan sadece birini üniversiteye gönderebilenler için o gençlerin anlamı doğal olarak çok daha farklı. Dahası ebeveyn ile çocuk arasındaki mesafe de giderek azalmakta, birçok ailede gençler aynı zamanda birer arkadaş haline gelirken, aileler gençleri temel eksen alan birer kültürel odağa dönüşmekte...

Dolayısıyla artık 'şehit söylemi'nin çocukları ailelerden koparmak için yeterli olmadığı bir zamanı yaşıyoruz. Çünkü bu mücadele için ölmek pek anlamlı görünmeyebildiği gibi, akılcıca da gözükmeyebiliyor. Bu insanlar devlete karşı değiller ama akılsızca davranan bir devletin parçası olmayı da içlerine sindiremiyorlar. Eğer ortada bir istismar varsa, bunu yapan herhalde aileler değil... Tehlike karşısında vatani savunmak ne denli meşru ise, bu tehlikeyi ortadan kaldırmakta acz içine düşen bir yönetim altında bu duruma isyan etmek de o denli meşru. Vicdani ret artık hepimizin gündeminde...

Tarihçilik ve misyonerlik

Etyen Mahçupyan 2006.09.29

İki hafta önce Mustafa Armağan herhalde ciddiye alınmasını beklediği bir yazı yazdı. İzmir'i yakanların Yunanlılar olmadığını, nitekim kentin 'kurtuluş'tan' tam 4 gün sonra yandığını hatırlatmam Armağan'ı rahatsız etmiş. Benim söylediklerimin İzmir'i 'Türklerin' yaktığını ima ettiğinden hareketle bir argüman geliştirmiş.

Armağan'a göre İzmir'i Yunanlıların yakmadığı açık; ama Türklerin yakmadığı da kanıtlanmış durumda ve bunun için dönemin itfaiye müdürünün ve Amerikan Yardım Heyeti'nden bir beyefendinin raporlarına bakmak yeterli. Bu raporlar söz konusu iddiayı "yeterince" inkâr ediyormuş. Böylece geriye bir tek Ermeniler kalmaktaymış ve benim buna değinmemem de hafiften milliyetçi davrandığımı göstermekteymiş. Bir tarihçinin gereksiz yere niçin belden aşağı vurma ihtiyacı duyduğu her zaman ilginç bir sorudur. Olayın Ermeniler tarafından yapıldığını kanıtlama durumu varsa, bu zaten bir tarihçiyi tatmin etmeliydi, ama Armağan'ı etmiyor. Çünkü kendisi bir tarihçi gibi değil, tarih malzemesi üzerinden rivayet üreten bir misyoner gibi davranmakta. Oysa tarih, samimiyet gerektirir ve işin içine misyonerliğin girdiği noktada argümanlar çiğleşip tarih, disiplinin dışına taşar...

Armağan biraz daha gayret edip örneğin, Fali Rıfki Atay'a veya dönemin hatıratına bakabilirdi. Ya da basit mantık yürüterek şunları sorabilirdi: Rumların İzmir'den atılışı Ermenileri yerinde mi bırakmıştı acaba? Eğer yerlerinde kaldırlarsa kendi evlerini niye yakmışlardı? Yok eğer Rumlarla birlikte gemilere doluşup kaçmak zorunda kaldırlarsa 4 gün sonra nasıl geri dönüp de kendi mahallelerini yakmışlardı? Hadi diyelim ki olay geride kalan birkaç komitacının işiydi, bunlar Türk mahallesi dururken niçin kendi mahallelerini yaktılar? Ermeni çetelerinin kendi "cephaneliklerini patlatma" yerine o cephaneyi sivil Türklere yöneltmesi beklenmez miydi? Dahası sayın itfaiye yetkilileri niçin yangını söndürme gayreti göstermedi? Acaba Mustafa Kemal niçin, "bırakın yansın" dedi? Armağan'ın bir sonraki yazısında 1924'te Londra'daki bir davanın, yangının failine ilişkin kararsız kalmasını belirtmesi de ilginç doğrusu. Ermeni çetelerinin ne yaptığını 1922'de biliyor değil miydik? Ama Armağan bu soruları sormuyor...

İkinci nokta, sadece Rum ve Ermeni mahallelerinin yanması üzerine. Belki de Armağan rüzgâr değişikliğine bağladığı bu durumu adaletin tecellisi olarak algıliyordur; ama herhalde 'tarih' nosyonuna uygun olacağını sanarak daha ilginç bir argüman öne sürüyor: "Zaferinden elde edeceği nimetleri kendi elleriyle yakan muzaffer bir ordu hangi mantığa oturuyor, ben çözemedim. Yakmaktansa yağmalamak daha fazla işine gelmez miydi Türklerin?" Gerçekten de öyle. Ama insanların evlerini terk edişinden sonraki dört gün yağmalama için yeterliydi. Üstelik evlerin yakılmasının mantığı tamamen farklıdır ve bunu bilmeyen birinin tarihçi olarak ortaya çıkması gariptir. Örneğin, acaba Ankara'daki Ermeni mahallesi, Ermenilerin gidişinden aylar sonra niçin yakıldı? Çünkü Ermenilerin geri dönüp o evleri yeniden sahiplenmeleri ve yağmalanmış oldukları için hak talep etmeleri istenmedi. Ayrıca evlerin arsaya dönüşmesi vicdan azabı duymayan yeni sahipler üretmek için çok uygundu.

'Tarihi çarpıtmanın, kendi elimizle burnumuza halka takmaya benzediği' konusuna gelince... Armağan, bu halkaların "bilimsel değil, siyasi, yani güçle ilgili bir mesele" olduğunu söylüyor. Yani güçlü olursak bilimsel alanda da istediğimiz gibi çarpıtmalara gidebileceğimiz mi ima ediliyor? Bu bir tarihçi tavrı mı, yoksa misyoner siyasetinin doğal refleksi mi?

Tarihçilik kendine mesafe alma ve gördüğünü söyleme cesareti gerektirir. Muhtemel yanıtlardan rahatsız olduğu için soru sormayan bir 'tarihçilik' epeyce sıkıntılı bir zanaat olmalı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kemalizm işte böyle bir şey

Etyen Mahçupyan 2006.11.26

İzmir'de AKP'lilerin düzenlediği bir toplantıda küçük bir katılımcı önünde yaptığı konuşmada söylediği sözler Atilla Yayla'nın bazı çevrelerce 'istenmeyen adam' konumuna itilmesiyle sonuçlandı.

Oysa kendisinin de ifade ettiği gibi, bu sözlerde pek bir yenilik yoktu ve ayrıca benzeri değerlendirmeler yıllardır birçok kişi tarafından yapılmaktaydı. Bu bağlamda tek parti döneminin bir 'gerileme' olduğu yargısının haksızca olduğu savunulabilir, ama toplumsal yaşamı ilgilendiren değişim dönemlerinin 'ilerleme' olduğu kadar 'gerileme' de ima edebileceği açıktır. Çünkü zorunlu olarak değişen hayat tarzları kategorik olarak herkes için daha gelişmiş imkanları ifade etmeyebilir. Örneğin ifade özgürlüğü açısından tek parti dönemi, Kemalist kadronun fikriyatını tam olarak paylaşmayanlar için muhakkak ki bir 'gerileme' olarak yaşanmıştır.

Kısacası herhangi bir tarihsel dönemin katı bir biçimde 'ilerleme' ya da 'gerileme' olarak tanımlanması bilimsel bir bakışı yansıtmaz. Nitekim Yayla da konuşmasında 'gerileme'den ne anladığını ve bunu nasıl ölçtüğünü göstermek üzere uzun uzadıya kendi bakış açısını ve kullandığı kriterleri anlatma gereği duymuş. Gerçekten de bir dönemin ilerleme ya da gerileme olması esas olarak bizim ideolojik yaklaşımımızla ilgilidir. Tarihin kendisi ne ilerler ne de geriler. Onu algılayan bizler, kendi değer yargılarımızdan ötürü toplumsal değişimlerin bazılarını beğenir ve 'ilerleme' olarak değerlendiririz, bazılarını ise beğenmez 'gerileme' olarak algılarız. Bu öznellikten rahatsız olanlar insanlığın tarihsel macerasının 'birikimli' bir süreç olduğunu, dolayısıyla medeniyetin zaman içinde ilerlediğini kabul ederek, ilerlemenin nesnel ölçütlerini üretmek istemişlerdir. Ne var ki bu yaklaşım yaşananndan hareketle yaşanılması gerekeni tanımladığı ölçüde bizatihi öznel... Diğer bir deyişle insanlığın yaşadıklarını sanki yaşanması kaçınılmazmışçasına ele alıp, sonra da bu yaşananı olumlamak epeyce bilim dışı bir ihtiyaca cevap verir.

Velhasıl bilim 'değişme' ile uğraşır, ilerleme veya gerileme ile değil... Yayla'yı eleştirmek ve çürütmek isteyen Kemalistlerin bu noktadan hareket etmeleri beklenebilirdi. Kemalist ilkelerin 'bilimselliğe' ne denli uygun olduğunu sürekli tekrarlayanların, şimdi fırsat ele geçince bilim savunusu yapmaları uygun düşerdi. Ancak böyle bir beklentinin ne denli boş olduğunu biliyoruz... Çünkü Kemalizm zaten kendisini 'ilerleme' olarak sunan, yani bilimsel olmayan bir yaklaşım. Kemalistler bilimin kendilerini meşrulaştıracak dogmatik bir destek oluşturduğunu sanıyorlar ve tam da bu dogmatik arayış nedeniyle kendilerini ele veriyorlar: Kemalizm'in günümüzdeki ana işlevi dünyevi bir din olması ve kendi ruhban sınıfının iktidarına hizmet etmesi... Bu açıdan Yayla'nın 'gerileme' eleştirisi Kemalistleri yumuşak karınlarından vurmuş gözüküyor.

Öte yandan Kemalizm'in bu düzeyde tıkanıp kalması da gerekmezdi elbet... Ama toplum ürkekliği içindeki devlet bürokrasisinin resmi söylemi haline geldikçe, Kemalizm'in de kuruması kaçınılmaz oldu. Geriye doğru baktığımızda her Kemalist neslin bir öncekine göre fikriyat açısından daha düzeysiz olduğunu söylemek mümkün. Yayla'yı, ülkeyi karanlığa sürükleyen irticanın temsilcisi olarak görenler, üniversiteleri Atatürk ilkelerine uygun çocuk yetiştirme yuvaları sananlar, beğenmedikleri fikirleri yasaklamayı ilericilik zannedenler hep nedense 'Kemalistler'... O zaman hayali bırakıp kabul etmek gerek ki belki de Kemalizm zaten böyle bir şey. Farklılığa tahammülü olmayan, kendi görüşünün sınanmasına razı gelemeyen, buna yeltenenleri hainlikle suçlayarak gönüllerini rahatlatan insanlardan söz ediyoruz. Kemalizm belki de bir psikolojik ihtiyaç sadece...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu adamı beğeniyorum vesselam!

George Soros'la bir kez karşılaştım... Türkiye'de projelerine katkı sağladığı kurumları ziyaret gezisi sırasında TESEV'e de uğramıştı. Epeyce meraklı ve mütevazı biri olduğunu hatırlıyorum. Belki Doğu Avrupa kökenli olmasından kaynaklanan bir zihni yatkınlık sayesinde Türkiye'nin meselelerini de genel Batılı tavrının epeyce dışında yorumluyordu.

Örneğin sivil/asker ilişkisi üzerinde özellikle durmuş, esas olarak toplumun nasıl değişmekte olduğunu merak etmişti. Klasik konulardan biri olan başörtüsü meselesinde ise son derece özgürlükçü ve şaşırtıcı derecede 'doğal' bir tavrı vardı... Tartışmadan anlaşıldığı kadarıyla başörtüsü 'meselesi'nin bir neden değil sonuç olduğunu, toplumsal dinamiğin anlamını semboller üzerinden kavramanın mümkün olmadığını düşünüyordu. Bu kısa ziyaretin öncesinde okuduğum birkaç makalesi zaten Soros'un hiç de sıradan bir 'işadamı' olmadığının kanıtıydı. Yakın arkadaşı radikal demokrasi fikrinin savunucularından Benjamin Barber ile olan entelektüel temas, Soros'u günümüzün en bilinçli demokrat aktivistlerinden biri haline getirirken ona derinlikli bir fikriyat da kazandırmıştı. O birkaç makaleyi büyük bir keyifle okumuş, bu tür insanların bizde yetişmediğine de biraz hayıflanmıştım...

Ama bir işadammının servetini demokratlaşma ve özgürleşme gibi amaçlara hasretmesi dünyanın hiçbir yanında kolay değil. Bu tür 'hevesler' kişiyi hem kendi camiası içinde hem de devlet nezdinde tehlikeli kıldığı ölçüde, ticari faaliyetinin de baltalanmasına neden olur. Ne var ki Soros bir Macar göçmeni... Geldiği dünyanın bütün aksaklıklarını bilme yanında, şimdi içinde yaşadığı dünyanın zafiyetinin de farkında. Belki de hayat ona hayatın anlamını bilme fırsatını daha çok tanıdığı için, o da bu bilgiyi hayatı değiştirmeyi hedefleyen bir cesaretle kullanabilmekte. Öte yandan çok naif olmamız da gerekmiyor: Siyasi alandaki etkisinin bugün Soros'u enformel olarak ABD hükümetinin bile muhatabı yaptığını; dünyanın en güçlü devletinin bu kontrol dışı işadamını ehlileştirme çabası içine girdikçe onun gücünü daha da pekiştirdiğini görüyoruz.

Ancak bizim için önemli olan söz konusu gücün nasıl kullanıldığı. Çünkü bu güç biz istesek de istemesek de mevcut ve son derece kısıtlı bir çevre tarafından kullanılmakta. Bu nedenle söz konusu güç odaklarının içinde kendine yer bulmuş birinin örneğin "terörizmi Bush'un liderliğindeki Amerikan politikası üretmektedir" demesi azımsanacak bir olay değil. 'Yanılığlar Çağı' üst başlığını taşıyan son kitabında Soros, Irak işgalinin masum kurbanlar ürettiğini ve işgal altındaki halkı potansiyel terörist konumuna düşürdüğüne dikkat çekerek; terörün ana kaynağının insanların rencide edilmesi, dolayısıyla terörü asıl doğuran unsurun da ABD'nin terörle mücadele politikası olduğunu söylemekte.

Ancak Soros'un münafık faaliyetleri bu tür yayınlarla ve tüm dünyada özgürlük mücadelelerinin desteklenmesi ile sınırlı değil. Bugünlerde içinde Filistinlileri de barındıran yeni bir Yahudi lobisinin kurulması gündemde. İsrail'in politikasını yanlış bularak, barışı iki devletli bir çözüm planı çerçevesinde arayacağı söylenen bu yeni lobinin de baş destekçilerinden birinin, İsrail'i Hizbullah'a karşı kullandığı yöntemler nedeniyle sert bir biçimde eleştiren Soros olması bekleniyor...

Karşımızda iş hayatında spekülatoörlükle yükselmiş, yönetim ağının merkezine kadar yürümüş; ama o merkezin cazibesine kapılıp iktidar odaklarına yaltaklanmak yerine kendi hayalleri, ilkeleri ve kişiliği üzerinde bina ettiği bir sivil stratejiyi hayata geçirmek için tüm servetini harcayabilecek türde bir adam var... Keşke dünyada ve bizde de başka böyle insanlar olsaydı... Bu Soros'u beğeniyorum vesselam!

Aleviler bölücü mü oldu?

Etyen Mahçupyan 2006.12.01

Bazı Alevi derneklerinin Aleviliği İslam'ın dışında algılayarak kendilerini bir azınlık grup olarak tanımlamaları, cemaatin geri kalanında yaygın bir infial uyandırmış gözüküyor. Gerçekten de Aleviliğin İslami gelenek dışında tanımlanması son derece zorlama bir çabayı ima eder.

Ne var ki İslami gelenek sadece İslam dini anlamına gelmez. Çünkü din geleneği yeniden anlamlandırır da, gelenek çok daha temel bir düzlemde söz konusu dinin somutta nasıl dindarlaşma pratikleri üreteceğini büyük ölçüde belirler. Bu açıdan bakıldığında Aleviliğin içinde paganizm ve Hristiyanlık öğeleri görenlerin, hele bu inanç alanının son kırk yılda nasıl dünyevi ideolojilerle beslenebildiğine tanık olanların teşhislerinde çok da yanlışlıkları söylenemez. Açıktır ki bugün karşımızda salt bir dinsel inanç değil, hayatın her yönünü ve entelektüel boyutunu içine alan bir kültürel duruş ve pratik var... Dolayısıyla tüm Alevilerin İslam'a aynı şekilde bakacaklarını sanmak hem gerçekçi olmayan hem de totaliter bir yaklaşım. Her inanç sisteminde olduğu gibi, Aleviliği yorumlamak ve yaşamak Alevilere düşerken, farklı anlayışlardan hangisinin daha doğru olduğunu ne tarihe ne de metinlere giderek kanıtlamak mümkün değildir. Dinsel öğretilerin algılanma biçimi her an değişim içindedir ve hiçbir güç hiçbir dinin gelecekte de aynen bugünkü gibi algılanacağını garanti edemez...

Bu durumda bazı Alevilerin kendilerini diğerlerinden farklı görmeleri son derece doğal. Ama yaşanan bu kırılmada bizzat Türkiye'deki devlet yaklaşımının payını görmezden gelirsek, meseleyi anlamakta zorlanabilir ve örneğin işi Batı komplosu sanabiliriz. Önce bu noktayı 'temizlemek' açısından bilinmesi gerek ki bugün AB'nin ne Türkiye'yi bölmek ne de yeni azınlıklar yaratmak gibi bir hevesi yok. Hatta bu tür gelişmelerden hoşnut da kalınmıyor; çünkü bu taleplerin özellikle AB Komisyonu'nun stratejisini zora sokan bir niteliği var. Tabii ki AB kriterleri aday ülkelerde sosyolojik olarak azınlık durumunda olan grupların haklarıyla ilgili. Ancak bu devletin reforme edilmesinden öte bir anlam içermiyor. Diğer bir deyişle Alevilerin kaç parçaya bölünmüş oldukları AB'yi hiç ilgilendirmedeği gibi, meselenin böylece dallanıp budaklanması onlar açısından sadece külfet demek. Beklenen şey Türkiye devletinin doğru davranarak, Alevileri kendilerini ayrımcılığa maruz hissetmekten kurtarması...

Oysa devlet bugüne kadar tam aksi yönde davranmış durumda. Aleviler içinde kendisine muhatap bulamamaktan şikayetçi olan devletin, muhatapların ancak özgür tartışma ortamında ürettiğini bilmesi gerekir. Türkiye'de Alevilik on yıllar boyunca cemaat içi bir dil olarak kaldığı ölçüde, giderek yüzeyselleşti, araçsallaştı ve iç farklılıkların meşrulaştığı yorumlara doğru savruldu. Aleviliğin yaşatılması kamufle edilmesini gerektirirken, devlet bu insanları 'laik' kimlik kısıracına alarak gerçekte manevi ve entelektüel açıdan iğdiş etti. Şimdi AB kriterlerinin getirdiği özgürlük referansı içinde yaşamakta olan, kendini boğulmuş hisseden bazı Alevilerin üzerlerindeki deli gömleğini yırtma isteğidir. Bunu yaparken bazıları hızını alamayıp belki de temelsiz ve anlamsız yorumlara kayabilirler. Ama eğer Alevilik diye 'sağlam' bir temel varsa, bu açılımlardan geriye pek bir etki de kalmayabilir. Yeter ki gereken özgürlük ortamına Aleviler şu an itibarıyla sahip olsunlar...

Bu açıdan zorunlu din derslerinin kaldırılması son derece önemli bir adım olacaktır. Alevilerin bu sonucu yargı yoluyla almasını yadırgamayanların, başka Alevilerin kendilerini İslam dışına atma isteğini de yadırgamaması gerek. Ayrımcılık yoluyla toplumu bölenlerin, bundan şikayetçi olanları bölücülükle suçlamaları resmi söyleme sinmiş olan ahlaki zaafın göstergesinden başka bir şey değil.

Baykal: Erdoğan, cumhurbaşkanlığını hak ediyor

Etyen Mahçupyan 2007.01.14

Hayatta en kötü şey yanlış anlaşılma. Bunun acısını iyi bilirim... Mizah niyetiyle yazdığım yazıların nasıl ciddiye alındığı, buna karşılık derin siyasi analizlerimin nasıl komiklik olarak algılandığı hepimizin malumudur. Bu nedenle gazetemiz de bana ne yazdıracağı konusunda bir türlü karar veremiyor.

Nitekim kendisini nedense 'Yorum sayfasının editörü' olarak takdim eden arkadaşla geçenlerde yaptığımız pazarlığın sonucu bir hafta ana gazetede ki magazin yazılarımı kesmem, buna karşılık CHP üzerine 'light' bir makale kaleme almam olmuşt u. Bana söylendiğine göre bu isteğin nedeni bayram haftasında olmamızmış... Çünkü insanların kafası kurban meselesi ile dolu olduğundan, kendisini tam bir kurbanlık koyun gibi seçim sandığına uzatan CHP'yi de daha kolay anı larlarmış. Öte yandan 'light' yazı konusu olarak niçin CHP'nin seçildiğini ise herhalde açıklamak gerekmez. Bilindiği gibi Baykal son dönemde çıktıyı giderek yükseltmiş, kalite seviyesini en üst noktaya taşımış, cumhuriyet ilkeleri formatında geliştirdiği argümanlarla evrensel bir vizyon yakalamıştı. Bu durum maalesef CHP ile halkımız arasındaki mesafenin artmasıyla sonuçlandı, çünkü takdir edersiniz ki hâlâ köylü karakterini koruyan halkımızın böylesine üst düzey bir siyasi retoriği kavraması son derece güç. İşte gazetemizin katkısı da bu noktada somutlaşmış, CHP'nin hafif light bir çerçeve içinde sunulmasıyla halkımızın empati yapmasını mümkün kılabilceğimiz düşünülmüştü.

Bildiğiniz gibi söz konusu makalem çok ses getirdi. Birçok kişi bizzat arayarak CHP'yi daha önce hiç böyle tasavvur etmediklerini, şimdi bu partiyi çok daha anlayıp sevdiklerini beyan ettiler. Algıladığım kadarıyla Baykal'ın karizmatik değeri de böylece hak ettiği yeri bulurken, söylediği lafların derinliğine nüfuz etme imkanı doğdu. Bu son nokta gerçekten çok önemli, çünkü Baykal gibi devlet adamları öylesine büyük sorumlulukların altındalar ki söylediklerini layıkıyla kavramak gerçekten kolay değil. Nitekim bir süre önce Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı ile ilgili sözleri de anlaşılamadı ve hatta tam tersi anlamlar verilerek değerlendirildi. Neyse ki adını veremeyeceğim bir CHP sempatizanı tarafından gönderilmiş olan imzasız bir mektup sayesinde gazetemizin yayın kurulu, Baykal'ın gerçek niyetini sezerek beni bu değerli siyasetçimizle bir mülakat yapmak üzere memur kıldı...

Söyleşimiz aslında kısa ve basit oldu. Baykal, yanlış anlaşıldığını, Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığına karşı olmak bir yana onu tüm kalbiyle desteklediğini söyledi. Hatta Meclis'te yapmış olduğu konuşmada bu desteğini madde madde kanıtladığını iddia etti. Baykal'a göre Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığını hak etmesinin dört temel nedeni bulunuyor...

İlk olarak Baykal, Erdoğan'ın Türkiye'ye layık 'sivil' zihniyette biri olduğunu düşünüyor. Sonuçta Erdoğan askere 'orası yan gelip yatma yeri değildir' diyerek hafif posta koyan, Kıbrıs konusunda cumhurbaşkanına 'sana mı soracağız' diyebilen biri. Yani siyaseti boğmaya yeltenen devletçi yaklaşımın karşısında kapı gibi durabilen bir siyasetçi... İkinci olarak Baykal'a göre Erdoğan, çağımızın demokrasi anlayışını tamamen özümsemiş olmakla kalmayıp, bu bakışı hayata geçirme iradesi de göstermekte. Örneğin Türkiye'de bir eyaletler sisteminin yürürlüğe girmesi, Türklüğün bir alt kimlik olması, kısacası Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üzerinden hakiki bir demokrasinin oturtulması hep Erdoğan'ın fikirleri... Üçüncü olarak gene Baykal'a bakılırsa Erdoğan, bütün bunları meşruiyetçi bir tavır içinde sahiplenmeyi biliyor. Bir yasaya dayanılmadan ve hukuki meşruiyete riayet edilmeden uygulanmakta olan başörtüsü yasağı meselesinde toplumsal mutabakat arayan Erdoğan, iş cumhurbaşkanlığı seçimine gelince haklı olarak Meclis çoğunluğuna dayanmak istemekte. Yani hukukçuların hukuk içinde kaldıkları durumlarda Erdoğan da hukuk içinde kalıyor; ama hukukçular hukuku tiye alınca Erdoğan da desteği toplumda arıyor...

Bu duyduklarım sizi bilmem ama beni şaşırttı. Hakikaten Baykal'ı böyle bilmezdim... Anladığım kadarıyla Baykal, Erdoğan'ı gerçekten çok beğeniyor. Özellikle kendi yapamadığı şeyleri Erdoğan yaptığında hiç gocunmadan takdir etmesi doğrusu büyük olgunluk. Ama beni en çok etkileyen şey Baykal'ın zikrettiği dördüncü nedendi. Erdoğan'ın muhalefet için 'aç tavuk kendini buğday ambarında görür' benzetmesini Baykal çok beğenmiş. "İnsanın doğru anlaşılması ne kadar önemlidir bilseniz." dedi. İçimden 'bilmez miyim' diye geçirdim...

e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Baykal ısrarlı: "Erdoğan doğru adam"

Etyen Mahcupyan 2007.01.21

Geçen hafta büyük bir gazetecilik başarısı olarak yayımladığımız Baykal'ın değerlendirmeleri büyük ilgi ve anlaşılır bir tepkiyle karşılandı. Hatırlarsanız, Baykal AKP lideri Tayyip Erdoğan'ın niçin cumhurbaşkanı olmayı hak ettiğini karşı çıkılması zor bir mantıksal tutarlılık içinde izah etmişti.

Ne var ki ülkeyi karıştırmak isteyen ve kendilerine 'ruh ve mana milliyetçileri' adını takan bir grup, Baykal'ı anlamama ısrarını sürdürmekle kalmadı, eğer ellerine fırsat geçerse Erdoğan'la birlikte ona destek veren Baykal'ı da vatana ihanetten yargılanmak üzere istiklal mahkemesine vereceklerini duyurdu. Bu akımın sözcülerine göre Erdoğan ancak bir 'pano milliyetçisi' olduğu için cumhurbaşkanı da olmamalıydı, çünkü cumhurbaşkanı olmanın en önemli şartı 'defter milliyetçiliği'ydi.

Siyasete uzak okuyucular bu derinlikli tartışmayı anlamayabilirler. Ama bizde, söylenecek şeyiniz varsa bunu müsait anı defterlerlerine yazmak âdettir. Başbakan'ın yaptığı gibi uluorta pano kiralarak milliyetçilik taslamak ise mahremin açığa vurulması anlamına gelir ki Orta Asya âdetlerine göre caiz sayılamaz. Bu karşı muhakemenin Baykal'ı da etkileyeceğini ve Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığını desteklemekten vazgeçeceğini tahmin etmek zor değildi. Nitekim biz de gazetede bu konuyu artık kültür sayfamızdan çıkarmaya karar vermiştik ki hiç beklenmedik bir telefon aldık...

Amerikan filmlerinden deneyimli olduğum için tümünü banda almayı başardığım söz konusu telefon muhaveresini Genelkurmay arşiv kayıtlarına geçmesi amacıyla kamuoyu ile paylaşıyorum. Açıkta ki muhatabımızın söylediklerinden, söylemek istediklerinden ve bizzat düşündüklerinden gazetemiz sorumlu değildir.

- Alo, buyrun...
- Ben Deniz Baykal
- Merhaba Deniz Bey, sizi yeniden duymak ne güzel...
- Adımın Deniz olduğunu söylemedim, bendeniz Baykal dedim.
- Deniz Bey'in akrabası olabilir misiniz? Duyduğumuza göre Türkiye'de bazı akrabaları bile varmış.
- Eser miktarda olabilir; ama bunun konumuzla ilgisi yok. Ben sizi şu cumhurbaşkanlığı meselesi ile ilgili olarak arıyorum. Bakın açıkça bir kez daha söylüyorum: Bizim bakışımız açık ve nettir. Erdoğan cumhurbaşkanı olmalıdır ve el hak olacaktır.

- Ama Sayın Baykal, bildiğiniz gibi cumhurbaşkanı aynı zamanda başkomutan demek. Askerle hiçbir konuda anlaşılamayan böyle biri nasıl olur da...

- Kardeşim biz tam da bunu söylüyoruz! Başkomutan ne demek? Ordunun başı değil mi? Peki orduda en önemli haslet disiplin değil mi? Yani alt kademenin daima üst kademeye uyma zorunluluğu esas olup, milletimizi ayakta tutan özelliğimizin de bu olduğunu bilmiyor muyuz?

- Cumhurbaşkanının albay rütbesinden başlaması gerektiğini mi ima ediyorsunuz?

- Bakın demokrasiyi içselleştirmek ne kadar zor. Siz bile olayı kavramakta zorlanıyorsunuz. Oysa mesele basit: Askerî hiyerarşi, eğer kademeler arasında fikir ayrılığı varsa alt kademenin fikir değiştirmesini gerektirir. Dolayısıyla cumhurbaşkanı başkomutan olduğunda bütün ordu fikir değiştirmek zorunda kalacaktır. Bundan daha hızlı bir güvenlik reformu hayal etmek mümkün müdür? Kısacası Erdoğan cumhurbaşkanlığı için en doğru adamdır, çünkü fikirleri askere en ters olan siyasetçi de odur. Mesele bu kadar basit!

- Bir de şu bayraklı afişler meselesi var... Bayram değil seyran değil bunlar niçin asıldı deniyor, Güneydoğu'da niye yok deniyor...

- Bakın bir yanlış anlama olmasın! Biz bayramda bayrak asılmaz demedik, seyran yerlerinde olmasın dedik, çünkü mangal yakıldığı için zarar verebilir diye. Ayrıca Güneydoğu'da olmaması çok iyi olmuş çünkü en çok mangal orada yapılıyor.

- Yani siz tamamen bayrağı tutuşmaktan korumak için...

- Tabii efendim başka ne olabilir.

- Sayın Baykal son bir sorumuz var: Ulus devletin modası geçti diyorlar.

- Ah siz gazeteciler! Hemencecik magazin konulara giriverirsiniz. Bakın tarih zihinsel modaların birbirini takip etmesiyle oluşur. Bugün giden modalar, yarın yeniden gelir... Onun için böyle gelip geçici şeylerle uğraşmayın, cumhurbaşkanlığı üzerine yoğunlaşın derim ben.

- Sağolun efendim, tavsiyenizi tutacağız. **e.mahcupyan@zaman.com.tr**

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahicilik

Etyen Mahcupyan 2007.01.29

Hrant sizce niçin öldürüldü? İşin polisiye analiz kısmını bir yana bırakarak soralım. Hrant'ı öldürülebilir bir kişi haline getiren özelliği acaba neydi? Herhalde soykırım sözcüğünü kullanması yeterince açıklayıcı sayılamaz; çünkü böyle düşünen binlerce insan var artık Türkiye'de.

Herhalde Ermeni olması da değil; çünkü gene binlerce Ermeni var ortalıkta. Gene de bir Ermeni'nin 'soykırım' sözcüğünü kullanması muhakkak ki şaşırtıcı ve rahatsızlık vericiydi. Çünkü Türkiye'de bizler azınlıkların çoğunluk tarafından tasvip edilmeyen bir düşüncüyü böylesine rahatlıkla ifade etmesine alışık değiliz. Ancak bu bile söz konusu cinayeti mümkün kılan psikolojik arka planı açıklamakta yetersiz kalıyor. Nihayetinde toplumun bu kadar hoşgörüsüz veya hazımsız olduğunu söyleyemeyiz. Hatta eğer soykırım olduğuna inanmayan

biriyseniz, aksini söyleyen birinin fazla etkisinde kalma ihtimaliniz de pek yoktur ve çok büyük ihtimalle böyle birini ciddiye almayan bir tavır sergilemeniz şaşırtıcı olmaz...

Ne gariptir ki Hrant'ın farklılığı da tam bu noktadaydı... Çünkü Hrant öylesine sahici bir insandı, fikirlerini öylesine samimiyetle anlatır, duygularını öylesine içinden geldiği gibi paylaşırdı ki, dinleyenlerde söylediklerinin 'doğru' olduğuna dair yoğun bir sezgisel kabul yaratırdı. Bu kadar sahici ve sahici olduğu kadar akıllı, duyarlı ve sevgi dolu birinin kanaatinin sizinkinden daha değerli ve hakikate daha yakın olduğunu hissederdiniz. O noktadan sonra Hrant'ın söyledikleri veya savundukları da arka planda kalırdı. Çünkü şimdi karşınızda hamuru özel bir insan bütün heybetiyle durmaktaydı... Dolayısıyla belki de asıl mesele bir anda böylesine ikonlaşma potansiyeline sahip bu insanın kendisini bir azınlık kimliğiyle sunması ve bunu iftiharla taşımasıydı. Eğer Hrant kalitesiz bir kişilik olsaydı onu öldürmek için bir dürtü de belki duyulmayacaktı... Ama o varlığıyla, duruşuyla ve sahiciliğiyle hepimizi az veya çok ezdi. Onu dinlemek onun gibi olmadığımızı da kavramayı ve bu gerçeğe yüzleşmeyi ima etti. Bazılarımız bu yüzleşmeden yüzlerinin aklıyla çıktılar ve cenaze töreninin gösterdiği üzere çıkmaya da devam ediyorlar. Bazıları ise bu yüzleşmenin altında kaldı ve bunu hazmedemedi. Hrant'ın hazmedilememesi, bir karşı kimlik olarak tahayyül edilen 'Türklük' üzerinden algılanınca da yaşadığımız trajik olayın arka planı oluşmuş oldu...

Öte yandan Hrant gerçek fikrini ve duygusunu hiçbir zaman açıklıkla söyleyemeyen, buna karşılık kendisinden beklenen fikir ve duyguları ürkekçe sahiplenene gayrimüslim cemaatleri de bir yandan onurlandırırken, aynı zamanda rahatsız etmişti. Çünkü Hrant bu sahici duruşuyla gayrimüslimlerin de sahici olmadığını ortaya koymaktaydı. Karşılıklı kullanılan bir sahte dile çomak sokarken, yaptığı şey kimliği ne olursa olsun her türlü insanı sahiciliğe davet etmekte.

Ne yazık ki bu toplumun kamusal yüzü olan siyaset ve medya Hrant'ın fikirlerini paylaşmayan ama aynı derecede sahici olan birini ortaya çıkarmakta aciz kaldı. Türkiye'de böyle insanlar olmadığı için değil... Türkiye'de milyonlarca sahici insan var. Özellikle Anadolu'yu gezdiğinizde 'Hrant olma'nın hiç de garip bir şey olmadığını anlarsınız. Ama Türkiye'nin iktidar alanı bu toplumun hakiki cevherini temsil etme yeteneğine sahip değil. O cevheri anlamaktan aciz... O cevheri yozlaştıran bir kimlik içinden konuşurken, bizzat kendi kimliğinin sahiciliğini yok ettiğini bile anlamıyor...

Keşke Türkiye Hrant'la aynı sahicilikte ama karşıt görüşlerde insanları kamusal alana çıkarabilse ve topluma bu tartışmadan geriye bir tek duygusal kaynaşmanın kendisi kalabilseydi. Olmadı ve Hrant yalnız kaldı... Yalnız kaldıkça da büyüdü... Ve büyüdüğüce hazmedilemez hale geldi. Bu olayda katledilen bir insan değildi sadece, sahiciliğin kendisiydi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çiçek

Etyen Mahçupyan 2007.02.04

Anadolu kültürünün nasıl bir toplum yapısına tekabül ettiği meselesi, bu topraklara milliyetçiliğin girmesiyle birlikte hayli popüler oldu. Ebru mu mozaik mi? tartışmasını hepimiz hatırlıyoruz...

Ancak Anadolu'yu yaşamış ve iç dünyalarında yaşatmış olanlar bu toprakların ne ebruya ne de mozaığe benzemediğini bilirler. Her şeyden önce buranın kültürü dışardan dizaynlanmış bir bütünlüğü ifade etmez.

Anadolu kendiliğindenliğin dünyasıdır... Bireysel duruşların, cemaatlerin sınırlarını zorladığı, onları hibridleştirdiği, dolayısıyla her türlü karmaşık kültürel ve kimliksel bileşimin mümkün ve yaşatılabilir olduğu bir dünya. Dahası Anadolu ebru ya da mozaik misali cansız da olmadı hiç... Yaşayan, kendini yeniden üreten ve çeşitlendiren bir canlılığı taşıdı. Bu canlılığı sanatına, müziğine akıttı, onu başlı başına bir değer, bir ayrıcalık haline getirdi.

Anadolu, ille de bir benzetme gerekiyorsa, bir kır çiçeği bahçesidir... İçinde her türlü adı bilinmeyen, hatta görüldüğünde yadırganan, kırılğan; ama rengârenk çiçeklerin olduğu bir yamaçtır. Rüzgâra, yağmura, kara, çamura dayanıklıdır bizim kır çiçeklerimiz... Ancak kolayca da kopartılıverirler. Koruyanı yoktur kadere ve insaniyete terk edilmiş, ahlaka ve namusa emanet edilmiş bu çiçeklerin. Ama kopartılsalar da köklerinden gene yeşerirler bir sonraki mevsimde; çünkü elde kalan sapların çok daha derinindedir asıl kökler ve muhteşem bir dirençle nadide, kırılğan çocuklarını bizlere sunmaya devam ederler.

Her bereketli toprak parçası gibi Anadolu da sadece kır çiçeği yetiştirmez. Suyu tam bulamamış, kavrukluğunu hırçınlığa dönüştürmüş taşlık kesimler inatçı dikenlerle doludur. Sanki büyük bir hırsla alanlarını büyütmeye çalışan, kır çiçeklerinin arasına girip onları boğmaya çalışan dikenler... Anadolu tarihi ister belirli bir kimliğin içinden, ister kendi özgün bütünlüğü içinde ele alınsın, kır çiçekleriyle dikenlerin mücadelesi olmuştur her zaman. Dikenlerin temizlenmesi veya bir çeşni olarak korunması ne yazık ki bir türlü becerilememiştir. Bugün bile yamacın esas sahibinin kim olduğu sorusu kır çiçekleri ile dikenleri karşı karşıya getiriyor, çiçeklerin barınmasını mümkün kılmamak için her şey yapıyor...

Ancak Anadolu'nun ruhu içinize işleyip parçanız olmuşsa, dikenlere çok kızmak da mümkün olmuyor. Sonuçta onlar da canlı ve bu yamacın çocukları. Bu yamaçta canlı olmak hem kalıcı olmayı hem de değişebilmek kaynaşmayı ima ediyor. Onun için dikenlere öfkelenmektense onlarla kır çiçeklerini birleştiren yeni türler hayal ediyorsunuz. Anadolu, umudumuzu her daim ayakta tutuyor...

Ama etrafımıza yerleştirilmiş farklı bir tür de var... Hani otel lobilerine girdiğinizde gözünüze çarpan, şaşıaalı; ancak sahte bitkiler vardır. Yaşamayan bitkiler... Esas zararlı olanlar bunlar. Çünkü bunlar yaşamadıkları için hayata da saygı duymuyor, kendileri sahte olduğu için bütün hayatların sahte olduğunu sanıyorlar. Kendi duyarsızlıkları o denli yoğun ve içselleşmiş ki, gerçek duygular karşısında aciz kalıp kendilerini tek bildikleri şeye, ötekini yok etme dürtüsüne teslim ediyorlar. Onlar için 'var olma'nın anlamında ahlak, sahicilik gibi özellikler değil, günlük hayatın içi boş keyifleri var sadece. Ne yapsınlar? Onlar sahteliği kendi özü kılmış süs bitkileri... Yerlerinden alınıp götürüldüklerinde, modası geçtiği için çöp tenekesini boyladıklarında kimse onlar için ağlamayacak. Arkalarından kimse 'hepimiz ...' diye pankart taşımayacak. Bizler hakiki duyguların, düşüncelerin, hakiki ilişkilerin ve dostlukların insanlarıyız. Bizler samimi ve sahicisi olanı kötü bile olsa anlamaya çalışır, onu kendi parçamız kılarız. Kır çiçeğinin hakikisi elimizdeyken, süs bitkisi kıvamındaki sahtesini ne yapalım?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Halisane duygular

Etyen Mahçupyan 2007.02.09

Bu toplumun birçok sorunu var... Bazıları zamanımızdaki tüm diğer toplumların da sorunu. Örneğin vatandaşlık kavramının yeniden ele alınması, azınlıkların eşitlik temelinde entegrasyonu, hukukla siyaset arasındaki denge ve sınırların nasıl saptanacağı gibi...

Doğal olarak her toplumun kendi tarihsel birikiminin getirdiği meseleler de mevcut. Rusya'da komünist dönemin kadrolarının hızla kapitalistleşmesinin yarattığı dinamizm ve yozlaşmanın nasıl ayrımlaşacağı en önemli konu. İran'da ise İslami kimlikle dipten gelen modernleşme arzusunun nasıl bağdaşacağı, bir sentez oluşturup oluşturamayacağı o ülkenin henüz aşamadığı bir sorunsal olarak durmakta.

Bizde de böyle kendimize özgü meseleler var. Kürt, Alevi, Müslüman, gayrimüslim, bütün kimlikler bizim için bir 'soruna' işaret etmekte. Bu topraklar, çökmesi hazmedilememiş bir imparatorluğun siyasi mirasının olgunlaşmamış kimlikler tarafından pazarlık malzemesi yapıldığı; o imparatorluğun kültürel mirasının ise aynı çığ siyaset uğruna boğulduğu topraklar... Bugün elimizde gerçek anlamda bir 'nostalji' bile yok. Eskiye anımsamak, geçmişte var olduğu farz edilen ilişkiler üzerinden abartılı hayaller üretmekten öte bir anlam taşıyor. Çünkü gerçekte o geçmişi gerçek yüzüyle anımsamıyor, anımsamak da istemiyoruz...

Ama bu toplumun her şeyi aşan, ikinci planda bırakan çok daha temel bir sorunu var. Belki geçmişten kopukluğun, o süreçle yüzleşememenin ve bu zaafı Türk kimliğinin ardına gizleyerek kurtulacağını sanmanın ürettiği bir durum bu... Ancak sebebi ne olursa olsun, toplumun ruh sağlığını bozan ve üstelik söz konusu sağlıksızlığı normalleştirip yücelten marazi bir halin içindeyiz. Cinayet işlediği sanılan birinin, öldürdüğü kişinin kimliğinden hareketle kahramanlaştığı ve bu takdirin bizzat kolluk kuvvetlerine mensup kişiler tarafından iletilip paylaşıldığı bir ülkede yaşıyoruz. Bayrağın altında gururla fotoğraf çekilirken, 'vatan toprağı kutsaldır' sözleri ile katil sanılan kişinin kafasının alt alta gelmesini isteyen kolluk güçleri bunlar. Bir ülkenin huzurunu temin etmesi beklenen koruyucu unsurları, yani askeri, polisi ve hukuk sistemi bizzat suçu koruma altına alıyor, hatta cinayeti kutsallaştırabiliyorsa, o toplumda doğru gitmeyen bir şeyler vardır...

Ancak daha acıklı bir tarafı da var bütün bunların: Olayı yorumlayan amirler, siyasetçiler, fikri önderler arasından birçoğu cinayete atfedilen bu olumlu niteliği 'halisane duygular'ımıza bağlıyorlar. Aslında niyet iyiymiş, bunların hepsi vatanlarını seven çocuklarmış, vatanlarını öylesine severlermiş ki ölesiye sever olurlarmış, öylesine ölesiye severmişler ki öldüresiye sever olurlarmış... Eğer bu toplumun yetiştirdiği çocukların 'halisane duyguları' öldürmeyi, dahası tanımadığı bilmediği insanları sırf kimlikleri nedeniyle öldürmeyi doğal, meşru ve takdire şayan sayıyorsa, hepimizin oturup 'biz niçin hastalandık' diye düşünmesi gerek. Eğer bu hastalığı görmezden gelmenin aracı olarak vatan bayrak sevgisi, Türklük gibi kavramlara sığınıyorsak, artık bu retorik de gerçek işlevini tartışmak gerek. Ve eğer bazıları toplumun bunları düşünmesini ve tartışmasını engelliyorsa, toplumu korkutarak paralyze etmek istiyorsa, artık o bazılarının da gerçek niyetlerini ve peşinde oldukları düzeni masaya yatırmak gerek.

Bu toplumun vatan, bayrak, vatandaş gibi kavramları yeniden ve yeni bir ruhla tanımlaması vakti geldi geçiyor. Eski tanımların bizi getirdiği yer belli... Eğer insanlığa katkılarında ötürü haklı olarak onur duyduğumuz Anadolu'nun insanlıktan çıkması bir kez daha bizlere nasip olmayacaksa...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bağışıklık sistemi

Derin devlet tartışmaları Türkiye'de her zaman tedirginlik yaratmıştır. Çünkü insanlar bir yandan 'çağdaşlaşmak', hukukun egemen olduğu, illegal siyasetten beslenen rant mekanizmalarının ortadan kalktığı bir ülkede yaşamak istemişler; ama aynı anda da tarihten gelen ikircikli konulara bulaşmamaya çalışmışlardır.

Toplum olarak kendi yakın tarihimize ilişkin epeyce cahil olsak da, bu tarihsel süreç içinde yer almış aktörlerin pek de meşruiyetçi kaygılarla hareket etmediğini, devletin içinde 'derinleşerek' yerleşme eğiliminin her zaman epeyce güçlü olduğunu sezgilerimizle biliriz. Bu durum toplumu paralyze edip beklemeye ve seyretmeye iterken, kendini 'fikri önder' pozisyonuna koyanlar da bir ara yol bulmak üzere gayret sarf edip dururlar. Amaç hem derin devleti bir illegalite olarak mahkum etmek hem de legal bir derin devletin ne denli elzem olduğu fikrini topluma aşılmasıdır.

Toplumsal yapıyı tümüyle ahlaksızlaştıracak bir önerme yaparken, aynı anda da kendini çok ahlaklı bir eda ile sunmak Türkiye'de en yaygın aydın tavırlarından biri. Bizim aydınlarımız kendilerini henüz devletin cazibesinden kurtaramadıkları için, kişisel ahlaklarını da devletçiliğin içinden üretmeye çalışıyorlar... Gazete sayfalarında bu uğraşın epeyce ilginç ürünlerine rastlamak mümkün. Bunlardan biri de derin devletin bir tür 'bağışıklık sistemi' olduğu tezi idi. Vücudumuzun bağışıklık sistemi içeriden üreyen ve dışarıdan gelen tehlikeler karşısında nasıl teyakkuza geçip onları biz farkına bile varmadan yok ediyor, sağlığını koruyorsa; derin devlet de iç ve dış düşmanlara karşı tercihan bizler için farkına varmadan mücadele vermeli ve sağlığını korumalıydı...

Doğrusu bu benzetme yüreklerimize su serpen bir 'derin devlet' tanımı yapıyor. Hem her türlü mücadeleyi yapabilen hem de toplumu hiç rahatsız etmeyen bir derin devlet... Ne yaptığını bilmesek de, ona güvenerek huzur içinde uyuyabilmemizi sağlayan bir 'derin devlet'. Metaforun rahatlatıcı yanı gerçekten cazip, ama ne yazık ki gerçekliğe tekabül etme yeteneği pek yok. Çünkü vücudumuzun bağışıklık sisteminin en önemli yanı doğal olanı yaşatmak üzere kurgulanması ve şeffaf olması. Toplumun doğal değişimini 'zararlı' saymaya eğilimli, görünmeyen ve denetlenmeyen bir koruma mekanizmasının bağışıklık sistemiyle alakası yok. Vücudumuzda bağışıklık sisteminin harekete geçmesi, 'doğal' olmayan bir gelişme söz konusu olduğunda ortaya çıkıyor ve mekanizma vücudu yine 'doğal' haline çevirmek üzere harekete geçiyor. Dolayısıyla işin püf noktası 'doğal' olanın ne olduğu konusunda zımni bir konsensüsün varlığı. Derin devlete dönersek, buradaki kritik soru, toplum için doğal olanın ne olduğuna kimin karar vereceğidir. Kendisini devletin derinliğine atmış olan gayri meşru kapıkullarının toplum için neyin iyi ve doğru olduğuna karar verip, sonra da 'gereken' mücadeleye girmeleri ise tek kelimeyle suistimaldir.

Ama derin devleti ille de bağışıklık sistemi gibi görme eğiliminde olanların, günümüzde ortaya çıkan kronik hastalıkların birçoğundaki nedenin bizzat bağışıklık sistemindeki bozukluklar olduğunu hatırlamalarında yarar var. Öyle ki hastalıkların esas nedeninin istenmeyen iç ve dış gelişmelerde değil, bunlarla bağışıklık sistemi arasındaki ilişkide yattığı söylenebilir. Doğanın bile beceremediğini, toplumu anlamayan, bilmeyen, birtakım düzeysiz insanların, sırf kaba saba bir ideoloji ile silah gücünü birleştirdikleri için becerebileceklerini sanmak fazlasıyla romantik bir görüş olurdu. Doğrusu gelinen noktada meseleye tersten bakıp, toplumun en hastalıklı kısmının ayrımlaşip 'derin devlet'leştğini varsaymak daha ufuk açıcı bir yaklaşım gibi gözüküyor.

Doğu'nun modernist parantezleri kapanıyor

Etyen Mahçupyan 2008.05.15

'Modernlik' kisvesi altında yapılanların önemli bir bölümü, yönetim sisteminin gayri ahlaki bir düzleme doğ-ru kaymasını beraberinde getiriyor. Modern rejimlerin vazgeçilmez unsuru olan hukukun üstünlüğü ilkesi, hukuku resmi ideolojinin basit bir aracı olarak algılayan bir tür karikatürleşme olarak yaşıyor. Modernliğin geldiği yeni küreselleşmenin eşliğinde artık modernist ve pozitivist ideolojilerin ve bunların ürettiği rejimlerin yaşama şansı yok.

Tarihin her döneminde kendini daha 'doğru' ve 'haklı' bir medeniyetin temsilcisi olarak gören birçok kavim ve toplum oldu. Yaşanan dönemin izin verdiği küreselleşme sınırları içinde aynı iddiayı dile getiren toplumlar arasında ise kaçınılmaz çatışmalar ve gerilimler doğdu. Çünkü kısmi de olsa her küresel ortam gerçekte tek bir zihniyetin egemenliğini ima eder ve söz konusu zihniyetin de genellikle tek bir 'esas' temsilcisi olur. Modern dönem de özellikle 18. yüzyıldan itibaren kaçınılmaz bir küreselleşmeyi ifade etti ve Avrupa bu yeni dinamiğin doğal taşıyıcısı oldu. Modernlik bireyselliği ve kişisel özgürlüğü devletin üst aklı ile bütünleştiren bir düzen yaratmış ve 'vatandaşlık' kavramı sayesinde uzlaşması zor gözüken bu iki unsuru birleştirmişti. Buradaki kritik nokta vatandaşların kendilerini bir 'milletin' parçası olarak algılamaları ve devleti de milletin tarih sahnesindeki öznesi olarak kabullenmeleriydi.

Bu bakışın Avrupa'da yerleşik hale gelmesiyle birlikte, teknolojik gücü de arkasına alan Batı, yeni bir küresel açılımın taşıyıcılığına soyundu ve dokunduğu her yeri kendisine benzetmeye başladı. Yaşananların ardında sistematik bir kötü niyet aramak, değişimi kavramamızı zorlaştırır. Nitekim Batı'nın dokunduğu yerlerin de zaten bir an önce Batı gibi olmak istediğini söylemek durumundayız... O dönemde modernlik herkes için daha yüksek bir teknoloji, daha iyi hayat koşulları, daha güvenli bir yaşam, geleceğe daha emin ve iyimser bir biçimde bakan bir toplum ifade ediyordu.

Dolayısıyla da kendilerini Avrupa'nın gelişmiş ülkeleriyle aynı ayarda görmeyen toplumlar için fazla bir sorun yoktu. Onlar için mesele bir an önce Batı'nın modern standartlarının yakalanmasıydı. Bu iddiasız toplumlar genelde çekirdek Avrupa'nın çeperinde yer almaktaydılar ve kısa bir süre içinde bütünleşmiş bir Avrupa modernliğinin parçası oldular.

Ancak Avrupa'nın hemen kıyısında bulunan iki ülke söz konusu değişimi gerçekleştirmekte son derece isteksizdi. Bunlar daha 18. yüzyılın başından itibaren modernleşme reformlarına girişmelerine karşın, bir türlü zihniyet bağlamındaki geçişi başaramadılar. Sorun 'doğru' ve 'haklı' medeniyetin kimin elinde olduğuna dair o kadim sorunun bu iki ülke tarafından farklı yanıtlanmasıydı. Söz konusu ülkelerden kuzeydeki, yani Rusya asıl medeniyetin Ortodoksluk içinde yaşanacağına, bu inanca sahip toplumların eninde sonunda diğerlerine üstün geleceğine derin bir inançla bağlıydı. Bütün bir 19. yüzyıl boyunca Slavcılar denen geleneğin savunduğu tez bu oldu. Söylenen şey Rusya'nın kendine has olduğu, Batı'ya hiçbir zaman benzemediği ve benzeyemeyeceği idi. Medeniyetlerin din üzerinden kurgulandığı ve meşrulaştığı bu ataerki anlam dünyasında, başka toplumların Ortodoksluğun asıl sahibi olan Rusları kategorik olarak alt etmesi ise imkansızdı. Bu teze karşı çıkan Batıcı gelenek, medeniyetin evrenselliğinden hareketle laiklik üzerinden 'bilimsel' bir çıkış arıyor; böylece Ortodoksluğu sıradanlaştırırken Rusluğu korumayı hedefliyordu.

İmparatorluktan ulus-devlete geçememek...

Modern Batı'nın hegemonyasını kabullenmeyi içine sindiremeyen iki ülkeden güneydeki ise Osmanlı idi... Aynen Rusya'ya benzer bir biçimde, Osmanlı da sahip olduğu İslam dininin son kertede en 'doğru' ve 'haklı'

medeniyeti üretecek potansiyeli içerdiğini, yaşanan geri kalmışlık halinin geçici olduğunu ve bu modern parantezin de bir gün kapanarak yerini 'asıl' medeniyete bırakacağını tasavvur etmekteydi. Rusya'dan biraz daha geç tarihte de olsa, Osmanlı entelektüel dünyası da kendi 'Slavcılarını' yani hem geleneğe dayanan hem de teknik ilerlemeleri benimsemeye çalışan aydınlarını ortaya çıkardı. Osmanlı'nın Batıcıları ise Rusya ile kıyaslandığında çok daha zayıf kaldılar. Belki de Rusların Hristiyan olması onları evrenselciliğe daha kolay yaklaştırırken, zaten asırlardır Hristiyanlığın karşıtı olarak tanımlanan Müslümanlığın içinden bakıldığında evrenselci bir Batıcılık hiç de kolay savunulabilir bir pozisyon olarak gözüküyordu.

Bu iki ülkeyi benzer kılan ve Batı karşısında ikircikli bırakan bir diğer husus ise çok 'milletli' birer imparatorluk olmaları ve içlerinde farklı dinsel inançlara sahip toplumların olmasıydı. Batı'nın vatandaşlık ve ulus-devlet eksenine oturttuğu yeni düzen, söz konusu imparatorlukların parçalanmasını ima etmekteydi. Bu noktada kuramsal açıdan bakıldığında bir çıkış yolunun olduğu söylenebilir... Yani hem modernliği taşıyabilecek hem de Batı'nın hegemonyası karşısında direnebilecek bir alternatif... Bu alternatif imparatorluğun kendi isteğiyle küçülmesini ve içindeki toplumların bir bölümü ile iradi bir yeni birliktelik yaratmasını ima etmekteydi. Böylece hem ulus-devleti dar sınırlardan kurtaran bir devlet yapısı hem de etnik ve dinsel yeknesaklığı aşan bir vatandaşlık oluşturmak belki de mümkündü. Ancak bu alternatifin ne denli hayali olduğunu anlamak için o dönemin entelektüel dünyasına bakmak yeterlidir. Ne Rusya ne de Osmanlı'da bu tür bir yaklaşımı savunan hiçbir düşünür çıkmamış, bazı bölük pörçük muhakeme girişimlerinin ise hiçbir etkisi olmamıştır. Diğer bir deyişle Rusya ve Osmanlı var olan yapılarını hiç bozmadan sanki birer ulus-devlete dönüşebileceklerini ve kolay bir geçişle imparatorluk tebasından vatandaş üretebileceklerini sandılar. Oysa bu olanaksız bir projeydi çünkü imparatorlukların içindeki her 'millet' artık kendini bir özne olarak algılamaktaydı.

Böylece parçalanma kaçınılmaz hale geldi... Süreci durdurmak yeni bir devlet yapısını ve bunu meşrulaştıran bir halkı gerektiriyordu. Rusya bu seçeneği sosyalizmin içinde buldu. İmparatorluğun 'Rus' olması, yeni düzenin Rusluğu aşması yönünde bir teşvik oluşturmaktaydı. Nitekim Rus toplumu daha 1820'lerden itibaren müstakbel bir sosyalist düzenin tartışmasını yapmaya, hayalini kurmaya başlamıştı. Öyle ki yüzyılın ortasında Herzen ve Bakunin gibi sert ve ciddi Marksizm eleştirileri bile yirmi yıl içinde etkisini tamamen yitirdi ve şiddeti de ardına alan devrim hareketi Rusya'yı Sovyetler Birliği'ne taşıdı. Buradaki kritik nokta Rusya'nın Batı medeniyetine verdiği cevabın aşırı modernist ve pozitivist karakterde olmasıdır. Yeni ideoloji bilimini tamamen dışlayan katı bir ilerlemeciliği bağnazlık mertebesinde sistemleştirdi ve bunun üzerinden tahakkümcü bir iktidar alanı yarattı. Modernliği alt etmek isteyen Rusya sonuçta modernist bir kalıba sıkışarak kendisinin tarihsel bir anomali haline getirdi...

Osmanlı ise Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüşerek aynı kısaçtan kurtulmaya çalıştı. Ancak aynı zaaf burada da kendini göstermekteydi... Modernlikle baş edebilmek, kendini ona kabul ettirebilmek epeyce modernist ve pozitivist bir yeni ideoloji yaratılmasını ima etti. Rusya'dan farkı Osmanlı'nın etnik kimliği öne alan bir imparatorluk olmamasıydı. Yani Rusya 'Rus'tu ama Osmanlı 'Türk' değildi... Dolayısıyla kurulacak rejimin 'Türklüğü' yeni bir vatandaşlık hamuru yaratmanın da yolu olarak görüldü. Kuzey komşunun bilimselliği aradığı sosyalizmin yerinde ise, güney komşunun laikliği vardı. Böylece hem evrensel olunuyor, hem de kendine has bir medeniyet olma iddiası devam ettiriliyordu. Ne var ki pozitivistimin öldürücü etkisi Türkiye üzerinde de etkili olmakta gecikmedi. Aynen Sovyetlerde olduğu gibi, tüm iktidarın bürokratik kadroların elinde yoğunlaştığı, halkın 'vatandaş' adı altında yeniden tebalaştığı, bilginin tamamen devletin kullanımı açısından işlevselleştiği, resmi ideoloji dışında hiçbir bakışın meşru sayılmadığı gibi suç olarak tanımlandığı bir düzen oluştu. Aynen Rusya gibi Türkiye de, özellikle tek parti döneminde, konjonktürün geçici olarak gizlediği tarihsel bir anomali idi...

1950 sonrası dönem her iki ülkeyi de ummadıkları kadar sıkıştırdı. Sovyetlerin uzay çalışmalarında ve askerî alanda oluşturduğu tehdit ise yine geçici olan bir çıkış yolu getirdi. Batı modernliğinin hoyratlığından muzdarip

olan onlarca 'üçüncü ülkenin' de destek vermesiyle iki kutuplu bir dünya dengesi oluştu ve her şeyin durağanlaşmasının mümkün kılındığı bir soğuk savaş dönemi yaşandı. Ne var ki bu denge zihniyet açısından eşit iki medeniyeti temsil etmiyordu... Bütün iddiasına karşı Sovyet sistemi modernliğe alternatif olmak bir yana, en kaba modernizmin taşıyıcılığı yapıyordu. Bu ise mücadeleden yenik çıkılacağına bariz işaretiydi. Çünkü hiçbir medeniyeti, o medeniyetin çoktan aşmış olduğu kendi çocukluk hastalığını ideolojik yüceltmeye tabi tutarak alt edemezsiniz.

Sonuçta sosyalizm Sovyetlerdeki haliyle öldü... Bu tespit sosyalizmin yaşayabilir bir rejim olmadığını ima etmiyor ama modernist ve pozitivist kalıplar içinde tanımlanan bir sosyalizmin ölümcül olduğunu vurguluyor. Aynı şekilde bugünlerde Türkiye'de de laiklik ölüyor... Aynı şekilde bu tespit laikliğin işlevsel ve ilkesel değerini azaltmıyor, ancak Türkiye'deki modernist ve pozitivist laikliğin ölümcül olduğunu söylüyor.

Akıl tutulması son bulmazsa...

Rusya ve Osmanlı belki de farkında bile olmadan bir anlamda kendi tuzaklarına düştüler. Başkalarının kurduğu medeniyetin 'haklı' ve 'doğru' olmadığını kanıtlamak ve kendi medeniyet kimliğini sürdürmek, hem yaşanan küreselleşmeye adapte olmayı hem de Batı'nın zihniyetine gerçek bir alternatif üretmeyi gerektiriyordu. Dolayısıyla da ancak özgürlükleri genişleten, yeni bir katılımcılık üreten bir vatandaşlık tanımı ve buna uygun devlet yapısıyla Batı'ya direnmek mümkündü. Ancak bu şekilde hem ulus-devletler dünyasında yer almak hem de Batı'nın yeknesak tek tip vatandaşını aşmak olanaklıydı. Çünkü ancak bu şekilde imparatorluk vasfını sürdürerek modernlik içinde yer alabilirdiniz.

Hep söylendiği üzere bugünden geriye bakıp alternatif söylemek kolaydır... Zaten bizim de amacımız geçmiş yargılamak değil. Ancak bütün yaşananlardan sonra bugün hâlâ Sovyet türü sosyalizmi, ya da alaturka otoriter laikliği savunanları gördüğümüzde, meselenin özünde bu ülkelerin düşünce yapısını tahakküm altına almış bir zihniyetin yattığını anlıyoruz. Sözü ettiğimiz tuzak tam da budur... Her iki ülkenin yönetici eliti, küreselleşen modern dünyanın yeni özgürlük ve birey tanımlarının yıpratıcılığından korktukları ölçüde, devletin otoriter gücüne güvendiler. Ne var ki bu durumda sosyalizm de Türklük de giderek toplumun değil devletin niteliği haline geldi. Öyle ki toplumun özgürlük taleplerinin bastırılması bizzat sosyalizm ve Türklük sayesinde hayata geçirildi. Sosyalizmin 'bilimselliği' ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 'laikliği' ise bu totaliter arzuların meşrulaşması için kullanıldı.

Ancak otoriter zihniyetin üstünlüğünü ima eden her durum, gerçekte bu rejimleri daha da anakronik hale getirdi. Çünkü evrensel modernlik birey özgürlüğü ile bütünleşemeyen bir otoriterliği zaten gayri meşru kılmaktaydı. Rusya ve Osmanlı imparatorlukları gerçekte modernliği hiçbir zaman kavrayamadılar ve elit bir zümrenin kendisine iktidar alanı açmasını ifade eden otoriter zemin genişlemesini modernlik sandılar. Dünya konjonktürü bu yanılsamanın bir süre taşınmasına izin vermiş olsa da bugün söz konusu parantez kapanıyor... Rusya'da Putinizm denebilecek son bir içe kapanma yaşanmakta. Türkiye'de ise laikliği bahane eden kör gözüm parmağına bir rejim tasallutu söz konusu. Her iki ülkede de 'modernlik' kisvesi altında yapılanların önemli bir bölümü, yönetim sisteminin gayri ilkesel ve gayri ahlaki bir düzleme doğru kaymasını beraberinde getiriyor. Modern rejimlerin vazgeçilmez unsuru olan hukukun üstünlüğü ilkesi, bu iki ülkede hukuku resmi ideolojinin basit bir aracı olarak algılayan bir tür karikatürleşme olarak yaşanıyor.

Bugün her iki ülke de var olan rejimleri içinde son demlerini yaşıyorlar. Modernliğin geldiği yeni küreselleşmenin eşiğinde artık modernist ve pozitivist ideolojilerin ve bunların ürettiği rejimlerin yaşama şansı yok. Çünkü bu ideolojiler ve rejimler günümüz zihniyeti açısından açıkça pre-modern! Umarız her iki kadim medeniyet dünyasında da toplumsal sağduyu hakim olur ve bu iki ülke tarih sahnesinde kendilerini gülcük duruma düşürecek bu akıl tutulmasını ısrarla sürdürmezler...

Şimdiden hoş bulduk...

Etyen Mahçupyan 2010.11.03

Mümkün olsa belki hepimiz değişimi izlemek ama etkilenmemek isterdik... Bunun özgüveni artırıcı, haklı olma duygusunu pekiştiren, fikirlerinizin ve inançlarınızın kalıcı olduğunu ima eden ve neredeyse huzur veren bir yönü olduğunu teslim etmemiz gerek.

Ancak bazen toplumsal devinim kişisel olanı kuşatıp içine alır. Değişim yıkıcı ve yapıcı zorlamasıyla ve buna oluşan tepkilerin sizi de sarsmasıyla hükmünü icra eder. Hayat elinizden bir miktar kaçır, yapılması gerekeni yapar, yaşanması gerekeni yaşarsınız.

2007'nin Ocak ayı benim hayatımda bir dönüm noktası oldu, bir derin parantez açtı... Halen kapanmamış bu parantezin ne zaman yerini sıradanlığa, iç huzura bırakacağını bilemiyorum. Ama aynı süreç yüzeyde, sosyal hayata ilişkin de bir parantez açmıştı ve şimdi o kapanıyor...

Hrant öldürüldüğünde Agos çalışanları beni gazetenin başına davet etmişlerdi. Tercih hakkım olduğunu düşünmediğim bu görev genel yayın yönetmeni olmamı ima ediyordu ve bu durumda Zaman'da yazmam söz konusu olamazdı. Bir süre sonra Taraf gazetesi yayına başladığında bana yapılan teklifi Zaman yönetimine ilettim ve olurlarını aldım. Çünkü Zaman'da yazmıyor olsam bile bu gazetenin yazarlarından biriydim ve bu ilişki hiçbir noktada kopmadı. Diğer bir deyişle Zaman'dan Taraf'a 'ödünç' gitmiş oldum... Cinayetten bu yana üç yıldan fazla geçti. Agos genç kadrosuyla bugün daha sağlam bir zemine oturuyor. Artık bana ihtiyaçları yok... Ve ben de Ekrem Dumanlı'nın deyimiyle 'yuvaya' dönüyorum.

Arada geçen sürede Agos ve Taraf gazetelerinde olmayı, kaderin bahşettiği bir lütuf olarak algılıyorum. Her iki gazete de Türkiye'nin demokratikleşme uğraşı içinde mukayesesiz mücadelelerin aktörü oldular, kendi çaplarında birer kahramanlık hikâyesi ürettiler.

Şimdi başka bir dönemin başındayız... Benim kişisel parantezim kapanırken, Türkiye siyasi hayatında da bir başka parantez kapanıyor. Ergenekon davası, cumhurbaşkanlığı seçimi ve referandum sonrasında, yaklaşan seçimler yeni bir dönemin kapısını açmaya aday. Bu yeni dönemin en belirgin ve kritik yönü muhafazakâr kesimin çoğullaşması, aktörleşmesi ve sorumluluk alması olacak.

Geçmişte muhafazakârların işi kolaydı... Devlet adına davrananlarla mesafe almak, bütün kötülüklerden arınmışlık duygusunu taşımak için yeterliydi. Muhafazakârları koruyan bir anlamda onların mağduriyetleri oldu... Siyaset ise o mağduriyeti yaratan zihniyeti hedef alıyordu ve haklı olmakla birlikte, epeyce 'dışarıdan' bir bakışı ima etmekteydi. Muhafazakâr siyaset bu süreçte eleştiriyi seslendirmeyi ve derinleştirmeyi öğrendi. Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda en büyük kazançlardan biri de bu oldu...

Ancak yeni dönem daha farklı bir 'görev tanımı' yapıyor. Muhafazakârların eleştiriden özeleştiriye geçme zamanı geldi... Geçmiş döneme damgasını vuran siyaset, yanlış yıkma mücadelesiydi. Şimdi yaşanabilir olanı inşa dönemi ve muhafazakâr kesimin önünde ciddi bir sorumluluk alanı var. Orada da bir parantez kapanıyor ve ucu açık bir süreç başlıyor.

Bu süreçte zihniyet zorlanacak ve değişecek... Muhafazakârların dünyasında yeni bakış ve anlayışların serpilmesine, farklı tutumların sürtüşmesine tanık olacağız. Doğal olarak bu değişim dinamiğini bir tür karmaşa

olarak algılayacak, 'uyumun' bozulmasından rahatsız olacaklar da bulunacak. Ama muhafazakâr toplum kaçınılmaz olarak farklılaşacak, kendi içindeki çatışmalarla yüzleşerek ve onları anlayarak olgunlaşacak...

Bunun bir yeniden kimlikleşme veya daha az dindarlaşma olmayacağını vurgulamakta yarar var. Öte yandan kimliğin de dindarlığın da anlamı değişecek. Ucu açık bu yeni 'silkinme' döneminin kritik aktörleri ise demokrat zihniyetli muhafazakârlar olacak. Çünkü özeleştirinin yapıcı bir mecrada taşınması ve yeniye inşa ederken işlevsel olmasında büyük yarar var. Aksi halde muhafazakâr dünyanın siyasetin getirisinin peşine takılıp savrulması ve yozlaşması da son derece mümkün.

Dolayısıyla önümüzdeki dönemde görmek yetmeyecek, söylemek gerekecek... İzlemek yetmeyecek, aktörleşmek gerekecek... Düşünmek yetmeyecek, açıklamak gerekecek... Anlamak yetmeyecek, kalıp kırmak gerekecek...

Zaman bunun için var... Ve Zaman da değişecek.

Yeniden başlayanlara 'hoş geldin' denir, ama galiba bu gazeteye de okuyucusuna da yeni dönemde topluca bir daha 'hoş geldin' denecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çağdaşlığın çöküşü

Etyen Mahçupyan 2010.11.04

Modern dönemde yaşamakta olduğumuzu içselleştirdiğimiz 20. yüzyıl, aslında modernliğin tükenmesine tanık oldu.

Dünya savaşları sonrasında, önce büyük anlatıların anlamsızlığı ve işlevsizliği entelektüel zihnin parçası haline geldi. Ardından toplumsal hareketlilikler dönemi başladı ve yeni bir küreselleşme dalgası ile birlikte modern dünyanın klasik siyasi şeması tuzla buz oldu. Bu süreçte modernliğin eleştirisi yeni bir çıkış noktası oluştururken, modern çağın ideolojik hükümlerleri olan liberalizm ve sosyalizm anlamakta zorlandıkları bir yeni dünyanın içinde yüzmeye başladılar.

Ancak bu tür dönüşümlerin yüzyıllara yayılan dinamikler olduğu düşünülürse, modernliğin de daha bir süre gerçekliğe tutunarak yaşayacağı öngörülebilir. Nitekim Batılı ülkeler bütün yıpranmalara ve örneğin göçmenler karşısındaki açık başarısızlıklarına rağmen, kendilerini yeniden üretecek ideolojik ve tarihsel zemini koruyorlar. Buna karşılık Türkiye gibi ülkeler söz konusu yeni dinamikler karşısında hızla savrulmaktalar. Bunun en önemli nedeni, bu ülkelerin zaten hiçbir zaman Batılı anlamıyla 'modern' olmaması, dolayısıyla tutunacak bir dalının bulunmamasıdır.

Modernlik üzerine kurulan medeniyet algısı Türkiye'de bugün iyice sıkıntıya düşerken, yine 'modern' olarak algılanan siyasi rejim de tükenmek üzere. Çünkü Türkiye, Cumhuriyet'le birlikte modern değil, sadece 'çağdaş' olabildi... Bu iki kavram arasındaki fark, içerdikleri zihniyetle ilişkili. Modernlik bir yandan ulus-devlet ve milliyetçilikle somutlaşan otoriter zihniyeti taşıırken, aynı anda bireyi ve temel bireysel hakları öne çıkaran relativizmi de kendisine manevi bir temel olarak aldı. Batı'da demokrasinin hâlâ yaşanabilir bir rejim olarak kalıcılığı da esas olarak bu relativizm sayesinde oldu.

Türkiye ise modernlikten sadece dinin geriletilmesini ve otoriter zihniyetin toplumu pozitivist bir mecrada medeniyete sürüklemesini anladı. Bu anlayışın içinde ne birey ne de doğal olarak onun hak ve özgürlükleri

vardı. İnsana uygun düşen tek kalıp, kendisini devlete göre şekillendiren bir 'vatandaşlık' haliydi. Bunun Batılı modernlikten farklı olduğu ilk günden beri açıktı ve nitekim bu durum 'bizim bize özgü' olmamızla, bütün dünyanın bize düşman olmasıyla gerekçelendirildi. Böylece Türkiye 'çağdaş' oldu, ulus-devleti kutsadı, ama 'modern' olamadı, kendi içindeki farklılıkları bile ezip yok etmeye çalıştı.

Ne var ki 'çağdaşlık' çok kırılgan bir zemin... Modernliğin eleştirisiyle birlikte bu kırılganlık da giderek belirginleşti ve taşınamaz hale geldi. Çünkü söz konusu eleştiri ve ona paralel oluşan 'post modern durum' otoriter zihniyeti hedef alırken, demokrat zihniyeti öne çıkarıyor, ama relativist bakışı da besliyordu. Dolayısıyla Batılı modern rejimler duruma az veya çok uyum sağlayabildiler. Türkiye'de ise rejim sadece otoriterlik üzerine bina edilmişti ve bu nedenle önce entelektüel olarak, ardından da adım adım fiziksel olarak çöktü.

Bugün gelinen noktada askerlerin siviller karşısındaki aczi, sarsılmaz gözüken yüksek yargı hegemonyasının bir anda büzülmesi, medya hükümlerlerinin hem kurumsal hem kişisel olarak birer safra haline gelmesi, aslında bu sürecin doğal sonucu. Çünkü geçmişte bu iktidar yapısının dayanağı maddi güç değil, aksine ideolojik tasalluttu. Şimdi yaşanmakta olan, bu ideolojinin arkaik olduğunun geniş toplumsal kabul görmesi ve böylece kralları 'çıplak' hale getirmesidir. Böylece eskiden bizlere neredeyse bütün hasletlerin sahibi olarak sunulan kurumların ve onların temsilcilerinin, bir anda 'gerçekte' ne denli düzeysiz olduklarını anladık ve üstelik bu şaşkınlığımız çok da çabuk geçti.

Öte yandan eski sistem tabii ki kendisini savunmaya çalıştı. Son üç yıl bunun hikâyesidir... Sonuç rejimin sahiplerinin yenilgisinin tescili oldu. Referandumdan önümüzdeki seçimlere uzanan süre bu arkaik koalisyon için son bir şans sunuyor. Ve bu şans şu anda kullanılıyor... Elimizde iki ipucu var: Kılıçdaroğlu ve Radikal...
e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kılıçdaroğlu'nun çağdaş CHP'si

Etyen Mahcupyan 2010.11.07

Bu ülkeye en büyük zararı vermiş olan kurumların her alanda en köklü kurumlar olması ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir.

Ancak bu kurumlar hem değişmeyen hem de değişimden hazzetmeyen kurumlar olmuşlar ve bu nitelikleriyle toplumsal dinamiği engellemişlerdir. Öte yandan değişmemenin ve değişimden hazzetmemenin de bir rasyoneli vardır: Oluşturulan statüko, belirli bir iktidar yapısı üretmiş ve bunu ideolojik olarak koruma altına almıştır. Dolayısıyla bu tür kurumların değişime direnç göstermeleri kendi çıkarları ve giderek kendi doğaları gereğidir.

Siyaset alanında söz konusu statükoyu CHP temsil ediyor... Bu parti kendisini ülkeyi düşmanlardan kurtaran direnişin temsilcisi saydığı ölçüde 'ulusal' addetmiş ve tam da bu sayede toplumsal bağlarını ikincil hale getirmiştir. Hayatına tek parti olarak başlaması, 'kurtarıcının' himayesinde palazlanması da son derece etkili olmuştur. Nitekim CHP'lilerin kuruluştan bugüne değişmeyen bir niteliği varsa, o da sahip oldukları seçilmişlik duygusudur. Bu duygu, tek parti döneminde kişilerin 'makbul hale gelmesini ifade ederken, çok partili hayatta sınıfsal bir nitelik kazandı. Seçilmişliğin temelinde ideolojik olarak o pozisyonu hak etmek, diğer bir deyişle 'doğru' düşünmek, 'çağdaş' olmak vardı ve bu ayrımın ölçütü de laiklikti... Unutmamak gerek ki, Türkiye gibi herkesin milliyetçi olduğu bir toplumsal zeminde, yönetim tekeli elinde bulundurmak veya bu iddiada

bulunmak, halkın çoğunun sahip olmadığı, ancak belirli bir elit zümrenin uhdesindeki bir niteliğe dayanmayı gerektiriyordu.

Böylece 'çağdaşlık' yöneten zümreyi sınıfsallaştıran bir unsur haline geldi. Ancak bu çağdaşlığın görünür olması, saygıyı hak etmesi, toplum tarafından daha yüksek bir kaliteyi ifade etmesi gerekiyordu. Bu ihtiyaç ise modernliğin yüzeyselleşmesi, kılık kıyafetin ve oturup kalkmanın birer iktidarı hak etme göstergesi haline gelmesi sonucunu yarattı.

Bugün bu çağdaşlık miadını doldurmuş gözüküyor. Belki çok daha önceden doldurmuştu, ama ortada iktidar boşluğunu çok uzun bir gelecek için doldurmaya talip olan ve bunu becerebileceği de anlaşılan bir 'anti çağdaş' parti çıkmamıştı. AKP bunu becermekle kalmadı, ekonomi, sağlık, eğitim gibi alanlarda epeyce başarılı da oldu. Önümüzdeki dönemde Kürt meselesinin de çözümü mümkün olursa, bu toplumun çağdaş CHP'ye pek ihtiyacının kalmayacağını ve AKP'nin şimdilik rakipsiz olarak yoluna devam edeceğini söylemek kehanet olmaz.

Dolayısıyla çağdaş laiklerin gündemindeki soru şudur: Askerin kendi kabuğuna çekilmek zorunda kaldığı ve yüksek yargının istemese de çoğullaştığı bir dönemde AKP nasıl engellenebilecek? Yanıt bir biçimde CHP'nin değişimini ama temel kimlik ve hedefler açısından sabit kalmasını gerektiriyor. Yani CHP'ye yeni bir kabuk, günün çağdaşlığını yansıtan bir 'elbise' lazım... Öyle ki toplumsal ilişki kurmayı kolaylaştırsın, siyaseti yüzeyselleştirip gündelikleştirsin, oportünist bir strateji içinde farklı kesimlerin oyunu kendisine çekebilsin; ama esas kaygısı devletçilik ve laiklik olmaya devam etsin...

Bunun için düğmeye geçen mayısta kurultay öncesi basıldı. İki kaset sayesinde Baykal gönderildi ve Önder Sav çok güçlü bir konuma geldi ama parti meclisine de daha sonra kullanılmak üzere birkaç özel kişi sokuldu. O dönemde öncelikli hedef referandumdu ve Sav'ın temsil ettiği katı pozisyonun bir karşılığı vardı. Ancak referandum yenilgisi ile birlikte, düğmeye basan irade önümüzdeki seçimlerin son şans olabileceğini değerlendirmeye başladı. Kılıçdaroğlu'nun elini kolaylaştırmak, CHP'nin arkaik öğelerden kurtulduğu izlenimini yaratmak, çağdaşlığı yeniden bugüne adapte etmek şarttı. Bu ise Sav ve ekibinin gitmesini, parti meclisindeki bazı özel kişilerin önünün açılmasını gerektiriyordu... Nitekim Cumhuriyet Başsavcısı da durumu anlamayanlara gerekli mesajı ilettiler: Kurultaya gerek yoktu ve 'çağdaş' irade bu oyunu Kılıçdaroğlu'nun yeni ekibi üzerinden oynayacaktı...

Bugün CHP kendisini aşan ve çağdaş laiklerin son umudu olan 'AKP'yi düşürme' projesinin ayaklarından biri... Diğer ayak ise medyada...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çağdaş medyanın tıkanıdığı noktada...

Etyen Mahçupyan 2010.11.10

Herhalde siyasi tarihimize ilişkin en ironik gözlemlerden biri, darbeciliğin giderek 'sivil toplumcu' bir yön alması olmuştur. 1960 darbesi tümüyle askerin kendi iç operasyonuydu.

Sivil alandaki bazı insanlar olacakları önceden bilseler de askerin dışarıdan kurumsal desteğe ihtiyacı yoktu. Siviller darbe sonrasını meşrulaştırmak için gerekliydi ve nitekim yargı, üniversiteler ve medya bu amaçla kullanıldı. Ancak Ergenekon dönemine geldiğimizde işler artık eskisi kadar kolay değildi. Darbe birçok alanda çok yönlü ve çok katmanlı ilişkiler kurmayı gerektiriyordu. Bu ihtiyaç esas olarak medyayı önemli kıldı, çünkü kendi inisiyatifıyla aktörleşme imkânı olan ve gündemi doğrudan etkileyen tek güç oydu. Dolayısıyla sürekli

darbe tehdidi altında olan bir Türkiye'nin, 'merkez' medyanın çok işine geleceği tespitini yapmak hiç de zor değil. Nitekim 28 Şubat'la birlikte bu medya kendisini bir anda siyaseten sınıf atlamış gibi hissetti. Toplumun ve gündemin kalbini sanki avuçlarında tutuyorlardı ve bunun anlamı, siyasetin artık 'merkez' medyanın istediği yönde gideceği veya en azından bu medyanın onaylamadığı siyasetlerin meşruiyet kazanamayacağıydı.

Ne var ki devlete bakarak toplumu anlamaya çalışan bu anlayışı bir sürpriz bekliyordu: Türkiye'nin muhafazakâr dünyasında 1990'ların ortasından itibaren belirginleşen ve derinleşen değişim, nihayet demokrasiyi kendi çıkarına olarak algılamaya başlamıştı. Dahası dindarların özgüveninin artması ve Müslümanlığın küresel bir kimlik haline dönüşmesi, bu kesimin devletin pompaladığı milliyetçiliğe olan gereksinimini de azaltmıştı. Buna küreselleşmenin yol açtığı yeni kentleşme ve burjuvalaşma eğilimi de eklenince ortaya evrensel değerlerin sahipliğine soyunan bir AKP çıktı. Bu partinin söz konusu değerleri hakkıyla özümsemediğini ve gereğini yaptığını iddia etmek mümkün olmasa da, mesele AKP'nin yetersizliği değil, karşısındaki devletçi koalisyonun arkaikliğiydi. Nitekim AKP bugün halen 'ötekilerin' pespayeliğinin siyasi karşılığını almaya devam ediyor...

Dolayısıyla, 2002 sonrası AKP'nin demokrasi içinde alaşağı edilmesinin ne denli zor olduğunun bilinciyle, darbenin ancak medya desteği sayesinde gerçekleşebileceği tespitinin birleştiği bir dönem oldu. Öte yandan medya, kendi içinde çeşitleniyor ve 'merkezi' daraltıyordu... Böylece o merkez neredeyse tek başına Hürriyet gazetesine dönüştü. Geçen 8 yıl, Hürriyet'in çağdaşlığın bayraktarlığına soyunduğu, AKP karşıtlığını somutlaştırdığı, bu pozisyonu kendi içinde katılaştırdığı, bu uğurda açıkça manipülasyonlar yaptığı bir dönem oldu. Böylece Hürriyet aktörleşti ve bir anlamda CHP'lileşti... AKP ile Doğan Grubu arasındaki mücadele, bu nedenle bir 'basın özgürlüğü' meselesi değil, doğrudan iktidar savaşıdır.

Ancak Ergenekon girişimi beklenmedik bir biçimde Ergenekon davasına dönüşünce, askerın kolu kanadı kesiliverdi. Referanduma giden süreç ve yüzde 58 ise yargı ile diğer devlet eksenli kurumların darbeyi teşvik eden işlevlerini budadı. Bu durum Doğan Grubu'nun tepesindeki bulutların giderek karardığını ima ediyordu. Nitekim bugün Meclis'in gündemindeki vergi affı ve neredeyse tüm gazete ve televizyon kanallarının satışa çıkarılması, Doğan Grubu'nun diz çöktüğünü gösteriyor.

Doğan Grubu, bilerek ve isteyerek bir oyunun parçası oldu, bütün gücüyle o oyunu oynadı ve kaybetti... Bu noktadan çıkış, oyunun merkezindeki Hürriyet'te kamuoyunu ikna eden bir 'değişimi' gerektiriyordu. Nitekim yayın yönetmeni değişti, AKP karşıtlığının militanlığını yapan iki yazarı gönderildi ve sonunda da başyazardan kurtulundu. CHP'lileşen Hürriyet, aynen CHP'nin Önder Sav ve ekibini arkada bırakmasına paralel bir biçimde, devletçi safralarını atmaya çalışıyor.

Soru, bu değişimin yönü ve içeriğinin ne olacağıdır. Yanıt ise iyi niyetli bir temenni cümlesinden fazlasını hak ediyor. Yeniden topluma, Kılıçdaroğlu deneyine ve referanduma dönmemizi gerektiriyor. Çünkü ortada bir 'proje' var ve bu proje örneğın 'yeni Radikal'i de daha iyi anlamamızı sağlıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Proje

Etyen Mahçupyan 2010.11.11

Süleyman Seyfi Öğün, pazar günü yorum sayfasındaki yazısında modernliğin günümüzdeki görünümüne değinirken şöyle demişti: "Zaten projesi olmayan adamdan sayılmıyor artık.

Öyle görünüyor ki, her şey sadece bir şeylerin bir araya getirilmesinden doğan bir dinamik hesaplama konusu." Bu tespitin hoşluğu, Türkiye'deki siyasete baktığımızda bize özgü modernliğin baştan itibaren bir 'proje'

olduğunu hatırlatması. Gerçekten de örneğin CHP, başta Mustafa Kemal olmak üzere birilerinin projesi olarak, 'bir şeylerin bir araya getirilmesinden' doğdu. Dolayısıyla da toplumun otantik dinamiğinin dışında kaldı ve zaman içinde bu dışındalık iktidar yarattığı oranda da, aynı toplumu dışladı. Çok partili demokrasinin bu durumu bir miktar düzeltip normalleştirdiğini öne sürebilsek de, etkileme gücü aksi yönde daha işlevsel oldu. Yani CHP projesine karşı çıkanlar ve ona direnenler de bir miktar 'proje' niteliği taşıdılar ve kendilerini devletten yansıyan referanslara göre sınırlayıp şekillendirdiler. Türkiye'deki 'merkez' kavramının işlevi tam da budur... 'Merkez', devletin toplumu bir çerçeve içinde tutmasının, talep ve tercihleri bu çerçeveye göre meşru veya gayrimeşru kılmasının zemini oldu. Böylece merkeze girebilenler makbul hale gelirken, her merkeze giren diğerlerinin merkez dışında kalmasından nemalandı.

Siyasetin bir proje olarak tasavvuru, siyaseti toplumsallaştıran alanın ve bu bağlamda özellikle medyanın da, ta başından bu yana bir proje olarak algılanmasına ve öyle yapılanmasına yol açtı. Öte yandan aynı karşılıklı kuralı burada da işledi: Muhalif medya bile bir tür proje olarak doğdu ve ancak kendi siyaset odağının teşvikiyle ayakta kaldı. Bu tabloyu en anlamlı kılan medya organı ise muhakkak ki Hürriyet gazetesiydi ve halen de öyle... Sahibinin kim olduğundan bağımsız olarak Hürriyet'in devletin çıkarlarını savunmak durumunda olduğu söylemi bu durumu açıkça ortaya koyuyor.

Dolayısıyla günümüzde AKP'nin kalıcı bir iktidar alternatifi olduğunun ve elde demokratik yollardan başkasının kalmadığının idrakiyle birlikte hem CHP'de hem de Hürriyet'te yeni bir projenin ortaya çıkması şaşırtıcı değil. Aranan çözüm AKP'nin sandıkta yenilmesini hedefliyor... Doğrusu bunun gayrimeşru bir istek olduğu söylenemez. Ancak sorun, meselenin hâlâ bir tür proje olarak tasavvur edilmesinden kaynaklanıyor.

Söz konusu projenin çıkış noktası son referandumda da teyit edilen bazı gözlemler... Bunların en önemlisi referandumdaki evet oylarının içinde AKP'ye oy vermeyecek bir kitlenin de bulunuyor olması. Yani eğer seçim gündemini siyaset içeriğinden sıyrarak, AKP destekçiliği veya aleyhtarlığı konumuna sokabilirseniz, CHP etrafındaki oy halesini biraz daha genişletebilirsiniz. Eğer AKP de bu tuzağa düşerse olay bir AKP referandumuna dönüşebilir ve CHP'nin referandumda beceremediği sonuç seçimde elde edilebilir.

Ne var ki hükümeti devirmek o denli basit değil, çünkü referandumdaki yüzde 42 homojen bir bütünlük arz etmiyor. Kılıçdaroğlu faktörü ise homojenizasyonu sağlarken ana hedefi belki daha da zorlaştırıyor. Nitekim Kılıçdaroğlu'nun CHP başkanlığına gelmesinin hemen ertesindeki kamuoyu çalışmaları CHP'deki oy artışının bir bölümünün küskünlerden, ama önemli bir bölümünün de MHP tabanından geldiğini gösterdi. Diğer bir deyişle CHP'nin büyümesi AKP'yi zayıflatmadığı, hatta ikili bir çatışma modelinde daha da büyütebileceği gibi, MHP'yi de barajın altına gönderebilirdi... Öte yandan Kemalist ilkelere sıkı sıkıya bağlı bir CHP'nin de 'anti-AKP' dalgası yaratmada fazla etkin olamayacağı referandum sayesinde belli oldu.

Böylece şimdiki projeye geldik... Soru şu: Acaba AKP'yi hükümetten düşürecek bir CHP'nin siyasi kimliği nasıl oluşmalı, hangi prototip seçmene dayanmalıdır? Hemen ardında ise şu soru bulunuyor: Acaba klasik Kemalist seçmenin bu yeni prototip seçmene doğru evrilmesi nasıl sağlanabilir? Eğer bu iki sorunun yanıtı bulunabilirse, 'yeni' CHP'nin yeni bir çağdaşlık tanımı etrafında ve MHP'ye zarar vermeden en az yüzde 30, hatta belki de 35 oy alması mümkün olur ve bu durumda da CHP artı MHP oyları AKP'yi geçebilir...

Proje şimdi hayata geçiriliyor ve başarılı olması da mümkün... Ama güçlü bir medya desteğine muhtaç.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Merkezin eskimiş safraları

Uzun süre hükmedenlerin yenilgiyi içselleştirmeleri zordur. Yenilginin kalıcı olacağını kavradıklarında ise, hayatın doğal akışı ve bunun ürettiği sıradan tespitler bile, onlar için birer tehdide dönüşür...

Türkiye'deki siyasi ve ideolojik merkezin kısmi çöküşünü konu ettiğim son birkaç yazı da, Hürriyet Gazetesi'nin eski yayın yönetmenini rahatsız etmiş. Yazısında üç 'tespit' var: Hürriyet'ten ayrılanların bu dönemde çalışması bir tesadüftür; Hürriyet çok başarılı bir gazetedir ve Ermeniler bile bu gazeteyi tercih etmektedirler; Zaman'ın ise gerçek bir satışı ve toplumsal temsil niteliği yoktur...

İnsanın bu önermeler karşısında doğal duygusu herhalde mizahi bir yazı kaleme almak olurdu. Ama mizah farklılığı magazinleştirir ve kişileri sosyalliğin ardına gizler. Oysa karşımadaki kişi Hürriyet'in eski yayın yönetmeni ve bu ülkede devlet tahakkümünün yarattığı gayri meşru 'merkez'in sorumlularından biri. Hrant'ın öldürülmesinden birkaç gün sonra yine bu gazetenin sayfalarında bir 'süs bitkisi' benzetmesi yapmıştım. Hani büyük otellere girdiğinizde etrafta bir sürü yeşillik, parlak renkli bitkiler görür ama yaklaşıp ellediğinizde plastik olduğunu anlarsınız. Ertuğrul Özkök budur... Darbeleri, vesayet rejimini savunmuş, birçok zulmün ve cinayetin dolaylı tetikçiliğine soyunmuş, okuyucuyu katilleri bile 'hoşgörmeye' davet etmiş biri... Kendisini adım adım plastikleştirilmiş, bir ürün haline getirmiş, bu uğurda insanîyetini kaybetmiş biri... Tam da bu nedenle şimdi 'eskiyip' merkezin safralarından biri haline gelince, yeniden insanların arasına katılmaya çalışıyor ve fırsattan istifade hiç utanmadan Hrant'ın adını anabiliyor...

Gelelim Özkök'ün tespitlerine... Zaman'ı ima ettiği cümleler yeterince patetik. Cemaati her yerde arayıp bulan, fırsat buldukça akil adam pozunda şeytanlaştıran birinin, şimdi bu gazetenin temsil eksikliğini öne sürmesi hoş olmuş... Ermeniler meselesi ise gerçekte acıklı. Agos'un genel yayın yönetmeni Rober Koptaş bu hafta kendi sütununda Ermeni cemaatini şöyle resmediyordu: "Hepimiz ortak bir yalanlar havuzunun içinde yüzüyoruz... Ermeni toplumu, dehşet verici bir kapalılığın esiri durumunda... Bizi bu noktaya getiren sistemin gerçek bir eleştirisini yapmamız ve kendimize yeni bir yön çizmemiz gerekiyor... Böyle yaşamaya devam da edebiliriz... Gülünç olmaya razıysak, aynen devam." Koptaş'ın Ermeniler için söyledikleri, Kemalistler ve önümüzdeki dönemi kurgulamaya çalışan 'çağdaş' laikler için de geçerli. Tevekele değil, hepsi de Hürriyet okuyucusu olan bu kesimler, hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde yozlaşmakta, oportünizmle otoriterliği birleştiren arayışları beslemekte.

Hürriyet'in eski yayın yönetmeninin asıl kabul edemediği ise gerçekte sadece eski değil, 'eskimiş' olduğu. Beni Hürriyet'i 'hizaya sokmakla' itham etmesi de bu eskimişliği sindirememiş olmasından kaynaklanıyor. Çünkü benim yaptığım, zaten hizaya getirilmiş olana işaret etmekten ibaret. Nitekim Ertuğrul Özkök, Deniz Baykal'ın medyadaki karşılığıdır... Konumunu konsolide etmeyi başarı olarak gösterirken, hayatı elinden kaçırın avami ideolog tipolojisinin temsilcilerinden biri. Baykal'ı göndermek için skandal kasetlere ihtiyaç vardı ama Özkök için buna gerek duyulmadı. Belki de skandal bir performansı kişilik haline getirdiği için...

Gelelim işin püf noktasına: Acaba Özkök bu yazıyı niçin yazdı? Mademki Zaman böylesine etkisiz, benim sıradan bir yazımın koca Hürriyet'i rahatsız etmesi mümkün mü? Bunun bir tek açıklaması var: Yazdıklarım muhtemelen doğru ve Zaman etkili bir gazete. Yani şu anda siyaset ve medyayı paralel olarak kısmen dönüştürüp yeni bir seçmen ve okuyucu kitlesi ile buluşturmak isteyen bir proje uygulanmak isteniyor. Ancak bir adım daha gidelim: Acaba Özkök benim adıma açıkça yazma gereğini niye duydu? Anlaşılan Özkök benim Zaman'daki yazımın Hürriyet okuyucusu tarafından da okunmasını istedi... Çünkü o bu projenin kendisini iskartaya çıkartabileceğini de öngörüyor ve aynen Baykal gibi geri dönmek için can atıyor...

Merkezi üreten tahakküm sistemi, omurgasızlığı şiar edinmiş bir safra üzerinde yükselmişti. Bugün eskimişlik onları rahatsız ediyor ama safra olmayı kimikleştirmekten hâlâ şikayetçi değiller... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Başörtüsü yasağının işlevi

Etyen Mahçupyan 2010.11.17

Muhafazakârların iktidarı kalıcı olarak ele geçirdiği tespitini yaparak acil tedbir almaya çalışan laik merkezin tek çaresi CHP'nin yeniden adam edilmesi...

Ne var ki bu parti uzunca bir süredir Kemalist ilkeler etrafında donuklaşmış ve tıkanmış olmakla kalmıyor, bu arkaik pozisyonla kabaca yüzde 20'lik bir seçmen kitlesini elinde tutuyor. Kısacası CHP elindeki seçmen kitlesini kaybetmeden 'yenileşmek' zorunda. Bunun anlamı yüzeysel bir demokrasi ve özgürlük söyleminin Kemalist ilkelere 'giydirilmesi' olacak ve en keskin sınav da başörtüsü konusunda verilecek.

Başörtüsü yasağı bugüne dek esas olarak üniversiteler bağlamında tartışıldı. Çünkü üniversitelere kıyafet kuralı getirmek başlı başına bir skandaldı ve kamuoyu başörtüsünün basit insan hakları açısından özgür olması gerektiğini tartışma noktasına gelemedi. Otuz yılı geçen bu süre zarfında CHP ise başörtüsünü üniversitelerde yasak kılmak üzere siyasi ve ideolojik mücadele vererek, 'çağdaşlığın' ne menem bir arkaiklik olduğunu kanıtladı. Bugün bu partinin önünde farklı bir misyon var ve bir anda parti Kılıçdaroğlu'nun deyimiyle 'gerçek' özgürlüğü savunur oldu. 'Gerçek' özgürlük ise başörtüsünün sadece üniversitede serbestçe kullanılması ama başka alanlarda yasaklanması imiş... Faşizanlığı yumuşatmanın özgürleşme olduğunu sanan bu anlayış CHP'yi kritik bir eşikte bırakmaya çok müsait. Parti bir yandan yeni seçmen edinmeyi zorlaştıran, öte yandan da eski seçmeni ikna etmede zorlanan bir pozisyona mahkûm gibi gözüküyor.

Böyle bakıldığında başörtüsü tartışmasının iktidarı değil, muhalefeti zorlayacağı açık. Çünkü artık işin 'gerçeğini' konuşma zamanı geldi... Akla, vicdana, kısaca insanlığa karşı olan böylesi bir yasağın bunca zaman sürdürülmesinin kime yarar sağladığını sorgulama durumundayız. Toplumun modernleşmesini isteyenlerin yararına olmadığı açık... Çünkü modernlik kamusal alana katılmakla, vatandaş olmakla ilintili ve bunu sağlayan en önemli araç da eğitim. Diğer bir deyişle modernlik ancak modern olmayanların modern eğitime tabi olmalarıyla sağlanabilir. Bu eğitimin tümü okullarda yaşanmasa da, okul temeli olmayan birinin diğer alanlardaki modernlik fırsatlarını da kullanamayacağını öngörmek zor değil. Ayrıca modernlik geleneksel aile yapısının ve zihniyetinin kırılmasını ve 'dışa açılmasını' da talep ettiği ölçüde, bireyselleşmeyi ima eden eğitim süreçlerini teşvik eder. Bu açıdan bakıldığında seküler dünyanın başörtüsünü hele üniversitelerde yasaklaması akla ziyan bir durum.

Ama Türkiye'de durum tam da bu... Buradan çıkacak sonuç bizdeki laiklerin ve CHP'nin Batılı anlamda modern olmadıklarıdır ama bu artık epeyce sıradan bir tespit. Daha önemlisi başörtüsü yasağının doğrudan siyasi bir işlevi olduğudur. Bu yasak sayesinde toplumu kutuplaştırmak ve CHP'nin yüzde yirmilik seçmeni konsolide etmesi mümkün olmuştur. Diğer bir deyişle başörtüsü nasıl muhafazakâr kadın için kimlikel bir anlam taşıyorsa, başörtüsü yasağı da Kemalist laikler için kimlikel bir anlam taşımakta. Ancak bu garip bir simetri, çünkü başkasının hayatını sınırlamayı kendi varoluşunun temeli yapmak doğrudan hastalanmaya işaret eder. Nitekim bu hastalanmanın parçası olan paranoid 'korku ve endişe' söylemi de kimlikel direnç yaratmak için tedavülde tutulmakta...

Sonuçta CHP'nin kendi seçmeniyle olan temsiliyet bağının ana unsurlarından biri, söz konusu yasak olmuştur. Bu yasak bunca zaman CHP'nin 'ayakta' kalmasını sağlamış, AKP'nin kalıcı bir iktidar olma yolunda ilerlemesi ise bu bağımlılığı daha da pekiştirmiştir. Kılıçdaroğlu'nun başörtüsü meselesini iktidara gelince çözecekleri sözü, aslında AKP başta olduğu sürece bu meseleyi niçin çözmek istemeyeceklerini de söylüyor.

Milyonlarca kadını mağdur eden, onları doğal haklarından mahrum eden bu zulmü sadece CHP'ye yüklemek de doğru olmaz. Çünkü laik kesim bir bütün olarak buna pek de itiraz etmedi... Aksine başörtülülerin giremediği üniversitelere daha rahat girebilmenin lüksünü yaşadı ve devlet odaklı yumuşak faşizmin destekçisi oldu. Laik kesim bir bütün olarak ele alındığında bu süreçte ahlaki zaaf gösterdi... Şimdi bunlar yaşanmamış gibi CHP üzerinden laiklerin bir bölümü de 'yenilenmiş' gibi sunuluyorlar. Ne var ki bu sadece sahte bir yenilenme değil... Sahtekârlığın ta kendisi. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsü yasağı ve sömürü

Etyen Mahcupyan 2010.11.18

Adalet kavramı esas olarak feodal dünyanın eksenini oluşturmuştu. Modernlik ise özgürlük ve eşitliği ön plana çıkardı. Ancak sol muhalefetin köküne inildiğinde yaşanan düzenin adaletsizliğini ve ondan da öte ahlaksızlığını vurgulayan bir duygu yakalamanız mümkündür.

Sol, bir anlamda insanlık tarihinin kadim duyarlılığına sahip çıkmayı ifade etmiştir. Ne var ki sol giderek pozitivist bir çizgiye kaydığı ölçüde anlama yeteneğini büyük ölçüde kaybetti. Bu süreç içerisinde sol eleştirisinin en önemli araçlarından 'sömürü' de emeğin yarattığı katma değer bir bölümüne el konması haline geldi. Sorun bu bakışın yanlışlığı değil, eksikliğiydi ve nitekim dünya post modern duruma doğru geliştikçe bu kavramın işlevselliği de büyük ölçüde azaldı. Bunun nedeni sömürünün de azalması değil... Sömürünün hem çeşitlenmesi hem de kültürel bir bağlam kazanması.

Başörtüsü yasağı bugünün Türkiye'sinde her iki tür sömürünün de varlığını açığa çıkaran bir olgu. TESEV'in son günlerde sözü edilen araştırması, başörtüsüne uygulanan 'kamuda var olma' yasağının, nasıl özel sektöre de uzanan bir 'yayılma' etkisi yarattığını ortaya koyuyor. Dilek Cindoğlu'nun yüksek öğrenimli kadınlarla yürüttüğü çalışma, başörtüsünün özel sektörde istihdam edilme şansını 'rasyonel nedenlerle' kısıtlayan bir unsur olduğunu gösteriyor. Çünkü özel sektörde çalışsanız da kamu ile karşılaşmaktan kurtulamıyorsunuz. Ama asıl önemlisi daha sorumlu pozisyonlara geldikçe, doğrudan kamu kurumları ile ilişki kurmak zorunda kalıyorsunuz. Bu durum yönetici mevkiinde başörtülü kadın istihdam etmeyi 'irrasyonel' kılıyor. Diğer taraftan bu durum başörtülü kadınlar tarafından da giderek kabul ediliyor ve kadınlar iş hayatının dışında kalmayı ya da işletmelerde 'görünmez' olmayı içselleştiriyorlar.

Böylece iki sömürü alanının birincisine, yani yüksek öğrenim görmüş başörtülü kadınların kendilerini çalıştırmayı kabul eden işletmelerdeki koşullarına geliyoruz. Bu işverenlerin neredeyse tümü muhafazakâr... Ve bu muhafazakâr işletmelerde başörtülü kadınlar sanki onlara bir lütufta bulunuluyormuşçasına daha düşük ücretlerle istihdam ediliyorlar ve çoğu zaman iş güvenceleri de olmuyor. Kısacası muhafazakâr özel sektörün özellikle yüksek öğrenimli başörtülü kadın çalışanla olan ilişkisinde açık ve yoğun bir sömürü mekanizması var. Muhafazakâr iş âleminin kültürel hassasiyetten ziyade, kapitalizmin ahlaki bir kenara koyan çıkarıcı mantığı içinden baktığını söylemek pek de yanlış gözüküyor...

Ancak başörtülü kadınların maruz kaldığı sömürü bununla sınırlı değil... Bir de laik kesimin kültürel farklılığı iktisadi avantaja dönüştürdüğü sömürü ortamı var. Yüksek öğrenimli başörtülü kadınların orta ve üst yönetim konumlarına gelememeleri, bu alanda laik kesimin hakimiyetini pekiştiriyor. Çünkü muhafazakâr kesimden gelebilecek iş başvurularının yarısı kesildiği gibi, zaten bu alanda geleneksel olarak avantajlı olan laik kimliğin kültürel damgası tescil edilmiş oluyor. Ancak mesele bundan daha 'siyasi'... Çünkü laik kesimin özel sektörü, başörtülü kadınları istihdam harici bırakan bilinçli bir politika izlemekte. Böylece salt yetenek açısından

bakıldığında başörtülü birinin sahip olabileceği konumlar, laik kesimden birine teslim ediliyor. Bu yasağın öğrenim sürecinden başladığını düşündüğümüzde, laik kesimin nasıl kültürel bir 'sınıf' olarak tasarlanmış olduğunu ve ortada sınıflar arası bir sömürü sistemiğinin bulunduğunu kavıyoruz. Yapılan artık katma değerın bir bölümüne el koymak değil, o katma değerin yaratılmasını engelleyerek, 'öteki' sınıfı bir bütün olarak siyaseten sömürülebilir konumda tutmaktır. Nitekim muhafazakâr partilerin kapatılma serüvenlerinin hep başörtüsü üzerinden yaşanması şaşırtıcı değil. Başörtüsü yasağı başörtülüğü iş dünyasının dışına iterken, muhafazakârı da sistem dışı kılmayı hedefliyor. Böylece 'ulusal' imkânların esas olarak laik kesime akması sağlanıyor ve makro ölçekte bir sömürü rejimi çalışıyor.

Başörtüsü yasağının kalkması veya kız okullarının açılması konusunda ikircikli olan feministlere ve sosyalistlere bir de bu gözle bakmakta yarar var. Çünkü bilerek veya bilmeyerek bu sömürü rejiminin ideolojik destekçiliğini yapıyorlar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kamusal alanda başörtüsü

Etyen Mahçupyan 2010.11.21

Başörtüsü genelde bir 'kadın sorunu' veya 'din ve vicdan özgürlüğü sorunu' olarak tanımlanıyor. Ancak meseleye çözümsüzlüğün nedenleri üzerinden yaklaşırsak, aslında bir 'kamusal alanda kimlik çatışması sorunu' olduğu anlaşılıyor.

Diğer bir deyişle meseleyi sadece başörtülüler, hatta dindarlar üzerinden anlamak mümkün değil. Bu konuyu 'sorun' haline getiren şey devletin laiklik anlayışı ve laik kimliğin bu anlayış etrafında cemaatleşmiş olması. Yargının da devletçi laikliğin parçası olması, söz konusu sosyal reddiyenin gayri meşru yollardan 'hukuksal' gibi gösterilmesine vesile oldu. Açıkça söylemek gerekirse muhafazakâr kesimin erkek egemen yapısı da bu durumu pekiştirdi. Erkek yaşantısını veri alan, istihdam başta olmak üzere kamusal hayatı erkekler üzerinden kurgulayan muhafazakârlar, kişisel ve cemaatsel çıkarlarının başı açık kadın gerektirdiği kanısını da yadırgatıcı bulmadılar. Buna AKP iktidarının resmi ideoloji karşısındaki tedirginliğini ve siyasi yalnızlığını da eklediğimizde, başörtülü kadınların nasıl 'terk edilmiş' olduklarını hayal etmek zor değil...

Bugün önümüzde hâlâ iki temel tartışma alanı var. Bunlardan biri ilköğretimde başörtüsünün serbest olup olmayacağı, ki bu konu 'çocuğun' aileye mi, yoksa devlete mi ait olduğu tartışmasıyla bağlantılı. Bir görüşe göre çocuk hem ailenin hem de devletin uhdesi altında bir varlık ve ailenin 'yanlış' yaptığı her noktada devletin müdahale etme, hatta çocuğa 'el koyma' yetkisi olmalı. Ne var ki bu bakış, ailenin ilköğretim dönemine kadar olan sürede çocuğun tüm dünyası olduğu gerçeğini yok sayıyor. Bu açıdan bakıldığında aile çocuk için bir tür 'anadil', çocuğun normlarının, ahlak anlayışının geliştiği ortam demek. Devlet müdahalesinin mantığı ancak çocuğun aile tarafından suistimal edilmesiyle ortaya çıkabilir, ama herhangi bir ailenin çocuğunu 'kendisi gibi' veya 'istediği gibi' giydirmesini suistimal olarak adlandırmak gülünç olur. Öte yandan başörtüsünün dinle ilişkisini vurgulayacak, yine her ailenin kendi çocuğunu inandığı dinin gereklerine göre yetiştirme hakkı olmalıdır. Eğer devlet bundan rahatsızsa, bu, o devletin 'laik' olmadığını ve ayrımcı bir felsefeye sahip olduğunu gösterir. Nihayet çocuğun devlete ait olduğunu ileri sürenlerin 'devlet kime ait?' sorusunu yanıtlamaları gerekiyor. Çünkü eğer devlet o ailelere ait değilse, çocuğu ailenin elinden almasının meşruiyeti de olamaz. Dolayısıyla Türkiye gibi toplumsal tercihleri dışlayan 'devlet' sistemlerinde çocuğu devlet adına teslim almanın meşru zemini de yoktur.

Kamusal alana ilişkin ikinci mesele ise 'hizmet veren/hizmet alan' ayrımı... Denildiğine göre başörtüsü, hizmet alanlar için serbest olabilecekken, hizmet verenlerde yasaklanması gerekiyor, çünkü hizmet alanın nesnel, dolayısıyla adil bir hizmet aldığına ilişkin kanaatini olumsuz etkileyebiliyor. Bu savı iddia sahipleri adına en 'uygun' örnek olan yargıda sınavalım... Denen şey, avukatların başörtüsü taşıyabilecekleri ama savcı ve yargıçların başının açık olması gerektiği. Gerekçe ise başörtülü savcı ve yargıçların laik kesim tarafından 'önyargılı' olarak görülecekleri. Peki, acaba başı açık kadın yargıç ve savcılar muhafazakâr kesim tarafından nasıl algılanıyor? Kritik nokta şu ki başörtüsü yasağı öncesinde başı açık kadın savcı ve yargıçlar belki gerçekten de 'önyargılı' olabilecek kişiler olarak görülmüyordu. Ama başörtüsü yasağı sonrasında 'başı açık olanın nesnelliği' de buharlaştı.

Başı açık bir kadın yargıç tarafından yargılanacak olan bir başörtülü kadın düşünelim... Kendisinin o yargıç koltuğunda oturamayacağını, çünkü başı açık kadınların kendisine güvenmeyeceğini bildiğine göre, şimdi kendi karşısında duran başı açık yargıca nasıl güvenecektir? Sırf kıyafetinden ve inancından ötürü 'güvenilmez' olan bu kişi, karşısındaki başı açık yargıcın dindara karşı önyargılı olup olmadığını nereden bilebilir? Bu durumda başörtülü yargılananın zihninde başörtüsüz yargıca ilişkin 'haklı bir şüphe' doğacaktır ve bu durum başı açık yargıcın 'doğal hakim' olmadığını ima eder. Mantıksal çıkarsama isterseniz sonuç şudur: Eğer başörtülü yargıç olmayacaksa, başı açık kadın yargıç da olmamalıdır!

Aksi halde başı açıklığın 'bizatihi' nesnellik, başörtülü olmanın ise 'bizatihi' önyargıllık olduğunu öne sürmek gerekir ki, buna da ancak 'yumuşatılmış ırkçılık' (yoksa 'çağdaşlık' mı?) tabiri uygun düşer.
e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Projeyi tanıyalım...

Etyen Mahcupyan 2010.11.24

Siyasetin 'yeni CHP' üzerinden bir kez daha dizayn edilmesi projesinin mantığını yakalayanlar için, Kılıçdaroğlu'nun Avrupa'da Ahmet Kaya ve Yılmaz Güney'in mezarlarını ziyaret etmesi herhalde şaşırtıcı olmamıştır.

Çünkü bu projenin 'değişmiş' aktörü olan CHP'nin bulabildiği tek strateji, solu Kemalizm'le harmanlayan bir popülizm üretmek ve popülerleşen solculuğu da Kemalizm'in kamuflajı olarak kullanmak.

Bu projeye doğru gidiş kolay olmadı. Baykal'ın eldeki yüzde 20'lik katı laik ve Kemalist oyu kaybetme riskini almamasının açık bir rasyoneli bulunmaktaydı ve ortada CHP'ye taban olabilecek farklı bir kesim de gözüküyordu. Ancak son birkaç yıl içinde, özellikle Ergenekon davası bağlamında ortaya çıkan bilgiler sonucunda darbeci siyasete onay verilmesi giderek güçleşti. Askerin yapmış olduklarını açıkça savunmak veya ona destek vermek siyaseten 'kadük' olmak anlamına gelebilirdi. Ancak madalyonun bir de aksi yüzü vardı... Laik Kemalist kesim Ergenekon'a mesafe almayı kendi ideolojik tercihi sonucunda değil, mecburen yaşamaktaydı ve onları bu duruma mecbur eden de AKP iktidarıydı. Dolayısıyla laik Kemalistlerin 'sert' pozisyonundan uzaklaşmalarına paralel olarak, bu cenahta çok güçlü bir AKP nefreti doğdu ve bu tepki zaten var olan 'Müslüman alerjisi' ile bütünleşti. AKP, laik kesimi beklemediği ve istemediği bir konuma sıkıştırmış olduğu ölçüde, bu durum o cenahta bir yenilgi olarak algılandı. Böylece laik seçmen kitlesi içinde katı Kemalistlerle 'özgürlükçü' modernleri bir araya getiren manevi bir bağ oluştu. Laik kesim, onay verilmesi mümkün olmayan darbecilikle, benimsenmesi mümkün olmayan muhafazakâr iktidarın arasında siyaseten sıkışıp kalmıştı... Ancak aynı sıkışma sosyolojik açıdan daha amorf ve geniş bir tabanın da varlığına işaret

ediyordu. Bugün sahneye konulmaya çalışılan yeni 'proje', siyaset üretmeyen bu sosyolojik tabanı, psikolojik motifler ve imgeler üzerinden CHP etrafında siyasallaştırmayı, böylece bu partiyi daha geniş bir tabana oturtmayı hedefliyor.

Popülist siyasetler genelde kendi konumlarının tartışılmasından hazzetmezler. Sorulduğunda, ne yapılacağını bildiklerini, 'arkadaşların bu konuda çalışmayı sürdürdüklerini' ve iktidara geldiklerinde de tüm sorunları çözeceklerini söylemekle yetinirler. Çünkü pozisyon almak, eldeki tabanın bir bölümünün kaybına neden olabileceği için risklidir. Bu durumda siyasi enerjinin 'ötekinin' yanlışlarına yönelmesi beklenir. Nitekim CHP'nin önümüzdeki dönem söylemi de sorunların somut çözümlerine değil, AKP'nin niçin bu sorunları çözemeyeceğine yoğunlaşacaktır.

Ancak yumuşatılmış laik ve Kemalist 'yeni' CHP'liliğin AKP'den çok daha ciddi bir rakibi daha bulunuyor... Popülist bir siyasetin başarılı olabilmesi, söz konusu seçmen ittifakı içinde kimliksel zaafın olmamasını gerektirir. Yani laik kesim içinden çıkacak olan CHP eleştirisi, amorf laik tabanın bütünlüğünü sarsabilecek önemli bir tehdittir. O nedenle CHP'yi asıl rahatsız edecek olan unsur aslında iktidar değil, laik kesimin demokratları...

Son 15 yıl, sadece muhafazakâr kesimde zihinsel bir değişim yaratmadı. Laik kesim içinde modernliğin eleştirisi ile başlayan süreç, bir özeleştirici dinamiği üretti ve bunun sonucunda bir zihniyet ayrışması ve siyasi kırıma yaşandı. Eğer referandumda 'evet' oyları 58'i bulduysa, bunda laik kesimin demokratlarından gelen kabaca yüzde 5-10 oyun da payı vardı. Bu oran, laik kesimin bütünü içinde büyük olmayabilir ama sorun CHP etrafında yürütülmek istenen projenin savunucularının demokrat pozisyon karşısında fikren aciz kalması ve böylece projenin deşifre olmasıdır.

Böylece projenin diğer ayağı ile ilgili de bir ipucuna ulaşıyoruz: Laik kesimde demokrasiye doğru yaşanan kaymanın da durdurulması, laiklerin yeni 'çağdaşlık' etrafında tahkim edilmesi gerekiyor. Bu ise sadece AKP ile değil, demokratlarla da mücadele edileceğini ima etmekte. Doğaldır ki bunu bir siyasi partinin yapması doğru olmayacağı gibi, CHP'nin böyle bir entelektüel birikimi de bulunmuyor. Demek ki yeni bir kadroya ihtiyaç var... 'Çağdaşların' sarsılan prestijini tamir edebileceği umulan, yumuşatılan Kemalizm'in ideolojik üstünlüğünü olabildiğince yeniden tesis etmesi beklenen ve tabii ki medyada görünür olan bir kadro...
e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sınırlayıcı modernler

Etyen Mahcupyan 2010.11.25

Önümüzdeki seçimlerde AKP'yi iktidardan indirme hedefinin önündeki en büyük engellerden biri, hükümetin özellikle Kürt meselesinde cesur adımlar atacağı mesajını vermesine karşın referandumda yüzde 58 'evet' çıkmasıydı.

Bu sonuç proje tasarımcılarına biri içeriksel, diğeri stratejik iki ipucu verdi. İçeriksel olanı önümüzdeki dönemde Kürt meselesinde çekingen olunmaması gerektiği idi. Ancak bu alanda demokrat bir duruşun CHP'nin tabanında rahatsızlık yaratacağı da açıktı. Dolayısıyla bugün CHP'nin Kürt meselesine yaklaşımı, proaktif olmayı değil, imaj yaratmayı ve AKP'nin önündeki çitayı yükseltmeyi öngörüyor... Stratejik ipucu ise, 'hayır' demiş olan yüzde 42'nin AKP karşıtı bir blok olarak en büyük muhalefet partisinde olabildiğince konsolide edilmesi idi. Böylece MHP'nin seçimlerde baraj altına düşmesinin olumsuz etkisi de giderilebilecekti...

Nitekim bugünlerde kotarılmaya çalışılan 'mesaj' bunu hedefliyor: Yüzde 42'nin kimliksele farklılık içerse de siyaseten homojen ve bilinçli olduğu, buna karşılık yüzde 58'in kimliksele homojenlik taşıyan ama siyaseten bilinçsiz bir gruh olduğu işlenmeye çalışılıyor. Yani CHP etrafında bütünleşmesi beklenen kitlenin, çoğunluk olmadığı durumda bile ideolojik olarak daha üstün olduğu söylenmiş oluyor. Laik kesimin herhalde bu psikolojik desteğe ihtiyacı var... Çünkü yenilgiyi geç idrak eden ve hazmedemeyen cemaatlerde, siyasi özgüveni yeniden yaratmak kolay değil.

Ancak projenin 'içe yönelik' stratejisi belki daha da önemli... Çünkü mesele sadece CHP'li olmayanların CHP'ye yaklaştırılması değil. CHP tabanındaki ideolojik zemininin de daha popülizan bir noktaya kaydırılması gerekiyor. Diğer bir deyişle sert Kemalist yüzde 20'lik CHP tabanının, oy kaybına uğratılmadan daha 'çağdaş' olduğu sanılan bir yumuşak laikliğe doğru taşınması lazım. Bu nedenle ortada bir 'dışlayıcı modernler/endişeli modernler' söylemi var. Buna göre CHP'nin geleneksel Kemalist tabanı olan yüzde 20 'dışlayıcı modern', yani muhafazakâr kesimle birlikte yaşamayı içlerine sindiremeyen otoriter yapıda insanlardan oluşuyor. Oysa bir de CHP'nin hemen dışında duran, ama içinde olmaya da itiraz etmeyen ve nitekim seçimlerde gönül rahatlığıyla bu partiye oy veren ilave bir yüzde 10 var... Denildiğine göre bu insanların özelliği bilinçli, çağdaş, demokrat, özgürlükçü, vicdanlı vs, yani neredeyse bütün iyi siyasi hasletlere sahip olmaları. Bunlar muhafazakârlarla yaşamaya, onların özgürlükleri kullanmalarına da karşı değiller ama 'haklı endişelere' sahipler... Muhafazakârların iktidarı ele geçirince nasıl davranacaklarını hiç bilemiyorlar ve otoriterleşerek laik yaşam alanına tecavüz edip etmeyeceklerinden emin olamıyorlar.

Bu stratejiden beklenen en işlevsel yarar CHP'nin sert çekirdeğinin, aslında ana pozisyonun değişmediğini kavrayarak, hiç olmazsa görünüşte bu yumuşak Kemalizm'e yakınlaşmasının sağlanması. Böylece onlara 'günümüzün çağdaşlığı' sunulmuş oluyor ve içinde düştükleri ruhsal depresyondan çıkmaları, hatta yeniden siyaseten kendilerini anlamlı bulmaları için bir fırsat veriliyor. Söz konusu stratejinin ilaveten bir çağrı niteliği de bulunuyor: Seçimlerde giderek belirginleşen yüksek orandaki 'kararsız' oyları nihayet değişen ve 'çağdaşlaşan' CHP'de buluşmaya davet ediyor.

Ne var ki ortada kötü bir koku var... Bir tarafa 'dışlayıcı' modern dedikten sonra, diğerlerine 'endişeli' demenin anlamı ne? Yoksa 'dışlayıcı' olanların muhafazakârlara yönelik bir endişesi yok mu? Açıkır ki bu iki grubu ayıran nitelik 'endişe' değil, endişe diye sunulan öfkenin ne tür bir siyasete kanallize edileceğidir. Böyle bakıldığında CHP'nin yüzde 20'lik 'dışlayıcı' modernine karşılık, potansiyel olarak yüzde 10 da 'sınırlayıcı' moderne sahip olduğunu söyleyebiliriz. Birinci grubun darbeci, vesayetçi ve gasp edici söyleminin, ikinci grupta insan hakları sosuna bulanmış bir güvensizliğe ve ahlaki kaygıyı elden bırakmayan bir kibre dönüşmesi şaşırtıcı değil. Çünkü aradaki fark da zihniyete değil, kendini kandırma yeteneğine ilişkin... 'Sınırlayıcı modernler' gerçekte devletçi ve vesayetçi sistemin yumuşatılmış yüzeyini oluşturuyor, Kemalist laikliği kamufle etmeye çalışıyorlar. Proje kolay değil... Ama becermek için hiç olmazsa biraz akıllı da olmak gerekiyor... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Projenin diğer ayağı

Etyen Mahcupyan 2010.11.28

Demokrasilerde siyaset doğal olarak iktidarla muhalefet partileri arasındaki tespit ve çözüm farklılıkları üzerinden yapılır.

Ancak iktidarla muhalefetin belirli bir sosyolojik tabanla büyük ölçüde çakıştığı durumlarda, siyaset de ister istemez kimikleşir. Böylece 'esas siyaset' her sosyal grubun içine döner ve cemaatsel nitelik kazanır. Çünkü

önemli olan söz konusu partilerin kendi sosyolojik tabanları üzerindeki hakimiyetlerinin idamesidir. Bu güç belki iktidarı garanti etmez ama partiyi kalıcı kılar...

Türkiye siyasetinde CHP'nin temel niteliği bu olmuştur... CHP her zaman cumhuriyeti, onun kurucusunu ve o kurucunun ima ettiği kimliği temsil etmiş, dolayısıyla söz konusu ideolojik konumun dışladığı akımlar karşısında, 'cumhuriyetçi' kimliğin taşıyıcılığını yapmıştır. Günümüzde dışlanan kimliğin niteliği çok daha bariz bir biçimde Sünni dindarlık olunca, CHP'lilik de bir tür 'laik duyarlılık cemaatine' dönüştü. Baykal'ın bütün derdi, dindar olmayan kesimi bu duyarlılık içinde tutmak ve böylece onları kolay yoldan CHP'li kılmaktı. Ne var ki son on beş yılın değişimi 'istenmeyen' bir sonuç üretmekteydi... Bu süreçte muhafazakârlar sınıfsal ve sosyolojik olarak farklılaşsalar da, ideolojik açıdan bir iç bütünlüğe sahip oldular ve böylece bugün AKP'nin yüzde 50'lilere varan oy kitlesini oluşturdular. Oysa laik kesim tam tersine, sınıfsal ve sosyolojik olarak çok fazla farklılaşmasa da, ideolojik olarak büyük bir kırılma yaşadı. Bu kırılma içeriden gelen bir eleştiriyi ifade etti ve nihayetle 'demokratlar' diye adlandırılan bir alt küme ortaya çıktı. Modernliğin eleştirisinden güç alan bu grup, cumhuriyetin ve Kemalizm'in zihniyetini deşifre ettiği ölçüde, vesayetçi devleti ve bizzat CHP'nin kendisini de deşifre etmiş oldu.

Bu durum CHP'nin ve genelde devletçi anlayışın asıl yenilgisini oluşturuyor. Sonuçta AKP 'karşı kampın' temsilcisi ve rakibin sizden güçlü olması sizi rencide etmez. Ama kendi içinizden gelen muhalefetle başa çıkamıyorsanız, meşruiyet zemininiz eriyip gidiyor demektir. Bugün 'laik merkezin' önündeki başa çıkılması gereken mesele budur... Bir yandan AKP'ye iktidar alternatifi olmak gerekiyor, diğer yandan da içeriden gelen demokrat eleştiriyle başa çıkmak. Açıktır ki bu iki amaç birbirinden bağımsız da değil... Diğer bir deyişle, demokratlarla başa çıkamazsanız iktidar alternatifi de olamazsınız. Çünkü şeffaflaşma CHP'yi görünür kılmakta ve bu durum AKP tarafından da kullanılmakta.

Dolayısıyla CHP üzerinden AKP iktidarını devirme 'projesinin' hayati ayaklarından biri, demokratların ideolojik nüfuzunun kırılmasıdır. Öte yandan CHP'nin ne eski ne de yeni yönetim kadrosunda bu kalibrede insanlar olmadığı gibi, partinin bir entelektüel birikim geleneği de bulunmuyor. Ayrıca demokratların herhangi bir siyasi partide yer almamaları nedeniyle, muhtemel karşılaşmanın sosyal zeminde olacağını da öngörebiliriz. Nitekim bugüne kadar söz konusu kırılmanın en yoğun yaşandığı yer medya oldu ve bu bağlamda Taraf gazetesinin olağanüstü katkısını anmadan geçemeyiz.

Demek ki CHP'yi iktidara taşıma projesinin içinde bir medya ayağının olması lazım... Sembolik olarak söyleyecek olursak Taraf gazetesinin ve farklı gazetelerde yazan demokrat kalemlerin karşısına, en azından laik kesime hitap eden bir alternatif çıkarmak gerekiyor. Burada amaç entelektüel bir tartışmanın kazanılması değil, laik kesimin bütünlüğünün korunması, en azından yaşanmakta olan parçalanmanın durdurulmasıdır. O nedenle de çok yüksek bir entelektüel kapasiteye ihtiyaç yok. Eğer yeni ve farklı bir 'çağdaşlık' imgesi yaratılabilir ve laik kesimin yenilgi duygusu bu imgenin içinde eritilebilirse, kaybedilen özgüven geri kazanılabilir. Öte yandan eğer aynı 'çağdaşlık' imgesini CHP'ye atfedebilir ve bu partinin yenilenen yüzüne özgüveni yansıtabilirseniz, laik kitleler ile bu parti arasında belki de iktidar yolunu zorlayan bir organik bütünlüşme üretebilirsiniz...

Kısacası önümüzdeki dönemin iki mücadele alanı var: Biri siyasi partiler arasında ama belki daha da önemli olan diğeri laik kesimin içinde... Mücadelenin alanı ise medya olacak. Öyle ki, sırf bu amaçla eldeki gazetelerin 'çağdaştırılması' hiç de şaşırtıcı olmaz... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumuşak Kemalizm

Hükümetin üç generali açığa almasına muhalefet partileri karşı çıktılar. Oysa ortada açık bir yetki gasbı vardı...

Çünkü bu üç generalin atamalarını mümkün kılacak mekanizma sadece YAŞ kararına değil, sivil otoritenin kararnamesine de muhtaç ve bu kararname çıkmış değil. Meseleyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'ne götürmek de gerçekte hukuken boş bir çabaydı, çünkü bu mahkemeye ancak 'yürütmenin durdurulması' bağlamında müracaat edilebilirdi. Ne var ki ortada kararname olmadığı için başlamış ve durdurulacak bir 'yürütme' de yok... Dolayısıyla cuma günkü yazısında Mustafa Şentop'un isabetle kaydettiği üzere, mahkemeye "yapılmayan işlemin yapılmasını sağlamak üzere" gidilmiş ve böylece yargıdan kendisini yürütmenin yerine koyması istenmişti. Ne var ki mahkeme bu talebi kabul edecek kadar müdanasızca davranabildi ve üstelik gerekçe olarak da YAŞ kararını, yani askerî otoritenin kendi tasarrufunu öne sürdü...

Bu olay basit olarak şunu söylüyor: Askerî kurumsal yapı kendisini hükümetten ve parlamentodan, yani toplumdan bağımsız olarak kurgulamış ve özerk hale getirmiş durumda. Kısacası asker Türkiye'de 'devlet içinde devlet' durumunda ve bu veri alındığında darbe yapmak da kolaylıkla 'rutin' bir kurmay faaliyetine dönüşebiliyor. Askerî kurumun söz konusu imtiyaz alanını korumak istemesinin açık bir rasyoneli var. Ama o rasyonelin sınırları askerî kurumun kapısında bitmiyor... Nitekim örneğin CHP'nin grup başkan vekili hükümetin tasarrufunu 'intikam' ve 'sivil darbe' olarak adlandırdı. Bunun en 'yumuşak' yorumu, CHP'nin şu anki askerî vesayete dayanan rejimi doğal ve istenilir bir durum olarak algıladığıdır.

Dolayısıyla bu partinin demokrasiyle ve toplumsal taleplerle işinin olmadığını anlıyoruz. CHP'nin bugüne kadarki misyonu, askarlere sağlanan imtiyazlar sayesinde güdükleşmiş olan siyasal alanı, laik kesimin sosyal ve ekonomik imtiyazları doğrultusunda parsellemekten ibaret kaldı. Bu basit bir alışkanlık değil... Çünkü toplumsallaştı, toplumun kendisinden ve değişiminden ürken bir cemaat üretti ve nihayetinde de bu cemaati altı boş bir Kemalizm jargonu üzerinden kimlikleştirdi. O nedenle şimdi kısa zamanda hayata geçmesi 'gereken' projenin önünde büyük bir engel var. CHP'nin önümüzdeki seçimde oyunu radikal bir biçimde artırması gerekiyor ama bunu sağlamak için partinin aynı anda farklı yönlerde ve birbiriyle uyumsuz adımlar atması lazım. Bu adımlardan bir bölümü 'yeni CHP' imajının inandırıcı olması ile ilgili. Bu sayede 'yumuşak Kemalist', yani görünüşte liberal ve sosyalist olan laik kimlik sahiplerinin oyunun alınabileceği tasarlanıyor. Ancak aynı anda da söz konusu 'yeni CHP'nin işin özünde eskisinden farklı olmadığını, hatta büyüyen tehlikeler karşısında daha da ortodoks ve katı olacağını seçmene iletebilmek gerekiyor, çünkü asıl taban burada...

Öncelikle vurgulamak gerek ki bunun yapılabilmesi için muğlak bir siyasi ortama ihtiyaç var. Yani kritik demokratik eşiklerin yaşanmadığı, magazineli siyasi atışmaların hakim olduğu bir ortama... Böylece CHP de kendi muğlaklığını yaratabilir ve nabza göre şerbet verilebilir. Ancak son açığa alma işleminde olduğu üzere, hükümet reform niteliği taşıyan hamleler yaptığında CHP de paralyze oluyor. Grup başkan vekili çaresizce kendisini darbeci konumuna oturturken, CHP'yi iktidara taşıma projesine destek veren medyada açığa alma işlemini yorumlayan tek bir köşe yazısı bile göremiyorsunuz. AKP'nin her reformist adımı CHP'yi siyasetin dışına itiyor... Öte yandan AKP'yi denetleme imkânınız da yok. Bu durumda CHP'nin acilen yeni bir strateji geliştirmesi lazım. Ecevit figürü bu gereksinimin anlaşıldığını ortaya koymakta. Çünkü CHP'yi ayakta tutacak olan melez ve muğlak söylem, ancak sol popülizmin içinden kotarılabılır. Ecevit gibi demokratlıkla ilgisi olmayan, popülist birinin CHP'nin en 'demokrat' halini temsil etmesi epeyce öğreticidir. Bugün de 'yumuşak Kemalistlerin' desteğiyle gelinebilecek nokta bu... Ama bunun için devletçilik, laiklik ve milliyetçilik tanımlarında da temkinli yumuşatmalara gerek var. Dahası bu yeni pozisyonların somut sorun alanlarıyla ilişkisinin kurulması ve bütün bu çabanın seçmene dinamizm getirecek bir hareketlenme yaratması lazım. Nihayet savunulacak pozisyonların da AKP'nin gerisinde kalmaması, ya da AKP'yi gayrimeşru göstermesi şart.

Zor bir proje... Ama önümüzdeki altı ayın temel gündemi bu. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumuşak Kemalizm'in stratejisi

Etyen Mahcupyan 2010.12.02

AKP'yi iktidardan indirmek için gereken CHP oyunu sağlamak, seçmen tabanındaki basit aritmetiği dikkate almayı gerektiriyor: Potansiyel CHP oyunun üçte ikisi katı Kemalist laiklerden oluşuyor ve bunları kaybetme pahasına oy artırmanız mümkün değil.

Öte yandan bu kesime tıkanıp kalırsanız da yüzde 20 civarında kalıyorsunuz. Dolayısıyla yapılacak şey belli... Eski katı Kemalistlerin yadırgamayacağı oranda bir değişimle, laik liberal ve sosyalistleri de kendinize çekebileceğiniz bir 'yumuşak' Kemalizm yaratmanız lazım. Ancak bu 'yumuşamanın', kendisini 'modern' olarak algılayan yeni seçmen tabanının beklenti ve beğenisine de uygun düşmesi gerekiyor.

Kısacası CHP'nin yeni bir 'çağdaşlığa' ihtiyacı var ve bu 'çağdaşlığın' da kaçınılmaz olarak Kemalizm'le ve onun 'temel ilkeleriyle' ilişkisinin yeniden kurulması şart. Bunun anlamı CHP'nin altı okunun yeniden yorumlanması, yenilenmiş bir içerikle sunulmasıdır. Söz konusu altı okun üçü, yani halkçılık, cumhuriyetçilik ve devrimcilik zaten işlevsel olmaktan ziyade sembolik ve pedagojik mahiyette oldukları için şimdilik bunlar üzerinde durmak gerekemeyebilir. Ama diğer üç okun ciddi bir biçimde ele alınması gerekiyor. Bu yenilenmenin parti içi tartışmalar sonucu ortaya çıkacak bir deklarasyona dayanmasını beklemek abes olur. Muhtemelen zaman içinde ve bölük pörçük pozisyon almalarla gerçekleşecek. Ne var ki gidilecek yön belli... Kullanılacak yöntemin kritik kavramları 'ayrıştırma' ve 'çağdaş güncelleme' olarak ifade edilebilir. Yani yenilemek istenilen ilkenin ima ettiği kamusal alan bölünecek ve söz konusu ilkenin farklı alt bölümlerde farklı düzeyde etkili olması savunulurken, aynı anda 'çağdaş' bir çerçeveye de oturtulacak.

Örneğin katı Kemalist versiyonuyla 'devletçilik', devletin toplum üzerindeki kesin vesayetini ifade etmekteydi. Bugün bunu savunmak zorlaştı ama istenen şey hâlâ bu... Muhtemelen uygulanacak strateji, sivil/asker ilişkileri alanına fazla bulaşmayıp, ekonomi ve kültür alanına yoğunlaşma şeklinde tecelli edecek. Bu arada emredici tavrın yanlışlığı vurgulanır ve bu tavır AKP'ye atfedilirken, yeni CHP engelleyici ve sınırlandırıcı bir bakışı yansıtacak. Laiklik bahsinde kamusal alanın ayrıştırılması 'hizmet alan/veren' ayrımı üzerinden zaten bir süredir yapılmakta. Burada da vurgu, laiklik uygulamasının yasaklayıcı niteliği bir yana koyularak, AKP'nin 'laikliği ihlal etme' girişimleri üzerine yoğunlaşacak. Milliyetçilik ise biraz daha kritik bir konu, çünkü CHP'nin oyunu artırması Kürt meselesinde çok daha özgürlükçü bir noktaya gelmesini gerektiriyor. Diğer bir deyişle devletçilik ve laikliği salt AKP karşıtlığı etrafında yeniden kurgulayabilirsiniz, ama bunu milliyetçilik bağlamında yapamazsınız... CHP'nin yekpare bir millet kavramından devlete biat etmiş vatandaşa uzanan milliyetçilik anlayışından uzaklaşması ve devlete biat etmeye hazır vatandaşlardan oluşmuş bir millete razı olması gerekiyor. Arada büyük bir fark olmadığı düşünülebilir ama ikinci yorum Kürtleri 'Kürt' olarak milletin parçası yapabilir. Eklemede yarar var, burada mesele Kürtlerin devlete biat etmek isteyip istemedikleri değil, CHP'nin milliyetçiliği kendi seçmen tabanına bu şekilde sunacak olmasıdır. Ne var ki bu değişim aranırken Kürtlerin 'özneleştirilmesi' katı Kemalist tabanda çok kolay hazmedilemez. Dolayısıyla Kürtlüğü çağdaşlığın içinde eritmek gerekiyor... Bunun yolu ise 'çok yönlü ve çok kimlikli' bir yeni birey tasavvuru gibi gözüküyor. Öyle ki artık Kürtler sadece Kürt değil, aynı anda başka 'şeyler' de olacakları için Kürtlükleri sulandırılabilir ve kimlikel haklara sahip olmaları daha makul hale gelecek.

Söz konusu yeni milliyetçiliğin işlevsel olması, CHP'nin genelde Kürt siyaseti ile bağ kurmasını veya ortak bir zeminde buluşmasını ima ediyor. Nitekim son günlerde hararetle tartışılan CHP/BDP işbirliğinin anlamı da burada... Kısaca söylemek gerekirse, eğer Kürtler daha CHP'li olabilirlerse, CHP de daha fazla Kürt kimliği yanlısı siyaseti kendi tabanına kabul ettirebilir. Bu ise her ikisinin de 'hakiki solcu' olmalarıyla açıklanabilir. Tabii bir de Kürt tabanının ikna edilmesi lazım. Bunun çaresi de, çözümün devlet tarafından istendiği, ama AKP'nin direndiği söylemini iteklemekte aranıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP: Sol popülizmden oportünizme

Etyen Mahçupyan 2010.12.05

CHP'nin iktidara taşınması için uygulanması gereken stratejinin temelinde 'yumuşak' bir Kemalizm'in yaratılması ve partinin sert ideolojili tabanının bu yeni 'çağdaşlığa' taşınması var.

Bunun anlamı Kemalizm'in toplumun önüne koymuş olduğu kırmızı çizgilerin de yumuşatılmasıdır. Örneğin askeri yargı konusunda bir grup başkan vekili tarafından verilen ilk tepkinin vesayet yanlısı tonu, hemen ardından bir başka grup başkan vekilinden gelen aksi yöndeki mesajla dengelenmişti. Ancak bu iki başkan vekilinin demeçlerinin birbirini dışladığını sanmak pek doğru olmaz... Çünkü söz konusu iki demecin 'muhatapı' ve siyasi zemini farklı. Birincisi AKP'nin bir sivil darbe peşinde olduğunu söylerken, ikincisi 'ideal olarak' CHP'nin çift başlı yargıya karşı olduğunu öne sürmekte. Bu küçük örnek önümüzdeki dönem CHP'nin 'siyasi yüzünü' bizlere sunuyor... Yani bir yandan ilkesel doğrulara ve demokratik haklara sahip çıkan, ancak aynı anda da AKP'nin reformlarının siyaseten farklı bir doğrultuyu, yani İslami tahakkümü ima ettiğini vurgulayan bir söylem... Böylece kaba ve ilkel 'takiye' mantığından daha 'ince' bir taktiksel çizgiye gelinmiş oluyor. AKP'nin niyeti değil, siyaseti mahkûm edilmeye çalışılırken, CHP'nin de reformların ilkesel sahibi pozisyonuna devşirilmesi amaçlanıyor.

Bu mühendislik çabasının başarılı olabilmesinin temel koşulu güçlü bir medya desteği. Öte yandan medya yeni CHP pozisyonunu ve onun gerektirdiği stratejik tutumları beslese de esas kavga, generallerin açığa alınması işleminde de gözüktüğü üzere, 'somut' reform adımları alanında olacak ve orada yalpalamanın maliyeti CHP için son derece ağır olabilir. Bu sonucu engellemenin bir yolu muhakkak ki partinin her alanda köklü bir ideolojik yüzleşme yaşamasıdır, ama hele seçimlere giderken, bunun pek de gerçekçi olmadığı açık... Dolayısıyla CHP'nin bir 'taşıyıcı meseleye' ihtiyacı var. Diğer bir deyişle, gündemi sürükleyecek, onu sürekli olarak söz sahibi yapacak ama taraf olmak zorunda da bırakmayacak bir meseleye... Çünkü taraf olmak ilkesel duruşu AKP karşıtlığından çıkarıp, gerçek tutumlara çekebilir ve bu da parti tabanında aranan müstakbel koalisyonu riske atar.

Bu 'taşıyıcı mesele' Kürt meselesidir... Çözümü zor ve uzun sürecek olan, karmaşıklığından öte muğlak ve dolayısıyla da muğlaklığa izin veren bir sorun. Bu nedenle sol popülizmin ihtiyacına uygun bir toparlayıcı parti imgesini ve buna uygun bir jargonu Kürt meselesine ilişkin tartışmalarda üretmek mümkün. CHP/BDP işbirliğinin mantığı da bu imge ve jargon noktasında anlamlı. Bu iki partinin gerçekten de fazla yakın olamayacağını öngörebiliriz, ama asıl amaç zaten bunun 'olabilirliği' etrafında bir siyasi zeminin psikolojik açıdan kotarılmasıdır.

Bu çabaların başarılı olup olmaması bir yana, CHP'yi gerçekten de daha özgürlükçü bir noktaya çekmesi mümkün. Ancak unutmamak gerek ki bu değişim her adımda bir zihniyetsel kaymayı da ifade edecek ve söz demokratik gözüğe de zihniyetin demokrat olacağının bir garantisi yok. CHP'nin yeni genel sekreterinin de

ima ettiği üzere, bu partinin demokratik söylemi bir kamufraj gibi kullanma ihtimali çok daha yüksek. O durumda karşımıza çıkacak olan dışa karşı sol popülizmin sesi olan ama özünde giderek oportünist zihniyete kayan bir yapıdır.

Nitekim oportünizmin üç temel vasfının şimdiden CHP içinde yeşerdiği gözüküyor: Birincisi yüksek ahlaki kodların sahipliğini yapar gözükmek, 'doğru' pozisyonun jargonunu seslendirmek. İkincisi risk almamak, kendisini risk gerektirmeyen orta ve esnek pozisyonlarda tutmak. Üçüncüsü ise alttan alta otorite odaklarına yaranmak üzere, düzen koruyucu bir tavır sergilemek ve ideolojik olarak statükoyu konsolide etmek.

Maharet bunların her üçünün de aynı anda sergilenmesini ve deşifre olmamayı ima ediyor. Hem demokrat görünmek, hem de demokrasiğe direnmek kolay iş değil... Hem proaktif olmak, hem de bu enerjiyi kendinizi riske atacak şekilde somutlaştırmamanız lazım. Çare enerji yoğunluğunu kendisine çekecek bir 'düşman' yaratmaktadır ve o düşman da bugün zaten var! Kısacası CHP'deki oportünist siyasetin temel aracı AKP düşmanlığını siyasallaştırması olacaktır. Baykal da bunu yapmıştı, ama sert laik kimliğe yaslanarak. Şimdi farklı olan, yumuşak Kemalizm'i yeni bir 'çağdaş laiklik' etrafında toplamaktır. Bu da bizi yeniden medya desteğine getiriyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir makam uğruna...

Etyen Mahçupyan 2010.12.08

Ataerkil zihniyet etrafında biçimlenen organizasyonlar her zaman oportünizmi davet ederler. Çünkü ataerkilliğin ürettiği insan ilişkileri, oportünizme kapı açan boşluklara sahiptir.

Yolunu bulma, yaltaklanma, bilgi saklama, kapalı kapılar ardında kendi menfaatini kollama, kişileri birbirine kırdırma, doğru kabullerin sahtekârca sahiplenilmesi türünden davranışlar, ataerkil dünyanın şeffaflıktan hoşlanmayan yapısı içinde kendisine kolay bir koza yaratır. Osmanlı buna uygundu... Bugün siyasi partilerimiz de söz konusu nitelikten azade değil. Ama oportünizmin en ağır darbesini gayrimüslim cemaatler yedi. Ermeni cemaati ise son dönemde apaçık bir biçimde bu kulvarda yuvarlanıyor...

Dolayısıyla genel siyaset tahliline bir parantez açıp, bugün Ermeni toplumunda olan bitene bakacağız... Geçen gün bir grup Ermeni vatandaş basın toplantısı yaparak 'patriğimizi seçmek istiyoruz' mesajını verdi. Bazı hukukçular da aynı konuyla ilgili dava açtılar. Olayı anlamak için önce bazı temel bilgilere ihtiyaç var.

Ermeni toplumu yüzyıllardan bu yana merkezî otorite karşısında patriklik makamı ile temsil ediliyor. Yani bu makam hiçbir zaman salt ruhani bir önderlik olmadı. Toplum adına devlete sunulan her öneri patrikliğin üzerinden yapılırken, devlet de Ermeni toplumunu bir bütün olarak ilgilendiren her konuyu yine patriklik üzerinden hayata geçirdi. Bu durum Cumhuriyet döneminde de aynen devam ediyor. Dolayısıyla da patriklerin halk tarafından seçilmesi Ermeni toplumunda bir gelenek oluşturmuş. Seçim iki dereceli olarak yapılıyor ve oluşan 'geçici meclisin' kabaca yüzde doksani sivillerden, yüzde onu ise ruhanilerden oluşuyor. Adaylık belirli şartları haiz ruhanilere mahsus, ama geçmişte bir sivilin bile patrik olması mümkün olabilmiş! Kısacası gelenekler açısından açık olan durum şu ki, bir patriğin 'meşru' olması halk tarafından seçilmesine bağlı.

Patriğin kendi yetki ve sorumluluklarını delege etmesine izin veren iki uygulama var: Biri patriğin geçici olarak görevinin başında bulunmadığı zamanlar için atadığı 'genel patrik vekili'. Bu kişi patrik 'adına' davranıyor ama toplum nezdinde nihai sorumlu patriğin kendisi, çünkü vekili seçen o. Diğer uygulama ise, bazı patriklerin iş

yoğunluğu, yaşlılık veya hastalık gibi nedenlerle kendilerine 'eşit' bir yardımcı atamaları ki, buna da 'eş patriklik' deniyor.

Gelelim günümüze... Patrik 2. Mesrob, demans, yani erken bunama hastalığı nedeniyle bu makamın gereklerini yapamayacak durumda. Ancak yeni bir patrik seçimine gitmenin pürüzleri var, çünkü Ermeni Ortodoks kilisesinde patrikler teorik olarak ömür boyu seçiliyorlar. Şu anki patrik ölmediğine göre yenisini seçmek birçok kişiye doğru gelmiyor. Öte yandan 'eş patriklik' de sorunlu, çünkü geçmiş uygulama bu kişiyi patriğin kendisinin seçmesi yönünde. Nihayet 'patrik genel vekili' ise tümüyle olanaksız, çünkü bu kişi seçimle o makama gelmediğine göre sorumluluğunun patrik tarafından taşınması gerekiyor ama şu anki patriğin böyle bir kapasitesi yok.

Ermeni cemaati yaklaşık bir buçuk yıldır bu sorunla cebelleşiyor. Ancak meselenin olmazsa olmazı çok açık: Seçim mekanizmasının işletilmesi ve halkın oylarını alan birinin o koltuğa oturması lazım. Nitekim 2. Mesrob'un hastalığı kesinleşince ruhani kurul da seçim kararı almış ve bu amaçla bir 'müteşebbis heyetin' oluşması için çağrıda bulunmuştu. Bu heyetin görevi seçimi yapmakla sınırlı. Seçim gerçekleştiğinde kendisini lağvediyor... Ne var ki tam seçim prosedürü işlemeye başlamışken, ruhani kurulun başkanı olan Aram Ateşyan farklı bir yol izlemeye başladı. Seçimi engelleyici bir tutuma girmekle kalmadı, hükümetle anlaşarak kendisini 'genel patrik vekili' olarak tescil ettirdi. Yani devleti bizzat patriğin yerine koyarak, kendi iktidarını sağlama almaya çalıştı. Oysa 'genel patrik vekili' makamı ancak bu kişinin sorumluluğunu taşıyan bir patrik varken anlamlı. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Aram Ateşyan'ın fiili patrikliğinin sorumluluğunu almaya kalktı. Ve bütün bunlar halkın en temel hakkı olan seçimin yapılmaması için sergilendi...

İşin garibi devletin, geçmişte kişilerin mal mülk meselelerini çözmek üzere komisyon aldığını kabul etmiş ve üstelik bunu böbürlenerek sahiplenmiş, toplumun önemli bir bölümü tarafından meşruiyeti sorunlu bulunan birini açıkça desteklemesiydi. Ama belki de bunun garip bir tarafı yoktur... Ne de olsa tarih ataerkillikle oportünizmin 'evliliğine' sıkça tanıktır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Solculuk ve kişilik

Etyen Mahcupyan 2010.12.12

Laik kesimden gelen CHP ile ilgili eleştirel analizler, kendilerini 'solcu' olarak görenleri bir süredir rahatsız ediyor. Bu kişiler CHP'nin de değişebilir olduğuna vurgu yaparak, söz konusu eleştirilerin CHP'yi özcü bir açıdan ele aldığını ve onu 'değişmez' olarak nitelediğini söylüyor...

Oysa durum tam tersine: Gördüğüm kadarıyla CHP'ye laik kesimden gelen eleştirilerin bir bölümünde CHP'nin 'değişmezliği' değil, somut nedenlerden ötürü 'değişmezliği' vurgulanıyor. Ancak daha da geniş bir eleştiri kuşağını dikkate alırsak, söz konusu yaklaşımlar zaten CHP'nin değişimini analiz ediyorlar. Mesele şu ki, bu değişimin yönü demokratikleşmeden ziyade oportünizme göz kırıyor. Dolayısıyla eleştiri cenahında özcü bir yaklaşım olduğunu söylemek zor. Oysa hiçbir derinlikli tahlil yapmadan CHP'nin teorik ve kategorik olarak demokratik yönde değişeceğini öne sürenlerin epeyce özcü bir yaklaşımlarının olduğu rahatlıkla söylenebilir...

CHP'yi iktidara taşıma projesinin vazgeçilmez ayağı olan medyayı irdeledikten sonra bu konuya tekrar döneceğiz. Ancak bugün Fuat Keyman'ın geçen hafta Radikal 2'de yayımlanan yazısının son bölümünü ele almak istiyorum... 'Mahcupyan'ın sağcı yaklaşımı' başlıklı bölümde Keyman çift tırnak içine alarak benim şöyle dediğimi yazmış: "CHP dönüşmez ve demokratikleşmeye katkı veremez". Eğer bu cümleyi yazsaydım,

herhalde şimdiye kadar okuyucudan böylesine ahmakça bir önermede bulunduğum için epeyce topa tutulurdum. Keyman herhalde bir arkadaş sohbetinin etkisinde kalarak o cümleyi uydurmuş. Tabii ki herkes gibi CHP de değişebilir... Ama siyasi analiz, değişebilirliği bir klişe gibi tekrarlamayı değil, ne yönde değişildiğini irdelemeyi gerektiriyor. Keyman'a göre ben 'laik orta sınıfların ve solun' değişime kapalı olduğunu savunuyordum. Oysa bugün 'demokratlar' olarak adlandırılan insanlar tam da o cenahtan geldiler ve değişerek oluştular. Ne var ki Keyman demokrat pozisyonu görmezden gelmeyi tercih etmiş, onları bir anda laik kesimin dışına atmış. Herhalde bu değişimin bizatihi bir referans olduğunu ve onu dikkate aldığı anda laik kesimin geri kalanındaki değişimin antidemokratik niteliğini gizleyemeyeceğini fark etmiş.

Ancak bu bölümün asıl mesajı başlığında... Keyman beni bir 'sağcı' olarak sunuyor. Yoksa CHP'nin değiştiği argümanına yeterince veya istenen yönde destek vermeyenler, ya da laik kesim içinde değişime kapalı grupların olduğuna dikkat çekenler kendiliğinden 'sağcı' mı oluyorlar? Benim tahminim 'sağcı' kelimesinin Radikal okuyucusunun zihninde yaratacağı olumsuz imgeye gönderme yapılmış olduğu. Çünkü eğer 'sağcıysanız' zaten söylediğiniz yanlıştır... Böylece doğru ve anlamlı tahlil yapmayı önemsizleştirebilir, sırf 'solcu' olduğu için bazı kişilerin fikirlerinin de değerli olduğu izlenimini yaratabilirsiniz. Nitekim son dönemde solculuk birçoklarının kişilik eksikliğini örten bir kimlik olarak işlevselleşmiş görünüyor.

Doğrusu ben bu çabaların bir entelektüel yetersizliğe işaret ettiğini düşünüyorum. Önemli olan dışımızdaki gerçekliği ve bu bağlamda toplumu ve siyaseti kendi değişim dinamikleri içinde anlamaya çalışmaktır. Entelektüel çaba bu nedenle anlamlı... Ama derdiniz siyaset yapmak, aktör olmaksa, o zaman anlama kaygınız yerini fikrinsel manipülasyona bırakır ve CHP tartışması da bir anda karşınızdaki kişinin 'sağcılığına' dönüşür.

Bu tartışmaların içinde olacakları rahatlatmak adına söyleyeyim, beni 'sağcı' veya 'solcu' olmak zerre kadar ilgilendirmiyor. İnsanların fikirleri, görüşleri, analizleri önemli ve bunlar kişinin sağcı veya solcu olmasına göre değer kazanıp yitirmiyor. Ayrıca sağcılık ve solculuk, liberalizm veya sosyalizm gibi bir ideoloji değil. Dolayısıyla kendi iradenizle intisap edeceğiniz bir öğreti niteliği taşıyorlar. Aksine sağcı ve solcu kimlikleri, ancak başkalarının size atfedeceği siyasi kimlikler. Bu nedenle de yargıda bulunan kişinin ideolojisinden ve niyetlerinden bağımsız değil.

Öte yandan meraklısı için ekleyelim... En geniş anlamıyla ele alındığında sağ, var olan düzenin savunuculuğu, sol ise o düzenin değişiminin arzulanmasıdır. Bu durumda örneğin siyasi partiler dünyasında AKP açıkça solcu, CHP ise sağcı olarak adlandırılmak zorunda. Bunun ötesinde günümüzün düzeninin modernlik olduğunu düşünürsek, İslamcılığın ve demokratlığın solcu olduğunu söylemek durumundayız. Sağcıların ise liberallerden ve sosyalistlerden oluştuğuna herhalde kimsenin itirazı olmayacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim kimi niçin destekliyor?

Etyen Mahçupyan 2010.12.15

Siyasetle otoriter bir ideolojik zemin üzerinde tanışmış olan toplumlarda, demokratik değişim ancak mecbur kalındığı için atılan adımlarla oluşuyor.

Otoriter zihniyetin yönetim zafiyeti göstermesi söz konusu değişim dinamiği için bir önkoşul haline geliyor. Türkiye de böyle bir ülke... Bugün reformların taşıyıcısı olan AKP'nin kendi içselleşmiş ideolojisinden kaynaklanan bir demokrasi ufku olduğunu iddia etmek çok zor. Aksine AKP'nin 'demokratlığının' temelinde devletin dindar kesime karşı bunca yıldır yürütmüş olduğu baskıcı ve dışlayıcı siyaset yatıyor. Kemalizm'in

oluşturduğu cumhuriyetin belirli dünya koşullarında 'yönetemez' hale gelmesiyle oluşan karşı tepkiler ise günümüzün AKP'sini yaratmış durumda. Dolayısıyla bu parti Türkiye'yi 'ileri demokrasiye' taşıyan bir sürükleyici aktör olmaktan ziyade, 'ileri demokrasiyi' talep eden dindar çoğunluğun uzantısı olarak işlev görüyor.

Laik kesimin demokratlarının AKP'ye destek vermelerinin nedeni de bu... Mesele AKP'nin ne kadar az veya çok demokrat olması değil. Mesele bu partinin bizzatihi varlığıyla toplumdaki demokratikleşme arzusunu hayata geçirebilmesi ve bunu yaparken de demokrasi taleplerinin doğrultusu yönünde değişebilmesi. Aynı iradenin CHP tarafında da olması doğrusu demokratları son derece memnun ederdi. Çünkü son kertede bu iki partinin de demokrat zihniyeti zaten temsil etmediği ve önemli olanın üretilecek sinerji olacağı açık...

Ne var ki CHP bu yönde bir değişimi öngörmeyi sağlayacak hiçbir belirti göstermiyor. Kılıçdaroğlu/Batum bileşiminden demokrasi çıkacağını hayal edenlerin bu kadar naif veya cahil olduklarını söylemek de herhalde doğru olmaz. Anlaşılan modernist laik kesim aslında CHP'nin bir biçimde demokratlaşmasını istiyor ve bunun ideolojik zemini olmasa da, teorik olarak bu değişimin olabileceğini söyleyerek bir tür siyaset yaptığını sanıyor. Böylesine bir kendini aldatma sürecinin niçin seçildiği ise herkesin malumu: Amaç AKP'nin iktidardan gitmesi... Tabii ki AKP'nin idealize edilecek hali yok, ama alternatiflerine kıyasla daha 'yanlış' bir Türkiye hayal ettiklerini söylemek de imkânsız. Bu durumda söz konusu kategorik AKP karşıtlığının nedeni ne olabilir? Acaba modernist laikler niçin AKP ile CHP arasında daha mesafeli, somut tutumları veri alan bir değerlendirme pozisyonu alamıyorlar? Görünen o ki bunun nedeni söz konusu kesimde çok derine işlemiş olan 'dindar alerjisi'... Kendilerini 'modern' olarak gören bu insanlar aslında sadece 'laik' ve bu, otoriter zihniyet içinde şekillenmiş bir laiklik. Dolayısıyla da katı Kemalizm'in toplumu 'dışlayıcı' konumunun günümüzdeki siyasi çaresizliğine karşı üretebildikleri tek alternatif ancak 'yumuşak' Kemalizm'in 'sınırlandırıcı' laikliği olabiliyor. Bunun ise demokratlık bir yana, epeyce vesayetçi bir anlayış olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan vesayetçiliği bir tür demokrasi talebi imiş gibi sunma yönünde büyük bir çaba var. Merkez medyanın eski ve yeni gazeteleri buna fazlasıyla teşneler. AKP'nin yanlışlarının vurgulanmasının, CHP'yi kendiliğinden doğru bir konuma oturtacağı sanılıyor. Ancak bu beyhude bir çaba... Nitekim yaklaşan CHP kurultayı bağlamındaki son pazarlıklar bile, bu partinin bitiş sürecinde olduğunu ima etmekte. Kılıçdaroğlu'nun Sav ve Baykal'la görüşerek onlara kendi blok listesinden pay vermeye çalışması, muhtemel bir seçim yenilgisini tek başına taşımak istememesinden kaynaklanıyor. Buna karşılık Sav ve Baykal'ın bu teklifi reddetmeleri ise, seçim yenilgisi ihtimalini epeyce yüksek gördüklerini ortaya koyuyor. Çarşaf liste tartışmasına gelindiğinde ise CHP'nin 'demokratikliğinin' bir farsa dönüştüğünü görüyoruz. Baykal döneminde genel başkan parti meclisini seçiyor ve yönetim kurulunun belirlenmesini bu meclise bırakıyordu. Böylece hem kendi seçtiği insanlar yönetime gelmiş oluyor hem de en azından parti meclisinde bir tür 'demokrasi' işliyordu. Kılıçdaroğlu ise hem parti meclisini hem de onun içinden yönetim kurulunu kendi seçmeye kalkıyor...

Buna AKP'nin de demokratik olmadığını söyleyerek bir tür itirazda bulunabilirsiniz. Ancak AKP'nin zaten böyle bir iddiası yok. AKP kendi yapısıyla değil, yaptıklarıyla demokratlığa hizmet ediyor. CHP'nin ise ne yapısı ne de yapmak istedikleri bu yönde değil... Dolayısıyla hiç şaşırtıcı olmayan nedenlerle, demokratlar AKP'ye destek veriyor, laik modernistler ise CHP'ye.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'ye uygun medya

Eğer AKP'yi bu seçimlerde iktidardan düşürmek gibi bir amacınız olsaydı nasıl bir strateji önerirdiniz? Sonuçta daha fazla oy almak gerektiğine göre önce muhalefetin başını çeken partinin bir çekim merkezi olmasını sağlamak gerekirdi.

Buna bağlı olarak, işlerin nasıl gittiğini değerlendirip, belki son kertede başka bir partiyle anamuhalefetin seçim ittifakı yapmasını düşünürdünüz. Öte yandan AKP'nin oylarının, muhalefetten bağımsız olarak düşürülmesi çok iyi olurdu... Bu ise AKP'nin yanlış yapmasını ve tabii bu yanlışların görünür olmasını gerektirmekte. Ayrıca iktidarı yanlışla sevk edecek türden zorlamalar da işe yarardı.

Bu ihtiyaçlar seçime giden süreçte CHP'ye güçlü bir medya desteğinin ortaya çıkacağını ima ediyor. Çünkü hem 'yeni CHP'nin allanıp pullanması, hem muhtemel ittifakların pişirilmesi, hem de AKP'nin yıpratılması ancak medya sayesinde olabilir. Üstelik bu 'yıpratma' meselesinin doğası da medyayı daha işlevsel kılıyor. Çünkü halen ve önümüzdeki dönemde de AKP en reformcu parti olmayı sürdürecektir gibi gözüküyor. Diğer bir deyişle iktidarı siyasi açıdan yıpratmak hiç de kolay değil. Ancak AKP'yi doğrudan toplumla karşı karşıya getiren olaylar farklı imkânlar sunuyor. Örneğin son öğrenci olaylarında olduğu üzere, polisin akla ziyan, müdanasızca ve gaddarca davranmasının faturası doğal olarak hükümete çıkacaktır. CHP destekçisi medyanın işi bunu olabildiğince büyütme ve zamana yayarak gündem oluşturmak şeklinde olacaktır. Böylece polisin davranışından onun zihniyetine, buradan da AKP'nin zihniyetine geçiş yapmanız mümkün. İktidarı topluma karşı duyarsız olarak gösterebileceğiniz her durumun, o partinin oylarında bir azalma etkisi, ama daha da önemli olarak muhalefetin çekim gücünü artıracak açıktır.

Kısacası, CHP'yi iktidara taşıma veya ortak etme stratejisinin en kritik ayağı medyadır, çünkü şu anki entelektüel zafiyeti içinde CHP'nin kendi başına bunu becerme ihtimali bulunmuyor. Medyanın yapması gereken ise CHP'nin neredeyse hiçbir şey yapmadan bir tür 'karizmaya' sahip olmasının sağlanması. Bu durum, karşımıza 'yeni CHP'ye uygun, onun yansıması gibi ele alınabilecek bir 'yeni medya' çıkarmaya aday. Bu projenin taşıyıcısı 'genişletilmiş Doğan Grubu' olacak. Artık kimse söz konusu işlevi tümüyle Hürriyet Gazetesi'nden, hatta sadece Doğan Grubu'ndan beklemesin... Bazı diğer gazete ve televizyonların katılımıyla birlikte, daha yaygın, paylaşılmış ve dolayısıyla birikimli etki yaratabilecek bir medya platformundan söz etmiş oluyoruz.

Ancak yeni işlevleri eski yüzlerle yapmak çok akıllıca olmaz... Dolayısıyla CHP yandaşı medyanın bir 'yüz değişimi' geçirmesi, farklı bir 'karizma' sunması beklenir. Bu yeni yüzler muhtemelen genç, dinamik, bilgili, zeki, sempatik ve aynı zamanda olgun birer 'kişilik' olarak sunulacaklardır. Kendini aktörleştirme, toplumla sıcak bağlara sahip olunduğunu gösterme, analizden ziyade çarpıcı tespitlere dayanma, olayların magazinle detaylarını öne çıkarma, bu 'yeni gazeteciliğin' yöntemi olacaktır.

Üstlenilen misyon ise basittir... CHP'nin 'takdire şayan' değişim dinamiğini vurgulamak, seçim aritmetiğinde çok önemli olan Kürt meselesinin taşıyıcısı olarak görünmek ve AKP karşıtlığını konsolide edebilecek örnekler ve tespitler üzerinde yoğunlaşmak... Ancak bütün bunlar AKP'nin muhtemel iktidarının engellenmesi açısından bakıldığında hâlâ fazlasıyla yüzeysel kalmakta, çünkü laik kesimin 'siyasi' duruşu esas olarak siyasi içeriğe değil psikolojik algılara dayanıyor. Bu nedenle laik kimliğin 'yeniden yaratılması', CHP desteğinin bir kimliksel dayanışmaya dönüştürülmesi gerekiyor. Çünkü ancak o zaman siyasi alandaki çabaların karşılığının bir toplumsal hareket olarak alınması mümkün. Ancak bu projenin önemli bir handikapı var: Laik kesimin parçası olan demokratlar bu süreçte AKP'ye yakın duruyorlar ve tartışmalar laik çekirdeğin her geçen gün eprimesine neden oluyor. Dolayısıyla bu laik çekirdeği 'koruma altına' alacak ve aynı zamanda demokratların etkisini püskürtecek bir laik kategorisine ihtiyaç var. Eğer 'yeni medya' söz konusu kategori üzerine oturtulursa, projenin de mantıklı ölçülerde hayata geçmesi mümkün olabilir...

Nitekim ortalıkta dolanan 'endişeli modern' lafının hikmeti de bu. Yapılmak istenen, bu marjinal grubu bir 'mızrak ucu' gibi kullanarak CHP'nin tabanını daha kabul edilebilir kılmak ve davetkâr bir zemine dönüştürmektir. Ne var ki bu proje esaslı bir entelektüel kapasiteye de muhtaç ve görünen o ki buradaki zafiyet belirleyici olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yeni' medya?

Etyen Mahçupyan 2010.12.19

Alper Görmüş, 26 Kasım tarihli Taraf gazetesindeki makalesinde, CHP etrafında oluşan anti-AKP odaklanma ile medyanın stratejisi arasındaki yakın ilişkiyi anlatan bir yazı kaleme aldı: "Nasıl ki Baykal 'laiklik' üzerinden bir husumet yaratıp bunun siyasi rantını toplamak gibi bir politik strateji benimsedi, medya da aynı heyecan dalgası üzerinde sörf yaparak kendine sadık bir okur kitlesi yaratmaya çalıştı.

Buradaki sihirli kelime 'hayat tarzı'ydı: Milyonlarca insan, hayat tarzlarının tehdit ve tehlike altında olduğuna; medyanın da bu 'hayat tarzı'nın güvencelerinden birini oluşturduğuna ikna edilirse, kemik bir okur kitlesi yaratılabilirdi. Bunun ille de her yönüyle planlanıp uygulanmış bir strateji olduğunu öne sürmüyorum. Belki el yordamıyla ulaşılmıştır bu sonuca, ama medyanın, varoluşunun bir noktasında buradaki büyük rantın farkına varıp gereğini yaptığı hususunda hiçbir kuşku duymuyorum."

Görmüş'ün söz konusu tespiti bugün de aynen geçerli. AKP iktidarlarının sürekliliği, dindar kesimin kalıcı bir biçimde kamusal alana dönmüş olduğunu gösteriyor. Bunun anlamı bugüne kadar orantısız güç sahibi olan 'merkez' medyanın artık savunmada olduğu, altındaki zeminin kaydığıdır. Ayakta kalmanın yolu gerçek anlamda gazetecilik yapmaktan geçiyor, ama bu da epeyce radikal bir dönüşüm. Öte yandan önümüzde seçimler ve dolayısıyla az da olsa bir 'umut' var. Yani Kılıçdaroğlu etrafında 'yeni' bir CHP'nin kotarılabileceği ve laik kesimin duygu dünyasını parsellemiş olan medyanın da değişmeden gücünü koruyabileceği umudu...

Dolayısıyla bugün söz konusu medya ile CHP arasında hedefler açısından doğal bir geçişlilik bulunuyor ve bu geçişliliğin derinleşmesi için de özel çaba harcanıyor. Meselenin temelinde hâlâ 'hayat tarzı' ve ona yönelik tehditler var. Ancak bu zemin giderek daha kaba bir siyasi dili ve daha kişiliksiz bir siyasi konumu ifade etmekte. Bu nedenle kimlik alanındaki savunmacı yaklaşımın terk edilerek, proaktif bir 'değer savunuculuğuna' geçildiğini görüyoruz. Kısacası 'laik hassasiyete' oynayan medya artık bize evrensel değerlerden, insan haklarından söz ediyor ve hükümetin asıl bunları ihlal ettiğini göstermek istiyor. AKP'nin büyük meselelerde reformun başını çekmesi ve CHP'nin buna ayak uyduramaması nedeniyle de, bu medyanın enerjisi 'mikro' konulara, sosyal ve kültürel alandaki çatışmalara yoğunlaşıyor.

'Yeni' medyanın niteliğini yakalamak açısından 'yeni' Radikal iyi bir örnek. Çünkü diğer gazeteler ve televizyon kanalları çok daha deneyimli oldukları için yürüttükleri stratejiyi dengelemeyi, sürece yaymayı biliyorlar. Oysa Radikal henüz çok 'çiğ'... 'Yenilenmiş' olmanın verdiği heyecanla biraz fazla eforik. Dolayısıyla kendisini açık eden ve yeni köşe yazarları yüzünden bunu engelleyemeyen bir tarzı var.

Yürütülen stratejinin karmaşık bir tarafı bulunmuyor. Birinci hedef AKP'nin ülkeyi kötü yönettiği fikrinin olabildiğince ve her fırsatta işlenmesi. Ancak makro siyasi konular buna çok da uygun değil. Kürt meselesinde bile hükümetin muhalefetten daha geriye düşme ihtimali pek gözüküyor. Dolayısıyla AKP'nin kötü yönetiminin doğrudan sosyal ve kültürel meselelere dokunması lazım. Bu yaklaşımın mizahi bir uzantısı olarak örneğin Türkiye'deki boşanmaların bile bu iktidarın yönetiminden kaynaklandığını öne sürmeyi hayal edebiliriz.

Ne var ki bu büyük bir hayalcilik de olmaz, çünkü Radikal'in yeni yazarlarından biri tam da bunu savunabilmişti...

Anlaşılan AKP ile toplumu evrensel değerler üzerinden karşı karşıya getirmenin, olayı bir 'laik kesim siyaseti' görünümünden çıkarıp meşrulaştıracağı düşünülüyor. Böylece laik kesimin 'endişesi' de kendi hayat tarzının hegemonik yapısını idame ettiremeyeceği için değil, sanki Türkiye antidemokratik bir mecraya kayıyor olmasından kaynaklanıyormuş gibi sunuluyor. Ancak temelde asıl rahatsızlığın, bugüne kadar kontrol altında tutulan bir kamusal alanın elden kaçması olduğu da gizlenemiyor. Tabii bu 'analiz' de laikler üzerinden değil, dindarlar üzerinden yapılıyor ve kamusal alanın muhafazakârlar tarafından işgali olarak anlatılıyor.

Buna AKP'nin Kürt meselesi gibi temel alanlarda bile 'aslında' çözümü engellediği türünden patetik argümanları da eklerseniz mesaj belirginleşiyor: CHP'nin yolunun açılması, bu yolun temizlenmesi lazım. CHP'nin övülecek bir tarafı olmadığı için de, AKP'nin 'aslında' topluma karşı olduğunun işlenmesi lazım... 'Yeni' medya aslında pek de yeni değil: Anlamaya yönelik bir analiz kaygısı yok. Aktörleşme ve araçsallaşma arzusu bir türlü gizlenemiyor. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Proje' görünür oldu

Etyen Mahcupyan 2010.12.22

Aslında Kılıçdaroğlu'nun kurultay yapmak gibi bir niyeti yoktu. Baykal ve Sav tasfiye olmuş, onların ekipleri olarak anılan parti yöneticileri güçlerini yitirmişti.

Seçime giden süreçte bu kişilerin yeni lidere kapılanma noktasına gelmeleri son derece muhtemeldi. Eski liderlik bunu engellemek üzere son bir direnç gösterdi ve kurultaya gidildi. Yargıtay Başsavcısı'nın malum desteği bu gelişmeyi engelleyebilirdi ama 'proje'nin sahipleri akıllıca bir değerlendirme yaptılar: Kurultaya gidilmediği takdirde yaklaşan seçimlerin tüm yükü Kılıçdaroğlu'nun sırtında olacaktı. Bunun anlamı, bir yandan seçim sürecinde parti içinden bazı 'sabotajların' yaşanma ihtimali, diğer yandan da muhtemel bir seçim yenilgisinde Kılıçdaroğlu'nun koltuğu bırakma zorunluluğuydu. Oysa 'proje'de hesaplar ve yatırımlar Kılıçdaroğlu üzerine yapılmıştı ve onu kaybetme riski uzun vadede siyaset dışı kalmayı ima edebilirdi.

Bu süreçte Baykal ve Sav kendilerinden beklenmeyeceği kadar kısa görüşlü davrandılar. Ama belki onlar da haklılar, çünkü siyasette kalmak açısından bundan sonra bir şansları olmadığını düşünmüş olabilirler. Ne var ki bugün CHP dünyasında her şey Kılıçdaroğlu'ndan yana, çünkü onun dışında yarına, geleceğe ilişkin herhangi bir 'umut' ışığı taşıyabilecek kimse yok. Öte yandan kurultay konuşmasının bir kez daha ispatladığı üzere, Kılıçdaroğlu'nda söz konusu umudu dolduran bir fikirsiz veya ideolojik içerik bulunmuyor. Ama bu önemsiz bir nokta... Çünkü CHP'lileri bir arada tutan şey fikir veya pozisyon değil, laik kesimin yenilgi psikolojisinden ve dindar alerjisinden beslenen bir iktidara tutunma hevesi. Bu açıdan bakıldığında CHP'yi değiştirmeden 'yeni' gösterme projesinin işlevsel bir siyasi hamle olduğu açık. Hatta Kılıçdaroğlu'nun ülke meselelerini teğet geçen konuşmasının özellikle böyle hazırlanmış olduğunu varsaymamız için güçlü bir neden de var: Eğer amaç seçimde yüzde 35'i zorlamaksa, bu partinin ne kadar değişmiş görünse de 'aslında' değişmediğinin seçmene gösterilmesi gerekiyor. Aksi halde katı Kemalist yüzde 20'yi, yumuşak Kemalizm'in yüzde 10'u ile harmanlamak ve bu muğlaklığı AKP karşıtlığı üzerinden bir çekim merkezi kılmak mümkün olmaz.

Dolayısıyla bu kurultayın en önemli mesajı bu 'değişmezlik' imajının konsolide edilmesi olmalıydı ve nitekim öyle de oldu. Kurultayda Kürt meselesine, Alevilerin taleplerine dair tutarlı bir şeyler duyma hayali içinde olan

'objektif' gözlemciler yanıldılar. Bu etapta önemli olan, getirisi belirsiz ama riski apaçık söylemlerden uzak durmaktır. Ancak Kılıçdaroğlu sadece siyasi söylem tercihiyle katı Kemalizm'in çerçevesi içinde kaldığı mesajını vermedi. Aynı zamanda Ergenekon dünyası ile arasındaki ilişkiyi de tanımladı. CHP'nin genleriyle oynanmamış parti olduğunu söyleyerek görünüşte her türlü dış müdahaleyi reddederken, "düşünenler nerede siz biliyorsunuz" gibi cümlelerle perde arkası destekçilerine selamlar gönderdi. Anlaşılan ulusalcılara vermek istediği mesaj şuydu: 'Fikirsiz olarak bir ayrılığımız yok, bana verilen desteğe de müteşekkirim, ama artık bu partinin lideriyim ve kendi özerk pazarlık alanım var...'

Kurultay konuşmasının ikinci önemli mesajı ise, CHP'nin siyasi dilinin neredeyse mizahi bir popülizme doğru gideceğini haber vermekteydi. "Türkiye'nin binlerce sorunu varsa, CHP'nin de binlerce çözümü vardır" türünden banal cümlelerin yanında, Kılıçdaroğlu dilinin dibe çöktüğü "Benim adım Kemal Kılıçdaroğlu. Parayı bulacağım diyorsam parayı bulurum" diyerek utanç verici bir popülizm örneği de sergiledi. Boş konuşmasını süslediği "Türkiye adım adım faşizme gidiyor" veya "Biz üçüncü yoluz" türünden cümleler ise düpedüz gülünçtü...

Serinkanlı gözlemciler kurultayın yeni hiçbir şey içermediğini söylediler. Muhtemelen aynı gözlemi seçim sonrasında da yapacaklar... Çünkü 'yeni' CHP, var olan vesayetçi rejimin biraz yumuşatılarak topluma yedirilmesi projesinden başka bir şey değil. Söyleyecek hiçbir şeyi olmayan, AKP'nin yanlışlarından medet uman, stratejisini hükümetin tuzağa düşürülmesi ve toplumla karşı karşıya getirilmesinde arayan ve bunu gerçekleştirmek üzere de medya desteğine ve manipülasyonlarına bel bağlayan bir proje...

Bu açıdan bakıldığında çok uygun bir parti meclisi oluşturulduğunu teslim etmek gerekiyor. Popülizmle oportünizmin şu anki koşullarda en 'prezantabl' sentezi bu... Süheyl Batum ile Gürsel Tekin arasındaki gerilim ise partinin gerçek asabiyasını yansıtıyor. Çünkü onlar bu partinin ve modernist laiklerin geleceğini temsil ediyorlar ve bu kesimin nasıl bu denli hastalanabildiği sorusunu somut olarak tartışmaya vesile oluyorlar. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yarına ait olmak

Etyen Mahcupyan 2010.12.23

Toplumların önündeki dönemeçler, çözülmemiş büyük meselelerin veya yeni fark edilen zorunlu adaptasyon ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkarlar.

Modernlik bu topraklar için zorlu bir süreç yarattı, çünkü Osmanlı'nın yeni olana uyum gösterme niyeti ve iradesi yoktu. Bu irade bazı padişahların ve ileri görüşlü bürokratların zorlamasıyla ortaya çıktı ve zaman içinde kaçınılmaz bir değişimin eşliğinde olunduğunun idrakiyle de yapıyı sarsan adımlar atıldı. Geleceğin tarihçileri muhtemelen bugünleri de bir başka sıkıntılı dönemeç olarak tanımlayacaklar. Türkiye, dünyadaki bunalımlı arayışa paralel olarak, ama bu kez toplumdan başlayan bir dinamikle demokrat zihniyete doğru açılıyor. Öncelikle normlarımız değişiyor... Ama hemen ardından kendimize bu yeni normların ışığında yeniden bakma ihtiyacı duyuyoruz ve aradaki boşluğu kavradiğimizda da değişim yönünde bir enerji oluşturmaya başlıyoruz.

AKP'nin mahareti, bu enerjinin taşıyıcılığına talip olması ve kendisini 'yarına ait' bir siyasi aktör olarak topluma kabul ettirebilmesiydi. Saadet Partisi aynı kuldarda yürüyemediği için anlamsızlaştı. İslami cenahın içinden gelen HAS Parti de, sola kayan ideolojik farklılığına sahip çıkmakla birlikte, bir siyasi iddia olarak şimdi AKP'nin izinden gitmeye çalışıyor. CHP ise Baykal yönetimi altında bunu beceremeyip 'düne ait' bir parti olarak kaldı.

Böyle bakıldığında Kılıçdaroğlu etrafında kotarılan siyasi projenin, nihayet bir gerçekliğin farkına varılmış olduğunu gösterdiğini teslim etmek lazım. Bundan böyle siyaseten etkili olmanın önkoşulu, toplumu 'yarına ait' bir aktör, bir kurum olduğunuza inandırmaktır...

CHP'nin bu geçişi becerememesinin altında ise yılların getirdiği rehavet yatmaktaydı. Çünkü dişe dokunur bir şey söylemeden, sadece resmî ideolojiyi tekrarlayarak ve laiklik üzerinden psikolojik bir dayanışma üreterek yüzde 20 alınabiliyordu. Hâlâ da alınabilir... Ne var ki bu oran, ülkeyi yönetmek bir yana, ülkenin siyasi gidişatı üzerinde etkili olmayı bile sağlamıyor. CHP bu kolay yolu seçerek dünün dünyasında tıkanıp kaldı. Eğer gerçek anlamda bir değişim geçirmezse, siyaset sahnesinden silinmesi şaşırtıcı olmaz.

Siyasi partiler için geçerli olan bu durumun 'siyaset dışı' varsayılan kurumlar için de aynen geçerli olmasına pek hazır değilizdir. 'Köklü' diye adlandırılan, her fırsatta kaç yıldır ayakta olduğu söylenen, örneğin silahlı kuvvetler gibi kurumların, bu türden bir adaptasyon zorunluluğu yaşamasını yadırgarız. Oysa yarınla dün arasında mesafe açıldığında, yani yarının zihniyeti bütünlükçü bir dönüşümü ima ettiğinde, ordular da değişmek zorunda kalırlar. Eski Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök, bunu idrak eden nadir askerlerden biriydi. Genelde ise yarını tehdit olarak görüp, düne sıkı sıkıya sarılan bir askerî bürokrasimiz var. Genelkurmay'ın iki dille ilgili açıklaması bu hazin durumu bir kez daha ortaya koydu. Bir kurumun, hele elinde iktidar gücü tutan bir kurumun, değişmek istememesini, çevresinden gelen değişim zorlamalarına direnmesini bir yere kadar anlamak mümkün. Ama bir kurumun çevresinde yaşanmakta olan değişimi kavramaması kendisi için çok vahim sonuçlar doğurabilir. Çünkü değişim algılama farklılığı yaratır... Diğer bir deyişle toplum sizin daha önce de söylediğiniz ve geçmişte normal karşıladığı bir söylemi, artık tümüyle anormal bulabilir. Bu ise dayandığınız meşruiyet zemininin kaymakta olduğunun habercisidir. Yeni normlar, yeni meşruiyet zeminleri yaratırlar ve hâlâ eski normların devam ettiğini varsayanlar bir anda kendilerini gayri meşru kılmaya eğilimli bir toplumsal algı ile karşı karşıya kalabilirler. Genelkurmay bildirisi dili, içeriği ve zihniyetiyle 'düne ait' bir kurumu ifade ediyordu. Cumhuriyeti bir kişinin ulusa 'armağanı' olarak tanımlayan, 'değiştirilemeyecek hükümlere' bel bağlayan, dil çoğulluğu ile üniter devlet olgusunun ilişkisiz olduğunu bilmeyen, zorla yaratılan dil birliğinin bölücülüğün zemini olduğunu kavrayamayan, kendisini otoriter zihniyetli bir rejimin 'tarafı' olarak kurgulayan bu kurumun topluma verdiği mesaj sizce ne olabilir?

Türkiye'deki toplumsal değişimin en önemli tarafı bunun sadece iktisadi, sosyal, kültürel değil, daha da derinde zihniyete ait bir değişim olması... Normları değişen, geçmişe farklı bir gözle bakan, dolayısıyla düne benzemeyen bir yarın hayali içinde olan bir toplum olmaya doğru hızla gidiyoruz. Bu süreçte yarına ait olan kurumlara ihtiyaç var. Düne ait kalanlar ise kenara itilmeye ve sönmeye mahkûmlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Lütuf

Etyen Mahçupyan 2010.12.26

Türkiye büyük bir hızla normalleşiyor. Bunun ne denli bir hız olduğunu günlük hayatın içindeyken kavramak zor.

Hâlâ aynı klişeleri tekrarlayan siyasetçileri gördükçe karamsarlığa kapılmamız doğal. Ama her geçen gün geçmiş tabulardan birini daha yıpratıyor. Askerin iki dille ilgili çıkışının malum medyada bile kendine yer bulamaması, artık kimsenin göz göre göre arkaik bir ideolojik söylemin payandalığına niyetli olmadığını gösteriyor. Kürt meselesinde tartışmanın bölgesel yönetim ve bunun ima ettiği ekonomik ve sosyal özerklik

etrafında yoğunlaşması bile, Kürtçenin özgürleşmesine ilişkin direncin anlamsızlaştığını ortaya koymakta. Dil meselesi bir anda sıradanlaştı ve söz konusu talepler doğallaştı.

Öte yandan birçok kişi Kürt siyasetinin tartışmaya açtığı 'taslak'ın kabul edilemez bir siyasi dil içerdiğini vurgulayarak, DTK veya BDP'nin gerçekte çözüm değil çatışma istediğini öne sürmekte. Taslak metnin dilinde sorun olduğu açık... Yüz yıl öncesinden kalma sovyetik örgütlenme jargonunu tekrarlayan, Öcalan kaynaklı bir muğlaklıkla 'ahlakî politik toplum' türünden havalı laflardan medet uman, demokrasinin neresinde durduğu tam olarak belli olmayan, iyi düşünülmemiş, sağlam bir zemine oturtulmamış bir metin bu... DTK veya BDP'nin bu 'taslak'ı bir bilek güreşinin aracı olarak kullandığı ve aynı zamanda bu 'hamle' sayesinde en azından bölgedeki Kürt siyasetini kendi etrafında konsolide etmek istediği de malum. Daha da geniş bir bakışla mağdur olmanın kendiliğinden doğru ve haklı bir siyaset üretmediğini, siyasetin kendine has yapıcı bir dilinin ve ötekini duyan bir kulağının olması gerektiğini de ekleyebiliriz. Ancak ortada bir gerçek var: Kürt kesiminin birçoklarına garip ve müdanaasızca gelen çıkışları olmasa, en doğal talepler bile normalleşmiyor.

Güneydoğu'da iki dilin eşit olarak günlük hayata girmesi, sokağın ve genelde kamusal alanın kültürünün parçası olması bile yadırganabiliyor. Kürtlerden olgun bir siyasi dil bekleyenler, onların kendi zihin ve yüreklerindeki doğal sesi dışa özgürce yansıtmalarına bile hazır değiller. Burada gerilimin öznesi bireyler değil... Bazı Türklerin bunu becerebilmesi, özgürlükcü bir tutum takınması ancak kendi içinde anlamlı. Siyaset ise tarafların 'resmi' dilinin demokratlaşmasına muhtaç. Bu nedenle Kürt meselesinin çözülmesini ve nihayetle Türkiye'nin bölünmemesini isteyen Türklerin önce kendilerine bakmaları gerek. Bir dönemler "Türk'ün Türk'e propagandası" sözü içi boş mübalağaların tekrarlanması anlamında sıkça kullanılırdı. Milliyetçiliğin iman tazelemesiydi kastedilen... Şimdi yeniden "Türk'ün Türk'e propagandasına" ihtiyaç var. Ancak şimdi demokrat Türklerin etnik milliyetçiliğin zincirlerinden kurtulamamış olanları muhatap alması ve Kürtlerin kendileri gibi birer insan olduğunu anlatması lazım.

İlk bakışta bu epeyce ağır bir eleştiri gibi gelebilir. Türk kimliğini temel alan bir milliyetçiliğin başkalarını 'insan' gibi algılamadığını söylemek haksızlık olur. Ama acaba karşımızdakinin 'insan' olduğunu anladığımızın nişanesi nedir? En basit haliyle, kişinin gündelik hayatı içindeki özgürlük, eşitlik, adalet hakkını teslim etmek değil mi? En basit haliyle o kişiyle kuracağımız manevî bir kardeşlik köprüsü değil mi? Belki de kendisini 'Türk' hisseden birçok kişi Kürtlere zaten böyle yaklaştığını düşünüyordur... Ne var ki kardeşliğin sınavı, bizim kardeşlik adına sergilediğimiz tutumun ötekince nasıl algılandığıyla bağlantılıdır. Kabul etmek gerek ki bugüne dek 'Türklerin' organize ve sistematik davranış kalıpları, küçük kardeşini sorumsuzca ve vicdansızca ezen bir abiyi ifade etmekten öte gitmedi. Günümüzde buna 'kardeşlik' denmiyor... Şimdi kendimize dönüp geçmişten utanmamız, yapılanların yüzümüze vurulmasından gocunmamamız ve Kürtlerin el yordamıyla yeniden aradıkları kardeşliği önce yüreğimizde hissetmemiz lazım.

Bunun yolu, Kürtçeye sınırsız özgürlükten, yerel yönetimlere de sınırlandırılmış bir özerklikten geçiyor. Kendimizi yeniden 'insan' hissetmek için, bunun asgari zemin olduğunu birlikte yüksek sesle söylemekten geçiyor... Amaç doğal çeşitliliğimizin içselleştirilmesi, çoğulculuğun sistemleştirilmesi ve bütünleşmenin sağlanmasıdır. Birlikte olmaktan keyif duymayan, bunu özellikle talep etmeyen toplumların birlikte yaşamaları zaten anlamsız... Türkiye'nin önünde bir şans var. Yüz yıl önce kötüye kullanılmış olan bir fırsatı tarih yeniden bir lütuf olarak önümüze çıkarıyor. Bari bu sefer doğru kullanalım... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taş atan çocuklar

Demokratik Toplum Kongresi'nin çeşitli davetliler önünde tartışmaya açtığı 'taslak' hem o toplantıda, hem de sonrasında ağır eleştirilere uğradı.

'Demokratik özerklik' diye yola çıkan bir siyasetin, bu sözün felsefi arka planı ve hayata geçme mekanizması üzerinde pek kafa yormamış olduğu, hâlâ bir tür itiraz ve şikâyet siyaseti yürüttüğü ortaya çıktı. Gerçekçi bir değerlendirme yapıldığında 'taslak'ın yüzeysel olduğunu, kaba bir ideolojiye dayandığını, içi boş jargonlarla dolu olduğunu ve bütünlüğü itibarıyla bir tür çığılığı yansıttığını öne sürebiliriz...

Eğer Kürtler on yıllara dayanan bir devlet eziyeti ile PKK tahakkümü arasında ezilmeyip, kendi entelektüel birikimlerini geliştirebilselerdi bugün tartışmanın seviyesi de muhakkak ki daha farklı olurdu. Öte yandan eğer karşı cenaha 'Türk' diyeceksek, onların seviyesinin de pek farklı olmadığını görmekte yarar var. Dolayısıyla bugün mesele birbirimizden olgunluk beklemekten ziyade önce birbirimizin iç sesini duymak, çünkü her şeyden önce bu iki kimliğin sahipleri arasındaki psikolojik mesafenin kapanması lazım. Ancak Kürtlerin sesinin duyulduğunu görmek çok daha kritik ve bu da sadece Kürtlerin değil, başta PKK olmak üzere bütün Kürt siyasetinin biraz 'çocuk' kaldığını, sokaktaki taş atan çocuklara benzediğini, gündeme gelen taslağın da o taşlardan biri olduğunu idrak edebilmekle bağlantılı.

'Taslak' devlete fırlatılan bir taş... Kendilerini duymayan, duyduğu anda da horlayan ve ezen devlete karşı, içteki öfkeye denk gelen bir taş... Fırsatını bulduğunda olabildiğince büyük bir taş atma ihtiyacını, daha küçük bir taşla yetinmeyi yenilgi olarak algılamayı anlamak zorundayız. Aslında Kürtlerin hepsi birer 'taş atan çocuk'... Sokağa itilmiş, kişiliğini orada bulmuş birer çocuk. Ama sokak aynı zamanda bir hapishane, çünkü 'gerçek' kamusal alan ondan çok daha ötede, Kürtlerin ulaşamadığı bir noktada duruyor ve 'çocuk' oraya hiçbir zaman alınmayacağını içgüdüsel olarak da biliyor.

Bu nedenle Kürt siyasetinin temelinde sokağın kamusal alanın alternatifi olması yatıyor. Bu bağlamda herhangi bir Kürt için dağa çıkmak, muhtemelen sokağın doğal sınırlılığını aşmaktan başka bir şey değil. Öte yandan siyaset kamusal alanın içinde yapılıyor ve orada tahkim ediliyor. Böylece sokak, yani Kürt siyaseti, doğrudan siyasi alana karşı bir mücadele olarak işlevselleşiyor. Kamu denen şey ise, Türkiye'de doğrudan devleti ima etmekte. Bu durumda Kürt siyasetinin ve sokağın da devlete karşı bir mücadeleye denk gelmesi şaşırtıcı olmamalı.

Bu sonuca bir anda ve birilerinin özgün iradesiyle ulaşılmadı. Uzun bir zaman aralığında, adım adım ve 'Türkler' adına davranan devletin bilinçli iradesiyle inşa edildi. Devlet Kürtleri kamusal alanın, siyasetin dışına itti, onları sokağa mahkûm etti ve bizler buna itiraz etmedik, donmuş zihin ve yüreklerimizle izlemekle yetindik. Şimdi de sokak siyasetinden olgunluk bekliyoruz...

Diğer taraftan 'Türklerin' zaafı 'Kürtleri' aklamıyor. Hep söylendiği üzere mağduriyet bir siyaseti kendiliğinden haklı ve meşru kılmıyor. Bugün Kürtler demokrasi istiyor, karşı taraftan demokrat bir tavır talep ediyor, ancak kendileri demokrat davranmakta zorlanıyorlar. Ne var ki bu tespitin ardına gizlenerek kurtulmak mümkün değil... Kürtlerin demokratlıkla olan sınavda zorlanmalarını anlayışla karşılamak, taş atarak siyasete tutunmaya çalışan bu kimliğin ruh halini anlamak o kadar da zor olmamalı. Karşımızda 'biz de insanız ve artık insan olduğumuzu bize söyleyen bir dünyada yaşamak istiyoruz' diyen bir halk var. Buna karşılık öteki cenah hâlâ bu halka 'insan' diyemiyor... Hayali eşitlikler üzerinde inşa edilmiş bir sırça köşk olan 'et tırnak' edebiyatından medet umuluyor. 'Türkler' hâlâ gücün ideolojisini seslendiriyor, kendilerini bu toprakların 'gerçek' sahibi sanıyorlar. Topraktan hareketle insanı tanımlamaya kalktığınızda da, karşınızdaki insanları topraklaştırmaya başlıyorsunuz. Onlar da sonunda toprağın altından çıkan hortlaklar misali sokağa sınıyor, ancak kendi varlıklarını amaçsız bir kavganın parçası yaparak teselli buluyorlar.

Kendi yaptığının öteki üzerindeki etkisini anlamayanlar, bunu anlamayı reddedenler insanlıktan uzaklaşırlar. Bu gerçeğe yüzleşmek istemedikleri oranda zihinlerini, yüreklerini ve vicdanlarını taşlaştırırlar... Böylece ötekilere de taş atmaktan başka yol bırakmazlar. 'Taş atan çocuk' olmaya itilenlerin elinden çoğu zaman bu kadarı gelir ve aslında taşlaşmış olanlar da daha fazlasını hak etmezler. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aptallık

Etyen Mahcupyan 2010.12.30

Orta çağlar kişinin kendisine kimlik seçmede, ama aynı zamanda nasıl bir kişiliğe sahip olacağı konusunda da özgür olabildiği bir dönemdi. Delilik doğal ve kabul edilebilir bir insanlık haliydi...

Aptallık ise kendisini günlük hayatın kıvrımları içine gizleyebilen bir niteliğe sahipti. Modern dünya bizi kimliksel açıdan sınırlamakla kalmayıp, 'akıllı' olma zorunluluğunu da getirdi. Böylece aptallık utanılır bir durum oldu ama belki daha da önemlisi, aptallığın toplumsallaştığı durumlar büyük yıkımları, çöküntüleri ima etti.

Modern dünyada akıllılık dış dünyanın değişimini doğru algılamak ve ona uyum sağlamakla ölçülmeye başlandı ve örneğin mesleklerinde hızla yükselen kişiler 'akıllı' olarak adlandırıldı. Aynı durum, toplumsal açıdan da geçerli oldu... Bugün Türkiye'nin ekonomi ve dış politika alanında atılım içinde olması, toplum olarak kendimizi daha akıllı hissetmemize ve öyle de muamele edilmemize neden oluyor.

Ancak doğrudan toplumsal meselelere girildiğinde aynı Türkiye, bir anda kendisini akılsızlık çukurunun içinde bulabiliyor. Kürt kimliğinin tanınmasına ilişkin konular bu durumun açık birer göstergesi. Bu alanda Türkiye aklın gereğini yapamıyor, rasyonel davranamıyor... Rasyonelliğin kabaca tek bir kriteri var: Amaçları gerçekleştirmek üzere davranmak, yani bu noktaya varmayı sağlayacak tutumları izlemek. Kürt meselesi 'Türklerin' birçoğu tarafından bir ayrılıkçılık siyasetinin sonucu olarak görülüyor ve bölünme tehdidi olarak algılanıyor. 'Birlik ve bütünlüğün' ahlaki bir değere sahip olup olmadığını, hatta birlikte yaşayamayan insanlar için ayrılığın daha doğru ve sağlıklı olabileceğini bir yana bırakalım. Söz konusu bölünmeme kaygısının 'Türkler' için bir amaç olduğunu kabullenerek düşünmeye başlarsak, akıllı davranışın bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olması gerektiğini de söylemiş oluruz. Buna karşılık bu amacı gerçekleştirmeye hizmet etmeyen bir tutumun aptallık olarak nitelendirilmesi gerekeceği de açıktır.

Bu çerçeve içinde Kürt meselesinin serencamına baktığımızda 'Türklerin tutumuna' ilişkin ne söyleyebiliriz? Her 'tutum' bir davranış kalıbını, dolayısıyla bir zihniyeti ima eder. Diğer bir deyişle tutum almak, biz farkında olsak da olmasak da, bir zihniyeti tercih ettiğimizdir. Öte yandan modern rasyonalite genellikle zihniyet kavramından pek hoşlanmaz. Çünkü modernlik özneyi bir bütün olarak geniş dünya ile karşı karşıya getirir ve meseleyi bireysel kapasiteyle sınırlar. Oysa zihniyet kavramı, o geniş dünyayı parçalayarak özneyi birtakım algılamalara muhatap kılar ve nitekim amacın gerçekleşebilmesinin de bu algılamaların niteliğine muhtaç olduğunu vurgular. Diğer bir deyişle modernlik, zihniyeti sabitleştirir... Nitekim modern devletler tam da bu nedenle bugün toplumsal sorunlarını çözmekte aciz kalıyorlar, çünkü artık zihniyet sabit değil ve devletlerin başarısı içerdeki 'ötekinin' onayına muhtaç.

Dünyanın zihniyet dönüşümü yaşadığı bir dönemde modernist bir tutumu sürdüren Türkiye devleti de akla aykırı olan bir siyaseti yürütüyor. Ülke bütünlüğünü sağlamanın yolu olarak, çatışma ortamının sürdürülebilirliğine, gücün meşruiyetine, zor kullanmanın sağladığı getirilere güveniyor. Ne var ki bu tutumun üç apaçık sonucu var: Birincisi son kertede etkili olamıyor ve bütünlüğü sağlamak bir yana, ülkeyi manen iki

uzlaşmaz siyasi kimliğe bölüyor; ikincisi karşı tarafı kutuplaştırarak söz konusu manevi bölünmeyi işlevsel ve haklı kılıyor; nihayet demokratlığa doğru kayan günümüzün zihni ortamında, izlenen tutumu gayri meşru kıldığı ölçüde, bizzat ülke bütünlüğü hedefinin de meşruiyet zeminini yok ediyor.

Kısacası devletin ülke bölünmesin diye attığı her adım, aslında ülkenin bölünmesini daha mümkün kılıyor ve bunun meşru bir talep olmasının yolunu açıyor. Yaratılan güç çatışması bir yandan yozlaşma üreten bir bataklık oluştururken, sosyolojik açıdan da içe kapanmanın ve böylece ayrışmanın tohumlarını ektiriyor.

Kişilerin akli bu mekanizma içinde belirleyici olamıyor, çünkü devletin akli altında ezilip gidiyorlar ve böylece toplum dünyaya uyum zorluğu çeken bir devlet aklına mahkûm oluyor... Modernlik devlet aklını vatandaşın ötesinde bir 'üst akıl' olarak tasavvur etmişti. Ama bugün görüyoruz ki bunun bir 'üst akılsızlık' olma eğilimi çok daha güçlü imiş. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Samimiyet

Etyen Mahcupyan 2011.01.02

Siyasetin devletin içine hapsedilmiş olması Türkiye toplumunun sürekli kuşku içinde yaşamasıyla sonuçlandı. Halkın gündelik hayatını ilgilendiren kararlar bile saklı süreçlerde alındı.

Ülkenin temel tercihlerini yansıtan adımlar ise çoğu zaman birer devlet sırrı olarak sunuldu. Bu bilinmezlik toplumun farklı kesimlerini farklı konularda sürekli tetikte tutarken, her kesim kendi dışından gelen önermelere 'samimiyet' testi yapma alışkanlığı edindi. Devletin politikası bugün toplumu birbirine güvenmeyen cemaatlere ayırmış durumda ve bu durum özellikle Kürt meselesinde çözümün önündeki en büyük ayak bağı...

Genel olarak bakıldığında hükümetin bu samimiyet testini geçtiğini söylemek mümkün. Ne de olsa AKP, Güneydoğu bölgesinde hatırı sayılır bir oy alıyor. Ayrıca son on yıl içinde gelişen söylemi ve şimdiye kadar yapılanları düşündüğümüzde, iktidarın en azından niyet olarak çözümü istediğini öne sürebiliriz. Ancak 'çözüm' denen şeyin basit yasa değişiklikleri ve idari mekanizmanın bir ölçüde yeniden yapılandırılması ile sağlanamayacağını görmekte yarar var. 'Çözüm' kabaca üç düzlemin üst üste oturmasından oluşuyor. En altta Kürtlerin eşitlik ve özgürlük açısından günümüzün evrensel haklarına kavuşmaları yer alıyor. Dile ilişkin tüm talepler, kimliği temel alan siyaset imkânı ve her konuda kısıntısız bir ifade özgürlüğü bu alanın içinde yer almakta. Birçokları 'çözüm' dendiğinde ufkü bu düzlemle sınırlı tutuyor. Oysa 'çözüm' aynı zamanda geçmişin tortularıyla kemikleşmiş olan psikolojik engelin aşılmasını gerektiriyor. Dolayısıyla ikinci düzlem adalet ihtiyacının tatmin edilmesi, ağzınızdan çıkan sözün ötekini yüreğini yumuşatabilmesidir. Nihayet bütün bunlar bir üçüncü düzlemdeki amacı, yani ortak bir geleceği inşa etmek için yapılıyor. Bu nedenle de gösterilen çabanın apaçık bir biçimde 'kardeşliği' yeniden hayata geçirmesi gerekiyor.

'Çözümü' bu bütünlük içinde tanımladığımız zaman, aranan samimiyetin de çok daha derin ve aynı zamanda kırılğan olduğunu idrak ediyoruz. Mesele Kürtlere eşit vatandaşlık haklarının verilmesiyle bitmiyor... Çünkü bu hakları verenin onu ilk fırsatta geri alıp almayacağı ya da bu hakları hayata geçirirken onları nasıl şekillendirmeye kalkacağı belli değil. Bu alanda güven verebilmek ise ikinci ve üçüncü düzlemde 'doğru' davranmakla mümkün. Hükümetin bu alanda başarılı bir sınav vermede zorlandığı ise açık. Siyasi iradedden başka bir şey gereksinmeyen yer adlarının iadesi gibi konuların hâlâ sürüncemede tutulması bir yana, sivil siyasete tutunmaya çalışanların tutuklanmaları, Kürtlere hiç de iyi niyet ve kardeşlik mesajı taşıyor.

Buna karşılık aynı samimiyet testinin PKK/BDP cenahı için de geçerli olduğunu unutmamak lazım. Burada birinci düzlem açısından bir sorun yok, çünkü Kürtler zaten mağdur edilmiş ve şimdi talepkâr olan taraf. Üçüncü düzlem de nispeten sorunsuz... Kürt siyasetinin değişen dünya koşullarında ayrılıkçılığı bir yana bıraktığı ve sınırları muğlak tutulmuş çoğulcu bir coğrafyada kimliğe dayalı bir siyasi aktör olmayı hedeflediği görülüyor. Bunun uzantısı olarak Türkiye'yi muhatap alan ve kuşatan bir 'kardeşlik' ilişkisini arzu etmeleri çok doğal. Ne var ki gerilimin PKK/BDP kanadı da ikinci düzlemde samimiyet testini geçebilmiş değil... Yani söz ve tutumları karşı tarafın yüreğinde yaratılmış olan soğumayı giderecek, adalet duygusunu çağrıştıracak bir nitelik arz etmiyor. Aksine her imkânın devletle girişilen bilek güreşi uğruna kullanıldığı izlenimini yaratıyor.

Kürt meselesi birinci düzlemi toplumun genelinde çoktan geçti. Bu anlamda çözüme direnenler yaşatılması mümkün olmayan eski bir rejimin hayalci savunucularıdır. Bu, ille de kaybedecekleri anlamına gelmez. Ama eğer kazanırlarsa zaten Türkiye bölünür. Şimdi maharet ikinci düzlemde gereğinin yapılması ve herkesi kucaklayan ama özellikle karşı tarafı davet eden bir üslubun yaratılmasıdır. Bu ise her iki tarafın 'başkaları önünde' özeleştiriyi yapabilmesini ima ediyor... Çoğulculuk söz konusu özeleştiriyi hayata geçiren yollardan biri. Nitekim Kürt kesiminde de bu duruşu artık görüyoruz. Türk kesiminde ise maalesef özeleştiriyi de yine AKP'nin basiretine terk edilmiş halde. Acaba 'Türk' sivil toplumu ve özellikle dindar muhafazakâr insanlar niçin özeleştiriyeye bu denli uzaklar? 'Kürtler ne istiyor?' diye karşılarındakini zorlamaya düşkün olanlar, acaba niçin bir kere de 'Biz ne istiyoruz?' diye şeffaf bir tartışma yapamıyorlar?

Çoğunluğu teşkil eden cemaatin samimiyet testini geçememesi halinde, aynı şeyi bir azınlıktan nasıl bekleyebiliriz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yenilgi

Etyen Mahçupyan 2011.01.05

Bir konunun iki taraf arasında varoluşsal bir mücadeleye dönüştürülmesi genellikle daha güçlü olan kanadın tercihidir.

Ancak bu gücün ne derece anlamlı kalacağı kritik bir soru. Bazen dünyanın değişimi, bugün gücü oluşturan unsurları bir sonraki zaman aralığında yetersiz ve işlevsiz bırakabilir. Kürt meselesinde de böyle oldu... Devlet kendisini çok güçlü görerek, özgürlükleri sınırlayan, eşitliğe olanak tanımayan bir 'çözüm' tasavvurunun peşinde koştu ve başarılı olamadı. Gelineen noktada PKK'nın 'bitmesi' artık Kürtlerin elinde ve bu bitiş aynı zamanda bir yeniden doğuşu da ifade edecek. Kısacası devlet bu mücadeleden yenik çıktı...

Bu yenilgi her Genelkurmay veya Milli Güvenlik Kurulu toplantısından sonra bir kez daha tescil ediliyor. Ancak şaşırtıcı olan, devlet adına konuşanların bunu gururlu ve onurlu bir duruş olarak sunmaları... Son MGK toplantısı da Kürt toplumunun taleplerine ilişkin olarak 'tek devlet...' diye başlayan teraneyi tekrarladı ve bu hattan geri adım atmayacağını söyledi. Açık ki, bu açıklama kendisini savunmada hisseden, daha da kaybetme ihtimali karşısında tedirgin olan tarafın dilini ve ruh halini yansıtmakta. Koca bir MGK'nın, bırakın çözüm önerisi geliştirmeyi, çözüme yönelik hiçbir proaktif düşüncesi yok. Bütün enerjisini neyin değişmemesi gerektiği üzerinde yoğunlaştırmış... Ne var ki 'güçlüyüz, sarsılmayız' türünden her ifade, kullanılma amacının tam tersine, topluma güçsüzlük ve ne yapacağını bilememe mesajı veriyor.

'Tek devlet...' teranesine içeriğini ciddiye alarak baktığımızda da durum değişmediği gibi, çaresizlik duygusu daha da deşifre oluyor. Öncelikle, 'tek devlet' ve 'tek vatan' konusunda zaten bir sorun yok. Bunu

onaylamayanlar ayrılıkçı olanlar ve onlarla birlikte bir ortak tahayyülümüzün olması zaten anlamsız. 'Tek bayrak' ise sembolik anlamı olan bir unsur ve tek devletle vatan olduğunda kendiliğinden doğrulanıyor, çünkü bu ölçekte kuşatıcı olabilecek ancak tek bir bayrak olabilir. Diğer taraftan bayrak, farklılıkları taşıyan da bir sembol... Bu meyanda her bölgenin veya kimliğin kendisine ait bir bayrağının olmasının herhangi bir mahzuru olamaz, yeter ki bunların hiçbirisi hiyerarşinin tepesinde tahayyül edilen kuşatıcı bayrağa alternatif sayılmasın. Diğer bir deyişle burada da çözümlenmesi olanaksız bir durum yok.

Ancak 'tek dil' ve 'tek millet' konuları böyle değil ve bunlar bugün devletin niçin yenik taraf olduğunu da bize söylüyor. Devlet iki dilliliğe karşı olduğu için Kürtçeyi günlük hayatta kullananları 'düşman' ilan ediyor ve gerekçe olarak da Türkçenin resmi dil olduğunu savunuyor. Yani örneğin, bir parkta 'çimlere basmayın' ibaresini Kürtçe yazdığınızda Türkçenin resmi dil olma vasfı zedeleniyor. Bu akla ziyan algılamamanın nedeni, Cumhuriyet'in tüm kamusal alanı 'devlet alanı' olarak tanımlaması ve vesayet sistemini bu zemin üzerine oturtmasıdır. Oysa demokrasilerde kamusal alan topluma aittir ve orada toplumun bütün dilleri serbestçe kullanılabilir. Resmi dil ise, sadece devletin kendi sözünü söylediği zaman kullandığı dil olmalıdır. Bugün Kürtlerin bir bölümü Kürtçenin de ikinci bir resmi dil olmasını istiyorlar, ama çoğunluk kamusal alanda kullanılmasını kastediyor. Ve ne yazık ki devlet bu ayrımı bile yapamadığı için, karşı tarafın taleplerini 'devlet karşıtlığı' sanıyor.

'Tek millet' meselesi ise zincirin en zayıf halkası... Çünkü Cumhuriyet henüz toplum olamamış bir halkı zorla milletleştirebileceğini sandı. Ama toplum olmayı beceremediğiniz, yani her şeyden önce birlikte olma iradesini geliştiremediğiniz zaman, buradan gerçek bir 'millet' de çıkaramaz ve bölünme tohumlarını kendi bağrınızda taşırsınız. Türkiye halkı gelecekte 'tek millet' olabilir... Bunun yolu açık. Ancak oluşacak olan o milletin adının ne olacağını bugünden söylemek mümkün değil. Eğer bu ille de 'Türk' milleti olsun dersiniz, o zaman da 'tek millet' olamazsınız çünkü bu kelimenin devlet tarafından kullanılma biçimi onun kuşatıcı olmasına izin vermiyor.

Dil ve millet konusunun temelinde devletin resmi ideolojisi ve zihniyeti yatıyor. Yenilginin nedeni, sırf güç kullanarak zayıfları yenme hevesinin, gerçek bir toplum ve demokrasi kurma hayaline baskın çıkmasıdır. Yenilginin nedeni, bütün o 'tek'lerin aslında toplum zemininde hak edilmemiş olması, güçle elde edilmesidir. Ne yazık ki devlette bunu idrak edecek akıl bunca yıl oluşmadı ve gerçek ancak duvara çarpıldığında anlaşıldı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumuşayan CHP...

Etyen Mahçupyan 2011.01.06

CHP kurultayı sonrasında en ilginç görüntülerden biri, parti grubunda Kılıçdaroğlu'nun konuşmasını izleyen muhaliflerin yüz ifadeleriydi.

Gergin ve gizlenemeyen bir nefret dolu bu yüzler, söz konusu siyasetçilerin kendi akıllalmaz yanlışlarını belki yeni idrak ettiklerini ortaya koyuyordu. Çünkü parti içi muhalefet açısından seçim öncesi bir kurultay en akılsızca hamleydi. Her kurultayın Kılıçdaroğlu'na kendi iktidarını derinleştirme ve genişletme fırsatı vereceği, ayrıca parti içi muhalefeti de kendi kaderine ortak edeceği açıktı. Asıl siyaset Kılıçdaroğlu'nu bu seçimde yalnız bırakmak olurdu, ama Sav ve Baykal bunu yapamadılar... Çünkü seçim sonrasında Türkiye'sine hitap edecek bir vizyonları olmadığını galiba onlar da kabullenmişlerdi. Böylece göz göre göre kendilerini bir bataklığa sürüklediler. CHP seçimde başarılı olamasa bile, önümüzdeki dönemde artık bu iki ismin gerçek bir hükmü kalmayacak, parti içi pazarlıkların garnitörü haline geleceklerdir.

Kılıçdaroğlu ise bu kurultayı iyi kullandı. Birincisi kendi altında Gürsel Tekin ve Süheyl Batum adları etrafında şekillenen yeni bir gerilim eksenini yaratarak, kendisini 'siyaset üstü' hale getirdi ve liderliğini rakipsiz kıldı. İkincisi, Süheyl Batum'u genel sekreterlikten alarak, kendisini CHP liderliğine taşıyan proje sahiplerine net bir mesaj verdi. Bundan böyle Kılıçdaroğlu'nun ulusalcılardan göreceli olarak daha bağımsız davranabilmesini sağlayacak psikolojik zemini hazırladı. Üçüncüsü, sekreterlikten almış olduğu Batum'u seçim işlerinden sorumlu kılarak, hem ulusalcı projeye bir selam göndermiş, hem de muhtemel seçim yenilgisinin sorumluluğunu üzerinden atmış oldu. Böylece Kılıçdaroğlu'nun kaybedemeyeceği bir oyun kurguladığı söylenebilir. Seçim başarısı kendi liderliğini toplum nezdinde pekiştireceği için eli rahatlayacak, ancak yenilgi halinde de onu tutan iplerden kurtulacaktır. Dördüncüsü, örgüt işlerini Gürsel Tekin'e vererek partinin kurultay tabanının tümüyle kendi isteğine göre yeniden dizaynlanmasının yolunu açtı. Tekin'in bu imkânı büyük bir iştahla kullanacağına kuşku yoktur. Aslında Tekin'in de yakın gelecek açısından her sonuçta kazançlı çıkacağı bir süreçteyiz. Seçimin kazanılması onu yerinde tutacak ama yenilgi halinde muhtemelen genel sekreter koltuğuna oturacaktır. Nihayet beşincisi, Kılıçdaroğlu bu kurultayda Sav ve Baykal'ı kendi kaderine ortak ederken, onlarla siyasi bağlamda 'alay' da etmiş oldu. Her iki siyasetçiye yakın birer 'kadın siyasetçinin' MYK üyesi ve genel sekreter olarak görevlendirilmesi, bir yandan parti içi muhalefeti anlamsızlaştırırken, muhtemel seçim yenilgisinin yükünü de paylaştırdı. Üstelik bu tablo Kılıçdaroğlu'nun 'birleştirici lider' olarak sunulmasını sağladı. Bunun niçin bir tür 'alay' olduğunu ise siyasetin erkek egemen kültürünü bilenler kavramışlardır. Kılıçdaroğlu 'yumuşatılmış' bir Sav ve Baykal yaratmış oldu ve nitekim bunun getirdiği çaresizlik, parti grubu konuşmasını dinlerken her iki siyasetçinin yüzüne yansıyor...

Kılıçdaroğlu'nun bu maharetli manipülasyonunun ardında tabii ki bir 'akıl' var. Ancak bu sonucu ortaya çıkaran etken yeni liderin kabiliyetinden ziyade, rakiplerin toplum nezdinde siyaset dışı kalmaları. Sav ve Baykal'ın yarını taşıma güçleri ve perspektifleri yok... Kılıçdaroğlu ise kendi yetenekleri üzerinde yükselen bir liderden ziyade, yetenek boşluğunda hasbalkader 'liderleşen' bir hevesli siyasetçi... Aynı zamanda şanslı bir siyasetçi. Çünkü önündeki misyon hem parti içinde hem de partinin dışı dönük görünümünde 'yumuşak' bir CHP'nin yaratılmasıdır ve bu görev Kılıçdaroğlu'na gayet uygun. Çünkü sözünü ettiğimiz 'yumuşama' kendisiyle yüzleşmeyen, toplumsal sorunlarda derinleşmek zorunda kalmayan, buna karşılık söylem temelinde muğlak ancak olumlu imaj yaratan bir partiyi ima ediyor. Bu nedenle CHP'nin Kürt raporunu unutması, 'iki dil'i bölücülük olarak adlandırması, sadece iş ve aştan bahsetmesi son derece isabetlidir. Unutmamak gerek ki CHP zaten katı Kemalizm'den geliyor. Diğer bir deyişle devletçi söylemin yadırganacak hali yok. Ama bundan her uzaklaşma, Kılıçdaroğlu'nun 'yeni' özgürlükçü CHP'si olarak sunulabilecektir ve elde bunu yapmaya hazır da bir medya bulunmaktadır.

Yumuşak CHP, partiye yeni bir imaj kazandırmak ve laik kesimin apolitik cenahını havaya sokmak için uygun bir proje. Ancak ne yazık ki bu yumuşaklıkla toplumun geri kalanına söyleyeceği de pek fazla bir şey yok...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Olgunlaşmama

Etyen Mahçupyan 2011.01.09

Kimliklerimizin kültürden neşet ettiğine dair yaygın bir varsayım vardır. Gerçekten de kimlik denen şey, içine doğduğumuz, doğal olarak benimsediğimiz ve giderek kendimize ait kıldığımız nitelikleri ima eder.

Bunlar kullandığımız dil ve lehçeden başlayıp, dindarlık anlayışına, günlük hayatın ritüellerine, estetik algılara ve alışkanlıklara kadar uzanır. Ancak bu aynı zamanda kısmi bir özgürlük alanını da ifade eder, çünkü kimliğin

oluşması bizi çevreleyen kültüre sadece bir uyum olmakla kalmaz, o kültürden 'seçmemizi' de sağlar.

Ne var ki bu 'seçme' meselesi, olgunlaşmamış toplumlarda sorun yaratır. Sonuçta o kültürü tanımlayacak ve temsil edecek sabit bir kalıbın kalmaması ihtimali korkutucu bulunur. Bu tür toplumlarda kimliğin yıpranması büyük bir tehlike olarak görülür, çünkü 'olgunlaşmama' aynı zamanda bir tür kişiliksizliktir ve bu zaafın üstü kimlikle kapatılmak istenmektedir. Toplamların olgunlaşmama nedeni ise hemen her zaman kendisi hakkında gerçeklikle karşılaşmamış, yüzleşmemiş olmasıdır. Gerçekliğin muhtemel olumsuz nitelikleri böyle bir yüzleşmeyi engeller, çünkü insanlar o olumsuzlukların bilinir hale gelmesiyle kendi kimliklerinin aşağılandığını düşünürler. Böylece kültürü oluşturan öğeler dokunulmazlık zırhı altına alınır, çoğu zaman da devlet eliyle korunur.

Olgunlaşmamış toplumlar en büyük titizliği ise tarih konusunda gösterirler. Çünkü kültürü oluşturan tüm öğeler tarihseldir ve varsayılan olumlu nitelikleri ancak bu şekilde ortaya koyabilirsiniz. Böylece kimlikle kültür arasındaki doğal ilişki tersine döner ve yozlaşır... Artık hayali bir 'temiz' kimlik uğruna, doğrudan kültürü belirleme gayreti içerisine girer ve olgunlaşmama halini sürekli kılarırsınız.

Türkiye toplumu laikleri ve Müslümanlarıyla, Türkleri ve Kürtleriyle, bir bütün olarak olgunlaşmamış, kişilik zaafını hayalî bir kimlikle kapatmaya çalışan bir toplum... Olması gereken tarihsel olaylar ve tarihî şahsiyetlerden hareketle gerçek yaşanmışlığa bakan, dolayısıyla gerçekliği ayıklayarak, 'düzelterek' ve olumlu yönde çarpıtarak yine kendisine sunan, kendisini aldatıyor olmaktan rahatsızlık duymayan bir toplum... Türkiye cumhuriyet rejimine geçişten doksın yıl sonra bile, bu sürecin en önemli siması olan Mustafa Kemal'i tanıtmıyor, tanımak istemiyor, çünkü korkuyor... Herkes gerçek Mustafa Kemal'in, kendisine sunulandan farklı olduğunu biliyor ve bilinmeyenlerin olumsuzluk içerdiğinin farkında. Devlet ise onun 'hatırasını' kanunla koruyor. Diğer bir deyişle önemli olanın zihnimize nakşedilen algılar olduğunu, buna uymayan gerçekliğin ise kanunla yasaklanabileceğini söylemiş oluyoruz.

Derken birileri bir roman yazıyor ve etrafı çevrilen bir evden Mustafa Kemal'in kadın kılığında kaçtığını yazıyor. Başka biri de bir filmde Said Nursi'yi Mustafa Kemal karşısında 'uygunsuz' bir tavırla otururken gösteriyor. Bu, insanları rahatsız ediyor... Gerçeklere aykırı olduğu için değil. Çünkü biz aslında gerçekleri bilmiyor, onları başkalarının ağzından derliyoruz. Rahatsızlığın nedeni söz konusu anlatıların bizi rahatlatan, kimliğimizi destekleyen, bize yapay kişilik kazandıran 'temiz' görüntüye uymaması.

Derken başka birileri de bir dizi film yapıp, Kanuni Süleyman'ın gündelik hayatını bir dramatik kurmaca haline getiriyor. Bu kez de başkaları rahatsız oluyor. Oysa bu alanda bilgimiz neredeyse hiç yok. Eldeki malzemenin hepsi öznel ve hepsi de gözlemcilerin sınırlı deneyimine mahkûm. Diğer bir deyişle Kanuni'nin nasıl davrandığı, günlük hayatını nasıl geçirdiği konusunda dönemin 'resmi' görüşü dışında hiçbir bilgimiz yok. Ne var ki resmi görüş olanı değil, olması gerekeni anlatır... Kısacası Kanuni'nin gerçek hayatı, düşündükleri, hissettikleri konusunda tamamen cahiliz. Tarihsel olaylardan geriye giderek, bu kişiyi bildiğimizi sanıyoruz, ama aynen dizi filmin yaptığı gibi, biz de kurmaca yapıyoruz...

Kimliğe duyarlı kimi çevreler ise acıklı yorumlarını esirgemiyorlar. Örneğin önemli tarihî şahsiyetlerin 'olduğundan başka türlü' gösterilmesi kınanıyor. Sanki biz o şahsiyetin gerçekten nasıl olduğunu biliyormuşuz gibi... Kendisine tarihçi diyen birileri söz konusu dizinin toplumu 'idealsizleştirmeye' hizmet edeceğini söyleyebiliyor. Tarihin toplumu bir ideal etrafında toplamak üzere kurgulanması gerektiğini düşünebilen, 'gerçekten nasıl yaşandı' sorusunu sormaktan imtina eden bir 'tarihçilik'...

Olgunlaşmaktan korkuyoruz. O zaman birçoğumuz sadece 'kimlik' sahibi olduğunu ve bunu 'kişilik' sandığını itiraf etmek zorunda kalacak çünkü...

Kurmaca (ve) gerçeklik

Etyen Mahçupyan 2011.01.12

-Bir televizyon kanalı için çekilen bir dizi geçen hafta az kalsın felaketle sonuçlanacaktı. Kuyumcu soygunu sahnesini gerçek sanan bir vatandaşın ihbarı üzerine olay yerine baskın yapan polisler, oyunculara silah çektiler.

Neyse ki oyuncular onları senaryonun parçası sanmadılar da hayatta kaldılar... Televizyon dizilerinin algılanma biçimi de bu olayı andırıyor. Apaçık kurmaca olan ürünlerin gerçeği anlattığı ve anlatmak zorunda olduğu sanılıyor. Kurmaca bir hikâyede herhangi bir meslek mensubunun olumsuz davranışını tüm meslek erbabı için hakaret sayıp meslektaşları 'onurlu' duruşa davet eden bu bakış, tüm halkın mensubu olduğu varsayılan 'milli kimliğin' zedelenmesi karşısında daha da alevli tepkiler veriyor.

Kanuni dönemini anlatmaya soyunan dizinin de başına gelen bu... Dizide birçok maddi hata olabilir ve bunları hoşgörüyü karşılamak durumunda da değiliz. Çünkü hikâyeyi gerçek bir şahsiyetin etrafında örüyorsanız, o kişinin hayatına ait tarihsel verileri de dikkate almanız gerekir. Diğer bir deyişle Kanuni dönemini o sırada yaşamakta olan sıradan karakterler üzerinden anlatmakla, bizzat Kanuni üzerinden anlatmak arasında temel bir fark var. Birincisinde kurmacanın sınırları çok daha geniştir ve bunu özgürce kullanabilirsiniz. Ama ikincisinde, o kişiyi tarihsel kılan verileri göz ardı edemezsiniz.

Bu ayrım geçmişe baktığımızda iki farklı düzlemle karşı karşıya olduğumuzu söylemiş oluyor. Birinci düzlem bir sürü olayın birlikte ve iç içe cereyan ettiği veriler alanıdır. Örneğin bir kralın tahta çıktığı yıl böyle bir bilgi ve bununla ilgili yanlışlar, yani maddi hatalar affedilebilir sayılamaz. Ne var ki bu olayların art arda veya yan yana diziminden 'tarih' çıkmaz... Tarih, geçmişin anlamlı kılınmasıdır ve bu da olayların arasından seçmeyi, onları bir önem silsilesi içinde algılamayı ve olaylar arasında nedensellik bağları kurmayı gerektirir. Açıktır ki her tarihçi bunu kendi meşrebi, ideolojisi ve kişisel iddiasına uygun olarak yapacaktır. Ayrıca 'doğru' tarihçiliğin ne olduğu da zaman ve mekân içinde değişmekte, tarihçiler belirli paradigmlar içinde yetişmektedirler. Kısacası bugünün en 'doğru' tarihçiliğinin yarının tarihçileri gözünde ne hale geleceğini bilemeyiz. Ama tarihin muğlaklığı ve öznelliği burada bitmiyor... Tarihçiler geçmişin olaylarını hemen her zaman kendilerinden önce gelen tarihçilerin metinlerinden öğrenirler. Tabii onlar da kendilerinden önce gelenlerin bulgu ve sunumlarına tabidirler. Bu durumda bugünün tarihçisi bilerek veya bilmeyerek kendisinden önceki tüm tarihçilerin ve onların dönemlerinin öznelliklerini taşımak zorunda kalır. Nihayet eldeki sınırlı bilgi ve belgenin de yaşanmış olan gerçekliği ne denli doğru ve eksiksiz yansıttığı başlı başına yanıtsız bir sorudur.

Tarihçinin elinde 'nesnel' bilgi olarak sadece herkese malum olan bazı tarihsel veriler vardır ama her tarihçi bunlardan kendi 'tarihsel olgularını' türetir. Böylece kurmacanın ikinci düzeyine geçeriz. Çünkü şimdi söz konusu 'olgular' arasında nedensellik bağı kuran, olayların niçin 'oldukları gibi' olduğunu açıklayan, geçmişin bizim için anlamlı bir bütünlüğe kavuşturan bir anlatı vardır... Rahatsız edici gelebilir, ama eğer apaçık veri yanlışları, verilerin göz ardı edilmesi ve iç tutarsızlıklar yoksa, biz bu anlatıların hangisinin daha doğru olduğunu bilemeyiz... Bu nedenle de kendi meşrebimize ve ideolojimize yakın olanı seçeriz. Yani tarihin sadece yazılması değil, 'okunması' da ideolojik bir zihinsel süzgeci ima eder.

Kısacası 'gerçek' dediğimiz şeyin bir kurmaca olduğunu ve insan zihninin kurmaca dışında bir gerçeklik yaratma şansının olmadığını idrak etmek durumundayız. Çünkü 'anlamak', dış gerçekliğin ve bu bağlamda

tarihsel olayların bizim zihnimizin algılayacağı bir anlamlılığa sahip olmasını ima eder ve biz de bunu kurmaca ile yapar, en üst düzey kurmacaya da 'bilim' deriz...

Tarihe namuslu bakmak, bir yandan kurmacanın gerçekliği anlatma özelliğini sorumlulukla taşımayı, diğer yandan da öznenin farkına varmayı ve onu aşan iddialarda bulunmamayı gerektirir. Bizde ise bu sınır kolayca aşılacak kalmıyor, tarih bugünün kimliğini oluşturan bir kutsallık kaynağı olarak kullanılıyor. Bu yaklaşım tarihi öldürür, bugünü geçmişten kopartır ve kurmacayı tamamen normatif bir kalıba dökerek psikolojik ihtiyaçlarımızın uzantısı kılar. Sonuç, gerçeklikten ve onun çoğulcu yapısından korkan, gerçeklik adına her gün kendisine 'ideal milli kimlik' şırıngalanmasına razı gelen, kendi rızasıyla 'uyutulan' bir halktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Boşlukta dans

Etyen Mahçupyan 2011.01.13

Laik kesim tarafından desteklenen ve teşvik edilen 28 Şubat, siyasi aptallığın da tavan yaptığı bir stratejik hamleydi. Sahte deliller üzerinden devletçi ve milliyetçi Refah Partisi'ni elimine etmenin, demokrasiyi hedefleyen bir başka dinsel kimlikli partinin uzun vadeli iktidarına yol açacağı öngörülemedi.

Oysa dünya küreselleşmekte ve demokratiği zorlayan normları yaymakta, Türkiye toplumu ise buna entegrasyon arzusu ile cevap aramaktaydı. Böylece 28 Şubat'ın hayırlı basiretsizliği AKP'nin de başarı yolunu açmış oldu. Ancak 28 Şubat bundan daha fazlasını da yaptı, çünkü askerin siyasete müdahalesi asker yanlısı siyasi aktörlerin etkisini ve işlevini yok etmişti. CHP ve MHP bu süreçte laik siyasetin garnitürü konumuna itildiler ve silikleştiler. Bu durum AKP'yi 'kişilikli' tek siyasi oluşum haline getirdi ve değişim isteğinin meşru sahibi olarak algılanmasına neden oldu.

Doğrusu böyle bir fırsat herhangi bir siyasi partinin önüne çok ender olarak gelir. Hem dünya ile uyumlu bir vizyon içinde toplumun geleceğini taşımaya aday olacaksınız hem de bu iddianızda tek başına kalarak, alternatifsiz bir iktidar olanağı yaratacaksınız. AKP bu boşluğun tadını çıkardı... İki kez üst üste seçim kazanması bu arka plan önünde son derece doğaldı. Önümüzdeki seçim de aynı şekilde sonuçlanacak. Hatta eğer AKP toplumdaki değişimi takip ederek kendisini yenilemeyi sürdürürse, 2015 ve 2019 seçimleri de bu partiyi iktidar yapacak. Çünkü AKP'nin doğal bir avantajı var: Siyasi açıdan bakıldığında toplumun reform ve değişim dinamiğini taşranın mütedeyyin orta sınıfları taşıyor ve bu kesim ülke seçmeninin en büyük bloğunu oluşturuyor. Dolayısıyla AKP kendi seçmenine karşı değil, onu takip ederek iktidara uzanıyor... Oysa muhalefet partileri için durum tersine: Onlar kendi tabanlarını farklı bir siyasete ikna etmek durumundalar. Parti ile seçmen arasındaki bu uyumsuzluk CHP ve MHP'yi bazen daha dengeli ve yüzeysel, bazen de tepkisel ve saldırgan olmaya zorluyor. Bunun nedeni liderlerin kişiliği değil. Söz konusu partilerin siyaset üretebilecekleri gerçekçi bir zeminin olmaması. Çünkü kitlesel siyaset, toplumsal desteğe sahip gerçekçi bir hedefler bütünü ima eder. Oysa bu iki parti açısından bakıldığında toplumsal destekle gerçekçi hedefler arasında büyük bir uyumsuzluk var...

Nihayet orta vadede AKP iktidarının değişme ihtimalinin ne denli az olduğunu gösteren bir ilave faktör de, diğer partilerin iktidar olmak için AKP seçmeninden de oy almak zorunda olmaları. Bu ise zihniyet açısından epeyce radikal bir kurumsal değişimi ifade etmekte ve böylesine bir girişim her iki partinin de bir anda baraj altına düşmelerine mal olabilir. Kısacası CHP ve MHP'nin kolayca risk alamayacağı ve kendi çekirdek tabanlarına mahkum olacakları bir on yıl daha yaşamamız kimseyi şaşırtmamalı.

Bu tablo AKP için hayal ötesi bir hareket alanının varlığını ifade ediyor. Bu parti siyasi boşlukta daha bir süre ülkeyi tek başına taşıyacak gibi duruyor. AKP bu avantajının farkında... Reform adımlarını istediği hızda ve miktarda atıyor, dikkatini topluma değil seçimlere ve devlet içi dengelere yoğunlaştırıyor. Kendisiyle ilgili yoğun bir beka sorunu yaşayan bu siyasi gelenek, bugün bir anda kurumsal özgüvenin en üst noktalarında geziniyor. Ne var ki gerçekçi olsa da, aşırı özgüven karşındakilere mahkumiyet duygusu verir ve bunun bedeli de er geç ödenir. Kısacası bugün AKP'nin siyasetteki asıl partneri diğer siyasi partiler değil, bizzat kendi tabanıdır ve bu taban AKP'den daha hızla demokrat normlara doğru kayıyor.

Dolayısıyla askerle yeniden denge arayışı içine girmiş bir AKP'nin iki ucu keskin bir bıçak üzerinde yürümekte olduğunu bir kenara yazmakta yarar var. Sayıştay Kanunu'ndaki geri adımlara benzer tercihler belki iktidarın meşruiyetini devlet nezdinde tahkim edebilir ama bunun ne denli güvenilmez olduğunu tarih bize söylüyor. Ancak daha da önemlisi, aynı tahkimatın seçmen nezdinde AKP'nin tutumuna ilişkin bir güvenilmezliği de ifade edebileceğidir. Toplumun kendi rehberliğine mahkum olduğunu düşünerek davranır, toplumun iktidardan gelen nimetlere şükran duymakla yetinmesi gerektiğini varsayarsa, AKP'nin siyasi boşlukta dans ederken bir anda toplumsal boşlukta kalma ihtimali de ortaya çıkabilir. Böyle bir durum iktidarın bir anda el değiştirmesiyle sonuçlanmayacak, eriyen prestijine karşın AKP muhtemelen bir süre daha ülkeyi yönetecek, ama değişim bizi kaçınılmaz olarak başka bir doğum dönemecine doğru sürükleyecektir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Esas yanlış

Etyen Mahçupyan 2011.01.16

Kürt meselesinin çözülmesinde en teşvik edici sonuçlardan biri referandumda 'evet' oylarının 58'i bulabilmesiydi.

Oylamanın tam öncesinde devlet yetkililerinin Öcalan'ı muhatap aldığı, onunla 'konuştuğu' yani bir müzakere sürecinin kapısını araladığı ortaya çıkmış ve Kılıçdaroğlu da devletin kendi çıkarı için herkesle konuşabileceğini söylemişti. Öte yandan bir önceki seçimleri temel alarak yapılan analizler AKP oylarının HAS Parti'den ve laik kesim demokratlarından geleceklerle birlikte yüzde 50'yi ancak geçebileceğini söylemekteydi. Nitekim yüzde 58'in yerel dağılımının analizini yapanlar, MHP'den bir oy kayması olduğunu gözlemlediler.

Bu tablo reform süreci açısından sadece oy hesabıyla değil, gerekli olan meşruiyet zemininin oluşmasıyla da ilgili. Çünkü AKP'nin çözüm yolunda ilerleyebilmesi, muhafazakâr seçmenin söz konusu çözümü doğru ve meşru bulmasıyla bağlantılı. Ne var ki henüz 3 ay bile geçmeden durum hiç de parlak gözüküyor. MetroPoll şirketinin kamuoyu anketine bakılırsa, toplumun genelinde Kürtçenin çeşitli düzlemlerde ikinci dil olarak kullanılması onay bulmuyor. Halkın resmi makamlarla ilişkisinde Kürtçe kullanımına yüzde 80 hayır denmesi belki şaşırtıcı değil. Ama Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde bile iki dilin ortak olarak kullanılması yüzde 54 tarafından onaylanmıyor. Ancak asıl çarpıcı farklılaşma doğrudan anadilin kullanımına ilişkin sorularda ortaya çıkıyor, çünkü bunları Ağustos 2009 anketiyle mukayese edebiliyoruz. Kısaca söylemek gerekirse Türkçeden başka dillerin ve özelde Kürtçenin eğitim ve öğrenimde kullanılmasını destekleyenler, kabaca bir yıl içinde ortalama yüzde 55'ten 30'lara düşmüş durumda. Bu gerilemenin en büyük sorumluluğu siyasetten anlamayan Kürt siyasetine ait... Ancak aynı sürecin AKP'yi de sıkıştırdığı ve edilgenleştirdiği açık.

Dolayısıyla seçime kadarki zaman aralığında AKP, 'ne yapacağı belli olmayan' Kürt siyasetinden bağımsız olarak kendine bir yol çizmek ve atacağı reform adımları için muhafazakâr milliyetçi seçmeni hazırlamak zorunda. Bunun pragmatik yollarından biri 'millet' kavramının muğlaklaştırılmasından geçiyor. Nitekim

Başbakan zorunda kalmadığı sürece 'Türk' kelimesini kullanmıyor ve mecbur kaldığında da bu kelimeye bir 'üst kimlik' hüviyeti atfediyor. Verilmek istenen mesaj bu topraklarda yaşamakta olan halkın, alt kimlikleri ne olursa olsun birleşik bir 'millet' olduğu. Topluma verilen bu 'garantinin' Türk ve Kürt cenahında ayrı ayrı bir karşılığının olması doğal ama ortada ayakları yere basmayan, gerçekliği olmayan bir önerme var...

Mesele şu ki bir kimliğin hem alt hem de üst kimlik olma ihtimali yok. Öte yandan herhangi bir kimliğin hangi düzlemde yer aldığı yönetimin sözüyle değil, devlet uygulamaları ve yaşananlarla belirleniyor. Cumhuriyet 'Türk' kelimesini bir üst kimlik gibi sundu, ama tam aksine bir alt kimlik olarak hayata geçirdi. Şimdi bu tarihsel süreci geriye sarmak artık mümkün değil. Söz konusu tercihin bir maliyeti var... Kendisini 'Türk' olarak hissedenlerin önünde iki yol bulunuyor: Ya Türklüğü bir alt kimlik olarak yaşatacaklar ve 'tek millet' olmadığımızı kabullenecekler; ya da 'tek millet' olmayı hedefleyip, bunun adının 'Türk' olmamasını sindirecekler.

Bu ikilem yeni bir özeleştirme zemininin açılmasını ifade eder. Örneğin Azerbaycan'ı kasteden 'tek millet iki devlet' şablonunun bölücü niteliğini görmeyi gerektirir. Çünkü bu iki devlet tek bir millete aitse, o milletin etnik anlamda 'Türk' olduğu açıktır. Bu ise Türklüğü bir alt kimlik olarak tanımlar ve Kürtlerin her iki devletle de manevi bağ kurmasını olanaksız hale getirir. Azerbaycan konu olduğunda bir alt kimlik olarak ele alınan Türklüğün, içeriye dönüldüğünde bir anda üst kimlik haline getirilmesini ise herhalde hiçbir 'onurlu' kimliğe kabul ettirmek mümkün değildir.

Bu nedenle meseleye ideolojik açıdan bakıldığında Kürt siyasetine fazla söyleyecek laf da kalmıyor. Çünkü Kürtlerin tüm yanlışları, 'Türk' devletinin ana yanlışları üzerinde yaşanıyor. Dolayısıyla son anketlerde geline nokta da dikkate alırsak, bugün Kürt meselesine ilişkin esas siyasi eforun bizzat Türklere yönelik olması gerekiyor. Türklerin devlet eliyle yapılmış olan ana yanlışları anlamaları, en hafifinden bir samimiyetsizlik ve kandırmaca olan resmi politikaya 'onurlu' insanlar olarak mesafe almaları gerekiyor. Bu ise sadece AKP'ye yıkılacak bir yük değil... Kendisine 'Türk' diyenlerin yıllar içinde pekişmiş sorumlulukları var... Üstelik sadece Kürtlere değil, bu toprakların tarihine, ruhuna, bizzat kendilerine. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ucubeleşme

Etyen Mahcupyan 2011.01.19

Kars'ta yapılmakta olan ve iki yıldır yarım bırakılmış halde bekleyen heykele Başbakan tarafından 'ucube' denmesi, doğal olarak medyayı fazlasıyla tahrik etti.

Seçime gidilirken ve AKP'nin önündeki tek muhalefet imkânı onu düzensizleştirmeye çalışmakken, bu basiretsizlik tuzağına Başbakan'ın kendi isteğiyle düşmesi epeyce ibret verici oldu. Bir açıdan bakıldığında bu AKP'lilerin bileceği bir iş... Öte yandan siyasi zekânın dumura uğramasının bedelini sadece onlar ödemeyecekler.

Heykelin kendisine gelirse, beğenmeyeninin çok olduğu ortada. Mehmet Aksoy'un daha önceki heykellerinin estetik kıvamında olmayan, didaktik niteliği ağır basan bir çalışma. Erdoğan'ın çıkışını eleştirenler ise haklı olarak heykelin estetik değerini bir yana koyarak konuya yaklaştılar. Eleştiriler esas olarak iki yaklaşımı içerdi: Siyasî sorumluluk taşıyan birinin herhangi bir sanat eserini dilediğince yargılamaya ve kamusal varlığını tehdit etmeye hakkı olmadığı; ve demokrasilerde yerelin tercihlerinin merkezdeki siyaset tarafından engellenmemesi gerektiği...

Her iki anlayış da özgürlükçü bir bakışın doğal uzantısı gibi gözüküyor. Ne var ki burada atlanılan bir nokta var. Demokratlık, bir konuya ilişkin kararın, o karardan etkilenen herkesçe etkilenebilirliğini ima eder. Yani eğer Kars'taki heykel sadece Karşılıklı değil, başkalarını da etkiliyorsa, onların da söz konusu kararın alınmasında müdahil olmaları gerekir. Dahası, bu 'etkilenmenin' nesnel bir kıstası olmadığı için, etkilendiğini söyleyen herkesin müdahilliliğine razı olmaktan başka çare de yoktur. Kısacası demokrasi ve sanat adına Başbakan'ı eleştirenlerin, demokratlığı epeyce formel ve yüzeysel algıladıklarını söylememiz mümkün. Çünkü 'insanlık abidesi' denen bu heykel sadece Kars Belediyesi'nin tasarrufu ile yapılabilir değil... Nedeni ise çok açık: Savaş karşıtlığını simgelediği söylenen yapıtın asıl mesajı Ermenilerle Türkler arasındaki kadim veya olması gereken dostluğun vurgulanması. Aynı zamanda Ermenistan'a verilen açık bir iyi niyet mesajı taşıyor. Ve nihayet İğdır'da daha önce yapılmış olan bir başka 'abideye' de gönderme yapıyor. Hatırlarsanız Ermenilerin soykırım iddialarına karşı İğdır'da koca bir kılıç heykeli dikilmiş ve bir anlamda 'biz buyuz... kimliğimizin özü işte bu kılıçtır' demeye getirilmişti. Söz konusu yorum yapıldığında da doğrusu hiçbir yetkili veya siyasetçi bu değerlendirmeden rahatsız olmamıştı.

Demek ki ortada herkesi ve özellikle kendilerini 'Türk' hissedenleri ilgilendiren bir durum var. Bu geniş kesim açısından, bütün estetik kaygılar bir yana, İğdır'daki kılıç 'normal ve istenilir' bir mesaj taşıırken, Kars'taki 'anormal ve istenmeyen' bir mesajın ifadesi. Yani bu geniş kesim aslında Ermenilerle barış ve dostluk ihtimalinden bile içten içe rahatsız oluyor. Ermenilerle olabilecek olan tek ilişki türünün kavga ve savaş olmasını istiyor, çünkü bu son derece rahatlatıcı...

Acaba niye? Muhtemelen Türk kimliğinin tahayyülünde Ermeniler birer ucube... Onlar insan değiller... Nitekim insan olmaları durumunda çok büyük bir sorunla karşı karşıya kalınıyor: Onların başlarına gelenler doğrudan 'bizim' ne yaptığımızı ortaya koyuyor ve bu da 'bizim' nasıl insanlar olduğumuz sorusunu sorduruyor. Bunun tehlikesi açık: Ucubenin alanı, içeriği ve tanımı genişliyor... Maazallah 'Türk milleti' Türklüğün devlet tarafından tarihin temizlenmesi sayesinde üretildiğini, hafızasına yerleşmiş sandığı tarihsel gerçekliğin eksik, yanlış ve çarpık olduğunu idrak edebilir. Muhtemeldir ki kendisini 'Türk' hissedenlerden bazıları, kimliğin inşası için deforme edilen ve adına 'tarih' denen şeyin bir ucube olduğunu, bu tarihe yaslanmanın kişiyi de bir miktar ucubeleştirdiğini fark ederler.

Bu tespit sadece Türk milliyetçiliği için geçerli değil. Milliyetçiliklerin hepsi bunu yapar, kimikleştirdiği insanı insanlıktan çıkartan bir hoyratlığa, kavrukluğa ve çöğliğe hapseder. Buradan kurtulmak yürek ister... Akıl, samimiyet ve sahicilik ister... Her kimlikten Hrant gibi insanlar ister.

Ucubeleşmek insanlığımızı öldürür ama bunu kabullenmek zordur. O nedenle biz de kendimizi yeniden insan kılmak uğruna başkalarını zihnimizde ve yüreğimizde ucubeleştirir, sonra gider onu elbirliğiyle ve devlet eliyle öldürür ve de unutmak isteriz.

İşte bu nedenle Kars'taki heykel herkesi ilgilendiriyor... Ve söz konusu 'herkes' henüz ucubeleşmeyi alt edecek bir insanlık eşiğini aşabilmiş değil. O nedenle bu heykele ben de karşıyım. Çünkü ucubeleşmenin üstünü örtüyor ve böylece sahte bir insanlaşma mesajı veriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahremiyetle yüzleşmek

Etyen Mahçupyan 2011.01.20

Kanuni dönemiyle ilgili 'Muhteşem Yüzyıl' adlı diziye, geniş bir toplumsal baskı sonucu RTÜK tarafından verilen kınama cezasının gerekçesi şuydu: "Tarihe mal olmuş bir şahsiyetin mahremiyeti konusunda gerekli hassasiyet gösterilmemiştir." Anlaşılan geçmişte yaşamış olan hiçbir hakiki insanın özel hayatına ilişkin olumsuz bir yargıda bulunma hakkı tanınmıyor.

Ancak buradaki 'olumsuz' sıfatı da çok doğru değil... Tarihçiler geçmişteki her olaya kendi zamanının anlam dünyası içinden bakmak gerektiği konusunda uyarılarda bulunurlar. Bu doğal olarak özel hayatı da kapsar. Dolayısıyla örneğin 25 yaşlarındaki Kanuni'yi de o yaşlardaki özel hayatının anlam dünyası içinden değerlendirmek gerekir. Örneğin bir seyyahın Kanuni 40 yaşlarındayken onun dindarlığına ve özel hayatına ilişkin söyledikleri bu bağlamda anlamlı olmaz. Bizler geçmişteki kişilerin hayatını bize bugün olumlu gelen bir anlam dünyası içinde yeniden inşa etmeye meraklıyızdır, ama buna 'tarihsel gerçeklik' denemez. Kanuni'nin 25 yaş dönemi ile bildiklerimiz ise sıradan bir Rus cariyenin Hürrem Sultan haline gelmesi süreciyle çıkışıyor. Gerisi çok büyük ölçüde sizin hayalinize kalmış...

Toplumların olgunlaşması, bu hayalin çok yönlü olabilmesiyle ve buna izin veren bir özgürlük alanının varlığıyla doğrudan bağlantılı. Bu son olay bize Türkiye toplumunun henüz olgunlaşmanın epeyce gerisinde olduğunu gösterdi. Ancak tarihsel kişilikler gerçekte tarihsel gerçekliğin süsleridir. Asıl gerçeklik kendisini tarihsel olgularda ortaya koyar. Bu nedenle RTÜK gerekçesi aslında 'tarihe mal olmuş olguların mahremiyeti konusunda gerekli hassasiyeti' vurgulamakta. Olguların insan olmadığı, dolayısıyla onların mahremiyetlerinin olamayacağını düşünebilirsiniz. Ne var ki bu olgular hemen her zaman ideolojik algı içinde üretilmiş olduğu için bizzat bizim zihnimizde ve iç dünyamızda bir 'mahremiyet' alanı açarlar. Böylece tarihsel olaylar ve bu olayların parçası olan kişiler bizim mahremimiz haline gelir. Bu noktadan sonra ortada artık ucube bir tarih vardır... Ayıklanıp, temizlenerek rahat uyumamızı sağlayan bir masala dönüştürülmüş bir anlatı...

Bu insanı rahatlatan bir cehalet türü... Tarihsel geçmiş böylesine şablonlaştırdığınız, masanızın üzerindeki bir bibloya dönüştürdüğünüzde, asıl yaşananı unutmak da kolaylaşır. Hatırlamak söz konusu değildir, çünkü zaten bilmezsiniz ve 'bilgi' olarak tekrarlanan klişelerin dışındaki delilleri de mahremiyetinizi ihlal ettikleri için dışlarsınız. Bu 'aykırı' anlatıyı külliye reddedebilir veya 'konu daha yeterince araştırılmadı, dolayısıyla meseleye eşit mesafeden yaklaşmak gerekir' diyerek kendinize nesnellik payesi yakıştırabilirsiniz. Ama her nedense o araştırma bir türlü yapılmaz ve çoğu zaman bunu da unuttur ve durumdan rahatsız olmazsınız...

Ermeni meselesi Türk kimliğinin oluşumunda üretilmiş olan bir mahremiyet alanı. Bu nedenle de tarihsel gerçeklik aslında 'Türkleri' çok ilgilendirmiyor. İstenen şey bu konunun kapanması, hatırlanmaması ve 'gereksiz yere' konuşulmamasıdır. Çünkü konu açılır, hatırlanır ve konuşulursa rahatlatıcı cehaletin biteceği, 'tatsız' hakikatlerin ortalığa saçılacağı ve bunun mahrem alanda temiz tutulmuş olan kimliğe zarar vereceği düşünülmekte.

Nitekim Ermeni soykırımı iddiaları her yıl birkaç kez gündemimize giriyor ve ancak diplomatik yolla engelleniyor. Bunun sonucu olarak dünyanın bu olaya 'soykırım' deme eğilimi ve bu yöndeki kanaati her engellemeden sonra daha da pekişiyor. Türkiye ise 'tarih komisyonu' kurmaktan ve gerçekleri ortaya çıkarmaktan dem vuruyor. Ama istenen, milliyetçi Ermeni ve Türk tarihçilerinin karşı karşıya getirilerek, meseleyi ideolojik çatışmaya hapsetmekten ibaret. Yoksa geçmiş merak etmek, öğrenmek gibi bir kaygı yok... Olsa, şimdiye kadar çoktan sırf Türk tarihçilerle nice komisyonlar kurulup 'gerçekler' açığa çıkarılırdı.

Bu ülkede devlet, tarihin en büyük düşmanı oldu. Geçmiş ideolojik olarak kurgulayıp, bunu tekrarlamayı Türklüğün ön şartı haline getirmekle kalmadı, geçmiş doğrudan tahrip etti. İttihatçılardan başlayarak bütün bilgilerin 'gizli' kılınması, özel arşivler dahil birçoğunun milliyetçi saikle yakılması, aksi halde toplumdan sakınılması âdet haline geldi.

Asıl yüzleşilmesi gereken budur... Cehaletin bir devlet kurgusu olarak üretilip millileştirilerek kimliğe yedirilmiş olmasıdır. Her kimlik er geç kendi kutsallaştırılmış mahremiyetiyle yüzleşmek zorunda ve bu zorunluluk 'Türklerin' de kaçınamayacağı bir gündem artık.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Duyarsızlık

Etyen Mahçupyan 2011.01.23

Modern dönemin başat ideolojisi milliyetçilik oldu. Liberalizm ve sosyalizm, milliyetçiliğin gölgesinden hiçbir zaman kurtulamadı.

Çünkü her ikisi de, farklı nedenlerle otoriter zihniyetten uzaklaşmamıştı ve ulus devletlerin dünyasında 'milli' olanın içine hapsedildiler. Milliyetçilik hayali bir millettten yola çıkarak önce devleti tanımladı. Ne de olsa milletin çıkarlarını bilmek için, sıradan bireylerden daha kalıcı bir özneye ihtiyaç vardı. Devlet ise toplumu, içini kendi belirlediği 'milli kimlik' üzerinden 'yeniden' milletleştirdi. Bu sürecin en kritik ayağı tarihin yeniden yazılması ve 'millete özel' unutma ve hatırlama mekanizmalarının oluşturulmasıydı. Böylece her millet, doğruluğuna inandığı ama büyük çapta deforme edilmiş bir tarihsel gerçeklik algısı geliştirdi. Söz konusu yaklaşım her milletin farklı hassasiyetler geliştirmesine, bunları kendi mahremiyeti olarak telakki etmesine neden oldu. Ne var ki bu süreç aynı zamanda utanç verici bir duyarsızlığın da tohumlarını ekti. Toplumlar kendi kimliklerini oluşturan öğelerin dışındaki her şeyi bir başka kimliğin unsuru olabileceği ihtimalini hesaplayarak algılamaya başladılar.

Neredeyse devlete ihtiyaç kalmamıştı: Kendilerini birer 'millet' olarak algılayan toplumsal parçalar, dışlarında kalan kimlikleri doğal olarak dışladılar ve uygun ortamı bulduklarında da ezdiler. Kimlik, insanî duyarlılığın da sınırını çiziyordu... Öte yandan birer insan olarak bu duyarsızlığı taşımak, kendimizi gayri insanî bir konumda algılamak az buz yük değildi. Bu noktada devlet ve 'hukuk' milliyetçiliğin kurtarıcısı oldu. Eğer bir duyarsızlık varsa bu devletler arası kaçınılmaz dengeler ve 'hukukî' sınırlamalar nedeniyledi... Kısacası biz sıradan vatandaşların hiçbir sorumluluğu yoktu... Bizler duyarsızlığımızı devlete havale ederek 'nesnelleştirmenin' rehabeti içinde küçük hayatlarımızı gönül rahatlığıyla sürdürebilirdik.

Batman Belediyesi, 2009 yılında bir parka Aram Tigran adını vermek istedi. Aram Tigran, anne ve babası 1915'te bu topraklardan gitmek zorunda kalan bir aileye doğmuştu. Aile Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı olan Kexriban (Behemde) köyündendi. Aram yetenekliydi... Büyük bir udi ve bestekâr oldu. Beş dilde şarkılar yazıp söylemekle kalmayıp, Kürtçenin en dokunaklı ve özgün eserlerinden birçoğuna da imza attı. Bunların birçoğu hiçbir zaman göremediği 'asıl' ülkesine olan hasretini dile getirmekteydi. Neden sonra ancak ileri yaşlara geldiğinde memleketini ziyaret ettiğinde, Batman Belediye Başkan Vekili Serhat Temel'in tanıklığına göre şöyle demişti: "O dağlara, ağaçlara, derelere, evlere baktığımda içim titredi. Ağladım. Çok canım acıdı. Babamı, annemi ve onların yaşadıklarını anımsadım. Çok üzüldüm. 'Biz nasıl bu topraklarda büyüyemedik' diye hayıflandım."

Aram Tigran, bu ziyaretten bir süre sonra öldü... Son isteği yaşayamadığı topraklara gömülmek, içindeki hasreti o toprağın içine akıtmaktı. Ama devlet izin vermedi. "Bir rüzgâr esti dağıttı yuvamızı. Öksüzüz, sürgünüz, taştan bir yuvanın hasretindeyiz" diye yazmış olan bu büyük ozanın devlet açısından 'manevî' bir değeri yoktu. Burası 'Türk' topraklarıydı ve ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gömülmesi caizdi. Devlet, Cumhuriyet öncesinin milyonlarca insanının cesedinin üzerinde kurduğu egemenliğine kimlik biçmişti bir kez... Ölümlerin bile milli olanı aranmaktaydı ve Aram Tigran Ermeni'ydi. Toplum ise bu konuyla ilgilenmedi. Laik basın yüzeysel

çoğulculuğunun belirtisi olarak ve hükümeti yaralama maksadıyla olaya değinip geçti. Muhafazakârlar ise olayı görmediler, ilgilenmediler bile... Bu bir devlet meselesiydi, adam zaten Ermeni'ydi ve zaten böylesine duyarlı bir milleti duyarsızlıkla itham etmek mümkün değildi.

Derken Batman Belediyesi, Aram Tigran adını bir parka vermek istedi. Mesele valiliğe, oradan da Dışişleri'ne gitti. Milletin duyarsızlığının somut temsilcisi ve taşıyıcısı olan devlet ise bu talebe 'doğal olarak' karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesi üzerinden baktı: "Bilindiği kadarıyla Yunanistan ve Ermenistan'da Türk şahsiyetlerden birinin adının verildiği bir park/cadde/sokak/mezdan ismi bulunmamaktadır..." Adamın kendisi, nereden geldiği, neler yaptığı, ne hissettiği, bu topraklara ta uzaklardan neler verdiği önemli değildi. İnsanlığa duyarlı olmak devletin işi olamazdı. Devlet bir 'Türk şahsiyetin' adına muhtaçtı. Çünkü hayat kimliklerin ve milletlerin ruhsuz kol güreşinden başka bir şey değildi. Devlet bu kararı alırken hiç gocunmadı... 'Milletine' güveniyordu... Nasılsa her ikisi de aynı ortak duyarsızlık zemini üzerinde şekillenmişti. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçekliğin kaypaklığı üzerine

Etyen Mahcupyan 2011.01.26

Tarih alanında kendimizi çok bilgili saymamızın nedenlerinden biri bugünü bilemiyor ve anlamıyor olmamız.

Siyasetin baş aktörü olan 'devletin' hem kendi iç alanının, hem de topluma yönelik eylemlerinin 'milli sır' olarak sıradan vatandaşların bilgi alanının dışında tutulması, paylaşılan bir cehalet ortamı yaratmış durumda. Bizler de kendi gözümüzde saygınlığımızı korumak istercesine tarihe sarılıyor ve neredeyse gülünç denebilecek bir kesinlikle geçmiş 'bildiğimizi' söyleme ihtiyacı duyuyoruz.

Ne var ki bugünü bilemeyenlerin geçmiş bilme imkânının olmadığı çok açık. Çünkü geçmişte 'bugünü' yaşayanlar da aynen bizim gibi kendi dönemlerini ancak yarım yamalak biliyor ve anlıyorlardı. Oysa bugün bizlerin tarihsel 'bilgisinin' tümü, o yarım yamalak veriler üzerinde yükseliyor...

Bu durumu somutlaştırmak üzere son günlerin gündemini oluşturan birkaç örnekten hareket edelim. Başbakan'ın 'ucube' sözcüğünü kullanmasını tarihsel bir çalışmaya konu edecek olan geleceğin araştırmacıları acaba önlerinde nasıl bir veri tabanı bulacaklar? Yapacakları şey bir medya taraması olacak ve esas gerilimin iki ekseninde ortaya çıktığını görecekler. Biri sanat konusunda yönetimin ne derece söz hakkı olduğu, ikincisi yerelde alınacak kararlar üzerindeki merkezî hegemonyanın demokrasiye ne denli uyumlu olduğu... Buradan giderek de muhtemelen 'modernlik' bağlamında bir gerilimin varlığına işaret edecekler. Bu teşhis yanlış olmayacak... Ama Başbakan'ın 'ucube' kelimesini kullanmasının gerçek nedenini de yakalayamayacak. Böylece tekil bir eylem, genel siyasi atmosferin parçası olarak farklı bir 'gerçeklik' vasfına sahip kılınacak. Ancak titiz veya şanslı bir araştırmacı, Başbakan'ın bir kez söylenen ve medya tarafından 'görülmeyen' şu cümlesini belki yakalayacak ve asıl gerçeğe yaklaşacak: "Biz tarihe gölge düşürme gayreti içinde olanlara göz yummayız." Bunun sanatla ve demokrasiyle pek bir ilgisinin olmadığı açık. Başbakan'ın bu heykele karşı olmasının asıl nedeni, söz konusu eserin Türk-Ermeni ilişkisi üzerine, devletin onaylamadığı bir mesaj vermeyi amaçlamasıdır. Yoksa Başbakan ne çirkin bulduğu sanat eserlerini kaldırmak ne de yerelde yapılan heykeller üzerinde söz sahibi olmak türünden tasarruflarla ilgilidir.

Bir başka örnek, Kars'taki heykelin yapımcısı Mehmet Aksoy'un Hrant Dink katledildikten sonra onun öldüğü yere yerleştirmek istediği ama gerçekleşemeyen bir başka projeye ilişkin. Gazete haberlerine bakarak tarih çalışması yapacak araştırmacı şu bilgiyle karşılaşacak: "Aksoy, iki yıl önce yaptığı ve Hrant Dink'in son

yazısından esinlenerek adını 'kanadı kırık güvercin' koyduğu heykeli, Dink'in vurulduğu yere koymak için yaptığı izin alma girişimlerinden hâlâ sonuç alamadı." Aksoy, Taraf gazetesine şöyle konuşmuş: "Dink katledildikten sonra vicdanları uyandırmak, sürekli uyanık tutmak için bir heykel yapmak istedim. Kafamdaki projeyi Dink ailesi ile paylaştım..." Gelecekteki tarihçinin 'gerçeği' Aksoy'un cinayet sonrasında bir heykel yapmak istediği ve 2009 yılında 'kanadı kırık güvercin' adlı heykeli yaptığıdır. Ama gerçek bu değil... Aksoy bir heykel yapma arzusu duymuş olabilse de, söz konusu heykel Hrant'ın öldürülmesinden önce başka bir amaçla yapılmıştı ve sanatçının atölyesinde durmaktaydı.

Görüldüğü gibi bugünün gerçekliği bugün yaşayan bizlerin algılarının ve öznel tahrifatının içinden süzülerek geliyor ve 'gerçek' sandığımız hiçbir şey tam olarak o gerçekliğe uymuyor. Ardından tarihçi marifetiyle bu öznellikler yokmuş gibi davranılıyor ve bir sürü uzman bize geçmiş 'gerçeği' anlatıyor.

Son örnek yine Hrant'a ilişkin... Gelecekte araştırma yapacak olanlar Hrant'ın dostu olan bir sürü kişinin tanıklığını kullanacak ve buradaki 'dost' kelimesinin verdiği güvenceyle de bulgularının sahil olduğunu sanacaklar. Ne var ki bugün Hrant'tan 'dostum' diye söz eden insanların önemli bir bölümünün Hrant'la yakın ilişkisi yoktu. Onlar sonradan 'dost' oldular... Bu dostluğun temeli karmaşık: Bir yandan kendisini Hrant'a yakın kılmak türünden psikolojik bir ihtiyacı, öte yandan da Hrant üzerinden kendi kişiliğini öne çıkarmayı hedefliyor. Çünkü bugün Hrant'ın bir 'kullanım değeri' var ve bu değeri kullanıma sokmak üzere birtakım 'gerçeklikler' üretilebiliyor. Bunun yaşanmış olan gerçeklikle bağı ise ayrı bir soru işareti olarak önümüzde duruyor...

Kıssadan hisse şu: Türkiye dürüst ve samimi bir toplum olmadıkça, kendisiyle yüzleşmedikçe, bu ülkede somuta ilişkin hiçbir tarih çalışması bize güvenilir 'gerçeği' söylemeyecek. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'nin aklı

Etyen Mahcupyan 2011.01.27

Türkiye siyasetini gözlemleyenlerin en önemli handikaplarından biri, söz konusu siyasetle onun arkasındaki sosyolojik gerçeklik arasında bağı anlamakta zorlanmaları.

İslami duyarlılığa sahip kesimlerin değişimi de özellikle laik cenah tarafından, anlaşılacak bir yana, yıllarca algılanmadı bile. Bugün de kolaycılığın cazibesine kapılanlar topluma değil AKP'ye, hatta tamamen Tayyip Erdoğan'a bakarak anlamlı tahliller yapabileceklerini sanıyorlar. Oysa AKP de, bugünün Erdoğan'ı da İslami kesimdeki değişimin sonucu... AKP siyaset yoluyla Türkiye'nin yönetsel ve hukuksal yapısını değiştiriyor, ama tabandaki dinamizm de her adımda AKP'yi değiştiriyor. Bu dinamizm 'yenilikçi' niteliğini ve dünyaya entegrasyonu hedef alan bakışını sürdürdüğü sürece Türkiye AKP iktidarlarıyla yönetilmeye aday. Tarihsel birikimi ve bastırılmışlığı dikkate aldığımızda, bir anlamda cumhuriyetin tek parti yıllarına nazire teşkil edecek şekilde, AKP iktidarının en azından bir on yıl daha süreceğini öngörmek mümkün. Çünkü eski vesayetçi rejimin kalıcı bir biçimde devre dışı kalma noktasına kadar, alttan gelen bu demokratik baskı sürecektir. Laik kesimin vesayetçiliğe eğilimi ise AKP'yi en demokratik parti kılmaya devam edecek... Dolayısıyla laiklerin idrak etmesi gereken ironik gerçek şu: AKP iktidarının bitmesi, vesayetçi rejimin bitmesini gerektiriyor. Bu ise laik cenaha demokrat siyasetin hakim olması, diğer bir deyişle laikliğin bir kimlik olmaktan çıkması demek. Gerçekçi bir bakış bunun da en azından on yılının olduğunu söylüyor...

Kıssacası AKP iktidarlarına iyice alışmanın zamanı çoktan gelip geçti. Siyaseti AKP muhalefeti olarak algılayanların gideceği fazla bir yol yok. Öte yandan körü körüne AKP yandaşlığı yapmanın da anlamsızlığı bir

yana, demokrasinin yerleşmesi açısından açıkça olumsuz etkileri olacaktır. Bu nedenle önümüzdeki yılların siyaseti AKP ile konuşabilmeyi, zihniyet açısından ona nüfuz edebilmeyi, birlikte davranabilmeyi gerektiriyor. Söz konusu on yılın sonunda, bunu becerebilmiş olan partiler ayakta kalacak ve yeni siyasetin kurucu parçaları olacaklar. Diğerleri ise toplumsal tercihler açısından iyice anlamsız hale gelecekler.

Bu tablo AKP'nin önümüzdeki on yılı kaybetmesi için iki dış ve iki iç koşul olabileceğini ima ediyor. Dış koşulların biri dünya konjonktüründe ani bir sarsılmanın yaşanması ve yeniden içe kapalı, otoriter rejimlere doğru bir savrulma olmasıdır, ki bunun ihtimali son derece az. İkincisi ise Türkiye'nin AB'den uzaklaşması, ilişkilerin kopma noktasına gelmesidir. Kıbrıs'ı akılda tutarak bu ihtimali tam olarak dışlamasak da, her iki tarafın da birbirinin değerini bildiğini ortaya koyan birçok gösterge bu gelişmenin de pek olası olmadığını söylüyor.

İç koşullara geldiğimizde, kimsenin görmezlikten gelemediği ayak bağıнын Kürt meselesi olduğu açık. Kürt meselesinin çözümü AKP'nin önümüzdeki on yılı iktidarda geçirmesinin tescilidir. Buna karşılık çözümsüzlük ve tıkanma, siyasetsizliğin önünü açacak ve AKP'ye olan toplum desteği muhtemelen bir muhalefete bile gerek kalmadan büzülerek koalisyonların kapısını açacaktır.

AKP'nin önümüzdeki on yılı kaybetmesinin ikinci 'iç' koşulu ise amiyane tabirle akılsızca davranılmasıdır. Bugün CHP'nin hiçbir önemli meselede fikrinin olmadığı görülüyor. Muhalefetin elindeki tek koz, gündemin reform sürecinden saptırılarak magazinleştirilmesi. Bu sayede Erdoğan'ı 'düzeysiz' ve 'kalitesiz' biri olarak göstermek, ülkeyi yönetme meşruiyeti olmadığını işlemek, giderek onu toplum 'karşıtı' biri olarak sunmak şeklinde bir strateji izleniyor. Örneğin 'tıksırma' fiili tam da bu amaçla kullanıma sokuluyor. AKP ise buna fırsat tanıyor... Söz konusu çıkışın milliyetçi oyları çekeceği ise saçma bir muhakeme. Çünkü her şeyden önce 'tıksırma' kelimesinin milliyetçileri davet eden bir yönü yok. Ayrıca AKP'ye kaymakta olan milliyetçi seçmen, klasik MHP milliyetçiliğinden uzaklaştığı için bu adımı attı ve referandum sürecinde de Kürt meselesinin çözümünü desteklemiş oldu. Yani karşımızda epeyce farklı, kendi içinde giderek çeşitlenen ve demokratik bir eğilime doğru yönelen milliyetçiler var. Bu insanlar vesayetten uzaklaşmış, sorun çözen bir Türkiye istiyorlar ve psikolojik tatmin peşinde değiller. Böyle bir seçmen kitlesinin 'tıksırma' kelimesini coşkuyla karşıladığı mı sanılıyor acaba?

Laik kesimin siyasi partileri yıllarca toplumu 'okuyamadı' ve siyaseten tükendi. Umarım AKP de aynı yanlış yapmaz. Çünkü uzandıkları toplumla aynı zeminden geldikleri düşünülürse, bu daha da akılsızca olacaktır. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hrant'ın yolu

Etyen Mahcupyan 2011.01.30

Bu topraklarda çok cinayet işlendi. Bu cinayetleri ayıkladık, hayalimizde yeniden yazdık, onlardan fedakârlık ve kahramanlık hikâyelerini üretip kendimize anlatmaktan hoşlandık. Çünkü asıl yaşananları taşımak zordu.

Asıl yaşananlar çoğunlukla kalleşliği, kancıklığı, riyakârlığı görünür kılıyor ve bizi kendimiz karşısında utanç içinde bırakıyordu. Çaresizlik duygusu iç dünyamızın da ayıklanmasına, seçici bir hafıza geliştirmemize, bizleri rahatsız eden olayların ve kişilerin unutulmasına yol açtı.

Tarih bir kurtarıcı, bizleri şefkatle sarmalatıp pohpohlayan bir ana kucağına dönüştü. Yeterince geçmişe gidildiğinde kimsenin gerçek anlamıyla bilmediği, söylemler üzerinden pekişerek oluşmuş olay ve kişilere

ulaşma imkânı vardı ve onları iç dünyamızda pirupak resmetmenin rahatlatıcılığına direnmek zordu. Geçmişe yeterince gitmek için de, en azından son yüzelli seneyi hızlıca, bir hamlede atlamak gerekiyordu. Çünkü o süre bu toprakların utancını taşıyor ve o utanç bugün de bir hayalet gibi tepemizde duruyor.

Hrant bu utanca baktı, ona gülümsedi ve elini uzattı. Ermeni olması büyük bir avantajdı, çünkü ona utancı dışsallaştırma imkânı verdi. Hrant'ın yaptığını yapmak, bir Ermeni için her zaman daha kolaydır. Tabii başınıza gelebilecek olana razıysanız... Oysa aynı adımı atmak, bir Müslüman Türk için hiç de kolay olmaz. Kapanmış, bitmiş bir acılı sayfanın yeniden açılmasının vereceği tedirginlikle baş etmenin zorluğu bir yana, bunun herhangi bir yararının da olmayacağı düşünülür. Bu mesafe alma ihtiyacının kaçak güreşmeyi ima etmesinin vereceği sıkıntı ise acılarını içine gömen ve geleceğe bakan bir halk olduğumuz söylemiyle aşılmaya çalışılır. Ama bu cümlelerin her tekrarı, Müslüman Türk kimliğinin bir tür acizyet ile suçlanmasıdır aynı zamanda. Yüzleşmeye gerek olmadığını söylemek, elindeki imkânları bu amaçla kullanmamak, bilmemeyi bilmeye tercih etmek, cehaletten rahatsız olmamak, sonuçta bu cehaleti kimliğin parçası kılar ve bu, taşınası bir yük değildir.

Görölmek istenmeyen son yüzelli yıl ise yaşadığımız her bir günü de yutarak, bizleri kendisine malzeme ederek akıp gitmekte. Kendi ürettiğimiz devletin, yönetimin, kültürün giderek yozlaşmaya teslim olduğunu görmezden gelemiyoruz. Öte yandan kendimizi korumamız da gerekiyor... Böylece duyarsızlaşıyor, kendi zihnimizde ellerimizi yıkıyor, yabancılaşmayı bir kurtuluş olarak kullanıyor ve seyirci haline geliyoruz. Ama bu kaçış utançtan kurtulmaya değil, yüzümüzün daha da kararmasına neden oluyor.

Yüzleşilemeyen o yüzelli yıl bir paranteze dönüşüp kapatılabilseydi ne kadar rahatlayacaktık... Bu toprakların bize bastırılmış insanlığımızı hatırlatan, onu uyandıran bir müdahaleye ihtiyacı var. Hrant bunu yaptı... Kendisine kolay gelen bir var olma biçimini, karşısındakileri yaralamadan, onlara kendi içlerinde özgürlük yolları açmak üzere sundu. Kendi yüreğinden uzanan, o yüreğin çıplaklığını bir yol arkadaşlığı olarak sunan bir el oldu.

Ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde bu el yüreklere dokundu. Çünkü bu toprakların insanları bu eli tanıdılar. Unuttukları, hatırlamak istemedikleri o elin kendi elleri olduğunu bir anda anladılar. Hrant'ın yolu ancak birlikte yürünebilirse anlamlıydı ve bizleri içerden kemiren meşum parantezin kapanması da ancak böyle olabilirdi.

Yürekte başlayan dalganın akla ulaşması kolay olmuyor, zaman alıyor. Aklın bunu kendine itiraf etmesi, niyetini söze dökmesi, bunu bir iradeye dönüştürmesi ise türlü çeşitli dünyevi engellerin aşılmasını gerektiriyor...

İlk bakışta belli olmayabilir ama bu, gözü yaşlı bir teşekkür yazısıdır... Cumhurbaşkanı'nın Devlet Denetleme Kurulu'nu harekete geçirme kararının, tepemizdeki utanç hayaletinden kurtulmak üzere bir onur arayışı olduğunu hissederek yazıldı. Cumhurbaşkanı'nın Hrant'ın elini tuttuğunu, milyonlarca insanla birlikte aynı yolun sahibi olmayı yüklediğini umarak yazıldı. Karşımda Hrant'ın gülümseyen yüzüyle...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nostalji ve gerçek

Etyen Mahçupyan 2011.02.02

Demokratik topluma dönüşme sancısı bugün Türkiye'de İslami duyarlılık taşıyan kesimi proaktif bir özne konumuna getirdi. Daha adil, eşitlikçi ve özgürlükçü bir düzen, bu geniş toplumsal kitlenin iradesine muhtaç.

Mücadele ise doğal olarak eskinin taşıyıcısı olan devlet sistematğine ve onun sahiplerine karşı yürütölüyor. Ne var ki Türkiye'nin demokratlaşması sadece çoğunluğun talep ve tercihlerinin siyasete hakim olmasını değil, azınlıkların da çoğunluğun altında ezilmemesini gerektiriyor. Bu toprakların ataerkil ruhunun, toplumu hiyerarşik bir skalaya oturtan mantığının da sorgulanması lazım... 'Kardeşliği' üretip içselleştirmeden ne özgürlüğün ne de eşitlik veya adaletin sağlanması mümkün. Bu ise bir yandan devleti dönüştürürken, aynı zamanda hiyerarşinin alt tarafındaki kültür ve kimliklere bakmayı ima ediyor. Ve söz konusu sorumluluğun aslan payı da, özneleşen İslami kesime düşüyor.

Oysa örneğin kimlikler dünyasının en küçük birimlerinden biri olan, Türkiye toplumuna tutunmak için mücadele veren Protestanların maruz kaldığı sıkıntılar genelde büyük toplum tarafından görölüyor ve sistematik bir duyarsızlıkla karşılanıyor. Protestan Kiliseler Derneği Hukuk ve İnanç Özgürlüğü İzleme Kurulu, kısa bir süre önce geçen yılın değerlendirmesini yayımladı ve her yıl olduğu gibi rapor yine kamuoyuna ulaşmadı. Protestan cemaatinin en bilinen sorunu yeterince ibadet yerlerinin olmaması ve bu taleplerinin keyfi bir biçimde engellenmesi. Aslında 2003 yılında AB'ye uyum gereği olarak İmar Kanunu'nda 'cami' kelimesi 'ibadet yeri' olarak değiştirilmiş ve farklı inanç cemaatleri için ibadet yeri kurma imkânı yaratılmıştı. Ancak uygulama bu yönde olmadı. O tarihten bu yana yapılan 11 başvuru reddedilirken, sadece biri kabul edildi. Ret kararlarının ardında ise ibadet yerine ilişkin kıstasların berrak olmamasını kullanan bir memur zihniyeti bulunuyor. Mülki amirlikler görevlerinin, ibadet yeri konusunda yardımcı olmak değil, engellemek olduğunu düşünüyorlar. Bu konuyla ilintili olarak, din adamı yetiştirmek de yine yasalarca engelleniyor.

Protestan cemaatinin toplumla ilişki kurduğu alana gelindiğinde ise iki temel özgürlük ihlali ile karşılaşılıyor. Bunlardan biri zorunlu din dersleri... Gayrimüslim öğrencilerin inançlarını belgelemeleri halinde din derslerinden muaf olma hakları bulunsa da, bu hak yokmuş gibi davranılıyor. Dahası ders müfredatı muğlak bir misyonerlik kavramına sığınarak Protestan cemaatinin varlığını ve faaliyetlerini dolaylı olarak bir tehdit olarak sunuyor ve bu 'bilgi' okullarda öğretiliyor. Bu durum Protestan öğrencileri, bizzat kendi arkadaşları nezdinde ötekileştiriyor. İkinci konu söz konusu ötekileşmenin tüm kamusal hayata yansımaları ifade ediyor. Kimliklerdeki din hanesi Protestanlar için büyük bir sorun. Çünkü boş bırakıldığında, ister kamu ister sivil bir muhatapla karşı karşıya olunsun, olumsuz yorumlanıyor ve ayrımcılığı davet ediyor. Öte yandan din hanesini boş bıraktığınız zaman da, örneğin din derslerinden muaf olma imkânını reddetmiş oluyorsunuz.

Bütün bunların, darbe arayışının damgasını vurduğu bir siyasi atmosferde ve ırkçı eğilimlerin rahatlıkla kendilerini ifade edebildiğı bir kültürel ortamda yaşandığını unutmamak gerekiyor. Nitekim Protestan cemaati, bu yıl da doğrudan fiziksel saldırılardan nasibini almış gözüküyor. İbadet yerlerine zarar vermeyi hedefleyen birçok eylemin yanında, suikast ihbarlarının ve planlarının da sonunun gelmediğı anlaşıyor. Rapora göre halen "en az altı Protestan kilise önderi yakın polis koruması altında" yaşıyor. En az altı kilisede de ibadet sırasında dışarıdaki güvenlik polis tarafından sağlanmakta.

AKP iktidarı ise farklı bir anlayış yaratabilmiş değil. Protestan Kiliseler Derneği'nin Protestan toplumunun alanına giren konularda muhatap alınmasına ilişkin dilekçe aylardır İçişleri Bakanlığı'nda bekliyor ve bir cevap bile verilmiyor...

Bu tablo her fırsatta Osmanlı toplumsal hayatına ve yönetim anlayışına gönderme yapan muhafazakâr kesimler için bir utanç vesilesi olmalı. Çünkü kaybedilen sadece alışkanlıklar ve tutumlar değil, doğrudan paylaşma ve birliktelik duygusunun kendisidir. Türkiye'nin muhafazakârları Abdülhamit'le başlayan İslam'ın milliyetçileşmesini, daha sonraları milliyetçiliğin İslamileştirilmesi olarak yaşadılar ve kanıksadılar. Bugün Osmanlı dünyasının algısı ve anlayışı sadece bir retorik malzemesi, çünkü düşünsel ufkumuzu belirleyen kültürün parçası değil. Anlaşılan muhafazakârlık milliyetçilikten kurtulmadıkça bu toprakların kültürü bir nostaljiden öteye gidemeyecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP bitiyor

Etyen Mahçupyan 2011.02.03

Türkiye'de laik kesimle ilgili her analiz, bu devlet eksenli cemaatin kendisine ilişkin kimliksel tasavvurunu, inançlı ancak yüzeysel özgüvenini dikkate almak zorunda. Bu özgüven laiklerin kendi yeteneklerine değil, bir tür kadere dönüşmüş olan 'modernliğe' yönelik.

Öyle ki modernliğin ebedi olmasına duyulan inanç sayesinde, bu medeniyetin taşıyıcı cemaati olan 'laiklerin' de, neredeyse ilahi bir lütfun tecellisi olarak, Türkiye'yi yöneteceği varsayılmakta. Söz konusu beklentinin bizzat demokrasiye aykırı olduğu gerçeği ise, demokrasiye layık olanlarla olmayanlar arasında ayırım yaparak gideriliyor ve beklendiği üzere laiklik bu ayırımın kriteri olarak görülüyor.

Kendini kandırmanın böylesine hazin bir hale gelmesine sıkça rastlanmaz. Ne var ki askerî vesayet sayesinde kırılmış ve yüzeyselleştirilmiş olan bu sahte demokraside kendini kandırma da mümkün olabildi. Ta ki laik kimliğin dışında kalanlar siyasete girip demokrasiye sahip çıkana kadar... Bu, laik cemaat için beklenmeyen ve korkutucu bir durumdu. Nitekim hâlâ sosyolojik planda başa çıkmakta zorlanılıyor ve bu yenilgi duygusu AKP'yi hedef alan çaresiz bir öfkeye dönüşüyor.

Dolayısıyla CHP ağır bir psikolojik baskı altında. Partiden beklenen, AKP'yi alt ederek, modernist egemenliği yeniden ihya etmek. Oysa iktidarın yıpratılabilmesinin tek yolu daha demokratik bir toplum istemekten geçiyor... Diğer bir deyişle CHP'nin önünde imkânsız bir misyon var. Bu durum iktidarın zaafalarını kendiliğinden 'siyaset dışı' kılıyor. Örneğin hükümetin Sayıştay ve ombudsmanlık yasalarında askere taviz vermesi, onunla anlaşması CHP'nin gündeminde değil, çünkü bu alanda CHP hükümetten daha da tutucu.

Referandumdan bu yana hükümetin neredeyse hiçbir konuda reform adımı atmayıp beklediği; buna karşılık anamuhalefetin AKP'yi bloke etmeye çalıştığı bir süreç yaşıyoruz. Böylece hiçbir şey yapmayan AKP toplum nezdinde oy kaybetmek bir yana oyunu artırırken, CHP'nin oyu yüzde 30'lardan geriye doğru kaymaya başlıyor.

Bu durum laik kesimin CHP üzerindeki psikolojik baskısının daha da yoğunlaşmasına neden olmakta. Son günlerde ortaya çıkan kontrolsüz eylemlerin nedeni herhalde burada aranmalı. Tanrıkulu'nun 'hakikat komisyonu' önerisi bile bu çerçevede ele alınmak durumunda, çünkü arkasında içselleşmiş bir parti politikası veya ilkesel tercih bulunmuyor. Batum'un bazı Ergenekon sanıklarının milletvekili yapma isteği ise, 'yeni' CHP'yi dizayn edenlerin kendilerini hatırlatmaları ve Kılıçdaroğlu'nu uyarmaları bağlamında işlevsel. Bu iki olayın birlikteliği partinin ideolojik açıdan ne denli paralyze olduğunu, siyasi çaresizliğini ortaya koyuyor.

Ama şu anın CHP'sini en iyi resmeden olay muhakkak ki Adalet Komisyonu'ndaki CHP üyelerinin halkı isyan etmeye davet eden çıkışları ve sonrasında komisyondan istifa etmeleriydi. Oysa CHP milletvekillerinin bizzat liderleri tarafından da sahiplenilen veya sahiplenilmek zorunda kalınan bu hamlesi, tek kelimeyle gülünçtü. Nitekim 'baskıya ve faşizme direnmenin meşru şartlarının oluştuğuna' dikkat çeken söz konusu demeç, son on yıla yayılan ve AKP üzerinden hayata geçen demokratik taleplerin meşruiyetini akla getirmekle kaldı. Ancak istifa sonrasında parti grup başkan vekilinin "CHP'nin temsil edilmediği bir komisyon toplantısının... anayasaya ve içtüzüğe aykırı" olduğunu savunabilmesi, olayın mizah boyutunun da aşıldığını gösteriyor. İçtüzük zaten

yeterince açık ve CHP sözcüsünün savunması, okuduğunu anlamayan, bunca yıldır kendi çalışma kriterlerini bilmeyen bir partiye mensup olduğunu söylüyor. Anayasa kelimesinin cümleye girmesi ise herhalde CHP'lilerin kendilerini devletin asli sahibi olarak görmeleriyle bağlantılı... Çünkü ortada muhalefeti dışlayan bir komisyon çalışması değil, aksine komisyonu baltalamaya uğraşan, yani Meclis'i çalıştırmak istemeyen bir muhalefetin kendi iradesiyle komisyondan ayrılması var.

Nihayet bu tablonun Menderes'in uygulamaları veya Mısır'da yaşanmakta olanlarla ilişkilendirilmesi, ortada ufak çaplı ama giderek büyümesi muhtemel bir hezeyanın olduğuna işaret ediyor. CHP, tam da 'yelkenlerini rüzgârla doldurma' beklentisi içindeyken, karaya oturmak üzere olduğunu idrak eden bir gemiyi andırıyor. Önümüzdeki dönemde çaresizliğin yol açtığı karmaşanın, tutarsızlıkların ve saçmalamaların daha da artması şaşırtıcı olmaz. Bu durumun magazinел bir sertleşmeyi davet edeceğini de kolayca öngörebiliriz. Ama aslında kader hükmünü icra ediyor... CHP bitiyor... Seçim sonrası laik kesimin iç parçalanmasının derinleştiği, kimliksel yüzleşmenin kaçınılmaz hale geldiği bir dönem olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaosla barış

Etyen Mahçupyan 2011.02.06

İran devrimi yaşandığında bizdeki laik kesim ve Batılı gözlemciler Türkiye'de de benzer bir kalkışmanın ortaya çıkabileceğinden, bir İslami kaymadan tedirgin olmuşlardı.

Oysa tarih söz konusu tedirginliğin hiçbir maddi, ama asıl önemlisi zihinsel temelini olmadığını söylüyordu. Bu iki ülke yüzyıllardır birbirine benzememişti ve bundan sonra da benzeyecekleri çok şüpheliydi. Yüzeysel bir bakışla bu benzemezliğin nedeni bir yanda Sünniliğin, öte yanda Şiiğin hakim olmasıydı, ama salt doktrinden hareketle böylesine yapısal bir farklılığı açıklamak zordu. Ama zihniyete bakıldığında, mezhep farklılığının nasıl çok daha derin bir ayrışmanın taşıyıcılığını yaptığının belirtilerini yakalamak mümkündü.

Şiilik ataerkilliğin egemen olduğu bir coğrafyanın din anlayışını temsil etti. İran'daki toplumsal asabiye Şiilik oluşturmadı. Oradaki asabiye uygun düştüğü oranda Şiilik doğal olarak benimsendi. Ataerkillik boşluk bırakmayan bir sosyal sistem ve bunu taşıyan bir rehberlik hiyerarşisini ifade ediyordu. Ne yaşanırsa yaşansın toplumun kendini yeniden kurumsallaştırmasına müsait bir örgütsel iskeleti vardı. Şiilik kendine özgü batınilığıyla bu yapıya anlam ve içerik katarken, onu güçlendirip dünyevileştirdi de... Öyle ki mollalık müessesesi, ekonomik sistemin iç entegrasyonunun temel güvencesi ve yeniden üreticisi oldu. Geleneksel İran toplumunun dışarıdan lider gereksinimi olmadığı gibi, kaos ürkekliliğini de bilmediler. Dolayısıyla tereddüt geçirmeden sistemi kolayca yıktılar ve o yıkımın kendiliğinden bir yeniden inşaya yol açacağından da düşünmeden emin oldular...

Oysa Sünni dünya bu ruh halinin hep çok uzağında kaldı. Rehberlik müessesesi küçük dünyaların içine sıkışarak, anlam ve derinlik kozaları oluşturduysa da, büyük sistem üzerinde meşruiyet hakkına sahip olmadı. Sünni dünya devletlerin mutlak hakimiyetini, dolayısıyla da yönetimin iradesini öne çıkardı. Toplumun bekasının devlete itaat ve biat etmekle mümkün olduğuna inanıldı. Otoriter zihniyetin din anlayışına damgasını vurmasının karşılığı olarak Türkiye'deki Sünnilik doğu Müslümanlığına kıyasla daima daha pragmatik, dünyevi ve yüzeysel oldu. Bu durum dini 'sistem kurucu' bir unsur olmaktan çıkarak, tepeden verilen sisteme uyum

sağlamanın aracı haline getirdi. Paralel olarak, toplumsal yapının devlet olmadan çökeceği korkusu, en kötü devletin bile devletsizlikten iyi olduğu kanısını pekiştirdi. En yaygın alt mezhep olan Hanefilik ise ömrünü otoriteyle mücadele içinde hapislerde geçiren Ebu Hanife'nin manevi mirasına karşın, söz konusu otorite bağımlılığını meşrulaştırdı. Böylece Anadolu'nun Sünni/Hanefi cemaati derin bir kaos korkusu içinde yüzyıllar geçirdi. Dinin bekası devlete muhtaçken, dindar da din olmadan bir hiçti... En zalim yönetim bile, razı gelinmesi, üzerine titrenmesi gereken bu kadim hasletin temsilcisiydi...

Bu nedenle Anadolu bir din kalkışmasına hiç tanık olmadı. Dindarların toplumsal yükselişi, hiç şaşırtıcı olmayan bir biçimde halen onları geniş sisteme entegre ediyor ve 'beyazlaştırıyor'. Bu bir dinden uzaklaşma değil, dindarlık yolunun uzandığı nokta... Diğer bir deyişle İran cephesinden bakarsak Anadolu Müslümanlığı zaten bin yıldır 'beyazdı'.

Mısır bu iki ülkenin ortasında duruyor. Sünnileriyle ve Hristiyanlarıyla bize göre çok daha derinlikli ve felsefi bir din algısına sahipler. Bunun muhakkak ki birçok avantajları da var, ancak toplumsal açıdan bir sıkışmayı ifade ediyor. Mısır'ın çoğunluk cemaati olan Müslümanları bugüne dek ne kolayca başkaldırabildiler, ne de modern dünyaya uyum anlamında iç huzuru içinde 'beyazlaşabildiler.' Hepsi eski asker olan devlet başkanları geleneği, katı bir diktatörlüğün sorunsuzca yürütülebilmesi, toplumun örgütsüzlüğü ve parçalanmışlığı bu yapıyı destekler mahiyette. Mısır'da da biat kültürü öylesine yerleşik, kaos korkusu o denli derindi ki, toplumun ancak 'dışarıdan' müdahale ile yönetilebileceği ve aslında toplumun tam da bunu gereksindiği söylenebilirdi.

Ancak o Mısır bir anda tetiklenen bir enerjiyle ve ilk kez ayağa kalktı. Bu basit bir değişim değil... Değişmiş olanın görünür hale gelmesi. Değişmiş olanı anlamak için ise zihniyete bakmak gerekiyor. Kaosu bir tehdit olarak algılayan bir toplumun şimdi o kaosa kucak açması, kaosun temsil ettikleriyle barışma yolunda olduğunu gösteriyor. Belirsizliğe ve bilinmeyene razı olmak, aynı zamanda bu durumu idrak etmeyi de ima eder. Mısır toplumu kendi zihninde demokrasiye bir pencere açıyor. Kendisini razı gelen konumundan çıkararak, inşa edici kılıyor. Müslüman dünya herkes için hayırlı bir adım atıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Modernlerin' anatomisi (1)

Etyen Mahçupyan 2011.02.09

Asker ve yargı alanındaki reformların en önemli etkisi, siyaseti toplumun önüne bir özgürlük alanı ama aynı zamanda bir zorunluluk olarak çıkarmasıdır. Bu baskı CHP'nin yeniden dizayn edilmesine yol açarken, bu partinin oy tabanının da daha yakından ele alınmasına neden oldu.

İktidarın değiştirilmesi bu partinin oylarını artırmasını gerektiriyordu ama bunu sağlayacak 'demokratik görünümle' tabandaki çekirdek kitlenin gerçek tutumu arasında telafisi zor bir uyumsuzluk var gibiydi. Bu ikilemin aşılması için kafa yoranlar, CHP'liliğin söz konusu çekirdeğe sıkıştırılamayacağını ve modernlerin aslında iki gruptan oluştuğunu vurgulayarak, partiyi bu göz ardı edilmiş seçmen kitlesine 'bakmaya' davet ettiler. Buna göre modern kesim ikiye ayrılmaktaydı: Militarist çözümlerden yana olan ve dindarlarla birlikte yaşamayı içlerine sindiremeyen 'dışlayıcı' modernler; ve demokrat eğilimler taşımanın yanında dindar kesimlerle birliktelikten de gocunmayan 'endişeli' modernler. Bu iki grubun harmanlanmasına izin veren unsur

ise her ikisinin de laik yaşamın tehlikede olduğunu düşünmesiydi. Amaç zaman içinde 'dışlayıcı' modernleri 'endişelilere' yaklaştırmak ve böylece çekirdeği koruyarak oy artırımını sağlamaktı.

Ancak bu yaklaşım apaçık bir terminoloji hatası üzerine oturmaktaydı. Çünkü her iki grubun da endişeli olduğu açıkken, onlardan sadece birine 'endişeli' demek bu grubu yapay bir biçimde demokratlaştırma çabasından başka bir şey değildi. Sanki karşımızda bir 'iyi' bir de 'kötü' CHP'lilik vardı ve 'iyi' olanların tek özelliği bazı haklı endişelere sahip olmalarıydı. Oysa gerçek durum, bu grubun antidemokratik eğilimlerini yumuşatmayla yetindiğini, diğerlerinin 'dışlayıcılığına' karşı bunların olsa olsa ancak 'sınırlayıcı' olabildiklerini ima ediyordu.

Konu önemli olmasına karşın çok derinleşmedi, çünkü hem doğrudan siyasetin malzemesi olarak işlevselleşti, hem de elde güvenilir bir sosyolojik çalışma yoktu. Ama şu anda var... MetroPoll şirketinin henüz sonuçlandırıp kamuoyu ile paylaştığı araştırma, siyasetle uğraşan, toplumu anlamaya çalışan, Türkiye'de modernliğin zeminini irdelemek isteyen herkes için elzem bir veri tabanı sağlıyor. 'Endişeliler' başlığını taşıyan çalışma bu kesimin yoğun olarak bulunduğu varsayılan il ve ilçelerde yürütülmüş. Nitekim görüşülen 3.880 kişi geçen referandumda yüzde 62 hayır demiş ve şu an bir seçim olsa yüzde 49 oranında CHP'yi destekliyor. Ne var ki 'laik yaşam biçimi tehlikede' diyenler sadece yüzde 31,5. Söz konusu tespit CHP seçmeninin sadece endişelilerden oluşmadığını söylüyor. Nitekim 'laik yaşam biçimi tehlikede mi' sorusunu parti bağlamında ele aldığımızda, CHP'ye oy verenlerin yüzde 29'unun olumsuz yanıt verdiğini görüyoruz. Diğer bir deyişle CHP tabanında neredeyse üçte bir oranında bir de 'endişesizler' grubu var... Bu durum önümüzdeki seçimlerde asıl dinamik ve kaygan zeminin belki de burada aranabileceğine ve CHP oylarının niçin beklendiği kadar artmayabileceğine işaret ediyor.

Gelelim 'endişelilere'... MetroPoll araştırması bu grubun homojen olmadığını gösterirken birçok gözlemcinin katıldığı üçte bire üçte ikilik bölünmeyi de teyit ediyor. Buna göre endişelilerin üçte ikisi, araştırmada 'derin endişeliler' adını hak eden bir duruşa sahip. Partiye bugün siyasi kimliğini veren çekirdek ulusalcı Kemalist grup da zaten bu. Daha önceki endişesizler oranı ile birleştğinde CHP tabanını şöyle betimlemek mümkün: Kabaca yüzde 30 endişesizler, 25 'normal' endişeliler ve 45 'derin' endişeliler. Araştırmanın asıl katkısı ise bu ayrışmayı modernlik ve demokrasi kriterleri üzerinden sınavarak alt gruplaşmaları meydana çıkarması. Detayları yarına bırakarak, şu kadarını söyleyelim: Endişeli olanlar içerisinde günlük yaşam pratikleri açısından 'modern' denebileceklerin oranı 40 civarında. Endişesizlerin daha 'az modern' bir yaşam biçimine sahip olma ihtimalinin yüksekliği hesaba katılırsa, genelde CHP seçmeninin 'bile' Batılı anlamdaki modern hayat anlayışına ve değerlerine mesafeli olduğunu görmek durumunda kalıyoruz. Ancak daha çarpıcı olan veri demokrasi/militaristlik ekseninde. Çünkü görüldüğü kadarıyla endişelilerin yüzde 70'i militarist. Yine endişesizleri hesaba katarsak bunun anlamı CHP seçmeninin militarizm açısından tam ortadan bölünmüş olduğudur.

Bu tablo CHP'nin niçin böylesine paralize olduğunu, niçin siyaset üretemediğini de açıkça ortaya koyuyor. MetroPoll şirketi önümüzdeki tartışmalar açısından hayati bir çalışmaya imza atmış gözüküyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Modernlerin' anatomisi (2)

Güneydoğu'da anket çalışması yapanlar 'en önemli sorunun ne olduğu' sorusuna genellikle işsizlik ve yoksulluk yanıtını alırlar. Buradan hareketle de Kürt meselesinin temelde bir kimlik talebi olmadığına ilişkin argümanlar duyarız. Oysa bir adım ilerlenip işsizlik ve yoksulluğun nasıl çözüleceğini sorduğunuzda şu cevabı alırsınız: Kürt meselesi çözüldüğünde! Yani yaşanmakta olan gündelik sorunların altında bu bölgenin kimliği nedeniyle dışlanmışlığı yatmaktadır.

Laik kesimin 'endişelilerini' ele alan MetroPoll araştırması bu bulguya paralel bir durumun varlığına işaret ediyor: Laik yaşam biçiminin tehlikede olduğunu düşünenler de aslında bir tür dışlanmışlık duygusu içindeler. Ama arada bir fark var: Kürtlerin dışlanmışlığı devletin bilinçli ve sistematik ayrımcılığı sayesinde yaratıldı ve baskı ortamında, zor kullanılarak hayata geçirildi. Oysa 'endişelilerin' dışlanmışlığı demokrasinin doğal sonucu olarak ortaya çıkan bir yenilginin ifadesi. Ne var ki bu yenilgiyi kabullenmek kolay değil... Bunu kendinize kabul ettirebilmek, baskı altında olduğunuzu, sırf kimliğinizden ötürü haksızlıkla karşı karşıya bulunduğunuzu savunmayı teşvik ediyor. Ancak eğer bunun somut delilleri ortada yoksa, baskının daha genele yayılan bir kötü yönetimin sonucu olduğu şeklinde bir 'nesnelleştirme' ihtiyacı da ortaya çıkıyor. Böyle bir baskı rejiminin ise sizin kimliğinizi doğrudan temsil edenlerce devrilmesini beklemek şaşırtıcı değil.

Laik kesimin 'endişelileri' şimdiye kadar yaşam biçimlerine bir müdahale olmadığını açıkça söylemekle (yüzde 85) birlikte, şeriatın gelmesi korkusu yaşadıklarını (yüzde 77), AKP iktidarının demokratik muhalefeti kısıtladığını (yüzde 70), gazetecilerin fikir açıklamaktan korktuğunu (yüzde 76) düşünüyorlar. Ayrıca yargının ve üniversitenin hükümetin kontrolüne geçtiğinden (yüzde 71), Ergenekon davasının bir muhalif yıldırma operasyonu olduğundan epeyce emin (yüzde 63) gözüküyorlar. Mantıken bu 'antidemokratik' yönetime karşı demokrat bir tutumun savunulmasını bekleyebilirsiniz. Ancak 'endişeli' kesimin anlamlı bir bölümü AKP'nin zor kullanılarak düşürülmesini (yüzde 33), gerekirse ordunun yönetimi ele almasını (yüzde 58) savunabiliyor. Neden ise açık: Ordu, laikliğin garantörü (yüzde 72).

Bu tutum, yaşam biçimini tehlikede gören özgürlükçü bir toplumsal kesimin kendisini savunma hezeyanı değil. Daha da ötede tutarlı bir vesayetçilik taraftarlığı... Nitekim 'endişeliler' parti kapatmalarını (ortalama yüzde 55) savunurken, Kürtçe eğitime (yüzde 76) ve yabancıların toprak veya gayrimenkul almalarına (yüzde 80) 'hayır' diyor. Karşımızda sadece 'laik' değil, belki daha da güçlü olarak 'milliyetçi' bir kesim var.

Öte yandan milliyetçiliğin İslami kesimde de egemen olduğunu ileri sürmek mümkün. Ancak şunu söyleyebiliriz: Laik endişeler demokrat bir siyasi kimlik yaratmadığı gibi, vesayetçi tutumu pekiştiriyor. Böylece ortaya, kendisine 'demokrat' demek isteyen militarizme eğilimli bir tür modernlik çıkıyor. Yaşam biçimlerine doğrudan bir tehdit olmamasına rağmen, kaybedilmiş olan sosyokültürel iktidarın demokrasi dışı bir siyasi müdahaleyle geri alınmasını bekleyen bu kitleyi tanımlayan kelimenin 'endişe' olduğu çok şüpheli. Görüldüğü kadarıyla 'endişe', vesayetçiliği meşru kılmanın gerekçesi olarak üretilmiş bir kisveden ibaret.

Bu yargılar bir yana, 'endişelilerin' olası bir AB referandumunda 'evet' demeye eğilimli olduklarını (yüzde 57) da not edelim. Acaba bu beyanı yukarıdaki vesayetçi tutumla nasıl bağdaştırabiliriz? Görünen o ki AB, laik kesim için içi boşaltılmış bir aklayıcı referans. Sizi 'modern' yapıyor ve böylece vesayetçi konumu hafifletiyor.

MetroPoll araştırmasının kritik bir bulgusu ise bütün bu verilerin psikolojik zeminine işaret ettiği için çok uyarıcı. 'Endişelilere' göre ekonomik açıdan Türkiye'nin gidişatı kötüye doğru olmuş (yüzde 68) ve son beş yılda ülke ekonomik yönden zayıflamış (yüzde 71). Bu tespitler laik kesimin bir nesnellik sorunu olduğunu, bir tür ideolojik körlüğe hapsedildiğini akla getiriyor. Ekonomide kayırmalara ve haksızlıklara işaret edebilirsiniz ama somut verileri göz ardı etmeye başlamışsanız, ortada daha derin bir travma var demektir.

Laik kesimin asıl derdi siyasetin dışına düşmüş ve Cumhuriyet'in seksen yılının ardından böyle bir yenilgiyi hazmetmekte zorlanıyor olması. Çünkü rejim laik kimliği bir imtiyaz alanı olarak belirlemiş ve laik kesim de bu

durumu fazlasıyla kanıksamıştı. O nedenle şimdi militarizme tutunmasına ve edilgenliğinin üzerini yapay bir 'endişe' kaygısı ile kapatmaya çalışmasına da şaşırılmamak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anormallik

Etyen Mahçupyan 2011.02.13

Pınar Selek davasında mahkeme beraat kararında bir kez daha direndi. Sadece Selek'in yakınlarını değil, Türkiye'de hukukun nesnel bir hakemlik müessesesi olmasını ve gerçekten adalete hizmet etmesini isteyen herkese umut veren bu karar, akıl dışı yargılama sürecinin sonunu ifade etmiyor.

Çünkü Yargıtay Genel Kurulu'nun ideolojik inadının devam edip etmeyeceği bilinmiyor. Beraat kararına mahkeme önünde sevinen insanlara baktığınızda bu ülkede 'hukuk' denen alanın nasıl tersyüz edilmiş olduğunu ve bizlerin bu hastalıklı durumu ne denli kanıksadığımızı anlıyorsunuz. Çünkü Selek davası deliller açısından en net davalardan biri. Suçlamaların hiçbir maddi temeli olmadığı gibi, ortada bir suçun olduğu dahi kanıtlanmış değil. Savcılık önce bir patlamayı sabotaj kılıfına sokuyor, ardından ısmarlama olarak suçlanmak istenen birini o sabotajın faili haline getiriyor. Ne var ki bütün bilirkişi raporları olayın sabotaj olmadığını söylemekle kalmıyor, suçlamayı kesinleştirmek üzere bulunan 'suç ortağının' da Selek'i hiç tanımadığı, onun adını zor altında telaffuz ettiği ortaya çıkıyor. Bundan sonrası daha da müdanasız... Çünkü nihayetle 'suç ortağı' beraat ettirilirken, bizzat o kişinin yalancı tanıklığıyla suçlanan Selek müebbet hapisle cezalandırılmak isteniyor.

Bunun bir hukuk süreci olduğunu söylemek çok zor. Karşımızda hukuku ve yargı sistematiğini kullanarak kendi ideolojisi doğrultusunda açıkça hukuku ihlal ederek 'siyaset' yapan devlet organları var. Bir kanatta İçişleri Bakanlığı ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü bulunuyor. Bu kurumlar mahkemenin ilk tahliye kararından 'rahatsızlık' duyduklarını belirterek mahkeme üzerinde baskı kurmakla kalmadılar, bu yazıya imzasız ve tarihsiz bir 'bilirkişi' raporu da eklediler. Öteki tarafta ise Yargıtay bulunuyor... İlk beraat Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından bozulmuştu. Mahkeme ikinci kez beraat verirken, Yargıtay Başsavcısı da Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na müracaat ederek Ceza Dairesi'nin bozma kararına itiraz etti. Ancak Genel Kurul oyçokluğuyla beraatin bozulmasını onayladı. Bu kararın gerekçesi, hem bilirkişi raporlarının hem de Yargıtay Başsavcısı'nın değerlendirme metninin yanlış yorumlanmasına dayanmaktaydı...

Yargıtay'ın tutumunu kişisel bir düşmanlıkla açıklayamayız. Muhtemelen tanımadıkları, hayatlarında görmedikleri biri hakkında tümüyle mesnetsiz bir hüküm vermek, üstelik o kişinin ağırlaştırılmış müebbet hapisle cezalandırılmasını istemek kolay bir iş olmamalı. Bunu yapabilmek, insani bir bakıştan ve adalet kıstasından uzaklaşmayı, ideolojik bir aygıtı dönüşmeyi gerektirir. Bu durum normalle anormalin yer değiştirmesidir... Bugün 12. Ağır Ceza Mahkemesi'nin beraat kararında ısrar etmesini anormal bir durum olarak algılıyor ve Türkiye'de adil bir mahkemenin de olabileceği umudunu yükseltiyoruz. Oysa bu 'normal' olan sonuç... Ne var ki ülkede 'anormallik' o denli normalleşmiş ki, artık gerçek normali bile hayretle karşılıyor.

Anormallik bir yandan ideolojik olarak bizlere kabul ettirilmiş, diğer yandan da kendi kurumlarını üreterek bir sisteme dönüşmüş. Bunun en belirgin ipuçları sistemi oluşturan kurumların müdanasızlığında görülüyor. Türkiye'de devlet kurumları kendilerini hukukun, toplumsal ve ahlaki bir denetlemenin dışında sayıyorlar.

Böylece hukuk, devletle toplum arasındaki hiyerarşiyi yeniden üreten bir mekanizma haline gelirken, keyfilik devlet kurumları için doğal bir hak gibi yorumlanıyor.

Aksi halde Jandarma'nın Bitlis çevresindeki, JİTEM'in Güneydoğu'nun her tarafındaki toplu mezarlarını da anlamak mümkün değil. Bir hukuk devletinde, insani duygularını yitirmemiş bir yönetim sisteminde ancak 'anormal' bir eylem olarak ele alınabilecek bu tasarruflar, bizde 'normal' uygulamaya dönüşmüş. Öldürülmüş olanların PKK'lı olması, sadece onlara değil, o kişilerin yakınlarına da insanlık dışı bir biçimde muamele etmeye yetiyor. Öte yandan bu kişilerin gerçekten PKK'lı olup olmadıkları da belli değil, ama Jandarma'nın bu türden bir hesap verme kaygısı yok... Hiç olmamış... Müdanasızlığın nedeni bilinçli bir kasıttan ziyade, 'normalin' resmi ideoloji ve devletin kurumsal kültürü sayesinde içdiş edilmesi, 'anormalin' bir tür normal haline gelmesi.

Türkiye'nin neredeyse bütün temel sorunları bu zemin üzerinde yeşerdi. Bu ülkenin sağlığına kavuşması için artık bütün bir devlet yapısının insanileştirilmesi, toplumla barışması gerekiyor. Devlete 'hasta' olduğunun bizzat toplum tarafından söylenmesi gerekiyor. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ataerkilliğin çirkin yüzü

Etyen Mahcupyan 2011.02.16

Türkiye'de son on beş yılda bir zihniyet değişimi yaşandı. Ancak toplumsal zihniyetler hiçbir zaman bir zihniyetten diğerine dönüşmeyi ifade etmez. Eski zihniyetin bir bölümü yeni olanın bir bölümüyle bütünleşerek kendine has bir sentez yaratır.

Türkiye'de de, otoriterliğin meşruiyet kaybettiği bir küresel ortamda, ataerkilliğin modernliğe adapte olmuş yüzü ile demokratlığın İslami duyarlılığa hitap eden tarafı arasında özgün bir birleşme yaşandı. Ancak bu sentez henüz oturmuş, derinleşip içselleşmiş değil. Bu nedenle İslami kesim ve AKP, otoriterliği gördüğünde demokratlaşırken, karşısında demokrasi gördüğünde de ataerkilliğe dönüşüyor.

Hem demokrat olmak isteyen, hem de başkalarından ataerkil onay bekleyen bir ruh hali bu... Söz konusu gerilim kişilerden uzaklaşıp toplumsallaştığında ise zihniyetimizin 'çirkin yüzü' daha da bariz olarak ortaya çıkıyor.

Kıbrıs bunun örneği... Sürecin temelinde meşru bir askerî harekâtın, hiç de meşru olmayan bir ikincisiyle desteklenmesi yatıyor. Bu sayede Türkiye kendisine pazarlık payı olarak kullanacağı bir toprak parçası edinirken, Kıbrıs'ın sosyal dokusunu da mahvetti. Çünkü bu fazladan toprak iştah açıcı olduğu ölçüde hem Türkiye'den göçe neden oldu, hem de Kıbrıs'ı bir rant, yolsuzluk ve yozlaşma alanı haline getirdi. Zaman içinde üretim anlamını yitirirken, talan sayesinde yükselen ve Türkiye'deki siyasi mafyadan beslenen bir sömürücü sınıf türedi. Kuzey'de tutulan ordu üzerinden akan para ise tüm bürokratik kadroyu içine alarak, Ada'yı Türkiye'nin parazit uzantısı kıldı. Kısacası Kuzey Kıbrıs 'kurtuldu', ama insanlığını, haysiyetini, kişiliğini kaybetti.

Türkiye ise bu durumu küçümsedi. Toprağa bakmaktan insanları göremeyen bir devlet tavrının ardına gizlenirken, Kıbrıslılardan da kendisine şükran duymasını bekledi. Gelineen noktada Kıbrıslılar Kuzey'in nüfusu içinde yüzde 20'ye indiler. Türkiyelilerle hiçbir zaman 'kanları' uyuşmadı. Onların gündelik hayata yansıyan aşırı faydacı, manipülatif, saldırgan ve kibirli tavırlarını hazmedemediler. Türkiye giderek bir kurtarıcı olmaktan çok

sömürgeci gibi algılanmaya başlandı ve bu algılamanın haklı olduğunu gösteren sayısız olay yaşandı. Yozlaşmanın siyasetle bütünleşmesi ise Kıbrıs'ı kaba milliyetçiliğin ve son dönemde ulusalcılığın zeminlerinden biri kıldı. Bu durum toplumu daha da yabancılaştırdı ve kendisini parayla susturulan bir esaret nesnesi olarak hissetmesine neden oldu.

Yaşanan son olaylarda tahrik ve manipölasyon olabilir. Sendikaların etik olmayan, fırsatçı bir siyaset izledikleri de yanlış bir tespit olmaz. Ancak meselenin özünde Kıbrıs'ın sadece toprağının değil, insanının da işgal altında olması yatıyor. Bu sadece manevi bir sıkışmışlık değil. 'Türk' sermayesi adım adım Kıbrıslıların kurumsal yapısını devralırken, tükenen ekonominin bedeli olarak yapılan yardımlar da ekonominin insani gücünü 'satın alıp' bir sömürü sistemiğine asimile ediyor. Kıbrıslıların büyük kısmı yapılan gösterilerdeki bazı pankartlarda yazılanlara katılmayacak olsalar da, Türkiye'nin 'işlevi' konusunda net bir fikre sahipler. Aksi halde on binlerce insan o mitinglerde bir araya gelmezdi. Düşünün ki Kuzey'in en önemli ekonomik öznesi 'TC Yardım Heyeti'... Yaratılan sistemin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi olan bu kurumun başındaki kişi ise artık Türkiye'nin büyükelçisi! Bu tercihin Mübarek'in Süleyman'ı atamasından büyük bir farkı yoktur. Söz konusu tasarrufu Kuzey'in ceza yasasındaki 'KKTC ile Anavatan'ın arasını açmak' maddesi ile birleştirdiğinizde, 'sömürge' kelimesinin hiç de yersiz olmadığını idrak edebilirsiniz.

Başbakan'ın "Kıbrıs Türk'ünün menfaatlerine zarar veren, Güney Kıbrıs'ın ekmeğine yağ süren" şeklinde tanımladığı itirazlar, aslında yılların söylenmemiş, söylenememiş tepkisine tercüman oluyor. Türkiye ise ataerkilliğin kendini beğenmekle kalmayıp, saygı, övgü ve yüceltme bekleyen ruh hali içinde bu tepkiye şaşıyor. Çünkü kendi yaptığının farkında bile değil... Hâlâ meseleye "Güney Kıbrıs'ın ekmeğine yağ sürme" üzerinden bakıyor, Kuzey toplumunu bir dış politika malzemesi, uluslararası bir 'milli' meselenin konusu olarak görüyor ve bu bakışın Kuzey'in rehin alınması olduğunu düşünmek istemiyoruz. Kıbrıslıların 'Kıbrıs Türk'ü' falan değil, milliyetçi bir homojenleştirmeyi hak etmeyen, kendi iradeleri ve hakları olan insanlar olduklarını da anlamıyoruz.

Çünkü ataerkiliz... Aynen AKP gibi, bizler de değişiyoruz... Ama hayalimizdeki kişiliğimiz uğruna karşıımızdaki insanı feda etmeyi mümkün kılan eski tortuları ruhumuzdan ve zihnimizden temizlemiş değiliz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasî akılsızlık

Etyen Mahçupyan 2011.02.19

Toplum olarak bazı gerçekleri görmek, sorunun adını koymak zaman alıyor. Kürt meselesinde bugün hemen herkesin üzerinde uzlaştığı iki kanaat var: Bu sorun devletin ve PKK'nın karşılıklı olarak silahlı çatışmayı beslemesi sayesinde böylesine kangren hale geldi, çünkü bu süreçte hem devlet hem de PKK, silah sayesinde yeniden üretilebilen sistemlere dönüştü.

İkinci olarak Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlar söz konusu sürecin doğrudan tetikleyicisi oldu ve devletin açık tahriki Kürtlerin PKK'laşmasına hizmet etti.

Görünüşe bakılırsa bugün meselenin çözümünü isteyen bir iktidara sahibiz ve arkasında da buna büyük oranda destek veren bir toplumsal kesim bulunuyor. Bu durumda beklenen şey bazı reform adımlarının atılması, ama en azından sorunu daha da derinleştirecek adımlardan kaçınılması olmalı. Oysa epeyce garip bir

sürecin içindeyiz: Silahların durmasını amaçlayan, meselenin siyasi alana taşınmasını isteyen hükümet, aynı anda bunu engelleyen bir davaya önyak oluyor ve yargının reform adımlarını kadük etmesini de engelleyemiyor. Son dönemdeki 'siyasi akılsızlık' olarak nitelenebilecek irili ufaklı olaylardan muhakkak ki en barizi KCK davası... Olayın arka planında PKK'nın siyasi alana tahakküm kurma isteğinin yattığı yadsınamaz. PKK neredeyse 'devletimsi' bir yapılanma yaratmaya çalışıyor ve sistemi de KCK üzerinden kuruyor. Öyle ki sivil toplum kuruluşlarından belediyelere, bütün kurumsal yapıların personel yapısından işlevlerine kadar her şey KCK şemsiyesinin altında telakki ediliyor. Böylece bu kurumlar gerektiğinde PKK'nın direktifleri doğrultusunda ve birbiriyle uyumlu kararlar alabiliyorlar. PKK'yı bir 'tarihsel yargılama hareketi' olarak görenler, KCK'yı da bu hareketin toplumsal alandaki izdüşümü haline getirmenin peşindeler.

Dolayısıyla KCK'nın, PKK'nın uzantısı, devamı, hatta bizzat kendisi olduğunu öne sürebilirsiniz. Ne var ki bu hareketi durdurmak için hukuku araçsallaştıramazsınız. Çünkü o zaman KCK davaları küçük birer Diyarbakır Cezaevi'ne dönüşür ve PKK'lılığı anlamlı kılarak besler. İlerde geriye baktığımızda da bu davaların aslında devletle PKK'yı aynı amaçta buluşturduğunu ve çözümünü en azından ertelediğini, belki de engellediğini fark ederiz. Üstelik bütün bunların sorunu çözmek isteyen bir iktidar döneminde yapılmasını ise herhalde açıklamakta epeyce zorlanırsınız.

KCK ağının PKK'nın ideolojik ve toplumsal uzantısı olması, 'terör örgütüyle bağ' kapsamında ele alınıyor. Ne var ki bu bakış, giderek milyonlarca insanın PKK'lı addedilmesini ima etmekte. Oysa ortada basit kıstaslar var... Örneğin bugün KCK davalarında yargılanan insanlar silah kullanmış, şiddete bulaşmış değiller. Nitekim 'suç' isnadları arasında miting ve kampanya düzenlemek, belediye personeline verilen eğitimlere katılmak, hatta AİHM'ye dava götürmek bile bulunabiliyor. Bunlardan hareketle zanlılar 'terör örgütüne üye' muamelesi görüyorlar. Bu zorlama yaklaşımın bir 'siyasi akılsızlık' haline geldiğini ve çözümün çitasını her geçen gün yükselttiğini görmemek zor...

Ancak özellikle Diyarbakır'daki KCK davasında devlet siyaseti bizzat hukuki ihlaller üzerinden yürüyor. Örneğin tahliye talepleri 'suçun niteliği' bahane edilerek reddediliyor. Oysa bu reddin geçerli olması için, sanığın yeniden suç işlemesine dönük bir şüphenin bulunması, sanığın kaçma veya delilleri karartma ya da tanık ve mağdurlara baskı yapma ihtimalinin bulunması gerekiyor. Üstelik bu gerekçenin her bir sanık için ayrı ayrı sunulması da hukukun gereği. Mahkeme ise bu durumu bilinçli olarak göz ardı ediyor. Sanki davanın AİHM'ye gitmesini teşvik eden bir tutum içindeler.

Bu arada, sanıkların toplu savunmalarının Kürtçe okunması da reddediliyor. Oysa bu durum diğer KCK davalarında sorun yaratmamış, toplu savunma iki dilde okunduktan sonra Türkçeye geçilmişti. Diyarbakır'da da sanıklar aynı talebi seslendirdiler ama mahkeme bu yolu kapadı. Sonuç, her KCK davası ile birlikte Güneydoğu'nun ideolojik ve siyasi olarak daha da PKK'lılaşmasıdır. Daha önemlisi, eğer hukuk ve yargı buysa, Kürt hareketinin hiçbir zaman silah bırakmaması gerektiğine ilişkin bir kanaatin giderek özellikle genç kuşakların zihnine yerleşmesidir. Eğer iktidarda Kürt meselesinin çözümünü istemeyen bir parti olsaydı, herhalde bundan farklı bir tutum izliyor olmazdı.

PKK'nın siyasallaşması çözüm için zorunlu bir koşul... Ve bu insanların siyasallaşması, onların PKK'lı olmaktan çıkmaları anlamına gelmeyecek. Umarım akılsızca bir hayalin peşinden gitmeyiz.

Gülen hareketinin kitabı

Etyen Mahçupyan 2011.02.20

Geçenlerde Zaman gazetesinde ilginç bir fotoğraf vardı... Fuar alanı benzeri bir mekanda aynen bilet kuyruğu gibi uzayıp giden insanlar.

Ön planda bir öbek başörtülü hanım ise, muhtemelen sıradaki eşlerini veya çocuklarını beklemekteler. Fotoğraf, Amerikalı araştırmacı Helen Rose Ebaugh'un yazmış olduğu 'Gülen Hareketi: Sivil Bir Hareketin Sosyolojik Analizi' adlı kitabın Ankara'daki tanıtımına ve imza gününe aitti. Habere göre 1'de başlayan program 5'e kadar sürmüştü, isteklilere kitap yetiştirilememiş ve yazar da bu ilgi karşısında şaşkınlığını gizleyememişti.

İmza gününün kendisi bile sosyolojik açıdan çok heyecan verici bir olayla karşı karşıya olduğumuzu söylüyor. Muhtemelen görev duygusu ile dayanışma isteğinin, özgüvenin tescili ihtiyacı ile düpedüz merakın iç içe geçtiği bir ruh halinin yarattığı bir talep patlaması bu. Gülen hareketinin başarısının sırrı, bu toprakların tekke/zaviye ağı üzerinden yüzyıllar boyunca yaşatmış olduğu elit üreten kültürel damarın, bu ihtiyacı günümüzün modern dünyasına entegre etmeyi başarabilen bir rehber sayesinde ihya edilmesidir. Gülen hareketi insanları sadece kendisi olmaktan çıkararak, onları bizzat kendi gözlerinde daha anlamlı kişiliklere, daha üst bir kültürel ağı kurucu parçaları haline dönüştürüyor. Bu manevi yönü çok güçlü olan bir tür 'sınıf atlama' mobilizasyonu. Toplumsal ihtiyaçlara cevap veren hizmetler, aynı zamanda söz konusu hizmetlerin taşıyıcılarını farklı bir kültürel derinliğe taşıyarak, hayatlarını kendi gözlerinde anlamlı kılıyor. Ancak aynı etkileşim, paylaşım ve dayanışma ağı, tam da aynı hizmetler üzerinden daha başarılı işadamları, meslek erbabı ve fikrî önderler yaratıyor. Harekete kuşkucu bakanlar paranın nereden geldiğini sorgulamakta haklılar, çünkü bunların çoğu söz konusu dünyayı anlamakta zorlanıyor. Oysa Gülen hareketi, çeperden merkeze akan bir bağış sisteminin çok ötesinde, doğrudan çeperde kaynak yaratabilen ve bunu iş dünyasının kuralları içinde rasyonel bir biçimde gerçekleştirebilen bir mobilizasyon. Bu kalın damarlar, rehberlik müessesesinin saygınlığı sayesinde, çok geniş kitlelerdeki tatmin olmamış 'anlamlı işlere katkıda bulunma' isteğinin ifadesi olan sayısız kılcal damarlarla bütünleşiyor.

Kitabı kapışılan Ebaugh da, laik kesimin Amerika'daki temsilcisi olarak finansman sorununun peşinden gitmiş. Aynı zamanda hareketin mensuplarının adanmışlıklarını da anlamaya çalışmış. Bu Amerika'dan bir bakış için epeyce doğal, çünkü herkes genelde kendi yadırgadığını merak eder... Ancak çoğu araştırmacı için çıkış noktaları bir süre sonra yeni kapılar açan birer anahtara dönüşür. Bugün Gülen hareketini inceleyecek herhangi birinin, bu hareketin ülkedeki ideolojik atmosferden nasıl etkilendiğini ve onu nasıl etkilediğini, hâkim zihniyet ortamı ile nerelerde buluşup ayrıştığını, resmî ideolojinin üretmiş olduğu hegemonyayı ne derece beslediğini ve aynı zamanda ona hangi noktalarda ve araçlarla direndiğini anlamaya çalışması beklenir. Bu hareketin, maneviyatın uç noktalarından maddeciliğin en uzağına kadar nüfuz edebilme özelliğinin yarattığı karmaşık uyum mekanizmalarını ve doğal iç gerilimlerini açığa çıkarması umulur. İstese de istemese de, varlığıyla, var olma biçimiyle ve algılanmasıyla kaçınılmaz olarak bir 'siyasi' aktör olan bu hareketin değişim süreci, nesiller arası farklılaşmaları, Türkiye'nin temel meseleleri karşısında ne tür stratejik duruşlar sergilediği de herhalde her araştırmacının merakını celbedecek kadar ilginçtir...

Ne yazık ki Ebaugh'un çalışması bu derinliğe sahip değil. İstanbul'daki sunuşunda kendisini anlatırken kullandığı tarz ve argümanındaki boşluklar da zaten böyle bir derinliğin beklenmemesi gerektiğini dinleyiciye söylüyordu. Zaman'daki mülakatta hareketin doğuşunu Marksizm ve feminizm gençliği ele geçirmek istemesine ve 'halkın' da bundan korkmasına bağlaması ise ancak gülümseme ile karşılanabilir. Hele hareketin

gücünün temelinde bir 'Türk anlayışı olan misafirperverliği' bulması herhalde ancak mizahi bir yoruma tabi olabilir.

Kitabın kendisi de maalesef aynı yüzeyselliğe sahip. Bir dizi görüşmeye dayanarak kitap yazan, ama nesnelliğini kaybetmemek için Fethullah Gülen'le görüşme fırsatını kullanmayan bu araştırmacı için söylenecek tek şey, anlama faaliyetinden korktuğudur. Bunun için kendisini suçlayamayız... Ne de olsa kendisini en iyi yine kendisi bilir. Ama Gülen hareketindeki karar alıcıların bu tür çalışmaların, psikolojik olarak onlara iyi gelse de, nihayetle kendi hanelerine artı yazmadığını görmelerinde yarar var. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Modern' sosyal bilim

Etyen Mahcupyan 2011.02.23

Sosyal bilimlerden beklenen, bizi çevreleyen ve içine alarak şekillendiren toplumsal durumu anlamaya çalışması olmalı.

Ama modern sosyal bilim bu amaçtan epeyce uzaklaşmış durumda. Sosyal bilimciler giderek bize neyin olması gerektiğini söylüyor ve 'siyaset' yapıyorlar. Geçenlerde Radikal gazetesi de, kendi meşrebi doğrultusunda Yeşim Arat'ın bir makalesini gündeme getirmişti. "Türkiye'de din, siyaset ve cinsiyet eşitliği: Demokratik bir paradoksun işaretleri mi?" başlıklı makalede Arat şu tezi öne sürmekteydi: Dinî özgürlüklerin artması cinsiyet eşitliğini azaltıcı bir etki yapmaktadır; çünkü bu değerler kadına ikincil bir rol biçmekte, onun önündeki seçenekleri azaltmakta, bağımsızlığını kısıtlamaktadır.

Böyle bir teziniz varsa onu nasıl sınırsınız? Tabii ki öncelikle başörtülülerin ve aile kurumunun nasıl etkilendiğine bakar ve bunun kamusal hayata nasıl yansıdığını anlamak istersiniz. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde, Arat'ın böyle bir kaygısı gözüküyor. Makale İslami değerleri yaygınlaştırarak kadını eşitsizliğe mahkum etme ihtimali taşıyan örnekleri sıralıyor. İmam hatip okullarının, kadrolaşmaların, müfredatın, Diyanet'in ve yasaların etkisi söz konusu ediliyor. Ama her nedense etkilenene bakma arzusu duyulmuyor. Bu etkilerin ne denli olumsuz oldukları ayrı konu, ama tümüyle olumsuz olsalar bile asıl önemli olanın toplumun nasıl etkilendiğini anlamak olduğu çoktan unutulmuş gözüküyor. Bu bağlamda Arat, Tuzla Belediyesi'nin kadını erkeğe hizmet edecek bir varlık olarak sunan ve eğer gerekirse kocanın karısını dövmesine cevaz veren 'evlilik broşürüne' atıfta bulunuyor. Ama Tuzla'daki dindar ailelerin buna ne kadar itibar ettiğini merak ediyorsanız boşuna beklersiniz. Arat için kötü etkilerin varlığı yeterli... Müslüman dindarların bu etkilerin altında kalacağına dair sanki kadim bir iç bilgiye sahip.

Öte yandan laik kesimin de Kemalizm'in olumsuz etkisinde olduğunu hatırlayabiliriz. Ancak Arat böyle bir gönderme yapmıyor... Belki de laik kesimin tersine, dindarları yönlendirilebilir veya ontolojik olarak 'zayıf' buluyor. Tezini güçlendirmek üzere yazar, başörtüsü meşruiyet kazandıkça başı açık kadınların baskı hissettiklerini söylüyor ama buna ilişkin örnek sunmuyor. 'Az sayıda kanıt' olmasına karşın cemaatlerin iç değişime direndiklerini ise özgüvenle söyleyebiliyor. Buna karşılık dindar kesimdeki özgürlükçü değişimin sosyal ve kültürel alandaki işaretlerini ise 'tekil gelişmeler' olarak nitelendiriyor.

Kısacası İslami duyarlılığa sahip kesimdeki her olumsuz tekil olay daha geniş bir toplumsal kötüleşmenin işareti olabilirken, olumlu değişimin işareti olan eğilimler 'tekilleştirilerek' anlamsız kılınmaya çalışılıyor. Böylece

başörtüsü meselesi 'dinin dikte ettiği' bir olgunun laik anayasa ile çatışması olarak sunulabiliyor. Belki tekrarlamaya gerek yok ama, tabii ki Arat'ın analiz dilinde 'dindarın tercihi' gibi bir kavrama rastlayamıyoruz...

Bütün bunlar bir yana yazarın objektiflik gibi bir kaygısı da var. AKP'nin liberal ve demokrat bir programının olduğunu, BM çerçevesinde 'Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Anlaşması'na imza attığını, Avrupa'ya karşı olan husumetin aşılmasını sağladığını ve gizli bir gündeminin olmadığını belirtiyor. Sorun tabanda! AKP iktidarı dindarları kamusal hayata taşıyor, onlar da dindar oldukları için muhafazakâr davranıyorlar. Bu eğilimin geçerli olduğu açık... Ama acaba ne kadar? Hangi alanlarda? Ve nasıl değişiyor? Bunlar hakkında fikir edinemediğimiz gibi, başörtülü kadınların söz konusu ortamda nasıl bir mücadele içinde olduklarını ve bu mücadelenin etkilerini de okuyamıyoruz. Çünkü Arat bu tür sorular sormuyor. Bunların yanıtlarıyla ilgili gözükmüyor. Anlama çabasından ziyade, tepeden bir uyarı yapmayı daha cazip buluyor...

Bu 'yerli oryantalizm' İslami değerleri eşdüzeyli bir kültürel olgu olarak değil, zımnî bir geriliğin taşıyıcısı olarak ele almaya mahkum. O kadar ki sonuç bölümünde 'asli laik tercihlerden' söz edilerek ontolojik açıdan dindarlığın ikincil olduğu söylenebiliyor. Liberal ve demokrat olmadığı söylenen Cumhuriyet kurucularının 'liberal İslam yorumuna' sahip oldukları önermesi ise yaşanan sıkışmanın niteliğini ortaya koyuyor.

Arat'ın makalesi tipik bir katkı. 'Modern' sosyal bilimlerin anlama faaliyetinden duyduğu korkuyu cisimleştiren örneklerden biri. Çünkü anlama çabası, dışımızdaki gerçekliğin bizim sandığımızdan çok daha karmaşık olduğunu ve bize benzemeyeni mahkum ederek kendimizi gizlice yüceltmenin mümkün olmadığını gösterecek. Modern sosyal bilimin yetersizliğinin altında bariz bir özgüven eksikliği ve kimliksel muhafazakârlık var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Çağdaş' sosyal bilim

Etyen Mahçupyan 2011.02.24

Batı dünyasının kendi 'doğusuna' bakarken geliştirdiği oryantalizm, anlamadan ziyade betimleme amacını taşımaktaydı.

Betimleme yeterliydi, çünkü okuyucu doğunun tasvirini gördüğünde zaten onun ne olduğunu 'anlayacaktı'. Batı'nın tasavvurundaki medeniyetler hiyerarşisine kanıt oluşturmak için Batı'ya benzememek yeterliydi. Gerçi oryantalizm gücünün entelektüel hegemonyasına ontolojik kılıf kazandıran bir yaklaşımdı, ama oryantalistler son kertede kendilerini 'had bilmeye' mecbur hissettiler. Çünkü bilimsellik baktıkları dünyaya mesafe almayı gerektiriyordu. Böylece kendilerini tepeye yerleştirirken aynı zamanda 'nesnel' de gözüktüler ve hatta bazen olabildiler. Ne var ki genele baktığımızda söz konusu nesnellik ideolojinin gizlenmesine yarayan bir araçtı ve ideoloji denen de, en kestirme haliyle bir tür elitizmdi. Çünkü hiçbir tekil ideoloji Batı'yı temsil edemese de, Batı'nın Doğu karşısında elit bir konumda olduğu su götürmezdi...

Oryantalizm Türkiye'de de kendilerini modern görenlerce sahiplenildi. Ancak haddini bilmeyi ima eden bir nesnellikten ziyade, doğruyu bilenlerin cahilleri eğittiği ve dönüştürdüğü bir sistem olarak kurgulandı. 'Çağdaş' kelimesi söz konusu aksaklığı giderecek olan kavramdı. Çağdaş olanların diğerleri üzerinde doğal bir yönetme yetkisi vardı ve buna hak sahibi olan bir elite gönderme yapıyordu. Buna paralel olarak Türkiye'deki sosyal

bilim de temel nitelik itibarıyla baktığı nesne ile mesafesini kaybeden bir tavra dönüşerek 'halka' olması gerekeni vazedip durdu.

Oryantalist duygu ve bakış merkezdeki elit etrafında hızla sistemleşirken, Anadolu kentlerinde de kendine özgü bir melezleşme üretti. Muhafazakâr dünyanın içinden gelen birçok aile, Tanzimat'tan bu yana olan değişimi Kemalizm sayesinde perçinlediler. Merkeze uyum sağlanması birçok aileye refah ve itibar getirdi. Dindarlıkla 'çağdaşlık' aynı evlerde yan yana yaşanabildi. Ama bu durum aynı zamanda bir yüzeyselleşmeydi ve esas olarak da elitizmi taşıyan bir tür yapay aristokratik zümre üretti.

Bugün bazı araştırmacılar 'şehirli muha-fazakârlık' dedikleri söz konusu kategorinin kaybolmasına hayıflanıyorlar. Artık CHP merkez yürütme kurulu üyesi olan Binnaz Toprak da bunlardan biri. Bu elit kitlenin yok olmasının nedeninin doğrudan merkezin zayıflaması ve Kemalizm'in ideolojik açıdan anlamsızlaşması olduğunu görmek istemiyorlar. Bu elit kesime doğan çocuklar, kendi aile çevrelerine sahicilik atfetseler de, sosyal bilimcilerin söz konusu kesimin yapaylığını ve içinde oldukları yabancılaşmayı görmeleri beklenirdi. Ama böyle olmuyor, çünkü yerli oryantalizm kendi toplum tasavvurunun ötesindeki değişimi anlamaya ehil gözükmüyor. Bu nedenle Toprak için dindarların kendi içinde yaşanan değişimin fazla bir anlamı yok, çünkü 'çeşitlilik' ancak dindarlığın ötesine uzanan 'çağdaş' laiklikle sağlanabiliyor.

Bu bağlamda örneğin Toprak'ın başörtüsü meselesinin kapalı kapılar ardında siyasi parti liderlerinin anlaşmasıyla çözümlenmesi önerisi de şaşırtıcı olmuyor. Nitekim söz konusu yeterliliğin ardında siyasetin toplumsal üzerindeki hegemonyası ve siyasetçinin elit konumu yatıyor.

Şimdi kendisi de bu elitin parçası olan Toprak'ın en ses getiren çalışması ise 'mahalle baskısına' ilişkindi. Bu çalışmada dindarların baskısını anlamak üzere laik kesimdeki insanlara sorular sorulmuş, üstelik derinlemesine mülakatlar yapılmıştı. Diğer bir deyişle araştırmacı 'mahalle baskısının' bir kesimin kendi içine yönelik zorlaması olduğunu bilmemek bir yana, dindarları en katı laik anlayışa sahip insanlarla ölçmeye kalkmıştı. Derinlemesine mülakat ise ancak konuşulan kişinin 'anlaşılmasına' hizmet eden bir teknikti ve Toprak'ın çalışması bize laik kesimin dünyası hakkında fikirler sunabilirdi. Ama o bütün bunlardan 'dindar baskısı' sonucu çıkardı, çünkü hedef buydu...

Açıkça söylemek gerekirse bu, son yıllarda üretilen en skandal nitelikteki çalışma oldu. Harcanan emek, hasarlı ve manipülatif bir sosyal bilim bakışına kurban gitti ve siyasi bağlamda elitizmin sesi olarak işlevselleşti. Tek parti döneminin eserlerini hatırlatan bir biçimde, bu örnek de 'çağdaş' sosyal bilimin, bırakın anlamayı, betimleme amacına bile hizmet edemediğini gösteriyor. Çünkü 'çağdaşlık' sosyal bilimin meşruiyetini sağlayan mesafe kavramını yok ediyor, bulmak istediğinin cazibesine kapılıp, nasıl bulduğu üzerine kafa yormuyor.

Türkiye'de sosyal bilimin temel meselesi, sosyal bilimcinin elit bir zümre, üst düzey bir kimlik oluşturması, gönüllü literatilikten kurtulamaması gibi gözükmüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihin ironisi

Etyen Mahçupyan 2011.02.27

Osmanlı'nın kalıntıları üzerinde kurulan Cumhuriyet'in en büyük yanılgısı, fazlasıyla pozitivist olmaktan gelen iyimser bir yüzeyselliğe sahip olmasıydı.

Dolayısıyla yönetici elit kadrolar toplumu tepeden kurallar ve yasaklar koyarak 'medenileştireceklerini' sandılar, çünkü kendilerinin 'medeni' olmalarına taşıdıkları güvenle, halkın da zamanla kendilerine benzeyeceklerini umdular. Oysa bu bakış yöneticilerle yönetilenler arasında ancak bugünlerde tam anlamıyla aşılabilen bir psikolojik mesafe yarattı ve derin bir yabancılaşmaya neden oldu. Cumhuriyet'in 'medeniliği' laiklik bağlamında tanımlaması ise bu yabancılaşmaya cemaatsel bir nitelik kazandırdı. Böylece bir yandan İslamî duyarlılık taşıyan kesimler içe kapanırken, laik kesim de laikliği bir yaşam tarzı haline getirerek cemaatleşti. Bugün içki meselesindeki laik duyarlılığın nedeni de bu... Çünkü içki, laik kesime has, ona ait bir yaşam biçiminin belki de en önemli sembolik taşıyıcısı. Bu ayrışmanın devletin otoriter karakteri ile birleşmesi ise, iktisadî ve siyasî alanlarda laik kesime imtiyazlar sağlayan bir toplumsal düzenin oluşmasına neden oldu.

Ne var ki laik kesim ülkede cemaatçiliği pekiştirenin kendisi olduğunu, bu arada bizzat kendisinin de cemaatleştiğini idrak edemedi. Onlar meseleyi hâlâ medeni olanlarla olmayanlar arasındaki bir mücadele olarak algılamaya devam ettiler. Ta ki 'medeni' olmanın bir yaşam tarzından ziyade bir zihinsel açıklık ve siyasî reformizm ima ettiğini vurgulayan günümüz 'post modern' anlayışı ortaya çıkana kadar... Laik kesim post modern durumdan hiç hoşlanmamakla kalmadı, sıkı sıkıya modernliğe yapışma refleksi içinde davrandı. Bu ise, onların toplumla olan mesafesini artırdı, cemaat yapısını siyaseten muhafazakârlaştırdı ve apolitikleştirdi.

Bugünlerde tartışılan iki soru var: Acaba CHP'nin AKP'yi seçim yoluyla devirmesi mümkün olabilir mi? Ve acaba CHP'nin yerine veya onun yanında 'gerçek' bir sol partinin şansı var mı? Bu iki soru siyaseten bağlantılı, çünkü yeni bir sol partinin çıkışı CHP'nin başarısızlığını gerektiriyor. Yani yukarıdaki iki sorunun sadece biri gerçekleşebilir gibi gözüküyor ve her iki hedefi de amaçlayan siyasî çabalar görüyoruz. Oysa daha derin bir zeminde bu iki sorunun paralelliği söz konusu... Dolayısıyla da her iki amacın da gerçekleşmeyeceğine hazır olmakta yarar var. Çünkü laik kesimin cemaatçi yapısı sona ermeden, demokratik mekanizmalar üzerinden toplum genelinde anlamlı bir sol yaratmak ve hele iktidara gelmek imkân dahilinde değil.

Bunun basit bir nedeni var... İslamî kesimin de onaylayacağı bir sol oluşumun ortaya çıkması gerek, ama 'laik kimliğin' taşıyıcılığını sürdürerek bu yapılamaz. Kısacası sol siyasetin laik kimliği aşması şart. Ne var ki bu sadece siyasî bir kararla becerilecek bir şey değil. Arka planda laik kimliği bir tür ahlak anlayışı ve yaşam biçimi olarak algılayan, hatta neredeyse dinselleştiren bir cemaatsel yapı mevcut. Doğal olarak değişimin bu kesimi de etkilediğini, laik cemaatin de kendi içinde farklılaşarak bireyselleştiğini öne sürebiliriz. Ancak bu zaman alacak olan bir süreç ve bugün CHP'nin çekirdek Kemalist seçmeni olan yaklaşık yüzde 10-12'lik bölümün erimesini ima ediyor. Oysa AKP'nin kalıcı hale gelen iktidarı ile birlikte siyaseten muhafazakârlaşan CHP seçmeni, bu rakamı daha da büyütmüş durumda.

Böylece ortaya, sayıca azalmayan, kendi içinde tahkim olmuş, ama hiçbir zaman büyüyemeyecek olan durağan ve tıkanık bir laik muhalefet siyaseti çıkıyor. Diğer bir deyişle demokratik siyaset toplumsal kesimleri cemaatçilikten çıkmaya davet ederken, laik siyaset daha da cemaatleşiyor. Diğer taraftan bunun bir 'öğrenme süreci' olduğunu öne sürebilir, eninde sonunda laik kesimin de normalleşeceğini umabiliriz. Ne var ki bunun en az bir nesle ihtiyacı var. Bu ise bize basit bir öngörü imkânı veriyor: Demokratik düzen devam ettikçe ve AKP kendi tabanından gelen açılım baskısına yanıt verebildikçe, önümüzdeki üç seçimin de bu partinin galebesi ile kapanması şaşırtıcı olmaz. Yani sadece 2011 seçimlerini değil, 2015 ve 2019 seçimlerini de kazanacak olan bir iktidar...

Bir anlamda demokrasinin ürettiği bir tek parti dönemi... Tarihin ironisi olarak, otoriter karakterdeki cemaatçi, laik ve modern kurucu tek partiden seksen yıl sonra, bu tarihsel parantezi kapatan İslamî kimlikli post modern

bir tek parti dönemi. Belki de tarihsel macerasında geçici olarak yoldan çıkmış bir toplumun, yeniden kendisini bulması...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yabancılaşmanın partisi

Etyen Mahçupyan 2011.03.02

Geçen yılın 31 Ekim'inde Radikal gazetesi, herhalde editörün mizahi zekâsının ürünü olarak iki haberi yan yana getirmişti.

Birinde Kayseri'deki cumhuriyet balosunun pastasının fotoğrafı vardı. Ne yazık ki pastayı yemek kimseye nasip olmamıştı, çünkü pastanın süslemesi bir Türk bayrağıydı ve garnizon komutanı da 'ben bayrağı kesmeye kıyamam' demişti... İkinci haber ise Bodrum'daki cumhuriyet balosunda dans eden emekli General Çetin Doğan'a ilişkindi. 'Yeniden ikinci bir Kurtuluş Savaşı verme heyecanını' yüreğinde duyduğunu söyleyen Doğan, "Güzel insanların büyük çoğunlukla kümeleştigi yer, yuva da Cumhuriyet Halk Partisi'dir." demekteydi.

Bu iki haber bize olgunlaşamayan cumhuriyetin birbirini tamamlayan görünümünü veriyor. Cumhuriyet büyüyemeyen çocuklar yaratmakla kalmadı, bu çocukları yaşlandıkça daha marazi bir konuma yöneltti. Sembollerin gerçekliğin yerine geçtiği, böylece gerçekliğin ideolojik olarak anlamsızlaştığı, semboller üzerinde yükselen elitlerin ise kendi toplum tasavvurlarını hayata geçirmenin bir hak olduğunu sandıkları bir cumhuriyet yaratıldı. Bu dünyanın siyasetteki taşıyıcısı ise CHP oldu... Başlangıçta devletin doğrudan sesi ve eli olan bu parti, toplumsal tercihlerin siyasete girmesiyle birlikte büzülmeye ve kendi içine kapanmaya başladı. CHP her zaman siyasetin gerçeklerinden biriydi, ama aynı zamanda giderek egzotik bir varlıktı da... Toplumun yabancıları değildi, ama topluma yabancılaşmanın sığınağıydı. O nedenle darbeciler hep CHP'yi kayırdılar, bazı CHP'lilerin üzerine gittiklerinde de kurumsal yapıyı kendi ihtiyaç ve hayallerine göre ihya etmeyi hedeflediler. Çetin Doğan'ın bu partiyi bir 'yuva' olarak zikretmesi, Cihaner ve Kanadoğlu gibi insanların önümüzdeki dönem CHP'de siyaset yapmaya niyetlenmesi, bazı Ergenekon zanlılarının da bu vesile ile Meclis'e taşınmak istenmesi son derece doğal.

CHP kaybeden ama kaybetmeyi hazmedemeyen, toplumu kendisine tabi bir güruh olarak algıladığı ölçüde demokrasiyi de bir tehdit olarak gören bir elitizmin temsilcisi. Öte yandan şimdi o topluma muhtaç, çünkü sandığı engellemek mümkün değil. Ne var ki oyu artıracak her hamle, oy kaybına neden olabilir... MetroPoll şirketinin son anketi CHP'lilerin bu partiyi 'Atatürkçü' olarak gördüklerini ve sosyal demokrat olmasından pek hazzetmediğini ortaya koyuyor. Diğer bir deyişle CHP'liliğin ana aksı bu partiyi tutucu olmaya zorluyor.

Bu durumda hem değişmemek, hem de değişiyor görünmek gerek ve bu hizmet de esas olarak medyadan bekleniyor. Ne var ki seçim zamanı yaklaştıkça işler kontrolden çıkıyor ve laik medya da artık CHP'ye mesafe almak zorunda kalıyor. Çünkü ortada taşınması zor beyanlar, çığlıklar ve tutarsızlıklar var. Yolsuzluk ve işsizlik konularında siyaset yapmayı öven kalemler artık daha mesafeliler. İdeolojik meselelere dokunamadığı için söz konusu nötr alanlara kaçan Kılıçdaroğlu da herhalde bu çabasının netice vermeyeceğini hissediyor.

Bu sıkışmanın nedeni, CHP'nin bugün Türkiye gündemini işgal eden konulara ilişkin tercihlerinin açıkça söylenemeyecek kadar sorunlu olmasıdır. Öte yandan bunlar hakiki tercihler ve yüzde 20'lik bir tabana da sahip. Dolayısıyla CHP geçmişin gerçeklik tasavvurunu devam ettirmek zorunda, çünkü aksi halde bugünün

gerçeği olan bir siyasi muhafazakârlığı temsil edemez hale geliyor. Bunun anlamı, sadece partililerin değil, giderek laik kesimin genelinin yaşıadığı yenilgi ve hazımsızlık sorunu bitmeden CHP'nin değişemeyeceğidir. Bu ise sosyolojik bir ayakbağına işaret ediyor, çünkü CHP'nin değişmesi için laik kesimin demokrasiyi içselleştirmesi gerektiğini söylüyor. Ne var ki AKP'nin rakipsiz bir biçimde seçimden seçime gitmesi ve bu süreci müdanaasızca bir 'doğal durum' olarak sunması, laik kesimin ruh sağlığını daha da bozuyor. Nitekim CHP seçmeninin ortak paydası artık herhangi bir konudaki siyasi pozisyon değil, AKP ve genelde dindar kitleye duyulan öfke. Bu duygu kültürel alanda biriktirilen örnekler sayesinde, neredeyse 'iğrenmeye' kadar vardırılrken, Kemalist laik kesim apolitikleşmeyi bir tür üst siyaset ve kimliksel arınma olarak yaşıyor.

CHP bu arınmanın öznesi olan elitlerin partisi. Kendisinden siyaset yapması beklenmeyen, ama AKP'yi siyasetin dışına itmesi beklenen bir parti. Kemalizm'in toplumsal karşılığı olan bir tür şımarıklığın ve kendini beğenmişliğin siyasi kılıfı... Devletin topluma yabancılaşmasının cisimleşmiş hali... Dolayısıyla bir siyasi parti olarak tükeniyor olması hiç de şaşırtıcı değil.

(Not: Twitter'da artık bir adresim var...

@mahcupyanetyen)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Entegrasyonun partisi

Etyen Mahcupyan 2011.03.03

Tayyip Erdoğan'ın karizmasına ve siyasi enerjisine takılıp kalırsanız, AKP'yi bir 'tek adam' partisi olarak görebilirsiniz.

Öte yandan birçok konuda temel tercihlerin Başbakan tarafından yapıldığı, son sözü onun söylediği de doğru. Ne var ki AKP bundan çok daha fazlası... Bu parti kurulduğu günden bu yana iki farklı işlevi aynı anda yerine getiriyor. Birincisi İslami duyarlılığa sahip kesimlerin AKP'nin iç mobilizasyon ve kariyer kanalları üzerinden merkeze yaklaşmaları, ona siyasi, kültürel ve ahlaki açıdan nüfuz etmeleridir. Bunu dikey bir eksen gibi düşünmek mümkün. Türkiye'de en sistematik olarak ordunun yapmış olduğu bir sosyal sınıf atlama hareketliliğinin, bugün AKP sayesinde yaşıandığını ileri sürmek mümkün.

Ancak benzetme burada bitmekle kalmıyor, AKP'nin toplumsal misyonunun ordunun yaptığıyla tam ters yönde hareket ettiği gerçeğinin görülmesini gerektiriyor. Çünkü Türkiye'de ordu ve bir nebze de yargının önayak olduğu 'devlet eliyle' toplumsallaşma, toplumun kültürel ve ideolojik açıdan bölünmesini; toplumdan 'koparılan' bir bölüm insanın, mensup oldukları kurum etrafında cemaatleşmesini ifade etti. Dolayısıyla da devletçi mobilizasyon hem bir tür asimilasyonu ifade etti, hem de bu imtiyazlı cemaatle toplum arasında bir hiyerarşı yarattı. Vesayet rejiminin bunca süre ayakta kalmasının nedenlerinden biri, Türkiye'deki toplumsal yükselme kanallarının kurumsal yapı tarafından titizlikle korunması ve ancak söz konusu kurumların 'içinden' veya 'üzerinden' yürünme olanağını vermesidir. Bu durum vesayet sistemini toplumsal algıda psikolojik açıdan meşrulaştırmış ve doğallaştırmıştır. Böylece 'devlet', toplumun kendi malı olan, erişilebilir ve değiştirilebilir bir ortak zemin olmaktan çıkmış, bizlerin uzağında duran ve ancak belirli 'kapılardan' girilebilen bir imtiyaz alanı haline gelmiştir. Ekonomi alanının da tekelci bir kurumsallaşma üzerinden devletle iç içe geçmesi sayesinde, çevrenin kendi iktisadi becerileri ve olanakları sayesinde yükselebilmesinin de önü tıkanabilmiştir. Nitekim

bugün profesyonel askerlikten HSYK reformuna uzanan değişime paralel olarak, devletçi burjuvazinin de 'yumuşadığına', topluma açılmaya çalıştığına tanık oluyoruz. Yapılan reformlar toplumsal mobilizasyonu devletçi tahakkümden kurtarıırken, ideolojik asimilasyonun da önünü kesiyor...

Bu sistematiğin yerine ise bizzat AKP'nin kendisi geçiyor. Ama bu epeyce gevşek ve çoğulcu bir taşıyıcı mekanizmaya karşılık gelmekte. Yapılan iş bir homojenleştirmeden ziyade, karmaşık bir toplumsal zeminin kendi çoğulluğu içinde, parti şemsiyesi altında kuşatılmasıdır. AKP'nin tüm Türkiye'nin partisi olabilmesi, her yerden oy alabilmesi, yüksek oyunu her seçimde koruyabilmesinin sırrı burada. Söz konusu gevşekliğin bir tür 'davet' niteliği taşıması, bu partiyi Gülen Hareketi gibi otonom toplumsal enerji mobilizasyonlarına da yakınlaştırmış, bir geçişlilik olanağı yaratmış görünüyör. Böylece toplumsal zeminin kılcal damarlarına kadar girmek ve toparlayıcı bir işlev görmek mümkün hale geliyor. Öte yandan AKP aslında toplumun merkez dışında kalmış kesimini merkeze entegre ederken, o merkezi de değiştirmış ve demokratikleştirmış oluyor. Bu nedenle AKP'nin vesayet sistemine yönelik reformlarının çok sağlam, sosyolojik bir zemini ve mantığı var...

Ne var ki AKP sadece bu değil... Bu parti aynı zamanda devleti yönetiyor ve bu durum, partinin yönetsel aygıtını bir siyaset zemini haline getiriyor. Diğer bir deyişle AKP'nin 'yatay' eksen üzerinde bir siyasi farklılıklar koalisyonu olduğunu da hesaba katmak gerekiyor. İster devletle iyi geçinme isteği, ister kapatılma korkusu veya muhafazakârlığın kurtulamadığı devletçi teamüller olsun, sonuçta AKP halen kendi içindeki devletçilikle cebelleşen bir parti. Bunu en son ombudsmanlık yasası çerçevesinde ortaya çıkan gerçekler sayesinde bir kez daha görmüş olduk. Bir yüz karası olan KCK davası da aynı içsel gerilimi yansıtan bir adımdı ve bu niteliğini yargının hukuku umursamazlığı sayesinde sürdürüyor.

Bu iki eksenin güç ve belirleyicilik açısından bir denge oluşturduğu açık. Özgürlüğe ve demokratlaşmaya ilişkin toplumsal baskı, bir yandan dikey eksende parti içinde taşınıp canlı tutuluyor, diğer yandan da tepede yatay eksende devletleştirilmek durumunda kalınıyor. Ama değişimin taşıyıcısı dikey eksen... Bu gerilimden galip çıkacak olan da o. AKP yönetimi bu idraki sürdürdüğü ve her seçimde bir 'iç reform' hamlesi yapabildiği sürece, Türkiye'deki sessiz devrimi durdurmak mümkün olmayacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gazeteciler ve gözaltı

Etyen Mahçupyan 2011.03.06

Ergenekon kapsamında yapılan arama ve gözaltılar bir meşruiyet eşiğini geçme tehlikesi ile karşı karşıya... Oda Tv adlı internet sitesinin yöneticisi Soner Yalçın'ın ardından bu şirket ile bağlantılı olan birçok kişi daha yargıya sevk edilmiş durumda.

Bunlar arasında dikkat çeken iki kişi var: Nedim şener ve Ahmet şık. Her ikisi de Ergenekon ağının deşifre edilmesi için uğraşmış, önceki yıllarda insan hakları zemini üzerinde araştırmalara imza atmış ve birçok ödöl almış deneyimli gazeteciler. Dolayısıyla ilk bakışta önümüzde bir basın özgürlüğü meselesi bulunuyor ve bunu belirsizliklerin, yargının bağımsızlığı gibi klişelerin ardına saklanarak bertaraf etmek mümkün değil. Doğal olarak gazetecilik mesleği kişiyi suça dahil olma konusunda imtiyazlı hale getirmez. Bir alanda saygınlığı olan nice insanın, suça karıştığına birçok örneği sayılabilir. Ne var ki bu olayda suçun ne olduğu son derece karışık ve yargının bunu berraklaştırmaya dönük bir gayreti de gözüküyor.

Söz konusu iki gazetecinin gözaltına alınma ihtimali bir hafta öncesinden ortaya çıkmıştı. Tüm medya organlarında menşei belirsiz olan ve ne denli sahih olduğu kamuoyunca bilinmeyen bir konuşma deşifresi dolaşmaya başlamıştı. Bu kısa metin gazetecilerin faaliyetleri ile Ergenekon soruşturmasına ilişkin delil karartma ihtimali arasında bir bağlantı kurmaktaydı. Bugün hâlâ bunun kasıtlı bir manipölasyon olup olmadığını bilmiyoruz. Bu belirsizlik sürdüğü sürece de, Şener ve Şık'ın gözaltına alınma nedenleri olarak ortada sadece kitap yazmaları ve bunu belirli bir hedefe yönelik olarak kullanmaları kalıyor. Ancak buradaki 'hedef' yalnızca Ergenekon'la ilişkili değil...

Dolayısıyla ortada bu gazetenin okuyucusunu fazlasıyla ilgilendiren bir durum var: Eğer bu gazetecilerin gerçekten de darbe girişimi ve onun uzantıları ile bağlantılı olduğu bir an önce ortaya çıkmazsa, bu operasyonun manevi yükü muhafazakâr demokrat kitlenin üzerinde kalabilir. Bu nedenle kendisini bu kitlenin parçası olarak algılayan gazetecilerin, bu gelişmeyi titiz bir biçimde izlemelerinde ve şeffaflığı temin etmek üzere gayret göstermelerinde büyük yarar var.

Diğer taraftan yeniden söz konusu arama ve gözaltılara dönersek şunları da söyleyebiliriz: Bu operasyon savcının isteğiyle ve mahkemenin izniyle yapılıyor. Demek ki mahkemeyi ikna edecek bazı deliller mevcut. Ayrıca iki gazetecinin ötesinde, eski MİT Dış Operasyonlar Daire Şefi, bir polis memuru ve bir polis başmüfettişinin eşi de aynı kapsamdalar. Ama unutmayalım ki, gerçekte gözaltına almaların tek tek ne denli adil olduğunu, diğer bir deyişle bazı gerçek zanlıların yanına kasten eklenerek birilerinin bu iki gazeteciyi susturmaya çalışıp çalışmadığını bilmiyoruz.

Bu fazlasıyla belirsiz ve karmaşık tabloyu daha da bulanıklaştıran iki faktöre daha değinmekte yarar var... Birincisi yargının gazetecilik mesleğinin kendine özgü niteliğini hiçbir biçimde anlamamasıdır. Ergenekon soruşturmasında da yapılan şey, suçu temel alarak zanlıların tüm bağlantılarına potansiyel suçlu muamelesinin yapılması. Ne var ki gazetecilik mesleği, suç dünyasının içine adım atmayı, ilişki kurmayı gerektirebilir ve bu durum söz konusu gazetecileri örgüt üyesi haline getirmez. Bazı gazetecilerin bilerek herhangi bir örgüte üye olmaları tabii ki mümkündür, ama bu ihtimalden hareketle gazetecilik faaliyetini kadük edecek bir yargı bakışı oluşturulamaz.

İkinci konu ise doğrudan gazeteciler ve gazetecilikle ilgili... Ergenekon ağının deşifre olmasıyla birlikte birçok kurumda yaşanan bölünmeler medyada da geçerli oldu. Bu durum farklı bir 'araştırmacı' gazeteci türü çıkardı. Yani belirli yerlerden gelen bilgi ve belgeleri yayımlayan bir gazeteci türü. Böylece gazeteciler belge kaynağının uzantısı haline gelme tehlikesi ile karşı karşıya kaldılar ve manipüle edilmeye açık hale geldiler. Öte yandan bu yola giren gazeteciler, önlerinde bir kariyer buldukları ölçüde giderek daha da kolayca kendilerine sunulan belgelerin peşinden gitmeye başladılar. Bir süre sonra da artık gazeteci gibi değil, çatışmanın tarafı olarak işlevselleştiler. Hızlı yükselmek, kitap yazmak, tanınmak hoş bir şey... Ama bunun maliyeti nesnel ve mesafeli bir gazetecilikten uzaklaşmayı ima ederse, suçun bulaşmasına karşı 'gazeteciliği' bir koruma olarak kullanmak da zorlaşır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Post Ergenekon durum

Etyen Mahçupyan 2011.03.09

Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın sorgulama sonrası mahkemece tutuklanmaları, gazeteci dünyasında tepkilere neden oldu. Genel kanaat, bu iki meslektaşın hiçbir biçimde Ergenekon ağıyla ilişkilendirilemeyeceği ve sırf onaylanmayan kitaplar yazdıkları için suçlandıkları. Buradan hareketle vesayete, faşizme kadar giden yorumlar yapıldı.

Ancak daha serinkanlı olunmasında büyük yarar var. Dink cinayetinin çözülmemesinde asker ve polislerin mesleki dayanışmasının rolünü tespit etmiş olanların, şimdi gazeteci dayanışmasının muhtemel işlevini düşünmemeleri şaşırtıcı. Ergenekon'un Susurluk'a dönüşmemesini, yani sulanmamasını isteyenler, bu iki tutuklamaya işaret ediyorlar. Diğer bir deyişle, olur olmaz insanlar tutuklanmaya başlanırsa, gerçek suçlular arada kaynar denmek isteniyor. Ama ya mesele bu kadar basit değilse? O zaman tam da bu argümanları öne sürenler Ergenekon'u Susurluk haline getirmiş olmayacaklar mı?

Dolayısıyla olaya mesafe alarak bakalım... Anlaşıldığına göre savcılık ve mahkeme heyetinin algılaması şöyle: Ergenekon ağının deşifre olması ve bu sürecin tersine dönmeyeceği ortaya çıktığı andan itibaren bir 'post Ergenekon' çalışma başlatıldı. Yaklaşık iki yıldır hayata geçirilmeye çalışılan bu operasyonun birincil hedefi medyayı ve gençlik hareketlerini kullanarak Ergenekon davasının yıpranmasını, yani Susurluk haline gelmesini sağlamak. İkincil hedef ise referandum ve seçimleri etkileyerek AKP iktidarını indirmek. Söz konusu değerlendirmeye göre OdaTV bu operasyonun merkezinde yer alıyor ve sadece yaptığı yayınlarla değil, yazılmasını 'teşvik' ettiği kitaplarla da dezenformasyon ve manipülasyon yapıyor. Hanefi Avcı'nın kitabı bu bağlamda değerlendiriliyor ve en azından bazı bölümlerinin Nedim Şener tarafından yazılmış olduğu düşünülüyor. Ahmet Şık'ın kitabının ise yine en azından bazı bölümleriyle Sabri Uzun tarafından yazılmış gibi piyasaya sunulacak olan bir başka kitabın malzemesi olduğu tahmin ediliyor. İçerik açısından bakıldığında bu kitapların bazı gerçeklere değinirken, aslında daha geniş bir operasyonun mantığına uygun olarak yönlendirme ve saptırma amaçlı oldukları varsayılmış oluyor.

Bu mizansenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz... Ancak 'doğrudur' demeye ne kadar uzaksak, 'yanlıştır' demeye de en azından o kadar uzak durmak gerek. En azından bu tutuklamaların savcılığın hazırladığı iddianame üzerinden ve mahkeme heyetinin oybirliğiyle karar almasıyla gerçekleşmesi söz konusu. Dolayısıyla eğer Şener ve Şık'a kasıtlı haksızlık yapıldığı söylenecekse, bunun anlamı savcının ve mahkeme heyetinin bizzat bir başka operasyonun içinde olduklarıdır. Bu durumda da gazetecilere olan suçlamayı kategorik olarak reddederken, kendimiz başka insanlara yönelik olarak aynı suçlamayı yapmış oluruz.

O nedenle savcılığın iddiasının maddi temelleri hakkında kendi bilgimize müracaat etmekte yarar var. Bu bilgi tabii ki son derece sınırlı... Ancak örneğin televizyondaki bir canlı yayında yaşanmış olan bir olayı hatırlayabiliriz. Hanefi Avcı, bir kitap sergisinde son kitabını imzalıyor ve yanında da eş oturuyor. Gazetecilerden biri mikrofonu Avcı'nın eşine uzatarak, kitap yazma döneminin nasıl yaşandığını soruyor. O da mealen şöyle cevap veriyor: "Ben de pek farkında değildim, meğer kitap yazıyormuş..." Bu sahne milyonlarca insanın gözü önünde oldu. Kısacası Avcı'nın kitabının en azından önemli bir bölümünün kendisi tarafından yazılmadığını tahmin etmek zor değil. Soru, bu yazarın kim olduğu... Bu kişinin Nedim Şener olduğunu söyleyecek durumda değiliz, ama savcılığın bu yönde şüphesinin olmasını da yadırgayacak halimiz yok.

Çünkü burada sözünü ettiğimiz kitaplar, 'araştırmacı' gazetecilerin kendi çabalarıyla buldukları, sınıadıkları ve açıkladıkları belgelere dayanmıyor. Bunlar toplu halde servis edilen belgeler. Dolayısıyla da bu içerikteki herhangi bir kitabı inceleyerek, belgelerin muhtemel kaynağına gitmek mümkün. Bu noktada yeniden mesafe alarak bakmamız lazım... Kaynağın belirlenebilmesi, savcılığın suç bağlantılarını takip etmesini sağladığı gibi, tam tersine belirli bir grubun toptan suçlanmasına aracı da olabilir. Post Ergenekon durum askerin ve emniyetin içindeki grupların birbirlerine karşı olan mücadeleleri ile şekil alıyor ve eğer bir biçimde bunun parçası olmayı kabul ederseniz gazetecilik mesleğini de fazlasıyla zorlamış oluyorsunuz.

Şener ve Şık, bu çizgiyi aşılar mı bilemeyiz. Ancak aşmadıklarından emin olmak da pek gerçekçi ve sağlam bir konuma işaret etmiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çorbadaki kıl

Etyen Mahçupyan 2011.03.10

Susurluk sürecinde 'bir dakika karanlık' eyleminin yolundan saptırılması, askerî lojmanların da eyleme katılmalarıyla olmuştu.

O dönem bazı arkadaşlarımız bunu olumlu yorumlamışlar, ama ardından tüm sürecin bizzat bu katılım sayesinde iğdiş edilmesine tanık olmuşlardı. Çünkü askerlere karşı çıkılmayınca, protestonun anlamı değişmiş, olay bir laiklik gösterisi haline gelmişti. Kıssadan hisse şudur: Bir siyasi eylemin sahiplenmemesi gerekenlerce sahiplenilmesi o eylemi sulandırır ve yolundan çıkartır. Bugün de Nedim Şener ve Ahmet Şık'a yönelik destek, sahiplenmemesi gerekenlerce sahipleniliyor ve bu iki gazetecinin destekçileri olayı izlemekle yetiniyor. Çünkü birçoğu, post Ergenekon sürecin ikincil hedefini paylaşıyorlar. Yani AKP iktidarının gitmesini istiyorlar ve gitmeyeceğini gördükçe de ahlakî zeminin altlarından kaymasına izin veriyorlar.

Sorulduğunda AKP'ye de, Ergenekonculara da karşılar... Ama somut durumlarda gösterdikleri refleksler, giderek bu yapay dengeyi tutturamadıklarını gösteriyor. Son gazeteci tutuklamalarında bütün argüman bu iki kişinin iyi gazeteciler olduğu ve geçmişte Ergenekon ağını deşifre eden yayınlar yaptıkları. Ne var ki iyi gazeteci 'olmakla' gazetecilik 'yapmak' aynı şeyler değil... Bu kişilerin iyi gazeteci olmaları, son bağlantılarının uzantısı olarak ürettikleri metinlerin 'gazetecilik' faaliyeti sayılmalarını garanti etmiyor. Ayrıca geçmişte sergilenen belirli bir siyasi tutumun bugün değişmediğinin de bir garantisi yok. Bunun nedeni söz konusu tutumun kişisel siyasi duruşu aşarak bir 'siyasete' hizmet etme ihtimali. Şener ve Şık normal habercilik faaliyetinin dışına çıkan bir bilgi ve belge derlemesine dayanarak kitaplar yazdılar ve yazmaktalar. Kullandıkları bilgi devletin içindeki çatışma halindeki grupların birinden gelmekte. Bu durumda kitapların 'asıl' yazarı kim, diye sormak doğaldır. Kitabı oturup siz yazabilirsiniz, ama sizin ne yazacağınız büyük ölçüde sizi yönlendiren bilgi kaynağının tercihlerine bağlıdır ve sağlanan bilginin güvenilirliği de ayrı bir sorundur. Ayrıca bu bilgileri kullanmamakta da fazla ısrarcı olamayabilirsiniz, çünkü o zaman bilgi kaynağınız sizi beslemekten vazgeçebilir ve 'araştırmacı' gazeteci olmaktan uzaklaşabilirsiniz.

Bu gibi detayların şeffaf olmaması çorbadaki kıl gibidir. Çorbanın pis olduğunu kanıtlamaz ama midenizi bulandırır. Şener ve Şık olayında bunlar var... Ama fazlası da var... Şık'ın kitabının adı 'İmamın Ordusu' imiş. Gülen hareketi ile ilgili kitap yazmaya kalkan, bu hareketin Emniyet içindeki yapısını gerçekten analiz etmek isteyen birinin bu başlığı tercih etmesi pek inandırıcı değil. Bu başlık okuyucuyu tahrik eden, içeriğinin saldırganlığını daha ilk cümleden belli eden nitelikte. Karşımızda bir gazeteciden ziyade, ideolojik bir aktivist olduğunu ima eden bir tercih bu... Tabii her yazarın kitabına istediği adı vermesi doğaldır ama her adın bir işlevi vardır ve bu örnek meselenin salt gazetecilik olmadığını söylemekte. Şık, gözüne alındığında da "dokunan yanıyor" demişti. Oysa Gülen hareketinin aleyhine ağır iddialarda bulunan onlarca kitap yayımlandı ve hiçbirinin yazarı 'yanmadı'. Demek ki mesele dokunmak değil, dokunurken ne yaptığınız, neyin parçası olduğunuz. Şık'ın gösterdiği bu refleks, maalesef kendi yaptığına nesnel bakmadığını, gazeteciliğin gereğinden uzaklaşmış olabileceğini akla getiriyor.

Şener'in durumu ise daha kritik. Onun da bize sunduğu çorbada kıllar var... Bir süre önce bunlardan birini yaşamıştık: Şener, Ali Bayramoğlu'nun eline yazılmaması kaydıyla geçen bir şemayı dolaylı yoldan edinmiş, bunu yayınlarken de Bayramoğlu'nun elindeki belgeyi belirli insanları koruma maksadıyla kasten yayımlamadığını söylemişti. Bunun 'doğru' gazetecilik bir yana, açıkça ahlaki zaaf içerdiğini ise herhalde düşünmemiştir bile. Sonrasında bir özür de dilenmedi... Yani Şener, şu veya bu nedenle ahlaki olmayan bir tutumu, kendi gazetecilik anlayışının parçası kıldı. Şener gözaltı sırasında da tatsız bir hamle yaptı: "Hrant için, adalet için" diye bağırdı. Yani kendine yapılanları Hrant'a yapılanlarla aynı kaba soktu. Hrant'ın manevî mirasının bir rant alanı haline geldiğini biliyoruz. Ancak kendisini araştırmacı gazeteciliğe adanmış birinin biraz da kendi kişiliğiyle yetinebilmesi, vakarlı bir duruş sergilemesi beklenir. Maalesef Şener de bu alanda yalpalama yaşayanlardan biri.

Sonuç olarak Şener ve Şık için öne sürülen 'iyi gazeteci' argümanı anlamsız. Bu iki kişinin son dönemdeki faaliyeti 'gazetecilik' mi, soru bu... Ve ne yazık ki bizzat kendi tutumları olayı bulanıklaştırarak, bir operasyonun parçası oldukları tezine destek veriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tenzih

Etyen Mahçupyan 2011.03.13

Panellerde ve televizyon tartışmalarında sıkça duyulan bir cümle vardır. Diğerlerini eleştirecek olanlar 'buradakileri tenzih ederim' derler.

Böylece onlar eleştirinin dışında kalırlar ve tartışma tatsızlık olmadan biter. Eleştiri yazılarının da raconu iyi niyetli kişileri 'tenzih' ederek eleştirmektir. Ne var ki herkes kendisini 'iyi niyetli' kategorisine soktuğu için sonuçta söz konusu eleştiri sulandırılıp kenara kalkmış olur. O nedenle ben bu yazıda kimseyi tenzih etmiyorum... Diğer bir deyişle eleştirimın konusu olan herkesin farkında olarak ya da olmayarak bir tür 'kötü niyet' taşıdığını söylemiş oluyorum.

Konumuz Şener ve Şık hakkındaki suç iddiası ve tutuklanmaları. Eldeki bilgiler, savcılığın bu iki gazetecinin 'araştırmacı' gazetecilik faaliyetleri bağlamında yazmakta oldukları kitapların, Ergenekon ağının planı ve yönlendirmesi sonucu olduğunu düşündüğünü ortaya koyuyor. Öte yandan gazetecilik mesleğinin bilgi almak kastıyla bir suç örgütünün çeperinde dolaşmayı gerektirdiği de teslim edilmek zorunda. Ancak burada iki kritik nokta var: Birincisi gazeteciler yaptıkları işin kendilerini suç örgütüne alet edebileceğini bilirler ve bunun sorumluluğunu taşırlar. Dolayısıyla eğer bir kullanma varsa, bunu bilmezlikten gelme şansları azdır. İkincisi, suç örgütüne bilgi amacıyla yaklaşmanın sonucunda o örgütü deşifre edecek yayınların çıkması beklenir. Ama eğer tam da örgütün istediği türden metinler yazılmışsa, savcılığın daha organik bir birliktelikten kuşkulması şaşırtıcı olmaz.

Bu tablo Şener ve Şık'ın suçlu olduklarını göstermez. Ancak savcılığın niçin onların suçlu olabilecekleri fikrine kapıldığını gösterir... Bu durumda mesleki ve ahlaki dayanışmanın vurgusu, yargının hızlanması ve şeffaflaşması üzerine olmak zorundadır. Olayı bir basın özgürlüğü meselesine dönüştürmek, Batılıları geçici olarak ikna edebilir ama Türkiye'yi bilenler için bir tür manipölasyon niteliği taşımaktan kurtulamaz.

Doğrudur... muhafazakâr basın da elinden geldiğince yorumlu haber basmakta, çatışmanın tarafı gibi davranmaktadır.

Doğrudur... savcının açıklaması tehdit içermekte ve bu kabul edilemez bölüm savcılığın nesnelliği hakkında sorular uyandırmaktadır.

Doğrudur... yargı suçtan hareketle suçlu üretmekte ve gazetecilerin her türlü bağlantısını suç kapsamında değerlendirme eğilimi taşımaktadır.

Doğrudur... terör davalarında gizlilik kapsamının sanıkları ve avukatlarını da içermesi akla da insan haklarına da aykırıdır.

Doğrudur... savcılığın bilgisi çoğunlukla emniyetin bulgularına dayandığı ölçüde, emniyet içindeki siyasi tutumların savcılık makamını manipüle etme imkânı vardır.

Ancak bu aksaklıkların tümü onyıllardır süregelen bir zihniyetin ve hukuk yapılanmasının sonucudur. Diğer taraftan yargı Ergenekon ağını deşifre eden gazete ve gazetecilere yüklenmeye devam etmekte. Dava açılmış veya soruşturma aşamasında olan dört binden fazla dosya var... Ama bu konuda her nedense bir mesleki ve ahlaki dayanışma gözüküyor.

Acaba neden? Bunun nedeni laik kesimin marazi bir 'solculaşma' yaşaması olmasın? AKP iktidarının sürekliliği karşısında laik muhalefetin aczi, sadece bu kesimin içe kapanmasına ve yabancılaşmasına yol açmadı. Laik kesim siyaseti etkileyemeyecek bir konuma sürüklendi ve kendilerini 'siyaset yapan aktörler' olarak algılayan aydınlar boşlukta kaldı. Söz konusu siyasi çaresizliğin sonuçlarından biri 'solculuğun' bir dayanışma cemaati haline dönüşmesi ve içeriğini yitirmesidir. Ancak daha vahimi bu cemaatsel yaklaşımın ahlaki zemininin de kaymakta oluşu... İlkelerden yola çıkar gözükse ama siyasi fırsatçılıktan beslenerek, kendisini yeniden aktörleştirmeye çalışan bir yapı var ortada.

Laik aydınların solculuk üzerinden cemaatleşmesi her zaman ahlaki zaaflar içermiş ve vahim siyasi deneylerin malzemesine dönüşmüştür. Bütün bunların Şener ve Şık'ın suçlanması ile veya bizzat onların ahlaki duruşuyla doğrudan bir ilgisi yok. Bu iki gazeteciye gösterilen aydın dayanışmasının manipülatif ve omurgasız niteliğiyle ilişkisi var...

Dolayısıyla Taksim'de ağızlarını bağlayarak basın özgürlüğüne sahip çıkanların, bir de kendi çevrelerine halisane bir biçimde bakarak, gözlerinin de bağlı olup olmadığını sorgulamaları hayırlı bir gelişme olur. Burada herkesi bir kaba sokmanın doğru olmadığı açıktır. Birçoklarını tenzih etmek gerekir... Ama ben hiçbirini tenzih etmiyorum. Becerebilenler bu işi kendileri yapsınlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Madalyonun bir yüzü

Etyen Mahçupyan 2011.03.16

Anayasanın yeniden yazılacağı ve sonuçta Kürt meselesinin sivil dengeye oturacağı bir döneme giriyoruz.

Bu durum, Kürt siyasetini de belirsizlikle karşı karşıya bırakıyor, çünkü şu ana kadar 'siyaset' hep çatışma ortamı bağlamında tanımlandı. Öte yandan Kürt toplumunda siyaset olgunlaşmış bir alan değil. Kürtler henüz kendi farklılıklarını toplumun geneli önünde şeffaf bir biçimde taşıma rahatlığına sahip değiller. Dolayısıyla Kürtlerin önümüzdeki süreçte toparlayıcı bir liderliğe gereksinimleri var ve şu an için bu role uygun Öcalan'dan başka biri yok...

Geçen günlerde DTK ve PKK'nın karar ve açıklamalarının temel mantığı burada yatıyor. Amaç, Öcalan'ı hükümet karşısında güçlendirmek ve hareket alanını genişletmek. Çünkü söz konusu süreç bir tür pazarlığı ima ediyor ve bunu tek elden götürecek bir merciye ihtiyaç var. Öte yandan Öcalan'ın bu şekilde Kürt siyasetinin temsilcisi haline getirilmesi, Kürt toplumunda da karşılığını bulacak ve lidere olan desteği en azından psikolojik olarak besleyecektir. Dolayısıyla bu hamle silaha sarılma tercihindен ziyade taktiksel bir adım gibi gözüküyor.

Nitekim DTK kararı "PKK'ya silah bırakmasının önerilemeyeceği" tespitini yapmakla birlikte, örgütün silaha sarılmasını da teşvik etmiyordu. Diğer bir deyişle DTK, yani siviller, PKK üzerindeki sözlerini geri çekmiş, kendilerinin bir siyasi aktör olmadıklarını kabullenmiş oldular. Hemen ardından gelen PKK açıklaması ise sorumluluğun Öcalan'da olduğunu ima eden bir 'kenara çekilme' beyanıydı. Önümüzdeki süreçteki kendi rolünü tanımlarken kullanılan dil bunu epeyce açıklıkla gösteriyor: "Güçlerimiz saldırılar karşısında kendisini daha etkili savunacak, fakat saldırmayan, operasyona çıkmayan ve halka yönelmeyen güçlere karşı askerî eylemde bulunmayacaktır." PKK'nın şiddet kullanımına yönelik proaktif bir tavır almasının söz konusu olmadığı söylendiğine göre, anlaşılan o ki, devletin herhangi bir saldırısı olmadığı sürece bu durum ateşkesin devamından başka bir şey değil.

PKK açıklamasında gündeme getirilen maddeler ise bildik bir siyasetin devam ettiğini ama giderek daha gerçekçi hale gelerek somutlaştığını ortaya koyuyor. Görüldüğü kadarıyla bir yandan hükümetin zaten çözeceği belli olan dil meselesi, diğer yandan ise pazarlık sürecini bloke edebilecek olan özerklik meselesi artık ikinci planda. Buna karşılık hükümetin aslında yapabileceği ama yapmak istemediği iki konu öne alınmış: Hakikatleri Araştırma Komisyonu'nun kurulması ve seçim barajının kaldırılması... Bunlar Kürt siyasetinin pazarlık gücünü artıran konular, çünkü hükümet olarak yapabileceğiniz bir şeyi bilerek yapmıyorsanız, bu durumun karşı tarafça kabulü için başka ödünler vermeniz gerekebilir.

Zaten PKK açıklamasının talepler listesindeki diğer iki madde de bu ödünlerin hangi alanlarda olabileceğini söylüyor. Bunlardan biri KCK operasyonlarının durdurulması ve tutuklu Kürt siyasetçilerin serbest bırakılması. Dikkat edilirse bu, yargı sürecinin durdurulma talebi değil. Kürt siyasetçilerin siyaset yapma haklarının iade edilmesi. İkinci konu ise tabii ki Öcalan'ın "sürece aktif olarak katılmasının önünün açılması ve yürütülen diyalogun müzakere düzeyine çıkarılması." İşin esası da bu... PKK artık önü açık ve eli serbest biçimde pazarlık sürecinin tarafı olmak istiyor. Bunu becermenin yolu, iç farklılıkların üstünü örtebilecek bir liderliğin etrafında bütünleşmekten geçiyor. Bu ise Öcalan'ın gerçekten de bu işlevi yapabilecek bir konuma gelebilmesiyle doğrudan bağlantılı.

Kabul etmek gerek ki, ortada gerçekçi ve 'akıllıca' bir hamle var. Gerçekçi, çünkü şiddeti mahkûm eden bir zihinsel atmosfer giderek tüm dünyada etkili olurken, PKK'nın eski usul bir stratejiyle devam etmesi mümkün değil. Zaman konuşma zamanı ve sözünüzü temsil yeteneği olan birinin ağzından iletmek zorundasınız. Bu hamle aynı zamanda 'akıllıca' da, çünkü eğer netice alırsa PKK'nın Kürt toplumu nezdinde prestijinin büyük çapta artacağı bir yana, anayasa sonrası dönemde PKK'lıların somut siyaset yapma imkânları ve alabilecekleri toplumsal destekler de daha geniş olabilecek.

Bütün bunlar bir tarafa, olaya Türkiye genelinden bakıldığında da, önümüzde bir tehdidin değil, fırsatın durduğunu görmekte yarar var. Kürt siyasetinin talepleri keskinleşebilir, bazen dili hırçınlaşabilir. Ama artık

konuşmak isteyen ve kendisini konuşma zaruretiyle göre yeniden oluşturmak isteyen bir PKK ile karşı karşıyayız. Ancak bu yorumun geçerliliği bir koşula muhtaç: PKK'nın kendi inisiyatifiyle silaha başvurmaması. Bu da Kürt siyasetinin demokrasi sınavı olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Madalyonun diğer yüzü

Etyen Mahçupyan 2011.03.17

Demokratik Toplum Kongresi'nin (DTK) kendi iradesiyle siyaset dışına çıkmasının ardından, PKK'nın eylemsizlik dönemini bitirmesi ilk bakışta çatışmayı teşvik eder bir görünüm olsa da, bu taktiksel hamlenin asıl amacının Öcalan'ın pazarlık gücünü artırmak olduğu anlaşılıyor.

Öte yandan aynı hamle ile Kürtlerin çoğulcu siyasi tabanı, tek bir kişinin ve tek bir örgütün tercihlerine ve iradesine bağlı hale geliyor. Bu noktada atılan adımın bir çözüme gidişi ima edip etmediği ise önümüzdeki dönemde PKK'nın nasıl bir strateji izleyeceği ile doğrudan bağlantılı.

Dolayısıyla önümüzde birbirine zıt iki yüzü olan bir madalyon var... Bir yüzde pazarlık sürecini veri alan, bunun parçası olmak isteyen ve muhtemelen seçim sonrasında oluşacak parlamentoyu bu pazarlığın zemini olarak gören bir Kürt siyasetinden söz etmek mümkün. Bunun uzun vadede olumlu bir yaklaşımı ifade ettiği açık. Çünkü konuşmayı kabullenmek, silahı bırakmaya psikolojik açıdan hazırlanıldığının da göstergesidir veya o niyetle yola çıkılmasa bile, bir süre sonra barışa olan direnci büyük ölçüde zayıflatacaktır. Dahası, Öcalan'ın son açıklamaları da bu eğilimi destekleyici unsurlar taşıyor. PKK'nın 'demokratik çözüme' destek vermesini isteyen Öcalan, DTK'nın bütün Kürt siyasi hareketlerini kuşatması ve bu arada PKK siyasetini tasvip etmeyenleri de içine almasını istedi. Bu genişleme PKK dışı siyasetleri susturmaya hizmet edebilse de, bizzat Kürt siyaseti içindeki karşılaşmaları meşru kılacak ve PKK siyasetinin değişiminin de yolunu açabilecektir. Ayrıca artık PKK'nın ideolojik prestijini de abartmaya gerek yok... Nitekim geçen hafta bir araya gelen 600 küsur sivil toplum örgütü, PKK doğrultusundaki açıklamada anlaşamayınca imzacı örgüt sayısı bir anda yüz elli civarına inmişti. Bunun anlamı Kürt toplumunda gerçek bir siyasi tartışmanın ve derinleşmenin yaşanmakta olduğudur ve bu durum PKK siyaseti üzerinde de önemli bir baskıdır.

Ancak PKK'nın bu hamlesi tam aksi yönde potansiyeller de taşıyor ve hangi yönün galip çıkacağını şu an için bilmek mümkün değil. Burada birinci unsur eylemlerin ve dolayısıyla silah kullanmanın önündeki siyasi ve zihinsel engelin kaldırılmış olmasıdır. Bu tercih, özellikle genç kuşak Kürtleri kaba şiddet siyasetinin aracı kılmaya dönük tutma hevesini yansıtıyor. Bunun iki muhtemel uzantısı var: Birincisi PKK'nın resmen yapmak istemediği şiddet eylemlerinin bazı gerçek veya sahte örgütçüler üzerinden hayata geçirilmesidir. Diğer bir deyişle PKK şiddet alternatifini elinde tutmaktan vazgeçme niyetinde gözüküyor. Ancak belki daha da önemlisi, şiddetin Kürt gençlerinin zihninde 'normalleşmesi' sürecinin beslenmeye devam edilmesidir. Çünkü bu durum siyasi bağlamdaki bütün konuşma ve pazarlıkları son kertede anlamsız kılarak şiddeti önümüzdeki dönemde kalıcı hale getirebilir.

Madalyonun bu olumsuz yüzündeki bir diğer unsur ise yaklaşan seçimlerde PKK'nın çözümden değil, çözümsüzlükten yana tavır alma ihtimalinin işaretlerini taşıması. AKP karşıtlığı ve somut olarak Güneydoğu'daki oyların paylaşım mücadelesi, PKK'yı AKP düşmanları ile zaman zaman yakınlaştırmaktaydı.

Öcalan da askerleri sivillere, devleti hükümete tercih ettiğini birçok kez beyan etti. Son açıklamasında ise CHP ile işbirliğini açıkça öneriyor. Ama verilen mesaj bununla sınırlı değil... Öcalan'ın önerdiği blokta üç unsur var: Ezilenler, Kürtler ve "sistemden şikâyetçi olan muhalif güçler"... 'Ezilenler' kategorisi günümüzün jargonuna uyan popülizan bir tercih. Oluşacak siyaseti 'insanileştiren' bir unsur. Ama acaba "sistemden şikâyetçi olan muhalif güçler" kim? Bunun akla getirdiği Kemalistler, katı laikler ama eğer siyasetten söz ediyorsak açıkça Ergenekon ağının kendisidir. Görünen o ki PKK hükümetle olan muhtemel pazarlığa hazırlanırken, bu oyunu çok yönlü oynamayı tercih edecek. Yani bir yandan her an şiddete dönme tehdidini elde tutacak, diğer yandan da CHP ile yakınlaşma sayesinde Ergenekon ağının darbeci heveslerine destek vererek, AKP'nin kırılgan bir zemin üzerinde kalmasını hedefleyecek.

Aynı projenin Ergenekon cenahında da 'pişirildiğini' düşünürsek, PKK'nın nasıl 'cazip' bir siyasi aktör haline gelebileceğini de öngörebiliriz. Böylece Kürt siyaseti siyasi çıkarla insani sorumluluğun karşı karşıya geldiği bir kırılma noktasına doğru yaklaşıyor. Hangi yola gireceği ise sadece Kürtlerin tercihiyle olmayacak. Bu süreçte 'Türk' tarafının ve hükümetin tutumu, Kürt siyasetinin yönünü de büyük ölçüde belirleyecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP-BDP işbirliği?

Etyen Mahcupyan 2011.03.20

Geçmişte çeşitli vesilelerle ısıtılıp gündeme getirilen bir 'proje' bugünlerde yeniden revaçta. CHP ile BDP'nin seçimlerde işbirliği yapması konuşuluyor.

Öcalan bunu açıkça telaffuz etti. CHP kanadı ise Kürt meselesinde gerçekleşen arama konferansı sonrasında Kürtlerin gönlünü kazanmak üzere bazı söylem değişikliklerine gideceği izlenimi verdi. Öte yandan herkes bunun gerçekleşmeyecek bir beklenti olduğunun farkında, çünkü böyle bir birliktelik her iki partinin de tabanında belirsiz oynamalar yaratmakla kalmaz, CHP'nin bir sonraki manipülasyona doğru savrulmasına da neden olur. Öyleyse söz konusu gündemin amacı ne? Beklenen yarar seçimlerden sonra BDP'nin AKP karşıtı muhtemel bir koalisyonun parçası olması ve bu siyasi hamlenin gerçekçi bir mantığı var...

Türkiye'de siyasi partilerin alabileceği oyların sınırları az çok belli. Şu anki 'merkezde' bulunan AKP, CHP ve MHP'nin toplam oyu yüzde 85 civarında ve bu oyla parlamentonun yüzde 95'ini ellerinde tutabiliyorlar. Barajın sağladığı bu temel denge, merkez siyaset içinde AKP'yi iktidardan indirme gayretinin CHP ve MHP oylarının artmasıyla olabileceğini söylüyor. Nitekim Baykal'ın CHP başkanlığından gönderilme operasyonunun ardından bir 'pembe' algı yaratılmıştı. Buna göre bir anda yüzde 30'lara çıkan CHP oyu, Kılıçdaroğlu rüzgârının şişirdiği yelkenle birlikte yüzde 35'i bulacaktı. MHP'nin oyu ise Kürt meselesinin dürtüklenmesiyle her zaman yüzde 10'un üzerine çıkabilecek gibi gözüküyordu. Dolayısıyla beklenen şey, kararsızların ve bir bölüm MHP oyunun CHP'ye kayması, öte yandan bir bölüm AKP oyunun da MHP'ye kayarak bu partinin açığını kapatmasıydı. Böylece CHP/MHP birlikteliğinin oyu neredeyse yüzde 50'ye yaklaşabilecek ve AKP iktidarı bitecekti...

Ne var ki yaz ayları süresince yapılan kamuoyu yoklamalarında Kılıçdaroğlu'nun oyları şişiren etkisinin adım adım yok olduğu izlenirken, daha da kritik bir gözlem yapıldı: Zaman zaman yükselen CHP oyları MHP'den geliyor ama buna karşılık AKP'den MHP'ye kayma yaşanmıyordu. Bu tespit pembe algıyı 'sarıya' çevirdi: CHP oyunun 35'e çıkması bir yarar getirmiyordu, çünkü bu durumda MHP barajın altında kalıyordu... O dönemde

birden CHP'nin barajı yüzde 7'ye indirme teklifi ortaya çıktı. Böylece muhtemel bir CHP başarısı ile birlikte MHP'nin Parlamento'ya girmesi birleşince, ortaya en azından yarı yarıya bölünmüş bir 'merkez' görünümü çıkacak ve bu durum AKP'yi çok sıkıştırabilecek, belki iktidar üzerinde manipölasyonları işlevsel kılacaktı.

Bu süreç boyunca CHP'den Kürtlere anlamlı bir mesaj duymadığımız gibi, PKK'nın söylemi de 'devletle yapıcı konuşmaların devam ettiği' gerçeğini temel alıyordu. Diğer bir deyişle AKP'nin alternatifinin hâlâ 'merkezde' arandığı bir sürecin içindeydik. Sınav ise referandumdu... Söz konusu projenin taraftarları yarı yarıya bir sonuç bekliyorlar ve bunun yaptıkları dizaynı kanıtlayacak bir veri olduğunu düşünüyorlardı. Ama öyle olmadı... Referandumdaki yüzde 58 'evet', AKP'nin muhtemel oylarının 45 civarında olacağını da göstermekteydi. Böylece sarı algılama bu kez 'griye' dönüştü. Çünkü bunun anlamı merkez siyasetin içinde kalındığı sürece, CHP/MHP birlikteliğinin hiçbir zaman AKP oylarından fazla olamayacağıydı. Bu ise parlamentoda daha da bariz bir AKP üstünlüğü demektir.

Çare merkezin sınırlarını genişletmekten geçiyordu... BDP'nin de tabloya alınmasıyla paylaşılabilecek oylar en az yüzde 90'a çıkıyor ve şimdi yeniden 'sarı' algılamaya dönülebiliyordu. Yani bu sayede AKP ile onun karşısındaki muhtemel koalisyonun oyları kabaca eşitleniyordu... Bugünlerde kotarılmaya çalışılan yakınlaşmanın amacı bu ve esas olarak seçim sonrasını hedefliyor.

Ancak apaçık bir sorun var: Acaba AKP karşıtlığı MHP ile BDP'nin yan yana durmasını sağlayacak kadar güçlü olabilir mi? Tabii hemen ardından da şu soru geliyor: Eğer o kadar güçlü değilse, önümüzdeki dönemde hangi hamleler sayesinde böyle bir duruş mümkün kılınabilir? Stratejinin ilk ayağı seçime kadar süreçte, gelecekteki bu birlikteliğin lafını etmemek ve meseleyi CHP/BDP işbirliği olarak sunmak olacak. Çünkü ne milliyetçi ne de Kürt tabanını ürkütmeye gerek yok... Ama seçim sonrasında, eğer sandalye sayısı anlamlı kılsa yeniden 'sivil vesayet' delili yakalama gayretinin artması şaşırtıcı olmaz.

Geçmişte 'milliyetçi cephe'ler vardı... Şimdi ise adı 'demokratik cephe' olacak olan bir vesayet dünyası aranıyor. Ve bu pespaye gayretkeşlik de hâlâ bu ülkede bir tür 'siyaset' olmaya devam ediyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslami aydınların 'körlüğü'

Etyen Mahçupyan 2011.03.23

Eleştirel bakışın toplumsal ve siyasi nitelik kazanması, tüm dünyada dengeleri tersyüz ediyor. B

u yeni tutumun doğallaşmasıyla önce dışa karşı bir eleştiri başlıyor ve bu süreç toplumları yeniden kimikleştirip, onlara özgüven veriyor. Sonrasında ise belirsiz bir durum var... Çünkü bazı toplumlar bu noktada kalıplaşırken, bazıları da eleştirel bakışı içe dönük hale getirip yeniden inşa döneminin yolunu açıyorlar.

Bugün Ortadoğu'da yaşananlar, birçok toplumun özeleştiri noktasına geldiğini gösteriyor. Bundan sonrasında örgütsüzlüğün ve deneyimsizliğin getirdiği risklere karşı, yeni siyasi değerlerin ve normların çekiciliği karşı karşıya gelecek. Sonuç ise eleştirinin talep ve tercihlere nasıl yansıtacağı, bu enerjinin nasıl bir zihniyete doğru evrileceği ile doğrudan bağlantılı olacak. İnsani değerleri hatırlayan bir yeniden inşa çabası, eleştiriyi de yapıcı hale getirmek, buradan bir konuşma kültürü yaratmak zorunda.

Türkiye bu yolu kanlı bir devrim üzerinden değil, evrimsel bir değişim çizgisi üzerinden yaşıyor. Bu noktada İslami kesim aydınlarının çok kritik bir işlevi olacak, çünkü inşa edilecek dünyanın normlarını oluşturup derinleştirmek kadar, onların toplumsal meşruiyetini sağlamak da öncelikle bu aydınların sorumluluğunda. Söz konusu fikrî önderlerin, içinde gizlendikleri kabuklarından sıyrılmalarında ve 'birbirleriyle konuşmalarında' büyük yarar var.

İslami kesim son döneme kadar laik intelijentsiyanın kuşatması altındaydı. Eleştiri de bu nedenle bir yandan Batı'ya ve modernliğe, diğer yandan da Kemalizm'e ve laikliğe yöneldi. Bu eleştiriler hem içerik olarak anlamlıydı, hem de kültürel muhafazakârlar arasında giderek filizlenen özgüvenin habercisiydi. Söz konusu kritik değerlendirmeler, Batı'nın aksak ve eksik yönlerini, modernliğin temel zaafalarını, Kemalizm'in kofluğunu, bizdeki laikliğin ikiyüzlülüğünü ortaya sererken, İslami kimliği de yeniden söz sahibi olmaya davet etmekteydi.

Bugün o noktanın geçildiğini söyleyebiliriz... Ne var ki cemaatçiliğin İslami aydınlar üzerindeki daraltıcı etkisi devam ediyor. Bu aydınlar birbirlerinin düşüncelerini sadece karşılıklı övgü vesilesi olarak kullanıyorlar. Anlaşamadıkları, onları ayıran noktalar hakkında ise pek az şey okuyabiliyoruz. Dolayısıyla konuların olgunlaşma ihtimalinin önüne set çekilmiş olurken İslami cemaatin özeleştiriyi ima eden demokrat zihniyetten hâlâ epeyce uzakta olduğunu da anlıyoruz.

Laik kesimin demokratiği hazmedemeyen aydınları genellikle evrensel ilkelerin ardına sığınarak 'temiz' kalmaya çalışır, olması gerekeni savunurlar. Bu durum bireyselleşmeyi engelleyerek, apolitik bir cemaatleşme yaratmıştır. İslami kesimin aydınları ise aynı sonuca farklı bir yönden gidiyorlar... Normatif olanın İslamiyet'te aranması yadırgatıcı olmasa da, sanki kitabı doğruların hakiki insanlar üretebileceği türünden gerçekdışı bir varsayıma yaslanmakla yetinmiyorlar. Bu aydınların yazılarında 'karşı cenah' son derece gerçekçi analizlere tabi tutulurken, kendi cenahlarının gerçek insan malzemesi ve zihniyeti üzerinde fikir serdedilmiyor. Dahası aynı mecrada yazanlar bile birbirlerine 'kör' davranmayı tercih edebiliyor ve cemaat içi eleştiriden kaçınıyor. Oysa bu tutum güçlüye karşı mücadele verirken ne denli politikse, yeniden inşa döneminde de o denli apolitik.

Bunca uzun bir süredir Kemalist rejimin baskısı altında kalmak ve Batı sosyal biliminin zımni oryantalist yaklaşımına karşı koymaya çalışmak, İslami aydının muhakkak ki 'dışa karşı' tetikte durmasına, enerjisini bu yöne hasretmesine neden oldu. Madalyonun diğer yüzünde ise dinî akidelerin, geleneğin ve cemaatçi dayanışmanın övgüsüyle yetinildi. Karşı cenahın haksız yargılarına, kendi cenahının 'iyi örnekleriyle' karşılık verildi. Ancak bu sürecin bir maliyeti de vardı... İslami intelijentsiya kendi içinde sahici bir konuşma yapma ve derinleşme fırsatını kenara koyarak, hamasetin diline mahkûm oldu.

Artık bu konuşmayı duymak, İslami aydınların birbirlerinin sözü üzerinde ne düşündüklerini okumak, aralarındaki farklılıkların nedenlerini görmek, herhalde toplumun da hakkı. Yoksa buna da önce İslami kesimin dışından birilerinin önyak olması mı gerekiyor?

(Alevi/Sünni yabancılaşmasını konu eden 'Saklı Hayatlar' vizyona girdi... Seyredin... Güzel olduğu için, namuslu olduğu için ve Mümtaz Taylan'ın olağanüstü oyunculuğu için. Özgür Gündem gazetesinin 3 yılını anlatan 'Press' de gösterimde. Bu namuslu filmi de izleyin... İnsan olmanın sorumluluğunu hatırlamak için.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslami aydınların sınavı

İslami kesimin aydınları son yıllarda entelektüel hayatlarının baharını yaşıyorlar.

Batı modernliğinin sorun çözmek bir yana sorun yarattığı bir dönemde, Kemalizm ve onun uzantısı olan alaturka otoriter laikliğin de çözülüşüne tanık oluyoruz. Üstelik İslami coğrafyanın siyasi bir aktör olarak dünya sahnesine çıktığı, İslami kimliğin etnisitelerden bağımsızlaştığı bir süreçteyiz. Nihayet İslami toplumların yeni bir dünyanın inşa edilmesinde kaçınılmaz rol oynayacağını anlaşıldığı günleri yaşıyoruz. Eğer geçmişten gelen bir özgüven eksikliğiniz varsa, bu koşulların söz konusu zaafı ortadan kaldıracığını hayal edebiliriz. Dolayısıyla da 'dışa' karşı son derece eleştirel ve keskin olan İslami aydınların, biraz 'içe' de bakmalarını, kolaycılığı bırakıp gerçek tartışmalara yelken açmalarını umabiliriz. Ancak görünen o ki, İslami kesimde dünyanın kendi kimliklerine demokratça bakmasını isteyen aydın sayısı çok olsa da, demokratlığı kendi entelektüel dünyalarına davet etmek niyetinde olanlar epeyce az. Bu nedenle de hâlâ bol bol Batı, modernlik vs. eleştirisi okumayı sürdürüyor, ama bu aydınların kendi cenahlarını nasıl gördükleri ve değerlendirdikleri konusunda pek bir şey duyamıyoruz. Çeşitli alanlardaki fikir ayrılıklarını ve sosyolojik yönü olan kırılmaları ise hiç öğrenemiyoruz, çünkü bu aydın tipolojisi cemaatçi olmayı sürdürüyor. İslami kesimin 'bir bütün olarak' sunulması ve siyasallaşması uğruna, anlama çabaları tümüyle terk edilebiliyor. Daha da vahim olarak bu cemaatçi yaklaşımın, kendi içindeki heterojenleşmeyi bastıran, en azından onun görünürlüğünü engelleyen bir yönü olduğu dikkate alınmıyor. Böylece İslami entelektüel hayat az sayıda fikri önderin sınırlayıcı, yönlendirici ve azarlayıcı bakışları altında sıkışıp kalıyor. Bu fikri önderlerin 'erkek' dünyasının görüşlerini genel doğrular olarak sunmaları ise, İslami kesimin daha büyük kırılmaların eşliğinde olduğunu akla getiriyor. Ataerkil kültürün en belirgin özelliklerinden biri, kurulan toplumsal sistemlerin dayanıklılığıdır... Ancak buna karşılık kendisini yeniden inşa etme yeteneği ise son derece azdır. Bu nedenle ataerkil sosyal yapıların ömrü uzun olur, ama yıkıldıkları anda da tamamen farklı yapılara doğru evrimleşirler. Sonuçta ataerkil kültür bir anda ortadan kalkmasa da, artık başka kültürel kodlarla bütünleşmek ve onlara uyum sağlayan nitelikleriyle ayakta kalmak zorunda kalır. Bu ise eski sistemin 'iç' elitinin zemin kaybetmesini ifade eder ve dolayısıyla da direnç yaratır. Bugün İslami kesimin aydın tabakasını gözlemleyenler, bu ataerkil sıkışmayı farkedeceklerdir. Karşımızda basmakalıp bir kimliksel duruşu tekrarlayan, manevi otoritesinin sarsılmasından kaygı duyan, gençlere karşı açık ve davetkar olmakta zorlanan, kadınların bu alandaki muhtemel varlığından ve kendilerine ait 'seslerinden' ise hiç hazzetmeyen bir erkek dünyası var.

Söz konusu iç kırılma ve ayrışmalar, önümüzdeki süreçte muhtemel bir özeleştirinin kadınlar tarafından taşınma ihtimalini giderek artırıyor. Tartışma zeminlerinden en önemlisi ise muhakkak ki aile kurumu ve buradan hareketle kadın/erkek eşitliği olacak. Bunun belirtilerini halen yaşamaktayız... Örneğin geçenlerde yayımlanan bir TÜİK anketi boşanmaların hızla arttığını ortaya koymuştu. Boşanma sebeplerinin başında her iki cinsiyet için de aldatma ve ilgisizlik gelmekteydi (kadınlarda yüzde 53, erkeklerde yüzde 55). Bu sonuç hayatın ne denli hızlı değiştiğini gösterdiği kadar, çoğu evliliğin zaten baştan yanlış olduğunu da ima ediyor. Sonraki nedenler ise kadınlara erkeğin sosyal bağlamdaki bariz rol farklılaşmasının işaretini taşımaktaydı: Kadınlar için boşanma nedenleri dayak, içki ve kumarken, erkekler için neden, kadının eşinin ailesine saygısız davranmasıydı.

Varılabilecek ilginç sonuçlardan biri, bencil erkek tavrının sergilenmesinden öte, erkeklerin ataerkil bir aileyi sürdürme istekleriydi. Nitekim birçok erkek yazar da bu anketi 'ailenin çöküşünün' nişanesi olarak okurken, aileyi sahip olması gereken nitelikleri belli bir kurum olarak resmettiler. Ailenin de değişebileceğini, bu değişimde kadının istek ve tercihlerinin önemli olduğunu, aileyi bu haliyle muhafaza etme arzusunun bir vesayet olduğunu es geçtiler. Ne var ki İslami kesim onların sandığından da hızlı değişiyor ve korktukları karşılaşma giderek yakınlaşıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aile: Nereden nereye?

Etyen Mahçupyan 2011.03.27

Osmanlı sistemi, cemaatleri bizatihi birer tüzel kişilik olarak tanımış, cemaat dışında tek bir kişi bile kalmamasını ideal durum olarak tasavvur etmişti.

Gerçek hayat buna tam olarak tekabül etmese de, bu toprakların anlam dünyası kendimizi bir cemaatin içinde konumlandırmamızı teşvik etti. Merkezden uzak kırsal alanlar tek bir cemaatin kullanımında olan yerleşim yerlerine dönüştü. Merkeze yaklaştıkça ve kent hayatının içine girdikçe, söz konusu cemaatleşme doğrudan mahalle bazlı bir parçalı yapılanmayı ifade etti. Bunlar tam olarak homojen olmasalar ve ticarete açık alanlarda çokkimlikli bir görünüm sergileseler de, esas olarak cemaatsel kültürel normları yansıttılar. Dolayısıyla her mahalle, içerdiği cemaatin niteliğine uygun bir ahlak anlayışını yaşadı... Nitekim 'mahallenin namusu' kavramı epeyce işlevsel olurken, birtakım 'kamusallaşmış' kişiler bu namusun takipçiliğine soyunabildiler.

Sokağın terbiyesini korumakla yükümlü bu tür insanların bazen 'yoldan çıkması' vaki olsa da, aslında yaptıkları işlevin mahalle tarafından onaylandığını vurgulamakta yarar var. Çünkü böylece hem mahalle dışından gelebilecek zararlı etkiler bertaraf edilebiliyor hem de ailenin mahalleyi özgürce kullanma imkânı sağlanmış oluyordu. Diğer bir deyişle 'korunmuş' mahalle, kamusal alanı cemaatleştirirken, evi sokakla birleştiren, evler arası ilişkiyi sokağa taşıyan, kadınlar ve gençler arası sosyalleşmeye imkân veren bir küçük dünya da yaratmaktaydı.

Bu düzenlemeyi meşru kılan ataerkil zihniyet, Anadolu halkının tüm etnik ve mezhepsel cemaatlerinde ortak bir nitelik olarak yaşandı ve tüm cemaatlerde erkeği 'doğal olarak' kadının üzerinde bir yere yerleştirdi. Kadınların sosyalleşmesinin çerçeve kurallarını koyan, bu düzeni koruyan, hem fiziksel olarak hem de meşruiyet açısından erkekti. Dolayısıyla 'mahallenin namusu' da işin özünde erkeğin namusuydu...

Toplumsal hayatın bu özelliği evin içinde de beklenen bir karşılığa sahipti. Erkeğin her açıdan mutlak hakim olduğu, son sözü söylediği, ev halkının davranış biçiminin erkeğin isteklerine ve huysuzluklarına göre belirlendiği, kadının görevinin erkeği memnun etmek olduğu bir aile yapısının tüm cemaatlerde egemen olduğunu söyleyebiliriz. Bu düzeneğin kırılması çok özel koşulları ve gelenekselin dışına çıkabilmiş bir kadın iradesini gerektirmekteydi ve bu tür örnekler her zaman 'aykırı' bir durum olarak değerlendirilirdi...

Bunların çok eskilerde kaldığını düşünebiliriz ama aslında Cumhuriyet, cemaatleri kamusal alanın dışına itmekle birlikte, tamamen ortadan kaldırmadı. Hatta laik kesimin cemaatleşmesi ile birlikte, geleneksel cemaat ahlakının korunmasına yönelik bir tepkinin de ortaya çıkması kaçınılmaz oldu. Ne var ki bu tepkinin artık sokaktaki hakimiyeti bitmiş, sokaklar cemaatlerin değil devletin malı olmuştu... Bu durumda ataerkil zihniyetin erkek egemen tahayyüllerinin gerçekleşme alanı aile ile sınırlandı ve giderek 'aile' muhafazakâr kesimde erkek dünyasının ahlak ve namus anlayışının kalesine dönüştü. Öyle ki 'aile', laik devletin dindarlığı eve hapsetme çabalarının karşısında bir direnç odağı olarak işlevselleşti. Muhafazakâr cemaatler kendi kimliklerini 'aile' üzerinden korudular. Aile bireyleri ise dışarıdan gelen laik tehdit karşısında bu dirence çoğu zaman gönüllü olarak destek verdi. Böylece 'aile' müessesesi siyasallaşırken, aile adına konuşma ve onu temsil etme işlevi de, siyasetin asli sorumlusu olan erkeğin işi haline geldi.

Sonuç, muhafazakârlığı yok etmek isteyen bir devlet nizamı altında, toplumun çekirdek birimi olan ailenin giderek ve 'haklı' olarak muhafazakârlaşmasıydı. Devletin laikliği ile İslami kesimin erkek muhafazakârlığı birbirini besleyerek bunca zaman ayakta kaldı. Başörtülü kadınların siyasete ilk girdikleri Refah Partisi yıllarında, onlardan beklenen erkeklere destek olmalarıydı. Başörtüsü ise bir namus sembolüydü ve bunun esasta erkeğin namusu olduğu açıktı.

Derken devran döndü... Devlet laikliğinin ipi pazara çıktı... Ve bu durum muhafazakâr kesimin aile kurumunda da devrimsel bir değişimin önünü açtı. Bugünün aile anlayışının kadın/erkek eşitliğini dışlaması, ailedeki asıl tüketicinin, kültürel ve sosyal norm seçicisinin kadın olduğunu göz ardı etmek imkânsız. Başörtüsü ise artık kadınların dindarlık anlayışlarının uzantısı olarak erkek dünyasından bağımsız bir iradeyi yansıtıyor.

Muhafazakâr erkeklerin bu değişimi hazmetmekte zorlanmaları şaşırtıcı değil. Nitekim aile konusu ne zaman açılrsa, ortalığı eskiye hasret duyan ve kadınların değişiminden tedirginlik çeken erkek sesleri kaplıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaçak güreş

Etyen Mahçupyan 2011.03.30

Muhafazakâr kesim içinde aile kurumu ve kadın/erkek ilişkisinin nasıl işlevselleştiği ile ilgili yazılara bir günlük ara verip 'kitap olayına' dönmekte yarar var.

Ahmet Şık'ın yazdığı veya onun tarafından yazılmak üzere birilerinin tasarladığı kitap, laik aktivizme yeni bir ruh katmış gözüküyor. Öte yandan bu hareketliliğin fikri önder ve takipçilerinin kaçak güreşçi tavırları devam ediyor ve meselenin etik kaygılardan ziyade, siyaset yapıyor olmanın cazibesine kapılmak olduğunu düşündürüyor.

Konuyu yerli yerine oturtmak üzere önce bir ayıklama yapalım: Savcılığın Radikal Gazetesi'ne baskın yapması, şahıslara ait, kendileri tarafından kaleme alınmış yazılı materyale el koyması, normatif açıdan kabul edilebilir değildir. Diğer bir deyişle buna izin veren bir yasanın ve hukuk anlayışının reddedilmesi gerekir. Söz konusu yazılı materyalin 'henüz' kitap olmadığı ve ancak 'kitap' olduktan sonra düşünce özgürlüğü kapsamına gireceği argümanı ise gülünçtür. Çünkü açıktır ki hiçbir kitap bir anda yazarın zihninden ışınlanarak doğmaz. Zamana ve sürece yayılır. Ayrıca bu materyalin ne kadarının kullanılacağı da sadece yazarına ait bir tasarruftur ve bu hak da düşünce özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Dolayısıyla savcılığın davranışının normatif temelde eleştirilmesi ve bu hukuk anlayışının değiştirilmesinin talep edilmesi gerekiyor. Ancak bu duruşun bir 'analiz' olmadığı, söz konusu tespitin doğrudan ve kendiliğinden bir siyasi yorumu ima edemeyeceğini de görmek gerekiyor. Oysa laik siyaset giderek aktivizme kaymakta, kendisini siyasi aktör kılmak isteyenler tarafından sürüklenmekte. Bu ise gerçeklerle yüzleşmeyi epeyce zorlaştırıyor...

Meselenin 'çıkart' yönüyle başlarsak, savcılığın bu son eyleminin ne AKP'nin ne Gülen Hareketi'nin işine gelmediğini teslim etmek zorundayız. Dolayısıyla siyaseten 'suçlanacak' merciler bunlar değil. Hatta hemen herkes bu eylemin bizzat Ergenekon davasını yürütenlerin de çıkarına karşı olduğunu haklı olarak söylemekte. O halde soru şu: Acaba savcı ve mahkeme niçin bu 'kitap olayına' sebebiyet verdi?

Yanıt, içinde bulunduğumuz durumun analizini gerektiriyor. Gölcük tersanesindeki belgelerin bulunması ve yüz kûsur askerin tutuklanması yeni bir dönemin habercisiydi: Yargının geri adım atmayacağı ve bu işte sonuna kadar gidebileceği anlaşıldı. Ancak bunun belirtileri bir yıl öncesinden de vardı ve Ergenekoncular açısından önceliklerin değişmesini ifade etti. Nitekim savcılığın bulduğu 'Ulusal Medya 2010' planı bu değişikliği ortaya koymakta. Buna göre artık birincil amaç Ergenekon davasının itibarsızlaştırılması. Kısacası şimdi savcılık ve mahkeme Ergenekoncu siyasetin doğrudan kendilerine yönelik olduğunu biliyorlar. Bu durum kişisel ve hukuksal mücadeleyi iç içe sokuyor, ayırım çizgisini muğlaklaştırıyor.

Planın bu amacı gerçekleştirme yöntemi ise bir yandan AKP'nin 'sivil vesayet' oluşturduğu izlenimini yerleştirmek, diğer yandan da Gülen Hareketi'nden bir 'kontra Ergenekon' üreterek, ortada bir darbe girişiminin değil, iki örgütün karşılıklı mücadelesinin olduğu kanaatini yaymak. Bu amaçla televizyon kurulması ve kitaplar yazılması öngörülüyor... Anlaşıldığına göre, bu kitaplarda nelerin olması gerektiği de kararlaştırılıyor ve metinler belirli insanlara ısmarlanıyor. Yargı, var olan yasalar çerçevesinde 'suç' olan bir plana eylem safhasında el koymuş gözüküyor. Sürülen iz sonucunda herhangi birinin suç planının gereğini yerine getirmekte olduğu anlaşılırsa, o kişi potansiyel suçlu konumuna sokuluyor. Söz konusu izler üç tür ilişkiyi ifade etmekte: sosyal ilişki, talimat alma ve belge paylaşımı.

Normatif bakış sosyal ilişkinin suç sayılmaması gerektiğini söylüyor ve bugün hemen herkes hukuktaki bu anlayışa karşı. Ama diğer iki ilişki türü gri bir alan oluşturmakta. Bunların da suç sayılmaması gerektiğini savunmak mümkün... Ama bunların suç olmadıklarını savunmak caiz değil. Oysa birçok kişi, içerdği ahlaki zaafı fark etmeden bu geçişi kolaylıkla yapabiliyor.

Son bir nokta da 'kitap yazmak suç mu' diyenlere ve 'kitap yazdığı için tutuklandı' sözünün psikolojik kolaycılığına kapılanlara... Sizce telefon etmek suç mu? Telefonda 'şimdi çıkıyor' türünden masum bir sözün söylenmesi suç olabilir mi? Ama geçen haftalarda tam da bunu yaptığı için biri tutuklandı... Çünkü sözünü ettiği kişi Tatlıses'ti ve o telefonda birkaç dakika sonra kurşunlandı.

Yaptığınız iş kendi içinde masum gözükebilir ve düşünce özgürlüğünün parçası olabilir... Ama ya o masum eylem bir suç planının parçasıysa? Şık olayında bunu halen bilmiyoruz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtülü kadınlar

Etyen Mahçupyan 2011.03.31

Kadınlara yönelik şiddet, artık göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir konu.

Erkeklerin kadınlara reva gördükleri muamelenin hastalıklı olduğunu görmemek zor. Belki bu durum yıllardır yaşanmaktaydı ama günümüzde meseleye değişmiş, demokratlıktan etkilenmiş normlarla bakıyoruz. Bu da geçmişte gazetelerin küçük haberlerinde sıkışan 'sıradan' olayların, şimdi önemszenmesine yol açıyor. Ama demokratlaşan algıya paralel olarak bir başka değişim daha yaşanıyor: Aynı demokratlaşma kadınların taleplerini, beklentilerini, hayallerini, özgürlük anlayışlarını değiştiriyor. Diğer bir deyişle ataerkil erkek bakışı açısından, 'dayağı hak eden kadınların' sayısı artıyor! Çünkü kadınların, kendilerine verilen erkek dünyası içinde tikanıp kalmaya, hayatlarını erkeklerin uzantısı olarak yaşamaya razı olmaları giderek zorlaşıyor. Bu erkek

dünyasının kadını kişiliksizleştirdiğini idrak etmiş durumdalar ve yeni varoluş biçimleri geliştirerek duruma itiraz ediyorlar.

Bu itirazın en yoğun seslerinden biri ise başörtüsü hareketinin içinden yükseliyor. Başörtülü kadınlar kültürel kimliğin ötesinde bir 'kadın' tahayyülüne böylesine rahatlıkla ve kompleksizce sahip çıkarken, muhakkak laik kesimde şaşkınlık yaratıyorlar. Laik kesimin anlamayı olanaksızlaştıran, ancak cemaatçi kimliği pekiştiren bir 'öteki' algılaması var. Buna göre başörtülü kadınlar aslında İslami kesimin en tutucu kanadını oluşturmakla kalmıyor, modern kamusal alanı istila eden zararlı yabancı yaratıklar olarak bir tür 'böcek' metaforu içinde tanımlanıyor. Ancak başörtülü kadın hareketi insani değerlerle demokrat zihniyeti bütünleştirme bağlamında en başarılı toplumsal olgulardan biri; bunda ısrarlı ve samimi olduğunu da her vesileyle kanıtlıyor. Böylece laik kesimin 'çağdaş' kadın metaforunun yüzeyselliği ve sekterliği ortaya çıkıyor. Ama daha da önemlisi bu 'çağdaş' kimliğin devlete, otoriter zihniyete, Kemalist külte ve dolayısıyla erkek egemen bir anlam dünyasına olan bağımlılığını daha açıkça görme fırsatı elde ediyoruz. Anlaşıyor ki, Cumhuriyet'in makbul kadın tipolojisi aslında normatif bir kadın figürünün haklarını savunmaktan öte gidemiyor. Nasıl laik kesim toplumun geri kalanıyla ilişki kurmakta zorlanıyorsa, ondan daha da keskin bir biçimde 'laik kadın' bu toplumun gerçek kadınından uzakta duruyor. Laik kesimin 'kadın özgürlüğü' kendi hayatına sahip çıkmayı değil, kendi hayatını bir 'ideal hayata' uydurmayı ima ediyor.

Bunun karşısında başörtülü kadınların sergilediği farklılaşmalar Türkiye'de beklenmeyen bir dinamiğin yaşanmakta olduğunun habercisi. Çünkü her şeyden önce bu kesimde 'farklılaşma' beklenen bir şey değil. Klasik algıya göre, bunlar ataerkil ailelerin içinden gelen, kafaları dinle yoğrulmuş, erkek egemenliğine yüzyıllarca rıza göstermiş bir kültürün çocukları. Ne var ki son yirmi yıl içinde yaşanan değişim, kadını da bir 'yeni nesil' olarak yeniden üretti. Bu kadınların normatif dünyasını kalıplaşmış ideolojiler üzerinden kurgulamak artık mümkün olmadığı gibi, bu yönde ısrar, kadın hareketinin daha da derinleşmesine, içerik kazanmasına, radikalleşmesine, özgürleşmesine yol açıyor. Başörtülü kadın derneklerinin sadece son beş yılda aldıkları mesafe bu açıdan uyarıcı. Nitekim İslamî kesimdeki kadınların değişimi, toplumun geneli üzerindeki normalleştirme etkisi yanında, ister istemez muhafazakâr dünyayı da dönüştürmeye aday ve belki de son yıllarda Türkiye'nin başına gelmiş olan en hayırlı şey.

Bu değişimin muhtemel etkisini öngörmek için, İslami kesimde refahın hızla arttığını, yeni bir kentleşme anlayışının ortaya çıktığını, estetik kaygıların ve boş zaman kullanma alışkanlıklarının hızla değiştiğini, muhafazakâr ailelerde en önemli harcama kaleminin 'çocuk' olduğunu ve pedagojinin özen gösterilen bir konu haline geldiğini görmekte yarar var. Çünkü bütün bunlar aile içinde kadının rolünün radikal bir biçimde değişmekte olduğunun da göstergesi. Belki de en büyük depremlerden biri muhafazakâr aile yapısı içinde yaşanmakta.

İslami kesimde dindarlık azalmıyor, aksine genişliyor. Ancak aynı zamanda bu dindarlığın içeriği yeniden oluşuyor ve bu süreçte kadının damgası var. Ataerkil erkek dünyasının 'dindar' bulunmadığı bir noktaya doğru evriliyor. Ne var ki erkekler hâlâ olan bitenin farkında değil gibiler. Onlar hâlâ 'aile' güzellemesi üzerinden eski dünyalarına yapışmanın peşindeler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcı modernliğin krizi

Kemalist rejim modernliğe sahip çıktığı ve onu ehlileştirici bir süreç olarak tasarladığı ölçüde, Türkiye'nin dindar Müslümanları da kendilerini modernliğin dışında hayal ederek korumaya çalıştılar.

Ancak bu pek de gerçekçi bir yaklaşım değildi. Çünkü modernlik denen şey, günlük hayatımıza, alışkanlıklarımıza, beğenilerimize ve isteklerimize nüfuz eden bir özelliğe sahip. Hayat seviyesinin ve teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte sadece kullanılan aletler değil, bizzat yaşam normları da değişiyor. Dolayısıyla modernliğin dışında kalabilmek, bu imkânlardan mahrum olmayı ima etmekte... Nitekim laiklik üzerinden tanımlanan kamusal alan, Türkiye'de tam da bunu yaptı. Bu durum tepkisel niteliği yüksek, modernlikle bağdaştırılan 'demokrasi' gibi kavramları düşmanlaştıran bir 'İslamcılık' üretti. Yani modern dünyayı külliye reddetmeyen, onu kullanan, ama onun değerlerini horlayarak kendine korunaklı alanlar açan bir 'modern' karşı koyuş...

Söz konusu direnç, devletin nüfuz edemediği, laikliğin kontrolü dışında kalan bir kurumsallaşmaya dayanmak ihtiyacındaydı. Öte yandan bu kurumsallaşmanın modern dünyada kalıcı olabilmesi, hayatietini sürdürebilmesi de gerekmekteydi. 'Aile' bu işi mükemmelen yürütebilecek kurum olarak ortaya çıktı... Aile İslamî 'biçimi' ve değerleri koruyan ve yaşatan bir çekirdek olarak işlevselleşti. Böylece kadının rolü ve anlamı da, ailenin korunması ve yaşatılması bağlamında tanımlanmış oldu. Buna karşılık ailenin kamusal dünya karşısında hayatietinin sürdürülmesi erkeğin işleviydi ve bu işbölümü dindar ailelerin zaten benimsemiş olduğu ataerkil zihniyetle de uyum içindeydi.

Ne var ki son yirmi yıl içinde sessiz bir devrim yaşandı. Bunun ilk ayağı modernliğin bir bütün olarak yıpranması ve yeni sorunlar karşısında çaresiz kalmasının sonucu olarak ortaya çıktı. Böylece dünya demokrat zihniyetle tanıştı ve katılımcılık, ikna, şeffaflık gibi normlar hızla yaygınlaştı. Sürecin ikinci ayağı ise bu yeni normların hak ve özgürlük arayışını meşrulaştırdığını keşfeden mağdurlar üzerinden yaşandı. Demokrasinin bir aldatmaca değil, tam da ihtiyaç duyulan ortam olduğunu anlayan mağdurlar merkeze talip oldular. Bugün tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika bu arayışın parçası. Türkiye ise gelişmeyi daha hazmederek yaşadı ve süreklilik kazanan AKP iktidarını üretti.

Ancak bu olumlu değişim, 'İslamcı modernliği' rahatsız edecek olan bir durumun da habercisiydi... Merkeze yürüyen ve bundan nemalanan dindar kesim, refah sıçramasının eşliğinde giderek çeşitlenen ve sınırlanması mümkün olmayan hayat tarzları üretmeye başladı. Diğer taraftan daha önce sakınılması gereken İslamî hayat tarzı bir yandan açığa çıkarken, diğer yandan da melezleşme belirtileri göstermekteydi. Bütün bunlar dindar muhafazakâr âlemde iki önemli kırılmaya neden oldu: Ailenin dışı kapalı yapısı yıkıldı ve buna bağlı olarak dindar ailelerde kadın/erkek dengesi ve ilişkisi dönüşmeye başladı.

Sonuç 'modern Müslümanlık' olarak adlandırabileceğimiz geçmişteki klasik adaptasyon mekanizmalarının geride kalmasıydı. Bu var olma biçimi, Müslümanların tam olarak içselleştirmedikleri ama içinde yaşadıkları modernliğe tutunma biçimlerini ifade ediyordu. Modernliği külliye reddetmeyen, ama ona uyum sağlarken kendisini de bir alternatif olarak koruyan bir yapıdan söz etmiş oluyorduk. Oysa bugün farklı bir durum var... Ekonomik ve siyasî açıdan merkeze yürürken, kendi sosyal ve kültürel damgasını kamusal alana vuran bir toplumsallaşmadan söz ediyoruz. Diğer bir deyişle artık İslamî kesim modernliğe adapte olmuyor, onu dönüştürüyor. Bunu yaparken de onu sahiplenmiş oluyor... Üstelik bu artık geçmişteki otoriter kıvamı ağır basan bir modernlik değil. Reel dünyada hâlâ bu eğilimler mevcut olmakla birlikte, normatif açıdan bakıldığında eşdüzeyle ve heterojen bir yeni dünyanın çağrısı yapılıyor.

Dindar kesim de doğal olarak bu çağrıdan nasibini almış durumda. Dahası, başörtüsü hareketinin gösterdiği üzere, Türkiye'de dindar kadınlar söz konusu çağrının takipçileri değil, yürütücüleri. Bütün bunların anlamı

kadın/erkek ilişkilerinin ve aile kurumunun geriye dönülmez bir biçimde yeniden şekillenecek olduğudur. Daha çarpıcı olan, bu yeniden şekillenmenin bizzat kadınlar tarafından istenmesi ve erkek dünyasının giderek arkaik bir değerler kümesi içine sıkışma ihtimalinin artmasıdır.

Dindarlar modernliğe direnmekte de, ona uyum sağlamakta da zorlanmadılar. Ama şimdi modernliğin dönüşümünün taşıyıcısı konumundalar ve bunun ima ettiği içsel dönüşüme de hazır olmak durumundalar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslami modernlik

Etyen Mahçupyan 2011.04.05

Bir süredir bu köşede çıkan yazılar iki ana temayı bir araya getiriyor. Biri İslami kesimin aydınlarının henüz kendi zihniyetleri ve cemaatleriyle bir yüzleşme yaşamadıkları, hatta bundan kaçındıkları.

İkincisiyse aynı kesimdeki hızlı refah artışının ve küresel sisteme entegrasyonun, kaçınılmaz olarak aile kurumunun ve kadın/erkek ilişkisinin niteliğini değiştirmekte olduğu. İki konu arasındaki bağlantı ise İslami kesimin entelijensiyasının bariz erkek egemen karakteri ve bu durumun aile ve cinsiyetçilik meselelerinde tutucu bir vesayetçiliğe kapı açması.

Bu durum, geleceğe uzanan temel bir dönüşümün ve gerilimin de habercisi. Çünkü görüldüğü kadarıyla İslami kesimi kamusal alana ve siyasete taşıyan dinamikler esas olarak erkeklerin öncülüğünde yaşanmış olsa da, bu sürecin sosyal hayata yansımada kadınların çok belirleyici bir rolü var ve bu rol, klasik muhafazakâr aile sistematüğini de özgürleştirme yönünde işlev görüyor. Ne var ki bu açılım, aileyi kamusal alana bir bütün olarak taşıırken, onun öğeleri olan kadın ve çocuğu da bireyselleştirmekte. Bu nedenle 'aile' kurumu giderek erkeklerin savunduğu bir ahlakçılık sembolüne dönüşüyor. Bireyselleşen kadın üzerinden tasarımılanan sosyal ve kültürel hayat ise aileyi 'geçirgen' bir katılımcı nüve olarak yeniden oluşturuyor. Kısaca söylemek gerekirse, erkeklerin 'İslamcı' modernliğine karşı, şimdi karşımızda kadınların taşıyıcılığında 'İslami' bir modernleşme enerjisi var.

Erkekler bu gelişmeden rahatsız. Nitekim aileyle ilgili sempozyumların başlıca konuşmacılarının ve sonrasında yazarların da neredeyse hepsi erkek. Söylenenler ise kabaca aynı: Ailenin ne kadar önemli olduğu, dış etkilerden, değişimden korunması gerektiği, kadının kendi fitratına uygun davranma zorunluluğunun unutulmaması vs. Değerlendirmeler ailenin bir 'erkek' kurumu olduğunu ve erkeğin tasavvurundaki kadını tanımlamaya hizmet ettiğini ima ediyor.

Bu bağlamda yazarlardan örneğin Ali Bulaç, ailenin 'sarsıntı' geçirdiğine işaretler, bu sarsıntının 'türümüzün neslini devam ettirmesini' olumsuz etkileyen üç sorunla bağlantılı olduğunu söylüyor. Birincisi, kadınla erkek arasındaki 'fitri rollerin dağılımında' ve 'beşeriyetin örfünde on binlerce senedir devam eden toplumsal konumlarda' bir altüst olmanın yaşanmasıdır. Yani kadınların, erkeklerin işlerini yapmaya kalkmaları ve ailenin dışında bireyler olarak kamusal alana girmeleri. İkincisi, 'neslimizin devamı için zaruri olan' bağımlılığı sona erdiren nikâhsız beraberliklerin artık yadırganmamasıdır. Nikâhın niçin nesli devam ettirirken, nikâhsızlığın bunu yapamadığı ise herhalde nikâhın aile oluşturma özelliği nedeniyle çocuk yapmayı özendirmedi. Bu doğal değil, kültürel bir sonuç ve gidişat nikâhsız beraberliklerin de uzun vadeli aile düzenleri oluşturduklarını gösteriyor. Üçüncüsü ise, 'kadınların doğurganlık heveslerini kaybetmelerine paralel olarak doğurganlık

kabiliyetlerini kaybetmeye başlamalarıdır'. Bulaç'ın evrim kuramına itibar ettiğini bilmiyorduk, ama demek ki doğurmaya doğurmaya bu yeteneğin kaybolabileceğini düşünüyor.

Bu üç sorunu bir araya getirdiğinizde; kendi hayatının ilkelerini koymak isteyen ve bunu özgürce yaşamaktan yana olan bir kadın tipolojisi çıkıyor. Burada işleyen algıya göre modern kadın; çalışan, nikâh dışı beraberliklere karşı olmayan ve çocuk sahibi olmaya kendi iradesiyle karar veren biri. Bu kadının ataerkil bir erkek dünyası için ne denli tehditler oluşturduğu açık. Çünkü bu kadın duruşu, ailenin kabuğunun kırıldığı, çocukların bireyselleştiği bir ortamı ifade ediyor. Bu ise erkek denetimi altındaki cemaatsel dünyanın çoğullaşması, farklılaşması, eş düzeyli hale gelmesi ve kaçınılmaz olarak şeffaflaşması demek. Bulaç, bu sorunların modernliğe ait olduğunu söyleyerek bir yandan kadınları 'bize ait olmayan' bu kültüre karşı uyarmaya çalışıyor, öte yandan çözümün İslami değerlerden ayrılmamakta olduğunu ima ediyor. Oysa ortada sadece modernliğin cazibesinde kalarak savrulan kadınlar yok. Böyle örneklerle rastlansa da, İslami kesimde asıl dinamik, kendi modernliklerini üreten yeni bir kadın davranışının ortaya çıkması ve üstelik bu varoluş halinin İslami kimliği taşımasıdır. Dolayısıyla buna ne kadar 'modern' denebileceği de ucu açık bir soru. Galiba asıl mesele -ve erkekler için de asıl sorun- modernliğin sıkıntıları değil, ataerkil cemaatsel yapının artık bugünün genç kadınına anlamlı bir hayat sunmamasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erkek söyleminde kadın

Etyen Mahçupyan 2011.04.07

Kadınların kamusal alana çıktıkları, bireyselleştikleri ve hem iş hayatında hem de siyasette daha yüksek sayılarla var olma arzusunu ifade ettikleri bir değişim sürecinin içindeyiz.

Değişimin asıl ivmesi ise dindar muhafazakâr kesimde yaşanıyor. Ne var ki bu hareketliliğin içindeki kadınlar bile fikri dünyada kişilikli bir duruş sergileme konusunda çekingenler. Onları destekler gözüken erkekler ise hemen her zaman üç maymunu oynuyorlar. Çünkü İslamî kesim halen cemaatçi niteliğini sürdürüyor ve kadın/erkek dengesi bağlamında birçok konu 'düşünülse de söylenemeyenler' kategorisinde yer alıyor. Sanki ortada zımnen kabullenilmiş ve kutsallaştırılmış bir rol paylaşımları ve bunun ürettiği dokunulmaz bir hiyerarşi var... Rejimin ve sistemin demokratlaşmasını isteyen dindarlar, iş kendi hayatlarına dokunduğunda cemaatsal düzenin en yaman savunucularına dönüşebiliyor.

Böylece ortaya ilginç bir durum çıkıyor: Cemaatsal değerleri savunan erkek yazarlar rahatça kalem oynatmayı sürdürürken, başka alanlarda militanca mücadele veren kadınların söz konusu değerler konusunda sesi çok zayıf çıkıyor. Oysa erkekler fazlasıyla cesur! Örneğin 'Eşitlikten pozitif ayrımcılığa' başlıklı köşe yazısını Ali Bulaç şu cümlelerle başlatmıştı: "Kadın-erkek ilişkisinin doğası, erkeğin kavram vasfının korunmasına ve aile düzeninde ma'ruf ve meşru çerçevede kadının erkeğe itaat etmesine dayanır. Çünkü kadın ile erkek arasındaki ontolojik bağ eşitliği değil, yaratılıştaki çeşitliliği ve bunun zorunlu sonucu olan farklılığı öngörür."

Bu cümleler birçok soruyu ima ediyor: Yaratılıştaki çeşitlilik ve farklılık niçin eşitliğe aykırı bir olgu olsun? Fiziksel açıdan eşit olmamakla, hak ve özgürlükler açısından eşit olmayı bağdaştırmak o kadar zor olmasa gerek. Öte yandan diyelim ki iki cins arasında farklılık var... Buradan hareketle hangi cinsin diğerine itaat etmesi gerektiğini hangi mantığa dayanarak ileri sürebiliriz? Madem eşitlik yok, niye erkek kadına itaat etmesin ki?

Demek ki kadının erkeğe itaati için öne sürülebilecek gerekçe mantığın dışına çıkmak, kategorik olmak zorunda... Nitekim söylenmek istenen bunun dinin emri olduğudur. Ne var ki din dediğimiz olgu, değişmeyen ana ilkelerle, zamana göre değişebilen eğilimleri harmanlayan bir anlam dünyasıdır. Bunların hangilerinin zamana bağımlı oldukları ise, bizzat kendileri de zamana bağımlı olan kişilerin yorumuna tabi. İslam dininin de aynen Hristiyanlık ve Musevilikte olduğu gibi, erkek egemenliğindeki cemaatsal yaşam içinde geliştiği düşünülürse, söz konusu yorumların 'erkeksi' niteliği de öngörülebilir. Dolayısıyla değişmez ilkeler olarak sunulan birçok şey, aslında değişmeyen bir cemaatsal kültürün uzantısı olabilir... Bu durumda dinin gereği sanılan öğeler, belki de sadece kültürün içerdği zihniyetin gerekli gördüğüdür.

Yazısında Bulaç modernlik öncesini 'insan merkezli' sayarak yüceltirken, modernliği 'erkek merkezli', şu anki durumu da 'kadın merkezli' olarak tanımlamış. Ancak tarih modernlik öncesinin ataerkil dünyasının apaçık bir biçimde erkek merkezli olduğunu söylüyor. Bugün İslamî kesimin erkeklerinin o geçmiş döneme güzelleme yapmaları ise, sanki kadınlar üzerindeki "ma'ruf ve meşru" itaati bugünün dünyasında da sürdürme isteklerini yansıtıyor.

Kadınlara karşı pozitif ayrımcılığa karşı çıkan Bulaç, böylece kadınların hak etmedikleri işlere sahip olacaklarını ve bunun kalite düşüşüne neden olmakla kalmayıp toplumu 'feminist otokrasiye' sürükleyeceğini ileri sürüyor! Ama nedense, şu an kadınlar hak ettikleri işlere ulaşabiliyor mu diye sormuyor. Ayrıca niçin erkeklerin kadınlardan daha kaliteli iş yaptıklarını da söylemiyor. Oysa araştırmalar kadın ve erkeklerin birlikte çalışmalarının verimliliği ve özellikle yaratıcılığı yükselttiğini ortaya koymakta. Bu durum farklı nesiller ve farklı kültürel arka planlar için de geçerli. Yani farklılığın kendisi yaratıcılık için bir itici güç...

Ama Bulaç kadınların iş hayatından uzak durmalarını "ev ve anne merkezli aile yapısının" içinde kalmalarını salık veriyor. Herhalde böylece "ma'ruf ve meşru" bir çerçeve içinde kadının erkeğe itaat ettiği düzeni sürdürmek de doğal hale gelecek. Bulaç'ın böyle düşünmesi yadırgatıcı olmayabilir. Ama bu tür konuların karşılaştığı sessizlik açıklanmaya muhtaç. Merak ediyorum, erkeklerin içinde farklı düşünen hiç mi yok? Ve acaba kadınlar da söz konusu itaat ilişkisinin doğal ve normal olduğunda hemfikirler mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Demokratlar' planın parçası mı?

Etyen Mahçupyan 2011.04.10

Ergenekon ağının hedefi AKP iktidarını indirecek ve askerî vesayeti yeniden ihya edecek bir darbeyi gerçekleştirmekti.

Cumhuriyet rejiminin 'doğal' mantığını temsil ettiği sürece, söz konusu hedefin ortadan kalkmayacağını tahmin etmek zor değil. Ne var ki lider kadronun tutuklu olduğu ve darbe planının cinayetlere kadar uzanan stratejisinin deşifre edildiği bir ortamda, önceliklerin değişmesini de beklemek lazımdı. Nitekim 'Ulusal Medya 2010' planı post Ergenekon durumu, kayıpların telafi edildiği bir manipölasyon dönemi olarak tasarılıyor. Amaç Ergenekon davasının itibarsızlaştırılması. Bunu sağlayacak 'bulgu' ise savcıların kasıtlı ve kötü niyetle davranmaları, böylece hukuksal sürecin gayrimeşru ilan edilebilmesi. Mahkemenin buna izin vermemesi, davayı sulandıracak adımlardan uzak durması gerektiği konusunda kamuoyunda geniş bir görüş birliği mevcut. 'Sulandırma' sadece mahkemenin veya savcılığın ne yaptığıyla değil, bizzat kendisine 'demokrat' diyen

aktivizm türünün tutumuyla da bağlantılı. Şık'ın kitabı etrafında yaratılan tartışma ve itiraz gösterileri, söz konusu 'demokratların' bilerek veya bilmeyerek post Ergenekon planının parçası haline geldikleri kuşkusunu yaratıyor. Demokrat zemindeki bir itirazın temel kriteri herhalde meşruiyet ve tutarlılık olmalıdır. Sonuçta ilkelere dayanan bir karşı çıkışın, aynı ilkelere hareket etmesi beklenir.

Ancak 'demokratların' son dönemdeki performansı bu yönde olmadı. Sırayla gidelim: Şık ve Şener'in gözaltına alınma nedenleri, yazdıkları kitabın Ergenekon adlı suç ağının amaçları doğrultusunda ve onlardan alınan bilgi ve belgeler üzerinden yazılmasıydı. 'Demokratlar' ise 'amaca yönelik ilişki içinde olma' meselesini görmezden geldiler ve kitap yazmanın suç olmaması gerektiğinden hareketle iki yazarın suçsuz olduğunu savundular. Kitap yazma ile suç arasındaki alanı irdelemekten kaçındılar. Olaya nesnel yaklaşılmıyorsa savcılığa niyet atfetmeyi tercih ettiler. Bazı 'demokratlar' post Ergenekon süreci salt bu 'niyet' üzerinden 'analiz' bile edebildi. Bu çarpıtmanın bir adım sonrası daha da vahimdi. Kitap yazmak nihayetinde bir düşünce özgürlüğü meselesi. Herkes kitap yazabilir ve yazdığı kitabın aynı özgürlük hakkına sahip olması gerekir. Yani kitabın yazılması ile yazarının mesleği arasında özgürlük açısından bir ilinti kurulamaz. Oysa 'demokratlar' Şık ve Şener olayında kitaptan değil, meslekten hareket ettiler. Bir anda olay 'basın özgürlüğüne' dönüştü ve malum 28 Şubat'çı gazetecilerin öncülüğünde yürüyüşler tertiplendi. Acaba niye? Bu kayma iyi niyetli, kendiliğinden ortaya çıkan bir durum muydu? Bana öyle gelmiyor: Düşünce özgürlüğü üzerinden itiraz, rejimi muhatap alıyor ve laik cemaatçiliğin ötesine geçerek ilkesel bir zemine oturuyor. Oysa basın özgürlüğü üzerinden itiraz, AKP'yi hedef alarak cemaatçi bir siyasi zeminde anlam kazanıyor. Görünen o ki 'demokratların' içgüdüsel eğilimleri, elden kaçmış olan siyaseti aktivizm üzerinden sağlamayı daha cazip kılmakta ve bu uğurda ilkelere uzaklaşmaktan da pek gocunulmuyor.

Derken Zekeriya Beyaz'ın da kitabına el kondu ve söz konusu içgüdüsel eğilim daha da berraklaştı. Çünkü ortada ilkesel açıdan bakıldığında Şık olayıyla apaçık bir paralellik var. Ama tabii ki 'demokratlardan' hiç ses çıkmadı. Anlaşılan şu günlerde onlar kitapların özgür olmasından ziyade, 'bizimkilerin' kurtarılmasıyla ve 'bizimkilerin' gözünde iktidarın gayrimeşru kılınmasıyla ilgililer. Nihayet Şık'ın kitabının internet ortamında yayınlanmasına gelindi. Bu tabii ki olumlu bir gelişme ve genelde kitap yasağına karşı da ilkesel bir tavır. Ne var ki ortada gerçek anlamda bir kitap yasağı veya kitap toplatma uygulaması yok. Savcılık yazılmakta olan bir kitabın olası nüshalarını ele geçirmeye çalışıyor. Amaç bu farklı nüshalardaki içerik ve kenar notları farklılıklarından hareketle, kitabın yazılma sürecinin irdelenmesi. Dolayısıyla 'demokratların' bu aktivizmi laik cemaatçi asabiyeyi ayakta tutmak üzere işlevsel olsa da, yeterli bir muhakeme süzgecinden geçmemiş gözüküyor.

'Demokratların' performansına baktığınızda şu soruyu sormadan edemiyorsunuz: Bu insanlar gerçekten de meseleye bu denli yüzeysel mi bakıyorlar? Sözünü ettikleri ilkeleri fırsatçı bir biçimde kullanmakta olduklarını görmüyorlar mı? Görüyorlarsa bu durumu nasıl içlerine sindiriyorlar? 'Ergenekon davası sulanmasın' derken, kendi tutumlarıyla o davayı sulandırdıklarının farkında olmamaları mümkün mü? Yoksa bunu bilerek mi yapıyorlar?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

ABD'nin öğrenme süreci

Entelektüel dünya, kapitalizmin her küreselleşme döneminde farklı bir oryantalizm ve oksidentalizm türü ile tanıyor.

Bu iki terim, edebiyattan istihbarata uzanan geniş bir yelpazede Batı ile Doğu'nun birbirini nasıl ötekileştirdiğini irdelemek üzere kullanılıyor. Ortak yanları, her ikisinde de gerçeklerle duygusal önyargıların birbirine karışması. Her ikisinde de temel dert ötekini anlamak değil, tanımlamak. Buna ötekini aşağılama dürtüsünün cazibesini de eklemek lazım... Böylece ortaya, yapılan gözlemleri nasıl okuyacağını bilmeyen, yüzeysel bir bakış çıkıyor. Doğu ile Batı'nın birbirlerine bakışının en bariz benzerliğinin 'cehalet' olduğunu öne sürmek, sanırım pek yanlış olmaz.

Öte yandan öteki hakkında bilgi edinmek son derece işlevsel bir ihtiyaç. Çünkü dünyamız hiyerarşik bir sistem ve Batı'nın yönetmek için Doğu'yu bilmeye, Doğu'nun ise sisteme adapte olurken direnebilmek için Batı'yı bilmeye ihtiyacı var. Söz konusu ihtiyacı en yoğun olarak hisseden ülke ise muhakkak ki Amerika Birleşik Devletleri. Bir yandan oryantalizmin kaçınılması zor cazibesi altında kalan, öte yandan da gerçekliğin bu değerlendirme biçiminin ötesinde olduğunu kavrayan bir bakış uzunca süredir ABD Dışişleri'ne egemen. Bu nedenle dünyanın her yerindeki ABD elçilik ve konsoloslukları sadece resmi bilgilerin derlenmesiyle yetinmeyip, yerel aktörlerin 'içeriden' gözlem ve yorumlarını da almaya itina gösteriyorlar.

Bu, bir öğrenme süreci... Kimin neyi ne kadar bilebileceğini takdir etmek zaman alıyor. İşin ruhunda kimlikssel bir sınırlanma da var: Çünkü herkes içgüdüsel olarak 'kendisine benzeyenle' iletişim kurmaya daha hazırdır ve 'kendisine benzemeyenle' sosyal ilişki kurmanın vereceği rahatsızlıktan kaçır. Buna bize benzeyenlerle aynı dili paylaştığımızı, oysa kimlikssel açıdan bizden farklı olanlarla dil sorunu yaşanabileceğini de eklemek lazım. Dolayısıyla Türkiye'deki yabancı misyonlar da esas olarak yıllar boyunca 'kendilerine benzeyenlerle' temas kurdular ve Türkiye'yi onların bakış açısının içinden okudular.

ABD'liler de aynı yolu izlediler. Türkiye'nin değişen dinamiğini anlamak üzere laik kesimden kişilerle sık sık bir araya geldiler. Ne yazık ki Türkiye'nin cemaatçi yapısı, laik kesimin Türkiye'deki değişimi doğru okumasına izin vermiyordu, çünkü söz konusu değişimin dinamiği artık İslami kesimde, yani 'ötekilerdeydi' ve laik kesimin öteki algısı da son derece oryantalistti. Diğer bir deyişle laik kesimin temsilcileri toplumsal dönüşümü anlamadıkları gibi, kafalarındaki 'dindar' imgesinden hareketle hayali bir dünya kurmaktaydılar. Dahası laik kesim on yıllar boyunca siyaseti askere ve yargıya devretmiş olduğu için, siyasetten de pek anlamıyor ama kendisini anlar sanıyordu. Bunun tezahürü olarak, analiz yapmayı bilmeyen, onun yerine siyasetin görüntülerine sıkışıp kalan bir laik intelligensiya türemişti. 'Gözlem' diye yapılanlar, 'öteki' tarafın siyasi liderlerinin sözlerinin yan yana getirilmesinden ve bunlara siyasi anlam atfedilmesinden ibaretti. Bu ise 'öteki' taraftaki toplumsal değişimi daha da ulaşılmaz kılmakta ve sonuçta siyasetin bir cehalet zeminine oturmasını garantilemekteydi. Çünkü Batı'dan epeyce farklı olarak, Doğu'da siyaset henüz tam bir toplumsal temsil yeteneğine sahip değildi. Yani siyasetin görüntülerine bakarak toplumu anlamak imkânsızdı... Yapılması gereken tam tersiydi: Ancak toplumu anladığınız takdirde, siyasetin görüntülerinin anlamına vâkıf olabilirdiniz.

Oysa genelde laik kesimin temsilcileri bunu yapmaktan acizdi ve nitekim başta ABD yetkilileri olmak üzere, yabancı misyonlar yıllarca yanlış değerlendirmelerin içinde boğuşmak durumunda kaldılar. Herhalde son on yıl bu görevlilerin 'gerçeği' öğrenmek için en çok uğraştıkları ve çoğu zaman çaresiz kaldıkları dönem olmuştur.

Yine de bu bir öğrenme süreciydi ve yabancılar bu sürede gerçekten de öğrendiler. Bugünlerde onları kandırmak artık çok daha zor. Muhtemelen laik kesimden kişilerle görüştüklerinde çoğu kez içlerinden epeyce gülüyorlardır. Bu gelişimi Taraf gazetesinde yayımlanmakta olan Wikileaks belgelerinden takip etmek epeyce eğlenceli. Biz de birkaç örneğe bakacağız...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Galiba ABD laikleri tanıyor

Etyen Mahçupyan 2011.04.14

Acaba bugünlerde ABD ve diğer yabancı ülkelerin misyonlarına sorsaydık, yaklaşan seçimlerle ilgili nasıl bir tahminleri olurdu?

Herhalde hepsi de AKP'nin yüzde 45 civarında bir oyla birinci parti çıkacağını, CHP'nin yüzde 25-30 aralığında gezindiğini, MHP'nin ise muhtemelen barajı geçeceğini söylerlerdi. Öte yandan seçimler henüz yaşanmadı ve bu sonuçların gerçekleşeceğinden kimse emin olamaz. Ancak burada mesele yabancı bir misyonun, söz konusu ülkedeki en geniş ortak algıya ulaşabilmesi ve kendisini bu sonuca hazır tutması. Bu açıdan bakıldığında başta ABD olmak üzere, tüm yabancı ülke temsilciliklerinin Türkiye'nin nabzını giderek daha iyi tuttuklarını söyleyebiliriz.

Bunda bir maharet olmadığı haklı olarak ileri sürülebilir. Sonuçta Türkiye'de yaşamakta, basını satır satır okumakta, gelişmeleri takip etmek üzere büyük çaba çıkarmakta olan profesyonel insanlardan söz ediyoruz. Ancak meselenin pek o kadar basit olmadığını Taraf gazetesinde yayımlanan Wikileaks belgelerine baktığımızda anlıyoruz. Çünkü herhalde en az ABD elçiliğinin kadrosu kadar profesyonel olduklarını ve Türkiyeli olma hasebiyle bu toplumu ve siyaseti çok daha iyi tanıdıklarını varsaymamız gereken Koç grubunun en üst kadrosu epeyce farklı bir öngöründe bulunmuş. Mustafa Koç'un 2009 ortalarındaki tahminine göre AKP 'kısmen iktisadi krizi tam da iyi yönetememesi nedeniyle' parlamentodaki çoğunluğunu yitirebilecek gibi görünüyormuş. Koç bir koalisyon hükümetinin kendisini şaşırtmayacağını da söylemiş.

Haksızlık etmemek üzere bunun 2009 ortalarının tahmini olduğunu ve Koç'un şu günlerde farklı bir tahmin yapabileceğini öngörebiliriz. Ancak Wikileaks tarafından sızdırılan belgenin özelliği şu ki, bu görüşme notlarının sonunda ABD yetkililerinin 'yorumu' da yer alıyor ve tabii o da 2009 ortasında yazılmış: "Mustafa Koç iktidardaki partinin sözünü sakınmayan bir muhalifidir ve AKP hakkında birçok gözlemciden daha olumsuz olma eğilimindedir. AKP'nin siyasi geleceği konusundaki yorumları da bu bağlamda ele alınmalıdır." Mustafa Koç'un 'sözünü sakınmayan bir muhalif' olarak kamuoyunda yer almadığı açık. Burada diplomatik bir dil içinde şu söyleniyor: Koç'un söylediklerine fazla itibar etmemekte yarar var, çünkü söyledikleri bize fazlasıyla abartılmış geldi. 'Yorum' paragrafı, genel yaklaşımın bu olmadığını ve Koç'un yorumundan hareketle AKP öngörüsü yapmanın yanıltıcı olacağını vurguluyor.

Diğer bir deyişle 2009 ortalarında ABD yetkililerinin siyasi okuması, ülkenin en büyük holdinginin başındaki kişininkinden çok daha nesnel. Dahası Koç'un siyasi tahmini, 'kısmen' de olsa ekonomiyle ilgili değerlendirmesine dayanıyor ve bu alanda kendisinin çok daha yetkin olmasını bekleriz. Oysa Koç bir iktisadi kriz öngörüyor ve IMF'den medet umuyor. Rapordan öğrendiğimize göre IMF programının seçim öncesi popülist politikaların uygulanmasını önleyeceğini ileri sürerken, bu program olmaksızın özel sektörün 20 milyar dolarlık borcunu ödemesinin çok zor olacağını da eklemeyi unutmuyor.

Diyelim ki Koç, AKP'yi ve bu partinin Türkiye'yi nasıl gördüğünü bilemediği için 'seçim öncesi popülizm' meselesinde yanıldı... Özel sektörün borcunu çevirip çeviremeyeceği konusunda yanılmış olabilir mi? Bildiğimiz gibi IMF ile anlaşma yapılmadı ama özel sektör borç çevirmede hiç de zorlanmadı...

Bu noktadan hareketle şunu mu öne sürmek doğru olur? Mustafa Koç ekonomik alanı bile doğru dürüst değerlendiremeyen, hatta kendi şirketinin durumundan bile bihaber olan bir patrondur! Bu pek gerçekçi gözüküyor... O zaman belki Koç'un siyasi yorumlarını da daha dikkatle ele almak gerekecektir, çünkü belki de şimdi karşımızda bilgi eksikliğinin ötesinde bir çarpıtma ve yanıltma stratejisi durmakta.

Nitekim galiba raporun 'yorum' bölümü bu gerçekliğin farkında olduğunu vurguluyor. Yabancı misyonların işi gerçekten zor... İslami kesimi anlamakta doğal olarak zorlanmaları bir yana, ilişkide oldukları laik kesimin temsilcileri de hem bilgisizler, hem de gerçekleri çarpıtmaya çok hevesliler. Ama yabancı misyonların en azından laik kesimi tanıma konusunda iyi bir malzemeyle karşı karşıya olduklarını söyleyebiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toplumu tanımak

Etyen Mahçupyan 2011.04.17

Taraf gazetesinde yayımlanmakta olan Wikileaks belgelerinde en dikkat çekici hususlardan biri, ABD elçiliğinin etrafındaki haber ve yorum alma ağının genişliği.

Örneğin 1996 yılında, Diyanet İşleri'nden Niyazi Kahveci Refah Partisi'ne olan laik tepkinin, Refah'ın dindar kimliğini meşrulaştırdığını ve laik partilerin bu durumu algılayamadıklarını söylemiş. Nedenini ise şöyle açıklamış: "Nasıl olsun ki? Onlar İslam hakkında hiçbir şey bilmiyorlar." Türkiye siyasetinin herhalde en temel yönlerinden biri bu cehalet... Nitekim laik kesim dindarların anlam dünyasında oluşan tepkileri, değerlendirmeleri ve siyaset okumasını pek anlamıyor.

Wikileaks belgeleri de, askerin içindeki ve askerle hükümet arasındaki gerilimlere ilişkin sağlam bilgi ve analizlere ulaşabildiğini, ama hükümetlerle tabanları arasındaki uyum veya dindar kesimin iç dinamiğine ilişkin olarak epeyce zorlanıldığını ortaya koyuyor. En ilginç örneklerden biri Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün 26 Mayıs 2003 tarihinde yapmış olduğu 'genç subaylar' açıklamasını konu eden telgraf... ABD elçiliğinin bu olayda temel değerlendirme kaynağı Faruk Demir. Belgede bu kişi "askerî konularda yazan bir gazeteci ve üst rütbeli emekli generallerle yakın ilişkileri olan merkez-sağ siyasetçi" olarak tanıtılmış. Merkeze gönderilen metin, Özkök'ün niyetini geniş ve gerçekçi bir biçimde analiz ediyor. Amacın 'genç subaylar' haberlerinin devamını engellemek, askeriye içinde kutuplaşma olduğu iddialarını reddetmek, Genelkurmay'ın AKP ile 'aynı dalgaboyunda' olmadığını vurgulamak, Genelkurmay'ın mevcut siyasî durumdan 'rahatsızlığını' teyid etmek, Silahlı Kuvvetler'in 'laikçi' mücadelesinin devam edeceğinin altını çizmek, 28 Şubat'ın gerekçeleri devam ettikçe etkilerinin de süreceği uyarısını yapmak ve 'laikçi' değerlere sahip çıkmak için fazla demokrat olduğu suçlamasına yanıt vermek olduğunu maddeler halinde anlatıyor.

Dahası söz konusu belge, yine Faruk Demir'in tespitinden hareketle, Özkök'e karşı olan altı generali sayıyor. Bunlar Yalman, Eruygur, Doğan, Tolon, Türkeri ve Kılınç. Büyükanıt'ın ise 'ikili oynadığı' notu düşünülürken, yakın gelecekte bu kişilerin Özkök'e bir muhtıra vermesinin beklendiği belirtilmiş ... Kısacası asker konusunda ABD elçiliğinin bilgi dağarcığı, siyaseti yakından takip eden birçok gazeteciden bile çok daha geniş ve derin.

Öte yandan ABD misyonunun kafasında bu gelişmenin siyasi alanı nasıl etkileyeceği sorusu da var ve doğal olarak yine Faruk Demir'e danışılmış. Yorum şöyle: "Demir bize, Özkök'ün darbe konusunu gündeme getirme biçimiyle, AK Parti hükümetinin performansı ile yaygın ve keskin bir memnuniyetsizliğe neden olması, dolayısıyla da bunun, Erdoğan'ın ve AK Parti'nin Anadolu'daki dayanıklı desteğini eritmeye başlaması olasılığına karşı kapıyı açık bıraktığını vurguladı." Yani Özkök'ün darbeye ilişkin uyarısı, asker in AKP'ye ilişkin memnuniyetsizliğini ifade etmekte ve bu da partinin tabanında çözümler yaratabilecek gibi gözükmekte...

Herhalde ABD elçiliği, asker konusunda böylesine bilgili ve keskin bir yorumcunun, topluma ilişkin de aynı yeteneği sergilemesini beklemekteydi ve bu değerlendirmeyi de gerçekçi buldu. Ama belki de kafalarının bir yerinde ta 1996'dan, Niyazi Kahveci'den kalan bir uyarı vardı... Nitekim telgraf şöyle devam ediyor: "Bazıları, Özkök'ün konumunun zayıfladığını, ya da daha geniş anlamıyla, askeriyenin siyasetçilere ve kamuoyuna gözdağı verme imkanının azaldığını söylüyor." Anlaşılan bu 'bazıları' isim verilecek kadar önemli kişiler değiller ama yine de zikretmeden geçilemeyecek bir uyarı yapmışlar. Bilgi notu devam ediyor: "Bu... yorumu, bu tartışmanın tam demokrasi ve sivil denetime giden yolda kararlı bir dönüm noktası olmasını umduğunu söyleyen önde gelen bir ham petrol ve pekmez nakliyatçısından işittik."

Yani bir uzman ya da büyük burjuvazimizin bir üyesi değil... sıradan bir işadamı. Adını vermek bile gerekmemiş. Ama hem toplumu doğru okumuş, hem de demokrasi eksenli bir bakış ortaya koymuş. Elçilik belki gereken dersi almıştır: Türkiye'de devleti 'bilenler' toplumu tanımayanlardır... Ama toplumu 'bilenler' devleti tanımışlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa ittifakı

Etyen Mahçupyan 2011.04.20

Milletvekili adaylarının kompozisyonu genellikle partilerdeki farklı sıkıntıları veya tahayyülleri anlamaya yardımcıdır.

Bu seçim öncesinde muhalefet partilerinin tercihleri daha ziyade iç sorunlarla ve zemin kaybının telafisi çabasıyla ilintiliydi. Buna karşı iktidar partisinin aşırı denebilecek bir özgüvenle davrandığı görüldü. Belki de Erdoğan 'liberallerle ittifak' türünden yorumlardan da sıkılmıştı... AKP'nin kendi ayakları üzerinde duran, kendine yeterli ve kendisini yenileme yeteneğine sahip bir 'kurucu aktör' olduğunu gösterme zamanının geldiğini düşündü. Başbakan'ın tahayyülündeki AKP, Türkiye'yi karanlık bir dehlizden çıkaran, onu yeni bir dünyaya açan bir rehber benziyor. Rehberin aklına ve sağduyusuna güvenmemiz, elindeki ışığı takip etmemiz, onun temposunda ilerlememiz, durduğunda durmamız isteniyor. Bu modelde bir 'ittifak' yok... Türkiye için yapılanları takdir edenlerle etmeyenlerin ayrımlaşması var.

Ne var ki söz konusu dehlizden çıkmak, temel bir engelin aşılmasını, yeni bir anayasanın yapılmasını gerektiriyor ve bunu ittifaklara dayanmadan gerçekleştirmek pek kolay değil. Görünen o ki Erdoğan en azından tasarımı referanduma götürmeye yetecek milletvekili sayısını bulmaya odaklanmış durumda. Böylece eksiği gediği de olsa, bazı aksaklıkları da bulunsa, hatta geçmişteki yanlışların bir bölümünü taşısa da, 'tereyağından kıl çekmek' üzere kotarılan bir anayasanın onaylanacağını umuyor. Ancak hayal edilen meşruiyet zemini için 'milletin teveccühü' yeterli olmayacak.

Çünkü AKP iki yönden sıkıştırılıyor ve onu sıkıştıran unsurların ideolojik meşruiyeti en az 'milletinki' kadar güçlü. Bunlardan biri resmî ideolojinin, devletçi geleneğin baskısı. Diğeri ise, evrensel hak ve özgürlük anlayışının, demokratik normların koyduğu standartlar... Bu iki unsurun kategorik uzlaşmazlığı AKP'yi orta yolu temsil eden bir denge aktörü haline getiriyor. Ancak ortada AKP açısından bakıldığında bir simetri yok: Resmî ideoloji dehlizin bir niteliği iken, demokratik normlar AKP'nin de gitmek istediği yer. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu'nun bağımsız BDP adaylarını veto ettiği son karar, vesayet sisteminin hâlâ siyasi aktör olma hevesini yansıtıyor ve AKP'yi 'dehlizde' tutma amacı güdüyor. Bu durumda AKP'nin nötr bir konumda kalması, bu partinin reformist meşruiyetini büyük çapta zedeler.

Dolayısıyla bu eşiğin aşılması ve önümüzdeki anayasa tartışması ister istemez iktidar partisini bazı sosyal ve ideolojik ittifakların eşiğine getirecek. AKP'nin bundan rahatsız olmak bir yana, söz konusu imkânları geniş bir şekilde kullanmak istemesi şaşırtıcı olmaz. Çünkü Meclis'te temsili bir çoğulculuk aranmamasıyla, toplumsal aktörlere çoğulcu yaklaşım birbirini tamamlayıcı işlevlere sahiptir. Böylece hem parti grubunun 'insicamı' korunur, hem de kamuoyunu etkileyecek aktörlerle gevşek bir dayanışma içinde olunabilir. Bu durum yeni anayasayı bütün dünyanın gözünde meşrulaştırmaya hizmet edecek, manipülatif karalamaların önünü kesebilecektir.

Bu ilişki modelinin gerçekçi beklentisi toplumsal aktörlerin muhtemel bir AKP anayasa taslağına kıyasla daha cesur önerilerle ortaya çıkmaları... Nitekim TÜSİAD'ın önerileri bile bu niteliğe sahipti ve sonradan bazı maddelerinin sahiplenilmemesine karşın, çitayı yükselterek AKP'nin hareket alanını genişletti. TESEV ise kendi 'anayasa raporunu' bugün açıklıyor. Buradaki öneriler çitayı daha da yükseltirken, müstakbel Meclis'in kullanabileceği ve referans alabileceği bir standart sunuyor.

Açıklanacak raporun önsözünde şöyle deniyor: "... devralınan siyasi miras, demokrasi olamamış, ondan hazzetmemiş, hatta onu engellemiş bir cumhuriyet anlayışını ifade ediyor. Bu yapıyı koruyan vesayet sistemi altında resmî ideoloji dinselleşirken, toplum korkusu içinde bir devlet ve devlete bağımlı bir vatandaşlık yaratılmış oldu. Geline nokta çözümsüzlüğü kemikleştiren, siyaseti paralize eden bir adaptasyon krizidir. Rejimi koruma ve millet yaratma uğruna yapılanlar, bugün cemaatçi yapının sürdürülmesi, toplum olunamaması ve devletle birey arasında karşılıklı bir yabancılaşmanın kökleşmesiyle sonuçlanmış gözüküyor... Gelecek nesillerin özgürlük alanını açık bırakan bir anayasayı sivil siyaset üzerinden kendimiz yaparak vatandaş olmak ve bu anayasayı birlikte yaparak toplum olmak elimizde..."

Aranan toplumsal ittifakın sağlanabilmesi, Meclis'in ve iktidarın topluma uzanma istekleri ve iradeleri ile doğrudan bağlantılı olacak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokrasinin tek parti dönemi

Etyen Mahçupyan 2011.04.21

Partilerin aday listelerinin açıklanmasının ardından birçok yorum okuduk.

Muhalefet partilerinin üçü de kendilerine göre bir yandan 'daha merkeze', diğer yandan da kendi ideolojilerinin katı savunucularına kapı açtılar. Böylece daha geniş bir temsil yelpazesi ve meşruiyet aramaktaydılar ama aslında bunun zorunlu kalınan bir tutunma hamlesi olduğunu da düşünebiliriz. BDP bile,

PKK arka planından olmayan farklı adayları listeye alırken, aslında seçim sonrası dönemi sembolik olarak taşıyabilecek bir açılım yapmaya çalışıyor. CHP ve MHP'nin ise daha ziyade tepkisel ve savunmacı bir dürtüyle davrandığını söylemek mümkün. Bu iki parti, sıkışmış ve kurumuş siyasetlerini biraz da yapay yöntemlerle yeşertmenin peşindeler. Ama sonuçta her üçünün de geleceğe tutunma sorunu var, çünkü Türkiye'nin değişme dinamiği bu partileri sözsüz kalmakla, ya da kendi ideolojileri üzerinden radikalizme kaymak durumuna düşmekle tehdit ediyor.

Öte yandan iktidar partisi ise birçoklarını şaşırtan bir biçimde tam tersi yola girmiş gözüküyor. AKP, liderinin özgüvenini yansıtan bir biçimde, kendi tabanının enerjisinden beslenmeyi temel stratejisi haline getirdiğini ilan etmiş oldu. AKP'nin önümüzdeki dönemde bir 'okul' haline geleceğini, genç kadroların devşirildiği büyük bir fabrikaya dönüşeceğini tahmin etmek zor değil. Anadolu'nun her şehrine bir üniversite yapılması idealinin bir yönü de muhakkak ki bu üniversitelerde yereli bilen ve oradaki talepleri merkezin politikaları ve evrensel ilkelerle buluşturabilen insanların yetiştirilmesi olacak. Cumhuriyet'in köy enstitüleri ideali, bugünün global post-modern dünyasında, İslamî bir hükümetin en modern kurum olan yükseköğrenim üzerinden kendi iktidarını toplumsallaştırması projesine dönüşüyor. Bunun anlamı bundan böyle AKP'nin parti saflarında bir toplumsal kuşatıcılık peşinde koşmayacağı, kuşatıcılığı siyasî alanda attığı adımlar ve kuracağı işbirlikleri üzerinden arayacağıdır. Kısaca söylemek gerekirse Erdoğan 'ben Özal olmayacağım' demiş oluyor... Yani dört eğilimi birleştiren bir parti yoluyla alternatifsiz bir iktidar yolu aramaktansa, salt kendi kimliğinden hareketle yola çıkan ama demokrasinin gereklerini yerine getirerek meşrulaşan bir 'uzun vadeli tek parti iktidarı' hedefleniyor. Bu bağlamda Başbakan'ın 'ileri demokrasi' lafını kullanması anlamlı bir nüans taşıyor: Kastedilen sadece katılımcılık, şeffaflık gibi özelliklere sahip bir demokrasinin istendiği değil, onyıllarca 'geri' addedilen insanların hayallerinin ve standartlarının kendisini 'ileri' sanan laik cumhuriyetçilerden daha ileride olduğunun da vurgulanmasıdır.

AKP'nin aday listelerini yorumlayan laik yazarlar ise maalesef hâlâ siyaseti aktörün zihniyetinin içinden okumayı öğrenemediklerini ortaya koydular. Tanıdıkları insanları listelerde görmeyince, bunu bir zayıflık olarak addettiler. Liberal ve solcuların yokluğunu ise AKP'nin yeni anayasa konusunda gönülsüzlüğüne bağladılar. Çünkü bu laik yazarlar özgürlükçülüğün tekelinin kendilerinde olduğunu sanmaya devam ediyorlar. Sanki özgürlük isteyenler sadece kendileri imiş gibi, kendilerine benzeyen insanlar olmadığında o listelerin siyaseten muhafazakâr bir çizgiyi ifade ettiğini sanıyorlar. Bu durum söz konusu kesimin genel siyasî tavrı hakkında da uyarıcı bir mesaj veriyor: Son kertede kendini dindarlardan daha 'ileri' sanma dürtüsüyle yüzleşilmedikçe, laik kesimin AKP'yi alt edecek bir siyasî hareket oluşturma şansı olmayacak.

İktidar partisi bu tespiti çoktan yapmış gözüküyor. AKP'nin seçim bildirgesi 12 yılı, yani üç seçim dönemini kapsayan şekilde hazırlanmış ve bu epeyce gerçekçi bir yaklaşım. Türkiye diktatörlük üzerinden oluşan kabaca yirmi yıllık bir tek parti döneminde cumhuriyet deneyimine başlamıştı. 2002'de başlayan süreç de, bu kez demokrasi üzerinden yine kabaca yirmi yıllık bir başka tek parti deneyimiyle sonuçlanacak gibi gözüküyor. Bu süreç AKP etrafında bir otoriterleşme havzası yaratma riskine sahip de olsa, sonuçta Kemalizm'in ve askerî vesayetin şekillendirdiği, demokrasiye anakronik bir cumhuriyetin de dönüşümüne tanık olacağız.

Bugünlerde birçok yazar AKP ve CHP'nin ideolojik sembolleri bir yana koyarak, somut projeler etrafında siyaset önermeleri yapmalarını alkışlıyor. Ama bunların şimdiye kadar olmamasının, vesayet sisteminin doğal uzantısı ve son derece rasyonel bir tutum olduğunu unutuyorlar. Bu yolu AKP'nin iradesi açtı ve bu parti topluma kulağını kapatmadığı sürece, görünen o ki toplum da ona 'teveccühünü' göstermeye devam edecek...

Duble yol/Çıkmaz sokak

Etyen Mahçupyan 2011.04.24

İktidarı elinde tutan AKP, siyasi misyonunu herhalde bir tür 'duble yol' olarak tasavvur ediyor. Bir tarafta demokrasi yolunda yürüyen, reformlar yapan, Türkiye'yi küresel dünyanın vazgeçilmez parçası kılan, insan onuruna layık bir özgürlük ortamını gerçekleştirmek isteyen bir parti var.

Hemen buna paralel olarak da, iktidarını neredeyse süresiz olarak uzatmak, her seçimde oylarını artırmak ve toplumun bir bütün olarak nabzını tek başına elinde tutmak isteyen, 'milletle' özdeşleşmeyi hayal eden bir parti... Ne var ki bu iki amaç gerçekte çok da uyumlu değil. AKP'nin şansı birinci yolu sahiplenilen bir siyasi hareketin olmadığı ortamda, çoğunluğu temsil eden parti olarak reformculuğu taşıyabilmesiydi. Böylece bütün rakipleri reform karşıtı bir konumda tıkanıp kalmışken, AKP'nin de siyasi riski asgariye indiren bir yenilikçilik çizgisi izlemesi mümkün oldu.

Oysa hayalleri süsleyen bir siyasi misyon olarak bu 'duble yol', ideoloji ve zihniyet açısından tutarlı ve sağlam bir bileşimden ziyade, birbiriyle uyumsuz, hatta çatışmalı hatları ifade ediyor. Nitekim toplumu bütünleştirerek kendi rehberliğine bağlayan, buradan bir millet mitosunu üreten bakışın çok da demokratik olması mümkün değil. Çünkü bu yaklaşım toplumu millete indirgediği oranda, toplumsal farklılıkları ve çeşitlilikleri de hem görülmez kılıyor, hem de siyaseten göz ardı edilmelerini kolaylaştırıyor. Bu noktada AKP'nin bazen zaptedilmesi iyice zorlaşan ataerkil eğilimine gönderme yapmak gerek... Bu partinin ileri gelenlerinin, çoğunluğu temsil etmenin getirdiği özgüvenin ötesinde, 'hakiki' olmak, dolayısıyla haklar açısından kendi kimliğini 'doğal' olarak daha üstün görmek gibi bir zihinsel kayma yaşadığına sıkça tanık oluyoruz.

Bu sorgulanmamış ve yüzleşilmemiş eğilim, 'toplumu milletleştirirken demokratikleştirmek' gibi bir hedef üretmiş gözüküyor. Oysa bu durum gerçek anlamıyla 'işin doğasına' aykırı: Çünkü demokratikleşme, kaçınılmaz olarak her milleti toplumsallaştırır. Yani kendi içindeki çeşitliliği muhatap almanın ötesinde, bu çeşitliliğin önünün açılmasını gerektirir. Diğer bir deyişle demokratikleşme yolunda gidildikçe, 'millet' bölümlere ayrılma sürecine girer. Ve eğer 'millet' kavramına sarılıp, onu katılaştırır, muhtemel esnekliğini engellerseniz, söz konusu bölümler arasındaki gerilimlerin sonucu toplumsal bölünme olur.

Çözüm, önce toplumun hukuki bir meşruiyet zemini üzerinde kendisini özgürce kurgulamasına izin verilmesidir ve 'demokratikleşme' denen şey de esas olarak budur. Demokrasi, toplumların önceden belirlenmiş bir 'demokratik duruma' uygun olarak saf tutması değil, toplumların önceden bilinemeyecek bir 'demokratik duruma' doğru evrilebilme olanağına sahip olmasıdır.

Kürt meselesi gibi tarihsel derinliği olan ve toplumsal kırılmaları ima eden sorun alanları ancak bu şekilde kuşatılabilir ve kalıcı bir çözüme götürülebilir. 'Çözüm' denen durumun ise, Kürtleri 'milletle' katmayacağını, 'Kürt milletini' toplumun parçası haline getireceğinin idrak edilmesinde yarar var.

Ancak görünen o ki, AKP bu sonucu zihninde sindirebilmekte, kendisini milletin taşıyıcısı olarak görmekle, toplumu demokratikleştiren siyasi özne olma hayali arasındaki mesafeyi algılamakta epeyce zorlanıyor. Öte yandan bu parti bir seçim zaferine daha hazırlanıyor ve bundan sonra da aynı yüzdeleri alma ihtimali hiç de az değil. Bu durum iktidar partisini söz konusu 'duble yolu' elinden kaçırmama stratejisi üzerinde siyaset aramaya sevk ediyor ve böylece giderek tıkanan bir hükümetle karşılaşıyoruz.

Tıkanma, AKP'nin 'gerçekte' reformları kerhen yapan bir parti olduğunu ima etmiyor. Bu parti reformları istiyor, çünkü reform yolunun İslami kesimi merkeze, Türkiye'yi ise küresel dünyanın üst katmanlarına taşıyacağını bilincinde. Ayrıca İslami akidelerle insan hakları arasında bir geçişlilik olduğu da keşfedilmiş durumda ve dolayısıyla artık reformların çizdiği düzen bir Batı icadı olarak değil, insanlığın gereği olarak algılanıyor.

Ne var ki öteki yanda da toplumu milletin çerçevesi içinde tutmak ve milleti de kendi rehberliğine bağlamak tutkusu var... Dolayısıyla küçük reform adımları atılıyor ama büyük reform adımlarında isteksiz kalınıyor. Bir yandan 'en reformcu' olunuyor, öte yandan da örneğin Kürt meselesinin çözümsüzlük hali uzatılıyor.

Önümüzdeki dönem AKP'yi değişime zorlayacak... 'Duble yolun' bir çıkmaz sokak olduğu, tercih zamanının geldiği anlaşılacak. AKP ya milleti çevreleme uğruna toplumu elinden kaçırarak, ya da demokratikleşme üzerinden toplumu özgürleştirerek, partiyle özdeşleşmeyen bir milletin yolunu açacak.

e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihe kayıt

Etyen Mahcupyan 2011.04.27

-Modernlik bugünden geriye bakıldığında, yanlışlığı apaçık olan iki toplumsal proje üretti ve tüm dünyayı bunların bilimselliğine inandırdı.

Liberalizm bireye indirgenen öznelere üzerinden ahlakı kenara koyan bir eşdüzeylilik dengesi yaratırken, aslında güç sahiplerinin egemenliğini pekiştirdi. Sosyalizm ise geleceği görme ve bilme iddiasında olan bir ideolojik kurgu çerçevesinde, kişisel özgürlüğü anlamsızlaştıran ve olanaksızlaştıran bir despotizmin savunuculuğuna soyundu.

Sosyalistler, ne kadar özgürlükçü ve eşitlikçi gözükseler de, otoriter zihniyetin cenderesinden kurtulamadıkları gibi, söz konusu ilkeleri bu zihni bağlama oturarak içdiş ettiler. Çünkü ellerinde geçmişi tümüyle açıklayan ve dolayısıyla geleceği de tümüyle öngörebilen bir 'teori' bulunmaktaydı. Buna göre kapitalizmin yıkılması ve sosyalist düzenin gelmesi kaçınılmazdı. Gelecek, bugünün toplumsal tercihleri üzerinden değil, sanki ilerdeki düzenin bugünü kuşatan manyetik gücü sayesinde şekillenmekteydi. Bilimsellikten nasibini almamış olmasına karşın 'bilimsel' sıfatı yakıştırılan bu bakış, doğal olarak hayli pozitivist bir siyaset üretti. 'Doğruların' bilindiği böylesi bir evrende, siyaset de söz konusu doğruların 'hızlandırılmasından' ibaretti. Böylece sosyalistler tüm enerjilerini, kuramsal olarak neyin ve kimlerin 'ilerici' olduğuna, devrime hizmet ettiğine hasrettiler. Tarihin 'hızlandırılması' doğru işbirlikleri üzerinden devrime yönelik eylem yapmayı ifade ediyordu ve alınan kararların ne derece doğru olduğu da bizzat o eylemlerin sonucundan hareketle anlaşılıyordu. Tarihin yönü belli olduğuna göre, eğer eylem o yöne hizmet etmişse 'doğru' sayılıyordu ama her eylemin de kuramın dolambaçlı hatlarından giderek doğrulanması mümkündü. Bu nedenle sosyalistler bölündüler ve cemaatleştiler. Aynı süreçte de toplumdan uzaklaştılar, çünkü teorik toplum gerçeğin yerine ikame edilmişti.

Diğer taraftan karşılarında temel bir çelişki bulunmaktaydı: Eylemin bir doğrulama yöntemi olarak kullanılması, başarılı olabilmek için her şeyi mubah sayan bir tutumu beslemekteydi. Oysa kapitalizmin yıkılmasının tek nedeni 'tarihin' öyle istemesi değil, kapitalizmin öz olarak ahlaksızlığıydı. Nitekim sosyalizm ahlaklı bir toplumun ortaya çıkmasını da ifade eden bir idealdi. Bu durumda ahlakı hiçe sayan bir yöntemle ahlakı temel

alan bir toplum nasıl üretilebilirdi? Ne var ki zihniyete ilişkin bu sorun pek avama inmedi... Sosyalistler fikri dünyalarıyla gerçek anlamda yüzleşmekten kaçındılar. Sonuç ise karakter bozulması ve cemaatsal yozlaşma olarak tecelli etti...

Bu durum Türkiye'deki sosyalistler için de geçerli ve bunun turnusol kâğıtlarından biri de Hrant. Cinayetten sonra sosyalistler Hrant'a sahip çıktılar... Ama gerçek Hrant'a değil, hayallerindekine. Oysa Hrant'ın sosyalistliği biteli yıllar olmuş, ruhunun bu parçası nostaljik ilişkiler alanına havale edilmişti. Ancak sosyalistler bu durumu görmezden geldiler, onun ölümünü ahlaki bir duruşla karşılayamadılar, hatta onun hatırasını suistimal edecek ölçüde çarpıtarak kendi amaçlarına alet etmeye çalıştılar.

Dolayısıyla Wikileaks belgelerinde ortaya çıkan Hrant Dink'i de görmezden geldiler. 2006 Kasım'ında Hrant'ın ABD Uluslararası Din Özgürlüğü Komisyonu'na söylediklerini belgeden okuyoruz: "İslam yönelimli özgürlüğün/demokrasinin yükselmesi dinî azınlıklar için bir fırsattır'...'Biz demokratikleşme yoluyla gerçek laikliğe doğru gidiyoruz'... Türkiye'de hangi siyasi partinin gerçek laikliği temsil ettiği sorulduğunda Dink 'AKP' cevabını verdi... Kemalizm'den vazgeçmenin şeriat düzenine neden yol açmayacağı sorulunca, Dink'in cevabı 'Bunun bizi şeriat düzenine değil, ama demokrasiye götüreceğine inanıyorum.' oldu... Siyasi İslam'ın... şeriat düzenine götüreceğine neden inanmadığı sorulunca, Dink şu cevabı verdi: "... Müslüman dünyada yaşayan bir Hristiyan olarak nispeten çok şanslıyım. Tarihsel olarak olumsuz anların temelinde din değil, milliyetçilik var."

Cengiz Çandar bu belgeyi konu ettiği yazısına 'tarihe kayıt düşmek' için demiş ve bu ibareyi başlığa taşımıştı. Kayıt düşülen ise Hrant'ın fikirlerinden ziyade, sosyalistlerin bilinçli körlüğü, ahlaki zaaflarıydı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnternet karşılaşması

Etyen Mahçupyan 2011.04.28

- Batı'da demokrasiler ideolojik ve kimliksel grupların çatışmalarının içinden doğdu. Böylece herkes diğerlerinin ne istediğini, olayları nasıl algıladığını öğrendi, birbirini tanıdı ve organik bütünlüğü olan toplumlar da bu şekilde ortaya çıktı.

Diğer bir deyişle demokrasinin yerleşme süreçleri aynı zamanda toplum olma dinamiğini ifade etti. Türkiye'de ise amaç milletleşme olduğu ölçüde ne toplum ne de demokrasi oluştu. Farklı kesimler birbirini tanımadan onyıllarca aynı 'milletin' parçası olarak yaşadılar... Ancak AKP iktidarları ile birlikte bu durum değişiyor: Kamusal alanın hakimi olan laikler ister istemez muhafazakarları tanımaya başlarken, iktidarı elde tutan muhafazakarlar da demokrasiyi yaparak öğrenmek durumunda kalıyorlar. Böylece laik kesim de kendi demokrasi anlayışını sınamak, onu hayali bir güzellemeden çıkarıp insan hakları boyutuna yerleştirmek gereğini öğreniyor.

Söz konusu 'karşılaşmanın' ilginç örneklerinden biri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun 22 Şubat 2011 tarihli 'İnternetin Güvenli Kullanımı' başlıklı yönetmeliği... Buna göre internet kullanımı 4 paket olarak sunuluyor ve herkes bunlardan birini seçmek durumunda. Aile paketi Kurum tarafından saptanmış 'kara' listenin dışındakilere ulaşabiliyor. Yurtiçi paketinin bu listenin sadece yurtiçi kaynaklı olanlarına erişimi var. Çocuk paketi Kurum'un saptadığı 'beyaz' listeye sınırlı. Standart paket sahipleri ise bugünkü gibi sınırsızca internet erişimine sahipler.

Amacın bir yandan takip ve denetim olduğu anlaşıyor, çünkü bu sistemde tüm kullanıcıların bilgileri Kurum'un elinde toplanıyor. Öte yandan yönetmeliğe göre internet servisi sağlayıcıları da vatandaşları bilgilendirmekten ve ellerindeki bilgileri Kurum'a aktarmaktan sorumlular. Eklemek gerek ki servis sağlayıcıları isterlerse kendi paketlerini de üretip vatandaşa sunabiliyorlar. Ayrıca 'kara' listeyi genişletme hakları da var. Ama 'beyaz' listeye dokunmaları yasak... Böylece asıl amaç ortaya çıkıyor: Çocuklar başta olmak üzere aileleri 'zararlı' yayınlardan korumak.

Ne var ki neyin 'zararlı' olduğu kararı tümüyle Kurum'a kalmış durumda ve bunun bir tür sansür olarak değerlendirilmesi çok doğal. Bu sınırlamanın ahlaki kriterlere dayanması beklendiğine göre, acaba hangi ahlaki değerler 'doğru' aile ve çocuk tanımını belirleyecek? Denetlenebilirlik ve şeffaflık zafiyeti olan, katılımcı bir mantığa oturmayan bir yönetmelik marifetiyle, internete ilişkin özgürlük alanının tanzimi meşru olabilir mi?

Haber sitesi Bianet bu yönetmeliği Danıştay'a götürmüş durumda. Yukarıdaki itirazlar yanında daha hukuki ve uygulamaya dönük itirazlar da yapılmış. Ancak onlar temel tartışmayı etkileyecek cinsten değil. Örneğin yönetmeliğin yasal bir zemininin olmaması... Çünkü yasal zeminin olması bir çözüm değil. Her evde tek bir paketin kullanılacağı ve çocuk paketinin öne çıkmasıyla büyüklerin sınırlanacağı argümanı da ikincil. Bugün de her evde tek bir paket kullanılıyor ve isteyen aileler yine standart paketi seçerek tüm internete erişim sağlayabilirler. Filtre sisteminin sadece okullarda, kütüphanelerde ve internet kafelerde uygulanması ya da her ailenin kullanımına verilmesi önerisi ise pek gerçekçi durmadığı gibi meseleyi de çözmiyor. Çünkü bu yönetmeliğe yol açan talebin arkasında seyyaliyeti çok yüksek hale gelmiş bir 'çocuk' var. Diğer bir deyişle sadece belirli yerleri filtrelemek çözüm olmaz...

Gelelim meselenin esasına... Muhafazakar kesim kendi ahlaki ölçütlerini kamusal alana hakim kılmak üzere bazı adımlar atıyor ve kendi değerlerinin tehdit altında olduğunu düşündüğü alanlarda da tedbir alıyor. Bu yönetmelik birkaç bürokratin marifeti olarak değerlendirilemez. Çünkü çok muhtemelen epeyce geniş bir toplumsal talebe cevap veriyor. Ayrıca muhafazakar ailelerin anlamlı bir yüzdesinin de, söz konusu filtrelemeyi bir kamu otoritesine bırakmaya hazır olduğunu öngörmek zor değil. Bu talebin meşruluğu konusunda bir kuşku yok... Ancak aynı talebin karşılanmasında tutulan yolun meşruiyeti konusunda haklı itirazlar var.

Muhafazakar kesim muhalefetteyken kendi mağduriyetini seslendirmekle yetindi. AKP iktidarları sayesinde yönetimi ele geçirdiğinde ise çoğunluk olmanın avantajını kullanmaya eğilim gösteriyor. Oysa bu yöntemle demokrasi oluşmuyor ve toplumun parçalanmış hali devam ediyor. Demokratik yönetim, kendi taleplerinizle size benzemeyenlerin haklarını bir arada ele alabilmeyi gerektirir. Muhafazakarlar bunu öğrenecek, laikler de yalnız yaşamadıklarını...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizim mahalle (1)

Etyen Mahçupyan 2011.05.01

Ahmet Şık'ın tutuklu yargılanması laik kesim aydınlarında ufak çapta bir sarsıntı yarattı.

Duygu dünyası ile siyasi değerlendirmeler arasındaki mesafe kaybolurken, olaylara mesafeli durmak da zorlaştı. Savcılığın 'yanlışları', zanlıların 'yanlışsızlığının' kanıtı haline geldi... Ama Şık olayı sadece bir tetikleyiciydi. Çünkü birçok insan hızla bu noktadan büyük fotoğrafa doğru kayd ve Ergenekon davasının

tümünü kuşatan bir komplo üretti. Dahası bu komplo zaman içinde geriye doğru da çalıştırıldı ve geçmiş yargısal tasarrufları da içine aldı. Öte yandan bu savrulmayı yaşayan laik aydınlar askerî vesayete, devletçiliğe karşıydılar ve bu pozisyonu da ellerinden bırakmak istemediler. Kendilerini Ergenekon davasının entelektüel sahipleri olarak görüyorlar, ama savcılığın kontrol edilemeyen şekilde inisiyatif kullanmasından da rahatsız oluyorlardı. Böylece Ergenekon davasına ilkesel bakma ve ideolojik pozisyonla uygulama arasına mesafe koyma tutumuna sarılındı. Olaylara ve kişilere mesafe koyamamanın neticesinde, bu mesafe ilkelerle uygulama arasında arandı.

Doğrusu bu yaklaşımın da anlamlı ve uyarıcı olduğunu görmekte yarar var. Bir davanın ilkesel olarak doğru yerde durması, yapılan her uygulamanın meşru olmasını garanti etmiyor ve uygulamanın ilkesizleşmesi durumunda da davanın kendisi meşruiyet zeminini kaybedebiliyor. Bu noktada ben de söz konusu laik aydınlarla aynı şekilde düşünüyorum. Ama sorun, bu tespitten hareketle, olayın zanlılarının eylemleri hakkında kanaat oluşturmaya gelindiğinde ortaya çıkıyor. Defalarca yazdığım üzere ben, savcılığın yanlışlarının zanlıların muhtemel suçluluğu ile ilgili olarak hiçbir şey söyleyemeyeceğini savundum. Bizler olayların arka planını ve gerçekleri bilmiyoruz... Elimizde sadece bazı ipuçları ve belirtiler var. Yapabileceğimiz şey bunları birbirine bağlamaya, aralarındaki tutarlılığı anlamaya çalışmak ve buradan geçici bir kanaat oluşturmak. Yine daha önce yazdığım gibi, yasaların ve yargı mekanizmasının aksaklıkları bir kişinin suçlanmaması gerektiği argümanını yapmamızı sağlasa da, onun suç isnat edilen eylemi yapmadığını söylememize imkân vermez. Öte yandan suç kavramı yasalara bağımlıdır ve yasaların 'kötü' olduğu veya yasayı yorumlayanların zihniyetinin demokratik olmadığı Türkiye gibi ülkelerde, haksız yere suçlanan insanlar olabildiği gibi, 'normal' ülkelerde suç sayılmayacak bir eylemden ötürü ceza almak da mümkündür. Buradan hareketle suçun tanımını ve algısını değiştirerek, bir kişinin aklanmasını sağlayabilseniz de, söz konusu kişinin bizatihi eylemini ve içinde olduğu ilişki zincirini değiştiremezsiniz. Bunları ne derece yorumlasanız bile, temelde zanlının 'bilerek yaptığı bir şey' varsa eğer, onu buharlaştıramazsınız.

Ergenekon davasının da iki yönü var. Biri hukuki sürecin nasıl yürümesi gerektiğidir. Diğer yönü ise zanlıların 'gerçekten' de ne yaptıkları. Laik kesimin aydınları bugünlerde birincisi ile uğraşıyor, ama ikincisine pek değinmiyorlar. Dahası birincisi üzerine laf ederek, ikinci konuyu gizlemeye, önemsizleştirmeye çalışıyorlar. Nihayet hukuki sürecin anlamını büyütüp bir komploya dönüştürerek de, zanlıların eylemini tümüyle anlamsızlaştırmak istiyorlar. Böylece savcılarının niyetini deşifre ederek Ahmet Şık'ın suçsuzluğu kanıtlanmış oluyor...

Eppeyce sırttan böylesi bir yaklaşımın, bizzat söz konusu laik aydınların algılanma biçimini de etkileyeceğini öngörmek zor değil. Bilinçli olarak mantıksal sıçrama yapmak ve bunu giderek kapsayıcı bir dilin içinden savunmak, ister istemez dava sulandırıcılığı anlamını taşıyacaktır.

Bu aydınlarla benim gibi kenarda kalmış az sayıda kişi arasında bir süredir yaşanan bu farklılık, son dönemde Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu'nun yazılarına da yansdı. Ali 15 Nisan'da gazete köşesinde benim pozisyonuma da atıfta bulunan dört cümlelik bir paragraf yazdı. Önümüzdeki günlerde bunları ayrı ayrı ele alacağım... Çünkü mesele bizlerin farklılaşmasından öte, bu tartışmanın laik aydın çevrelerin ruh haline ve siyasi pozisyon arayışlarına ışık tutması.

Öte yandan belki de kritik nokta tamamen insanidir... Ergenekon davası etrafında iki büyük bloklaşma yaşanıyor. Bir taraf tüm zanlıların suçlu olduğunu peşinen kabul ederken, diğer taraf da tümünün suçsuz olduğu iddiasında. Ancak kişisel nedenler küçük bir grup daha üretmiş durumda: Ergenekon davasını desteklemenin yanında, bazı zanlıların da suçsuz olmalarını isteyenler... Benim gibilere ise herhalde 'duyarsız' demek lazım, çünkü örneğin Şık ceza yese de, beraat etse de ne sevinecek ne de üzüleceğim. Ama genelde laik aydınların konumu böyle gözüküyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizim mahalle (2)

Etyen Mahçupyan 2011.05.04

-Birkaç hafta önce "Demokratlar' planın parçası mı?" başlıklı yazımda, bazı aydınların 'laik asabiyei ayakta tutmak üzere', Ergenekon savcılarının tutumu üzerinden bir tür aktivizm geliştirmeye çalıştıklarını yazdım.

O kanaatin örneğin Ali Bayramoğlu'nu içermediği bana göre aşıkardı... Ama sonuçta Ali, Yeni Şafak gazetesinde 15 Nisan tarihli köşesinde isim vermeden ama tümüyle benim Ergenekon davası bağlamında sahip olduğum duruşu sorgulayan dört cümlelik bir paragraf yazdı.

İlk cümle şöyleydi: "Şık ve Şener'in tutuklanmasını eleştirenler savcının niyetini okudu" diyen kimi kalemler savcının asıl niyetinin ne olduğunu, üstelik içeriden anlatacak kadar ileri gitmekten geri kalmadılar."

Bu niyet meselesinin gerisinde, 9 Mart tarihli yazımda "Dolayısıyla olaya mesafe alarak bakalım" diyerek başladığım paragraf bulunuyor: "Anlaşıldığına göre savcılık ve mahkeme heyetinin algılaması şöyle: Ergenekon ağının deşifre olması ve bu sürecin tersine dönmeyeceği ortaya çıktığı andan itibaren bir 'post Ergenekon' çalışma başlatıldı. Yaklaşık iki yıldır hayata geçirilmeye çalışılan bu operasyonun birincil hedefi medyayı ve gençlik hareketlerini kullanarak Ergenekon davasının yıpranmasını, yani Susurluk haline gelmesini sağlamak. İkincil hedef ise, referandum ve seçimleri etkileyerek AKP iktidarını indirmek. Söz konusu değerlendirmeye göre Oda TV bu operasyonun merkezinde yer alıyor ve sadece yaptığı yayınlarla değil, yazılmasını 'teşvik' ettiği kitaplarla da dezenformasyon ve manipülasyon yapıyor. Hanefi Avcı'nın kitabı bu bağlamda değerlendiriliyor ve en azından bazı bölümlerinin Nedim Şener tarafından yazılmış olduğu düşünülüyor. Ahmet Şık'ın kitabının ise yine en azından bazı bölümleriyle Sabri Uzun tarafından yazılmış gibi piyasaya sunulacak olan bir başka kitabın malzemesi olduğu tahmin ediliyor. İçerik açısından bakıldığında bu kitapların bazı gerçeklere değinirken, aslında daha geniş bir operasyonun mantığına uygun olarak yönlendirme ve saptırma amaçlı oldukları varsayılmış oluyor. Bu mizansenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz... Ancak 'doğrudur' demeye ne kadar uzaksak, 'yanlıştır' demeye de en azından o kadar uzak durmak gerek."

Kısacası savcılığın gazetelere yansıyan eylemleri ve bu eylemlerin gerekçeleri, bana göre onların kafasındaki mizansen ve buna ilişkin iddiaları açıklıkla ortaya koyuyordu. Bu kanaati oluşturmak için tek gereken iyi bir gazete okuyucusu olmak ve düşünmekten ibaret. Buradan bir 'asıl niyet' okuması üretilmesine ihtiyacımız yok, çünkü olan biten zaten ortada. Nitekim varılan sonuç da niyete ilişkin değil, savcılığın algı ve değerlendirmesine ilişkin.

Ahmet İnel 29 Mart yazısında benim yukarıdaki paragrafımın yarısını Ahmet Şık'la ilgili cümleye kadar alıntılanmıştı. Bu durumda son cümlem, yani 'bu mizansenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz' ve devamı da dışarıda bırakılmış ve böylece benim savcılığın değerlendirmesine ilişkin yorumum, bizzat kendi pozisyonum haline getirilmişti. Ama İnel biraz aşağıda daha da ilginç bir biçimde devam etmekteydi: "Ortada gerçekten bir post-Ergenekon durum var. Ama Mahçupyan'ın tarif ettiğinden farklı bir durum bu. Ergenekon davaları ile ilgili soruşturmaları yönlendiren merkezin kafasında post-Ergenekon bir zihniyet oluştuğunu görüyoruz. Ahmet Şık'ın kitabı ile ilgili inceleme raporunu yazan polis çevresi ve onun etki alanında olan savcılık ve mahkeme, bütün toplumu sardığına inandığı, binlerce kolu olan bir canavara karşı yıllar boyu verecekleri bir mücadele

sürdürdüklerine inanıyor. On yıllar sürecek ve aslında çok daha büyük bir kitlenin bu davalara dahil edilmesi gerektiğine inanan, toplumun içinden şeytanı temizlemek amacıyla hareket eden bir 'büyük kurtarıcı' zihniyeti bu."

Anlaşılan İnsel 'merkezin kafasında' neler olduğunu biliyor ve yapılanları o bilgi ışığında yorumluyor. Yani niyet okuması yapıyor... Ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde savcılığın hayal dünyasındaki 'binlerce kolu olan canavara', 'toplumun içindeki şeytana' ulaşıyor.

Bazıları benim yaklaşımımın niyet okuması olduğunu, İnsel'in ise bilimsel bir tutum aldığını düşünüyor olabilir. Ama doğrusu İnsel'in 'okuması' bana, kendilerine uygun bir siyaset aramakta olan sol laik çevrelerin çaresizliğini yansıtan bir çaba gibi geldi. Ben 'laik asabiye ayakta tutma' isteğinin, Ergenekon davası bağlamında nesnel bakma yeteneğinin yitirilmesi tehlikesine yol açtığını düşünüyorum. Aksi halde insanlar kendilerini ve çevrelerini dolduruşa getiren cümlelerle yapılan bir niyet okumasından uzak dururlardı. Çünkü bu tutum bizzat o 'okumayı' yapanların niyetinin sorgulanmasına neden oluyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizim mahalle (3)

Etyen Mahçupyan 2011.05.05

Ergenekon savcılarının tutumu ve Ahmet Şık'ın tutuklu yargılanması etrafında, laik aydınlar arasındaki ayrışma, Ali Bayramoğlu'nun 15 Nisan yazısındaki bir paragrafı daha da belirginleştirdi. Söz konusu paragrafın ilk cümlesini geçen yazımda ele almıştım. Bugün diğerlerine bakacağım...

Önce Bayramoğlu'nun paragrafını numaralayıp okuyalım: "1) Psikolojik harekâtın ne demek olduğunu unutarak suçlanan kişiler hakkında "eşi ve kendisi", "çevresi ve kitabı" gibi göz atmalarla hükümler vermekten kaçınmadılar. 2) Soruşturmalara ve içeriklerine bakmak yerine, bunlara destek veren ya da karşı çıkanlara bakarak tavır aldılar, Şık için yapılan destek yürüyüşünü "kitap ve tutuklama meselesi"nin kendisinden çok önemseyerek, odak kaydıran analizlere soyundular. 3) Polisten mülhem "Post-Ergenekon tabiri"nin kullanımı bu koşullarda iyice yaygınlaştıkça, bir okuma hatası halinde "hakkı gasbedilen bireyler"den özür dilemenin, "hak gasbetme ihtimali yüksek devlet"ten özür dilemekten zor olduğunu, ne denli zor unuttular..."

Birinci nokta, Hanefi Avcı'nın eşinin, kocasının yazdığı kitaptan haberdar olmadığını canlı televizyon yayınında söylemesinden hareketle, söz konusu kitabın Avcı tarafından yazılmamış olduğunu tahmin edebileceğimizi öne sürmemle ilgili. Bu detay Ahmet İnsel tarafından da vurgulanmıştı... Doğrusu hâlâ bu kanıdayım ve eşler arasında bu türden bir bilgi asimetrisi varsa, gerçekçi ve nesnel bakışın kitabın yazılma macerasını takip etmek olacağını düşünüyorum. 'Çevresi ve kitabı' betimlemesi ise herhalde Ahmet Şık ve onun çevresi için yapılmış. Yani benim bu çevreden hareketle kitap hakkında hüküm verdiğim söylenmiş. Oysa kitap bağlamında ele aldığımızda, Şık'ın çevresi zaten kitabın bilgi kaynaklarını ima ediyor ve nitekim kendisi de böyle bir çevresi olduğunu doğruladı. Bu durumda 'çevre' ideolojik bir algı değil, somut iş ilişkileridir ve eğer ilişkiyi arıyorsanız, kitaptan hareket etmeniz de gayet doğal hale gelir.

İkinci nokta, benim gibilerin Şık'a destek verenlerle uğraşmamız ve bunu tutuklamadan daha fazla önemseyerek odak kaydırmamız... Öncelikle vurgulamam gerekir ki, benim asıl derdim hiçbir zaman Şık'ın ne yaptığı olmadı. Derdim her zamanki gibi, Şık etrafında oluşan gayretkeşliğin zihniyetini çözmeye çalışmaktı ve

hâlâ da öyle. Ayrıca bu zihniyetin Şık davasından daha önemli olduğunu, eğer yaşananların bütünlüğünü açıklayabilecek bir nedensellik ilişkisi aranacaksa, söz konusu zihniyetin en temele yerleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Odak kaydırmayı ise herhalde kendime iltifat olarak almam lazım. Çünkü yazdıklarımla dava sürecinin odağını kaydırığımı düşünmeyi gülümsemeden yapmam biraz zor.

Üçüncü nokta, kullanmakta olduğum 'post-Ergenekon' tabirinin polisten mülhem olduğu, yani bunun bana polisin fısıldadığı bir derin bilgi olabileceğinin ima edilmesi. Aydın kesimin son dönemde yaratıcılık alanında herhangi bir sıkıntısı mı var bilemiyorum, ama Ergenekon'un önüne fazlasıyla yıpranmış, herkesin diline pelesenk olmuş 'post'u koymak için polise mi ihtiyaç var? Ayrıca benim polisten bilgi alma konusunda maharetli ya da özel kanallara sahip biri olduğum mu düşünüyor? Ne var ki böyle bir cümle kaleminden çıkabiliyor ve araya 'polisten mülhem' ibaresi sıkışabiliyor. Hem de yargılanmakta olan bir polise destek vermeye çalışan bir yazıda...

Bütün bunlar, benim Bayramoğlu ve İnel ile çok geniş bir yelpazede hemfikir olduğum gerçeğini değiştirmiyor. Bu arkadaşlarımla entelektüel hayatımızın en değerli ve yaratıcı insanlarından oldukları gerçeğini de değiştirmiyor... Ancak ortada bir durum var. Baktığımız yerler, önemseydiğimiz detaylar farklı. Buna ille de 'savrulma' demek zorunda değiliz, ama eğer bu tartışma Güney Amerika'nın bir ülkesiyle ilgili olsaydı, İnel ve Bayramoğlu'nun da yaşanan olaylara benim gibi bakacaklarını sanıyorum. Konu kendimize yaklaştıkça mesafe tutmak zorlaşıyor, çünkü işin içine insanî ilişkilerimiz giriyor ve niyetimiz, aklımızı yönetebiliyor.

Öte yandan kendime şu soruyu sormadan edemiyorum: Bugün Şık'ın başına gelenler İnel veya Bayramoğlu'nun başına gelseydi, şu anki mesafeli tavrımı devam ettirebilir miydim acaba? İmkânsız olmasa da herhalde çok zor olurdu. Bu meselede sanırım benim konumumun özü, daha önceden söylediğim gibi 'duyarsız' olmam, yoksa ahlakî veya zihnî bir farklılaşma değil. Kendimi Ergenekon bağlamında yargılanan ve yargılayan insanların hiçbirisiyle manevî bir bağ içinde hissetmiyorum. Öte yandan herkesin böyle olmasını da beklemiyorum. Yeter ki basit kamusal adaba uygun kalınsın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizim mahalle (4)

Etyen Mahçupyan 2011.05.08

Aydın sayılmanın, bir toplumun ya da cemaatin fikri etkileyicilerinden biri olmanın entelektüel bağlamda ahlaki önkoşulu, gördüğünü görmezlikten gelmemek ve çarpıtmamaktır.

Ancak siyasi kaygılar bu duruşu zedelemeye meyillidir. Çünkü siyaset 'olmasını istediğiniz' şeyleri ima eder ve böyle baktığınızda 'gerçekte olanı' olduğu gibi algılamakta zorlanabilirsiniz. Eğer ortada iki taraf, dolayısıyla bir çatışma varsa; hele bu taraflar cemaatleşmişlerse, nesnel bakabilmek daha da zorlaşır.

Bugünlerde Şık davası etrafında iki çarpıtma yapılıyor. Bunlar önce algı bozukluğu ve kolaycılık şeklinde sahneye çıktı, ama hızla siyasi bir dilin parçası haline geldi. Birincisi savcılığın kitap toplattığı, bir kitap yasağı ile karşı karşıya olduğumuz... Oysa başka bazı insanlarda da söz konusu kitabın nüshalarının olduğunu ve savcılığın onlarla uğraşmadığını biliyoruz. Savcılığın derdinin kitabın oluşma nüshalarından giderek, bu yazma sürecinin hangi ilişkilere dayandığını anlamak olduğunun gayet farkındayız. Ama 'kitap yasağı' lafı işimize geliyor. Bu iktidar altında Türkiye'nin kitap yasaklayan bir ülke olarak gösterilmesi siyasetimize uyuyor.

İkinci çarpıtma, bu soruşturmanın bir 'basın özgürlüğü' ihlali olarak sunulması. Oysa kitap yazmanın basınla bir ilişkisi yok. Ne birtakım belgelerin kullanımı, ne de yazarın mesleği bir kitabın basın özgürlüğü kapsamına girmesine yol açar. Bu kitabı bir tarihçi veya bir işadamı yazsaydı da savcılığın bakışı değişmeyecekti. Çünkü onlara göre mesele, bir suç örgütünün ısmarladığı bir kitabın herhangi biri tarafından yazılmasından ibaret. Ortada bir ifade özgürlüğü sorunu var ama basın özgürlüğü sorunu yok... Ne var ki bu çarpıtma da işimize geliyor. Çünkü ifade özgürlüğü çok geniş bir kavram ve siyasi iktidarı doğrudan hedef almakta yetersiz kalıyor. Oysa basın özgürlüğünün engellenmesi, iktidarın kendi vesayetini oturtmak üzere uyguladığı bir siyasetin parçası olarak sunulabiliyor.

Sorun 'bizim mahallenin' önüne çıkan siyaset yapma fırsatlarını ancak aktivizme dönüştürerek işlevsel kılabilmesidir. Bu eğilim, ilkeli davranamayan ama ilkeleri savunarak ilkeli davrandığını sanan bir cemaat üretti. Böylece ilkesel pozisyondan siyasi kanaatlere sıçramak da kolaylaştı ve bu ikisini ayırmak için elzem olan aydın tavrı ortadan yok oldu.

Nitekim Şık olayı etrafında gündeme gelen ilkesel itirazlarda, laik kesimi aşan geniş bir fikir birliği var. Her kesimden aydınlar, yasaların demokratik olmadıkları gibi devletçi ve baskıcı bir yoruma açık olduklarını, bunları uygulayan yargı mensuplarının zihniyetlerinin darlığını, yazılan iddianamelerin özensizliğini ve fikri boşluklar içerdiğini, savcıların takip ettikleri davaları kişiselleştirdiklerini ve savcılığın emniyetin etkisinde kalma ihtimalinin göz ardı edilemeyeceğini vurguladılar. Ne var ki bu tespitlerin yaygınlığı, ilkeler üzerinden siyaset yapmayı da zorlaştırmakta, çünkü ilke savunuculuğu sizi ötekilerden ayırmaya yeterli değil.

Böylece sol asabiye üzerinden siyaset arayan bazı laik aydınlar doğrudan Şık'ın tutuklanmaması gerektiğinden, giderek suçlu sayılmaması gerektiği noktasına geldi. Söz konusu önerme için üç gerekçe bulabiliriz: Suçlama teknik açıdan yetersiz olduğu için, suçlama hukuki açıdan gayri meşru olduğu için ve suçlama kötü niyet taşıdığı için. Laik aydınlar her üç gerekçeyi de ifade ettiler ve buradan da suçsuzluk noktasına vardılar.

Ne var ki ilkesel yanlışların varlığı, zanlının ne yaptığını ve niçin yaptığını söylemiyor. Bunlar birbirinden bağımsız alanlar. Dolayısıyla hukuki zaafardan hareketle bir kişinin suçlanmaması gerektiğini öne sürebilsek de, bu kişinin suç isnat edilen söz konusu eylemi yapıp yapmadığını söyleyemeyiz. Yani zanlı hakkında kanaat geliştiremeyiz. Oysa laik aydınlar tam da bunu yaptılar... Bu mantıksal sıçramanın sonucu, bazı kişilerin 'ne yapmış olurlarsa olsunlar' ve dolayısıyla 'Ergenekon'la ilişkide veya ona hizmette bulunmuş olsalar bile' suçsuz sayılmalarını talep etmektir ki, zaten iş o hale de geldi...

Savcıdan hareketle zanlının suçsuzluğunun kanıtlanması, taşınması zor bir pozisyon. Bir yandan zanlıya bakmamayı, örneğin zanlının niçin sorgulamada doğru yanıt vermediği sorusunu sormamayı gerektiriyor. Diğer yandan da savcıyı 'sistemleştirip' bir heyula haline getirmek zorunda kalınıyor. Böylece savcının kafasındaki şeytanlardan yola çıkıp, 'muhalif sesi susturmada zirve noktasına gelindiği' türden kendini ele veren önermeler yapmaktan başka yol kalmıyor...

Bizim mahalle için şimdilik bu kadarı yeter.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt siyasetinin çıtası

Başbakan'ın konvoyuna yapılan saldırı, bir dizi duruş, söylem ve tutumla birlikte ele alındığında BDP/PKK'nın yeni bir stratejiye meylettiğini gösteriyor.

Artık hedefte doğrudan AKP ve onun iktidarını temsil ettiği düşünülen polis var. Öyle ki askerin Tunceli'de yaptığı operasyonun misillemesi polis üzerinden aranabiliyor. Bu eylemin PKK'nın 'kontrol edilemeyen' bir kanadı tarafından yapıldığı iddiası pek de inandırıcı gözüküyor, çünkü söz konusu eylemi 'mantıklı' ve 'siyaseten anlamlı' kılan bir arka plan mevcut. Durum ilk bakışta şaşırtıcı... Tam da AKP'nin Güneydoğu'da 'zayıf' milletvekili adaylarıyla seçime gittiğinin söylendiği, BDP'lilerin özgüveninin üst noktalarda olduğu, oluşacak Meclis'te en az 30 milletvekilinin beklendiği bir noktada, BDP'nin seçimi boykot etmeyi tartışmasını nasıl açıklayabiliriz? Üstelik Öcalan'ın devlet temsilcileriyle yapılan görüşmelerin 'iyi' gittiğinin söylenmekte olduğu bir süreçte... Nitekim Öcalan'ın konvoyu yapılan saldırı sonrası açıklaması, dengelere özen gösteren bir dili korumakla birlikte, açıkça hem BDP'yi hem de PKK'yı yeteneksizlik ve neredeyse kişiliksizlikle suçluyor.

Görünen o ki BDP/PKK çizgisi uyumsuzluğun yarattığı manevi üstünlüğün kolaycılığına alışmış. Belki de Meclis ortamında verilmesi gereken sivil mücadelenin ister istemez çitayı aşağı çekeceğini, pragmatik ödünler verilmesini ima edebileceğini ve bu sürecin BDP/PKK'nın Kürt toplumu üzerindeki kuşatıcı ve belirleyici etkisini azaltacağını öngörüyorlar. Bu 'kısaca' düşmemenin yolu olarak çitayı bilinçli olarak yükseltmeyi de düşünmüşlerdir muhakkak ki... Ne var ki çitanın bilinçli olarak zorlanması tartışmayı ve çözümü engelleyici bir nitelik taşıırken, Kürt siyasetini Türkiye'nin geri kalan toplumu nezdinde bir bütün olarak demokrasi hazımsızlığına da indirgeyebilir. Çözüm konusunda maksimalist bir tutumu konuşma öncesinde sürdürmek kolay ve işlevseldir. 'Masaya' oturulduğunda daha güçlü bir noktadan pazarlığa başlama isteğine yanıt verebilir. Ama eninde sonunda o 'masaya' oturulduğunda, en azından kısa vadede maksimalist pozisyonun altında bir talebe razı gelme ihtimali çok yüksektir. Ayrıca eğer bunun sadece 'kısa vadede' razı gelinen bir nokta olduğu ve ileride muhakkak fazlasının isteneceği vurgulanırsa, karşı tarafın söz konusu 'normal' istekleri bile reddetme meşruiyeti doğabilir.

Dolayısıyla Meclis ortamı, BDP/PKK çizgisinin radikal bir söylem değişikliği yapmasını da ima etmekte. Bu başa çıkılması kolay olmayan bir ikilem... Çünkü eğer söylemin sertliği sürdürülürse, çözüm imkânı geriye itilir ve Kürt siyaseti kendisini şiddete mahkûm eder. Aksine eğer söylem fazla yumuşarsa, bu sefer de hareketin içindeki sert çekirdek üzerindeki kontrol elden kaçabilir, hatta bu çekirdeğin giderek taraftar bulmasına da tanık olunabilir. Şu anda yaşananlar BDP/PKK'nın bu sınava hazır olmadığını akla getiriyor.

Bütün bunlar bir yana, Kürtlerin en temel haklarından bazılarının gasp edildiği epeyce uzun bir geçmişten geliyoruz. Kürt kimliğinin yok sayıldığı, hor görüldüğü, aşağılandığı ve en iyi haliyle görmezden gelindiği bir süreç bu... Dahası rejimin asker, yargı ve gözü kapalı hükümetler sayesinde doğrudan zulüm uyguladığı, KCK davasının gösterdiği üzere bu zulmün neredeyse bir tür 'ırkçılıktan' beslendiğini akla getiren uygulamalarla dolu bir süreç... Bu halin kalıcı bir durum olmadığı ve Kürtlerden 'geri adım' atmalarının beklenemeyeceği açık.

Bu nedenle her iki tarafın da toplumsal mühendislik hesaplarını ve toplumsal temsili siyasi güce tahvil etme hevesini bir yana bırakarak meseleye yaklaşmaları gerekiyor. 'Nihai' çözümün toplumsal dinamiklere terk edildiği, bugünün apaçık hak ve özgürlük ihlallerinin ortadan kalktığı, geçmişle yüzleşmeyi ifade eden bir 'anlamanın' pozitif ayrımcılığa tercüme edilebildiği bir konuşmaya ihtiyaç var.

Bu konuşmanın bizzat Kürt siyaseti tarafından engellenmesi trajik bir gelişme olur. Maalesef mağduriyet tek başına akılcı, haklı ve meşru bir siyaset üretmiyor. Belki de BDP/PKK çizgisinin önündeki asıl çita bu... Kürtlerin yok sayıldığı bir ortamda şiddet 'ben varım ve buradayım' demektir. Bir işlev gördü ve devleti Kürtleri 'tanımak' durumunda bıraktı. Ancak tanımanın ileriki safhalarını konuşma üzerinden gerçekleştirmek zorunluluğu var. Şiddeti muhafaza ederek 'daha fazla tanınmak' bir tür intihardır. BDP/PKK siyasetinin gerçek anlamda 'siyaset'

olma fırsatı karşısında duruyor: Şiddete ihtiyaç olmadığının idrakiyle birlikte, Meclis'e girip oradaki ve kamuoyundaki 'konuşmayı' entelektüel bir tahakküm altına alabilmek...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk siyasetinin çıtası

Etyen Mahçupyan 2011.05.12

-Devletlerin gücü sadece baskı ve regülasyon araçlarına hakimiyetleriyle bağlantılı olmuyor. Belki bundan daha da önemli olarak, toplumu bir tür devlet diliyle kuşatma ve mümkün olduğu ölçüde bu dilin içine hapsetme yeteneğini de ifade ediyor.

Türkiye toplumu Cumhuriyet'ten bu yana böyle bir devlete sahip. Medyanın da otoritenin sesi ve yordakçısı olma gayreti sayesinde, devlete ideolojik olarak karşı olanlar bile, toplumsal meseleler karşısında bir anda devlet dilini benimseyebiliyor ve bunu hiç de yadırgamıyorlar. Devleti muhatap alarak yapılan siyasi mücadele, sanki toplumsal çeşitliliğin ötesine geçen, ideal bir dünyanın kurgusu içinde anlamlı olan bir uğraş gibi...

Bu durum toplumsal meselelerle, devletin bizzatihi niteliği arasındaki bağlantının arka plana itilmesine neden oluyor. Böylece hak ve özgürlüklere genel olarak bakıldığında kıyasıya eleştirilen devlet, örneğin konu Kürtlerin kültürel ve siyasi talepleri olduğunda, bir anda 'bizleşiyor'. Meseleye devletin koyduğu sınırlardan özgürleşmiş olarak bakmak zorlaşıyor, çünkü farkında olmadığımız kadar devletin diliyle konuşuyor ve onun algılaması içinden kendimize bakıyoruz.

Toplumun çeşitliliğini ve son yirmi yılda hızla bireyselleştiğini bilsek de, devletin kimlik algılamasının etkisiyle, bu bireyselleşmeyi görmezden gelebiliyoruz. Çünkü kimliklerin devlete zarar vereceğine dair antidemokratik algıyı içselleştirmiş durumdayız. Dolayısıyla da iş Kürtlerin taleplerine geldiğinde, sanki homojen veya kendi içinde yoğrulmuş bir 'Kürt siyaseti'nden söz edebiliyoruz. Bu rahatlatıcı bir bakış... Söz konusu talepleri toplumsal zeminden kopartarak, zihnimizde siyasi bir aktörün istekleri haline dönüştürmeye son derece müsait.

Oysa Kürtlere ilişkin söylenebilecek her önermenin Türklere ilişkin de simetrik bir karşılığı var. Kabul etmesi zor gelse de, bütün toplumsal ve siyasal çeşitliliğe rağmen, bu alanda bir 'Türk siyaseti' mevcut. Epeyce kaba saba bir anlayışı yansıtan bu siyasetin temel düsturu, Türkiye'nin Türk kimliğine ait kılınmasından ibaret. Dolayısıyla da diğer kimliklerin ya Türkleşmesi, ya da toplum dışı kalmaları gerekiyor. Ne var ki Türk kimliği 'toplum kurucu' bir özelliğe sahip değil. Gerçekte hiçbir zaman olmadı ve yaşananlardan sonra ileriye dönük olarak da bu şansı tümüyle kaybetti. Ancak bu hakikatle yüzleşilemiyor... Çünkü halkın genelinde Türk kimliğinin ötesine geçen bir vatandaşlık ve devletin ötesine geçen bir toplum tasavvuru oluşmuş değil.

Sonuç, devletin 'millet' tahayyülü içinde debelenen bir 'Türk siyaseti'dir. AKP bu tahayyülün dışına çıkma konusunda istekli olsa da, diğer kimliklere doğru eşitlik temelinde attığı her adım onu devletten uzaklaştırıyor. Bu epeyce çelişkili bir durum: AKP kendi dindar kimliği nedeniyle devlete mesafe alırken, diğer kimliklere yönelik bakışında aynı mesafenin bizzat kendi kimliğinde bir yıpranmaya dönüştüğünü hissediyor. Böylece karşımıza hem 'Kürt meselesini' çözmek isteyen, hem de bu çözümün devletle uzaklaşmayan kendi kimliğine zarar vermesinden tedirgin olan bir iktidar çıkıyor. Nitekim Başbakan'ın geldiği nokta 'Kürt meselesinin' bittiği, artık sadece Kürt vatandaşların meselesinin olduğudur. Bunun anlamı AKP'nin devletin tasavvurundaki

'Kürt'ten çok fazla uzaklaşmadığıdır. Tabii ki hükümet, bugüne kadarki devlet siyasetinin çok ötesinde haklar vermeye karşı değil. Ancak bu hakların 'Türk' kimliğini zedeleyeceği noktaya kadar... Örneğin Kürtçe eğitim veya yerel yönetimler bağlamında nisbi özerklik kabul edilmiyor, çünkü bunlar devletin 'Türkiye' tanımına uymuyor ve devletin 'Türkiye' tanımı da 'Türk'ü doğrudan belirliyor.

Sonuçta AKP Kürtleri devlete göre daha fazla 'tanıyor' ama Kürtlerin tanınma isteği ile mukayese edildiğinde tanımamayı sürdürüyor. Görünen o ki bu tür kadim meselelerin gerçek çözümü, ancak Türk kimliğinin 'Türk siyasetinden' özgürleşmesiyle olabilecek. Öte yandan söz konusu çözüm, örneğin Kürtlerin talep ettikleri her şeyin gerçekleşmesi anlamına gelmiyor. Ama bu ihtimalin de açık olduğu bir 'konuşmaya' hazır olmayı ima ediyor.

Türklerin önündeki çıta da bu... Bugün Kürtler özgürleşme talebinde bulunuyorlar. İronik olan şu ki, onların özgürlük taleplerini içselleştirecek olan Türkler henüz özgür değiller. Sağduyu ise bu iki özgürleşmenin birbirini besleyebileceğini söylüyor... Ama iki tarafın siyasi aktörleri sağduyu yoksunluğu içinde olmayı sürdürürlerse, ne hakla özgürleşme beklentisi içinde olunabilir ki?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namuslu bir biçimde!

Etyen Mahçupyan 2011.05.15

'Bizim mahalle' ile ilgili yazıların yeterli olduğunu düşünmüştüm ama değilmiş. Herkül Millas'ın çarşamba günü makalesinden anladığıma göre, galiba kendi bakışımı anlatmakta yetersiz kalmışım. Herkül'ün yazısının başlığı 'Kavgamı nasıl etmeliyim?' idi... Benim başlığım, o sorunun cevabı...

Ele alacağım ilk nokta şu alıntıda özetleniyor: "Zanlıların gerçekten ne yaptıklarıyla hukuk sürecinin nasıl yürüdüğü" neden iki ayrı yön sayılsın? Hukuk doğru yürümezse varılacak gerçek ne kadar gerçek sayılacak?" Herkül bu soruları sorarken, 'doğru' yürüyen bir hukukun 'gerçekleri' ortaya çıkaracağını ima ediyor. Ancak 'doğru' yürüyen bir hukukun ne olduğunu söylemek zor, çünkü hiçbir nesnellik seviyesi ideolojik olarak bölünmüş bir dünyada karşı kampı tatmin edemeyebilir. Ayrıca 'gerçeklik' alanında da herkesi kuşatan bir nesnellik algısından söz etmek mümkün değil. Öte yandan felsefeden uzaklaşmak da sorunu çözmez, derinleştirir: Hukuk yasalar üzerinden işliyor ve bunlar 'bizim mahalleye' ve bana göre de demokratik yasalar değil. Diğer bir deyişle bu yasalarla işleyen bir hukuk, ne denli titiz ve nesnel davranırsa davranırsın, ideolojik açıdan yanlış bir suç değerlendirmesinde bulunabilecektir. Buna savcı ve yargıçların alışkanlıklarını da eklediğimizde, varılacak hukuksal sonucun 'bizi' tatmin etmesi epeyce zor.

Dikkat edilirse bu noktaya kadar benim 'bizim mahalle'nin yaklaşımından farklı bir bakışım yok. Ben de, Herkül'den alıntılarsak, "hukukun işlemede aksaklıklar" görüyorum. Ayrışma ise suçlanan kişilerin 'gerçekten' ne yaptıkları sorusuna ilişkin olarak ortaya çıkıyor... Çünkü 'bizim mahalle'deki arkadaşlar Herkül'ün ima ettiği üzere, 'bakalım hukuk nasıl bir gerçekliği aydınlatacak' diye bakmıyorlar. Onlar Şık ve Şener'in 'siyaseten' de suçsuz olduklarını, yani Ergenekon ağının yönlendirmesi altında bir kitap yazmadıklarını söylüyorlar. Ben ise bunu 'bilmediğimizi' söylüyorum ve 'mahallenin' bu duruşa bile tahammülü yok. Bu aklama operasyonunun ardındaki gerekçe ise 'bunların iyi çocuklar' olması... Kısacası 'mahalle' Şık ve Şener'in siyasetine kefil olurken, bundan kuşku duyanları da itibarsızlaştırmak istiyor.

Bu sadece entelektüel bir ayrışma değil. Geçenlerde bazı medya mensuplarının bir araya geldiği bir toplantı yapılmış... Ve orada bundan böyle TESEV'in faaliyetlerinin 'görülmemesi' tartışılmış. Sebep ise bu kurumun danışmanı olan benim Şık konusundaki tavrıymış. Nitekim son iki TESEV etkinliği örneğin Radikal tarafından hiç görülmedi...

Hafta içinde yeni kitaplarının tanıtımı sırasında Alper Görmüş şöyle demişti: "Ergenekon süreci o kadar ağır biçimde üzerlerine çöktü ki, meslektaşlarım günlüklere verdikleri tepkileri bile veremediler... Ben bu arkadaşların samimiyetine asla inanmıyorum. Bu yazıların belirli bir andan sonra yazıldığı gibi bir durum var. Türkan Saylan'dan sonra, Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın tutuklanmasından sonra ortaya çıkan bir grup var." Ben de bu gruptan söz ediyorum... Laik asabiye üzerinden sol siyaset aktivizmi kotarmaya çalışan bir gruptan... Namuslu olmakta epeyce zorlanan bir gruptan...

Herkül 'niyet okumanın' tartışmaları kişiselleştirip, amacından uzaklaştırdığını söylüyor. Katılıyorum... Bu nedenle de savcının niyetinden hareketle analiz yapmanın pek de namusluca olmadığını düşünüyorum. Aksine elimizdeki sınırlı bilgiyle geçici kanaatler oluşturabileceğimizi, ancak o sınırlı bilgileri yok sayan kanaatlerin de yine pek namusluca olmayacağını söylüyorum.

Ama bu işin kolay olmadığının da farkındayım. 'Niyet okumanın' zararına değinen Herkül bile, sadece beş satır aşağıda şunu diyebiliyor: "Bence bir ömür boyu darbeler ve darbecilere karşı çıkmış olanlar hiçbir şeyi gizlemeye çalışmıyor. Zor dönemlerde kendilerini kanıtlamış insanlar bugün de aynı şeyi yapmaya çalışıyor." Yani Herkül'e göre bunlar 'iyi çocuklar'... Şimdiye kadar yaptıkları, şu anki duruşlarının esasta doğru olduğunun da teminatı. Bu 'iyi çocuklar' da aynı gerekçeyle Şener ve Şık'ın 'iyi çocuk' olduğunu söylüyor ve bunlar tabii ki 'niyet okuması' sayılmıyor. Çünkü 'bizim mahalle' yaptığında, temelsiz siyasi aklamalara 'niyet okuması' denmiyor...

Tabii 'o halde hukuka ne gerek var ki zaten?' diye sorabilirsiniz. Nitekim hukuk süreci sadece zaaflarıyla ele alınıyor ve bir ideolojik zemin gibi kullanılıyor. 'Bizim mahalle' de bu zemin üzerinde 'siyaset' yapıyor...

Ancak bir de şu 'namuslu davranma' meselesi var... Faillerin gerçekten de acaba bu kitapları niçin ve nasıl yazdıklarını sormayı gerektiriyor. Ama tam da cemaati ayağa kaldırmışken, bu tatsız konuya niye bakılsın ki...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumuşak ulusalcılığa doğru

Etyen Mahçupyan 2011.05.18

Cumhuriyet siyasi açıdan bir parantezdi. Merkezîyetçi olmaya çalışmakla birlikte, bölgesel ve kimliksel temelde ademimerkezi, korunaklı alanlarla dolu bir imparatorluğun sonrasında ortaya çıktı ve bütün bu göreceli özerklik alanlarına el koydu.

Bununla da kalmadı, söz konusu bölgeleri kimliksizleştirirken, kimlik sahiplerini de kamusal alanın dışına değil, resmen 'altına' itti. Ancak Cumhuriyet toplumsal açıdan da bir parantezdi: Devlete bağımlı, onun yamacında kurulmuş, kimliğini ve geleceğini devlete borçlu bir laik elit cemaat yarattı. Devletin yönlendiriciliği bu cemaatin batıdaki benzerlerine benzemeyen bir tür kapıkulu hissiyatı geliştirmesine yol açtı. Laik burjuvazi, esas olarak devlet sayesinde palazlanan bir iş dünyası sayesinde, Türkiye'nin toplumsal katma değerini tekeldi

bir yapı içinde kullanma fırsatı elde etti. Ama düzen sadece kapitalizmin mantığı içinde çalışmıyordu, çünkü devletin ulufe dağıtma imkânları da kendine bağımlı bu cemaatleşmenin ayakta kalması için hayatiydi. Böylece Cumhuriyet, önemli ailelerin, bürokrasi kariyeri yapan, medyada yükselen daha 'sol' bir entelijensiyanın da itici gücünü oluşturdu. Görünüşte iş dünyasının burjuvazisi ile bu 'sol' devletçilik arasında bir gerilim vardı ama aslında birlikte 'merkezi' oluşturmaktaydılar.

Bu süreçte İslami kesim, yani anlam dünyasını, gündelik hayatla bağıını ve kamusal alanla ilişkisini dinle çerçevelenen bir pragmatizmin içinden yaşamaya alışmış olan yığınlar 'merkezin' dışında kaldılar. Böylece kamusal alan bir ideolojik ve toplumsal mühendislik sonucunda daraltıldı, 'temizlendi' ve 'modernleşti'. Siyaset 'merkezin' içinde tanımlanıp dış etkenlerden korundu. Hayatın zorlamasıyla yaşanan gelişmelere de darbelerle ve süreklilik kazanan vesayet mantığıyla set çekildi. Bu kısır dünyanın kendine göre bir sağ ve sol siyaseti vardı, ama gerçekte tümüyle laik asabiye'nin kimliksel tutuculuğu ile hayalperestliği arasında gezinmekten öte bir siyaset üretilmiyordu. İslami kesim ise kendi özel dünyasına çekilmekle kalmadı, yaratılan kamusal alandan ürküdü. Bu alanı bir yaşama değil, siyasi mücadele zemini olarak tanımladı. Öte yandan laik kesimin siyasetin asli sahibi olduğunu kabullendiği ölçüde de, kendi siyasetini 'merkeze' nüfuz etmek, devlete yaranmak biçiminde tasavvur etti.

Ancak devran döndü, devir değişti... Modern dünyanın tıkanıklıkları ile küreselleşmenin olanakları birleştiğinde, Türkiye'nin geniş İslami cemaatinin de kabuğuna sığamadığı bir süreç başlamıştı. 'Merkezi' korumak için gereken darbeler yapılamıyordu ve artık darbeye ihtiyaç göstermeyen yeni bir vesayet düzenine, hukuk tarafından garantiye alınan bir yasal ayrımcılık sistemine gerek vardı. Bu ise, asker ve yargının ötesine geçerek iş dünyasını, üniversiteleri ve medyayı da hareketlendirmeyi ifade etti. Bu sürecin halen içindeyiz...

Cumhuriyet parantezini 'kapatan', yani bu rejimi antidemokratik hüviyetinden uzaklaştıran dinamik ise, İslami duyarlılığı taşıyan insanların 'merkeze' kendi kimlikleriyle gelmeleriyle ortaya çıktı. Diğer bir deyişle bu 'yeni' insanlar 'merkeze' adapte olmaya değil, onu dönüştürmeye, eski yapıyı kendi zihniyetleriyle uyumlu kılan bir yeni merkez inşa etmeye talip oldular. Bunun anlamı siyasi açıdan reformist ama 'millici', sosyal açıdan ihtiraslı ama ahlaki tedirginlikleri yoğun olan bir geniş kitlenin kamusal alana çıkması ve kendisine uygun bir yaşam biçimi aramasıdır.

Eski 'merkez' ise karşısında büyük bir tehdit gördü. Demokrasi en basit haliyle çoğunluğun iktidarı ise ve bundan böyle darbe yolu kapalı olacaksa, İslami kimliğin iktidarda olmasının engellenmesi çok zordu. Bu tehdit karşısında 'merkezin' sözümona siyasi aktörleri kimliksel olarak kendi asıllarına döndüler ve yeni siyasetin zemini olarak laik kimliğe sığındılar. Böylece 'sağ' veya 'sol' kalmadı... Bunlar zaten yapay konumlardı ve aniden buharlaştılar. Karşılarında iktidarda olmasına ve reformculuk iddiasını yerine getirememesine rağmen oyların yarısını alan bir parti var... Çünkü bu parti hâlâ toplumsal muhalefeti temsil ediyor. Azınlıkta kalan ve devlet desteğini yeniden üretemeyen laik kesim ise kaygan bir zemin üzerinde 'ruhen' darbeciliğe doğru meyleniyor. Devletin otoriter zihniyeti bizzat hayata geçirdiği bir dünyada 'demokrat' olmak, 'temiz' solculuk yapmak kolaydı. Şimdi demokratik ilkeler bir meşruiyet zemini, bir koruma kalkanı... Amaç ise laik asabiye'yi bir bütün olarak 'sol' siyasete tahvil etmek. Önümüzdeki dönem ulusalcılığın yumuşadığı ve yadırganmadığı bir dönem olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karşılaşmalar

Türkiye'de Cumhuriyet rejimi toplumu genelde makbul olanlarla olmayanlar diye ikiye böldü. Din ve etnisite başta gelen kriterlerdi ama makbul olmayanların aynı zamanda modern de olmadıkları savunuldu. Aslında asimilasyon sadece Kürtlerin Türkleşmesi, dindarların laikleşmesi değil, bunların bir bütün olarak modernleşmesiydi. Modernleşme ise yüzeyde devletin belirlediği sınırlar içinde tanımlanan bir gündelik hayat gibi durmakla birlikte, daha derinde söz konusu sınırları meşrulaştıran bir ideolojik arka plana sahipti.

Zaman içinde asimilasyonun imkânsızlığı ortaya çıktıkça, devlet de hırçınlaştı. Apolitik görünümlü bir devlet yandaşlığı yürüten Türk ve laik kesim ise giderek, annesinin eteğinin altına gizlenen bir çocuk misali, devletin çeperinde odaklaştı. Aynı süreçte makbul olmayan gruplar kamusal alana çıkarak devlete nüfuz edebildiler ama devlet nezdinde makbul olmamaya da devam ettiler. Demokratik sürecin engellenemediği bir döneme girilmesiyle birlikte ise, ortaya pek alışık olmadığımız bir durum çıktı: Devletin doğrudan aktörleşemediği bir siyaset ortamı...

Böylece farklı kesimler kendi kimlikleriyle kamusal alanda karşı karşıya geldi. Ne var ki bu gruplar 'öteki' ile bir arada oldukları ortak siyasi zeminlere yabancıydı. Bu nedenle de Türkler, Kürtler, Müslümanlar ve laiklerin her biri, hem bir siyasallaşma dinamiği içine girdi, hem de aynı anda psikolojik olarak içe kapandı.

Bugün Kürtlerin taleplerinin karşılanması açısından geçmişe göre çok daha avantajlı bir konumdayız. Devlet ve hükümet Öcalan'la görüşüyor. Çözüm niyeti her iki tarafta da mevcut ve karşı tarafın kabul edebileceği bir çerçeve içinde olgunlaşmış halde. Ama toplumsal düzlemde konuşma ve anlamada zorlanılıyor. Bir tarafta dışlama, öteki tarafta şiddet eğilimi halen egemen. Bu iki tavır Türk ve Kürt taraflarının toplumsal çaresizliklerinin de nişanesi. Dışlama ve şiddet sadece siyasetin dili değil... Cemaat oluşturan, toplumsal psikolojiyi canlı tutan etkenler. Dışlama ve şiddet birer savunma yöntemi olarak işlev görmekle birlikte, aslında içe dönük bir 'kurucu' atmosferin de cihazları.

Müslümanlarla laikleri karşı karşıya getiren eksen bu denli açık bir reddiyeye tekabül etmiyor. Çünkü iktidarda AKP var ve bu seçim de durumu değiştirmeyecek. Dolayısıyla İslami kesim yönetme sorumluluğunu taşıırken, laik kesim de bugüne kadar elinde tuttuğu kamusal imkânları paylaşmayı öğreniyor ve mümkünse kendi konumunu olabildiğince korumayı hedefliyor. Bu durum daha yumuşak bir karşılaşmanın habercisi...

Ancak her iki kesimin de bu adaptasyonda zorluklarının olduğu görülüyor. İslami kesim uzun süre kendi cemaatsel hayatının içinde 'saklandığı' için bütün normları bu cemaatin 'doğal' ve 'doğru' saydığı tutum ve davranışlar üzerinde şekillenmiş durumda. Ne var ki bu normlar bir cemaatsel hayatı beslese de, laik kesimi de içine alan bir siyaset yönetiminin oluşmasında son derece yetersiz. Bugün artık 'makbul' olmak için devletin onayına ihtiyaç yok. Ancak kendinize benzemeyenle birlikte yaşarken, onu da kuşatacak bir yapı kurmayı, kendi normlarınızın göreceliliğini teslim etmeyi ve onların esnemesini içselleştirmeyi gerektiriyor.

Laik kesim ise, içinde olduğumuz konjonktürde bir tür 'saldırı' hareketlenmesi yaşıyor. Hedef İslami kesimin cemaatçiliği aşamayacağını, kategorik olarak kendi tıkanık normlarına mahkûm olduklarının bütün dünyaya kanıtlanması. Sürekli olarak bu durumu gösteren deliller aranıyor ve bunların sergilenmesinin 'siyaset' olduğu sanılıyor. ÖSYM şifresi türünden 'krizlerin' işlevi bu...

Bugünlerde popülerleşen internet sansürü tartışması da böyle... Açık ki, internetin kullanıcıların isteği dışında herhangi bir biçimde sansür edilmesi kabul edilemez. Ama toplumun çoğunluğu günümüz kamusal alanını ahlaki zaaf içinde görüyor ve bu durumdan tedirgin oluyorsa ne yapacaksınız? Ortada toplumsal bir talep var ve devletten beklenen de genelde bir insan hakkı kısıtlaması yaratmama koşuluyla bu talebe yanıt vermek. Bu durumda internetin paketler halinde kullanıcıya sunulması çözüm olabilir, çünkü ancak bu durumda isteyen

tümüyle sansürsüz internete sahip olacaktır. Paket sistemine özgürlük adına karşı çıkanlar, ahlaki temeldeki toplumsal talepleri görmezden geldikleri sürece, sansürden kurtulunamayacağını idrak etmeliler. Çünkü nihayetle karar alıcı olan ilkeler değil, siyasettir.

Siyaset 'ötekini' duymayı, 'ötekini' değiştiremeyeceğini kabullenerek birlikte yaşamaya razı gelmeyi ifade ediyor. Demokratik olgunlaşmaya daha çok yol var... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ulusalçılık ovaya iniyor

Etyen Mahcupyan 2011.05.25

Ergenekon ağının hedefi, ülkede kargaşa ortamı yaratırken AKP iktidarını itibarsızlaştırmak ve böylece silah gölgesinde rejime bir kez daha el koymaktı.

Çok farklı kesimlerden insanları bir araya getiren ve gevşek bağlar içinde ilişkilendiren bu geniş örgütün becerisi ise epeyce yaygın bir sosyolojik tepkiyi siyasileştirebilmesinden geliyordu. Dünya konjonktürü ile birlikte değerlendirildiğinde AKP iktidarı 'geri dönüşü olmayan bir yolun', yani demokrasi sürecinin başlangıcı gibi görülüyordu ve bu durum rejimin sağladığı her türlü imtiyazın bitmesini ifade etmekteydi. Dolayısıyla Ergenekon'un toplumsal tabanının çeşitliliği şaşırtıcı değil. Ancak bu ağın kuşatıcılığı ve gevşekliği, aynı zamanda fiktisel açıdan mobilizasyon gücünün de ifadesi. Diğer bir deyişle Ergenekon'un arkasında 'anamlı' bir ideoloji var...

Ulusalçılık aniden keşfedilmedi. Yıpranmış ve siyasi taşıyıcılığını yitirmiş olan Kemalizm'in günümüze taşınması ile oluştu. Değişim sürecinin müstakbel kaybedenlerine 'postmodern bir Kemalizm' sunuldu. İdeolojinin temel ayakları laiklik, devletçilik ve Türklük üzerine otururken 'millet' kavramı bu üçlünün uzantısı olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktaydı. Böylece klasik Kemalist anlayışın muğlak milliyetçiliği daraltılarak kesin kimliksel öncüller üzerine oturtulmuş oldu. Ulusalçılık Kemalizm'e göre daha az popülist ve çok daha ideolojikti. Bu açıdan bakıldığında kuruluş yıllarının proaktif, faşizan inşa anlayışını yeniden canlandırmaktaydı. Çünkü ortada kazanılması gereken bir mücadele, yeniden kurulması gereken bir devlet vardı...

Batı demokrasilerinde açıkça 'sağcı' hatta 'aşırı' sıfatıyla birlikte anılacak olan bu ideoloji, Türkiye'de bir tür 'solculuk' olarak şekillendi. Bu algının yaratılmasında hedefin 'sağ' olarak adlandırılan AKP olması ve tarihsel ana akım Kemalizm'in 'solculuğu' doğal olarak etkiliydi. Ancak ulusalçılık gerçekten de Türkiye'deki 'sol' zihne uygun düştü. Birincisi, 'bilimsel' ve katı bir laikliği, yani çağdaşlığı savunuyordu. İkincisi, kapitalist piyasanın hegemonyasına karşı devletçiydi. Üçüncüsü, Türk kimliği üzerinden günümüzün emperyalizmine karşı set oluşturacak bir Kurtuluş Savaşı önermekteydi.

Hedefteki AKP ise doğal düşmandı... 'Çağdışı', piyasacı ve Müslüman'dılar. Türk-İslam sentezi kırılmış, Müslümanlık küresel ve özgüvenli bir kimlik olarak ortaya çıkmıştı. Bunun anlamı dindarların artık Türk kimliğine eskisi kadar muhtaç olmamalarıydı. Nitekim AKP'nin Kürt kimliğini tanıma adımlarını atabilmesinin nedeni de buydu ve eğer 2011 seçimlerini de büyük yüzdeyle alırlarsa, yapılacak bir anayasa eski rejimin 'müebbet hapse' atılmasını ifade edecekti.

Dolayısıyla ulusalcılık gerçek bir toplumsal zemin üzerinde yükseldi ve bugün de o zemin giderek konsolide oluyor. Ergenekon davasının kalıcılığı ile birlikte ortaya çıkan 'post Ergenekon' durum, ulusalcılığın 'ovaya' inmesini, yani siyasete nüfuz ederek alternatif oluşturmasını gerektiriyor. AKP karşısında 'çare' ayrı bir parti kurmak değil. Çünkü eğer anketleri dikkate alırsak en iyi haliyle yüzde 10-15 arası oy alacak bir parti oluşabilir. Ama bu, CHP ve MHP'nin küçülmesi, sonuçta AKP'nin daha da büyük milletvekili rakamlarıyla Meclis'e girmesi demektir. Ayrıca her partinin kendi 'kişiliğini' koruma içgüdüğü, CHP ve MHP'nin ulusalcılığa mesafeli durmalarına da neden olabilir.

Dolayısıyla 'ovaya' inmenin ilk adımı bu iki partiye çeşitli kademelerden girerek, Meclis'te dirsek temasına sahip ve gereğinde grup kurabilme yeteneği olan bir kadro yaratmaktır. Ulusalcılığın 'sol' görünümü CHP için başlı başına bir cazibe olup, bu partinin ideolojik boşluğunu da dolduracaktır. Öte yandan bu 'sol' MHP için de çok itici sayılmaz, çünkü İslami duyarlılığı olan bir zeminden giderek uzaklaşan bu partiyi tutacak tek çıpa 'Türklük' gibi gözükmemekte. Nihayet devletçilik ise her iki partinin de genetik kodlarına ve güncel ihtiyaçlarına uygun. AKP'nin yükselen yeni bir burjuvaziyi ve orta sınıfı temsil ettiği, dünya sistemiyle entegre olma gayreti içinde olduğu, vatandaşın 'girişimci inisiyatifine' yer açmak için her fırsatı kullandığı bir ortamda, 'devletçilik' CHP ve MHP için bir tür vatanseverlik haline gelecektir.

Önümüzdeki dönemde belki asıl yadırgatıcı gözükken, ama biraz düşünüldüğünde kolayca kavranacak olan gelişme ise Türkiye'deki sol ve sosyalist aydın cemaatinin giderek ulusalcılığa kayması olacak. Kritik kavşak Kürt meselesidir... Eğer çözüm yoluna AKP inisiyatifile girilirse, 'solcu' cemaatin hırçınlaşması ve gerçek benliğini ulusalcılığın içinde araması şaşırtıcı olmaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ulusalcılığın hayat öpücüğü

Etyen Mahçupyan 2011.05.26

Siyaset her zaman kendi mecrasını bulur ve boşlukları kullanır. Doğal olarak 'siyaset' diye somut insanların dışında bir güç yoktur.

Ama var olan koşullar, olanaklar ve tikanıklıklar farklı kesimlerin kendi yollarını açmalarını teşvik eder. Bu bağlamda 'eksik siyaset' de sadece bir idealizasyonun sonucu olarak öne sürülecek bir terimdir. Eğer bir ülkede kuramsal olarak olması gereken siyasi kanatlardan biri eksikse, ya bir baskı sisteminde yaşanmaktadır, ya da söz konusu 'eksik siyaset' topluma anlamlı gelen bir varoluş önermesi sunmamaktadır.

Türkiye'de sol uzunca bir süreden bu yana eksik siyaset kategorisi içinde yer alıyor ama bu, toplumun hissettiği ve yerini doldurmak istediği bir boşluk değil. Oysa solun Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinin 'sol' sayılmasından ötürü en azından bir meşruiyet zemini bulunmakta. Ne var ki solla ilişkisi olmayan bir siyasete 'sol' dediğiniz ve buradan kendisine solcu diyen bir zümre üretebildiğiniz andan itibaren, sol siyasetin gelişme kanallarını da tıkarınız. Türkiye'de Kemalizm topluma dokunmayan, onu dışarıdan biçimlendiren bir otoriter anlayışı, toplumun algısında 'sol' olarak yerleştirmekle kalmadı, laik asabiyeyi de solcu olmanın önkoşulu olarak zihinlere kazıdı. Böylece toplumun geneli solcu olmamayı olumlu bir değer olarak benimsedi. Kendisine solcu diyen laikler ise demokrasiyle ters orantılı bir siyaset arayışının içinde tıkanıp kaldılar. Öyle ki demokrasiye

doğru her toplumsal hamle, solcuların direnciyle karşılaşırken, vesayet sistemini pekiştiren gelişmeler utangaç bir onaya mazhar oldu.

Solcular yıllar boyunca kendi darbecilerini ve darbelerini aradılar. Öte yandan da darbelerin kendilerine karşı yapılmış olduğunu söyleyerek iç dünyalarındaki eziklikten kurtulmaya çalıştılar. Giderek solculuk toplumun kenarında, bir tür hayal âleminde yaşamayı ve siyasetin dışındaki bir kurtarılmış ideolojik dünyaya hapsolmayı ifade etmeye başladı. Çıtayı yüksek tutmak, toplumun 'pisliğine' bulaşmamak, ilkelerin adamı olmak, doğru prototip duruş haline geldi. Gerçeklik ise avuçların arasından kaçıp gitti...

Doğrusu toplumun bunu bir eksiklik olarak yaşadığı söylenemez. Yaşamakta olan hakiki insanlara, onların gerçek talepleri doğrultusunda özgürlük, adalet ve refah getirme ihtimali olmayan, hatta tam aksini getireceğinden kuşku duyulmayan bir siyasetin 'eksikliğinden' pek söz edemeyiz. O nedenle yaklaşan dönem Türkiye'nin solcuları için bir rönesans, bir yeniden doğuş olacak. Belki tek parti döneminden bu yana ilk kez, geniş yığınlara hitap etme potansiyeli olan bir siyasetle kendi duruşları arasında paralellik görecekler. Belki bunca zamandan sonra ilk kez, kendi ideolojik anlayışlarının siyaset oluşturma gücü olduğuna tanık olacaklar. Önümüzdeki dönem ulusalcılığın 'ovaya' indiği ve sola hayat öpücüğü verdiği bir dönem olacak...

Yeni siyaset ortamı, muhakkak ki siyasetin dilini ve stratejik işlevini de değiştirecek. AKP ile ulusalcı cepheyi karşı karşıya getiren bir siyaset ortamı, uzlaşmalara fazla imkân tanımayan, karşıtlığı besleyen bir ruh haline de karşılık gelecek. Öte yandan dünyadaki genel zihniyet değişimi, hükümetin reform adımlarına karşı çıkmayı zorlaştıracak. Bu durumun ikili bir muhalefet siyaseti üretmesi şaşırtıcı olmaz: Bir yandan reformların çıtasını yükselterek söylem düzeyinde 'solculuk' yapan, öte yandan siyasetin ve bürokrasinin karar mekanizmalarını engellemeler ve hedef şaşırtmalar üzerinden bir tıkaç olarak kullanan, kamuoyunu ise bu yönde manipüle eden, vesayetçi bir muhalefet...

Ulusalcılığın her türlü aracı amaç için mubah sayan yaklaşımı da 'sol' bir cephe yaratılmasında işlevsel olacaktır. Çünkü Türkiye'deki tür otoriter solun epistemolojik temelleri 'doğru' siyasetin eylemle sınanmasına, bir sonraki toplumsal aşamaya yönelen her türlü çabanın olumlanmasına dayanır. Bu ise ahlaki kaygıları olmayan bir siyaset demektir ve uzun süredir kendisini dışlanmış ve etkisiz hisseden 'solculara' psikolojik olarak iyi gelecek, onları yeniden siyasi aktivizmin içine çekebilecektir. Siyasetle ahlak arasındaki mesafenin açılması ise AKP karşıtlığını siyasetteki etik ilkelerin önüne geçirme istidadına sahiptir ve derinliği olmayan bir 'solculuk' için biçilmiş kaftandır.

Bu tabloyu bozacak olan tek aktör CHP... Ama bu da hem büyüyemeyen, hem de ulusalcı manipülasyonla uğraşmak durumunda olan bir muhalefet olmak anlamına gelir ki, muhtemelen iktidarın payandası olarak görülmekle sonuçlanır.

Belki de gerçekten bir 'kurtuluş' savaşına doğru gidiyoruz... Soru kimin kimden kurtulacağı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kasetlerin anlamı

Etyen Mahçupyan 2011.05.29

Geçen yıl CHP'de Baykal'ın liderlikten gitmesini sağlayan kaset ortaya çıktığında, birçok gözlemci benzer bir olayın bir yıl içinde MHP'de de yaşanacağı tahmininde bulunmuştu.

Çünkü karşımızdaki büyük tablo yeterince açıktı: Ergenekon darbe girişimi salt kanunsuz bir çete olayı değil, ideolojik olarak ulusalcılıktan kaynaklanan ve laik kesimden geniş destek alan bir siyasi denemeydi. Hedef ise süreklilik kazanan ve daha en az üç seçim dönemi sürecektir gibi gözüken AKP iktidarına son verilmesiydi...

Ergenekon davasının varlığı yeni bir darbeyi gerçekçi olmaktan çıkardığına göre, söz konusu hedefin gerçekleşebilmesi CHP-MHP koalisyonunun mümkün olmasını ama aynı zamanda bu iki partinin oylarının artmasını gerektiriyordu. Kısacası hem bu iki partinin oy artışı ile sonuçlanacak bir değişim yaşamaları, hem de ideolojik olarak birbirlerine ulusalcılık zemini üzerinden yaşamaları lazımdı.

Kılıçdaroğlu'nun gelişi ile birlikte canlanan muhalefet ortamı MHP üzerinden arayışları muhtemelen bir süre için durdurdu. Çünkü CHP'nin yüzde 35'in üzerine çıkma ihtimali konuşulmaya başlanmış ve bir önceki seçimdeki yüzde 14'lük MHP oyu ile birlikte koalisyon şansı ufukta görünmüştü. Ama Kılıçdaroğlu rüzgârı sadece birkaç ay sürdü ve referandumla birlikte ulusalcı kanat bir şokla karşılaştı: CHP tabanının yeterince büyümemesi bir yana, MHP tabanı da AKP'ye kaymaktaydı...

Böylece yeni bir döneme girdik. Ulusalcı siyaset seçime kadar olan dönem için yeni bir strateji geliştirdi: 'Ulusal Medya 2010' adını taşıyan plan üzerinden Ergenekon davasının itibarsızlaştırılmasına çalışıldı ve bu amaçla bazı emniyet ve medya mensuplarına manipülatif kitaplar yazdırıldı. Gülen cemaati bir 'çete' olarak lanse edilmeye çalışılarak, ortada bir darbe girişimi değil, iki gücün çatışması olduğu görünümü verilmek istendi. Ancak bunların seçim sonuçlarını değiştirmeyeceği bir süre sonra belli oldu.

Bugün artık ulusalcılar yeni bir AKP iktidarına hazırlanıyorlar. Nitekim MHP üst yönetimine yönelik kasetlerin işlevi de bu. Bunun MHP tabanındaki ülkücülerce yürütülen bir proje olma ihtimali epeyce zayıf. Çünkü o zaman bu kasetlerin seçimden epeyce önce ortaya çıkması ve partiye zarar vermeden MHP adaylarını etkilemesi amaçlanırdı. Oysa şimdi kasetler MHP'nin muhtemel milletvekillerini değiştirirse de, bu kişilerin temsil ettiği ideolojik tutum aynı kalıyor. Diğer bir deyişle dışlanmış olan eski ülkücüler dışarıda kalmaya devam ediyorlar.

Kasetlerin şu an ortaya çıkması seçim sonrası bir MHP kurultayını zorluyor. Bu ise MHP üzerinden yeni pazarlıkların yaşanacağını ve partiye yeni bir 'kan transferi' yapılmak istendiğinin habercisi. Bu olayın MHP'yi barajın altında bırakması halinde de strateji bozulmuyor, çünkü MHP'siz bir Meclis'in yeni anayasa yapmak için meşru bir organ olmadığı propagandasının kuvvetle işleneceğini öngörmek hiç de zor değil. Bu propagandanın merkez medya ve özellikle sol aydınlar tarafından dillendirilmesi de pek şaşırtıcı olmayacaktır. Öte yandan MHP'nin barajı geçmesi yaşanan çalkantıyı dindirecek güçte gözüküyor, çünkü bu tür şantajların arkası da olacaktır. Nitekim şu an MHP'ye yönelik şantajın taktiksel seyri, geçen yıl CHP'ye yapılanın aynı. Kasetler birer birer çıkıyor ve daima yayınlanmamış bir başka kasete gönderme yapılarak tehdit devam ettiriliyor.

Bu operasyonun amacı muhtemelen MHP'nin ulusalcı ideoloji etrafında yeniden biçimlendirilmesi ve bu arada söyleminin de yumuşatılması olacak. Böyle bir yumuşama CHP ile ilişkileri daha 'organik' hale getirebileceği gibi, bu iki partinin tabanındaki karşılıklı geçişliliği konsolide edecektir. Böylece önümüzdeki dönemde AKP iktidarı karşısında, 'ulusal menfaatleri savunan ama aynı zamanda insan haklarına karşı duyarlı olan ve halkın ihtiyaçlarına kulak veren' bir koalisyon bulacaktır. Kürt meselesinin şiddetten kurtulamayıp çıkmaza girmesi de sağlanabilirse, BDP'lilerin de bu koalisyondan yana tavır alması doğaldır.

Böylece bir tarafına MHP'yi, diğer tarafına da BDP'yi alan CHP, iktidarın 'sivil vesayetine' karşı mücadele edebilecektir. Bu arada AKP'nin oluşturduğu 'sivil vesayet' rejiminin Avrupalılara anlatılması yönündeki manipölasyonun da fazlasıyla hız kazanacağını tahmin edebiliriz. İronik olan şu ki, Türkiye toplumu sağduyu kazandıkça, ulusalcılar Batı'yı kandırmaktan başka yol bulamıyorlar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Helal olsun şu sosyal bilime!

Etyen Mahçupyan 2011.06.01

Laik kesimin kendi sokağında yaşamakta olduğu kültür şokunu atlatma çarelerinden biri de dindarları anlamak üzere sosyal bilime müracaat etmek. Ne yazık ki bu kaynaktan epeyce mizahi ürünler çıkabiliyor ve asıl hazini, laik kesim bunları da büyük bir ciddiyetle 'bilgi' hanesine yazıyor.

Geçen hafta Taraf'ta Neşe Düzel'in söyleşi konuğu Berkeley Üniversitesi'nden Cihan Tuğal'dı. Dindar kesimi tanımak için iyi bir muhatap gibi durmaktaydı, çünkü kendisinden şu satırlarla söz etmekteydi: "2002-2006 dönemini sahada geçirdim. Kahvelerde, okullarda, camilerde onlarla iç içeydim, onların parçası gibiydim, her şeyi birebir görüyordum."

Söyleşi AKP'nin milliyetçiliğinin tespiti ile başlıyor: "Ak Parti'nin damarlarında milliyetçilik akıyor... Ak Parti, içine İslamcılığın yedirildiği bir Türk milliyetçisi partidir... Türkiye'de milliyetçilik ve din birleşmiştir ve biz bunları ayıramayız... 12 Eylül ideoloji olarak Türk-İslam sentezini getirdi. Ak Parti ile de Türk-İslam sentezi iyice güçlendi." Tespit çok açık... Ne var ki aynı partinin 'içine' girdiğimizde durum biraz karışıyor: "(Ak Parti) dindar Türklerin ve dindar Kürtlerin bir koalisyonu gibi... Ama Ak Parti'nin Kürtleri de çok milliyetçi." Kürt milliyetçileri partiyi niye destekliyorlar sorusuna ise şu cevabı alıyoruz: "BDP'yi ateist bir parti olarak görüyorlar." Böylece milliyetçi Kürtlerin inancı öne çıkaran bir tercih yaptıklarını ve AKP'nin buna müsait bir zemin oluşturduğunu kavırıyoruz. Bunun nasıl olabildiğine ilişkin açıklama ise şu: "Türk tanımı milliyetçiliğin en muğlak tarafıdır... Zaten Türk tanımı, gücünü muğlaklığından, net olmayışından alıyor."

Bu durumda güçlenen Türk-İslam sentezine ne oldu acaba? Muğlaklaştığı oranda güçlenen Türklük ile Müslümanlaştığı oranda zayıflayan Kürt milliyetçiliğinin buluştuğu yer mi? Neyse buraya takılmayalım, çünkü AKP belli ki çok daha 'derinlikli' bir bakışı hak ediyor: "Ak Parti milliyetçi bir partidir, ama aynı zamanda çok profesyonel, esnek ve liberalleşmiş bir partidir de. Çünkü Ak Parti her şeyi birden olmak istiyor ve oluyor da! Nitekim bir anlamda Müslüman partidir, bir anlamda milliyetçi partidir, bir anlamda da liberalleşmiş partidir." Umarız şimdi laik kesimin kafası büyük çapta aydınlanmıştır, çünkü böylesine oynak bir parti için ancak 'kişiliksiz' tabiri uygun düşer. Ama zaten 'sosyal bilimcinin' demeye çalıştığı tam da budur: "(ahlak anlayışına ilişkin olarak) Profesyonel siyaset açısından ne en fazla puan toplayacaksa onu yapıyor Ak Parti... (özel alana ilişkin olarak) Referansının din olduğuna hiç şüphe yok. Bunun oy toplayacağını düşünüyor... (nasıl bir Türkiye isteniyor sorusuna yanıt olarak) Daha dindar, daha muhafazakâr bir Türkiye istiyor, ama... Türk devletinin gücü her şeyden daha öncelikli! Daha demokratik, daha özgür bir Türkiye değil öncelik."

Herhalde laik kesim şimdi iyice rahatlamıştır. Bütün ideolojik sıfatları kendisinde toplayan bu partinin oportünist olduğunu söylemek istiyorduk ama elde kanıt olmadığı için dilimizi tutuyorduk. İşte sahada dört yıl çalışıp 'onlarla iç içe' olmuş bir sosyal bilimci gerçeği aydınlatıyor: AKP tam bir takiye partisi. O kadar ki sadece

demokrasi değil, ahlak ve hatta Müslümanlık bile oy toplamak için birer araçtan ibaret. Bazı 'münafıklar' şimdi çıkıp AKP'nin yaptığı reformlara işaret etmeye kalkabilirler. Neyse ki elimizde sosyal bilimin nesnel gözlemleri var: "(milliyetçi bir parti Öcalan ile nasıl görüşüyor sorusuna ilişkin) Ak Parti kendi ideolojisini en az ciddiye alan, reel politikaya ve pragmatizme en yakın partidir."

Böylece 'ana yönelimi' olan Türk milliyetçiliğini İslam'la bütünleştiren bu partinin, aynı zamanda ilkesiz bir pragmatizmin ötesinde, kendi ideolojisini bile ciddiye almadığını öğrenmiş olduk. Öte yandan Öcalan'la görüşmenin taban tarafından nasıl kabul edildiği sorusu şöyle yanıtlanmış: "(Ak Parti'yi) diğerlerinden ayıran en büyük özelliği, tabanının güven duyması. Hem dindar oldukları için, hem de kendi içlerinden çıktığı için, bu hareketin kadrolarına güven duyuyor taban."

Böylesine oportünist, İslam'ı bile araçsallaştıran bir partiye nasıl güven duyuluyor diye sorabiliriz. Demek ki dindarlar meseleyi laik kesim kadar berrak göremiyorlar. Nitekim meğerse dindarlar AKP kadrolarını da kendileri gibi dindar sanmaktaymışlar! Yani meselenin özü şu: Aslında kendisini dindar gösteren ilkesiz bir parti ve onun tabanında da bu partiyi iyi tanımayan saf dindarlar var... Oysa laik kesim sosyal bilim sayesinde olayı net bir biçimde görüyor.

Allah razı olsun şu sosyal bilimden... Yoksa endişe içinde yaşayıp duracaktık. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtlerin statüsü

Etyen Mahcupyan 2011.06.02

-Kürtlerin haklı taleplerinin karşılanması anlamında çözüme yakın olduğumuzun nişanesi, belirli bir tarihten sonra kıyametin kopacağı söylemi. Kürt siyasetinin önde gelen isimleri, kamuoyunu bu 'tespit'ten hareketle tehdit ediyorlar.

Ama herhalde herkes doksan yıllık bir dışlanma ve yok sayılma sonrasında gelen kabulün anlamını biliyor ve yine hemen herkes bu denli 'acilci' bir bakışın samimi görünmeyeceğinin farkında. Bu tehditler, aslında Kürt siyasetinin çıtaı yüksek tutabilmesi için kullanılıyor.

Söz konusu çıtanın 'gerçekte' ne olduğu ise artık epeyce belli. Türkiye'nin bölünmesini ima eden ayrılıkçı talepler çoktan bırakılmış durumda. Ülke bayrağı, başkenti gibi sembolik konular ve Türkçenin resmi dil olması da bir itiraz noktası değil. Esas olarak iki şey talep ediliyor: İtiraz edilmesi insan hakları açısından ve vicdani bir bakışla imkânsız olan birinci talep, Kürtçenin sınırsız kullanımı ve bu kullanım hakkının anayasal güvenceye alınması. Yani herkesin Kürtçe öğrenme ve Kürtçe eğitim görme hakkının tanınması... Bunun 'nasıl' hayata geçeceği ise siyasetin konusu ve anayasada çözülmesi pek de kolay olmayabilir. Kürtler genelde hukuk sistematığına kendi sorunlarını temel alarak bakıyorlar, ama bir ülkenin anayasası olabilecek olan bütün benzer talepleri kuşatmak zorunda. Bugün artık devleti değil, vatandaş koruyan ve muhatap alan bir anayasa isteniyor. Bunun anlamı anadilde eğitim hakkının sahibinin de vatandaş olmasıdır. Dolayısıyla örneğin anadilde eğitimin devlet tarafından verilmesi anayasada yer bulduğu an, herhangi bir anadili kullanan kaç kişi olursa olsun, devletin bu hizmeti vermesi gerekir. Bunun ideal çözüm olduğu öne sürülebilir... Ama idealden bunca uzak kalmış bir ülkede, söz konusu sıçramaların ne derece gerçekçi olduğu da sorgulanmalıdır. Ayrıca zihniyet bir anda değişmeyeceğine göre, devleti bu şekilde sorumlu kılan bir düzenlemenin, aynı zamanda

istenmeyecek yetki alanları açması da şaşırtıcı olmaz. Sonuç olarak hakkın alınması anayasaya konulabilir ve uygulama siyasete bırakılabilir. Böylece hükümetlerin belki de salt Kürtçe için proje geliştirmesi mümkün olur.

Sonuçta Kürtçeye ilişkin talebin sorun yaratma ihtimali az gözüküyor. Ancak ikinci talep için aynı durum geçerli değil... Yerel yönetimde özerklik talebi, Kürtler tarafından 'demokratik özerklik' olarak tanımlanıyor. Aradaki farklılık önemli bir nüansa işaret etmekte: 'Yerel yönetim özerkliği', konuyu kimlikten arındırarak organizasyonel verimlilik esasına oturtur. Bu anlayışın demokrat zihniyet içinde tasavvuru ise yerel katılımın öneminin ve meşruiyet açısından gereğinin vurgulanmasını içerir. Ama burada hâlâ herhangi bir kimliğe, yani katılımcının niteliğine atıf yok. Demokrat zihniyet açısından karardan etkilenecek olanın kimliği değil, orada var olması yeterli. Hatta kimlikse bakışın karar mekanizmasını adil ve eşitlikçi olmaktan çıkaracağı da ileri sürülebilir. Çünkü katılım açısından kimliğe bakmaya başladığınız andan itibaren, bazı kimliklerin diğerlerine göre daha 'makbul' hale geleceği aşıkardır. Bu ise söz konusu kimlik sahiplerinden öte, o kimliği bizatihi bir özne olarak üretir. Kısacası kararları alan artık 'Kürtler ve diğerleri' bile olmaktan çıkar, doğrudan 'Kürt' kimliğinin kendisi, yani onu en iyi temsil edenler veya bu iddiayı taşıyanlar olur.

Nitekim Kürt siyasetinde 'demokratik özerklik' kavramının aslında bir 'statü' arayışı olduğu söyleniyor. 'Kürtlerin' cumhuriyet rejimi içindeki yeri aranıyor, yerel demokratik 'irade'den söz ediliyor. Yani Kürtler bir bütün olarak ele alındığı gibi, bu bütünlüğün tekil bir iradeye yansıdığı ima edilmiş oluyor. Açıktır ki bunun demokratlıkla bir ilgisi yok... Türkiye'nin özgürleşmesi ve 'bekası', eyalet temelinde rasyonel bir yerel örgütlenmeyi ve bunun demokratik çalışmasını zorunlu kılmakta. Ama bunun hiçbir yerel kimliğin ve iradenin tekelinde olmayacağını da aynı şekilde kabullenilmesi şart.

Kürtler bugüne itiraz ederken haklılar... Onları 'statü' arayışına iten sürecin müsebbibi devletin kendisidir. Gerçekten de böylesine ezilen bir kimlik için statüsüzlük, gelecekle ilgili güvencesiz halin devamını ifade ediyor. Ve eğer Türkiye Cumhuriyet'le ortaya konduğu üzere kimlik üzerinden giden bir rejime sahip olacaksa, Kürtlerin de belirli bir statüyle anayasada yer alma talepleri meşrudur. Ama bu demokrat bir rejim olmayacaktır... Buna karşılık eğer demokrat bir anayasamız olacaksa, o zaman da bütün 'milli' siyasetler kimliksizliği bir statü olarak sindirmeye hazır olmalılar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Diyarbakır mitingleri

Etyen Mahçupyan 2011.06.05

Partiler seçim kampanyalarını ideolojik ağırlığı olan büyük kentlerde tamamlıyorlar. Geçen hafta CHP ve AKP'nin Diyarbakır sınavı vardı...

İlk gözlem bu konuda her iki partinin de diyeceklerinin olması ve bunların odağında hükümetin atmış olduğu adımların yer almasıydı. Kılıçdaroğlu'nun kısa konuşmasının güçlü noktası 'taş atan çocuklara' ve KCK bağlamında tutuklanan insanlara nasıl muamele edildiği üzerine yoğunlaştığı bölümdü. Erdoğan ise daha ideolojik bir çerçeveye oturttuğu konuşmasında ret, inkâr ve asimilasyonun sona erdiğinin altını çizdi. Ama yapılmış olan yanlışlara dokunmaktan kaçındı.

Muhtemelen seçmene daha önemli gelecek olan ileriye dönük vaatlerde ise çok fazla bir şey söylenmediğini görüyoruz. Kılıçdaroğlu, Diyarbakır Cezaevi'nin müze yapılacağından öte somut bir vaatte bulunmadı. Ancak

'geçmişimizle yüzleşeceğiz' söylemi, her ne kadar altı doldurulmamış olsa da önemsenmeli. Bu sadece Kürtlerin ne yaşadıklarıyla ve devletin tutumu ile ilgili bir tavır değil. Aynı zamanda Kılıçdaroğlu'nun seçim sonrasında parti içinde yaşanacak ideolojik kavgada nasıl bir tavır alacağını da göstergesi. Çünkü söz konusu yüzleşmenin nerelere gidebileceğini ve bizzat CHP'nin hamurunda yer alan otoriter rejim yandaşlığını gündeme getireceğini herkes tahmin edebiliyor.

Erdoğan'ın geleceğe ilişkin somut vaadi ise kentleşme projeleri dışında neredeyse hiç yoktu. Ne var ki Başbakan sorunun köküne inen ideolojik mesajlarda son derece etkili bir dil kullandı. Türk ve Kürt milliyetçiliklerini aynı kaba sokması ve her ikisinin de dışında durduğunu söylemesi, nasıl bir gelecek tahayyül ettiğini de az çok anlaşılır kılmaktaydı. Anayasa konusunda ise şu ana kadar en açık ifadeleri kullanarak hükümetin davranış kalıbını ortaya koydu: "12 Haziran'dan sonra yeni, özgürlükçü, sivil, demokratik, katılımcı anayasayı uzlaşmayla, ittifakla yapacağız. Diyarbakır'ın da İstanbul'un da 'benim anayasam' diyebileceği bir anayasayı birlikte yazacak, birlikte kabul edeceğiz." Bu ifade Erdoğan'ın daha önce yapmış olduğu beyanlarla da uyumlu. Görünen o ki AKP anayasayı Meclis'te diğer partilerle birlikte oluşturmayı, metni süreç içerisinde sivil toplumla yoğun ilişki içinde geliştirmeyi, kamuoyunda tartışma olanaklarını sonuna kadar kullanmayı ve nihayetinde de referandumla sonuçlandırmayı planlıyor. Bunun siyasî anlamı bizzat anayasa yapım sürecinde Kürtlerin eşit vatandaş haline gelme yolunun açılması ve şiddet siyasetinin anlamsızlaşmasıdır.

Buraya kadar iki parti ve iki lider arasında bir tür simetri algılamak mümkün. Ancak Diyarbakır'da siyaset yapmak, gerçek siyasî dengeler içinde pozisyon almayı gerektiriyor. Kılıçdaroğlu'nun bütün vurgusu AKP hükümetinin eleştirisi üzerinde kaldı ve Kürt toplumunun iç siyasetinde kendisine yer olmadığını kabullendiğini ima etti. Zaten meydana sadece bin beş yüz kişinin olması ve bunun önemli bir kısmının civar illerden otobüslerle taşınarak sağlanması, durumu epeyce net bir biçimde ortaya koymaktaydı. Buna karşılık Erdoğan'ın mitingi AKP'nin Diyarbakır'ı için 'gerçek' bir alternatif siyaseti temsil etmekte olduğunu bir kez daha kanıtladı. Başbakan BDP'nin baskıcı zihniyetini, İslam'ı ve genelde dindarlığı horlayan otoriter laikliğini özellikle vurguladı. Kürt milliyetçiliği üzerinde yükselen bu siyasetin, günün demokrasi anlayışına uymadığını, gelecekte anakronik kalacağını ve demokratik normlar açısından arkaik, hatta gayri meşru olduğunu ima etti. Diğer bir deyişle Erdoğan, Diyarbakır'da 'siyasî' bir pozisyon almaktan çekinmediği gibi, ülkenin başka yerlerinde kullandığı söylemi aynen kullanarak, bakışının, tutumunun ve siyasetinin 'sahici' olduğunu da gösterdi.

İki parti arasındaki yapısal farklılığın bu mitinglere yansımaması zaten zordu. CHP'nin sırtında on yılların ideolojik yükü var. 'Yeni' CHP diyerek bu yükü bir anda üstünüzden atmak mümkün değil. Parti örgütünün ve seçmeninin en az üçte biri katı bir Kemalizm'i ve Türk milliyetçiliğini sürdürüyor. 'Yeni' CHP sadece olumlu bir olasılık... Şu an için 'hakiki' değil... AKP ise yaptıkları ve yapamadıkları ile samimiyet testinden geçmiş durumda ve açıkça söylemek gerekirse Kürt meselesinin çözümü açısından tek anlamlı siyasî aktör konumunda. Kürtlerin özgürlük ve eşitlik hakları, en azından bir on yıl daha, BDP'nin olmadığı bir dünyada çözülebilir, ama AKP'nin olmadığı bir dünyada çözülemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ucubenin geri dönüşü

Etyen Mahçupyan 2011.06.08

AKP'nin yine oyların neredeyse yarısını alacak gibi durduğu seçim gündemi, kendilerini muhalefette hissedenlerin yüreğini sıkıştırıyor.

Eğer muhalefet tek bir blok olarak toplanabilmiş olsaydı, seçim kazanılamasa bile, yenilginin ağırlığı o denli fazla olmazdı, çünkü bu bir ezikliği ima etmezdi. Ancak sorun bununla sınırlı değil... CHP ve MHP, ideolojik olarak kaybedenler grubunu oluşturmaktalar, çünkü savundukları pozisyonlar arkaiklikle oportünizm arasında salınmalarına neden olurken, topluma da işlevsel ve tutarlı bir gelecek sunamıyorlar. Diğer bir deyişle Kürt siyasetinin dışında kalan toplumun geniş kesimlerini bir araya getirecek ve aynı zamanda 'sağlam' gözükten bir ideolojik zemine ihtiyaç var.

Ulusalçılık buna talip... Öte yandan şimdilik geçmişten kalma dar kadroların elinde. Birçok Ergenekon zanlısı muhalefet partilerinde kendilerine yer bulamadığı için seçime bağımsız aday olarak girmek zorunda. Benim tahminim bu kişileri seçime girmeye özendirenlerin aslında onları tasfiye etmek istedikleridir. Böylece ulusalçılık kendi geçmişinden arındırılarak 'temiz' kadrolarla CHP ile MHP'nin içinde yer alabilecek, bu partilerin amorf veya etkisiz fikriyatları da yumuşamış bir ulusalçı söylem sayesinde 'gerçek' bir ideolojik alternatif haline gelebilecek. Anayasa tartışması süreci bunun için biçilmiş kaftan... Seçim sonrasında belki de bir yıla kalmadan AKP karşısında ulusalçı bir blok görür ve solcuların önemli bir bölümünün burada sorunsuzca yer aldıklarına tanık olursanız hiç şaşırmayın.

Öte yandan solculuğun ulusalçılıkla hiçbir şekilde bağdaşmayacağını savunmak da gayet akla yakın gözüküyor. Ulusalçılık, devletçiliği bir rejim savunusu olarak algılayan, laikliğin otoriter çerçeveden kurtulmasını ihanet sayan ve Türk kimliğini ideolojik bir tabu haline getiren bir bakış. Gerçi solculuğun da ulusalçılığa yaklaştığı yerler var. Örneğin solcular devlet konusunda hayli ikircikliler. Devlet bir yandan gerici niteliklere sahip, solu ezmiş olan kapitalist rejimin öznesi, diğer taraftan da 'doğru insanlar elinde' kapitalizme set çekebilme ve daha önemlisi AKP iktidarını durdurabilme yeteneğiyle sahip çıkılması gereken bir kurum. Otoriter laiklik ise solcularla ulusalçılar arasındaki en sağlam bağ: Teorik açıdan dindarların geriliği ile bugünün siyasetine 'el koyan' dindarların önlenemez yükselişi, birleşerek laikliği bir kimlik ve siyasi pozisyon haline getirmiş durumda. Ama bir de Türk milliyetçiliği meselesi var... Gerçi solcuların önemli bir bölümünün ta başından beri bağımsızlık söylemi ile harenlenmiş bir 'Türkçülüğü' taşıdıkları bilinen bir olgu. Ancak 'asıl' solcuların mazlumlara, örneğin Kürtlere ve Ermenilere destek verdikleri malum. Hrant'ın anısına sahip çıktıkları, Kars'taki 'insanlık anıtını' destekledikleri biliniyor. Bu kişilerin ulusalçı olmaları mümkün mü?

Kamuoyu ile paylaşılan bir basın bültenine kısaca göz atalım... İzmir'deki ulusalçı adaylar, Yaşar Müjdecı ve Doğu Perinçek için 5 Haziran Pazar günü yapılan mitinge davet niteliği taşıyor: "Cumhuriyet Güçbirliği'ne katılan çeşitli siyasi partilerden yöneticiler, neden Cumhuriyet Güçbirliği'ne katıldıklarını Konak Batı Western Otel'de bir deklarasyonla açıkladılar. Açıklamayı katılımcılar adına Balçova eski Belediye Başkanı Ali İhsan Ülker yaptı... " Bizler bugüne kadar gerek sağda olsun gerekse solda olsun, çeşitli siyasi partilerde ülkemize ve milletimize hizmet amacı ile yönetici görevlerde bulunduk ve bulunuyoruz. Türkiye olağanüstü döneme girmiştir ve de çözümler de olağanüstü olacaktır. Ülkemiz emperyalistlerin emrinde, İstiklal Savaşı ile kurduğumuz ulusal devletimizi yıkanların iktidarı altında dokuz yıldır gittikçe artan bir karanlığa gömülmektedir. Ya AKP iktidarı Cumhuriyet'imizi hiçbir kalesi kalmaksızın yıkacak; ya da Cumhuriyet'imizi yeniden kurmak için AKP'den kurtulacağız. Bizler, AKP'den kurtulmanın tek yolunun Atatürk'te birleşmek olduğunu gördük. Bizler Cumhuriyet Güçbirliği'ni etnik ve mezhepsel bölünmelere son vermek için, ordumuza yönelik ABD operasyonuna dur demek için bu çatı altındayız..."

Mitingin sloganı olarak 'Cumhuriyet için bayrağını al gel' seçilmiş. Ayrıca bazı tanınmış katılımcılar da olacakmış: Selda Bağcan, Levent Kırca, Nasuh Mahruki... Ve heykeltıraş Mehmet Aksoy. 'İnsanlık anıtını' yaparak vicdanların sesi olan kişi... Ermenilerin yaşadıklarını yüreğinde duyan kişi.

Solculuk AKP karşıtlığından öteye geçemediği sürece, kaderi ulusalcılıkla çizilecek ve 'ucube' kelimesi de tam yerini bulmuş olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geniş fotoğraf

Etyen Mahçupyan 2011.06.09

İslami duyarlılığı ağır basan siyasi hareketlere ilk kez 1994 yerel seçimlerinde oy verdim. O günden bu yana da, Baskın Oran'ın bağımsız aday olduğu 2007 genel seçimleri hariç, her düzeyde bu geleneğin partilerini destekledim. Bu hafta sonu bir seyahatte olacağım... Ama eğer oy kullanabilecek olsaydım, yine tereddütsüz bir biçimde AKP'yi desteklerdim.

Bu tutumun ardında Türkiye'nin siyasi rejiminin süreç içerisindeki tahlili yatıyor. Detaylara ve küçük fotoğraflara takılı, ilkesel doğruların ardına gizlenmek ve AKP'yi eleştirmek tabii ki mümkün. Öte yandan demokratik değişim açısından bu partinin alternatiflerinden çok daha samimi ve güvenilir olduğunu inkâr etmek güç. Ayrıca son 9 yıl, Cumhuriyet tarihinin en başarılı iktidarına tanık olmuş durumda. Özellikle ekonomi, sağlık, eğitim ve dış politikada geline nokta hayal edilenlerin çok ötesinde. Bugün bile hâlâ bu alanlarda AKP'nin vizyonu diğer partilerden mukayesesiz biçimde üstün, geniş ufuklu ve dünyaya entegrasyonu hızlandırıcı nitelikte. Asker ve yargının demokratikleşmesi gibi hayati bir konuda ise AKP rakipsiz. Hatta Kürt meselesinde bile iktidarın gerçekçi bir çözüme gidiş açısından daha sağlam durduğunu teslim etmek gerek. Hükümetin yanlışlarına, beklentiler açısından hayal kırıklığı yaratan yalpalamalarına, hatta bilinçli engellemelerine karşın, önümüzdeki dönemde bu meselenin taşıyıcısı yine de AKP olacak. Açıkça söylemek gerekirse, zayıf bir AKP, Kürt meselesinin çözümsüzlüğünü, şiddeti ve ayrılıkçılığı besleyecektir. Önümüzdeki dönemde Türkiye adına davranma yeteneği olan ve aynı zamanda rejimin etnik temelli yaklaşımının dışında ve karşısında durabilecek bir iktidara ihtiyaç var.

Ancak bütün bunlar laik kesimden benim gibi birçok kişinin niçin 1994'ten bu yana İslami siyasi partileri desteklediğini söylemiyor. Bunun için geniş fotoğrafa bakmak lazım... Yani dünyadaki değişimin, küreselleşmenin ve demokrasiğe doğru zihniyet açılımının Türkiye'ye nasıl yansıdığına... Cumhuriyet rejiminin ve Kemalist ideolojinin 'gerçekte' ne olduğuna... Kamusal alanın nasıl daraltılıp bir imtiyaz sahası haline getirildiğine, nasıl bir vesayet yapısına dönüştüğüne...

Bu tür değerlendirmeleri bir grup insan 1994'te sistematik olarak yaptı. Yeni Demokrasi Hareketi, bu değerlendirmenin taşıyıcısı oldu. O süreçte harekete dahil birçok kişinin söyleşileri, makaleleri yayımlandı. Sözü bunlardan birine, kıymeti gereğince anlaşılamamış, bugün bile laik kesim tarafından hazmedilememiş olan bir yazıya bırakıyorum.

"Yerelleşme eğilimi sadece bir başkaldırının, bir tepkinin izdüşümü değil, sistem dışı kaldıklarını düşünen grupların merkeze yürümesidir. Dünün merkezkaç güçleri, bugünün merkez güçleri olmuşlardır... Refah Partisi bugün bu dağılmayı ya da atomizasyonu çerçeveleyen bir siyasi partidir ve globalleşme politikalarının karşısına yerelleşme politikasıyla karşı çıkmaktadır. Bu şekilde hem şimdilik sistemin emniyet supabı işlevini yerine getirmekte, hem de önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin siyasal ve sosyal yaşamını belirleyecek temel çatışma ekseninin taşıyıcı işlevini üstlenmektedir... Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de bugün, yerelleşme dalgası hem bir

kimlik talebi, hem sistemin merkezini fethetme girişimi hem de içi boşalmış globalleşme kavramları ve onların yarattığı imajlara bir tepki olarak ifade bulmakta... Bu geçiş döneminin sonunda Türkiye'nin üç ihtimalle karşı karşıya kalması mümkündür. İlk ihtimal dağılma ve bölünme ya da siyasi kırılma sürecidir. İkinci ihtimal, Refah Partisi'nin popülist bir yaklaşımla iktidarı ele geçirip totaliterleşmesidir. Üçüncü ihtimal ise yerellik globallik kutupları arasında bir bağ kurulmasıdır... Sosyolojik olarak en güçlü ihtimal budur. Çünkü, yerel eğilimlerin ardında yatan taleplerle globalleşme mantığı temelde birbirini kucaklamaktadır. Yerel talepleri tanıyan, kucaklayan ve bunu kimlikler arası bir toplumsal sözleşme bazında yapmaya yönelecek bir siyasi oluşum Türkiye'nin en acil ihtiyacı olarak karşımızdadır."

Bu sözler Ali Bayramoğlu'na ait. Tam 17 yıl önce Türkiye Günlüğü'nün nisan sayısında yayımlanmış ('Globalleşme Yerelleşme Gerilim Hattı'). Değişim sürmüştü, kimlikler arası toplumsal sözleşmeden, anayasal vatandaşlık temelli bir toplumsal sözleşmenin eşiğine gelinmişti. Ama temel değerlendirme, içgörü ve analiz sağlamlığıyla karşımızda duruyor. İslami duyarlılık siyaseti de kendi içinde dönüşüp, kuşatıcı bir senteze gelmiş, yerelle globali bütünleştirmiş durumda. Globali kullanarak yereli ezen bir ülkeden, yerelin globalleşmesi noktasına gelindi. Bu sürecin engellenmemesi, desteklenmesi lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnşa dönemi

Etyen Mahçupyan 2011.06.15

Sizler bu yazıyı okuduğunuzda nerede olacağımı bilmiyorum, ama yazıya oturduğum şu anda Rusya Federasyonu'na dahil Karelya Cumhuriyeti topraklarında, Kiji yarımadasındayız.

Ülkenin Volga-Baltık kanal sistemi sayesinde bir taraftan St. Petersburg'a, öte yandan Moskova'ya bağlanmış olan kuzey ucunda... Onega Gölü'nün ortasında. Ama kırk bir kişilik grubumuzun akıllı Türkiye'de ve tahmin edebileceğiniz gibi AKP'nin başarılı olmamasını, CHP'nin en az yüzde 30 almasını umut edenlerimiz çoğunlukta. Dolayısıyla seçim sonuçları genel bir hayal kırıklığı ve gizlenmiş öfkenin dışavurumuyla karşılanıyor. İyi eğitilmiş kentli hanımlar sözü erkeklere bırakmıyorlar... Ulusalçılık, AKP karşıtlığı sayesinde mayalanan bir hamur gibi, laik ve modern kesimi kendine getiriyor, ataletten kurtarıyor, onları fikir ve siyasi pozisyon sahibi yapıyor. İlginç olan ise her şeye rağmen yenilginin kolayca kabullenilmesi. Öyle ki AKP oyunun 54'ten başlayıp 50'nin altına inmesi bile spordaki 'geri dönüşleri' hatırlatan bir sevinçle karşılanırken, bazı Ergenekon sanıklarının milletvekili olması çok umut verici bulunabiliyor. O 'birkaç iyi insanın' uçuşuma doğru gitmekte olan 'bizlere emanet edilmiş güzel ülkemizi' kurtarabileceğini düşünen yok muhtemelen, ama tutunacak bir dala bile razı geliniyor. Kılıçdaroğlu ve CHP ise koca bir hayal kırıklığı...

Bizim grubun dönüşü gelecek pazar... Ama bu Volga seyahatleri kendi içinde bir döngü oluşturmakta. Biri biterken diğeri başlıyor. Gelecek pazar da Türkiye'den buraya yeni bir grup gelecek ve umarım karşılaştıkları doğal ve kültürel zenginlikle hiç olmazsa bir parça teskin olacaklar. Doğrusu bir sonraki grubun bunu en iyi şekilde kullanacağından eminim... Katılımcılar arasında İlker Başbuğ ve eşi de olacak. Kim bilir ne kadar isabetli Türkiye tahlilleri yapılacak ve belki de tüm gezi bir tür aydınlar hac kavuşması olarak yaşanacak...

Grubumuzu şimdilik Kiji'de bırakıp Türkiye'ye dönersek, bu seçimde en kritik sonuç, esas dört parti dışında kalan toplam oyun uzun zamandan beri ilk kez yüzde 5'in altına inmesiydi. Bu durum, kritik bir geçiş

döneminin içinde olduğumuzun idrak edildiğini gösteriyor. İkinci sonuç İslami duyarlılığa sahip partileri da yanına aldığında AKP oyunun yüzde ellinin üzerinde olması, bu seçimin artık farklı bir Türkiye'de yaşadığımızı tescil etmesidir. Bu idrakin Erdoğan'ın konuşmasına yansıdığı söylenebilir. Konuşmanın üç mihenk taşı vardı: Farklı yaşam biçimlerinin özgürce birlikte var olabilecekleri bir toplum; herkesin kendine ait hissettiği ve herkesin katılımına açık olarak yapılacak, bütün kimliklere eş uzaklıkta bir anayasa; ve geçmişle uğraşmaktansa yarını kurmak üzere yola çıkan bir toplumun psikolojik zemini olarak helalleşme... Bu üç mesaj, AKP'nin önümüzdeki on yılı bilinçli bir yeniden inşa dönemi olarak öngördüğünü ortaya koyuyor. Kürt meselesi bu zemin üzerinde, yanlış hatırlamaktansa, doğruyu yaparak çözülmek isteniyor.

Bunun siyasete bir davet olduğu ve reddedeni toplum nezdinde gayri meşru kılabileceği göz önünde tutulmalı. Özellikle baraj engelini tümüyle anlamsız hale getiren, hatta belki de barajsız bir sisteme kıyasla daha çok milletvekili çıkaran BDP'nin bu davete icabet etmemesi düşünülemez. AKP bizatihi etnik kimliğe mesafe alırken, Kürt kimliğine milliyetçi bir kaygıyla sarılacak bir Kürt siyasetinin tek sonucu Kürt toplumunun parçalanması olur.

Demokrasiyi kurma yönünde gidildiği takdirde ise toplumun 'yeniyi' inşa etmeye talip kısmı an az yüzde 60'ı buluyor, ki CHP'nin de bu gayrete külliye direnmesi söz konusu olamaz. Bu partinin sorunlar yaşaması doğal... Alınan oy, şişirilen balonun gerçeklere tekabül etmediğini göstermenin ötesinde bu partinin ulusalcı bir çizgiye yönelme ihtimalini de artırıyor. Buna karşılık MHP'nin oyu Bahçeli yönetimi ve anlayışının konsolidasyonu gibi. Dolayısıyla ulusalcıların daha da sıkışacağı bir sürece giriyoruz... Eğer Kılıçdaroğlu direnebilir, toplum ve medya tarafından desteklenirse, belki de vesayet rejiminin bütün hayalleri ve kalıntıları ile birlikte siyasete gömüldüğü bir dönem geçireceğiz.

Bu tür geçişler bir nesil değişimini ima eder. On yıl bu açıdan da iyi bir süre... Bundan on yıl sonra yapılacak Volga gezilerindeki Türkiye'den gelen gruplarda, kendi toplumlarına yabancılaşma duygusunun çok daha az olacağını tahmin edebiliriz. Hatta belki de geçmişteki yaklaşımlarını hatırlayarak kendilerine şaşanlar ve bunu açık yüreklilikle anlatanlar bile olacaktır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seçmen farkı

Etyen Mahçupyan 2011.06.16

Bu yazı geçen pazar için yazılmış ama seçim yasakları nedeniyle kullanılamamıştı...

AK Parti toplumun bölünmüş haline tercüman olmakta birebir. Rejimin çizdiği ideolojik merkezin dışından gelen bir partinin, iki dönem hükümet olma sonrasında hâlâ yüzde elliye yakın oy almasının beklenmesi hiç de alışılmış bir durum değil. Bunun nedeni AKP'nin 'muhalafet' olma niteliğini sürdürmesi. Bu hem vesayet sisteminin her an geri dönebilecek güce sahip olmasıyla alakalı hem de toplumun laik statükocu kesimlerinin bunu açıkça istemeleri nedeniyle böyle. Dolayısıyla şu ana kadar atılmış olan reform adımlarının artık bizzat AKP'yi vesayetçi bir konuma taşıdığı argümanı, sadece laik asabiyeden sol siyaset devşirmeye çalışanlar için anlamlı. Çünkü bugünün siyaseti neredeyse bir yüzyıllık otoriter anlayışın tarihsel parantezini kapatıyor. AKP'nin demokrat olmadığı tezi bu gerçeklik karşısında basit bir detaydan ibaret. Cumhuriyet boyunca hiçbir partinin demokrat olmaması bir yana, AKP'nin ne böyle bir vaadi ne de böyle bir zorunluluğu var. Bu partiye oy

verenler demokrat olduğu için destekliyor değiller. Varlığıyla ve talepleriyle antidemokratik bir sistemi kırıdğı için destekliyorlar.

Diğer bir deyişle AKP'nin demokrat bir parti olmamakla birlikte demokratikleştirici bir işlevi var ve bu durum, demokratların AKP'ye oy vermesini teşvik ediyor. Öte yandan bu partiyi destekleyenlerin içinde doğal olarak, kendi içlerinde farklılıklar taşıyan dindarlar ve hatta milliyetçiler de mevcut. Ancak AKP seçmeninin iç çeşitliliğı, bu seçmenin istatistiki açıdan örneğın CHP seçmeninden belirgin bir biçimde ayrışmasını engellemiyor. Kısacası, AKP'nin ne olduğı bir yana, Türkiye'de bir de 'AKP seçmeni' olgusu var ve bu seçmen koalisyonu Türkiye'nin geleceğı açısından belki taşıyıcı partiden bile daha önemli bir dinamiğe işaret etmekte.

Kamuoyu anketlerinde uzmanlaşmış kuruluşlardan A&G'nin geçen aylarda gerçekleştirdiğı bir araştırma, AKP ve CHP seçmeni arasında epeyce ilginç bir ayrımı ortaya çıkarmıştı. AKP seçmeni AKP'yi 'reformist, halka yakın' olarak tarif ederken, CHP'yi de 'statükocu, halka uzak' diye tanımlamış. Bu değerlendirme, oy verdiğı partiyi işlevsel olarak algılayan, kendisine yapılacak hizmeti ve bu doğrultudaki reformları önemseyen bir seçmen kitlesine işaret ediyor. Anlaşılan AKP seçmeni, demokratikleşmeyi kendi lehine gören ve partiyi de bunu hayata geçirdiğı oranda onaylayan bir toplumsal koalisyon. Buna karşılık CHP seçmeni CHP'yi 'laik, Kemalist', AKP'yi ise 'dindar, muhafazakar' diye tanımlamış... Yani tamamen ideolojik kimlikler olarak. Belli ki CHP'lilik ülke yönetimi ile ilgili bir pozisyondan ziyade, bir savunma ve ayrışma isteğı. Böyle bir kitlenin demokratikleşmeyi samimi bir coşkuyla karşılaması beklenemez, çünkü söz konusu değışimin kendi kimliğini sınırlandıracağı kaygısıyla dolu olacaktır.

Görünen o ki mesele AKP ile CHP arasındaki fark değıl... AKP'ye oy verenlerle CHP'ye oy verenler arasındaki fark. Olaya böyle bakıldığında, iktidar partisinin niçin bu seçimleri de kazanacağını ve muhtemelen iki seçim daha alabileceğini kavramak mümkün.

Yazıyı 'iyi' okuyucularımdan birinden, Ali Rıza Kaptan'dan gelen mesajla bitirelim...

"Geçen hafta içinde kızım ve oğlumun gelmesi üzerine kardeşlerim ve yeğenlerimin bir kısmı pazar günü bizdeydiler. Dokuz kardeş olduğumuzu ve hepsi yetişkin bir miktar yeğenim olduğunu bilmenizi isterim. Hoşbeş gırgırdan sonra siyaset konuşmaya geldi sıra...

Ortak tavır kararsızlıktı... AKP'yi destekleyenler de kararsızlaşmış gibiydi... Ailenin gönüllü ve kabul gören siyasi danışmanı olarak ortaya şöyle bir soru attım: CHP ve MHP yüzde 50'yi aşır hükümet kurarsa ne olur?

İşte verilen yanıtlar: Ergenekon hükümet olur, yeni anayasa rafa kalkar, AB'ye girmek iyice savsaklanır, Kürt meselesi etnik bir soruna dönüşür, ekonomi bozulur, Ergenekon davaları biter, siyasi şiddet tırmanabilir...

Bu muhabbetin sonrasında işın tele-siyaset bölümünde de: Mustafa Balbay basın ve TRT'den sorumlu devlet bakanı olur, soyadı Alan olan general eskisi içişleri bakanı olur, Deniz Baykal dışişleri bakanı olur, İnan Kırır başbakanlık başdanışmanı olur, Süleyman Demirel ombudsman olur, Süheyl Batum adalet bakanı olur...

'Kılıçdaroğılu başbakan olur' kimse demedi. Ben de demedim. Ama sordum 'neden denmedi' diye... 'Aklıma gelmedi' diyenler çoğunlukta. Benim de aklıma gelmedi.

Sonuç: Bu tablo ittifakla beğenilmedi."

(Seçim sonuçları bu ittifakın giderek genişlediğini söylüyor...)

Başarının sırrı

Etyen Mahçupyan 2011.06.19

Seçimler sürpriz yaratmadı ama tahminlerde bir sapmayla sonuçlandı: CHP beklenenden birkaç puan az, AKP ise birkaç puan fazla aldı.

Oysa AKP'de iktidar yorgunluğu olduğu, Başbakan'ın üslubunun son haftalarda oy kaybettirdiği, buna karşılık Kılıçdaroğlu'nun laikliğe tikanıp kalmamasının ve ortaya attığı somut önerilerin halkta bir karşılığının olduğu ileri sürülüyordu. Ne var ki CHP'deki lider ve strateji değişikliğinin de, Erdoğan'ın birçoklarına itici gelen tarzının da pek etkili olmadığı görüldü. Muhakkak ki bu sonuçta Erdoğan'ın Kılıçdaroğlu'na kıyasla daha sahici ve samimi biri olmasının payı var... Ancak belki de bu unsurlar seçmen üzerinde etkili olmakla birlikte 'önemli' değildi. Galiba Türkiye siyasetinin gelinek noktada anlaşılması gereken özelliği bu: Liderler ve üsluplar sanıldığı kadar önemli değil, çünkü ortada çok büyük, hayati bir dönüşüm var ve bunun taşıyıcısı AKP. Dolayısıyla bu partinin tarihsel misyonu liderin yanlışlarının üstünü örterken, rakibinin hasletleri de temsil ettiği partinin zaaflarının altında kalıyor.

Bu durum sadece son seçimin özelliği değil. AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılında başlayan, kesintisiz olarak süregelen ve muhtemelen daha on yıl kadar devam edecek olan bir dönüşüm döneminin içindeyiz. İlk defa bir siyasi parti art arda iktidar olmakla kalmıyor, dünya krizinde bile rakipleri ile olan farkı koruyabiliyor ve oylarını ülke çapında sürekli yükseltiyor. İktidarın geçmiş başarısı yeterince açıklayıcı bir faktör değil. Nitekim verilen oylar, arzu edilen geleceğin sadece bu parti sayesinde gerçekleşeceği inancını yansıtıyor. Söz konusu gelecek ise, devlet karşısında nihayet özgürlüğünü yaşayabilen ve aynı zamanda dünyaya entegre olabilen bir toplumu tanımlıyor. Dolayısıyla AKP iktidar da olsa, asker ve yargıyı siyasetin uzağında tutsa da, halkın gözünde 'muhalefet' olma niteliğine sahip. AKP hâlâ bu rejimi demokratikleştirebilecek ve bunu gerçekten isteyen tek büyük siyasî aktör. Bu nedenle değişim ihtiyacı devam ettiği sürece, yani rejimin siyasî dönüşümü tamamlanana kadar AKP Türkiye'nin yarınını temsil etmeyi sürdürecektir.

Bunun ironik bir sonucu var... Cumhuriyet, demokrasiyi engelleyen bir tek parti rejimi üzerinde kurulmuştu. Bugün ise demokrasi üzerinden ve o sayede bir tek parti iktidarı oluşuyor. Belki de bunu 'bastırılmış tarihin geri tepmesi' olarak görmek ve çarpıtılmış tüm kavramlarımızın yeniden yerli yerine oturmasına hazırlanmak gerekiyor. İlk adım, Kemalist rejimin demokrasiye yönelme niyetinin hiçbir zaman olmadığını ve vesayetçi sistemi sürdürme amacının rejimin asli unsuru olduğunu idrak etmekle atılabilir. Nitekim Türkiye'deki darbeler, sivil iktidarların demokrasiden uzaklaşmaları nedeniyle değil, aksine askerî vesayetten uzaklaşmak istemeleri nedeniyle yapıldılar. Ergenekon'un hazırlığı ise sivil iktidarın niyetinin beklenmesine bile gerek duyulmadığını ortaya koydu.

Batı'da geliştirilen klasik demokrasi kuramları bu tür örnekleri anlamada yetersiz kaldılar. Örneğin bugün hâlâ demokrasinin koşulları olarak birden fazla partinin varlığı ve düzenli seçimlerin yapılabilmesi gösteriliyor. Ama ya bir ülkede bu koşullar geçerli olmakla birlikte, hükümetler sadece sosyoekonomik konularda karar alabiliyorlarsa? Yani ya hükümetlerin siyaset alanı daraltılmış, tüm ideolojik meseleler 'rejimin sahibi' olduğu gerekçesiyle askerın tercihine terk edilmişse? Daha da ötesi, ya sivillerin pratik olarak askerler üzerinde hiçbir denetimi yoksa ve gereğinde en basit konular bile 'güvenlik' gerekçesiyle sivillerin iradesi dışına çekilebiliyorsa?

Böyle bir rejimin göstermelik bir demokrasi olduğu açıktır... Türkiye böyle bir ülkeydi ve şimdi artık demokrasi olmak istiyor. Soru, bunu gerçekten isteyenlerin hangi toplumsal kesimler olduğu ve devlet karşısında yeterli güç ve iradeye sahip bir siyasî aktöre sahip olunup olunmadığıdır. Son yirmi yılın toplumsal değişimi, İslamî duyarlılığa sahip geniş bir kesimi demokrasinin bayraktarı kılarak, AKP'yi de bu rolü taşıma gücü olan bir parti olarak şekillendirdi.

Mesele aslında basit... 'Demokrasi' diye yutturulan bir vesayet rejiminden demokrasiye geçiliyor ve bu geçiş devlet mekanizmasına zarar verilmeden yapılmak isteniyor. O nedenle de adım adım, sabırla gidiliyor ve uzun sürüyor. Eğer laik kesim bu dönüşüme destek verseydi süreç çok hızlanırdı... Buna karşılık laik kesimin direnci sürdüğü sürece AKP iktidar olacak ve toplum onu 'muhalefet' olarak algılamaya devam edecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seçim çıkarsamaları

Etyen Mahçupyan 2011.06.22

Seçim sonrası popüler muhabbetin en basmakalıp tartışmaları 'seçmen ne demek istedi?' sorusu etrafında yaşanır ve her seferinde birileri aslında 'seçmen' diye bütünleştirilecek bir kitlenin olmadığını, karşımızda farklı tercihlerin dağılımının bulunduğunu vurgulamak zorunda kalır.

Nitekim eğer 'seçmen' diye bir özne olsaydı, bu liberal demokrasi kuramının herkese eşit oy hakkı ilkesiyle pek bağdaşamazdı. Gerçekten de 'seçmen' bize bir şey söylemez ama seçmenlerin oy dağılımı siyasetin hareket alanını yeniden belirler, çünkü siyasetçiler bu tablodan hareketle özgüven kazanıp kaybedecekleri gibi, stratejilerini de yeniden değerlendirirler. Öte yandan seçmenlerin oy dağılımı, toplumsal değişimi ve dinamikleri anlamaya çalışanlar için de yeni çıkarsamalar yapma veya analizlerini zenginleştirme fırsatı verir.

Geçtiğimiz haziran seçiminin sonuçlarını son on yılın diğer seçimleri ve referandumla birlikte ele aldığımızda siyasetin geneli hakkında bazı gözlemler yapmak mümkün. Bunlardan ilki Meclis'e giremeyen küçük partilerin aldığı toplam oya ilişkin. Görünen o ki bu oylar yüzde 5 ila 15 arasında değişiyor, ancak bu sonuçta söz konusu partilerin etkisi epeyce az. Büyük meselelerin ve kırılmaların eşliğinde olduğunda, toplumsal tercihler doğal olarak büyük partilere doğru kayıyor. Buna karşılık toplumsal açıdan nisbi istikrar ve 'sükunet' yaşanan, ya da büyük partilerin kimliksel kaynaşma içinde olduğu, temsil yeteneklerinin azaldığı dönemlerde seçmen küçük partilere doğru kayabiliyor. Sınama imkânımız yok, ama örneğin eğer AKP şimdiki tutarlılığına ve temsil gücüne sahip olmasaydı, bu partilerin oy oranının 15'e doğru çıkması şaşırtıcı olmazdı. Öte yandan böyle bir durumda bile küçükler arasındaki en büyüğün gelebileceği noktanın yüzde 7-8 olacağını öngörebiliriz. Dolayısıyla yüzde 10'luk barajı sürdürmenin demokratik açıdan meşru olmadığını, bu eşğin en fazla 5 olması gerektiğini saptayabiliriz.

Bir başka sonuç ilk üç partinin belirli bir oy yelpazesine oturmuş olması ve bunun niteliksel bir toplumsal değişim olmadıkça sabitleşmiş varsayılabilirliği. Buna göre AKP oyu 35-55, CHP 15-35, MHP ise 8-18 aralığındalar. BDP'nin ve diğer küçüklerin oyu da hesaba katıldığında yüzde 70 çekirdek oy toplamına ulaşıyor. Bunun anlamı her seçimin aslında bakiye yüzde 30 için yapıldığıdır. Örneğin son seçimde söz konusu toplam AKP 15, CHP 10, MHP 5 olarak bölüşüldü. Bu değerlendirmenin bir diğer çıkarsaması, AKP'nin kendi azami oyuna epeyce yaklaşmış olması, dolayısıyla milletvekili sayısının da artık bu seviyede olacağıdır. Oysa

CHP'nin önünde halen gidilecek epeyce mesafe bulunmakta ve bu da söz konusu partinin iç değişimini genel siyasi dengeler açısından hayati kılmakta. CHP'nin kendine has özelliği bununla sınırlı değil... Geçtiğimiz seçimlerde AKP'nin MHP'yi baraj altında bırakma yönünde bir strateji izlediği çokça yazıldı. Gerçi bu önermenin ikna edici bir temeli yoktu, çünkü iktidar partisinin Kürt meselesindeki tutumu zaten daha az milliyetçi değildi. Bu vesile ile söylemek gerekir ki AKP'nin milliyetçiliği MHP'ninkine göre hem çok daha parçalı ve pragmatik, hem de dini bir kuşatıcı dilin içinden üretiliyor. Yani milliyetçilikte AKP MHP'ye benzemiyor ve kendince daha milliyetçi olduğunda bile bu mesafe kapanmıyor. Kısacası eğer AKP'lilerin MHP'yi baraj altında bırakma hayalleri varsa, bu bir ham hayal... Ama aynı tespiti CHP için söyleyemiyoruz. CHP'nin önündeki yüzde 10'luk potansiyel, aslında MHP'yi baraj altında bırakabilecek partinin bu olduğunu söylüyor. AKP'nin devletçiliğin alternatifi ve dindarlığın rakipsiz temsilcisi olduğu bir ortamda, CHP ile MHP seçmeninin psikolojik yaklaşması da bu eğilimi işlevsel kılıyor.

Son olarak AKP'nin laik kesimden aldığı desteğe değinelim. Bugüne kadarki sonuçlar ülkede kabaca yüzde 8 civarında bir demokrat oy olduğunu göstermekte. Bunlar referandumda silme 'evet' dediler. Seçimde ise bu 8 puanın 7'sinin AKP'ye, 1'inin ise BDP'ye gittiği söylenebilir. Öte yandan demokrat oyların büyük çapta BDP'yi desteklemesi de şaşırtıcı olmaz. Yeter ki BDP şiddet siyasetinden uzaklaşabilsin ve güvenilir bir parti olduğunu gösterebilsin. Bu ise toplam yüzde 10'un üzerinde oy demek... Kısacası Erdoğan pek de haksız değil. Temsili siyaset açısından 'aslında' BDP'nin baraj sorunu yok. İdeolojik duruş sorunu var. Üstelik bu duruş değiştiğinde Kürt seçmen nezdinde de daha geniş bir temsiliyetin doğacağını düşünürsek, BDP'nin oy sınırının yüzde 15 olduğunu tahmin edebiliriz.

'Seçmen'in dediği bir şey yok, ama seçmen dağılımı birçok şey söyleyebiliyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rejimin sınavları

Etyen Mahçupyan 2011.06.23

Kemalist cumhuriyet projesinin iki önemli sınavı vardı ve sınavların ikisinde de başarısız kalındı. Aslında imparatorluğun son dönemlerinde ileriye bakan biri, muhtemelen üç sınavdan söz edecek ve gayrimüslimlerin eşit vatandaşlar olarak entegre edilmesi konusuna da dikkat çekecekti.

Ama Balkan Savaşı sonrasında imparatorluk hükümetleri, bir insanlık suçunun ağırlığını yüklenme pahasına, sistemli bir biçimde gayrimüslimleri 'azaltma' siyaseti sayesinde bu muhtemel sınavdan kurtuldular. Diğer iki sınav ise yaşanmak zorundaydı. Bunlardan biri Kürtlerin bir biçimde Türkleştirilmesi projesiydi ve Müslümanlığın kendiliğinden bir geçişle Kürtlerin asimilasyonuna hizmet edebileceği öngörülmüştü. Ayrıca gayrimüslimlerden kurtulma süreci içinde Kürtlerin de devletle işbirliği içinde olmaları, üzerinde konuşulmayan ama içselleştirilen bir suç ortaklığı zemini sağlamaktaydı.

Bugün geldiğimiz noktada Cumhuriyet'in söz konusu sınavda başarısız kaldığını görüyoruz. Burada 'başarı' kelimesinin belirli bir zihniyetin içinden üretildiğine dikkat çekmekte yarar var. Kürtlerin asimilasyonu bir 'başarı' olarak görülmekteydi, çünkü Cumhuriyet rejimi otoriter zihniyete sahipti. Oysa farklı bir zihniyete sahipseniz, böyle bir 'başarının' tarihsel ve insanî açıdan büyük bir zül olduğu fikrine sahip olmanız şaşırtıcı olmaz. İşin sosyolojik açıdan ilginç yanı, Kürtlerin Müslümanlık üzerinden asimilasyonunun aslında epeyce

gerçekçi bir tarafının olmasıdır. Bu halkın önemli bir kısmı halen dindarlığı sürdürmekte, AKP'nin aldığı oyun işaret ettiği üzere, etnik milliyetçiliğin cazibesine kapılmamakta inat etmekte ve en azından dindarlığı karşısına alan bir siyasi duruşa sıcak bakmamaktadır. Dolayısıyla Kürtlerin, etnik kimlikleri çoğul bir yapı içinde kuşatan bir dindarlık sayesinde devlete yakın tutulmaları mümkündür.

Ne var ki Kemalist rejimin asıl sınavı başka yerdeydi ve bu sınav Müslümanlığı öne çıkarmayı değil, tam tersine başka bir kimliğin hamuru olarak kullanmayı gerektiriyordu. Söz konusu kimlik, tabii ki Türklüktü... Rejimin meşruiyeti birbirini tamamlayan ve besleyen iki ayak üzerinde oluşmaktaydı: Biri dindarların Türkleştirilmesini, diğeri ise aynı dindarların laikleştirilmesini öngörmekteydi. Bu paralel süreçler sayesinde ortaya 'Türk ve laik' makbul vatandaş çıkacak ve böylece hem rejimi destekleyen 'yeni' bir toplum üretilecek, hem de bu kimliğin asli taşıyıcısı ve önderi olan kadroların iktidarı meşruiyet kazanacaktı.

Ancak dindarların Türkleştirilmesi ve laikleştirilmesine yönelik ana hedef, Kürtlerle ilgili beklentinin gerçekleşemeyeceğinin de garantisiydi. Çünkü Kürtlerin Türk olmayı kabullenmeleri zaten çok güçken ve bu ancak dindarlık sayesinde hayata geçebilecekken, rejimin ana projesi bizzat dindarlığı da mahkûm etmekte ve 'dinsizlik' olarak yorumlanmaya çok müsait bir laikliği savunmaktaydı. Kısacası Cumhuriyet rejimi daha baştan, birlikte başarılması mümkün olmayan iki sınavla karşı karşıyaydı ve bunlardan birini şiddete havale etmekte beis görmedi.

Daha Cumhuriyet'in birinci yılı dolmuşken Kürtler kıpırdanmaya başlamıştı ve on beş yıl içinde irili ufaklı yirmi küsur isyan yaşandı. Kürtler zorunlu asimilasyona direndikleri ölçüde cezalandırıldılar. Devletin çeperinde büyümekte olan yeniyetme 'Türk ve laik' cemaat ise olayları görmezden geldi, öğrenmeyi reddetti, giderek içe kapandı ve hatta Kürtlere karşı öfke, dışlama ve aşağılama duyguları geliştirdi. Eğer karmaşık Osmanlı halk bakiyesinin tümünün laikleştirme üzerinden 'Türk' kılınması mümkün olabilseydi, belki de bugün Kürt meselesinin tek çözümü ayrılıkçılık olacaktı ve iç savaşın kaçınılmazlığıyla yüz yüze kalınacaktı. Ama tarihin cilvesi olarak, Kemalist rejim ana sınavdan da başarıyla çıkamadı... Yani dindarları tümüyle laikleştiremedi. Ve bugün bu sayede Kürt meselesinin barış içinde çözüm ihtimalinden söz eder olduk.

Nitekim çözümün AKP iktidarında aranması bir tesadüf değil. Kürt meselesini ancak rejimle arasına mesafe koyabilen ve çoğunluğu temsil yeteneği olan bir hükümet çözebilir. Bu ise tarihsel olarak 'laikleştirilememiş' Müslümanları ima ediyor. Eklemek gerek ki mesele laikliğin kendisi değil... Türkiye'deki rejimin bu kavramı otoriter zihniyet içinde, özgürlüğü ve çoğulluğu yok eden biçimiyle benimsemiş olması.

Rejimin acil meşruiyet ihtiyacı onu otoriterliğe sevk etti. Ancak bu tercih her iki sınavda da başarısızlığı getirdi... Bugün farklı bir zihniyete doğru evriliyoruz ve rejimin nesneleri artık özne olmuş durumdalar. AKP iktidarında Kürt meselesinin barışçı çözümü rejimin 'manen' sonu demek olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uсталık ve olgunluk

Etyen Mahçupyan 2011.06.26

Partisinin üçüncü dönem iktidar olacağı ortaya çıktığında Başbakan bunu 'ustalık dönemi' olarak tanımlamıştı.

Kişisel ve cemaatsel boyutta öğrenme yeteneğini çoktan kanıtlamış bir hareket için, yaklaşık dokuz yıllık iktidarın muhakkak ki olumlu bir etkisi olacaktır. Muhtemelen bürokratik mekanizmaya daha hâkim olunacak, ekonominin olumlu performansının da etkisiyle kalıcı büyük projelerin önü açılacaktır. Ama ustalık gösterilmesi gereken esas alanın bu olduğu söylenemez. Eğer Türkiye'nin geleceğine katkıda bulunacak, bu ülkeyi farklı bir düzeye sıçratacak bir ustalıktan söz ediyorsak, bunun başta Kürt meselesi olmak üzere rejimin ideolojik ve zihinsel ayak bağlarından temizlenmesinde sergilenmesi gerekir. Bu ise ustalık kavramını bir tecrübe sahipliği olarak değil, 'olgunlaşma' olarak kavramayı ima eder. Diğer bir deyişle artık bu üçüncü dönemde AKP'den beklenen sadece ekonomiyi, sosyal hizmetleri vs. değil, doğrudan siyaseti yönetebilmesidir.

Devletin İslami duyarlılığı taşıyan bir partiden hazzetmediği, yargı ve asker bürokrasisinin hükümete bel altından vurmak üzere her fırsatı kullanmaya çalıştıkları, bu partinin daha birkaç yıl önce kapatılma ile burun buruna geldiği bir gerçek. Ne var ki halkın yüzde ellisinin oyunu alarak gelen bir partinin de artık rejime yönelik alanlarda daha cesur, iradeli, ileri görüşlü ve sorumlu davranması beklenir. Yasaların otoriter zihniyetten beslendiği, yargı sisteminin ise vesayetçiliği benimsediği bir ülkede, Meclis çoğunluğuna sahip olan bir partinin bu yasaların ve yargı mekanizmasının ardına saklanarak kendini aklaması kabul edilemez.

İslami kesim Türkiye'yi yönetmeye talip oldu ve içinden çıkardığı siyasi hareket üzerinden de bunu bileğinin gücüyle hayata geçirdi. İlk iki dönemin ister istemez devletin gücünün tırpanlanması, sivil siyasetin önünün açılması ile geçmesi, AKP'nin başarı kıstasını 'merkeze yerleşmek'le sınırlamamalı. İslami kesimin önünde bir 'inşa' meselesi var... Tüm topluma hitap eden, çoğulcu bir bakışı içselleştiren, farklılıkların birlikte yaşamasının çerçevesini oluşturan ve bütün bunları meşruiyet zemini üzerinde gerçekleştiren bir yaklaşımın üretilmesi ve siyasete yansıtılması gerekiyor. Bunun sadece İslamiyet üzerinden gerçekleşeceğini sanmak aşırı bir safdillik olur... Hiçbir din siyasetin tümünü kuşatamaz. Hele böylesine köklü sorunları olan ve yönetimin olgunlaşmasını hasretle bekleyen bir ülkede, rejimin 'inşası' ancak siyasetin hakkını vermekle mümkündür.

Bu açıdan Hatip Dicle olayı önemli bir sınav... BDP'lilerin Dicle'nin mahkûmiyet kararını bildikleri ama YSK'ya bildirmedikleri söyleniyor. Bu doğru olsa bile, niye söylesinler ki? Onlar önemsedikleri bir adaylarını Meclis'e sokmaya çalışıyorlar. Karşılarında ise kendilerine sürekli olarak yanlı davranmış, aleni haksızlık yapmış, duygusuz ve ruhsuz bir devlet iradesi var. BDP'lilerin bu yargıya mültefit davranmasını beklemek ne kadar mantıklı ve ahlaki olabilir? Öte yandan YSK içindeki hâkimlerden birinin Dicle'nin suçunu onayan Yargıtay'ın da üyesi olduğunu biliyoruz. Bu konunun kendi aralarında konuşulmamış olmasını varsaymak ise herhalde pek gerçekçi değil. Bu durumda YSK'nın bütün bu süreci kasıtlı olarak bu şekilde yürüttüğünü, krize sebebiyet verileceğini bilerek ve belki de umarak hareket ettiğini iddia etmek hiç de yadırgatıcı olmaz.

'Siyaseti yönetmek' tam da bu tür kritik anlarda devreye girecek bir basireti ima eder. AKP, Meclis'i çalıştırmak, diyalog zeminini canlı tutmak, yapıcı olmak ve böylece demokrasiyi yerleştirmek sorumluluğunu taşıyor. Atılan her adım, söylenen her söz anlamlı ve işlevseldir. Böyle bir ortamda AKP sözcüsü Bozdağ'ın basına verdiği açıklama maalesef bir hayal kırıklığı oldu. YSK'nın tutumunu aklayan bir biçimde sorumluluğu BDP'ye yıkmak, ancak bir tür çocukluk siyaseti olarak adlandırılabilir ve ihtiyaç duyulan olgunluğun henüz oluşmadığının göstergesidir. Hele AKP'nin sıradaki milletvekili adayının Dicle'den boşalan yere böylesine hevesle sahip çıkmış olması, demokrasi kültürü ve siyasi ahlak adına hepimiz için utanç verici bir görüntü ortaya çıkarmıştır.

Türkiye gibi uzun süre otoriter rejim altında yaşamış ülkelerde, muhalefet bir tür çocuk olma hali... Haklısınızdır, hakkınızı istersiniz, şikâyet edersiniz ve güçlü olanın sesinizi duymasına çalışırsınız. Bu dengesizlik hali sürdükçe, siyaset de çocukluktan kurtulamaz ve o ülkelerde 'inşa' gereği de statüko tarafından yerine getirilir. Dicle olayı bir fırsat... Bu dengenin değiştiğini, AKP'nin gerçekten iktidar olduğunu ve iktidarını demokrat bir Türkiye için kullanacağını kanıtlayan bir siyaset yönetimi için...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çandar raporu: Çözüme davet

Etyen Mahçupyan 2011.06.29

-Geçen hafta sonu TESEV'in Kürt meselesine ilişkin dördüncü raporu yayınlandı.

Cengiz Çandar'ın on aylık meşakkatli çalışmasının sonucunda, devlet ve hükümet yetkililerinden bürokratlara, Kürt siyasetinin yurtiçindeki önde gelen isimlerinden Kandil'e, Avrupa'ya ve Irak'a uzanan elliye yakın temel görüşmenin ürettiği çerçeve, PKK'nın nasıl silah bırakacağı ve dağdan iniş koşullarının nasıl sağlanacağı üzerinde duruyor.

Bu benzersiz ve önümüzdeki dönemin hassasiyeti açısından olağanüstü önemdeki araştırmanın temel önermesi, Kürt meselesine bakışın bir paradigma değişikliğine muhtaç olduğu. Buna göre 'Kürt meselesinin' bir yönü bütün Kürtleri kuşatan ortak talepleri ifade etse de, çözümün sadece bu hakların verilmesiyle sağlanamayacağı açık. PKK'nın silahlı muhalefeti devam ettiği müddetçe, Kürt meselesi giderek PKK meselesine dönüşüyor ve 'çözüm' ancak silahlı mücadelenin bitmesi ile mümkün. Paradigma değişikliğinin gerektiği nokta da bu... PKK'nın bir 'terör' örgütü olarak değil, Kürtlerin bir bölümünün isyanı olarak algılanması gerekiyor. Çünkü 'terör' tanımı, çözümü de silahta arıyor ve çözümsüzlüğü getiriyor. Oysa 'isyan' tanımı, şiddet kullanan bir örgütle karşı karşıya olunsa da, 'müzakere' imkânı yaratıyor. Nitekim dünyanın birçok yerinde isyanlar nihayetle isyancılar ile devletler arasındaki müzakereler sonucu bitirilebildiler.

Çandar 'müzakerenin' gerçekçi bir yol olabileceğini görüşmeleri sonucunda ortaya koyabilmekte. Her şeyden önce birtakım avantajlar mevcut: Örgüt üzerinde en etkili kişi olan Öcalan Türkiye'de ve görüşmelerin önünde bir engel yok. Dolayısıyla süreç gayet hızlı gidebilir. Ayrıca Habur olayı, PKK'lıların dağdan inmeye niyetli olduklarını göstermiş durumda. Öte yandan Kandil, şu dönemde Öcalan ile konuşmakta olan heyetin KCK operasyonlarına karşı olduğuna inanıyor. Diğer bir deyişle her iki taraf da karşısında müzakere açısından anlamlı bir muhatap görüyor.

Soru, bu olumlu zemine karşın niçin ilerleme sağlanamadığıdır. Çandar raporu engel olarak askerin siyasetini ve Türk kamuoyunun tepkisini vurguladıktan sonra, iki tarafın yapısal ayakbağları ve stratejik tercihlerini gündeme getiriyor. Kürt siyaseti açısından ilerlemeyi engelleyen unsurlardan biri silahın PKK'nın elinde bir pazarlık kartı olması. İkinci bir neden ise PKK tarafındaki tasfiye korkusu... KCK davası bu açıdan olumsuz anlamda çok etkili oldu. Yapılan görüşmelerde bazı hükümet üyelerinin tasfiye sözcüğünü kullanmış olmalarının fazlasıyla önemsendiği anlaşıyor. Bu arada PKK'nın Gülen cemaatine olan olumsuz bakışının altında da, bu hareketin bürokrasiye hakim olarak kendilerini tasfiye etmeyi hedeflediği türünden bir algının yattığı anlaşıyor. Açıktır ki burada mesele gerçeğin ne olduğundan ziyade, gerçekliğin nasıl algılandığı. Öte yandan gerçekliğin muğlaklığının da bu tür algılara hizmet edebileceğini dikkate almakta yarar var.

Müzakere sürecinin devlet tarafındaki handikapları ise şöyle: Öcalan'la son 12 yıldır daha sistematik bir biçimde görüşülse de, devlet aktörlerinin kendi içinde bir uyum ve bütünleşme yok. Yani Öcalan'a uzun vadede istikrarlı bir muhatap üretilebilmiş değil. İkincisi devlet bugüne kadar Öcalan'a bir partner olarak değil, onu kullanmak üzere yaklaştı ve bu tür bir tutumun da çözüm üretemeyeceği idrak edilmedi. Üçüncü olarak

meselenin salt güvenlik değil, siyasi bir sorun olarak kabul edilmemesi nedeniyle, müzakere sürecinin devlet tarafında güvenlikçilere yer verildi. Oysa çözüm bu alanda bir sivilleşmeyi gerektirmekte.

Cengiz Çandar'ın tespitleri, yapılması gerekenlere işaret etmekte... Ama bazı çarpıcı gözlemleri vurgulamakta yarar var: Çandar'ın izlenimine göre KCK yönetimi, KCK operasyonundan şikâyetçi gözüküyor. Çünkü hem tutuklananların yeri hemen doluyor hem de bu tutuklamalar PKK'nın Kürtler nezdindeki meşruiyetini artırıyor. Kısacası bu operasyon zihniyeti ve hukuku bir kenara bıraksak, kuru siyasi mantıkla baksak bile 'akılsızca'... İkincisi PKK, Kürtlerin yaşadığı tüm coğrafyalarda, yani Suriye, İran ve Irak'ta da mevcut ve güçlü olduğu gibi, birçok Batılı devletin istihbaratı ile de ilişkide. Dolayısıyla çözüme acilen gidilmesi lazım. Aksi halde ilerde devletin müzakere iradesi bile yeterli olmayabilir. Üçüncüsü çözüm ihtimali ile Öcalan'ın siyasi etkisi arasında doğru orantı var. Tabiri caizse devletin Öcalan'ın 'kıymetini' bilmesi gerekiyor... Nihayet çözüm olanağı aynı zamanda AKP iktidarının devamına da muhtaç. Bütün karşılıklı güvensizliklere rağmen, bu meselenin çözümünde 'gerçek muhatabın', çözüm iradesinin gerçek sahibinin AKP olduğu karşı tarafça da kabul görüyor.

Çandar raporu, çözüm ihtimaline çok yakın olduğumuzu açıkça gösteriyor. Bundan ötesi güven yaratacak bir samimiyetin ve ufku geniş bir cesaretin siyasete damgasını vurmasından ibaret. Kolay değil, ama toplumsal destekle tahmin edilenden çok daha kolay olabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aysel Tuğluk'u duyalım...

Etyen Mahçupyan 2011.06.30

-Cengiz Çandar'ın TESEV için hazırladığı 'Dağdan İniş-PKK Nasıl Silah Bırakır?' adlı raporun kamuoyuna sunulma ve tartışılma paneli en az çalışmanın içeriği kadar ilginç ve önemli oldu.

Özellikle BDP'li Aysel Tuğluk'un yaklaşımı merakla beklenmekteydi, çünkü eğer Kürt meselesi çözülecekse bunun Kürt siyasetini tatmin eden bir biçimde olması gerekiyor ve bugüne kadarki performanstan hareketle ele alınırsa PKK'nın taktiksel dalgalanmalarının peşinden giden BDP'nin net bir bakış geliştiremeyeceğine yönelik yaygın bir kanaat var. Ancak Tuğluk, son YSK kararının bir 'zaman ayarlı eylem' olduğu tespitiyle başladığı konuşmasında son derece umut verici bir etki yarattı.

Tuğluk'un rapor değerlendirmesini iki ana bölümde toparlamak mümkün. İlk bölüm temel siyasî pozisyonun, önümüzdeki dönemin beklentilerini de kapsayacak şekilde ortaya konmasını ifade ediyor. Kendi içinde bağlantılı olan, ancak birbirinden ayrı olarak ortaya konan önermelerden üçü siyaset zemininin tespitine ilişkin ve ilki 'askerî çözümün' olanaksızlığının artık herkes için açık bir gerçeklik olduğuydu. Tuğluk'a göre bu sadece ordunun başaramayacağı değil, aynı zamanda Öcalan'ın ve PKK'nın da başaramayacakları bir hedefi ima etmekte ve nitekim Kürt siyasetçileri bunu söylemekten çekinmemekteler. Tuğluk bu durumun "çözüm için mükemmel bir olanak" olduğunu vurgularken, kendisini de kapsayan bir biçimde, sorumluluğu siyasilere yükledi. İkinci önerme PKK'nın bir değişim geçirdiği ve bu sürecin devam etmekte olduğuydu. Genel kamuoyunun bu değişimi görmezden geldiğine dikkat çeken Tuğluk, PKK söyleminin ayrılıkçılıktan özerkliğe gelmesinin taktiksel bir kayma değil, temel bir siyaset farklılaşması olduğunun altını çizdi. Bu tespitin uzantısı ve üçüncü bir önerme olarak, çözümün hukuksal zemininin 'tek devlet' olduğu da Tuğluk tarafından açıkça söylendi.

Diğer üç önerme ise çözümün ilkesel çerçevesini vermektedir: Kürt sorunu bir demokrasi meselesidir, bu meselenin çözümü anayasal olmak zorundadır ve yapılacak olan anayasa Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kendilerini yönetme hakkının nasıl kullanılacağını söylemelidir. Tuğluk, anayasanın "sivil, demokratik ve insan odaklı" olmanın ötesinde, "etnisitesiz" olmasını beklediklerini de vurguladı. Diğer bir deyişle Kürt kimliğinin açıkça zikredilmesinin talep edilmediği, yeni bir vatandaşlık tanımı çerçevesinde etnisiteden arındırılmış bir anayasa metnini kabul ettiklerini ifade etti. Öte yandan aynı anayasanın 'statü' meselesine cevap getirmesi, yani Kürtlerin "halk olarak hangi haklara sahip olduklarını" ve bu hakların "nasıl güvenceye alınacağını" tespit etmesi gerektiğinin de altını çizdi.

Tuğluk'un üzerinde durduğu diğer konu ise kullanılacak yöntemin ilkesel temeline ilişkin olup, yine iki parçalı olarak ele alınabilir. Birincisini, müzakerelerin dayanması gereken genel prensipler olarak tanımlamak mümkün. Buna göre, öncelikle kullanılan dile dikkat edilmeli ve zorlama tanımlardan vazgeçilmeli. Tuğluk dilin farklı kesimlerce farklı anlaşıldığına işaret ederken, birçok insanın iyi niyetle kullanabileceği bir terminolojinin Kürtlerin kulağına 'tasfiye' içerikli bir söylem olarak yansiyabileceğine dikkat çekti. Bir diğer nokta ise iki taraf arasındaki görüşmelerin saygınlığı olan kişilerden oluşmuş siyasî heyetlerce yapılması ve Öcalan'la olan görüşmenin de bu kıstasa uyması gerektiği idi.

Müzakere yönteminin pratik adımlarına ilişkin olarak da Tuğluk, Habur sonrasında ortaya çıkan güven sorununun tamiri için önerilerde bulundu. Bunlar yeni olmamakla birlikte, PKK/BDP kanadının isteklerinin oturmuşluğunu gösterdiği ölçüde anlamlıydı. Dağdan inmenin ancak PKK'lılar siyasî hayata katılabilirse mümkün olabileceğini belirten Tuğluk, bunun altyapısının "içeriği ve kapsamı 'genel af' olan bir adımın atılması... KCK davasının düşürülerek tutukluların serbest bırakılması... ve seçim barajının kalkması ile" sağlanabileceğini söyledi.

Nihayet Tuğluk, Öcalan ile yürümekte olan görüşmelerin netice verebilmesi için gerekenleri de açıklıkla ortaya koydu: Görüşmeler düzenli yapılmalı, oyalama olmamalı, görüşmeciler tümüyle sivillerden oluşmalı ve sabitlenmeli, görüşmeleri sabote edici eylemlerden kaçınılmalı...

Bu arada Tuğluk'un rapora eleştirisi de vardı... MHP'nin görüşünün alınmamasını, çözüm yolunda bir eksiklik olarak tanımladı.

Tuğluk'un TESEV raporu üzerine değerlendirmesinin Kürt meselesinin çözümü için kafa yoran herkes tarafından detaylı olarak bilinmesinde büyük yarar var. Çünkü nihayet devletin ve hükümetin karşısında, ne istediğini bilen ve bunu söyleyen bir Kürt siyaseti olduğu gibi, talep edilenler de hem müzakereye imkân tanıyan, hem de ülkenin demokratikleşme sürecini besleyebilecek önermeler. Gündem her ne kadar tıkanmışlığı ima etse de, bu toplum çözüme büyük ölçüde hazır ve çözüm de her iki tarafın birbirini 'duymasıyla' mümkün olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendi suladıkları bataklığa doğru

Etyen Mahçupyan 2011.07.03

Siyasetin çözüm üretme sanatı olduğu sıkça söylenir. Bu idealist tanımın gerçekliğe farklı bir yansıması da var: Siyaset, siyasi aktörlerin çözülme alanıdır.

Çünkü siyaseti yönetmek bazen bıçaksırtı bir nitelik taşır ve böyle kritik dönemlerde siyaseti yönetemeyenler siyaset tarafından yönetilerek çözülmeye doğru giderler. Daha birkaç gün önce bu köşede AKP'nin siyaseti yönetme zorunluluğundan söz etmiştik. Ama iktidar partisinin muhalefetten yana gerçekten olağanüstü bir kısmeti var. Nitekim CHP'nin yarım boykot kararı, siyaseti yönetme açısından öylesine büyük bir zaafa işaret ediyor ki, şu anda seçim olsa herhalde AKP oyu rahatlıkla 55'i bulur. Bu durum iktidarın sorumluluğunu ortadan kaldırmıyor, ama onları büyük ölçüde rahatlatıyor. Dahası söz konusu 'boykot' devam ettiği ölçüde siyasetin konusu CHP olacak ve bu partinin içerden dinamitlenmesine doğru gidilecek. Böylece AKP'yi devirmek üzere rejimin bel bağladığı parti, herkesin gözü önünde kendi intiharına doğru ilerleyecek ve belki de bunu artık kimse yadırgamayacak.

Oysa CHP'nin çıkış noktası muhakkak ki kendilerince belirli bir sağlamlık taşıyordu. Gerçi işin mantığında daha baştan bir gariplik vardı: Geçmişte Erdoğan'ın siyasete taşınması ile bugün Haberal ve Balbay'ın milletvekili olabilmeleri arasında paralellik kuran Kılıçdaroğlu, bunun Meclis'te olabildiğini unutmuş gözüküyordu. Öte yandan herhalde ideolojik açıdan güçlü bir muhalif söylem geliştirdiklerini düşünmüşlerdi. Buna göre 'arkadaşların' yemin etme hakkı gasp edilmişti ve bunu yapan da "iktidar mensuplarının çıkar ve isteklerine göre" karar veren yargıçlardı. Yürütme ile yargıyı özdeşleştiren CHP söylemi, demokratik tepkisini ise yasamaya katılmayarak veriyordu. Diğer bir deyişle yasama da yürütme ile özdeşleşmiş, bir tek parti tahakkümüne ulaşılmıştı. Bunun 'demokrasi' olmadığı açık olduğuna göre CHP'nin boykotu da ancak bir demokrasi ve özgürlük mücadelesi olarak adlandırılabilirdi.

Fazlasıyla yüzeysel ve demagogik olmakla birlikte, bunun birçoklarına işe yarayacak bir siyasi söylem gibi gözüküğünü anlıyoruz. Ne var ki alınacak sonuç tamamen AKP'nin ne yapacağına bağlı. CHP'yi kurtaracak tek yol, iktidarın gerçekten de herkesi hiçe sayarak başına buyruk gitmesi, önüne konan 'sivil vesayet' imkânını kullanmaya kalkması. Ama AKP yönetiminin 'akılsız' olduğuna dair bugüne dek herhangi bir işaret olduğu söylenemez. Hükümet işbirliği ve konsensüs arayışının kendi hanesine yazılan puanlar olduğunu biliyor. Eğer örneğin anayasa ve Kürt meselesinde AKP uzlaşmaya açık bir tutum ortaya koyarsa, buna icabet etmeyenlerin seçmen nezdinde anlamsızlaşacakları ve siyaset üretimi açısından gayri meşru hale gelecekleri açık.

Dolayısıyla CHP aslında kendi kaderinin dizginlerini AKP'nin eline vermiş gözüküyor. Anamuhalefetin bile kaderinin hükümetin elinde olması ise herhalde tarihsel bir ironi olarak okunmalı. Çünkü bu durum, rejimin sahiplerinin halkın temsilcileri karşısında teslim olmasını, yenilgiyi kabul etmesini ifade ediyor. Görünüşte bir savunma ve mücadele var... Yüzeysel bir bakışla, CHP direniyor... Oysa bu mücadele ve direnmenin niteliği, CHP'yi siyaseten paralize ederken, bu konumunu siyasallaştırarak ayakta kalmaktan başka çaresi olmayan bir partiye dönüştüğünü de kanıtlıyor. Cumhuriyet'i kuran, Meclis'i hayata geçiren partinin bugün Meclis'e girmeyerek 'siyaset' yaptığını sanma noktasına gelmesi, kendi başarısızlığının tescilidir. Eski rejimin taşıyıcı aktörü, demokratik siyasetin kendisine göre olmadığını itiraf ederek, kendince bir 'büyük çatışma' ortamı yaratmaya çalışıyor.

Ne var ki toplum CHP'nin bıraktığı yerde değil... Belki farklı bir ortamda partinin bu gerçeği idrak etmesi ve kendi içinde yüzleşerek dönüşmesi mümkün olabilirdi. Ama ulusalcılıkla zehirlenen bir CHP'nin bu adımı atması son derece güç. Çünkü ulusalcılık onlara Kemalist kökenlerinin ihya edilmesi gibi geliyor, içi boşalmış olan kimliklerine bu sayede özsuyu verildiğini hissediyorlar. İdeolojik boşluk içinde savrulmaları, AKP karşısındaki eziklikle de birleşince, önlerindeki ulusalcı 'davete' kaymalarını doğallaştırıyor.

O nedenle CHP'liler topluma zaaf mesajı veren ve birçoklarının ancak 'gülünç' kelimesiyle adlandırabilecekleri tutumlarının bir tür kahramanlık ve dirayet örneği olduğunu sanıyorlar. Şimdi her geçen gün bu 'gülünçlüğü' kendilerinin de hissedecekleri bir sürece giriyoruz. Bu utancın üzerini örtmek üzere, daha da keskinleşmek

zorunda kalacaklar ve toplumun hüznle gülümseyen gözlerinin önünde, kendi suladıkları bataklığın içine doğru yürüyüşlerine başlayacaklar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Galip Ensarioğlu'nu duymak...

Etyen Mahçupyan 2011.07.06

Kürt meselesinin çözümü, kimliğin eşit kabulünü ima eden haklı kültürel taleplerin karşılanmasının ötesinde, PKK'nın silahlı mücadelesinin de bitmesini gerektiriyor.

Bu ise PKK'yı muhatap alan bir müzakere süreci demek ve nitekim devlet yetkilileri zaten yıllardan beri hem Öcalan'la hem de Kandil'le görüşmekte. Oysa bütün bu süreç boyunca özellikle hükümet yanlısı medya PKK'ya terörist, Öcalan'a 'bölücübaş' demeye devam etti ve kendisini geleceği olmayan bir pozisyona tıkadı. Şimdi yeni bir durum var... Kürtleri PKK ile özdeşleştirmek mümkün olmasa da taleplerin büyük ölçüde aynı olduğunu ve zaman içinde PKK'nın genel Kürt kamuoyunun pozisyonuna doğru kaydığını görmekte yarar var. Öte yandan devletin tavrı ve zihniyeti değişmediği sürece, PKK'nın genel Kürt algısında bir tür 'dokunulmazlık' sahibi olması da kimseyi şaşırtmamalı. Bugün Kürtlerin önemli bir kısmı belki PKK'nın yöntemini onaylamıyor ama bu yöntemin değişmek üzere olduğunu ve devletin tutumunun bu açıdan hayatiyetinin farkındalar.

Önümüzdeki süreçte en önemli rollerden biri de muhakkak ki iktidar partisinin Kürt milletvekillerine ve üyelerine düşecek. Bu açıdan Cengiz Çandar'ın yazdığı TESEV raporunun tartışıldığı panelde AKP milletvekili Galip Ensarioğlu'nun katkısı son derece ufuk açıcı ve öğretici oldu. Ensarioğlu'na göre Kürt meselesinin müsebbibi, geçmişte Ermeni ve Süryani halklarına reva görülen örgütlü ve sistematik eylemleri yapan İttihatçı zihniyet ve siyasetten başkası değil. Bu bakışın uzantısını günümüzde yargı başta olmak üzere birçok yerde gördüğümüze işaret eden Ensarioğlu, analizine bir uyarı ile başladı: "Çözüm sürecinden kopamayız, çünkü bunlar zaten çözüm olmasın diye yapılıyor. Çözümü engellemeye çalışan güçler basit güçler değil... Kaybetmek üzere olanlar çok tehlikelidir. Ellerindeki gücün tümünü kullanırlar."

Ensarioğlu'nun bu yaklaşımı siyasetin nerede aranması gerektiğini de söylüyor. Tarihin garip tecellilerinden biri olarak, rejime karşı silahlı mücadele yürüten bir örgüt, bugün aynı rejimin demokratikleştirilmesi açısından bizzat iktidarın yeni sahiplerince muhatap alınacak bir aktöre dönüşüyor. Bu noktada Ensarioğlu'nun yaptığı üç tespit, birlikte ele alındığında tüm meseleyi açıklıkla ortaya koyuyor: "PKK mücadelesi bir isyandır ama bölücü bir isyan değil, haksızlığa karşı bir duruştur... Bu süreçte terör sebep değil, sonuçtur ve PKK ile Kürt sorununu birbirinden ayrılmaz hale getirmiştir... Öte yandan Öcalan ve PKK, çözüm açısından olmazsa olmaz unsurlar olmakla birlikte, muhatap tüm Kürt halkıdır." Karşımızda PKK'nın şiddet siyasetini onaylamayan ama onu yaratan zemini anlayan ve buradan hareketle hem o siyasetin değişebilirliğini hem de söz konusu siyasetin PKK'yı da aşacağını söyleyen bir bakış var. Bu yaklaşım PKK'nın da kendi içinde ve Kürt toplumu ile ilişkisinde demokratikleşebilmesinin imkanlarını sunuyor.

Nelerin olması gerektiğine ilişkin olarak AKP'li olmanın getirdiği bir farklılık yok: Etnik olmayan bir vatandaşlık tanımı yapılması, temsilde adaleti sağlamak üzere barajın kalkması, yerel yönetimleri güçlendirecek bir reformun hayata geçmesi... Bu noktada Ensarioğlu'nun her iki tarafa da uyarısı var: Eğer PKK tarafı 'demokratik özerkliği' bir proje olmanın ötesine götürüp zorunlu şart haline getirirse, bu çözümün önünde takoz olur... Öte

yandan eğer devlet tarafı bugünkü taleplere cevap vermezse beklentiler daha da yükselir ve çözüm olanağı kaybolur. Kısacası Ensarioğlu çözümün ancak bu nesilde gerçekleşebileceğini, aksi halde olayın ayrılmaya doğru gideceğini ima ediyor.

Çözüm açısından psikolojik zorluk içeren alanlar olarak ise anadilde eğitim ve PKK'lıların dönmesine işaret eden Ensarioğlu, eğitim konusunda dünya örneklerinin emsal alınabileceğini, PKK'nın siyasete girmesinden ise korkulmamasını önerdi. Bu noktada kullandığı bir cümleyi tekrarlamakta yarar var: "PKK'nın siyasallaşmasından değil, siyasetin PKK'lılaşmasından korkun!"

Nihayet çözümün yöntemine geldiğimizde, Ensarioğlu beş madde halinde zihni bir yol haritası sunuyor: Birincisi karşılıklı açık olmak ve birbirine güven vermek, ikincisi şiddete maruz kalanın PKK olmasından hareketle örgütü muhatap alarak ikna etmeye çalışmak, üçüncü olarak silah bırakmayı bir önşart olarak öne sürmekten vazgeçmek ve bunun nasıl olacağını, PKK'ya nasıl garanti verilebileceğini araştırmak, dördüncü olarak çabuk davranmak ve mahalli seçim ortamına girmeden kritik yolu aşmak, nihayet beşincisi siyasi geleceği riske atmaktan çekinmemek... Ensarioğlu bu son nokta ile tüm siyasetçilere hitap ederken "herkes bu eşiği geçmeli" dedi.

Ensarioğlu'nun içgörüsü siyaseti aşıyor. İtiraf etmek lazım ki, bugün önündeki eşiği aşmakta en fazla zorlanan kurumlardan biri de medya. Çözüm ise kolaycılığı bırakıp, toplumsal sorumluluğu taşımayı gerektiriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Meselenin ruhu

Etyen Mahçupyan 2011.08.25

Yaklaşık bir ay öncesine gidelim... Öcalan'ın 'barış komisyonu' kurulması konusunda hükümetle anlaştığını ve kendisinin de bu çalışmanın parçası olacağını ilan ettiği günlere.

Hükümet bu konuda hiçbir şey söylememiş, söz konusu komisyonun kurulmasını açıkça savunmasa da, gerçek olmadığını ilan etmeyerek dolaylı yoldan süreci sahiplendiğini ortaya koymuştu. Bu nötr bir tutum değildi... Çünkü 'nötr' kavramı beklentilerle bağlantılıdır ve Kürt meselesinde herhangi bir T.C. hükümetinin 'doğal' tavrının Öcalan'ı yalanlamak olması beklenir. Oysa AKP yönetimi sustu ve klasik devlet tavrının ötesine doğru bir adım attı. Medyadaki ortam son derece olumluydu. Herkes silahların susması yönünde yayın yapıyor, şahin tavrı ciddiye alınmıyordu. Eğer tam da o noktada ordu Kandil'e bomba yağdırsaydı, acaba bunu nasıl karşılardık? O zamana kadar hükümeti destekleyenler dahil hemen herkes bu eylemin barış sürecini sabote ettiğini, ayrıca ahlaken yanlış olduğunu söylemeyecek miydi? O noktadan sonra Kürtlerin bu devlete uzun süre güvenmeleri mümkün olmayacaktı ve kimse de Kürt siyasetçileri bu yüzden kınayamayacaktı.

Gelelim yaşadığımız gerçeğe... Öcalan'ın açıklaması günlerinde PKK üç kişiyi kaçırdı ve hükümeti 'bir şeyler' yapması için tahrik etmeye çalıştı. Olmadı, yedi kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırı yaşandı. Aynı gün BDP tek

tarafli 'demokratik özerklik' ilan etti ve nihayet Çukurca pususu yaşandı. Diğer bir deyişle PKK, barış sürecini sabote eden ve aynı zamanda ahlaken yanlış bir tutum sergiledi. Bu tutumun, hükümetin Öcalan'ın 'barış komisyonu' açıklamasından hemen sonra Kandil'i bombalamasından hiçbir farkı yok. Ne var ki hükümet bu yola girmedi... Ancak 'çözüm' isteyen, 'barış' peşinde olduğunu söyleyen Kürt siyaseti gözünü kırpmadan aylarca süren olumlu temasları berhava eden bu adımı atabildi.

Bunun nedenleri üzerinde durulabilir. Büyük stratejilerin ardına gizlenerek içine düşülen ahlaki zaaf gizlenebilir. İsteyen tarihe dönerek Türk devletinin bugüne dek yaptığı uygulamaları yeniden gündeme getirerek Kürt siyasetini dokunulmaz kılmaya çalışabilir. Ya da AKP hükümetinin seçim sonrasında hiçbir reform adımı atmadığından dem vurabilir. Ama bu yaklaşımlar ahlaki zaafın derinleşmesinden başka bir şey ifade etmez. Çünkü söz konusu gerçekler şu an sergilenen siyasetin gerekçesi olamaz. Türk devletinin ne yaptığı, geçmişte olan biten belli... Kürtlerin kimlikel haklar konusunda tereddütsüz haklı oldukları açık. Ancak çözüm süreci ve zamanlama karşılıklı ve birbirini tamamlayan siyaset stratejilerini gerektirir. Kimin haklı olduğundan bağımsız olarak, eğer taraflardan biri çözüm istemiyorsa, hiçbir çatışmadan barış çıkmaz.

Öcalan'ın 'barış komisyonu' açıklamasının hükümetçe sessizlikle karşılanması 'karşılıklı ve birbirini tamamlayan' bir yol haritasının mümkün olmakla kalmayıp, ilk taşının konduğunu gösteriyordu. Nitekim daha sonra bu haritanın Öcalan'ın ev hapsine çıkmasını ve daha faal olabilmesini de içerdği anlaşıldı. Diğer bir deyişle Kürt siyasetinin zaten uzun zamandır istediği şey oluyordu ve 'devlet' kendisini buna hazırlamıştı. PKK eylemleri bu yol haritasının bilerek baltalanmasıdır. Ardında Öcalan'dan uzaklaşma veya Suriye'nin taşeronluğu türünden nedenler olabilir ama bunların hepsi meselenin 'ruhunu' es geçen açıklamalar. Çünkü görünür veya söylenebilir neden ne olursa olsun ortada ahlaki bir durum var ve meseleye 'ruhunu' veren de o: Kürt siyaseti Kürtlerin kültürel haklarını alabilmeleri ve kendi siyasi alternatiflerini üretebilmeleri için yürütülen bir mücadele. Kısacası özgürleşmenin sınırlarını genişletmeyi temel hedef olarak koyan, devlete baskıcı, otoriter tutumu nedeniyle karşı çıkan bir hareket. Yani evrensel bir doğruyu savunuyor ve o evrensel doğrunun ima ettiği haklardan mahrum olmasını siyasetinin gerekçesi yapıyor. Anlayışsız bir devletin varlığında bu siyasetin şiddete uzanmasının 'hoş görülmesinin' nedeni bu. Ancak söz konusu özgürlük alanını açmaya hazırlanan ve bizzat muhalif hareketin lideriyle uzlaşma arayan bir devletin varlığında, barışı baltalayan her girişim açıkça ahlaksızlıktır. Ve ahlaki zeminini yitiren bir muhalif hareket, çıkış noktasında ve halen ne denli haklı olursa olsun, 'ruhunu' da yitirir. Çünkü varlık nedenine aykırı hareket ederek, aslında o zamana kadarki mücadelesinin de sahte olduğu kanısını yaratır.

Kürt siyaseti bugün kaygan bir zeminde irtifa kaybederek manen düşüyor. Kandil bombalamasının sonucu bunun yanında son derece önemsiz. Devletin yeniden şiddete dönmesini eleştirmek, daha yaratıcı ve demokrat bir çizgi tutturmasını istemek meşru... Ama sorun şu ki, PKK'nın bu siyasi adımı daha 'iyi' bir muhatap hak etmediğini gösteriyor. Kürt siyasetinin hızla ahlaki bir zemine dönmesi gerek ve maalesef henüz bu bilinci göremiyoruz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namerdin helal sütü

Etyen Mahçupyan 2011.08.28

-Koşaner'in internette kamuoyuna sunulan kaseti, askeri yetkililerin kendilerini en çok ilgilendiren konuda bile hâlâ durumu idrak edemediklerini ve kontrolü ne denli kaybettiklerini anlamadıklarını gösteriyor.

Askeri en çok ilgilendiren, 'hayati' konu, yanlış askeri kararların alınması veya bunların toplum tarafından bilinmesi değil. Hatta bu yanlışların sızması da değil. Sonuçta bunların hepsi 'performans'... Bir şekilde açıklaması yapılır ve uygun bir konjonktürde zararlar telafi edilebilir. Ama bunu gerçekleştirebilmek için 'sağlam', ideolojik ve siyasi bütünlüğe sahip bir yönetim kademesine sahip olmak gerekir. Oysa yaşanan her olay bu kadronun eridiğini gösteriyor. Nitekim Koşaner konuşmasında şöyle demiş: "Bir de maalesef içimizde helal süt emmemiş arkadaşlarımız da çıktı. Maalesef onu da bulamıyoruz."

Bilgi sızdıranların bulunamaması bu kişilerin artık ideolojik ve siyasi olarak da ordu 'geleneğinden' uzaklaştıklarını gösteriyor. Koşaner'in bu konuşmasının sadece belirli ve güvenilir ordu mensubu karşısında yapılmış olması gerektiğini dikkate alırsak, komuta kademesinin de hızlı bir ideolojik erime içerisinde olduğunu öngörebiliriz. Ancak Koşaner'in bu cümlesindeki en ilginç nokta, muhakkak ki 'helal süt' metaforu. Koşaner'e göre askerin hatalarının kamuoyuna çıkmasına aracı olanlar 'helal süt emmemiş' kimseler. Anlaşılan asker açısından 'helal süt emmek' orduyu toplumdan, askerin çıkarlarını vatandaşın çıkarlarından daha üstün tutmayı ima ediyor. Diğer bir deyişle 'helal süt' emmiş olmak, açıkça yalan söylemeyi, toplumu kandırmayı gerektiriyor. Burada epeyce kendine özgü bir etik anlayış görüyoruz... Otoriter zihniyetin bariz bir dışavurumu olan bu anlayış, kendisini ontolojik olarak doğru ve üstün gören bir kurumun, korunmak ve gücünü sürdürmek üzere her türlü etik dışı aracı kullanmayı meşru bulduğunu ortaya koyuyor. Yapılan iş ahlaka aykırı olarak algılanmıyor, çünkü 'ahlak' ancak askerin mutlak üstünlüğünü kabul ettiğiniz andan itibaren oluşuyor. Böylece nasıl siyaset üstü bir ordunuz varsa, aynı şekilde 'ahlak üstü' de bir ordunuz oluyor. Sonuçta 'ahlaklı' asker, doğruyu savunan biri olmaktan çıkıp, ordu için doğru olanı savunan ve bu uğurda 'doğal' olarak yalan söyleyen biri haline geliyor.

Bunun basit adı yozlaşmadır ve Türkiye'nin ordusu Cumhuriyet'in öncesinden başlayan bir süreç içerisinde bu hastalıktan muzdarip. Nitekim Koşaner 1. Ordu'daki seminerin içeriğinden şikayetçi değil... Seminerin tutanaklarının tümüyle imha edilmesine ve kendilerinin içerik konusunda bilgisiz bırakılmalarına da itiraz etmiyor... Şöyle diyor: "Bizi üzen taraf... Seminerle ilgili neyimiz var neyimiz yok çaldırmışız. Esas rezalet bu!... Balyoz'un hikâyesi bu!" Koşaner için 'balyoz' bir darbe girişimi, hukukun ihlali değil. Onlar açısından darbe girişimleri zaten hukuk ihlali anlamına da gelmiyor, çünkü asker aynı zamanda 'hukuk üstü' olan da bir teşkilat. Kendi hukukunu yaratarak ve hatta o çerçevede yazılan 35. Madde gibi maddelerin bile özünde sadece şekilsel olduğunu içselleştirerek siyaseti yöneten bir teşkilat... Dolayısıyla asker için 'balyoz', toplum karşısında yaşadıkları zafiyetin adı. Bu nedenle de askerin yaşadıklarından bir şeyler öğrenmesi pek kolay değil. Her yaşanan onlara kendi zaaflarını hatırlatıyor ve reform yönünde değil, aksine içe kapanarak refleks verme ihtimalini güçlendiriyor.

Ordunun reformu bu kuruma atfedilen ideolojik üstünlüğün kırılmasıyla yaşanacak. Bu ise sadece siyasetin becerebileceği bir şey değil. Çünkü bu ülkede yozlaşmanın temeli devlet/millet bütünlüğü kavramıyla ilişkili ve halen epeyce yaygın bir anlayış. Söz konusu bütünlük, milleti homojenleştirmekle kalmıyor, devleti de bir sabite üzerinden tanımlamayı gerektiriyor. Siyasetin oynaklığı ve değişkenliği karşısında devletin ordu tarafından temsili ve milletin 'Türk' niteliği bir araya geldiğinde ise, ordu 'Türklüğün' taşıyıcısı ve sözcüsü haline geliyor. Bu konumun siyaset, ahlak ve hukuk üstü olması çoğu kişiye yadırgatıcı değil... Çünkü geçmişten kalıntı, ruhlara işlemiş bir beka sorunu var. Ama ordunun gücünü ve yozlaşmasını tetikleyen unsur bu beka meselesinin, özgüveni olmayan, küçüklük kompleksi aşılanmış bir toplum yaratılması ve ona 'millet' denmesiyle desteklenmiş olması.

Bugün ordunun gizli çamaşırlarının bir çorap söküğü gibi dökülmesinin ve reform yolunun açılmasının tek bir nedeni var: İçi boş 'millet' kavramını topluma dönerek yeniden oluşturmak isteyen, özgüveni giderek artan ve böylece 'beka' hayaletinin anlamsızlığını fark eden yeni bir toplumsal sentezin aktörleşerek ortaya çıkması.

Galiba herkesin şu soruyu kendisine samimi olarak sorması lazım: Koşaner "maalesef namerdin eline malzeme verdik. Tüm planlar tüm teferruatıyla milletin elinde şimdi" derken acaba 'namerd'den kimi kastediyordu? Planları yayınlayan gazeteleri mi? Yoksa elinden kaçmakta olan 'milletin' kendisini mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Korku

Etyen Mahçupyan 2011.08.31

Zihniyet değişimleri yüzyıllara yayılan büyük dalgalardır. Yeni zihniyetin takipçileri ve savunucuları ortalıkta olsa da, bunun 'doğal' bir anlayışa evrilmesi ve kurumsal yapıya egemen olması nesiller alır.

Öte yandan zihniyet değişimi süreci içinde ideolojilerde ve genel algıda radikal kırılmalara sıkça rastlanır. Her ideoloji veya inanç sistemi, gelmekte olan yeni zihniyeti 'hisseder' ve ona adapte olmaya çalışır. Ancak henüz toplum olamamış, kendi kimliğiyle ve geçmişiyle yüzleşememiş halklarda bu süreç muhakkak ki epeyce uzun ve sıkıntılı olacaktır.

Türkiye de bu kategoriye giriyor. Osmanlı'dan devralınan cemaatçi yapı Cumhuriyet'le birlikte çözülmek bir yana, ideolojik olarak kategorize edilerek pekiştirildi. Devletin kurucu ilkesi olan laiklik, cemaat üreten ve başka cemaatleri kamusal alan dışında tutan, iktidar oluşturucu bir unsur olarak kullanıldı. Aynı şekilde, yine kurucu ilke olan Türklük, bir 'millet' yaratırken, diğer etnik kimlikleri asimilasyon veya yok sayılma durumu ile karşı karşıya bırakan bir iktidar meşruiyeti üretti. Dolayısıyla bu Cumhuriyet'in harcı baskı, dışlanma, çatışma ve bunları besleyen karşılıklı gizli öfke ile karıldı.

Bu durum, zihniyet değişim dönemlerine çok kolay adapte olabilecek bir sosyolojik zemine işaret etmiyor. Toplumsal bütünselliğin yokluğu, her değişimin belirli cemaatlerin lehine veya aleyhine olacağını, dolayısıyla direnç yaratacağını söylüyor. Dahası, bu cemaatlerin bazıları Cumhuriyet'in kurucu ilkelerini bayraklaştırmış olanlar ve değişimin tam da bunları vurma ihtimali çok daha fazla... Böylece zihniyet değişiminin, toplumun geniş kesimleri ile devlet ve onun çeperindeki cemaatsel yapı arasında bir çatışmaya dönüşmesi ihtimali yükseliyor ve bu sürecin niçin çok uzun sürebileceğini de açıklıyor.

Mesele değişime uyup uymamak, değişimin ima ettiği yeni normların doğru olup olmadığına inanmak değil... Nitekim bugün örneğin demokratik normlar çok yaygın olarak 'doğru' kabul ediliyor. Bunların 'kötüye kullanımına' karşı çıkılsa da, kendilerine karşı çıkan neredeyse yok. Asıl mesele değişimin ima ettiği kaybın nasıl taşınacağı... Türkiye'de halen yaşanmakta olan değişim, bizatihi devletin ve Cumhuriyet'in yeniden 'kurulmasını', yani eski biçimiyle reddedilmesini ima ediyor ve bu hiç de hafif bir travma değil.

Ancak sorun bununla da sınırlı kalmıyor... Çünkü Türkiye'de devlet ve Cumhuriyet, aynı zamanda toprak, egemenlik, bağımsızlık, kimlik, korunma, güvence demek. Devletin niteliğinin değişmesi bu muhkem dünyanın duvarlarını indirirken, insanları da güvencesiz bırakacak ve onları yüzleşilememiş korkularıyla karşı karşıya getirecek...

MetroPoll şirketinin geçen aylarda gerçekleştirdiği bir anketten öğrendiğimize göre, insanlar demokrasi denince esas olarak 'özgürlük' anlıyorlar, yapılacak anayasanın vatandaşı koruması gerektiğini (yüzde 70), yargının görevinin ise bireyi korumak olduğunu (yüzde 77) söylüyorlar. Ayrıca ordunun sivil denetim altında olmasını isteyenler de, partilerin kapatılmasını yanlış bulanlar da yüzde 53'le yarıdan fazlasını teşkil ediyor. Ama örneğin seçim barajı aynen kalsın diyenler kaldırılmalı diyenlerin iki misli, anayasanın değiştirilmesi teklif edilemeyen maddelerinin aynen kalmasını isteyenler yüzde 54, düzen ve güvenlik nedeniyle demokrasiden taviz verilebileceğini düşünenler yüzde 52... Bazı durumlarda ordunun yönetime el koymasına olumlu bakanlar ise hâlâ yüzde 39.

Bu tablo, değişim gereğini anlayan, kendisini bu yönde zorlayan, yeni normların üstünlüğünü teslim eden, ama iş uygulamaya geldiğinde iç dünyasındaki korkunun yarattığı şüphelere kapı açan bir toplum resmediyor. Daha detayda bu şüpheli yaklaşımın bütün kimliklere yayılmakla birlikte, 'devletçi' kimliklerde ve örneğin CHP/MHP seçmeninde çok daha yoğun olduğunu görüyoruz. Bu ise değişime uyum sürecinin bir siyasi ayrışma ve çatışma şeklinde yaşanacağını, ayrıca klasik devlet yapısının 'kaybeden' tarafta olmasının bu çatışmayı daha da müdaneasız hale getirebileceğinin belirtisi...

Korku bu ülkenin hamurunda var... Sanki özellikle Cumhuriyet algısının içine yerleştirilmiş ve bu sayede halkın devlet ekseninde ve bürokratik nezaret altında vatandaşlaşması sağlanmış. Korkunun yaşanabilir kılınması da ordunun vesayeti sayesinde mümkün kılınmış. Bu nedenle vesayetçilik sadece bir siyasi pozisyon değil... Psikolojik bir durum.

Yıllar önce bir toplantıda İlkey Sunar'ın söylediği gibi, "ordu bizim korkularımızın cisimleşmiş hali". Ve artık kendimizi korkulardan, orduyu da korku bekçiliğinden kurtarmak gerekiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devletin 'Kürt siyaseti'

Etyen Mahçupyan 2011.09.01

Bir süre önce Erdoğan "Kürt sorunu yoktur, Kürtlerin sorunları vardır" dediğinde haklı eleştirilerle karşılaşmıştı.

Çünkü her şeyden önce Kürtlerin sorunları devletin bu topluluğa etnik kimlikleri nedeniyle yaptığı kısıtlama, haksızlık ve düpedüz zulümden kaynaklanmakta. Diğer bir deyişle devlet onları 'Kürt' olarak algıladığı için bütün bu sorunlar doğdu. Şimdi Kürtlerin kendi ortak kimliklerini bir kenara koyarak 'birey' haklarıyla yetinmelerini istemek ve beklemek, hem saygısızlık hem de gerçekçi değil. Ayrıca Kürtlerin temel sorunu olan dil 'bireye' değil, topluluğun kendisine ait bir değer ve ancak topluluk ölçeğinde yaşatıp geliştirilebilir. Dolayısıyla Kürtçenin özgürce kullanılması tek tek Kürtlerin meselesi olmanın epeyce ötesinde, o toplumun aidiyet duygusunun zeminini oluşturmakta.

Gelinen noktaya tarihsel açıdan bakıldığında bu tespit daha da pekişiyor. Türkiye Cumhuriyeti bir demokrasi olarak kurulmadığı gibi, vesayetçi yapısından da ancak bundan sonra kurtulma fırsatı yakalayabilecek. Bu tarihsel arkaplan, Kürtlerin tek tek asimile edilmesine, buna karşılık bir bütün olarak tüm kültürel haklarıyla birlikte yok sayılmalarına yol açtı ve ne devlet ne de çoğunluk 'Türk' toplumu bu durumdan gocunmadı. Dolayısıyla şimdi tek tek Kürtlerin Türklerle eşitlenmesi yeterli değil... Kürtlüğün de Türklükle eşitlenmesi gerekiyor.

Şiddet siyasetinin de işin esasına dönüldüğünde hem pratik hem de ideolojik açıdan devlet tarafından üretildiğini akılda tutmakta yarar var. Pratik açıdan bakıldığında geçmişte devletin şiddet kullanan bir Kürt siyasetini barışçı ve müzakereci olana tercih ettiği açık. Bu alanda devlet stratejisinin askerin uhdesinde kaldığını düşünürsek, şiddet tercihinin yapısal olduğunu ileri sürmek de mümkün. İdeolojik açıdan bakıldığında ise, devletin Kürtler açısından şiddeti işlevsel bir siyaset haline getiren bir ortamı bilerek zorladığını teslim etmek gerek. Türkiye Cumhuriyeti Devleti demokrasiyi içselleştiremediği ve kuruluştan gelen bölünme/parçalanma korkusunu atlatamadığı için, insanla toprağı bağdaştırabilen bir bakışa hiçbir zaman sahip olamadı. Farklılıklar müstakbel bir toprak kaybının habercisi olarak görüldü. Bunda gayrimüslimlere yapılmış olanların yaratmış olduğu ve yüzleşilemeyen vicdan azabını rasyonelleştirme arzusunun da payı var... Ayrılıkçılığın gerçek bir tehlike gibi gösterilmesi, muhtemel ayrılıkçılıkla suçlanabilenlerin tasfiyesini meşrulaştırdı. Böylece toprakla insan iki bağdaşmaz unsur haline geldi, çünkü topluma kimliğini veren topraktı. Askerin 'vatan' kavramına sıkı sıkıya tutunmasının nedeni, ülke sınırlarını ima etmesi değil, 'Türklüğün' toprakla bağlantılı kılınması, dolayısıyla toprağı koruyanın 'Türklüğü' yönetebilmesiydi.

Bu iki unsurun uyumu ise ancak bütün insanların bu toprağın ima ettiği kimliğe tabi olmalarıyla, yani asimile olmalarıyla mümkündü. Diğer bir deyişle devlet toprağın insana değil, insanın toprağı uyması tasavvuru üzerinde inşa edilmişti. Bu durumda devletin Kürtlere 'mesajı' basitti: Bir dönemler MHP'nin sloganı olan 'ya sev ya terk et', yani ya bize benzeyin ya da buradan gidin... Sorun Kürtlerin tam söze dökmeseler de, tarihsel miras olarak 'hem size benzemiyoruz, hem de buradan gitmiyoruz' demesiydi ve dolayısıyla da devlet açısından süreklilik arz eden bir çıbanbaşı olarak algılandı. Ancak Kürt siyaseti 1970'lerde görünür hale geldiğinde bu sorun devlet açısından daha da büyüdü. Çünkü devletin koyduğu sınırlar veri alındığında Kürtlerin önünde iki yol gözüküyordu: Ya buradan gitmek ve giderken toprak da götürmek, ya da burada kalmak ve farklı kimliğini hukuki zemine oturtmak.

Böylece T.C. Devleti kritik bir yol ayrımına geldi... Her iki çözüm de ona uygun değildi. Birinci yol Türkiye'nin küçülmesi, ikincisi ise bir demokrasi olmasıydı ve askerler her ikisine de karşıydılar. Kürtlerin asimile olmalarının mümkün olmadığı anlaşıncı, topraksız gitmelerini sağlamak üzere bir strateji gelişti. Kısacası Kürtlerin 'toprak isteyen' bir konuma oturması ve böylece devletin Kürt kimliğine ilişkin talepleri gayri meşru kılabilmesi istendi.

Bu amaçla diğer Kürt siyasetleri değil, PKK desteklendi... PKK'nın diğer Kürt siyasetçileri öldürmesine ses çıkarılmadı. Askerin bir bölümüyle PKK arasındaki ruh benzerliğinin geçmişi bu ortak yararcılığa dayanıyor. Kürt siyasetinin ayrılıkçılığa itilmesiyle paralel olarak, devlet bu siyasetin şiddet üzerinden oluşmasını da bizzat kendi şiddetiyle tetikledi. Ne yazık ki Kürtlerin içindeki öngörülü kişiler zaten tasfiye olmuştu ve böylece devletin davetini kabule hazır, şiddeti bayraklaştıracak bir anlayış Kürtleri kendi tahakkümü altına alabildi. Öyle ki bugün devlet demokrasi olmak isterken bile, Kürt siyaseti hâlâ vesayetçi ortamın kodlarından kurtulamıyor.

Burada kalmak ve kendin olmak artık mümkün... Üstelik Kürtler de bunu istiyor... Ama şiddet sürüyor. Çünkü alternatif yol demokrasi olmak ve aslında Kürt siyaseti de, aynen devlet gibi demokrasiyi yadırgıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt siyasetinin egosu

Etyen Mahçupyan 2011.09.04

Siyaset ancak çok gelişmiş demokrasilerde sıradan insanların uğraşı olabiliyor.

Orada bile siyasetçi gündelik hayatını resmi işinden kalın çizgilerle ayırmak zorunda ama en azından bu ikisi arasında bir denge var. O tür ülkelerde siyasetçinin kendi rolüne ilişkin algısı da daha mütevazı oluyor. Bu sayede hem karar mekanizmalarında farklı görüşleri dikkate alma becerisi gelişiyor, hem de başka yetenekli insanların önünü kesen hırstan uzak durulabiliyor. Oysa bizde siyasetçiler kendi işlerini bir tür 'seçilmişlik' duygusuyla birlikte gelen, neredeyse ilahi bir misyon olarak algılıyor. Sıkça tekrarlandığı üzere siyasete bir giren bir daha çıkamıyor, çünkü insanlar yeniden 'sıradanlaşmak', herhangi biri olmak istemiyorlar.

Demokrasinin gelişmediği ülkelerde siyaset ego üreten, kişiyi kendi gözünde 'havalandıran' bir meslek. Örneğin bugün 'ego' dendiğinde birçok kişinin aklına muhtemelen Başbakan'ın kulakları rahatsız edici bazı sözleri ve hitabet tarzı gelecektir. Öte yandan söz konusu 'ben önemliyim' duygusunun son derece yaygın olduğunu ve siyaset yapanların en alt kademelerine kadar indiğini günlük gözlemlerimizle biliyoruz.

Ancak demokrasinin gelişmesi kişilerin egolarının törpülenmesi ile gerçekleşmiyor. Ego törpülenmesi bir neden değil, sonuç... Yani demokrasi geliştikçe siyaseti daha mütevazı ve paylaşımcı bir uğraş olarak tasavvur eden nesiller geliyor ve onların siyaset yapma tarzı doğal olarak farklılaşıyor. Öte yandan o nesillerin gelişini doğaya bırakmak durumunda değiliz ve bu noktada en önemli unsur siyasi partilerin iç yapılanmalarında nasıl bir zihniyete sahip oldukları.

Demokrasiye giden yolda kritik etkisi olan bu zihniyet meselesi, özellikle ülkenin yapısal sorunları nedeniyle muhalefette olan partiler için daha da önemli. Çünkü iktidara yakın partilerin doğaları gereği fazla değişimci olmalarını bekleyemeyiz ve oradaki klasik ataerkil egonun devamlılığına hazır olmak durumundayız. Oysa devleti demokratik yönde dönüştürmeyi amaçlayan muhalefet partilerinin 'kurumsal egoyu' aşmaları beklenir. Genelde sayıca daha azınlıkta da olduklarını düşünürsek, demokrasiyi arzulayan muhalif hareketlerin atılan her olumlu adıma sahip çıkmaları, netice almayı kendi egolarının önüne koyması beklenir. Diğer bir deyişle, örneğin bugün Kürt meselesinin çözümü için birçok badireden, engelden geçmiş Kürt siyasetinin de, olumlu adımların atılmasını desteklemesi, bu adımların kim tarafından atıldığını önemsememesi beklenir. Çünkü bu alanda olumlu adımı kim atarsa atsın, açıktır ki onun asıl sahibi son kertede Kürt toplumdur.

Ne var ki bu tutum belirli bir özgüven gerektirir... Ancak özgüvenli bir muhalefet, olumlu adımları sahiplenme konusunda kendisini siyasetin 'üzerinde' konumlandırarak, iktidarın elini rahatlatacaktır. Bu duruş bir yandan daha mütevazı bir tutumu ima edecek, ama aslında söz konusu muhalefeti siyasetin gerçek proaktif aktörü kılacaktır. Çünkü atılan olumlu adım demokrasinin yeni sınırıdır ve muhalefet şimdi sırtını o sınıra yaslayarak iktidarın yine 'önünde' gidecek, meselenin asıl sahibinin kendisi olduğunu topluma gösterebilecektir.

Ancak eğer muhalefet özgüvene sahip değilse, bu doğal avantajından yararlanamaz. İktidara yarayacağı endişesiyle olumlu adımlara sahip çıkmaktan korkar. Hatta o olumlu adımları engellemeye bile kalkabilir. Özgüven eksikliğinin yarattığı boşluk ise 'kurumsal ego' ile kapatılmaya çalışılır. Bu bireysel egoya benzemez... Bireysel egoyu bir tür çiğlik olarak görebilir, gülüp geçebilirsiniz. Ama kurumsal egonun neden olduğu çiğlik magazin el bir unsur olmakla kalmaz, değişim dinamiğinin düzeyini düşürür. Bu ise, o ülkedeki siyasi dil ve tarzın aynı noktada kalmasını destekler. Dolayısıyla muhalefetin beklediği demokratikleşmeyi daha da öteler.

Kısacası, demokrasi isteyen bir muhalefet hareketinin düşük özgüvenle ve yüksek kurumsal egoyla davranması, bizzat kendi siyaset amacına ters bir dinamik yaratır. Kürt siyasetinde bu konuda sayısız örnek var... BDP yetkililerinin neredeyse her konuşmasında bu 'eksiklik' duygusunu satır aralarına sinmiş olarak bulmak mümkün. Örneğin BDP'liler Başbakan'ın 'inkar politikası bitti' demesinden rahatsız olabiliyorlar, çünkü bunu AKP'nin sağladığı bir sonuç olarak değil, kendi kazanımları olarak sunmak onlar için çok önemli... Yine aynı nedenle yemin boykotunu bitirmek psikolojik açıdan zor geliyor, çünkü kendilerinin parlamentonun parçası

olarak değil, sanki onunla eşdüzeyli bir muhatap gibi algılanmasını hayal ediyorlar. AKP'lilerin Burkey'ı davet etmesine bile bozuluyorlar, ama AKP'ye oranla BDP'ye herhalde daha yakın olan Burkey'ı kendilerinin niçin sahiplenmediklerini sorgulamıyorlar.

Kürt meselesinin çözümü BDP/PKK'nın siyaset yapmasını gerektiriyor ama onların yaptığı maalesef 'siyaset' değil. Onlar hâlâ kurumsal egoyu sağlam tutmanın, kendilerini önemli kılmmanın peşindeler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Solculuk ve Kürt siyaseti

Etyen Mahçupyan 2011.09.07

Cumhuriyet'in tek adam kûltünü yücelten otokratik karakteri, sadece vesayete dayanan bir rejim yaratmadı, söz konusu vesayet sayesinde kendine özgü bir aydın cemaati de üretti.

Cumhuriyet'in aydınları devlet sorumluluğu taşıyan, yönetime şükran duygusu içinde insanlardı. Tek parti dönemi, bu dar grubun kalıpcılığı içinde yaşandı. Ancak asıl ilginç durum bunun sonrasında... Çünkü çok partili, nisbeten özgürleşmiş demokratik süreçle birlikte, doğal olarak o zamana kadar dışlanmış olan kesimin kendi aydınları ile siyasete damga vurmaı beklenirdi. Ama öyle olmadı. Laiklik ve onun Kemalist versiyonunun ima ettiği pozitivizm, dindarları entelektüel hayatın dışında, bir tür 'gelişememiş' beyinler olarak tanımlıyordu ve İslami kesimin de bu algıyı değiştirecek itici ve taşıyıcı düşünürleri hiçbir zaman olmadı. Düşünür olarak çıkanlar ancak kendi sosyolojik ve kimliksel çevrelerinin içinde etkili oldular, dilleri evrenselleşemedi, dünyayla bağ kuramadılar ve sıradan insana hitap eden hikmetler serdetmekle kaldılar. Bu durum laik kesimdeki aydın kadroların özgüvenini daha da pekiştirdi. Dünya filozoflarını 'bilenler', çağın gereklerini kavrayanlar, yaşanan anı aşan analizler ve öngörüler yapanlar kendileriydi...

Öte yandan Kemalizm sınırlı ve sığ bir ideolojıydı. Oysa entelektüel dünya sol bakışın heyecan verici tartışmalarını yaşıyordu... Böylece laik kesim kendi içinden sol bir aydın muhalefeti çıkardı. Gerçi bu solun bir ucu her zaman Kemalizm'e dokundu ve laikliğin kamusal alanda dışladığı kimliklerin 'aydın' olma hakkı tasavvur dışı kaldı. Entelektüel açıdan hem iktidarın hem de muhalefetin aynı sosyolojik/kültürel kimliğe sıkışması, solculuğu İslami 'tehlike' karşısında Kemalizm'e yakınlaştırırken, ancak bu 'tehlikenin' olmadığı zamanlarda özgürlükçü kıldı.

Kısacası solculuk, birkaç bireysel tavır dışında, Kemalist laikliği yadırgamak bir yana 'son kertede' doğru buldu. Kemalizm'in devletçiliğini ise sosyalizan ve daha geniş olarak anti-kapitalist bir anlayışın içinde eritebildi. Tek sorun milliyetçilikle nasıl baş edileceğiydi ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde, milliyetçiliği destekleyen ve ona karşı çıkan iki tür sol ortaya çıktı. Bugün bunlardan birincisine ulusalcılık deniyor. Laik, milliyetçi ve devletçi bir sol... Diğer kanat her üç alanda da farklı bir tutum izliyor: Başörtüsüne özgürlük verilmesini istemesiyle laiklikten, katılımcılığı savunmasıyla devletçilikten ve Kürt kimliğinin haklarını desteklemesiyle milliyetçilikten uzaklaşıyor.

Ancak solculuk sadece bir tutum değil, aynı zamanda bir varoluş hali. Başka bir ifadeyle kişiye kimlik sağlayan bir nitelik... İnsanlar önce düşünüp, sonra bu düşüncenin ne kadar sol olduğunu sorgulamıyorlar. Aksine solun nasıl düşünmesi gerektiğinden hareketle pozisyon alıyorlar. Bu ise ideolojik çerçevesi olan bir cemaatleşmeyi ima ediyor. Çünkü solun açık bir ikilemi var: Ülkenin asıl muhalifleri onlar değil... Üstelik laiklik sayesinde

iktidarın bizzat parçası ve tarafı durumundalar. Ama kendi farklılıklarını da bir şekilde anlamlı kılmak ve aktörleşmek istiyorlar. Kısacası solculuk, aktivizme dayanan bir grup siyaseti olarak somutlaşıyor.

Söz konusu aktörleşme bir siyasi dile, gündelik anlamda aktivizmi taşıyacak bir ideolojik zemine muhtaç. Bunu bugünlerde otoriter laiklikten uzaklaşarak yapmak işlevsel değil, çünkü iktidarda AKP var ve sol bu iktidara karşı olmak 'zorunda'. İdeolojik zeminin devletçilikten uzaklaşarak üretilmesi de mümkün değil, çünkü bu ancak sınıfsal bir mücadele içinde anlamlı olabilirdi ve öyle bir ortam yok... Geriye milliyetçilik kalıyor ve üstelik o sorunun sahibi olan Kürtler muhalefet bile olmakta zorlanıyorlar. Dolayısıyla Kürt meselesi solculuk açısından münbit bir toprağı ifade ediyor. Mağdura sahip çıkan, onun adına konuşan, bu sayede devlete ve hükümete mesafe alan, böylece siyasi kimikleşme yaşayan bir solculuk, halen son derece popüler.

Ne var ki kendisini anlamlı kılacak siyaset arama eğilimi, 'özgürlükçü solun' en güçlü olduğu addedilen ilkesel yönünü giderek tahrip etmekte. Çünkü söz konusu ilkelerin en önemlisi şiddete karşı olma. Nitekim Kürt meselesinde devlet eleştirisinin dayanağı da bu. Ayrıca bu soldan kime sorsak, bize barış yanlısı ve şiddet karşıtı olduğunu, şiddetin siyaset ve barış yolunu tıkadığını söyleyecektir. Ne var ki Kürt meselesinin somutuna geldiğimizde tablo muğlaklaşıyor. Çünkü Kürt siyasetinin şiddet tercihi karşısında konum almak, sola siyaset alanı bırakmıyor, bizzat solcunun kendisini anlamsızlaştırıyor.

Eğer solculuk demokratlığın içinden üretilebilseydi, böyle bir açmaza girilmez, alınan konum siyasi kimliği yaralamazdı. Ama solun geçmişinde laiklik ve pozitivizm var... Oradan çıkacak bir cemaatçiliğin demokrat olması ise neredeyse imkânsız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haklı olmak yetmiyor

Etyen Mahçupyan 2011.09.08

Daha ziyade üniversite kökenli yorumcuların Kürt meselesine ilişkin olarak yazıp çizdiklerinde yararlanılacak birçok nokta oluyor.

Ama sanki bu yazılanlar meseleye tam da dokunmadan geçip gidiyorlar. Son derece doğru şeyler okuyoruz ama bunlar yaşadığımız gerçekliğe neredeyse hiçbir katkı sağlamayabiliyor. Çünkü doğruların nasıl üretileceğine dair adım atmak, önünüzdeki soruna daha yakından ve derinden bakmayı gerektiriyor. Yani hem toplumsal dinamiğin çoğulculuğu üzerinden hem de zihniyeti açığa çıkaracak şekilde... Bu ise standart bilimsel pratiğin zorlanmasını, onun dışına çıkılmasını ima etmekte.

Kürt meselesinde de kamuoyuna sunulan klasik bilimsel değerlendirme, bu sorunun demokrasi içerisinde karşılıklı müzakere ile ve rızaya dayalı ortak çözümler üretilerek halledilebileceği. Bu tamamen ve kesinlikle doğru bir tespit. Ne var ki bu tespitten hareketle ilerlemek pek mümkün değil. Belki bazı siyasi aktörlerin söz konusu tespitten etkilenecek tavrı değiştirecekleri ve yeni bir strateji geliştirecekleri umuluyor, ancak hayat bu şekilde akıyor. İnsanlar ideali görünce onun peşinden gitmedikleri gibi, aslında çoğu idealin ne olduğunu da zaten biliyor. İnsani çatışmaların temelinde bilgisizlik değil, iradi yanlış tercihler yatmakta ve bunu da zihniyete girmeden anlamak pek mümkün değil.

Böyle bir analiz, çözüme giden yolun sadece çatışan iki taraf veya fail ile mağdur arasındaki güç dengesine bakarak üretilmeyeceğini, aynı zamanda fail ile mağdurun zihniyetini de dikkate almak gerektiğini ortaya koyuyor. Çünkü herhangi bir tarafın hiçbir adımı, diğer tarafı seçeneksiz bırakmaz. Zihniyet çalışmaları her zaman ve her durumda önümüzde bir seçenekler yelpazesi olduğunu ve bizlerin zihni yapımıza göre onlardan birini seçtiğimizi söylüyor. Siyasi ve ideolojik olarak gözüken tercihlerimizin de ardında söz konusu siyasi veya ideolojik bakışı anlamlı kılan bir zihniyet yapısı var. Bu durumda 'çözüm' iki tarafın zihniyetinin ne olduğunu ve nasıl çalıştığını da irdeleyen, bu gerçekle yüzleşen bir yol haritası gerektiriyor. Çünkü hemen her zaman asıl engeller bu arkaplanda...

Öte yandan çatışmalı meselelerin çözümleri, iki tarafın farklılıkları üzerinde değil, benzerlikleri üzerinde durulmasını gerektiriyor. Ortak bir noktaya varmak, çoğu zaman o noktaya kadar nasıl müştereken yanlış yapıldığını ve aslında iki tarafın birbirine ne kadar benzediğini gördüğümüzde çok daha kolaylaşır. Ve Kürt meselesinde olduğu üzere, iki tarafın en büyük benzerliği de zihniyettir... Devlet de Kürt siyaseti de esas olarak otoriter bir yaklaşımı, kendi pozisyonunu diğerine kabul ettirmeyi ve bunu elindeki gücü sonuna kadar kullanarak yapmayı tercih etmekte. Diğer bir deyişle aslında iki taraf da barışı hak etmiyor... Tabii ki durumun asimetrik olması nedeniyle mağduru desteklemek daha meşru. Ama aynı mağdurun zihniyet olarak çözümü hak etmediğini de söylemek şartıyla.

Bilimsel konumdan hareketle çözüm önermesi yapanların bu alanda epeyce eksik olduğunu belirtmekte yarar var. Zihniyet dikkate alınmadığı zaman ise mesele daha da siyasileştirilmek durumunda kalınıyor. Kısacası, herhangi bir siyasi aktörün niçin o anki tercihinin sarıldığını anlamadan, kendisine 'doğru' olan söyleniyor. Böylece doğruyu seçmek sanki teknik bir meseleymiş gibi sunuluyor. Örneğin hükümet 'doğru' davranacak ve buradan çıkan siyasi sonuçlar Kürt meselesini çözecek... Keşke böyle olabilseydi... Ama dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir zamanında bu tür bir çözüm üretilmemiş. Çünkü güçlü olan siyasi aktör bu türden bir adım atmaya kalksa bile, çözüm için bu yeterli değil. Diğer tarafın da bu 'doğru' davranışı kabullenmesi, uzatılan eli tutması ve ilk adımı atanın kendi cenahında yıpranmaması için onu kollaması gerekiyor. Bir adım öncesine gidersek güçlü olanın mağdurun tepkisinin olumlu olacağına dair ikna olması lazım. Diğer bir deyişle her iki tarafın da aynı anda demokrat zihniyet içinde davranmaları şart.

Oysa meselenin kritik noktası da burada... Demokrat zihniyete doğru gidiş, bir yandan geçmişe dönük özeleştiriyi, öte yandan şu anki örgütsel yapının özgürleşmesini ve nihayet geleceğe ilişkin de sonucu belirgin olmayan bir müzakere sürecini taşımayı ima ediyor. Dolayısıyla buna hazır olmayan bir çatışmacı güç için demokratlık kolayca bir tehdit olarak algılanabiliyor.

Açıkça söylemek gerekirse Kürt meselesinde mağdurun Kürtler, failin ve esas sorumlunun ise TC Devleti olduğu belli... Ama 'çözüm' için bu tespit yeterli değil. İki tarafın zihniyetinin ne olduğu ve hangisinin demokratlığa daha hazır ve istekli olduğuna da bakmak gerekiyor. Çünkü çözüm sadece adalet değil, meşruiyet zeminine de muhtaç. Ve bana öyle geliyor ki örneğin AKP ile PKK arasında bir mukayese olacaksa, AKP'nin kat ettiği yol, PKK'ya göre çok daha fazla. Sıkışmanın nedeni de bu...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sosyalistler ve siyaset

Değişimci olmak eleştirel bakmayı, yanlışları vurgulamayı ima eder.

Aksi halde var olanı değiştirmek istemenin bir mantığı ve meşruiyeti olmaz. Öte yandan eleştiri de ilkesel bir bakışa dayanmak durumundadır. Yoksa değişim önermesi fazlasıyla öznel kalır ve toplumsal anlam taşıyamaz. Sol ideolojinin evrensel 'özü' budur... Hele elinizde insanlığın tüm tarihsel macerasını sistemleştiren bir ilkesel yaklaşım bulunmaktaysa, sırtınızı sağlam bir duvara dayamış olmanın verdiği güvenle, bugünü daha kesin bir dille eleştirebilir ve değiştirmek üzere gereğinde zor kullanmaktan çekinmezsiniz.

Marksizm'in cazibesi de buydu... Bugünün yanlışlarını geçmişin ve geleceğin kesin teşhisi üzerinden tanımlıyor ve takipçilerine düşünme gereği bırakmıyordu. Böylece Marksizm bir klişeler yığına dönüşürken, bu ideolojiyi sahiplenmek hem kolaylaştı hem de bir tür kahramanca tavır olarak algılanmaya başlandı. Sosyalistlik mağdur olmak, eziyet çekmek, anlaşılmamak, ama aynı zamanda toplumun öncüsü olmak gibi siyaseten garip bir misyon yüklendi. Toplum için neyin doğru olduğunu bildiğini düşünürken aynı toplum tarafından neredeyse dışlanmak, psikolojik olarak taşınması zor bir durum. Sorumluluğu topluma atamazsınız, çünkü o durumda toplum için çaba harcamanız pek anlamlı olmaz. Dolayısıyla suç, toplumu 'bu hale' getiren sistemde aranır ve sisteme tabi olan toplumun kendi halini takdir edememesi de kabul edilir bir gerçek haline gelir.

Bu durumda 'siyaset' sistemin kendisiyle uğraşmak anlamını taşıırken, toplumun içinden üreyen 'dar bakışlı' siyasetler ise genelde horlanır. Sonuç bir yabancılaşmadır ve nitekim günün pratik siyasetine ilişkin her durum sosyalistleri zor durumda bırakmaya adaydır. Örneğin bugünlerde revaçta olan bir eleştiri, AKP'nin samimi olmadığı, devletle anlaştığı, reformları yarıda bırakacağı önermesi... Bu tespit, sanki reformları başlatan sosyalistlermiş de, şimdi kendi başladıkları işin yarıda kalmasından endişe ediyorlarmış havası içinde söylenebiliyor. Öte yandan aynı AKP için muhafazakâr, sağcı, milliyetçi türünden kavramlar eşliğinde özsel analizler yapılıyor. Ne var ki bu analizler doğruysa AKP'nin reformcu olması zaten beklenemez ve yeterince reformcu olmadığı için eleştirilmek bir yana, yarım reform yaptığı için müteşekkir kalınması gereken bir parti olarak algılanması gerekir.

Bu tür tutarsızlıklar sosyalistleri rahatsız etmiyor. Çünkü onlar kendilerini gündelik siyaseti aşan bir 'üst' siyasetin aktörleri olarak görme ihtiyacı içindeler. Bu konumu sürdürmek ise temiz, steril, yanlışsız, ahlakçı pozisyonları savunmayı gerektiriyor. Söz konusu tavrın en kolay yolu ilkesel karşı çıkışlar... Örneğin bir yerde adaletsizlik varsa, mağdur olanın siyasetinin koşulsuz kabullenilmesi gibi... Böylece devletin Kürtlere yaptığı baskı ve eziyetten hareketle PKK'nın şiddet kullanımını anlayışla karşılama noktasına gelinebiliyor. Oysa siyaset daima tercihleri ima eder ve devlet nasıl şiddeti 'tercih' ettiyse, PKK da bu 'tercihi' yapmış durumda. Çünkü eğer şiddet bir zorunluluk olarak tanımlanırsa, ortada siyaset de kalmamış demektir ve bizzat bu tanımlamayı yapanın siyaseti ortadan kaldırmayı da 'tercih' ettiğini görmek gerekir. Diğer bir deyişle PKK'nın şiddet siyasetinin zorunlu olduğunu önermek, bu örgütün Kürtler üzerinde baskı oluşturduğunu ve dolayısıyla meşruiyet zaafı taşıdığını da kabullenmeyi ima eder.

Kısacası hiçbir siyaset bir zorunluluk olarak tanımlanamaz. Siyasetin doğası tercihler üzerine kuruludur ve kaçınılmaz olarak toplumsal konuşmayı ve karar üreten süreçlerin varlığını gerektirir. Çünkü siyaset bugünün sorunlarını çözerken yarını da inşa eder ve gelecek üzerinde hemfikir olunmadan, bugünün sorunlarının nasıl çözüleceğini 'bilmek' genellikle mümkün olmaz.

Buradan çıkan sonuç birçoğumuza garip gelebilir ama şiddeti bir siyaset yolu olarak tercih etmek, aslında 'siyaset dışı' kalmayı, apolitik olmayı getirir. Nitekim bu nedenle şiddeti seçenler kolay kolay onu bırakamazlar. Siyasete alışık olmadıkları ve siyaseti bastırarak kendilerine yol açtıkları için, siyaset yolunun açılmasından ürkerler. Türkiye'de devlet bu hastalıktan muzdaripti ve ancak çok yönlü reform adımlarıyla, tedricen o noktadan uzaklaşabiliyor. Kürt toplumunun işi daha zor... Çünkü orada mağduriyet, o mağduriyeti şiddet

siyasetine dönüştüren bir siyasi aktör ve bu şiddeti anlayışla karşılayarak siyasetin yolunu tıkayan sosyalist bir sempatizan çevresi var... Aynen devleti haklı gören ve onun şiddetini anlayışla karşılayan Türk milliyetçileri gibi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Solun siyaset yolu

Etyen Mahçupyan 2011.09.14

Son on beş yıl içinde dünyada yaşanan zihniyet kayması, klasik siyasi pozisyonların üzerine oturduğu toplumsal zemini kaydırdı. Bundan en fazla etkilenen ise 'sol' oldu.

Çünkü kafasındaki evrensel normlara göre toplumu değiştirmeyi ve biçimlendirmeyi hayal eden sol, birden karşısında kendiliğinden değişen ve solun normlarının içini boşaltan bir toplumsal dinamik buldu. Bu normların içini yeniden doldurmak ise topluma yeniden bakmayı ve onu anlamayı gerektiriyordu. Ne yazık ki birçok ülkedeki sol, aynen Türkiye'de olduğu gibi, topluma yabancılaşmayı ima eden kimliksel bir duruşa sahipti. Otoriterliğe teşne olan laiklik anlayışı da bu ülkede, bir yandan solu bir cemaatleşme olarak koruyup yaşattı, ama aynı anda da onu marjinalize edip içine kapattı. Hele İslami kesimin AKP üzerinden yaşadığı siyasi ve sosyal yükselmeye karşı karşıya kalınca, solun kolu kanadı kırıldı ve laik asabiyeden beslenen bir savunma aktivizmini 'siyaset' sanmaya başladı.

Öte yandan bu bakış, solun bütününe kapsamadı. Demokratlığa kapı açan, kendi içinde epeyce heterojen olan, kültürel kimliklere tıkanıp kalmayan bir başka sol da ortaya çıktı. Kendilerine özgüven içinde 'sosyalist' demeyen ama değilim demeye de dilleri varmayan ikircikli bir grup bu... Ancak otoriter solun temel öncüllerinden hiçbirini paylaşmadıkları da açık. Devletçi değiller, sivilliğin ahlaki üstünlüğüne inanıyor ve sivil toplumun çoğulcu yapısına ve kendiliğindenci değişimine destek veriyorlar. Otoriter laikliğe karşılar, laikliğin özgürlük imkânlarını daraltan değil açan bir ilke olarak hayata geçmesini, kamusal alanın tüm toplumsal çeşitliliği kuşatması gerektiğini savunuyorlar. Milliyetçi de değiller, etnik kimlikler üzerinden geliştirilen ya da zımnen de olsa herhangi bir etnik kimliği temel alan siyasetleri mahkûm ediyor, önermelerini insan olmaktan gelen evrensel vasıflara dayandırıyorlar.

Apaçık bir şekilde, Türkiye'deki klasik merkezîyetçi solun parçası değiller. Ama hâlâ ikircikli bir noktadalar. Referandumda 'yetmez ama evet' diyen epeyce heterojen kitlenin bir bölümünü oluşturdular. Oysa ortada 'evet çünkü yeterli' diyen ve bu grubun muhatap alacağı kimse yoktu. Ama 'yetmez ama evet' sloganı bu kişileri rahatlattı, çünkü böylece hem 'hayır' veya 'boykot' diyenlerden, hem de 'evet'çilerden farklı olduklarını söylemiş oldular. Söz konusu farklılık bu grubun kendisini 'ne AKP yandaşı ne de karşıtı' olarak tanımlamasını sağladı. Bu solcular klasik otoriter sol anlayıştan kopmuşlar, ama iktidarla özdeş algılanma korkusunu aşmalarına yol açacak sağlam bir ideolojik zemin oluşturamamışlardı.

Bu özgürleşen solun kendi ideolojik zeminini bulması son derece önemli. Çünkü burada önemli olan sayı değil, önümüzdeki dönemin anayasa ve Kürt meselesi gibi 'konuşma' gerektiren konularında sağlıklı bir sol bakışın da bulunması, tartışma çerçevesinin genişlemesine hizmet etmesidir. Ancak şu ana kadarki süreçte bu grubun da kolaycı bir yola sapma ihtimalinin yüksek olduğu görülüyor. Türkiye siyaseti üzerinde etkili olmak, toplumsal tercihlere ilişkin olarak 'duyulabilen bir ses' oluşturmakla mümkün. Bu ise toplumun gerçek sorunlarının çözüm yolları ve geleceğin somut olarak nasıl kurulabileceği üzerine önermeler sunmakla

mümkün. Diğer bir deyişle siyasetin tercihlerle ilerlediği ve hemen hiçbir tercihin insanı rahatlatacak bir 'doğru' içermediğini idrak etmek gerekiyor.

Bunun anlamı, sadece ilkesel normların tekrarlanarak siyaset yapılamayacağı ve toplumu etkilemenin mümkün olmayacağıdır. Örneğin Başbakan'ın kanal projesine, nükleer ve hidroelektrik santrallere, filtreli internete karşı çıkmak kolaydır. Doğa, çevre, özgürlük dersiniz ve sorunuz çözülür. Ama topluma hiçbir şey demiş olmaz, aksine kendinizi siyasetin dışına itersiniz. Çünkü asıl mesele, alternatif çözümler üreterek ihtiyaçların ve taleplerin nasıl karşılanabileceğini göstermeyi gerektirir. Bunun siyasi partilerin işi olduğunu söyleyebiliriz... Ama en azından bu ihtiyaçları ve talepleri 'gören', 'duyan' ve 'anlayan' bir solculuğun geliştirilmesi gerekiyor. Yoksa toplumun tercihlerinin yanlış olduğunu tekrarlayıp duran Kemalist/Marksist soldan pek fark kalmaz.

İlkesel normlar üzerinden üretilen siyasi duruş, idealizasyon ve kategorizasyon eksenleri üzerine oturur. Zamandan ve toplumdan bağımsız 'doğruların' serdedilmesini mümkün kılar, insanların gece iç huzuruyla uyumalarını sağlayabilir. Ama apolitik kalmaya razı olmayı da ima eder... Oysa topluma dokunan, siyasetin içinden konuşan bir özgürlükçü sol anlayışın yapabileceği çok şey var...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinler ve sosyalizm

Etyen Mahçupyan 2011.09.15

İdeolojiler olmasa hayatı ve dünyayı anlamlandırma şansımız pek fazla olmazdı. Etrafımızdaki karmaşayı ayıklayıp tutarlı bir basitliğe indirgeyerek, bizlere rehberlik edecek bir önermeler dizisine ihtiyacımız var.

Bu açıdan örneğin sosyalizmle İbrahimi dinlerin pek büyük bir farkı yok. Hepsi de var olanın yanlışlarına karşı uyarılarda bulunup, olması gerekene işaret ediyorlar. Aralarındaki fark genel yargıya göre sosyalizmin bilimsel bir akıl yürütmeye, oysa dinlerin vahiyle gelen doğru davranış işaretlerine dayanması. Ne var ki sosyalizmin 'bilimsel' addedilmesini de fazla abartmak mümkün değil, çünkü bilimin kendisi metafizik bir zemine oturmakla kalmıyor, insan zihninin gerçekliği ne derece 'olduğu gibi' algılayabildiği konusunda da güvenilir bir bilgimiz yok. Dolayısıyla bilimle din arasındaki farklılığın 'son kertede' göreceli olduğunu kabul etmek durumundayız. Ayrıca bilimi tutarlı ve bağımsız bir algılama yolu olarak kabul ettiğimizde de, sosyalizmin dayanaklarının bilimsel açıdan epeyce zayıf kalacağını görmekte yarar var.

Bu durum sosyalizmi dinlere büyük ölçüde yakınlştırıyor. En belirgin fark zamana ve özneye ilişkin... Dinler zamandan bağımsız olarak 'doğru' davranışı kişi için tanımlıyor. Sosyalizm ise zamanı bir değişken olarak görüp, toplumsal kesimlerin belirli bir zaman aralığındaki doğru davranma kalıbını öneriyor. Özne konusunu da çok önemsemeyebiliriz... Ne de olsa dinlerin hepsi cemaatçi ve ancak cemaat hayatı içinde yaşama şansı bulabilirken, sosyalizmde de bir 'kişi ahlakı' meselesi var. Diğer bir deyişle, öncelikler farklı gibi gözükse de, sosyalizm ve dinler sorumluluk dağıtımında birbirinden çok uzak değiller.

Böylece geliyoruz eldeki son farklılığa: Dinler değişmemesi gereken, her dönem ve coğrafya için doğru olanı vurguluyor ve 'zararlı' değişimlere karşı uyarıyor. Sosyalizm ise değişimi esas alarak her dönem ve coğrafya için farklı bir doğru önerebiliyor. Ancak sosyalizmin de fazla rölativist bir duruşa tekabül etmediğini hatırlamakta yarar var. Çünkü doğrunun konjonktürel yönü ne denli öne çıksa da, sosyalizmin de aynen dinler gibi her dönem ve coğrafya için geçerli olan 'esas' doğruları mevcut. Konjonktürel olan ancak bu 'esas' doğrunun

içinden üretilirse anlamlı... Öte yandan dinlerin de bu anlamda epeyce esneklik taşıyabildiklerini, kendilerini içtihat yoluyla değişime adapte ettiklerini biliyoruz.

Bu tablo sosyalizmin bir tür la-dini din olduğunu söylüyor, ki tarih çalışmaları ışığında bakıldığında, bu yanlışlanması pek kolay olmayan bir tez. Meselenin temelinde haksızlığa karşı çıkmak, vicdanın sesi olmak var... Dinler de sosyalizm de, var olan sistemdeki adaletsizliğe karşı alternatif bir dünya sunuyor. Bu nedenle tarih boyunca hak mücadelesi yapanların dinlerin veya sosyalizmin kuşatıcı öğretileri altında toparlandığını görüyoruz. İstenen şey geleceğin farklılaşması, adaletsizliğin sürmemesi. Bu amaçla dinler kendi kutsal öğretilerine dönülmesini, sosyalizm 'sömürsüz' bir dünyaya doğru gidilmesini öneriyor.

Böyle bakıldığında dinler de sosyalizm de 'insan' olmakla, hemcinsleriniz için sahih duygular beslemekle doğrudan ilintili. Vicdansızlığın sistemleşmesi tehlikesi karşısında insanlığın bu yolları üretmesini olumlu olarak değerlendirmemek imkânsız.

Ne var ki dinler de, sosyalizm de pek parlak olmayan bir zihniyet zemini üzerine oturmakta. Otoriter zihniyet bütün bu 'yolların' içine sinmiş durumda. Muhakkak ki bunun bir nedeni söz konusu yolların takipçilerinin zihniyeti ve kültürü... Dindarların veya sosyalistlerin otoriter zihniyette olması durumunda öğretinin de bu anlayış içinde şekillenip somutlaşacağı açık. Ancak dinlerin ve sosyalizmin, takipçilerini kolayca otoriterliğe yönltebilecek ortak bir yönleri var: Doğruyu bilinebilir sanmanın ötesinde, o doğruyu bildiklerini vadediyorlar. Yanlış itiraz etmenin yarattığı toplumsal enerjiyi, doğruyu gerçekleştirmenin siyasetine dönüştürebiliyorlar. Dinlerin ve sosyalizmin bu yönü ise en fazla otoriter zihniyetteki insanlara cazip geliyor. Çünkü ellerindeki öğreti ne olması gerektiğini söylediği ölçüde, bunu bir an önce ve ne pahasına olursa olsun gerçekleştirerek 'adaleti' yeniden tesis etmek anlamlı gözüküyor.

Böylece çeşitli dindarlık hallerinden veya solculuklardan kalkarak şiddete meyletmenin yolu açılıyor. Bu nedenle bugün dinlerin ve solun içinde bir zihniyet tartışması tomurcuklanmakta. Çünkü açıktır ki bu geniş entelektüel alanda otoriter zihniyette olmayanlar da bulunmakta.

Giderek şunu anlıyoruz: Önemli olan 'doğru' ideolojik konumda değil, 'sağlıklı' bir zihniyet yapısında olabilmek. Dinlerin de solun da yaşaması buna bağlı ve unutmayalım ki haksızlıklara işaret ederek, bizleri arındırabilecek yollar da ancak oralardan çıkacak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namuslu bir devlet...

Etyen Mahçupyan 2011.09.18

Hrant Dink'in katledilmesinin ardından tam dört buçuk yıl geçti. Cenazesinde yüz binlerin üzerinde insan "Hepimiz Hrant'ız" dediler...

Yaşananı tam olarak bilmese de sezgisel olarak çoktan kavramış ve o içsel bilgiyi bugünlere taşımış olan yığınla kişi Hrant'ın duruşuna, hatırasına ve giderek kimliğine sahip çıktı. Onu sahiplenen bu geniş ve karmaşık kitle, söz konusu kimliğin basitçe 'Ermenilik' olmadığını, bu toprakları yüreğinde hissetmekten kaynaklanan bir bağlılık olduğunu çoktan anlamış ama seyirci kalmayı sürdürmüştü. Bu topraklarda halk seyirci olmanın bedelini çok ödedi... Ama hayata tutunmanın, kendini güvenceye almanın yolu da seyircilikten geçiyordu.

Böylece meydan muktedirlere, halkı seyirciliğe itmenin avantajlarından yararlananlara, siyasi gücün rantını yiyenlere kaldı. Bu güruh devletin, dolayısıyla toprağın, vatanın ve onun bağımlı parçası haline gelen 'milletin' sahibi oldu. İstedliğini 'milletin' içine dahil etti, istediğini dışarda bıraktı... Dışarda kalmaya razı gelmeyenleri ise bir biçimde ezdi ve yok etti.

Hrant dışarda kalmaya razı olmayanlardan biriydi. Gitmeye niyeti yoktu. Bu ülkede kalmak, ama devletin 'milletine' değil, toprağın toplumuna ait olmak istiyordu. Bulanık bir süreçten geçilirken, Türkiye'yi statükoya, vesayetçi tahakküme esir etmek üzere yola çıkanlar, provokasyon projelerine Hrant'ın hayatını da yem olarak dahil ettiler. Bir dizi gayrimüslim cinayetinin ortasına onun ölümünü de yerleştirdiler. Amaçları Batı'nın Türkiye'ye baskı yapması ve bu sayede ülke içinde milliyetçi bir atmosferin yükseltilip hükümet aleyhine mobilize edilmesi idi. Plan o denli açıktı ki, Hrant'ın öldürüldüğü günün akşamı hükümet yetkililerinden ve Başbakan'ın yakınlarından biri arayıp, asıl hedefin kendileri olduğunu söylemişti.

Bu yaklaşımda bir miktar kendini önemseme veya ölenin değerini küçümseme de sezebiliriz. Ama mantığın soğuk sesi bu değerlendirmenin doğru olduğunu söylüyordu ve nitekim sonradan da kanıtlandı. Böyle bir arka plan hükümetin önüne iki farklı psikolojik yol çıkardı. Birincisi esas hedefin kendileri olduğundan hareketle giderek bütün ölümleri, çekilen eziyetleri küçümsemek ve araçsallaştırmaktı... Diğeri ise bu ölüm ve eziyetlerin dolaylı da olsa kendileri yüzünden olduğuna dair bir sorumluluk hissiyle davranıp, acıyı sahiplenmek.

İnsanlar İslami duyarlılığı yüksek olan, ahlaki değerlere bağlılıklarını her fırsatta dile getiren Başbakan ve onun hükümetlerinden ikinci yolu seçmesini bekledi. Bunun en basit koşulu, yargının adalet yönünde ilerlemesinin sağlanmasıydı. Bu ise, bürokrasinin namuslu davranmasını ve yargıya yardımcı olmasını gerektiriyordu. Ne var ki bu davada sistematik olarak deliller karartıldı ve düpedüz gizlendi, açıkça yalan söylendi, suça bulaşma ihtimali olan kişiler kollanıp korundu. Dört buçuk yıl sonra halen bu gayri ahlaki tutum devam ediyor. Cinayet öncesi dakikalarda katile yardımcı olanların Agos önünde oldukları, telefonla konuştukları biliniyor, ama görevi bu konuşmaların saklanması olan devlet kurumu, gülünç olma pahasına bilgiyi saklıyor.

Eğer 'devlet' diye toparlayıcı bir öznen söz edeceksek, bu cinayette 'devletin' katilin suç ortağı olduğunu söylemek zorundayız. Hrant'ın katledildiği gün binlerce insan toplanıp sezgisel bir refleksle 'katil devlet' diye bağırıyorlardı. Tarih bize bunu çoktan öğretmiş durumda... Devlet bu topraklarda defalarca katil oldu... Çünkü namuslu olmayı bilemedi...

O gün sokaklara dökülenler bütün hayal kırıklıklarına ve öfkelerine karşın umutlarını yitirmiş değiller. Hâlâ Başbakan'a seslenmeye çalışıyorlar. 'Hrant'ın arkadaşları' imzasıyla kamuoyuna sundukları son çağrılarını devleti 'artık' namuslu olmaya davet ediyor...

"Sayın Başbakan... Arkadaşımız Hrant Dink'i öldürdüler. Beşinci yılına yaklaşan adalet arayışımız kadük kalmıştır. Dilekçe verdiğimiz topyekun devlet, kendini katile yakın gördü... Şikayetçiyiz... Sayın Başbakan, nedir daha derine inmeyi engelleyen o büyük kasabanın sırrı"? Nedir sözünüzü tutmanıza mani olan? Azınlıklardan gasp edilenin birazını geri vermeniz sebebiyle seslendirdiğiniz nutukta 'Bu ülkede hiç kimse ruh tedirginliğiyle yaşamayacak artık' diyordunuz Hrant'ın veda mektubuna atfen. İnanın tedirginliğimiz her zamankinden büyüktür... Görüneni, görünmeyen, katillerimizi istiyoruz, adalet olsun, hak hakim olsun diye. Bizim hakkımız bizde saklı duruyor, helalleşmekten başka çarenin kalmadığı savaş yorgunu memleketimizde. Suallerimiz cevapsız... Adalet nöbetçisi "Hepimiz Hrant'ız" diyen yüz binlerin eli hâlâ vicdanında... Cevaplarımızı almadan susmayacağız, sormaya devam edeceğiz..."

İnsan düşünmeden edemiyor... Devleti tanımıyor muyuz? Nereden geliyor bu olumlu inat, bu her şeyin bir gün düzeleceğine dair umut? Anlaşılan bu toprakların hamuru halkı da dirençli kılmış. Devleti 'bilmelerine' rağmen,

burada olmak, burada kalmak, kendilerini burada bütünün parçası kılmak istiyorlar. Gereken ise hayli basit... Namuslu bir devlet, o kadar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Boş sözün' bittiği yer

Etyen Mahçupyan 2011.09.21

Eğer Erdoğan'ın muhafazakâr kesimlerin 'tarihsel açlığını' dindirme işlevi gören Kuzey Afrika gezisinin pırıltılarına kapılmazsanız, geçen haftanın en 'siyasi' olayı muhakkak ki MİT mensuplarıyla bazı PKK liderlerinin yüz yüze görüşme kayıtlarının internette servis edilmesi idi. Bant kaydından bu görüşmelerin 'Oslo'da yapıldığı ve beşincisi olan söz konusu toplantının da kabaca 2010 ilkbaharında gerçekleştiği anlaşıyor.

Birçok kişi, her zamanki gibi, bu sızmanın zamanlamasını ve amacını sorgulamayı, içeriğine bakmaya tercih etti. Amacın Erdoğan'ı ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ı yıpratmak olduğu işlendi ve belki de birçok yayın organı, bu muhtemel manipülasyona alet olmamak üzere haberi gereğince görmemeyi tercih etti. Ne var ki bu tür manipülasyonlar ancak psikolojik ve zihni ortamın müsaade ettiği oranda kendi amaçlarına ulaşırlar. Eğer manipülasyonu yapanlar söz konusu ortamı yanlış değerlendirmişlerse, sonuç tam aksi yönde de olabilir. Ben bugün gerçekçi bir toplum okuması yapanların böyle bir kanaate varacağını sanıyorum... Diğer bir deyişle, ardındaki niyet ne olursa olsun, bu görüşme kaydının kamuoyuna mal olması Başbakan'ın, hükümetin ve MİT Müsteşarı'nın toplum nezdinde prestijini artırmıştır. Çünkü insanlar artık 'PKK ile görüşmek caiz midir?' türünden saçma sorularla uğraşmıyorlar. Türkiye o eşiği çoktan geçti... Şimdi soru, görüşme iradesini sahiplenecek ve yürütecek istek ve cesarete sahip bir yönetimin var olup olmadığıdır ve tutanaklar şu anda yaşanan savaş hazırlıklarına rağmen, bu konuda umutlu olabileceğimizi gösteriyor.

MİT kanadından Hakan Fidan'ın yanında Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş'in yer aldığı görüşmede, diğer tarafta da başlıca üç kişi var: Sabri Ok, Mustafa Karasu ve Zübeyr Aydar. Yani PKK'nın KCK ve Kongra-Gel ile birlikte bütünleşmiş halinin yetkili isimleri... Konuşmalardan Oslo görüşmelerinin ilk dördünün sonunda Öcalan'ın yol haritası vermesi üzerinde anlaşıldığı ve beşincisinde bu metnin tartışılacağı anlaşıyor. Öte yandan devletin de nihayet bir bütünlük içinde olaya yaklaştığı söyleniyor. Kayıt, görüşmelerin sadece ilk seansına ilişkin... Toplam görüşmenin ne kadar sürdüğünü, somut meseleler üzerinde ne konuşulduğunu bilmiyoruz. Ama bu kişiler arasında oluşmuş olan dilin açık, serbest ve samimi olduğunu tespit etmeden geçmemek gerek. Diğer bir deyişle karşımızda taktiksel duruşlar içerse de, 'gerçek' bir konuşma var...

Bu 'gerçek' konuşmanın belirgin niteliklerinden biri her iki tarafın da kendi yanlışlarını açıkça söyleyebilmeleri ve somut durumları görmezden gelme çabası göstermemeleri. Örneğin çözüme giden yolun muhtaç olduğu zaman, Habur sürecindeki provokasyonlar, şiddetin bugüne kadar belirli bir işlevinin olması, üzerinde görüş ayrılığı olmayan noktalar. Ancak bu görüşmenin toplum açısından en önemli tarafı, devletin meseleyi kritik bir aşamada görmüş ve önemsemiş olduğunun bizzat MİT Müsteşarı tarafından söylenmesidir. Fidan, Başbakan'ın "ciddi... samimi... ve siyasi risk yüklenmeye hazır" olduğunu, "bu iyi niyeti Türkiye'deki şartların izin verdiği ölçüde hayata geçirmeye" çalıştığını açıkça vurgulamakta.

Bunun anlamı devletin 'siyasi' çözüme hazır olduğu, ama 'siyasi' olanın ne olacağının PKK'ya bırakılamayacağıdır. Böyle bir yaklaşım doğal olarak karşı tarafın da aynı ciddiyete, samimiyete ve siyasi risk

alma yeteneğine sahip olmasını ister. Dolayısıyla devletin Öcalan'ı nasıl gördüğü özellikle önemli. Fidan bu konuda şöyle konuşuyor: "Zihni fevkalade iyi çalışıyor. Artikülasyonları oldukça sağlıklı... Hapishanede geçen on senenin ve okumanın verdiği çok ciddi bir transforme edici gücü var. Zihinsel manada, çözümleme manasında onu görüyorsunuz... Çok daha sağlıklı, çok daha objektif... var olan sıcak şartlardan etkilenmeyen çözümlemelere ulaşıyor."

Öte yandan iki tarafın temsilcilerinin zihinsel yeteneklerinden ziyade, bu zihinlerin uyuşma ihtimalinin olup olmadığının önemini vurgulamak mümkün. Çünkü yetenek ille de çözümü ima etmez. Bunun için karşı tarafın konumunu da kuşatan geniş bir çerçevenin her iki tarafça da savunulması gerekir. MİT Müsteşarı bu noktayı da açığa kavuşturan epeyce ilginç bir değerlendirmede bulunuyor: "Ben kendisine (Başbakan'a) tüm çıplaklığıyla anlattım. İmralı'daki çözüm iradesini, olaya iyi niyetli yaklaşımı, Sayın Öcalan'ın yıllar içerisindeki oluşturduğu düşünsel evrimi, ulaştığı sonuçları, ulaştığı sonuçların, bölgeye yönelik vizyonunun, ülkeye yönelik vizyonunun yüzde doksan doksan beş oranında kendi (Başbakan'ın) çizdiği vizyonla nasıl örtüştüğünü de anlattım."

Bu tespit bir anlamda 'boş sözün' bittiği yerdir. Ortada niyet, irade, cesaret, büyük ölçüde paylaşılan bir çözüm planı ve açık bir konuşma zemini var... Oysa şu an yeniden savaşılan taraflardan söz ediyoruz. 2010 yılının ilkbaharı ile 2011 yılının ilkbaharı arasında belli ki bir 'kayıp halka' mevcut. Müsebbibi kim veya ne bilemeyiz ama gelinen noktanın ortak akılsızlığın cisimleşmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ahmaklık veya aymazlık

Etyen Mahçupyan 2011.09.22

MİT ve PKK yetkilileri arasında yapılmış olan bir dizi görüşmenin beşincisinin kamuoyuna yansımaları, son derece hayırlı bir gelişme oldu.

Toplumsal bu tür bir çabayı yadırgamadığı, aksine desteklediği bir kez daha tescil edildi. İleride yeniden bu noktaya gelinecek... Kandil'in bombalanmasıyla PKK'nın yok edilemeyeceğini, PKK olmasaydı bile bugün her an şiddete eğilim gösterecek bir Kürt meselesine sahip olduğumuzu herkes biliyor. Çözümün ancak konuşma yoluyla sağlanabileceği de giderek sindiriliyor. Ortaya çıkan bant kayıtlarının algılanma ve değerlendirilme biçimi ise toplum açısından bir merhalenin daha geçildiğini kanıtıyor: Bundan böyle bu tür görüşmelerin şeffaf olmasının hiçbir sakıncası yok. Hükümetin deşifre olma korkusu taşımadan sorunla yüzleşmesi mümkün.

Görüşme kayıtları hükümetin içerik açısından da bu misyonu taşımaya hazır olduğunu gösteriyor. MİT Müsteşarı Hakan Fidan, muhtemelen saatlerce sürmüş olan söz konusu toplantının daha başında hükümetin yaklaşımını hem niyet hem de prosedür açısından berrak bir şekilde ifade ediyor: "Eylemsizliği, çok samimi olarak söylüyorum..., Başbakan'ın da fikri budur, bir zaman kazanma parametresi olarak ortaya koymuyoruz. Biz eylemsizliği varolan konuşmaların bir sağlayıcısı olarak görüyoruz. Yani var olandan daha sistematik, daha yoğun bir müzakere ve görüşme sürecinin devam edilmesinden tarafız." Fidan, hükümetin bu yaklaşımının

rasyonelini de gayet iyi ifade ediyor: "Bizim perspektifimiz, bu sürecin kesintisiz devam ettirilmesi... Çünkü yoğun iletişimle biz birtakım krizlerin önüne geçebileceğimize açıkçası inanıyoruz... Çünkü önümüze bundan sonra çok daha şeyler çıkacak modaliteleri aşmak için, teknik sorunlar çıkacak, onlar üzerinde enerji harcamamız gerekecek."

Kısacası Fidan, çözüme giden sürecin önünde en azından iki tür engel olabileceğini söylüyor. Bunlardan 'teknik' dediği, muhtemelen iki tarafın iyi niyet sahibi olsalar bile zaman ve doz açısından anlaşılamadığı noktaları belirtmekte. Diğer engel ise birkaç yerde 'modalite' terimiyle ifade ettiği, baltalayıcı eylemlere, çözüm niyetinden sapışlara ve kontrol dışı durumlara işaret etmekte. Anlaşılan hükümet çözüm yoluna çıktığında geri adım atmak istemediği için, herhangi bir şekilde oyuna getirilmemenin de tedbirini alma peşinde. Kesintisiz görüşme bu açıdan her iki tarafın da amacına uygun bir süreç. Siyasi yönden ele alındığında PKK gibi şiddet kullanan bir hareketin devletle kesintisiz konuşma noktasına gelmesi başlı başına bir başarı sayılabilir. Çünkü bu, muhatap alınmanın, siyasi bir aktör olarak toplum nezdinde meşruiyet kazanılacağına garantisidir. Öte yandan devlet açısından kesintisiz görüşme, devletin zihniyetine göre bir taviz de olabilir, bir açılımcı yönetim cihazı da... Eğer otoriter bir kafa yapısına sahipseniz bunu 'terör örgütüne' taviz gibi yorumlayabilirsiniz. Ama hükümet böyle bakmamış... Demokrat bir yönetim tarzının doğal adımı olarak görmüş. Öyle ki, kesintisiz görüşmenin gerekçesi olarak 'karşı tarafla' ortak bir sorumluluk içinde olduklarını, çözümün bu ortak sorumluluğun içinden üretileceğini kompleksizce söyleyebilmişler.

Üstelik bu yaklaşımın pragmatik ve araçsal bir arayış olmadığını, gözlemlere dayanan ilkesel bir davet olduğunu da yine bu kısa bant kaydından anlıyoruz. Kesintisiz görüşme ile eylemsizlik halinin bir bütün olduğunu vurgulayan Fidan, sonrasında şöyle diyor: "Sınırını çizdiğimiz, amacına yönelik bir eylemsizliğin ve devamlılığın, ben her türlü meşruiyeti ve ilerlemeyi sağlayacağı noktasında muazzam önemli olduğuna inanıyorum." Yani süreklilik kazanmış bir eylemsizlik ve konuşma sürecinin, hem çözüme gidişin hem de bunu meşruiyet zemini üzerinde sağlamanın önkoşulu ve garantisi olduğu söylenmiş oluyor. Bu değerlendirmenin rasyoneline ilişkin ise Fidan, basit ama son derece sağduyulu iki tespitte bulunuyor: "Ben demokratik mücadele içerisine girip de dünyada sonucuna ulaşamamış hiçbir hareket görmedim... Şu getirilmiş aşamadan itibaren ben meşru bir hareketin bir engelle karşılaşacağını sanmıyorum."

Özgürlük için savaştığını söyleyen bir hareket, çıkış noktasında bundan daha fazla ne isteyebilir? Eğer PKK bu gelinen noktayı Kürt toplumuna anlatsaydı, acaba BDP'nin oyu ne olurdu? Açıkça söylemek gerekirse, buradan Kürt siyasi hareketi büyük bir prestij kazanır, PKK liderlerinin toplumsal meşruiyeti katlanır, BDP'nin oyu da muhtemelen yüzde 10'u geçerdi... Çünkü devletin muhatap olarak almasının ötesinde, eylemsizliğin aynı zamanda kesintisiz konuşma anlamına geldiği de söyleniyor. Dahası devlet bunu bizzat kendisi istiyor! Bundan da öte, Başbakan'ı doğrudan temsil eden kişi bu sürecin talep edilen hakları getireceğinin kesin olduğunu ve Kürt siyasetinin önünde hiçbir engelin olamayacağını vurguluyor.

Şimdi Kürt siyasetinin ve Kürtlerin kendilerine sormaları gerekmez mi? Gelineen noktanın bir ahmaklık veya aymazlık olmadığına nasıl ikna olabiliriz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlke, siyaset ve mağduriyet

İslamî duyarlılık taşıyan bir partinin birçok alanda temel demokratik reformlara meyiletmesi ve bunu sistematik hale getirmesi, solu muhalefet bile olamama duygusuyla baş başa bırakmış durumda.

Gündelik dille söylendiğinde, sanki ortada solun yapması gereken ama 'bu İslamcı hükümetin' yaptığı değişimler var... Bu sıkışma solun kendisine bir 'siyasi çıpa' aramasına neden oldu ve Kürt meselesi doğal olarak bu işlevi gördü. Bugün solun bir bölümünün PKK'nın şiddeti bir 'siyaset' haline getirme çabasına karşı çıkamamasının ardında söz konusu kırılabilirlik yatıyor. Çünkü eğer Kürt meselesi olmasa, solun kendisini aktörleştirecek bir muhalefet çizgisi üretmesi son derece zor gözüküyor.

Diğer taraftan bu yakınlaşma Kürt siyaseti için de uygun bir zemine işaret etmekte. PKK'nın ve genelde Kürt siyasi hareketlerinin tarihsel olarak sol bir ideolojik arkaplana yaslanmalarının dışında, ulusal tonu olan hak arayışlarının da doğal olarak sola yakın olması şaşırtıcı değil. Aslında bu topraklar, en azından formel olarak dini meşruiyete dayanan bir imparatorluğun mirasçısı ve ulusal hareketlerin hemen hepsi de dini bu yönde kullandı. Ne var ki ulusal arayışlar, felsefi ve ilkesel temeller açısından nihayetinde dini yaklaşımlarla uyumda zorlanırlar. Hele yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde ulusal hakları talep eden bir siyasetin la-dini olması beklenir ve sol ideoloji buna epeyce uygundur. Bu noktada evrenselliğini öne sürerek solun ulusalcı bir siyasete ters olduğunu söyleyenler de çıkacaktır kuşkusuz... Ne var ki dünya tarihinin somut örnekleri, evrenselci solun sadece bir 'mefkure' olduğunu, içe kapanan sol hareketlerin kolayca milliyetçilikle bütünleşebildiğini ortaya koymakta.

Türkiye'deki sol da son on yılda giderek Kürt siyasetinin gölgesi altına girdi. Ancak doğrudan Kürt milliyetçiliğini savunmaları beklenemezdi. Solun 'ruhuna uygun' bir söyleme ihtiyaç vardı... Mağduriyet kavramının çeşitli zihinlerde bir siyasi taşıyıcı haline dönüşmesinin nedeninin bu olduğunu düşünüyorum. Üstelik ortada uydurulmuş, gerçek dışı bir tespit de yoktu. Kürtler gerçekten de on yıllar boyunca mağdur edildiler, görmezden gelindiler, doğal insani hakları gasp edildi ve üstelik evlerinden kovuldular, mallarını yitirdiler, işkence gördüler ve öldürüldüler. Dolayısıyla ortada haklı bir hak arayışı var... Böylece mağduriyete işaret ederek bu hakların alınması yönünde bir enerji doğdu ve Kürtler de genelde bu rüzgâra kapıldılar.

Oysa ortada basit bir gerçek var: Mağduriyetin kendisi siyaset değil... Siyaseti davet eden bir arkaplan. Bu arkaplan önünde çok çeşitli siyasetler üretme imkanı bulunuyor ve hak arayışının sonucu da söz konusu siyasete bağımlı oluyor. Diğer bir deyişle hiçbir hak, salt mağduriyet öne sürülerek elde edilemez ve böyle bir isteğin meşruiyeti de olamaz. Buna karşılık her türlü hakkın ancak siyaset üzerinden elde edilebileceği de doğru değil. Çünkü bazı mağduriyetler temel hak kapsamı içinde değerlendirilmek durumunda. Örneğin Kürtçenin önündeki tüm engellerin kaldırılması bu alana giriyor. Kürtler hiçbir mağduriyete uğramasalar da, bu hak talepleri meşru olacaktı ve hatta söz konusu hakkın talep edilmesine gerek olmadan verilmesi gerekecekti. Kısacası bu tür 'temel insan hakkı' tanımı içinde olan hakların alınması ile mağduriyet arasında bir ilişki kurmanın anlamı bulunmuyor.

Ancak Kürt siyasetinin hak talepleri temel haklarla sınırlı değil. Örneğin 'demokratik özerklik' adı altında yerelde çok yönlü bir bağımsızlaşma isteğini seslendiriyorlar. Sorun şu ki, bunlar da mağduriyetle ilişkilendirilerek savunulabilir şeyler değil. Yani ezildiğinizi, işkence gördüğünüzü ve öldürüldüğünüzü sebep göstererek 'demokratik özerklik' talebinde bulunamazsınız. Çünkü söz konusu mağduriyetler geçmişte olmuş, oysa siz özerkliği bugün istiyorsunuz. Eğer devlet olumsuz tutumunu sürdürmekte direniyorsa, söz konusu mağduriyetin bu düzende kalıcı olduğunu savunarak özerklik talebinde bulunulabilir. Ama ya devlet aynı tutumunu sürdürme niyetinde değilse ve bunun için size bir çağrıda bulunuyorsa?

İşte o noktada siyasete ihtiyacınız var... Siyaset ise çok zengin bir olasılıklar yelpazesinden size uyan tutumu seçmeyi ve sonucu belli olmayan bir karşılaşmayı kabullenmeyi ima eder. Diğer bir deyişle ne kadar mağdur

olmuş olursanız olun, eğer yanlış bir siyaset yolu seçerseniz 'demokratik özerklik' türünden hakları hiçbir zaman alamayabilirsiniz ve bu sonucun gayri meşru olduğunu da öne süremezsiniz. Buna karşılık doğru siyaset bu tür hakları da getirebilir ve mağduriyet seviyesinden bağımsız olarak hayata geçirebilir.

Kısacası Kürt siyasetinin ve ona destek veren solun önünde iki temel uğraş alanı var: İlkel hakların hemen verilmesi için aktivizm yapmak ve bunun dışındakiler için de doğru siyaset yollarını bulmak. Mağduriyete takılıp kalmak, bunların ikisini de yapamamayı ifade ediyor. Şiddetin bir 'yol' olduğunu sanmanın da nedeni belki bu...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Solun trajedisi

Etyen Mahçupyan 2011.09.29

-Haksızlıklarla dolu olan ve bu haksızlıkların hiçbir zaman bitmeyeceği bir dünyada yaşıyor olmak, adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar uğruna yapılan muhalefeti de kendiliğinden yüceltiyor.

Bu hedefleri taşıyan siyasi akımlar, kendilerini iki bin yıl öncesinin Hristiyanlığı gibi sunuyorlar. Dinlerin öteki dünyada ulaşılır kıldığı cenneti, bu dünyada yaratmak adına mücadele veriyorlar. Dolayısıyla söz konusu siyasi akımların içindeki kişiler de, kendilerini açıkça söylemeyen bir 'yücelme' içinde hissediyorlar. Büyük insani idealler için siyaset yapmak, gereğinde acı çekmek, kendi hayatından ödün vermek, bu kişilerin kendinden memnuniyetleri için psikolojik bir zemin sağlıyor. Ancak bu duygusal dünyanın bir yan etkisi de var: Kendi gözlerinde 'yücelen' kişilerin bakışıyla, sıradan insanlarla kendileri arasında manevi bir hiyerarşi doğabiliyor. Yani, idealizmin siyasetini yürütenler kendi dışlarında kalanları biraz daha 'aşağıda' bir tür olarak algılamaya başlıyor.

Bu algı ve ilişki biçimi, sol siyasetlerin belirleyici eksenlerinden birini oluşturmakta. Kendi 'gerçek' çıkarının idrakinde olmayan kitleler için ve onlar adına mücadele yürütmenin çok açık bir avantajı bulunuyor: Toplumun onayına ihtiyacınız yok, çünkü toplumda henüz bu türden bir bilinç oluşmamış durumda. Dolayısıyla 'siyaset' kendi dar çevreniz içinde, ideolojinin sınırları dâhilinde yapılıyor. Solcuların sürekli bölünmelerinin ve çeşitli fraksiyonlar halinde hayata tutunmalarının nedeni bu. Çünkü hiçbir tekil hiyerarşik yapı, sol içi çeşitlenmeleri ve bakış farklılıklarını birlikte tutmaya yetmiyor. Böylece toplumla değil, birbiriyle 'konuşan' hiziplerden oluşan bir sol siyaset yelpazesi oluşuyor ve bu ideolojik atmosfer toplumsal gerçekliği ikinci plana atıyor.

Söz konusu yabancılaşmanın sonucu olarak siyasi söylem iki kanalda yürüyor. Bir yandan sol hizipler arasında sıkışıp kalan bir 'somut gerçekliğin analizi' tartışması yaşanıyor. Ancak yaşanmakta olan gerçeklikle karşılıklı bir irtibat kurma ihtiyacının olmaması, bu tartışmayı genellikle 'kuramsal anlamı olan gerçekler' bağlamında tutuyor. Diğer bir deyişle kuramın aradığı ve anlamlı bulduğu belirtilere gerçeklik payesi veriliyor. Ne var ki bu durum yabancılaşmayı daha da derinleştirmekten başka işe yaramıyor. Bu nedenle siyasi söylemin ikinci kanalı çok daha ön plana çıkıyor: Hegemon yapılara itiraz etmek, doğruların hemen ve ödünsüz bir biçimde hayata geçirilmesini talep etmek...

Bu siyasi dilin birbirini tamamlayan iki özelliği var: Birincisi normatif olanın öne çıkması, 'olması gerekenlerin' vurgulanması... İkincisi ise bunun bir tür aktivizm olarak yaşanması, yani mobilize edici, dayanışma yaratıcı, cemaat oluşturu bir etkinlik olarak işlevselleşmesi. Söz konusu iki özellik arasındaki 'tamamlayıcılık',

Türkiye'deki solun macerasından da izlenebileceği gibi, son derece hayati. Normatif düzlemde kalmak, yaşanmakta olan yabancılaşmayı gizliyor, gerçek dünyanın karmaşıklığını anlamak önemini yitiriyor, doğruları söylüyor olmanın rahatlığı özgüven yaratıyor. Bir süre sonra solculuk bu değerlerin sahipliği gibi gözükürken, her solcu sırf 'solcu' olduğu için kendisini bu ulvi değerlerin taşıyıcısı gibi hissedebiliyor. Böylesine 'siyaset üstü' değerlerin sesini oluşturduğunuzda inandığınızda ise, artık muhataplarınızın sizinle ilgili algısı önemini yitiriyor. Gerçekten de ilk Hristiyanlar gibi 'dünyanın yükünü' omuzlarınızda hissedebiliyor ve güruhun anlayışsızlığına karşı 'başınız dik' durabiliyorsunuz. Aktivizm bu psikolojiye uygun bir 'siyaset' yolu olarak ortaya çıkıyor. Karşınıza hegemon güçleri alıyor ve onlar ne kadar devasa ise siz de misyon olarak o denli 'büyüyorsunuz'. Oysa çoğu zaman bu tutum solu reel olarak küçültüyor ve anlamsızlaştırıyor.

Dolayısıyla eğer solun trajedisi gerçeklik karşısındaki yabancılaşmanın normatif/idealist söylemle ikame edilmesi ise, bu trajik durumun görünürlük kazandığı, gerçeklik sınavına girdiği nokta da, siyaset sanılan eylemlilik halinin aslında apolitik bir konuma tekabül ettiğinin idrak edilmesidir. Ne var ki cemaatçi yapılar ideolojiyi tehdit edebilecek idraklere açılmakta zorlanırlar. Bugün İslami kesim ideolojik bağlamda nasıl kendine bakmakta zorlanıyorsa, solun da çok benzer bir sorunu var. Çünkü özgürce yapılacak bu türden bir yüzleşmenin nerelere varabileceğini hissediyor ve korkuyorlar...

Böyle dönemler cemaatlerin kendi dışlarında büyük insani meseleler aramalarına yol açar, çünkü kendinize bakışı ertelemeenin en iyi yollarından biri budur. İslamî kesimin Ortadoğu'ya insanlık taşıma yönündeki mücahitlik hevesinin böyle bir işlevi bulunuyor... Aynı şekilde solun da Kürt meselesinde kendisini bir taşıyıcı olarak algılamasının nedeni bu... Ancak maalesef bu fazlasıyla tek yanlı ve patetik bir yakıştırma. Üstelik bugün yüzleşme imkânının ıskalanmasının, muhtemelen uzunca bir gelecek dönemini trajik kılmaya devam edeceği de cabası...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt siyasetinin eksiği

Etyen Mahçupyan 2011.10.02

Devlet baskısı ve zulmü altında yeşeren muhalif hareketlerin işleri ilk bakışta kolaydır. Herkesçe kabul edilen bir mağduriyet durumunun sağladığı meşruiyete yaslandıkları için birçok hataları mazur görülebilir.

Ancak işin aslı, gerçekte çok daha zor bir misyon yüklenirler. Çünkü dünya sistemi içinde kendine yer bulmuş olan bir yapının değişimini istemektedirler ve bunu sadece mağduriyete dayandırarak yapamazsınız. Dolayısıyla muhalif hareketlerin genelde entelektüel gücünün ve düzeyinin hasımlarına göre daha yüksek olması gerekir. Gandi ve Mandela gibi insanların 'dünyaya konuşma' yetenekleri, sonuçta silah kullanıp kullanmamaktan bile daha önemli olabilmıştır. Hatta şu tespiti rahatlıkla yapabiliriz: Bir direniş gücü ne denli silaha yakınsa, entelektüel gücünün de o denli fazla olması gerekir. Aksi halde silah kullanmanın neden olduğu yıpranmayı telafi edemezsiniz. Öte yandan silah kullanımının kendisi çoğu zaman belirli bir zihniyete tekabül eder ve söz konusu zihniyetten de yüksek bir entelektüel anlayış pek çıkmaz. Bu nedenle söz konusu ihtiyacın, direniş örgütünün parçası olan ama şiddet kullanmayan cenah tarafından karşılanması gerekir.

Kürt meselesinde bu iş BDP'nin sırtına yüklenmiş durumda. Bugün PKK'nın en önemli talebi muhakkak ki 'demokratik özerklik' adıyla anılan nisbi bir bağımsızlık arayışı. Ancak bunu ne bir temel 'hak' olarak öne

sürebilirsiniz, ne de yaşanmış olan mağduriyetlere dayanarak 'hak' haline getirebilirsiniz. Böyle bir noktaya doğru evrilmenin şartı doğru siyaset yapmaktan ve bunu da bütün dünyaya kabul ettirmekten geçiyor. Ne var ki Kürt siyasetinin sivil kadroları buna uygun bir altyapıya sahip değil ve hiçbir zaman da olmadı. Kürt entelektüel çevreleri ise onyıllardır PKK dışında siyasi hareketlerin parçası oldular ve tam da bu yüzden bizzat PKK tarafından baskı gördüler ve hatta öldürüldüler.

Gelinen noktada BDP'nin bu alanda çaba çıkartan belki de tek sesi Aysel Tuğluk oldu. Geçen hafta Taraf gazetesinde yayımladığı açık mektubu, konuşmayı öne çıkardığı için olumlu bir teşebbüstü. Ancak Kürt siyasetinin ihtiyacı olan entelektüel duruşun gerisinde kaldı. İlerlemeden 'entelektüel' kelimesinden çok derin algı ve analizler, felsefi yaklaşımlar vs. anladığımı sanılmasın. Gereken şey, yaşananlara mesafe alarak bakabilmekten ve başkalarının bildiğini bilmezden gelmemekten ibaret.

Tuğluk'un muhakemesi devletin 'asıl' sorumlu olduğu tespitine dayanıyor. 'Türk' ve 'Kürt' tarafındaki yaşanmışlıklar arasında asimetri olduğundan hareketle, kendilerinin sürekli ve kategorik bir mağduriyet içinde olduklarını vurguluyor. 'Çözüm imkânına rağmen buna meyilemeyen' devleti suçluyor. Ancak 'çözüm'ün ne olduğunu söylemiyor. Eğer her iki tarafça da kabul gören bir 'çözüm' olsaydı, hükümeti rahatlıkla suçlayabilirdik. Ama önce bu 'çözümün' üretilmesi lazım ve bunun yolu da şiddetten değil, siyasetten geçiyor. Ne yazık ki Tuğluk meselenin bu odak noktasına değinmemeyi tercih ediyor.

Buna karşılık Tuğluk, yapılmış olan görüşmelerin namuslu bir dökümünü sunuyor. Her iki tarafın da kendi pazarlıkçı siyasetinin peşinde olduğunu, ama bu süreçte bile Öcalan'la gerçek anlamda görüşmelerin yapıldığını; PKK heyetiyle görüşen devlet yetkililerinin meseleye hakim olmakla kalmayıp, genel perspektif ve anlayışta PKK heyetiyle mutabık olduklarını; protokollerin bu çerçevede hazırlandığını ve içerik açısından her iki tarafın da geri adım atmayı içlerine sindirdiğini, böylece çözüm yolunu açan 'kolaylaştırıcı' bir pozisyona geçtiklerini söylüyor. Ancak bütün bu dökümü yapmadan önce aynı sürecin "topluma sunulduğu gibi 'müzakere' kapsamı ve uzlaşma havasında gerçekleşmediğini" belirtiyor. Doğrusu kendi anlattığı sürecin ima ettiği uzlaşıdan daha fazlasını nasıl bekleyebiliriz bilemiyorum... Ama bu tespitin nedenini söz konusu cümlelerin hemen ardından okuyoruz: "Dolayısıyla hiç olmayan uzlaşma-anaşmayı bozan da yok!" Yani PKK şiddeti çözüm sürecini baltalamıyor, çünkü zaten böyle bir uzlaşma yoktu... Tuğluk'un bunu söylemek zorunda kalması hazindir. Çünkü hem bir uzlaşma çizgisi üzerinde yüründüğü açık, hem de uzlaşmanın olmaması halinde bile şiddetin olumlanması bir zül.

Sözünü ettiğimiz 'entelektüellik' böyle bir noktada daha mesafeli durabilmeyi gerektiriyor. Tuğluk yazısının sonraki bölümünde de 'eylemsizlik ve hemen geri çekilme'nin bir önşart olarak Öcalan'a dayatıldığını söylüyor ve bu tavrı devletin paradigması ve kibri ile açıklıyor. Ancak örneğin 'eylemsizliğin' görüşme sürecindeki kritik kavram olduğunu, bu kavramın 'kesintisiz görüşme' ile el ele gittiğini, bunun bizzat devletin pozisyonu olduğunu ve eylemsizliğin silah bırakma değil, kullanmama olduğunu es geçiyor. Oysa devletin inat ettiği noktanın Kürtler açısından hiç de önemli bir taviz olmadığı, aksine Kürt taleplerinin gerçekleşme yolunu açan bir zemin sağladığı anlaşılıyor.

BDP'lilerin işi zor... Hem siyasetçi olmak, hem de siyasetin ikili dilinden kurtulmak zorundalar. Keşke en azından birkaçı bunu gerçekleştirebilse.

Kürt meselesinde simetri

Etyen Mahçupyan 2011.10.05

Çatışan tarafların, söz konusu gerilimi değerlendirip yorumlarken işlerine geldiği gibi konum almaları alışıldık bir durum.

En tipik davranış kalıbı, güçlü olanın çatışmanın kendisini simetri içinde sunarken, çatışmanın özneleri arasında asimetri koymasındır. Yani hasmın yaptıkları ile kendi yaptıklarınızı paralellik içinde algıyorsunuz, ama hasmı hiçbir zaman kendi eşitiniz olarak görmezsiniz. Kürt meselesi bağlamında devletin ve genelde 'Türklerin' tavrı hep böyle oldu ve halen de egemen yaklaşım olmayı sürdürüyor. Devletin uyguladığı operasyonlar, baskılar ve hak ihlalleri hep 'karşı tarafın' saldırılarıyla, tutumuyla ve kötü niyetiyle gerekçelendiriliyor. Devletin çatışmacı tutumunun ardında PKK'nın davranış kalıplarının yattığı söyleniyor. Dahası çatışma modalitesi, sürece yayılan bir siyaset kültürünü ve strateji yolunu da ima ettiği ölçüde, PKK'nın tekil davranışlarından ziyade bizatihi varlığı, sanki bir siyasetin tezahürü imiş gibi sunuluyor. Öyle ki salt PKK var olduğu için, devletin baskı uygulaması da normal hale geliyor.

Öte yandan devlet ve 'Türkler' bu bakışın PKK'yı 'büyüttüğünün', onu etkisinin ve işlevinin ötesinde psikolojik anlamda da güçlendirdiğinin farkında değiller. Çünkü PKK'nın yaptıklarından ziyade varlığının bir tehdit olarak değerlendirilmesi, PKK'yı hiçbir şey yapmasa bile siyaseten aktörleştiren bir zemin oluşturuyor. Bu durumun 'karşı tarafı' etkilememesini beklemek çok gerçekçi olmaz... Nitekim PKK ve genelde 'Kürtler' de kendi siyasetlerini devlet siyasetinin karşısında simetrik ve neredeyse eşit bir konuma oturtmuş durumdalar. Atılacak her muhtemel adım için devletin önceden belirli bir adım atmasının istenmesi, sadece pazarlıkçı bir bakışı değil, PKK'nın kendisiyle ilgili ontolojik algısını da yansıtıyor. Bugün yeniden çatışmanın hararetinin yükselmesinin, silahın egemen olmasının nedeni olarak da, karşımıza aynı muhakeme çıkıyor: PKK yetkilileri, hazırlanmış olan protokollerin devlet tarafından imzalanmamasını yeniden şiddete dönmelerinin sebebi olarak sunuyorlar. Oysa devlet tecrübesinden biraz nasibini almış veya dünya genelinde ulus-devlet davranışını takip etmiş biriyseniz, devletlerin bu tür protokolleri açıkça imzalamayacağını bilirsiniz. Çünkü bu metnin imzalanması çatışmanın taraflarını 'eşitler'. Oysa hiçbir ulus-devlet halkın bir bölümünü temsil eden yasa dışı bir örgütü kendi eşiti olarak ilan edemez. Böyle bir adım, söz konusu devletin şiddet üzerinde sahip olduğu hegemonyayı sarsar ve doğal prestijini elinden alır.

Ancak anlaşılan o ki, PKK'lılar ve muhtemelen genelde 'Kürtler' bunda bir gariplik görmemişler, ya da aksine bunu devlete diz çöktürmenin yolu olarak düşünmüşler. Muhtemelen taleplerinin karşılanmasının devletin tavizi olarak değerlendirileceğini, oysa bu tür bir diz çökmenin PKK'ya siyasi dokunulmazlık kazandıracağını öngördüler. Kısaca söylemek gerekirse, PKK uzun bir zamandan bu yana kendisine devlet gibi muamele edilmesini istiyor ve herhangi bir duruma doğal tepkisi 'devletimsi' oluyor. Devletle kurulmak istenen böyle bir simetrinin gerçekçi olmadığı ve nihayetle Kürtlerin taleplerinin karşılanmasını geciktireceği açık. Ama gelinen noktanın sadece PKK'nın kendisine ilişkin hayaliyle sınırlı olmadığını görmekte yarar var. Çünkü bu sonucu bizzat devlet üretti... PKK'yı eylemleriyle değerlendirmek ve devlet siyasetini bunun üzerinde oluşturmak, hem PKK ve devlete farklı siyaset yollarını açık tutabilir, hem her iki cenahta yeni fikir açılımlarını mümkün kılar, hem de devletle örgüt arasındaki manevi hiyerarşiyi korurdu. Böyle davranılmadı... Devlet PKK'nın yaptıklarıyla kendisini özdeşleştirdi. Önemli olan siyaset değil, aktörün kendisi oldu. Böylece Kürt kesiminde PKK ile devlet arasında bir simetri olduğu kanısı yerleşti ve bu durum Kürt siyasetindeki PKK hegemonyasının da temelini oluşturdu. Çünkü PKK 'devletleştiği' oranda siyasetin üzerine çıktı ve ona alternatif bir siyasetin de hayat alanı kalmadı.

İşin ironik yanı şü ki, şimdi devlet Kürtlerin taleplerini karşılamak isterken doğru bir konuma yanaşıyor ve PKK'nın varlığını değil, gelecekteki işlevini temel alarak bir uzlaşma yolu arıyor. Ancak karşısında gücünü yerleştirmiş, kalıplaşmış, siyaseti avucuna almış bir örgüt var ve üstelik de artık kendilerini devletle simetrik bir konuma yerleştirmeyi iyice kanıksamışlar. Öyle ki bu simetriyi kaybetme ihtimali içeren her şeye karşı direniyorlar. Devletin tersine, PKK'nın tek derdi siyasetiyle kendisini özdeşleştirmekten ibaret gibi gözüküyor. Böylece kendi 'devletimsi' niteliğini muhafaza etme uğruna, çözümü ima eden siyaset yolunu tıkayabiliyor.

Geniş fotoğrafa gidersek, bu tutumuyla PKK'nın Kürtlerin hak arayışlarını zora soktuğunu söylemek mümkün belki, ama devlet de kendi ektiği akılsızlığın hasadını biçiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt meselesinde asimetri

Etyen Mahcupyan 2011.10.06

Kürt meselesinin bir yönü devletin kendi akılsızlığıyla asimetrik bir durumu simetrik hale getirmesi, PKK'nın da bu simetriye sarılması nedeniyle hak alanındaki asimetrinin devamına neden olmasıdır.

Örneğin Kürtçenin hâlâ anadil olarak kamusal alanda kabul görmemesi, Türkçe karşısında bir asimetriye karşılık gelir. Öte yandan devlet, bu süreçte PKK'nın eylemlerini değil, varlığını hedef aldığı ölçüde, bu örgütü zımnen muhatap kılan bir simetri yarattı. PKK ise doğal olarak bu seviye sıçramasını benimsedi ve simetriyi korumayı temel siyaseti haline getirdi. Ne yazık ki bu 'denge' Kürtçeye özgürlük getirmediği gibi bu imkânı geciktirdi. Siyasetin sahte simetrisi, toplumsal taleplerin işaret ettiği temel hak simetrisinin kurulmasını engelledi...

Madalyonun öteki yüzünde ise bunu tamamlayan bir başka durum var: Somut siyasetin asimetrik niteliğe sahip unsurlarının es geçilmesi ve yapay bir 'simetri dünyası' üretilmesi. Devlet bunu yıllarca yaptı... Kendi tutumunu ve icraatını görmezden geldi. Mukayesesiz baskı ve zulüm yeteneğini keyfince ve kasıtlı olarak kullandı. Ama PKK direnişi başladığında bir anda bir 'simetri dili' üreterek kendisini aklamaya yeltendi. Bir anda bütün geçmiş yok oldu ve sanki devlet PKK'ya kaçınılmaz ve meşru bir tepki veriyormuş gibi sunuldu. Bugün aynı yanlış PKK yapıyor... Örneğin KCK operasyonlarının artmasına karşı çıkılıyor, ama söz konusu operasyonların görüşmelerin sürdüğü dönemde hafiflediğine değinilmiyor. Bu tespit KCK operasyonlarının bizatihi anlamı ve meşruiyeti hakkındaki yargıdan bağımsız olarak anlamlı. Bu operasyonların hukuken ve siyaseten içerdiği zaafılar malum. Ama ortada bir de somut siyaset var ve siyasetin imkânlarından yararlanmayan bir direniş hareketinin devletin haksız tutumundan şikâyeti çok işlevsel olmuyor.

Somut siyasetin içerdiği asimetriyi görmek üzere muhayyel bir örneğe geçelim ve iki farklı durumu mukayeseli olarak ele alalım: PKK şiddeti sürerken devletin şiddet kullanan bir karşılık vermemesi ve devlet şiddeti sürerken PKK'nın şiddet kullanan bir karşılık vermemesi... Bu iki durum şiddeti bir siyaset yolu olarak görenler için simetrik olabilir. Ama somut siyasetin koşulları bir asimetriye işaret ediyor. Birinci ihtimalde, devlet devletliğini yapamamış olacaktı. Hükümet sıkışacak, zorlanacak, muhalefetin baskısı altında kalacak ve barış arayışının bir tür saflık olduğu anlayışı yükselecekti. Bunun anlamı reform yolunun kapanmasıdır. Tabii ki her şeye rağmen hükümetten reform talep eden bir aktivist beklenti içinde de olabiliriz. Ne var ki somut siyasetin gerçekliği bu yolu büyük ölçüde budayacaktı... Buna karşılık ikinci ihtimal PKK'nın ve genelde Kürtlerin mağduriyetini görmemeyi kaçınılmaz hale getiren bir süreci ifade ediyor. Devletin şiddet kullanımına karşı,

şiddet kullanma yeteneği olmasına rağmen kullanmayan ve barış yolunu talep eden bir PKK'nın tüm dünya nezdinde elde edeceği prestij ve meşruiyeti öngörmek zor olmasa gerek. Böyle bir zemin üzerinde devletin şiddeti uzun süre devam ettirmesi mümkün olmayacağı gibi, reformların hızla hayata geçme şansı doğacak, hatta söz konusu reformların çitası daha da yükselecekti.

Kürt siyaseti bugüne kadar elindeki somut siyaset imkânını kullanmadı. Oysa devlete asıl diz çöktürtecek olan buydu. Karşı muhakeme olarak devletin yirmi yıl şiddet uyguladığını, Kürtlerin mağdur konumda kaldığını, ama hiçbir özgürlükçü adımın atılmadığını öne sürebiliriz. Ne var ki anlatmaya çalıştığım asimetrisinin kritik unsuru devletin ne yaptığı değil, Kürt siyasetinin buna nasıl yanıt verdiğidir. PKK zayıf olduğu dönemlerde bile hayalini askerî açıdan güçlenme doğrultusunda geliştirdi. Yani zihniyet olarak hiçbir zaman barış ve konuşma yolunu önermedi. Konuşma onların dilinde en fazla pazarlıkçı müzakere şeklini aldı ve silahlı mücadelenin uzantısı olarak sunuldu. Bu tutum devletin şiddet kullanımını dünya nezdinde meşrulaştıran arkaplandır... Devletin söz konusu imkânı hoyratça, kötücül emellerle kullanmış olması ahlakî açıdan Kürt siyasetini rahatlatabilir. Ancak somut siyasî başarılar somut siyaset imkânlarının doğru kullanılmasıyla orantılıdır ve bu imkânların kullanılma biçiminin de içerdiği bir başka 'ahlak' var...

Kürt siyasetinin bu ikinci ahlak alanında sınavı geçemediğini görmesi kendileri için yararlı olur. Bu ahlak siyaset ile şiddetin özdeşleştirilemeyeceğine işaret eder. Siyaset imkânını reddeden bir örgütün şiddet sergilemesinin meşruiyet kaybı olduğunu söyler. Şiddet ile siyaset arasında kurulan bir simetri ve geçişliliğin, aslında siyasetin ölümü olduğunu hatırlatır.

Kürt siyasetinin sorunu şiddet kullanması değil... Şiddeti siyaset sanması ve dolayısıyla da siyaset yolunu gördüğünde onu 'tanıyamaması', ya da o yoldan 'korkması', böylece siyaseti tıkamasıdır. Karşı taraf siyaseti yok ettiğinde şiddete meyledebilirsiniz... Ama karşı taraf siyasete davet ettiğinde hâlâ şiddet sularında yüzüyorsanız, çözüme hazır değilsiniz demektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karayılan'ın artı hanesi

Etyen Mahcupyan 2011.10.12

Bu şimdi değişiyor... Siyaseten sorumlu olanlar toplum karşısına çıkma ve kendini anlatma zorunluluğu hissediyor. Çünkü dolaylı olarak da olsa artık toplumun konuşacağı bir süreçteyiz ve şiddetin çözümü zorlama imkânı kalmadı.

Bu durum devletin de PKK'nın da davranış kalıplarını değiştirecek, onları şeffaflaştıracak, böylece eleştiriye açacaktır. Nitekim Taraf gazetesinde Ahmet Altan'ın PKK lideri Murat Karayılan'a hitaben yazdığı köşe yazısı, mukabil bir mektupla karşılanmış durumda. Karayılan'ın bu uzun 'kendini anlatma' mesajının kendisi açısından artı hanesine yazılacak birçok yönü var. Her şeyden önce böyle bir çabayı anlamlı bulması bile, gerçekte barışçıl bir yolun tercih edildiğinin veya arandığının işareti.

Karayılan'ın mektubu Kürt siyasetinin 'klasik' tespitlerini bir kez daha yineleyerek başlıyor. Bu değerlendirmenin üç unsuru var: Mağduriyet, asimetri ve sorumluluk. Yani Kürt halkının 'sömürgeci bir asimilasyon' politikasına ve katliamlara maruz kalmış olması, Kürt siyasi hareketinin bu baskıyı gerçekleştiren devletle aynı kefeye konamayacağı ve yaşanan süreçte asıl sorumluluğun devlette aranması... Bunlar neredeyse bütün

gözlemcilerin de üzerinde hemfikir olduğu noktalar. Diğeri bir deyişle meselenin 'zeminine' baktığımızda Kürtlerin taleplerinin haklılığı ve meşruiyeti konusunda, onlara yaşatılanların bir zulüm olduğunda geniş bir konsensüs var. Dolayısıyla tartışılmakta olan ve geleceğin kurulmasında etkili olacak konu bu zemin değil, o zemin üzerinde nasıl bir siyaset oluşturulduğu.

Karayılan en azından siyasi hedefler açısından olumlu bir pozisyon savunuyor. Örneğin BDP'li milletvekillerinin Meclis'e dönüp dönmemesi konusunda "Biz, vekillerin seçilmiş olduğuna göre, nihayetinde Meclis'e gidebileceklerine hep inandık" diyor. Kendi tutumlarını ortaya koyarken "Özellikle savaşmak isteyen, savaşa silaha âşık ve savaşla sonuca gitmek isteyen noktada bir hareket" olmadıklarını vurguluyor. Daha da ileri giderek "PKK... Türkiye halkına karşı da sorumluluk duymaktadır. Bu nedenle barışçıl bir çözüm için mütevazı davranmış, Türkiye toplumunun bütün hassasiyetlerini de dikkate alarak çözüm projesinin çitasını oldukça aşağı çekmiş ve makul bir çözüm protokolü haline getirmiştir" diye yazıyor. Bunun pazarlık sınırını azaltmak için taktiksel olarak söylenmiş bir cümle olduğunu söyleyenler çıkacaktır. Ama önemli olan bu cümlenin 'olumlu' bir jest, birlikteliğe yönelik bir irade beyanı olarak sunulmasıdır. Karayılan, çözümün maksimalist bir anlayışla oluşmayacağını Kürt siyaseti tarafından içselleştirilmiş olduğuna işaret etme gereği duymakta...

Niyet ve hedef konusunun ötesine geçildiğinde ise, Karayılan yine kendi artı hanesine yazılacak samimi bir durum tespiti yapıyor ve aslında şu anki 'sorunu' özetliyor. İçinde bulunduğumuz koşulların muhtemel bir çözümün önüne iki yönden engel çıkardığını belirliyor. Bunlardan biri PKK'nın "dağda sisteme kavuşmuş olan bir gerilla örgütlenmesi" olması. Karayılan PKK'nın kolayca dağıtılacak bir direniş grubu olmadığını, kendini yeniden üreten bir hayatiyete sahip olduğunu, kendi etrafında bir dünya yarattığını ima ediyor. Dolayısıyla çözümün ancak "bu gücün toplumsal yaşama dahil edilmesi" ile mümkün olduğunu ve "diyalog ve toplumsal uzlaşma" olmadan da, bu sonucun elde edilemeyeceğini söylüyor. Kısacası PKK'nın kendisi kurumsal olarak hem bir engel hem de o engelin aşılmasını sağlayabilecek bir muhatap olarak sunuluyor. Karayılan'ın işaret ettiği ikinci engel ise, devletle Kürt siyaseti arasındaki güvensizlik ilişkisi. Hükümetin samimi olarak algılanmadığı, güvenin salt "kuru diyaloglarla" sağlanamayacağı tespiti yapıyor. Türkiye'nin İran'la yaptığı anlaşma, polis teşkilatına yeni yatırımların yapılması hep bu bağlamda, yani hükümet politikasının gayri samimi olduğuna kanıt olarak algılanıyor. Böyle bakıldığında hükümetin Öcalan'ın çağrılarına yanıt vermemesi ve çözüm protokollerini (imzalamaması değil!) cevapsız bırakması, Karayılan açısından hükümetin art niyetli olduğunun da belirtisi haline geliyor.

Bu tabloya kendimizi Kürt siyasetinin içindeki herhangi birinin yerine koyarak baktığımızda, bu algının anlaşılır bir temele sahip olduğunu söylemek durumundayız. Gerçekten de hükümetin bu süreçteki performansının en azından ikircikli olduğu çok açık. Nitekim Karayılan'ın bir sorusunu herkesin önüne koyup düşünmesi gerekiyor: "Madem devletin Kürtçe anadil hakkını da içeren bir çözüm zihniyeti vardı, neden insanların kendi anadilleriyle savunma hakkı karşısında bu kadar sorun çıkardı?"

Sonuç olarak Karayılan'ın kamuoyuna ulaşma çabasını son derece olumlu bir gelişme olarak görmek gerek. Her iki taraftaki siyasetçilerin ve yürütülen siyasetin şeffaf olması gereken bir döneme giriyoruz. Toplumla konuşamayanın etkisizleşeceği bir süreçteyiz ve anlaşılabilir Karayılan bunun farkında...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karayılan'ın eksi hanesi

Siyasetçiler genellikle toplumu muhatap almaktan hoşlanmazlar. Topluma mesaj verirler, gündem yaratmaya çalışırlar ama kendilerini şeffaflaştırma ihtimali olan karşılaşmalardan kaçınırlar.

Yandaş medya yaratmanın işlevi de budur, çünkü böylece daraltılmış bir kanal üzerinden kitlelere ulaşabilir. Kanalin daralması siyasetçiyi ideolojik açıdan korur ve onu topluma açıyormuş gibi yaparken aslında gizler. Dolayısıyla rakip veya mesafeli medya ortamlarına çıkmak siyasetçiler için stratejik kararlardır. Çünkü siyasetçiyi istemese de şeffaflaşmaya doğru iter...

Karayılan'ın Taraf Gazetesi'ne göndermiş olduğu mektup bir yarı şeffaflaşma adımı. Tek taraflı bir metin... Sadece yazarının yorumuyla yetinmenizi gerektiriyor. Ancak Karayılan'ın üzerinde rahatça konuştuğu ve aynı rahatlığı sergileyemediği alanlar birbirinden ayrımlaşıyor ve görünür hale geliyor. İstemese de, bu mektup Kürt siyasetinin sıkıntılı noktalarını sergiliyor. Söz konusu unsurların üzerinin örtülme çabası ise siyasetçinin eksi hanesine yazılıyor.

Mektup Karayılan'ın sıkıştığı noktanın KCK meselesi olduğunu ortaya koymakta. Bu operasyonun yasal olmakla birlikte, bu yasaların hukuki niteliğinin çok şaibeli olduğu herkes tarafından söyleniyor. Dolayısıyla KCK tutuklamalarına karşı en kolay itiraz, devleti demokratik bir hukuk anlayışına davet etmek olurdu. Ama Karayılan böyle yapmıyor... Doğrudan siyaset üzerinden bir savunma geliştiriyor ve böylece Türkiye'deki hukuk sistemini de eleştirisinin dışında bırakıyor. Acaba neden? Belki hukuk talebinin devletle Kürt siyaseti arasında bir hiyerarşi yaratacağı öngörülüyor. Oysa meseleyi siyaset çerçevesine yerleştirdiğinizde, KCK operasyonları da salt siyasi hale geliyor ve çözümünün siyasette aranması gerektiği ima ediliyor. Diğer bir deyişle belki de Karayılan, hangi hukuk anlayışı olursa olsun, bu operasyonların devam edebileceğini düşünüyor.

Ne var ki, KCK operasyonlarına siyaseten karşı çıkarken Karayılan'ın eli epeyce zayıf. "Bu tutuklananları ne tanırsınız, ne biliriz, ne de KCK ile ilişkileri vardır" gibi inanılması güç bir açıklama yaptıktan sonra şöyle diyebiliyor: "Onlar sadece sisteme teslim olmayan ve yasal zeminde demokrasi mücadelesi yürüten Kürt siyasetçilerdir." İyi de, madem tanımadığınız bilmediğiniz insanlardı, kim olduklarından, ne yaptıklarından nasıl bu kadar emin oldunuz? İtiraf etmek gerek ki bu apolojetik [savunma yapan] tavır hiçbir siyasetçiye yakışan cinsten değil ve bir sıkışmayı ifade ediyor. KCK'nın ne olduğunu anlatma gayreti içinde Karayılan inanılması zor bir adım daha atıyor ve KCK'nın şu an geçerli olmayan, ileride "özerklik sistemi kabul edilirse" hayata geçecek olan bir sistem olduğunu öne sürüyor. Buradan hareketle de operasyonlarda tutuklananların "geleceğe dönük tasarlanan bir şeyden hareketle 'siz bunları yapıyorsunuz' diye yargılandıklarını" vurguluyor. Ancak bütün darbeler de aynen böyle oluyor... Bugünün eylem stratejisi, gelecekte kurulacak sisteme uygun olarak şimdiden kotarıyor. Karayılan herhalde bu benzeşmeyi doğal olarak fark edecek biri. Ama başka bir muhakeme bulamamış gözüküyor.

KCK üyeliği nedeniyle tutuklananlar arasında gerçekten de ilgisiz ve suçsuz birçok kişi olabilir ve kamuoyundaki kanaat de o yönde. Ancak hepsinin birden 'yasal zeminde' olduğu iddia edilince, hem mesele yine hukuk zemininden uzaklaşıyor, hem de siyaseten anlamsızlaşıyor. Karayılan 'demokratik özerklik' ilanına ilişkin de benzer bir görüş sunuyor: Özerkliğin ilanı ile Silvan olayının aynı güne rastlamasını 'tesadüf' olarak niteliyor ve sanki özerklik zaten ilan edilecekmiş de, Silvan katliamı beklenmedik bir şekilde üzerine gelmiş gibi anlatıyor. Oysa özerklik ilanının iki hafta sonraya planlandığını, Silvan olayının o sabah öğrenildiğini ve buna rağmen ilanın öne çekildiğini bizzat Kürt siyasetçilerin sonraki sözlerinden biliyoruz.

Kısacası Karayılan, devletin bütün tasarruflarının bilinçli olduğunu ileri sürerken, Kürt siyasetinin tasarruflarını tesadüflere bağlama eğiliminde ve bu hiç de inandırıcı bir tablo değil. Kürt siyasetinin sorumluluk taşıma konusunda ikircikli olduğu anlaşılıyor. Bunun arkasında tasfiye olma korkusunun yattığı ise görünür bir durum.

Ne var ki Karayılan tasfiye korkusu karşısında şiddeti seçeneksiz hale getirmeye fazlasıyla teşne. "Tasfiye olmamak için aldığımız tedbirlere dönük hususları öne çıkararak savaşı tekrardan bizim başlattığımızı iddia etmek ne kadar doğrudur?" diye soruyor... Yani şiddeti bir 'tedbir' olarak algılıyor ve böylece onu bir tercih olmaktan çıkarıp doğallaştırıyor.

Kürt siyasetinin sorumluluktan kaçma tavrı, onu haklı olduğu alanlarda da toplumsal algı açısından zayıf bırakıyor. Karayılan, basının devletten yana bir çizgi izlediğini söylerken de yine kendi sorumluluğundan kaçıyor. Çünkü Silvan öncesinde durum hiç de böyle değildi...

Şiddet bir tercih. Siyasetten kaçmayı sağlayan bir tercih ve Kürt siyaseti hâlâ tercihlerinin sorumluluğunu taşıma olgunluğundan uzak gözüküyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt meselesinde iki zihniyet

Etyen Mahçupyan 2011.10.16

Siyaset ve şiddet arasındaki ilişki geniş bir yelpazede değerlendirilebilir ama son dönemde bizleri iki yorum ilgilendiriyor.

Bunlardan biri siyasetle şiddet arasında bir geçişlilik ve devamlılık olduğunu söylemekte. Bu tezin savunucularına göre siyaset nasıl şiddeti kapsıyorsa, şiddet de siyaseti kapsıyor. Diğer uçta ise siyasetle şiddetin kategorik olarak birbirini dışladığı tezi var. Çünkü siyaset konuşmaya dayanıyor ve konuşmanın mümkün olması, sürmesi ve ilerlemesi ancak şiddetin olmaması ile mümkün.

İlginç olan nokta, her iki yaklaşımın da savunucuları kendilerini 'demokrat' olarak sunuyorlar. Ne var ki söz konusu iki tez sadece birer 'fikir' değil, aynı zamanda birer 'tarzı' da işaret ediyor ve bu iki tarz zihniyet olarak birbirinden tümüyle farklı yapıda. Dolayısıyla da bu görüşlerin ikisinin birden 'demokrat' olma ihtimali yok. İlk yaklaşım siyasetin 'zaten' ve 'doğal olarak' şiddeti içerdiğini öne sürmekte ve buradan hareketle de şiddeti bir tür siyaset, hatta siyasetin bizzat kendisi olarak sunabilmekte. Bu önermenin geçerli olması, beşeri çözümlerin esas olarak güçler mücadelesinin tezahürü olduğu kabulünün ötesine geçerek, bu yolu normatif olarak da savunmayı gerektiriyor. Diğer bir deyişle hak ve özgürlüklerin elde edilmesini, 'güç siyasetine' bağlıyor. Böylece hayat, kendi doğrularını ötekilere kabul ettirmeye çalışan aktörlerin savaşı olarak tasavvur ediliyor. Bunun sonucunda bir ortak zemin olarak ahlaki alan kalmıyor. Hedef kendi amaçlarını gerçekleştirmek olarak sınırlandığında, ötekinin ne yaşadığının anlamı kalmadığı gibi, öteki ile kurulacak bir ahlaki zeminin de değeri sıfırlanıyor. Bu yaklaşım otoriter zihniyetin klasik örneklerinden birini teşkil ediyor ve kendilerini 'demokrat' sanan birçok kişinin gerçekte nerede durduğunu gösteriyor.

İkinci tez ise konuşmayı önemseyen, hatta gerçekçi bir bakışla, onu haddinden fazla yücelten bir tutuma sahip. Sanki her şey, her karar, her çözüm, ancak konuşma içinde meşrulaşıyor ve değer kazanıyor. Dolayısıyla konuşmayı engelleyen her eylemin zararlı olduğu söylenmiş oluyor. Diğer taraftan bu yaklaşıma göre siyaset, temsil yeteneği olan taraflar arasında sistematik bir konuşmayı ifade etmekte. Bu nedenle de şiddet kullanımı aslında siyasetin reddi anlamını taşıyor. Söz konusu yaklaşımın gerekçesi aslında basit: Şiddet kendi doğruları olan ve onları hayata geçirmek için her yolu deneyen bir anlayışın tezahürü. Oysa konuşma ve siyaset, kendi doğruları olsa da, bunların ortak doğrular olmadığını bilen ve 'geçici ortak doğrular' arayan bir anlayışa karşılık

gelmekte. Çünkü insanoğlu, her ne kadar inançla kendi doğrularını sahiplense de, bunların 'hakiki' doğrular olup olmadığını bilemez ve hiçbir zaman da bilemeyecektir. Bu nedenle beşeri çözümler konuşma ve siyasete muhtaçtır. Aksi halde çözüm sanılan şey ya gerçekleşemez, ya kalıcı olamaz, ya da olağanüstü bir insani maliyete neden olur ki bu durumda da meşru olmaz. Demokrat zihniyetin algısı budur... Bu bakışa göre her beşeri karar bir ahlaki zemin üzerine oturur ve o zemini pekiştirir. Diğer bir deyişle konuşma ve siyaset ahlak 'oluşturucu' eylem alanlarıdır ve eylemin karşılıklı niteliği nedeniyle 'ortak' bir zemin üretirler. Bu da birlikte yaşama denen şeyi mümkün kılar.

Kısacası siyasetle şiddeti bütünleştiren otoriter zihniyet, "eğer istediğim olursa seninle yaşarım, yoksa yaşamam" demektedir. Bu ise, olması gerekeni karşısındakinden bağımsız olarak saptayan ve şiddeti sürekli bir alternatif olarak tutan bir tavrı ima ediyor. Oysa demokrat zihniyet, "seninle yaşamak istiyorum ve bunun nasıl olabileceğini birlikte aramaya hazırım" diyor. Bu yaklaşımda şiddet kategorik olarak dışlanıyor, çünkü doğrudan birlikte yaşama iradesine karşı. Diğer bir deyişle, otoriter zihniyet kendi hedeflerini öne alıyor, birlikteliğe ise araçsal bakıyor. Dolayısıyla birlikte yaşayabileceğiniz insanların öldürülmesi sorun teşkil etmiyor. Buna karşılık demokrat zihniyet birlikteliği öne çıkaran, onu amaç kılan bir yaklaşım. Tarafların kendi dar istekleri ancak bu genel çerçevede anlam kazanıyor ve zenginleşiyor. Bu nedenle de şiddet sadece birlikteliği değil, şiddet uygulayan tarafın hedeflerini de gayrimeşru kılıyor, çünkü dayanılacak bir ahlaki zemin bırakmıyor.

Türkiye'de devlet on yıllarca otoriter zihniyette davrandı ve bugün ise oradan demokrasiye doğru yetersiz adımlar atmaya çalışıyor. Ama en azından demokrasiye daha doğru olduğunu kabul noktasına geldi. Kürt siyasetinin bu süreci durdurması değil, hızlandırması gerek. Bu ise herhalde adam öldürerek olacak şey değil... Çünkü ölümler zaten birlikteliğin istenmediği mesajını veriyor. Şiddetin bizzatı ayrılmışlık olduğunu görmekte yarar var. Devlet geçmişte Kürtlerle yaşamak istememişti... Şimdi istiyor gibi. Peki, Kürtler birlikteliği gerçekten istiyor mu? Eğer istiyorsa şiddet ne anlama geliyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şiddette mütekabiliyet

Etyen Mahçupyan 2011.10.19

Mütekabiliyet kavramı bu ülkenin siyasi diline Lozan Antlaşması sonrasında girdi.

Bu kavramla kastedilen şey, antlaşmaya taraf olan ülkelerin kendi vatandaşları arasında yer alan azınlıklara 'doğru' davranmalarının sağlanmasıydı. Söz konusu 'doğru' davranış ise esas olarak bu kişilerin çoğunluk mensupları kadar eşit vatandaşlar olmalarını ve kendilerini idame ettirecek koşulların devlet tarafından desteklenmesini içeriyordu. Diğer bir deyişle 'mütekabiliyet' iki farklı ülkenin kendi vatandaşlarının bir bölümüne uygulamak zorunda oldukları şartlar açısından geçerli bir terimdi. Örneklersek, Yunanistan'ın oradaki Müslümanlara vatandaşlık haklarını bütünüyle tanımasını, Türkiye'nin ise buradaki gayrimüslimlere aynı şekilde bu hakları vermesini ima ediyordu. Dolayısıyla meselenin esası hakların sağlanmasıydı.

Mütekabiliyet ise iki ülkenin bu davranışının ulus-devlet bağlamında 'eşitlenmesini' ifade etmekteydi. Kısacası 'mütekabiliyet' bir neden değil, sonuçtu... Ülkelerin mütekabiliyet var diye azınlıklara eşit davranması beklenmiyordu. Onların zaten eşit davranmaları gerekiyordu ve mütekabiliyet sayesinde bu davranışın ulus-devlet bağlamında bir sürekliliğe dönüştürülmesi hedefleniyordu.

Ama herkesin bildiği üzere devletler buna uygun davranmadı. Türkiye neredeyse Lozan'ın ertesi gününden başlayarak Antlaşma'yı ihlal etti ve bu ihlal politikasını 'millileştirdi'. Aynı şey Yunanistan'da da yaşandı... Her iki ulus-devlet de diğerinin olumsuz örneklerini kendilerine gerekçe yaptılar. Böylece mütekabiliyet bir 'neden' haline geldi. Diğer ülkenin kendi azınlığına yaptığı kötülüğü fırsat bilen ülke, aynı uygulamayı kendi azınlığına yaptı. Otoriter zihniyete dayanan ulus-devlet mantığı, kendisine doğal hedef olarak etnik homojenizasyonu aldı ve her fırsatı etnik öteleme, bastırma ve temizlik yönünde kullandı.

Kürt meselesi ülke içi bir alternatif ulusallaşmayı ifade ettiği ölçüde bu zararlı 'mütekabiliyet' yaklaşımından nasibini aldı. PKK'nın 'devletimsi' bir niteliğe sahip olmasıyla birlikte, sanki kendi mukabil azınlıklarına sahip iki devlet karşı karşıya geldi. Devlet 'Kürtlere' ne yaparsa, PKK'nın da 'Türklerle' aynını yapması normal ve meşru sayıldı. Bunun tersi de doğrudu... Devlet de devlet olmanın anlamını unuttu ve PKK'nın eylemlerinden hareketle tüm 'Kürtleri' rencide eden tasarruflara meyletti. Ne var ki bu 'ilişki' iki ulus-devlet örneğinden epeyce farklı bir toplumsal tabana oturmakta: Her iki siyasi odağın karşısında iç içe geçmiş, çok etnikli bir yapı bulunuyor. Azınlık meselesinde olduğu gibi hukuken ayrılmış ve tanımlanmış cemaatler yok. Ama bu karşılıklı siyaset neredeyse böyle bir sonuç yarattı... Başka bir ifadeyle, devlet ile PKK arasındaki 'mütekabiliyete' oturtulan şiddet ilişkisi, toplumu cemaatleştirdi. Kürtler devlet nezdinde, Türkler ise PKK nezdinde 'vatandaşlıktan' uzaklaştılar, ötekileştiler ve kendi 'evlerinde' azınlık haline geldiler.

Oysa her iki odağın dilinden 'birliktelik' kelimeleri dökülmeye devam etti. PKK epeyce bir zamandan bu yana ayrılıkçı nüansları terk ederek, Türkiye'nin bütünlüğü içinde Kürt kimliğine yer aradığını savundu. Devlet ise zaten milliyetçi kaygılarla aynı bütünlüğün savunucusuydu. Bugün söz konusu milliyetçi yaklaşımın törpülenip, çokkültürlü bir çerçeveyi ima etmeye başlaması, birliktelik duygusunu daha da meşrulaştırıyor. Ancak ortaya konan siyaset bu söylemi açıkça reddediyor. Çünkü her iki taraf da karşılıklı olarak iyi örneklerden değil kötü örneklerden hareket ediyor. Diğerinin her olumsuz uygulaması, kendi 'vatandaşını' ötekinin ajanı kılıyor. Daha önemlisi her iki taraf da topluma karşı taşıdıkları ahlaki sorumluluğu görmezlikten gelerek, bir tür 'devletlerarası ulusçuluk' oyunu oynuyorlar.

Ne var ki şiddeti olumlayan bu zararlı 'mütekabiliyet' yaklaşımı, etnik temelli cemaatleşmenin, toplumsal ayrılmışmanın ve 'birlik bütünlüğün' bozulmasının da garantisidir. Çünkü 'şiddet siyaseti' gerçekte vatandaşlığın inkârıdır... Hem şiddet uygulamak hem de birlik bütünlükten söz etmek ise riyakârlık...

Devlet de Kürt siyaseti de bugüne dek söz konusu bilinçsizliği sergiledi. Burada 'bilinçsizliği' koşulların getirdiği idrak edilmeyen bir hata olarak, dolayısıyla düzeltilebilir, içinde olumlu bir nüve bulunabilecek bir tutum olarak düşünüyorum. Çünkü aksi halde, eğer ortada her iki tarafça da 'bilinçli' bir davranış varsa, bunun siyasi adı ancak 'ihanet' olurdu...

Kürt meselesinde şiddeti merkeze alan ulus-devletçi paradigmadan sıyrılmak, mütekabiliyet kavramının Lozan'daki işlevine dönmek gerekiyor. Devlet, siyasi parti veya sivil toplum kuruluşu, her siyasi aktör karşısında kendi 'vatandaşları' olduğunu, bunların çeşitli kalıplara sığdırılamayacağını ve kendi kimlikleri, hakları, özgürlükleri konusunda tepeden belirlenme ile yönetilemeyeceklerini görmek zorunda. Çözüm şiddette mütekabiliyet aramaktan değil, 'vatandaş' fark etmekten geçiyor.

Delirmek

Etyen Mahçupyan 2011.10.23

Delirmek yavaş bir süreçtir...

Bir sabah yatağınızdan delirmiş olarak kalkmazsınız. O noktaya adım adım, sindirerek, kendinizi ikna ederek ve bu değişimden hoşlanarak ulaşırsınız. Dolayısıyla delirmek aynı zamanda kendi haklılığınızı üretmeyi ima eder. Öyle ki deliliğin uç noktalarına vardığınızda, artık haklılığınız ve yaptıklarınızın doğru olduğu konusunda hiçbir kuşkunuz kalmaz. Kendinizi deli olarak algılamadığınız için de, eylemlerinizi ve tavrınızdan kuşkulananları kötü niyetli, hatta düpedüz düşman olarak görmeye başlarsınız. Böylece başkalarına olan güveniniz giderek yıpranır, güveninizi hak edenlerin sayısı azalır ve daralan bir çevrede yalnızlaşırsınız. Zihinsel dünyanızda da benzer bir daralma yaşanır: Sizinkinden farklı fikirlerin tehlikeli ve zararlı olduğunu düşünür, sürekli olarak aynı düşüncelerin ve kanaatlerin içinde dolanıp durursunuz. Ancak delilik zekâyı engellemez... Hatta belki de geliştirir. Bu nedenle düşünce ve kanaatlerinizdeki aynılığı, detaylarda yarattığınız zenginlikle besler, sabit bakışınızın ne denli doğru olduğunu büyük bir yaratıcılıkla delillendirirsiniz.

Delilik bireysel olduğunda görünür bir olgudur. Çünkü esas olarak söz konusu kişinin gerçek dünya ile olan bağının gerçek dışı bir algı üzerine oturduğunu ifade eder ve bu durum da etraftaki insanlar tarafından kolayca tespit edilebilir. Ama ya delilik bir kültürel norm olarak hayatımıza sinmişse? Yani ya delilik, ideolojik bir kılıf altında cemaat oluşturucu ve belki de bazı mesleklerle özdeşleşen bir nitelik arz etmeye başlamışsa? Bu durumda deliliği fark etmek, fark edildiğinde de ona 'delilik' demek son derece zorlaşacaktır. Çünkü şimdi deliliğin kendi kodları, usulleri ve ritüelleri oluşacak, bir anlamda kurumsallaşacaktır. Açıktır ki bu tür delirme süreçlerinin toplumsal destek bulması, insanların zihninde olumlu çağrışımlar yapması çok mümkündür. Çünkü insanlar bu süreçleri aklın soğuk kriterleri ışığında değerlendirmezler. Akli da yeni ideolojinin ışığı altında yeniden tanımlar, yaşanan ortak deliliği aklın gereği olarak görme eğilimi gösterirler.

Nasıl bireysel algı onu çevreleyen bir toplumsal algının içinde kendine hayat alanı bulur ve anlam kazanırsa, toplumsal algı da daha geniş, zamanın ruhunu yansıtan bir zihni dünyanın içinde barınabilir. Dolayısıyla eğer belirli toplumlarda delirme süreçleri yaşanmaktaysa, biliriz ki o dönemin zihniyetinde de böylesi bir delirmeyi mümkün kılan unsurlar bulunmaktadır. Diğer bir deyişle aslında herkesin biraz delirdiği bir dönemde, bazı toplumlar bunu daha sistematik ve disiplinli yapmayı becerebilmişler, deliliğe aşkın bir anlam katmakta mahir olmuşlardır. Örneğin Almanya'nın Nazi dönemi akut bir toplumsal delirme örneği olarak ele alınabilir. Ama aynı zaman aralığında diğer toplumların da çok farklı olmadıklarını, çünkü olmadıklarını bugün geriye baktığımızda idrak edebiliyoruz.

Delirme süreçlerinin sağladığı siyasî avantajlar, bu 'uca gitme' isteğini açıklayan faktörlerden biridir mutlaka... Delilik, sıradanlığın kabuğunu yırtan, toplumsallaştığı ve kitleselleştiği oranda coşku yaratan, enerji veren, mobilize eden bir ruh hali. Eğer toplum olarak pasifize olduğu duygusu yaygınsa, insanlar kendilerini yenik hissediyorsa, 'ayağa kalkmak' için yeni bir dayanışma seferberliğine ihtiyaç olduğu düşüncesi yerleşmekteyse, delirme sürecini bir toplumsal şahlanış olarak tasavvur etmeniz ve buna herkesi inandırmanız zor olmayabilir. Bu nedenle delirme süreçleri hemen her zaman yeni bir siyasî kadronun ortaya çıkmasıyla birlikte yaşanır ve delilik sistemleştğinde o kadro da kendisini zamandan bağımsız kılacak biçimde iktidar kılar. Buradaki 'zamandan bağımsızlık' önemlidir, çünkü zaman her deliliği anakronik ve dolayısıyla geçici kılar. Oysa kendi hegemonyalarını kuran kadrolar bu süreç içerisinde cemaatleşir ve neredeyse toplumsal bir sınıf haline gelirler.

Diğer bir deyişle deliliğin artık bir sahibi vardır ve üstelik de gücü büyük ölçüde elinde tutmaktadır. Bu durumda siyasî hükümrânlığın üzerindeki en büyük tehdit zamanın getireceği bilinmezliklerdir ve onlar da devleti kullanarak ya da devletleşerek bu belirsizliğin önüne geçmeye çalışırlar.

Ne var ki, delirme sürecinin başlarında deliliğin dışında durmaktansa parçası olmayı yeğleyen insanlar, giderek rejim için bir tehdit olmaya başlamışlardır. Bu arada delilik uzun zaman yaşanmaktan ve kurumsallaşmaktan ötürü 'normalleşmiş' ve kendi meşruiyetini oluşturmuştur. Bu nedenle devlet ve hukuk toplumsal itirazları bastırmakta tereddüt etmez. Deliliğin savunulması bir bekâ meselesi olmaya doğru gider...

Geniş bir perspektifle baktığımızda, muhtemelen insanlığın her zaman bir tür deliliğin içinde olduğunu, veya peşinden gittiğini söylemek zorunda kalırız. Öte yandan delilik kelimesini bireyler üzerinden tanımladığımız için, kendi toplumsal durumumuza delilik demek hoş kaçmaz... Biz aslında ideolojilerin peşinden gideriz... Ve eski deliliğimizi de ancak bir sonraki deliliğe geçtiğimizde fark ederiz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yozlaşma

Etyen Mahçupyan 2011.10.26

-İktidarın insanları yozlaştırdığına ilişkin basmakalıp cümleyi sıkça duyarız. Bu tespit yanlış değildir... Ama gerçekte insanî zaafı gizlemeye yarayan bir yüzeyselliğin de uzantısıdır.

Çünkü iktidar her zaman bir azınlığın elindedir ve bizler kendimizi yine hemen her zaman o azınlığın dışında, bir tür 'doğal mağduriyetin' içinde tanımlarız. Dolayısıyla yozlaşmayı kendi uzağımızda, başkalarına ait bir nitelik gibi sunarız. Oysa iktidar denen şey tüm beşeri hayata nüfuz eder ve yönetme yeteneğinin otoriter zihniyet içinde kullanılmasına atıfta bulunur. Diğer bir deyişle iktidar kullanımı sadece ülkenin karar merkezlerinde, kapalı kapılar ardında tecelli etmez, sokağa iner, evimize girer ve bizleri de kendi parçası kılar. İktidarın meşruiyeti herkesin kendi küçük iktidar alanını yaratması için teşvik edici bir ortam oluşturur ve hepimiz bu imkânı az veya çok kullanırız. Bu nedenle yozlaşma denen durum hiçbir zaman sadece tepede ve merkezde yaşanmaz... Bizleri de içine alır, ama büyük iktidara işaret ederek kendimizi yozlaşmanın dışında tanımlamaktan hoşlanır, vicdanlarımızı rahatlatırız.

Öte yandan iktidar dağılımına paralel olarak, yozlaşmanın sorumluluğunun da göreceli olduğunu kabul etmek durumundayız. Bir devletin veya bürokratik kurumun yozlaşması, muhakkak ki bir esnafın ticarî işlerinin veya bir ailenin iç yozlaşmasından çok daha önemlidir, çünkü etrafa sirayet etme ve tetikleme yeteneği daha fazladır. Ancak bu gözlemin bizi rahatlatmamasında yarar var... Çünkü hiçbir şey yapmasak, elimizde hiçbir güç olmasa ve salt seyirci koltuğunda oturuyor olsak da, devletin yozlaşmasında payımız var. En azından sessiz kalarak, seyirciliği normalleştirerek, gördüğümüzü görmezden gelerek, kendimizi devlete bilinçli olarak yabancılaştırarak bu hastalanma haline destek vermiş oluruz. Böyle bakıldığında yozlaşmanın aktif ve pasif halleri olduğunu söylemek anlamlı gözüküyor. İktidarı elde tutan kendi tasarrufu ve tercihleriyle yozlaşmayı derinleştirirken 'aktif' bir konumdadır... Buna karşılık söz konusu derinleşen yozlaşmayı kabullenen ve sıradanlaştıran daha geniş yığınların ise 'pasif' konumda hayati bir işlev gördüklerinin altını çizmek gerekir.

Bu bağlamda diktatörlükler epeyce rahatlatıcı rejimlerdir. Çünkü tepedeki yozlaşmaya karşı çıkmanın karşılığı ölüme kadar uzanıyorsa, toplumun tepkisizliğini eleştirmek hiç de kolay olmaz. Oysa demokrasilere doğru

yaklaşıldığında 'pasif' yozlaşmanın meşrulaştırıcı değeri de giderek artar. Dolayısıyla demokrasilerde 'sessiz çoğunluk' lafı anakroniktir ve henüz o toplumun demokrasiyi kavramadığının işareti olarak okunmalıdır. Açık ki, demokrasilerde çoğunluk sessiz olamaz... Sessiz kalmak devlete ortak olmak, yapılanların sorumluluğunu paylaşmak ve giderek savunmak demektir.

Böyle bakıldığında Kürt meselesi sadece devletin hastalıklı bir iktidar kullanımına işaret etmez. Başta medya olmak üzere tüm 'sivil' alanların da aynı iktidarın parçası olduğunu söyler. Bu nedenle asıl meselenin 'Türk meselesi' olduğunu söylemek çok daha doğrudur, çünkü 'Kürt meselesi' Kürtlerin haklarını öne çıkarırken, 'Türk meselesi' doğrudan bu hakların engellenmesini mümkün kılan geniş bir yozlaşma haline karşılık gelir.

Söz konusu yozlaşma sadece bir kayıtsızlık veya duygudaşlık olayı değil. Yapısallaşmış, sistemleşmiş, devletin ve ona damgasını vuran rejimin belkemiği haline gelmiş bir özellik. Bu nedenle de esas olarak hukuk anlayışına ve yargı sistemine yansıyor. Gelinek noktanın ayırdına ise, maalesef ancak sistemin kendini gülünç kılmasıyla varıyoruz. Geçenlerde bir mahkemede Hatip Dicle hakkında 10 yıl hapis cezası istendi. Çünkü Dicle bir kitabında ve bir konuşmasında PKK'lılar için 'gerilla' demişti... Gerilla demek örgütü övmek, örgütü övmek de örgütün propagandasını yapmak demek türünden bir çıkarsama sonucunda savcılık her bir gerilla sözcüğü için 5 yılı uygun bulmuş durumda... Başka bir davada pankart asmak nedeniyle suçlanan iki gencin beraatine karar verildi. Ancak bu iki genç tam 19 ay hapiste tutulduktan sonra... Asıl ilginç, bu davada savcının beraat istemesine karşın mahkemenin olayı sürüncemede tutması, iki insanın hayatının bir bölümünün gaspedilmesine yol açmasıydı. Bir diğer davada ise Habur'da giriş yapan PKK'lılardan Mustafa Ayhan yaklaşık 11 yıla mahkûm edildi. Ne var ki aynı kişi ve arkadaşları Habur'da giriş yaparken yargılanıp serbest bırakılmışlardı. Çünkü onları çağıran devletin kendisiydi ve bir sanığı çağırıp kandırarak hapse atmak devletin şerefine ihlali demektir. Ancak anlaşılan mahkeme bu nüansı değerlendirmeye yatkın değildi...

Bu olaylar bugün hepimizin gözü önünde oluyor ve yargı müessesesi başta olmak üzere, medyanın büyük çoğunluğu ve bizler kımız kıpırdamadan başka hayatlar üzerindeki eziyeti izlemeye, bu durumu sıradanlaştırmaya devam ediyoruz. Yozlaşma bizi o kadar uzun zaman ve o denli yakından kuşatmış ki, bunun kendi yozlaşmamız olduğunu bile anlamayıp uzağımızdaki iktidara gönderme yaparak rahatlıyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tahrir'den bu yana itiraz ve siyaset

Etyen Mahçupyan 2011.10.27

Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerle sembolleşen 'Arap baharı', tahminlerin ötesinde bir iyimserlik rüzgârı yarattı. Bunda söz konusu dinamiğin kendisinden kaynaklanan önemli bir unsur etken oldu.

Direnış barışçı ve çoğulcuydu... Hem farklı kimlikleri eşdüzeyle bir potada bir araya getiriyor, hem de sivil itaatsizliğin yeterince güçlü bir yöntem olduğunu kanıtlıyordu. Öte yandan aynı yöntem bundan belki 15-20 yıl önce hem işlevsel olmaz, hem de bugün yarattığı coşkulu desteği yaratmazdı. Fark bu süre içerisinde dünya siyasi ve ideolojik tasavvuruna demokrat zihniyetin girmesiydi... Çünkü şimdi Tahrir'deki yaklaşımın 'doğru' ve insanlık için 'iyi' olduğunu düşünüyor ve tam da bu nedenle böyle yöntemlerin başarılı olma şansını artırıyoruz. Ancak 'Arap baharının' yarattığı iyimserliğin bir de psikolojik zemini var: Başka ülke ve toplumlarda yaşayan kişiler, böyle bir eylemin sonuç getirmesiyle bizzat kendi hayatları için de umutlandılar. Bu durum özellikle Batı

dünyasında bireyin siyasî bağlamda ne denli etkisiz ve kişiliksiz hale geldiğinin de göstergesi. Obama 'Yes, we can' demişti... Şimdi Batı dünyasının itiraz sesi de sanki 'Yes, we can too' diyor. Diğer bir deyişle Doğu'da sivrilen çıkan toplumsal direncin benzerinin Batı'da da mümkün olduğunu ve değişim yaratabileceğini söylüyorlar. Wall Street'in işgali sloganıyla yola çıkanların kısa zamanda böylesine genişlemesi ve birçok Avrupa kentine yayılan bir hareketlilik haline gelmesi, toplumların ihtiyacını ortaya koyuyor.

Ancak meselenin bu kadar basit olmadığını, altı boş iyimserliklerin her zaman statükoyu bir başka biçimiyle üreteceğini akılda tutmakta yarar var. Bunun ilk belirtilerinden biri Roma oldu... Oradaki gösterilerde şiddet ön plandaydı ve bu durum kendi bindiği dalı kesen bir hak arayışının hazin tablosunu sundu. Ama sorun sadece kullanılan yöntem ve üslupla ilgili değil... Amorf toplumsal direniş hareketlerinin çok önemli bir handikapı bulunuyor: Siyaset üretmekte aciz kalıyorlar ve böylece var olan sistemin bir 'gaz alma' operasyonuna dönüşme istidadı taşıyorlar.

Çoğulcu toplumsal direniş hareketleri ahlakî olarak doğru bir konumda durmalarına karşın, kendi içlerindeki çoğulculuğu hazmetmiş olmayabiliyor, hatta hemen her zaman böyle bir konumda bulunuyor. Çünkü demokratlık, henüz sistem olarak yaşanmış bir deneyim değil. Normatif bir referans... Dolayısıyla bir 'şeye' karşı olduğunda güçlü bir birlikteliği ima eden çoğulculuk söylem ve eylemleri, yeni bir sistem kurma misyonuyla karşılaştığında bocalıyor ve çözülüyor. Haksızlığın, adaletsizliğin, eşitsizliğin ve özgürsüzlüğün farkında olmak ve bunu seslendirmek zor bir şey değil. Sistem tarafından hırpalanma riski var, ama ideolojik olarak epeyce özgüvenli bir duruş... Böylece sistemin 'yanlış' olduğunu hem işlevsel hem de ahlakî açıdan gösterme fırsatını kullanabiliyorsunuz. Diğer taraftan zihni dağarcığınızda 'olması gerekenler' de mevcut... Bunlar kabaca şimdiki sistemin neredeyse tam zıddını işaret ediyor ve var olanla olması gereken arasındaki böylesine bir fark, eylemcilere sağladığı ahlakî üstünlük sayesinde onları psikolojik olarak rahatlatıyor.

Böylece Tahrir'den Wall Street'e uzanan her açıdan kozmopolit bir yelpazede, toplumların bir kesimi çoğunluğun hissiyatını da taşıyan bir biçimde sisteme itiraz ediyor. Bu itirazın haklılığına kimsenin bir diyeceği yok... Söz konusu itiraza eşlik eden istek ve taleplere gelindiğinde ise mesele biraz daha karmaşıklaşıyor. Çünkü çoğul ve karmaşık bir itiraz zeminini tatmin eden istekler genellikle var olan sistemin apaçık yanlışlarına ilişkindir. Öte yandan bir yanlış ortadan kaldırmak kendiliğinden doğruyu yaratmadığı gibi, karşınızda tek bir doğru olmadığını da idrak edersiniz. Nitekim aslında sistemin yanlış da tek olası yanlış değil, olabilecek yanlışlardan sadece biridir. Yani sistem bir yanlış 'tercih' etmiştir... Bu nedenle sisteme yapılan itiraz o yanlışın yerine 'hangi' doğrunun konulması gerektiği tartışmasını ima eder ve dolayısıyla bir 'tercih' yapmayı gerektirir.

Apaçık yanlışları işaretleyip yetinen toplumsal direniş hareketlerinin handikapı, bu noktada siyaset üretmekte çekingen davranmalarıdır. Çünkü altyapısı kurulmamış siyaset aktivist koalisyonları parçalar. Bu nedenle aktivizm gerçekte bir siyaset korkusu içerir ve sıkıştığı noktada da siyasetten kaçır. Bu da bütün o olumlu enerjinin heba olmasıyla sonuçlanabilir...

Siyaset yarına ilişkin tutarlı sözler etmeyi, yarının inşasına ilişkin güven veren bir vizyon oluşturmayı gerektirir. Diğer bir deyişle toplumla ilişki kuran bir zihniyet ve derinleşmeyi sağlayacak bir emek... Ne yazık ki birçok itiraz hareketi bu açıdan eksik. Tahrir'deki öyleydi, Wall Street'teki de öyle... Türkiye'deki ise hayli hayli öyle.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindarların ataerkil adaleti

İslam'da bir devlet öğretisi olmadığı konusunda epeyce geniş bir mutabakat olmasına karşın, İslami bir devletin 'adil' olduğu konusunda yaygın bir görüş mevcut.

Dindarlar doğal olarak bu olumlu hasleti dinle açıklama eğilimindedir, ama dinin diğer hasletlerini almayan devletin niçin adaleti öne çıkardığını salt dine dayanarak açıklamak kolay değil. Bunun için dinin nasıl bir zihniyete doğduğuna bakmak gerekiyor ve böylece İslami kimliği meşruiyet nedeni sayan devletlerin adaletle bağlantıları da daha anlaşılır hale geliyor. Çünkü eğer söz konusu beşeri zemin ataerkil zihniyet içinde şekillenmiş ise, devlet mantığı toplumun hiyerarşik ve heterojen tasavvuru üzerine oturuyor. Diğer bir deyişle mesele toplumun gerçekten nasıl olduğundan ziyade, nasıl olması gerektiği... Ataerkil zihniyet, varlık alanındaki her şeyin kendine has ve biricik olduğundan hareketle, hiçbir şeyin bir diğerine eşit olamayacağını kabullenir. Bu durumda 'adil' yönetim toplumdaki 'doğal' hiyerarşinin bozulmadan dengede tutulmasını ifade eder. Nitekim 'İslami' diye adlandırılan devletler de, bu geniş kültürel coğrafyanın içine doğdukları ölçüde, bu adalet anlayışına sahip çıkmaya çalışmışlardır.

Dolayısıyla İslami duyarlılığı olan kesimde 'adalet' ve 'hukuk' kavramlarının meşruiyet sağlayıcı kritik bir anlamı vardır. Bu nedenle de söz konusu kesimin hukuk alanındaki çifte standartlara, sahte çözümlere, riyakârlıklara ve yozlaşmalara duyarlı olması beklenir. Ama öyle olmuyor... İslami kesimin fikri önderleri devlet karşısında kendi konumlarını ve hareket alanlarını kısıtlayan durumlara ve gelişmelere haklı olarak karşı çıkarlarken, İslami cemaatin göreceli üstünlüğünü zedeleme ihtimali olan adalet arayışlarına da direnç gösteriyorlar. Yüzleşmekten çekinilen mesele, İslami kimliğin göreceli üstünlüğünün ancak Müslümanlar için geçerli olduğu, ama Müslümanların dışına yansıdığına bir baskı oluşturduğu, yani adaletsiz bir dünya yarattığıdır.

Durumu daha iyi kavramaya hizmet etmesi açısından İslami cemaatin Osmanlı dünyasındaki konumuna bakmak yeterli olabilir. Osmanlı hukuksal açıdan bir cemaatler hiyerarşisiydi ve Sünni cemaat de en tepede yer almaktaydı. Diğer bir deyişle 'adalet' Sünnilerin diğer cemaatlerden üstün sayılmalarını da ifade etmekteydi. Böyle bir yapının son kertede sadece Sünni cemaat için meşru olacağı ise açıktır, çünkü meşruiyetin temelinde İslamiyet vardı ama diğer cemaatler farklı dinlere mensuptular. Dolayısıyla devlet pratik bir adalet nosyonu geliştirmiş, cemaatler arası mesafe ve dengenin korunmasına çalışmış ve bunu 'iyi' yönetim saymıştı...

Meselenin bugünü de ilgilendiren uzantıları ise giderek daha hayati hale geliyor, çünkü iktidarda İslami duyarlılığa sahip bir hükümet ve yükselen bir dindar burjuvazisi var. Sorun bu türden bir adaletin ancak eşitlik ve özgürlük pahasına sürdürülebileceğidir... Ne yazık ki İslami fikri önderler, akademiası ve medyasıyla, bu yönde gerçek bir karşılaşmaya hazır olmadıkları izlenimi vermekteler. Toplumsal çözümleri din kardeşliği üzerinden arayan bakış, 'ben sadece Müslümanlarla birlikte yaşayabilirim' demiş olmakta, diğer inanç mensuplarının Sünni cemaatin ana tercihlerine tabi olmasını ima etmekte. Ama ilkesel açıdan daha da vahimi, bu bakış özgürlük ve eşitliğin, kimlikten bağımsızlaşmasını hazmedememiş gözükmekte.

Örneğin geçen hafta AİHM, tarihçi Taner Akçam'ın bir müracaatını değerlendirerek, TCK'daki 301. maddenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine aykırı olduğuna karar verdi. Yani Mahkeme'ye göre 301, herkesin görüşlerini açıklama, kanaat bildirme, haber veya fikir alma ve verme özgürlüğüne bir tehdit oluşturmakta. Çünkü bu maddede yapılan değişiklikler bir makyaj niteliği taşıdı, Yargıtay'ın yorumunu değiştirmede ve muğlak ifade biçimi sayesinde sürekli bir tehdit haline geldi. Bu maddeden dava açılmasının Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlanması ise, gerçek özgürlüğü getiremeyen hükümetin bulduğu palyatif bir tedbirdi ve nitekim AİHM, Bakanlığın da ileride keyfi kararlar almayacağını garantisinin olmadığına dikkat çekti.

Bu haber İslami 'alemdede' fazla karşılık bulmadı... Belki olayın içinde Ermeni soykırımı konusunda çalışan Taner Akçam'ın olması bir etkendi. Çünkü İslami kesim tarihe bakışında hâlâ kendisini hamasetle kundaklamaya pek düşkün ve tekil örnekler dışında 'kendine' bakma cesaretine sahip değil. Ama belki de mesele 301'in mahkumiyetinin, doğrudan özgürlükle ve eşitlikle ilgili olması, adaleti bu kavramlardan giderek inşa eden bir bakışı yansıtmasıydı.

İslami kesim kendi mağduriyetini seslendirirken demokratlığa atıfta bulunabiliyor. Ne var ki demokratlık kardeşliği hiçbir kimliğe dayandırmayan bir zeminde arar ve bunun üzerinde özgürlük ve eşitlik kıstaslarını tatmin ederek adalete ulaşmayı hedefler. Oysa İslami kesimin büyük çoğunluğu hâlâ kendi göreceli üstünlüklerini sağlama alan bir adalet anlayışından yola çıkıp, bunun izin verdiği oranda özgürlük ve eşitlik 'dağıtma' peşinde.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mukabil intihar: KCK operasyonu

Etyen Mahçupyan 2011.11.02

Silvan saldırısından sonra Başbakan Erdoğan bunu haklı olarak PKK'nın intiharı diye yorumlamıştı. Çünkü PKK'nın gücü askerî maharetine değil, toplumla kurmuş olduğu manevi bağlara ve 'doğru' bir davanın taşıyıcısı haline gelmesine dayanmaktaydı.

Silvan bu duygusal yakınlık halini bizzat Kürtlerin nezdinde sorguya açtı ve PKK bir anda 'çözüm istemeyen', bu yönde kasıtlı davranan taraf olarak görüldü. Ne var ki söz konusu ortam hükümetin yeniden silahlı bir çare olarak düşünmesiyle sonuçlandı ve AKP elindeki prestij üstünlüğünü kolayca harcamış oldu.

Sorun Hakkari civarındaki kampların dağıtılması değil. Devletin bugüne kadar bu alanı boş bırakması zaten yanlış, çünkü PKK bu türden boşlukları askerî potansiyelini beslemek için kullanmayı tercih ediyor. KCK operasyonunun yeniden başlatılması da 'yanlış' olarak değerlendirilemez, çünkü böyle bir oluşumun hukuk içinde yer aldığını iddia etmek mümkün değil. Ancak bu operasyonların Terörle Mücadele Kanunu'nun içerdiği gizlilik ilkesine sığınması, savunulması mümkün olmayan bir durum. Söz konusu uygulama her şeyden önce adil yargılanma hakkını zedelediği için bizzat hukuki değil. Öte yandan böylesine geniş çaplı tutuklamalara yol açan bir operasyonda ve her şeyin medyadan takip edilebildiği Kürt meselesinde 'gizli' ne kalmış olabilir? Bazı tekil tutuklamalarla bağlantılı olarak, kamuoyundan şimdilik saklı kalması kamu yararı olarak görülen bilgiler olsa bile, bunun yüzlerce insan için aynen geçerli olduğunu ileri sürmek mantıklı mı? KCK operasyonlarının halen yürütölme biçimi, şeffaflıktan uzak kalmak isteyen bir siyasi iradenin varlığını akla getiriyor. Aksi halde hükümetin yapacağı basit bir değişiklikle operasyonun şeffaf hale gelmesi ve kamuoyunca en azından sapla samanı ayıracak şekilde takip edilebilmesi mümkün kılınabilirdi. Dolayısıyla aslında tam da bundan çekinildiği, çünkü sapla samanın gerçekten de birbirine karıştığı tahmini gerçekçi bir değerlendirme haline geliyor. Eğer bu görüntü izale edilemezse, buradan çıkacak sonuç kolluk kuvvetlerinin önyargılı davranmakta ve gizlilik ilkesine sığınarak bu önyargıyı 'hukukileştirdikleri' şeklinde olacaktır.

Aslına bakılırsa bu kanaat çoktan zihinlerde tomurcuklanmış olup hızla yayılmakta... Nitekim 'önyargı' kavramının gönderme yaptığı iki yön var ve bunların kesişmesi hükümeti hiç de akıllıca olmayan bir konuma doğru sürüklüyor. Bunlardan biri önyargının pasif bir algıdan ziyade, proaktif bir değerlendirmeyi ifade etmesi.

Yani önyargının sadece bir düşünce olarak kalmayıp, aynı zamanda bir eyleme de dönüşmesi. Hele buradaki aktör kolluk kuvvetleri ve onun devletle olan bağlantıları olunca, bu eylemin sistematik olmakla kalmayıp bir 'siyaseti' hedefleyeceği de kolayca öne sürülebilir. İkinci yön, önyargının sadece karşıdan gelen etkilere bir tepki olmayıp, kendini besleyen bir özellik arz etmesi, diğer bir deyişle 'ötekini' düşmanlaştıran kurucu bir nitelik kazanması. Kısacası önyargı denen şeyin aslında bir 'kötü niyet' tutumu olması... Siyaset üretimi ile kötü niyetin buluşması ise, KCK operasyonunun AKP hükümeti tarafından yönlendirilen bir kasıtlı tahrik stratejisi olduğunu ima ediyor.

Gerçeğin bu olmadığını iddia etmek durumu değiştirmiyor... Çünkü ortada bir gizlilik ilkesi ve buna sığınarak yapılan yaygın tutuklamalar var. Kamuoyunun bilgisiz bırakıldığı bir ortamda, hükümetin veya kolluk kuvvetlerinin kendi 'iyi niyetlerinden' emin olmamızı istemeleri gülünç olur ve ancak otoriter rejimlerde karşılık bulabilir. Dolayısıyla bu operasyonlar hükümetin Kürt meselesindeki açılımcı tutumunu anlamsızlaştırma tehlikesi taşıyor ve AKP'nin eline geçmiş olan manevi üstünlüğü hızla eritiyor.

Bütün bunların KCK'nın ne olduğuyla ilişkisi yok... Nitekim Türkiye dünyanın en ileri hukuk rejimini de yaratsa, KCK bağlamında yapılanlar suç olacak. Çünkü KCK sözleşmesi Karayılan'ın söylediğinin aksine, gelecekte kurulması olası bir dünyaya ilişkin bir metin değil, bugünü biçimlendirerek yeni bir devlet yapısının kurulmasını hedef alan açıkça ayrılıkçı bir yasal zemin. Dahası KCK sadece metin düzleminde kalmayıp, söz konusu devlet yapısını hemen bugün kurmak üzere oluşan bir örgütlenme... Kendi içinde yasama, yargı ve yürütmesi bulunan, yurttaşlığı KCK'ya bağlılıkla tanımlayan bir 'devletleşme' modeli. Bu yapının tümüyle totaliter nitelikte bir zihniyeti yansıtmaması ise işin cabası...

Ancak KCK operasyonu açısından bakıldığında bunlar giderek anlamsız hale geliyor... KCK'lıların tutuklanmasıyla KCK'nın bitmeyeceği apaçık. Öte yandan devletin bu yapılanmayı görmezden gelmesi de beklenemez. Ama bu işi nasıl yaptığınız, kafanızdaki 'çözümün' ne olduğuna dair bir işarettir ve şu ana kadarki uygulama, hükümetin bütün iyi niyet yansıtan söylemine karşın bu meseleyi eşitlik temelinde şeffaf bir duruşla karşılamaya hazır olmadığını söylüyor. PKK Silvan'da bir hamlede intihar etmişti... Devlet de KCK operasyonlarının gizliliği sayesinde kendisini her gün zehirliyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Basiret ve şehvet

Etyen Mahçupyan 2011.11.03

İbrahimî dinlerin insanlığı doğru bir hayata davet ederken karşılarında buldukları en önemli mesele cinsiyetlerin varlığı ve aralarındaki ilişkinin düzenlenmesiydi. Basitçe söylersek, eğer kadın denen mahlûk var olmasaydı, dindarlık da son derece kolay olurdu.

Buradan hareketle İbrahimî dinlerin esas olarak erkeği muhatap aldığını ve bir anlamda erkekler için olduğunu söylemek pek yanlış olmaz. Mukayeseli olarak dinler tarihini incelemiş olan herkesin bildiği üzere, erkeğin kadın karşısındaki üstünlüğü Yaratıcı'dan aşağıya doğru inen varlıklar hiyerarşisinde erkeğin Yaratıcı'ya daha yakın olmasıyla alakalıydı. Çünkü erkek Yaratıcı'nın yansıması iken, kadın ancak erkeğin parçasından doğan tamamlayıcısıydı.

Bu arka plan insanî hasletlerin de erkek ve kadın arasında kendine özgü bir mantık içinde paylaştırılmasıyla sonuçlandı. Örneğin erkek hoyrat, kadın ise kurnazdı... Bunlar kişisel değil, öze ait niteliklerdi. Ancak bu tür ayrımlar daha ahlakî ve zihinsel özelliklere ilişkin olarak da öngörülerek, nihayetinde erkek ve kadını ezeli ve ebedi olarak tanımladı. Ortaçağ diye tabir edilen zaman aralığında, Hristiyan Katolik inancında erkek sağduyunun sahibi olarak görülürdü ve sağduyusunu kadınların zararlı etkilerinden korumak durumundaydı. Çünkü kadınların akıl karıştırıcı bir yönü vardı ve bu durum erkeğin hakikat üzerinde yoğunlaşmasını engelleyebilirdi. Diğer bir deyişle kadın erkeğin Yaratıcı'ya yaklaşmasını önleyen bir unsurdu... Kadının bunu nasıl becerdiği ise bir sır değildi: Erkeği tahrik ederek... Dolayısıyla şehvet, zayıf erkeklerin kapıldığı ve böylece Yaratıcı'dan uzaklaşmalarına neden olan bir kötülük olarak algılanmaktaydı.

Bu giriş paragraflarını Kürt meselesinin geldiği noktayı değerlendirmek için uygun bir arkaplan olarak gördüğüm için yazdım. Bana öyle geliyor ki devlet-PKK ilişkisinde devleti bir tür erkek, PKK'yı ise kadın olarak içselleştirmeye yatkın bir bakışımız var. Yani PKK'nın tahrik ve fitneleri olmasa, devletin doğruları yapacağı kesin, ama maalesef PKK'nın özüne sinmiş olan kurnazlık ve riyakârlık devletin olumlu tutum almasını önüyor. Belki zaman zaman devlet de yapmaması gereken bazı şeyleri yapmakta ama bunu da erkek hoyratlığı bağlamında açıklayabiliriz: Söz konusu hoyratlık devletin özünde olan bir şey... Yani aslında bu hoyratlıkta devletin sorumluluğu yok. O doğasına uygun davranıyor ama karşı taraf da kendi doğasına uygun davranınca, devlet de hoyratlaşıyor. Nitekim devletin şiddet tekeli elinde tutan kurum olarak tanımlandığını da biliyoruz. Diğer bir deyişle hoyratlık yapmayan devlete zaten nasıl 'devlet' denecek ki?

Ne var ki bu türden içgüdüsel algılar, devletin PKK'nın üzerinde yer aldığı bir varlıklar hiyerarşisi yaratmakla yetinmiyor. Hukuksal açıdan elbette bu iki kurum arasında bir eşitlikten söz edilemez. Ancak bu kurumların her ikisinin de 'insan' denen varlığın altında olduğu bir başka değerler hiyerarşisi daha var. Burada sorun, söz konusu kurumların tercih ve kararlarının ne denli insanî olduğu ve insanların sahip olması gereken evrensel haklara ne denli riayet edildiği. Böyle bakıldığında PKK'nın cinayetleri ile devletin en azından bazı uygulamalarını ille de bir hiyerarşi içine oturtmak gerekmiyor. Bir hoyratlığın sebebini karşı tarafın davranışında bulmak, o hoyratlığı hafifletmiyor. Öte yandan sekülerleşen bir dünyada yaşıyoruz... Yani artık kimse hiçbir tür hoyratlığın özsel olduğuna inanmıyor.

Bunun anlamı devletin KCK operasyonlarında sergilediği tavrın binilen dalın kesilmesi olduğudur. PKK cinayetlere başladığında, bunun bir zorunluluk değil, tercih olduğunu ve ne siyaseten ne de ahlaken kabul edilebilir olmadığını öne sürmüştük. Aynı durum devletin KCK operasyonu için de geçerli... KCK gibi bir örgütlenmeye karşı operasyon yapılmasında bir sorun yok. Ama o operasyonun şimdi yapıldığı gibi yapılmasında büyük sorun var. Çünkü devlet basiretini kaybetmiş bir 'erkek' gibi etrafını yıkıp dökerken, 'kadının' fitnelerine' işaret etmesi tatmin edici bir açıklama değil. Daha açık söylemek gerekirse dünyanın artık böyle erkek-devletlere tahammülü yok. Nitekim devletin önüne konmak istenen 'demokratik' sıfatı bu 'erkek-devlet' hoyratlığının dizginlenmesini ifade ediyor ve bunu karşı tarafın tutumundan bağımsız kılıyor.

Ortaçağın Hristiyan dünyasında, basiretini kaybeden erkeklerin şehvete yönelecekleri konusunda din âlimleri sürekli uyarılarda bulunmuşlar... Çare olarak da olabildiğince kadınlardan uzak durulmasını tavsiye etmişler. Hatta evliliklerde bile dinen meşru cinsel birleşme sayısını azaltmak için yığınla kural getirmişler. Tahrik unsurunu tümüyle yok sayamayız... Ama görünen o ki erkeklerin hoyratlığı çoğu zaman kendi güçlerine duydukları şehvetle de beslenebiliyor ve kadını 'insanın ötekisi' kılan bir boyut kazanabiliyor. Umarız Kürt meselesi öyle bir noktaya gitmez...

Bir zihniyet

Etyen Mahçupyan 2011.11.06

AKP hükümeti her yeni bakanlar kurulu ile daha özgürlükçü ve reformist bir kan değişimi de gerçekleştirdi. Son kurulan hükümette ise özellikle iki bakanın kim olacağı önem kazanmıştı: Savunma ve İçişleri bakanları...

Savunma bakanı ile ilgili beklenti, askerin zihniyet dünyasının dışında duran birinin olmasıydı ve Başbakan'ın bu noktada doğru tercih yapmama ihtimali azdı. Ancak asıl önemli bakanlık İçişleri'ydi, çünkü önümüzde çözüm bekleyen bir Kürt meselesi bulunmaktaydı. Doğrusu benim hayalim bu koltuğa ikinci bir Sadullah Ergin'in bulunmasıydı ama olmadı... Yapılan tercihin bürokratik açıdan güven verici bir özelliğinin olabileceğini teslim edebiliriz. Ama İdris Naim Şahin'in şu ana kadar sergilediği yaklaşımların günümüzün demokrasi anlayışından epeyce uzak kaldığını ve Kürt meselesi gibi bir alanda ihtiyaç duyulan incelikten uzak olduğunu da görmezden gelemeyiz.

Son KCK tutuklamaları ile ilgili olarak, 'profesör olduğu için yargılanamaz' yaklaşımının yanlış olduğunu söyleyen Şahin'e bir itirazımız olamaz. Gerçekten de hukuk sistemi eylemleri yargılar ve söz konusu eylemin kim tarafından yapıldığı bu yargıyı etkilemez. Ne var ki Şahin, Büşra Ersanlı'nın 'Türkiye'yi bölme dersleri' verdiğini söyleyerek yargısız infazda bulunmaktan çekinmiyor. Oysa bu iddianın ne derece doğru olduğunu ancak şeffaf bir mahkeme süreci sonunda anlayabiliriz. Şahin bununla da yetinmiyor... "Devlet önce kendisini korumak zorundadır" cümlesiyle neredeyse katıksız bir otoriter zihniyet sözcülüğü üstleniyor. Gerekçe olarak da, aksi halde vatandaşın korunmasının ve ülkenin birlik bütünlüğünün sağlanmasının mümkün olmadığını vurguluyor. Ama ya devletin korunması vatandaşın temel hak ve özgürlüklerinin budanması olarak anlaşılmaktaysa? Nitekim otoriter zihniyet, özgürlükleri tam da böyle, yani otorite karşısındaki muhtemel bir tehditler alanı olarak kavrar. Bunun 'ülkenin birlik bütünlüğüne' oturtulması ise otoriter rejimlerin hak suistimallerini meşrulaştıran bir işlev görür. Çünkü sıradan vatandaş ülke bütünlüğüne yönelik tehditleri bilemezken, 'devlet' bunların farkındadır ve vatandaşın 'iyiliği' için bizzat vatandaşın özgürlüğünü elinden alabilir.

Tek bir beyanatından hareketle bu yorumu yapmanın İçişleri Bakanı'na haksızlık olduğunu düşünenler olabilir... Ancak Şahin, ağustos ayının ortalarında yaptığı bir iftar konuşmasında, Kürt meselesini "Bu büyük milletin, bu kutsal vatanın huzurunu bozmak isteyen, büyüklüğüne göz dikmek isteyenler" muhakemesine dayandırmıştı. Bugüne dek devletin yaptıklarını, insanların gördüğü zulmü es geçen, Kürt olmayanların bile vicdanlarını 'göremeyen' bir bakanın bu meseleye olumlu katkısı ne kadar olabilir? Şahin'in dilindeki devlet/millet retoriği, 1930'lardan, hatta 1910'lardan kalma, arkasında tektipleştirici ve hegemonyacı etnik vesayet sistemini taşıyan içi boş hamaseti hatırlatıyor. Bu tür hamasetin entelektüel niteliği yoktur, ama elinde silah gücü olduğunda vereceği zarar büyük olur. Bu tür ifadeler hak ve özgürlükleri anlamsız ve değersiz kılan 'millici' jargonun, İslami olduğunu gururla söyleyen bir partinin içinde bile 'yerleşik' olduğunu ortaya koyuyor.

Aynı Şahin kendisini alamayıp bir ara Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yunan etnisiteli vatandaşlarına da seslenmiş ve "Türklerden insanlara hiçbir zarar gelmez" diyebilmişti. Hiçbir 'millet' için söylenemeyeceği bir yana, koca bir tarihin yaşanmışlıklarıyla alay edercesine kullanıldığında, bu tür laflar aynı 'millici' bakışın kibriden başka neyi ifade edebilir? Eğer hâlâ tatmin olmamış okuyucu varsa, onları da Ordu'da yapılmış olan yayla şenliklerine davet etmekte yarar var... Orada yaptığı konuşmada Şahin şöyle buyurmuştu: "Bu topraklar sıradan topraklar değil. Biz Türk milleti, bu toprakları emlak borsasından satın almadık, kan dökerek bu sınırları çizdik." Toprağın

ancak hakkının ödendiği kadarıyla sahibi olunabileceğini idrak etmeyen, üzerindeki insanlar ve kültürlerle birlikte bir 'emanet' olduğunu kavrayamayan, toprak hak etmeyi kanla ölçen birinin siyasetteki rolünün ne olduğu sorusunu dinsel duyarlılığı olan kitlelere bırakıyorum. Aynı şenlikte Şahin "Bu toprak vatandır ve ilelebet Türk vatani olarak, Türk milletinin öz yurdu olarak kalacaktır" demeyi de unutmamıştı.

Söz konusu dilin ve ardındaki zihni arkaplanın sadece İçişleri Bakanı ile sınırlı olmadığı açıktır... Bu bakışı, muhalefette de, aydın geçinen kesimin içinde de bulmak mümkün. Cümlelerin özne ve nesneleri değişiyor ama zihniyet paylaşıyor. Sergilenen farklı 'millici' kalıpların ırkçılık sınırlarını zorladığını bile fark edemeyen bu türden ideolojik duruşları uzun uzadıya irdelemenin bir yararı yok... Ama AKP yönetiminin, parti mensuplarının ve genelde İslami kesimin şu soruya cevap vermesi gerek: Kürt meselesini çözmesi, ülkeyi demokrasiye götürmesi beklenen bir iktidarın sesi ve söylemi bu mu olmalı? Eğer söylem buysa, hükümetin herhangi bir inandırıcılığı olabilir mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlamak bu kadar zor mu?

Etyen Mahçupyan 2011.11.09

KCK operasyonu konusunda bir yazı daha yazmaya niyetli değildim, ama Başbakan'ın ısrarla aynı cümleleri kurmayı sürdürmesi ve başdanışmanlarından Yalçın Akdoğan'ın demeci birkaç sözü daha hak ediyor.

Erdoğan geçen gün "KCK'ya sahip çıkan arkadaşların kendilerini gözden geçirmeleri lazım" demişti. Rize'de de gazeteci sorusuna verdiği yanıtta da "KCK'yı iyi tanımanız lazım. İyi tanımiyorsanız ehlilerinden iyi öğrenmeniz lazım" diye uyardı. Akdoğan ise herhalde kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla, belirli noktaları yeniden vurgulama ihtiyacı hissetti: "KCK'nın faaliyetlerini masum, legal, siyasal çalışmalar gibi görenler yanılmaktadır... Hükümet, terörle mücadele adına yapılması gereken neyse onu yapmaktadır." Ayrıca Akdoğan, örgütün sivil siyasetin alanını daralttığını da belirterek, kamuoyunu 'devlete hakaret' etmektense terör örgütüne eleştiri getirmeye davet etmiş.

Muhakkak ki memlekette KCK'yı hoş görmeye eğilimli, her fırsatı hükümeti yıpratmak için kullanan çevreler de var. Ancak bunlar hep vardı ve hükümeti de hiçbir şekilde rahatsız etmiyordu. Çünkü bu tavrın epeyce marjinal kaldığı ve meşruiyetinin olmadığı çok açık. Oysa şu anda değişik bir tablo var: KCK konusunda anlamlı eleştiriler bizzat bu hükümeti desteklemiş olan insanlar tarafından yapılıyor ve özellikle söz konusu operasyonların meşruiyetinin sağlama alınmasını talep ediyor. Ne var ki hükümet adına konuşanlar bu yeni durumu görmezden gelmeyi reddederek kendilerini giderek daralan bir söyleme sıkıştırmayı tercih ediyorlar. Nitekim sürekli aynı minvalde cümlelerin tekrarlanması da bu sıkışmanın göstergesi.

Başbakan'ın sözleriyle başlarsak, birincisi KCK operasyonunun yürütülme biçimini eleştirenler KCK'ya sahip çıkan insanlar değiller... Böyle bir değerlendirme haksızlığın ötesinde, gerçeklerle yüzleşmekten kaçınmayı ima ediyor. Çünkü söz konusu eleştiri, Terörle Mücadele Kanunu'nun gizlilik ilkesinin bu operasyonda işlevsel ve inandırıcı olmamasıyla, dolayısıyla operasyonun meşruiyet zeminini yıpratmasıyla bağlantılı. Anlaşılan o ki, hükümet kamuoyundan Ergenekon sürecindeki 'kabullenici' tavrını bu operasyonlara ilişkin de sürdürmesini bekliyor. Ancak arada çok önemli bir fark var: Ergenekon darbe yapmak üzere oluşturulmuş bir gizli örgüt. Bu nedenle tutuklamaları gizlilik bağlamında yapmanın, örgütü deşifre etmek açısından bir işlevi var. Bırakın ki

ilkesel bazda ele alındığında, gizliliğin Ergenekon tutuklamalarında bile kişi özelinde hak ihlallerine neden olma ihtimali yüksek. Ama KCK operasyonunda gizlilik neredeyse mizahi bir durum... Çünkü KCK gizlilik peşinde olmak bir yana, ille de kendisini görünür kılmak isteyen, 'sözleşmesini' internetten yayınlayan, halka çağrıda bulunan, mahkemeler düzenleyip sonucunu kamuoyuna bildiren, örgütlenme ağının göstere göstere genişletmeyi hedefleyen bir teşkilatlanma. Yani ortada gizli hiçbir şey yok... Bu durumda gizlilik ilkesini sürdürmek, aslında suçlanma ihtimali olmayan kişilerin de suçlanmasını mümkün kılabilir. Başbakan'ın "iddianame yazıldığında her şey ortaya çıkacak" türünden cümleleri ise bir siyaseten yanlış. Çünkü Başbakan'ın savcının yazacağı iddianameyi önceden bildiğini ortaya koyuyor. Yine Erdoğan'ın "KCK'yı tanımayanlar işi ehlilerinden öğrensinler" sözü de kabul edilebilir nitelikte değil. Çünkü gizlilik tam da bu 'öğrenmeyi' engelliyor. Üstelik 'işin ehli' denilen kurumların sicili de son derece bozuk. Gazeteler kolluk kuvvetlerinden mahkemelere uzanan yargı sürecinde, insanların hayatlarının nasıl karartıldığı haberleriyle dolu.

Akdoğan'ın çıkışının böylesine zayıf temellendirilmesi ise hayal kırıklığı yaratan cinsten. Çünkü mesele KCK'nın ne olduğu değil, hükümetin ne yaptığı. Şu an yükselmekte olan eleştiri, KCK'yı masum veya legal göstermeye niyetlenmediği gibi, PKK'yı uzunca bir süredir zaten eleştirenler tarafından seslendiriliyor. Yani Akdoğan bilerek veya bilmeyerek hedef yanıltması yapmakta. Bu tavrın siyasi dile tercümesi, "bizi eleştirenler KCK'yı desteklemiş olurlar" türünden ancak otoriter rejimlerde görülen bir eğilimi akla getiriyor. Nitekim Akdoğan'ın "hükümet terörle mücadele adına yapılması gereken neyse onu yapmaktadır" sözü de bu kanaati besler nitelikte. Yani hükümetin eksiksiz biçimde doğruları yaptığına kendiliğinden ikna olmamız mı isteniyor? Gizli olmayan bir örgütün mensupları gizlilik ilkesine sığınarak yığınlar halinde tutuklanacak ve kamuoyu hükümetin basiretine güvenerek cehalete razı mı olacak?

Toparlayalım... Kimse KCK'yı savunmuyor. KCK'nın kabul edilemez bir örgütlenme olduğu ve devletin bununla hukuk çerçevesinde mücadele etmesi gerektiği açık. Ancak karşımızda gizli olmayan, olmak istemeyen, ayrıca yargıdaki gizlilik sayesinde kendi meşruiyetini pekiştiren bir örgüt var. Bu durumda hükümetin bu tutumunu sürdürmesinin anlamı nedir? Sağduyu eksikliği mi? Yoksa gizliliği özellikle istemesi mi? Geçmişte bu tür sorular açıkça sorulmazdı. Ama şimdilerde vatandaş sayısı epeyce arttı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geriliğin onuru

Etyen Mahçupyan 2011.11.10

Modernlik öncesinde Batılılar açısından Doğu farklı ve eksantrikti. Modernlikle beraber 'geri' haline geldi... Bunda esas pay, Batı'daki zihniyet dönüşümünün yüzeysel ve popülizan bir biçimde pozitivizme doğru savrulması sonucu ortaya çıkan oryantalizmdeydi.

Pozitivist bakış, Doğu'nun 'geriliğini' tüm Doğu'yu kucaklayacak ve kuşkuya mahal bırakmayacak bir kesinlikle açıklama hevesi taşıdı ve bu kolaycılığın sonucunda 'geriliğin' suçu İslamiyet'e yüklendi. Bu yorum Batı'dan gayet mantıklı gözüküyordu, çünkü modernlik esas olarak yeni bir zihniyetin ortaya çıkması kadar, eski zihniyetlerden birinin de mahkûm edilmesiydi. Diğer bir deyişle Batı dünyası bir yandan relativizmle tanışırken, aynı anda da ataerkilliği 'geriliğin' zemini olarak kendince tarihe gömdü. Ataerkilliğin ideolojik açıdan en büyük taşıyıcısı ise dinlerdi ve nitekim laiklik modernliğe gidişin kaldırıcı haline geldi.

Ne var ki ataerkillik dinlerden çok daha geniş bir toplumsal ve psikolojik zemine oturan, yerleşik ve yaygın kodlar yaratmış olan bir zihniyet yapısıydı. Dolayısıyla dinin geriletilmesi Batı'da bile ataerkilliği kolayca bitirmedi ve bu sürecin sonlandığını hâlâ söyleyemiyoruz. Doğu ise Batı'nın hasmane ve tepeden bakan tutumu karşısında kendi ataerkil kodlarına ve dinine daha da sarıldı. Ancak modernlikle temas Doğu'nun da kendine özgü melez modernlik türlerini üretmesiyle sonuçlandı. Öyle ki bugün epeyce ironik gözüken ama son derece öğretici bir durumla karşı karşıya kalıyoruz: Doğu'nun dindarlığı küreselleşme ve demokratik özeleştirici dinamiği sayesinde kendi ataerkilliğine mesafe alarak dini 'özgürleştirme' eğilimi sergilerken, toplumsal gelenek esas ayak bağı olarak ortaya çıkıyor ve şimdi ataerkilliğin yüzleşilmemiş tortuları bizzat Doğu'luların gözünde 'geriliğin' simgesi olarak görülüyorlar.

Karşımızda özneliliği vurgulayarak işin içinden sıyrılabileceğimiz bir algı meselesi yok... Örneğin 'namus' kavramına insan öldürmeye kadar gidebilen bir anlam atfedilmesi, Doğu'nun Batı algısından bağımsız olarak gerçekten de 'geri' yönere sahip olduğunu söylüyor. Bu konuya değinen bir okuyucumun, Ali Rıza Kaptan'ın gönderdiği not, siyaset yorumları arasında kaybolup giden herkes için zihin dünyamızı aksettiren bir ayna işlevinde...

"Bugünlerde 'Bir çocuk sevdim' adında bir dizi izliyorum. Kız 17 yaşında, liseli, âşık olduğu erkekten hamile kalıyor ve delikanlının babası oğlunu fakir kızdan kurtarmak için Amerika'ya yolluyor. Kızın babası oto tamircisi. Geleneklerine, onuruna, namusuna bağlı bir insan. Kızın hamile olduğu ortaya çıktığında, okul yönetimi ve kızın babası-ailesi kızın bu namussuzluğunun kendilerine bulaşmaması için kızı ceza vermenin peşine düşüyor. Kız ise çocuğu doğuracağım diye tutturuyor... Baba'nın patronu orta yaşlı dul bir erkek. Kızı bir görüşte âşık oluyor ve babayla konuşarak kızla evlenmek istediğini, kızının çocuğuna babalık yapacağını, kızına güvenli ve huzurlu bir hayat vereceğini söylüyor. Kızı da evlenme teklifi yapıyor... Ancak baba, şimdiye kadar güvendiği, insan olarak takdir ettiği patronunun bu teklifine karşı hemen işi bırakıyor ve patronuna cephe alıyor. Bu arada kız da babasının patronuna şiddetle hayır diyor. Baba, kendi namusunu, onurunu düşünüyor. İşin garibi mağdur olan kız da aşkının namusunu, onurunu düşünüyor... Ne baba, ne de kız doğacak olan çocuğun sağlıklı doğmasını, huzur, refah ve güven içinde yaşamasını düşünmüyor...

AB, Türkiye ile devam eden müzakerelerde güven unsurunun pekişmesi için, Kıbrıs'tan askerî birliklerin peyderpey çekilmesini, limanların Rumlara açılmasını, siyasî partiler, terörle mücadele ve seçim barajı yasalarının değişmesini istiyor... Türkiye bunların hiçbirini yapmıyor, yapamıyor. Ermenistan sınırı yıllardır açılmıyor. Oysa bütün bunlar Türkiye'nin huzuru ve refahı için gerekli. Daha da önemlisi, Türkiye bunları yaparsa bir 'zihniyet devrimini' gerçekleştirdiğini kanıtladığı için de Batı dünyasının güvenini kazanacak. Ama Türkiye bunları yapmıyor... Çünkü Türkiye'nin siyasileri için belirleyici olan hâlâ ülkenin namusu-onuru...

PKK da 'onurunun' peşinde... 17 yaşındaki kız da 'onurunun' peşinde... Hiç kimse refahın huzurun özgürlüğün barış'ın peşinde değil. Herkes onurunun peşinde olduğu için geleceği düşünmektense, olayların arkasında ne var, onu düşünüyor, söylüyor, yazıyor.

Tabii huzur-refah-özgürlük-güven-barış da önemli ama onurlu olması şartıyla... Siyasilerimiz, hükümetimiz, muhalefetimiz böyle düşünüyor. PKK da böyle düşünüyor... Kız babaları da... Kızlar da..."

Ataerkillik sadece erkek egemenliği ve aile içi şiddet değil... Değişmeyen ve değiştirilemeyen bir dünya hayali. Zamana dayanıklı bir toplumsal ve kurumsal hiyerarşiye karşılık gelen, özgürlüğe izin vermeyen kodların bizzat bizler tarafından sürekli olarak yeniden üretilmesi. Bu zihniyetle yüzleşilmesi gerekiyor... Batı'ya benzemek için değil, çünkü hem zaten benzeyemeyiz, hem de benzemenin bir manası yok. Ama kendimizin, Doğu'nun özgürleşmesi ve yeni bir sentez yaratabilmek için...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erkekler ve demokratlaşma

Etyen Mahçupyan 2011.11.13

-Geçenlerde evde gazetelerimizi okurken eşim bir kahkaha attı ve şöyle dedi: "Çocuk bunlar." Memlekette komik olayların yaşanması konusunda bir sıkıntı

yok. Neredeyse her gün ülkenin bir yöresinden sizi güldürecek hikâyeler naklediliyor. Ancak eşimin kahkahasına neden olan haber şöyleydi: "İsrail'in İran'a füzelerle saldıracağı iddiasına İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salihî'nin 'savaşa her zaman hazırız' mesajıyla karşılık vermesinin ardından, İsrail'in ekonomik can damarı Tel Aviv'de bir füze saldırısı tatbikatı düzenlendi."

Bu karşılıklı efelenmenin bazen kadınları da kapsadığına işaret etmek, insanların bu hale ulus-devlet ve milliyetçilik sayesinde geldiklerini söylemek mümkün. Ayrıca bir başkasının saldırganlaşmasının ister istemez sizin de silaha sarılmanıza neden olacağını da vurgulayabilirsiniz. Ne var ki eşimin tepkisinin gösterdiği üzere burada epeyce 'erkek' bir dünya var ve bu dünyanın kadın gözüyle epeyce çocuksu, çığ ve kibirli olduğunu görüyoruz. Nitekim bu erkek dünyasının esas olarak otoriter zihniyet içinde şekillenmiş olduğunun ve bütün tarihsel yontulma süreçlerine rağmen halen karşılıklı bir güç gösterisi üretmenin ötesine geçemediğinin farkındayız. Erkeklerin kadınlara oranla sahip oldukları fiziksel güç, belki de kadim zamanlardan bu yana gücün bizatihi meşruiyetini besleyen bir zemin oldu. Ama söz konusu meşruiyet ikili ilişkilerden toplumsala uzanan bir hatta tescil edildiği andan itibaren, gücün bizatihi kendisi değer sistemleri üreten bir nitelik kazandı ve otoriter zihniyeti 'normal' kıldı. Diğer bir deyişle otoriter anlayış ve gücün meşruiyeti, insani özelliklerden sadece biri olmaktan öteye geçerek, varlık sisteminin temel yasası gibi algılanmaya başladı. Bu durumda böylesi bir varlık alanına daha uyumlu olan erkeğin de kadını yönetmesi, giderek aile reisi olması ve siyasetin efendiliğine soyunması şaşırtıcı olmadı. Dahası tek tanrılı dinler, bu eşitsizliği kutsiyet ima eden bir ataerkil sistem içinde değişmez kalıplara oturtular. Böylece erkeğin üstünlüğü, anlamını hiçbir zaman bilemeyeceğimiz yaradılışın ve dolayısıyla 'hayatın sırrının' parçası haline geldi. Kadınlardan beklenen ise, yaradılışın bu gizemli gerçeğini kabullenmeleri ve içselleştirmeleriydi...

Batı'da dinin Kilise etrafında örgütlenmesi, otoriter ve ataerkil zihniyetlerin sentezini olanaklı olmaktan çıkardı, çünkü Kilise de aynen krallıklar gibi dünyevî bir yönetim yapısı kurmanın peşindeydi. Böylece oluşan çatışma ortamı dinde yaşanan reformları ve laikliği getirirken, kadın haklarının ve eşitliğin de önü açıldı. Doğu'da ise bu iki zihniyet arasında uyum vardı. Bizans ortodoksluğu ve onun mirasını devralan Sünni Müslümanlık, devletle dini bütünleştirdi. Bu durum kanlı çatışmaları önledi... Ama aynı zamanda da kadın-erkek ilişkisinin eşitsiz bir zemine hapsolmasıyla sonuçlandı.

Tarih genellikle geriye dönüp tercih veya yargıda bulunmayı anlamsız kılar. Her konum kendi avantaj ve dezavantajlarını ürettiği gibi, bir dönem avantaj olan bir anlayış zaman içinde tersine de dönebilir ya da dünyanın olumsuzlukları bugün olumluya gidişi destekleyebilir. Dolayısıyla bu mesele dinler veya uygarlıklar arasında bir mukayeseyi ima etmiyor... Kadın-erkek eşitsizliğinin bunları aşan, ortak ve kadim bir haksızlık olduğuna işaret ediyor.

Öte yandan ortada gerçekten de temel bir farklılık var: Erkek zihni 'soğuk', oysa kadın zihni 'sıcak'... Erkek mantığı temel alan şekilci bir akıldan hareketle davranıyor. Kadın ise duyarlılıkları temel alan esnek bir akıldan. Bu nedenle de kadınlar erkek dilinde 'tutarsız', 'belirsiz', 'güvenilmez' ilan edilebiliyorlar. Erkeklerin gerçeklikle ilişkisinde bir tarafta anlama ve açıklamayı, eksenin diğer ucunda müdahale etme ve değiştirme isteğini görüyoruz. Bunların ortak yönü erkek zihninin baktığı nesneye aldığı mesafe, neredeyse bir tür dokunma korkusuna sahip olmasıdır. Kadınların gerçeklikle ilişkisi ise, bir yanda hissetme ve dokunmanın, öteki yanda yardım etme ve paylaşmanın olduğu farklı bir eksen üzerinde yaşanıyor. Burada mesafenin yok edildiğini, hızla aşıldığını, hatta mesafeden tedirgin olunduğunu hissediyoruz.

Erkek zihninin normlarıyla oluşan ve yönetilen bir dünyanın geldiği nokta belli... Duyarsızlık ve bencilliğin sistemleşerek hoyratlığı gurur vesilesi kılan bir kibre dönüşmesini, sırf gazete haberlerinden takip etmek mümkün. Sonuç ise açlık, eziyet ve ölüm oluyor... Bunun insanlığın doğal dürtülerinden birine tekabül ettiği açık olsa da, insanlığın 'normal hali' olduğunu söyleyemeyiz.

Nitekim demokrat zihniyetin ima ettiği katılım, ikna ve konsensüs gibi ilkeler erkek sisteminin ehlileşmesiyle ilgili. Bu ilkeler erkeğin 'kadın gibi' olmasını ima etmiyor, ama her ikisinin de eşit olabilecekleri ve bir diğerinin yeteneklerinden yararlanabilecekleri bir zihinsel zemin oluşturuyor. İnsanlığa verdiğimiz zararın bile bile devam etmesi büyük bir yük... Erkek dünyasının kendi aczini ve çöğliğini anlama zamanı gelmiş gibi gözüküyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni Osmanlıcılık

Etyen Mahçupyan 2011.11.16

Türkiye'nin dindar muhafazakâr kesiminin yaşadığı çok yönlü dönüşüm 1990'lı yıllardan itibaren başlamış olsa da, 'yeni' olanın sınırları uzunca bir zaman kültürel ve sosyolojik alanın içinde kaldı.

Ancak AKP'nin alternatifsiz bir biçimde ülkenin en az yirmi yılına damgasını vuracağı anlaşıldığı andan itibaren, söz konusu dönüşüm kendisini siyasi anlamı olan bir ideolojik dilin içinden de ifade etmeye başladı. Kendini ifade etme arzusu, AKP'nin taşıdığı özgüvenle, hükümetin ekonomi ve sağlık gibi alanlardaki beklenmeyen ve fark yaratan başarısıyla ve tabii ki Kemalizm'in yıpranmasıyla bağlantılıydı. Çünkü bütün bunların birleşimi cumhuriyeti 'özgürleştirerek' onu dindarların da içini dolduracağı, anlamlı kılacağı bir zemin haline getirdi.

'Yeni Osmanlıcılık' terimi bu arkaplanın ifade biçimi olarak ortaya çıktı ve tanımlanmamış, ama tanımlanması da gerekmeyen bir özlemi ve bir tür misyonu sembolize etti. Öncelikle bu kavramın ardında psikolojik bir ihtiyacın yattığının altını çizmekte yarar var. Yeni Osmanlıcılık, doğal olarak Osmanlı'ya övgü sunarken, yaklaşık 90 yıllık otoriter laiklik uygulamasının ardından, dindarlara tarihsel açıdan 'nefes' aldırıyor. Bu açıdan bakıldığında 'yeni Osmanlıcılık' yaklaşımlar, tarihin elden kaçmadığını, bu topraklardaki insanlığın tarihsel macerası içinde İslami kesimin miadı dolmuş bir varoluşu ifade etmediğini, Müslüman dindarlığının bugün ve gelecek açısından marjinal değil, merkezde yer aldığını söylüyor. Diğer bir deyişle buradaki 'Osmanlı' aslında gerçek anlamıyla somut 'Osmanlı' değil... Bu terim, dindarların tarihe ve dolayısıyla gerçekliğe tutunmalarını sağlıyor ama bunu yaparken de içi kurumsal açıdan boşalıyor ve salt simgesel bir anlam kazanıyor. Kastedilen şey 'Osmanlı gibi' olabilmekle sınırlı, ama buradaki 'gibi' sözcüğü Müslüman dindarların algısında son derece 'çağdaş' bir görünüme karşılık gelebiliyor.

Cumhuriyetle Osmanlı arasındaki temel farklılık muhakkak ki tüm sisteme ilişkin zihni çerçeveye ilişkindi. Yoksa insan malzemesi, kurumsal yapı ve hatta ideolojik tutumlar imparatorluktan ulus-devlete neredeyse hiç değişmeden aktarıldı. İmparatorluğun yönetim mantığında ataerkil bir hiyerarşi anlayışı egemenken, Cumhuriyet'in otoriter hiyerarşiyi öne çıkarması değildi asıl kritik fark. Çünkü sonuçta her iki sistem de eklektik bir yapıya sahipti ve pragmatizmin gereğini yapma konusunda meşruiyet açısından bir sıkıntıları yoktu. Kritik mesele iki düzen arasındaki toplumsal tasavvur farkıydı... Cumhuriyet monolitik, tekdüze ve homojen bir vatandaş kimliğine dayanmakla kalmayıp, uygulamada bunu etnisiteye oturttu. Oysa bunun elli yıl öncesinde bile Osmanlı, çeşitliliği taşıyan, heterojen ve hatta kozmopolit bir toplum anlayışını sürdürmekteydi. Dolayısıyla farklılıkların 'var olma' özgürlüğünün tanındığı, yeni farklılıklara gebe bir dünyaydı. Diğer bir deyişle 'kendi içinde küresel' ve 'kendine göre çoğulcu' bir dünya...

Kısacası, bugünün dünyasıyla mukayese ettiğinizde, Osmanlı muhtemelen Cumhuriyet'e göre günümüzdeki değişime adapte olmaya çok daha elverişli niteliklere sahipti. Bu tespitin Müslüman dindarlar açısından anlamı, Osmanlı'nın Cumhuriyet'ten daha 'ileri' olmasıdır... Bu algıya göre otoriter zihniyet, bütün dünyada olduğu gibi bizde de bir süre egemen olmuş, ancak söz konusu tarihsel parantez artık kapanmış, tarih kendi 'doğal mecrasına' doğru akmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle 'Yeni Osmanlı' deyimini mantıksal açıdan gayet doğru gözükmektedir, çünkü bu toprakların kültürel tarihinin 'aslında' kesintisiz olduğunu ima eder. Dolayısıyla da 'yeni' kelimesi bir yandan 'yeniden' anlamını taşır, ama çok daha güçlü olarak onun 'yeni halini' vurgular. Yeni hal ise günümüzün Türkiye'si, AKP yönetimi, kalkınan Anadolu, dünyaya entegre olan bir girişimcilik, dindarlığını koruyarak sekülerleşen bir toplumdur.

Batı dünyası, bu terimi bir tür yayılcılık ve hegemonya genişlemesi isteği olarak okumaya eğilimli oldu. Dışişleri Bakanı Davutoğlu da her fırsatta, bazen sinirlenerek, Türkiye'nin dış politikasında 'yeni Osmanlıcılık' adını hak eden hiçbir unsurun olmadığını, böyle bir politikanın da öngörülmediğini söyledi. Davutoğlu haklıydı... Çünkü 'yeni Osmanlıcılık' bir dış politika ideolojisi değil, doğrudan toplumun kimlik algısıyla bağlantılı bir vurgu. Ayrıca bu bakış, geçmişe de yönelik olmayıp, geçmiş simgeleştirilerek söz konusu kimliğe geleceğin dünyasında yer açmak isteyen bir anlayışın ifadesi.

Cumhuriyet'in Kemalist ve laik endoktrinasyonu altında yetişmiş birçok kişi için, Osmanlı'yı hatırlamaya yönelik bir ideolojik arayış herhalde epeyce yadırgatıcı ve yaralayıcıdır. Ne var ki bu toplum da, her toplum gibi, ona sorulmadan ondan alınmış olanı geri istiyor. İstenen ise imparatorluğun kendisi değil... Onun Cumhuriyet tarafından budanmış, ama bugünün dünyasında son derece anlamlı gözüken kültürel ve toplumsal taşıyıcılığı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devletin 'millici' konsolidasyonu

Etyen Mahçupyan 2011.11.17

Halen Türkiye'yi yönetmekte olan hükümet, Kürt meselesini bütünüyle kavramak ve bu sorunu çözmek açısından muhakkak ki daha önceki bütün Cumhuriyet hükümetlerinden daha ileri bir noktada duruyor.

Ama aynı zamanda bu hükümet kendi tutumunu 'millileştirmek' ve şiddeti bir ulusal kampanyaya dönüştürme arzularında eski hükümetlerden hiç de geri kalmıyor. Bu alışıldık bir durum değil... Çünkü devlet geleneğinin genetik kodlarında söz konusu iki tutumun birlikteliği mümkün olamazdı. Millilik üzerinden giden bir

yaklaşımın Kürtlerin kimliksel ve kültürel taleplerini karşılamayı yadırgamaması düşünülemezdi. Hele bu devletin temsilcilerinin Kürt siyasetinin devlet gözüyle 'azılı' temsilcileriyle masaya oturması hayal ötesi bir durumdu ve neredeyse bir ihanet olarak değerlendirilirdi. Ne var ki AKP bu iki uzlaşmaz yolu kendi kimliği sayesinde bir noktada buluşturdu ve böylece devletin sürekliliği içinde Kürt meselesinin çözümü ihtimali doğdu. Ancak bu madalyonun bir de arka yüzü var: AKP'nin ürettiği bu yeni birleşim Kürt meselesinin sürekliliği içinde 'millici' devleti konsolide etme ihtimalini de ortaya çıkarmış durumda...

AKP'nin çözüme yatkın bir siyasi çizgi izleyebilmesinin nedeni esas olarak sosyolojik ve kimlikseldir. Son yirmi yıl içinde Sünni dindar kesimde yaşanan büyük dönüşüm dindarlığı azaltmayan, ama onu dünyevi alanla buluşturan kendine özgü bir sekülerleşme yarattı. Bu durumun kamusal alan açısından en kritik sonucu, dindarlar nezdinde dinin ekonomi, siyaset, ahlak gibi alanlara mesafeli bir şekilde konumlandırılmasıydı. Yani dindarlık bir anlamda özerkleşir ve bireyselleşirken, diğer beşeri alanlar da kendi otonomileri içinde algılanmaya başlandılar. Böylece dindarlık başka alanlara muhtaç olmayan, kendi başına kimlik oluşturunca bir niteliğe büründü. Öte yandan söz konusu dönem bir yandan küreselleşmenin İslami kimliği anlamlı kıldığı bir sürece karşılık gelmekteydi, diğer yandan da bunca yıldır devlet tarafından ötelenmiş olan İslami duyarlılığın kendisini devletçi bir kimlikselleşmenin dışına çıkarmasına imkân tanımaktaydı. Sonuç İslami kimliğin Türk kimliğinden özgürleşmesi oldu. Türk-İslam 'sentezi' parçalandı ve anlamsızlaştı. Türklüğü reddetmeyen ve 'tehlike' karşısında ona sahip çıkan, ama Türklüğe muhtaç olmayan bir İslami kimlik yeşerdi. Bu 'muhtaç olmama' hali AKP'nin önüne geniş bir hareket alanı açtı ve Kürt kimliğinin özgürleşmesi için bir fırsat oluşturdu.

Ancak bu partinin hükümet olma süreci, aynı zamanda İslami duyarlılığa sahip bir yaklaşımın bizzat devleti denetimi altına almasını da ifade etti. Devlet ise Osmanlı'yla bütünleşen bir kurumsal sürekliliği temsil etmekteydi ve bu süreklilik içinde Osmanlı ve İslami kimlikler Türklüğün içine doğru eritilerek yedirilmişlerdi. Dolayısıyla AKP ve genelde Sünni dindarlar, milliyetçilikten uzaklaşarak mesafe aldıkları Türklüğe, devletçiliğe sahip çıktıkları ölçüde yeniden yaklaştılar. Nitekim Kürt meselesinde şiddetin arttığı her an, İslami kesimin Türkleşmeye yüz tutmasıyla sonuçlandı. Böyle bakıldığında PKK'nın şiddet stratejisinin sadece barışçıl bir müzakere sürecinin belirsizliğinden kaçınma olmayıp, hükümeti devletleştirerek Türkleştirmek hedefini güttüğü de öne sürülebilir. Çünkü 'Türkleşen' bir AKP hükümeti karşısında PKK şiddetinin yeniden 90'lı yılların meşruiyetine sahip olacağı açıktır.

Buna karşılık AKP hükümetinin etnik kimliği öne çıkaran bir devlet istemediği, devleti sahiplenirken onu aynı zamanda değiştirdiği ve adalet duygusunu içselleştirmiş bir devlete doğru evrilmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu yaklaşımın giderek daha az devletçi olan İslami tabanın eğilimlerine de uygun olduğuna dikkat çekilebilir... Ne var ki aynı kesimin 'aydın' misyonuna sahip fikri önderleri arasında büyük çoğunluğun devletle olan yaklaşımı bir 'olumlu gelişme' olarak algıladıkları görülüyor. Bu bir yönüyle 'yeni Osmanlı' bir hissiyatı tatmin ediyor belki, ama daha ilginç Batı karşıtlığını merkeze alan ve sol retorik üzerinden yürüyen bir 'sağcılaşma' olarak gelişiyor.

AKP hükümetinin ve Başbakan'ın yükselen bu çevreden ne kadar etkilendiklerini bilemiyoruz. Ama medyayı 'milli bir duruşa' davet etmenin, tanımlanmaktan kaçınılan ve otoriteye meşruiyet sağlama dışında ne anlama geldiği belli olmayan bir 'millet' söylemini sürdürmenin siyasi anlamı budur... İslami taban devletçiliğe siyasi olarak 'hayır' derken, onu ideolojik olarak olumlamaya devam ediyor. AKP hükümeti ise milliyetçilikten uzaklaşarak edindiği hareket alanını, devletçiliğe kayarak elinden geçiriyor. İslami kimlik, devletçiliği kabullenme, sahiplenme ve taşıma aşamalarından hızla geçerek içselleştirme noktasına doğru ilerliyor...

AKP içinde bu yönelimin farkında olanlar umarız vardır... Çünkü aksi halde kendisini en büyük reformcu olarak gören bir partinin, geleneksel devleti konsolide eden bir unsur olarak tarihe geçmesi ihtimaline de hazır olmak

gerek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yirmi beş kuruşa açma da yok

Etyen Mahçupyan 2011.11.20

Başbakan Erdoğan, deprem geçiren Erciş'in il olmasını teklif eden CHP'ye 'popülist' derken son derece haklıydı.

İlkesel bir bakışa dayanmayan, konjonktürün imkân verdiği ölçüde kimi kesimlerin kulağına hoş gelecek söylemleri öne çıkaran bu türden siyasî fırsatçılığın prim yapma dönemi çoktan bitti. AKP'nin fındık üreticilerinin taleplerini karşılayamayacağını söylemesine karşın Karadeniz'den aldığı oylar, Türkiye'nin yeni bir siyaset anlayışına hazır olduğunu gösteriyordu. Dönem 'beş kuruş fazlasını' vaat edenin değil, uzun vadede istikrarı hedefleyen gerçekçi çözümlerin ardında duranların dönemiydi... Nitekim AKP'nin hemen her alanda ortaya koyduğu bu yeni duruş, partiyi kendi kimliksel tabanının çok ötesine taşıyarak alternatifsiz iktidar olmasını sağladı.

Popülizmin olumsuzluğu, toplumun kandırılmasını veya 'tavlanmasını' ima eden bir ilkesizliğin ötesinde, siyaseti de yozlaştırması. Çünkü bu siyaset çizgisi, halkı sadece şikâyet eden ve isteyen bir konuma oturturken, siyasetçileri de onları 'doyuran' bakıcılar haline getirir. Böylece toplum kolaycılığa alışıırken, siyaset de hak etmediği bir güç devşirme şansı elde eder. Açıktır ki 'beş kuruş fazlasını' verebilmek, hem kaynakları kendine çekmeyi, yani merkezileşmeyi gerektirir, hem de bu kaynakların rahatça dağıtılabilmesini, yani yargının dışında kalan bir yetki kullanımını. Böyle bakıldığında popülizm demokrasinin dilini kullanır gözükür, ama aslında demokrasiyi tahrip eden bir siyaset anlayışıdır.

AKP bugüne kadar hemen hiçbir uygulamasında popülizme saptı. Ancak konu ideolojik meselelere geldiğinde aynı AKP'nin bu duruşu sürdürmesi her nedense zorlaşıyor. Bunda özellikle Başbakan'ın eleştirilmekten hoşlanmayan bir yapısının etken olduğunu söylemek mümkün. Erdoğan muhtemelen Cumhuriyet tarihinin en çok öğrenmeye ve kendisiyle yüzleşmeye açık olan lideri. Ne var ki 'doğru' olarak kafasında belirlediği bir eylem planının eleştirilmesinden de epeyce rahatsız oluyor. Hemen eklemem lazım ki, bu rahatsızlığın ifadesi duyarsızlıktan çok daha iyi. Çünkü en azından böylece siyaset ile kamuoyu arasında, bazen atışma düzeyinde kalsa da, bir iletişim doğuyor ve her iki kanatta da çoğulculuğun yerleşmesine hizmet ediyor.

Öte yandan Erdoğan'ın kendi 'doğru' bildiği eylemlerin eleştirilmesinden rahatsız olması, ülkedeki temel demokratik eksikliklerden birine işaret etmekte. Başbakan'ın kendisini eleştirenlere karşı kullandığı temel argüman, bu eleştirilerin 'boş' olduğu, çünkü bu kişilerin konuyu tam olarak bilmeden konuşmaları. Ancak burada söz konusu olan 'kişiler', kamuoyunu bilgilendirmek ve toplumsal hassasiyeti yüzeye çıkartmak durumunda olan medya mensupları... Diğer bir deyişle bilgiye ulaşmaları önünde engel olmaması gereken insanlar. Bu durumda siyasetçilerin anlamlı bir eleştiri yapabilmesi için, medyanın bilgiye ulaşabilme yollarının da açık olması gerekir. Oysa örneğin KCK operasyonu bunun tam tersini yapıyor... İnsanlar nedeni bilinmeyen tutuklamalara konu oluyorlar ve kamuoyundan da yetkililere güvenmesi ve sabretmesi isteniyor.

Burada iki sorun birden var: Birincisi toplumun yetkililere güvenmesi için fazla bir neden yok. Bu ülkede 'yetkililerin' neler yaptığını, organize suçların bu 'yetkililer' sayesinde yürüdüğünü biliyoruz. İkincisi KCK gibi bir

olayda operasyonun gizliliğinin meşruiyeti son derece zayıf, çünkü bu gizlilik sayesinde deşifre olacak bir örgütle karşı karşıya değiliz. Aksine kendisini siyasî aktör olarak kanıtlamak, hatta genişleyen bir insanî ağ üzerinden devleti tahrik etmek isteyen bir örgüt bu... Dolayısıyla böyle bir operasyonda hem yüzlerce kişiyi bir hamlede içeri almak, hem suçlamanın ne olduğunu bile söylememek, hem de 'bana güven doğru yapıyorum' diyerek eleştirenleri bilgisizlikle itham etmek epeyce sorunlu bir siyaset.

Diğer taraftan operasyonu demokrat perspektiften eleştirenlerin KCK'nın ne olduğunu bilmedikleri de doğru değil. Nitekim eleştirinin iki yönü var: Biri KCK'nın 'ne' olduğunun bilinmesine rağmen, devletin elindeki imkânların demokratik bir süzgeçten geçirilerek yürürlüğe konmuş olmaması. Yani bu mücadele yönteminin de bir tercih olduğu ve siyasetçilerin bunu bir tür 'kaçınılmazlık' olarak sunmalarının kabul edilemeyeceği. İkincisi ise, söz konusu mücadele yöntemini sürdürmenin de asgari bir meşruiyet zemininin olması gerektiği ve bunun ancak şeffaflıkla elde edilebileceği.

Başbakan medya mensuplarını eleştirirken "25 kuruşa simit yok arkadaş" demiş. Herhalde bu cümlelerin tipik bir popülizm olduğunu önemsememiş. Oysa Erdoğan'ın en büyük farkı bu tür popülizm kolaycılıklarının dışında durmasıydı. Eğer bu cümleyle 'ucuz gazetecilik yok' demek istediye, haklıdır... Ama artık 25 kuruşa açma da yok. Yani ucuz siyasetçiliğin de devri bitti ve üstelik de bunu esas olarak bizzat Erdoğan'a borçluyuz. Nasıl ki, ucuz gazetecilik devrinin bitmesini de, Başbakan'ın eleştirdiği gazetecilere borçluysak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'de ulusalcı el koyma arayışları

Etyen Mahçupyan 2011.11.23

Baykal sonrasının CHP'si bu siyasi çizginin tarihsel macerası içinde bir bunalım ve geçiş dönemini ifade ediyor.

Kılıçdaroğlu'nun kaset marifetiyle ve OdaTV mahreçli bir şantaj ve baskı mekanizmasıyla başa geçmesinin ardından zaten ortaya çelişkili bir durum çıkmıştı: Sosyal demokrat olma hevesini taşıyan ve nispeten özgürlükçülüğü savunmaya istekli bir başkan seçilmiş, ama bu başkanın seçilme yöntemi arka planda bir pazarlık mekanizmasının çalışacağını da göstermişti. Kılıçdaroğlu, bu kırılğan zemin üzerinde pek de fena bir performans izlemedi. Toplumsal açıdan anlamlı bir siyaset geliştiremedi, ama en azından kendi konumunu sağlamlaştıracak adımları hayata geçirdi. Bu strateji bir yönüyle Önder Sav gibi teşkilata hakim eski tüfeklerin, diğer yönüyle de Süheyl Batum gibi dış manipülatif güçlerin temsilcisi hüviyetindeki kişilerin 'olabildiğince' tasfiyesini sağladı.

Böylece Kılıçdaroğlu, tüm kanatlara mesafe alan, parti içi siyasetin üstünde bir konuma yerleşti. Ne var ki bu durum, her iki kanatta da rahatsızlık yarattı ve siyasi partilerin işleme mantığında sıkça rastlandığı üzere, söz konusu kanatlar arasında bir yakınlaşma üretti. Bugün CHP'nin eski Kemalist ve devletçi kadroları ile ulusalcı cemaat arasında doğal bir işbirliği yaşanıyor. Hedef ise Türkiye'nin meselelerinin çözülmesi veya iktidara ulaşılması değil. Hatta AKP'nin eleştirilmesi ve yıpratılması bile ikincil. Şimdi hedef, önümüzdeki dönemde ulusalcılığı Parlamento'ya sokacak bir parti içi dönüşümün yaşanması. Tabii ki bu dönüşümün doğal destekçileri olan parti eski tüfeklerine de bir yer açılacak. Zaten bu iki grup arasında ideolojik açıdan büyük bir farklılık olmadığı gibi, eski tüfeklerin kendilerini ayrı kılacak bir siyasi duruşları da bulunmuyor. Öte yandan laik ve kentli seçmenin ideolojik tahayyülünde psikolojik unsurlar, yenilgi hissi, öfke çok daha öne çıkıyor. Bu

durumda içi kof olsa da, temsil yeteneği olan bir söylemin 'sentez' işlevi görmesi muhtemel gözüküyor. Söz konusu sentez 'Atatürk' ve 'Atatürkçülük' kelimelerinin, yeni bir sabite olarak lanse edilmesi ve içerdiği dokunulmazlık sayesinde ulusalcı ideolojinin bir tür 'devlet sahiplenmesi' olarak sunulması olacak.

Sonuç olarak önümüzdeki dönemde Kılıçdaroğlu'nun popülizmi ile ulusalcıların nispeten sert bir ideolojik çekirdeği ima eden 'Atatürkçülüğünün' karşı karşıya geleceğini tahmin etmek zor değil. Bu orta vadeli siyasetin ilk durağı kurultay... Kılıçdaroğlu, burada altı aylık bir erteleme alabildi, ama buna karşılık 2012'nin ilk yarısında giderek sıkışması muhtemel. Belki de kurultayı bir an önce yapmak Kılıçdaroğlu için çok daha hayırlı olacaktı.

Nitekim CHP Tunceli Milletvekili Hüseyin Aygün'ün Dersim 'isyanı' konusunda söyledikleri, bu yönde gelişmesi istenen yeni iç mücadelenin de gerekçesi oldu. On iki kişilik bir grup Kılıçdaroğlu'nun ve yetkili organların sessiz kalmasını protesto ederken sundukları metinde şöyle dediler: "Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü 1920-1940 arasındaki dondurulmuş bir zaman dilimine hapsederek... hakarete vararak insafsızca eleştirenler kervanına CHP'den, içimizden birilerinin de katıldığını gördük... CHP tesadüfen kurulmuş, siyaset mühendislerinin projelendirmesi ile kendisine rota arayan, tarihi ile hesaplaşmaktan korkan bir siyasi parti değildir. CHP, yüz yıl öncesinden kalan hesapların yeniden masaya yatırıldığı bu dönemde de kendisini başkalaştırmaya zorlayan iç ve dış talep sahiplerine direnecek kadar güçlü ve birikimlidir. CHP tabanı Cumhuriyet'imizin kurucusu Ulu Önder Atatürk'e de partimizin temel ilkelerine de sınıksız sahip çıkmaya devam edecektir. CHP, sinsi politik maceraperestlerin devşirme, dönüştürme planlarını boşa çıkaracak yeniden bir direniş, bir karşı koyuş, bir siyasi başkaldırı partisi olmak durumundadır... Muhafazakâr ve neoliberal tavsiye odaklarının kılavuzluğuna uyum sağlamaya dönük siyasi tavırların, partimizi ve temel ilkelerimizi kamuoyunda tartışılır hale getirdiği artık görülmelidir."

Verilen mesaj açık gözüküyor: Birincisi, Atatürk ve Atatürkçülük CHP için sadece dünün değil bugünün de ideolojik zeminidir. İkincisi, CHP konjonktüre göre değişecek değil, her türlü konjonktüre rağmen değişmeyecek olan bir siyasi harekettir. Dolayısıyla üçüncüsü, CHP bir 'direniş' ve eskiyi yeniden kurmaya yönelik bir 'devrim' siyasetinin taşıyıcısıdır. Nihayet dördüncüsü, Kılıçdaroğlu'nun 'muhafazakâr ve neoliberal' yani gayri-ulusalcı etkiler altında kalması kendisini gayrimeşru kılmaktadır.

Bu söylemin epeyce arkaik olduğu kuşkusuz. Ama işlevsiz olduğunu söylemek zor... Ulusalcılar CHP'yi bölünmeye zorlayarak teslim almaya çalışıyorlar ve bunda başarılı olma ihtimalleri epeyce yüksek. Çünkü AKP iktidarları sürerken, Kılıçdaroğlu popülizminin bu partiyi seçmen nezdinde anlamlı kılması pek olası değil. Öte yandan Cumhuriyet demokratikleşirken, bu değişimi bir 'ölüm' olarak algılayanların yeni siyaseti Atatürk'ün 'ilelebet yaşaması' üzerine kurmaları, bitmekte olan bir döneme de bir tür ağıt yakmak gibi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim demokrat, kim steril?

Etyen Mahçupyan 2011.11.24

Türkiye'deki zihniyet dönüşümünün tezahürlerinden biri, laik kesim içinde kendisine 'demokrat' diyenlerin çıkması ve demokratlığın herhangi bir modern ideolojiden bağımsız olarak algılanmaya başlanması oldu.

Böylece demokrasi herkesin sahip olduğunu düşündüğü bir algı filtresine dönüştü. Öyle ki bu kavramın epistemolojik temeliyle ilgisiz, hatta bu temele aykırı bile olsa birçok kişi bugün 'demokratlığı' bir ölçme kriteri

gibi kullanabiliyor. Son dönemde bu tartışma özellikle Kürt meselesi bağlamında çok revaçta. Bir yanda Kürtlerin yıllardır maruz kaldıkları eziyet ve devletin halen devam eden duyarsızlığı var. Örneğin Kürtçenin öğrenilmesi bile hâlâ mümkün değil ve bu durumu haklı çıkartacak herhangi bir gerekçe de düşünülemez, çünkü temel bir insan hakkı ihlali ile karşı karşıyayız. Diğer yanda ise PKK'nın konuşmayı araçsallaştıran ve şiddeti ilkesel bir tercih haline getiren stratejisi bulunuyor. Bu durum sadece masum insanların hayatına mal olmakla kalmayıp, Kürtlerin düşünce ve ifade özgürlüğü üzerine de vesayet koyuyor.

Dolayısıyla demokrasi açısından bakıldığında iki tarafın da savunulacak bir hali yok. Yaşanmışlıklar ve sorunu yaratan sorumlulukların asimetrik bir durum yarattığı ne denli doğruysa, çözüme yönelik sorumlulukların da o denli simetrik hale geldiğini görmezden gelemeyiz. Diğer bir deyişle 'sorumluluk yükü' sorunun yaratılmasında ve çözümünde ille de paralel gitmiyor. Nitekim şiddet de, yine sorunun ifade edilmesinde ve çözümünde, aynı düzlem üzerinde yer almıyor. Basit bir örnek vermek gerekirse, 'PKK olmasaydı devlet Kürt sorununu görmeyecekti' denmekte. Bunu sınama şansımız yok, çünkü belki PKK farklı bir strateji uygulaysaydı da yine devlet bu noktaya gelebilirdi. Ama önermeyi doğru kabul edelim... Mesele şu ki, şiddet devletin bu sorunu 'görmesini' sağlasa da, 'çözmesini' sağlamaz. Bu nedenle de şiddetin devamı bir süre sonra çözümü olanaksız kıldığı ölçüde, devletin bu sorunu 'görmüş' olmasını da anlamsız kılabilir.

Kısacası sorunun görülmesi, kabullenilmesi, itirafı gibi durumlar devletin yapması gerekenleri ima ediyor, ama 'çözüm' hedefi tarafların karşılıklı olarak yapmaları gerekenlere gönderme yapıyor. Görünen o ki bu durumun idrak edilememesi, laik kesim aydınları arasındaki yeni tartışma ve atışmaların da temelini oluşturmakta. Bir taraf şöyle demektedir: "Her türlü şiddete karşıyım" diyenler aslında steril bir demokrasi yapıyorlar." Diğerlerinin görüşü ise şu: "Ben mağduru eleştirmem" diyenler aslında steril bir demokrasi yapmakta."

Her iki tarafın da demokrat kelimesine sahip çıkması iyiye alamet ama ortada kategorik bir uyumsuzluk var ve bu bakışlardan sadece biri demokrat. Diğerine ise belki şimdilik 'solcu' demek durumundayız. Önce bir farklılığa işaret edelim. Demokratlar için her türlü şiddete karşı olmak ahlaki bir duruşken, aynı önerme solcular için siyasi bir tavır. Buna karşılık mağduru eleştirmemek de solcular için ahlaki bir duruşken, demokratlar bunu siyasi bir tavır olarak değerlendirmekteler. Öte yandan her iki taraf da siyasetten kaçınan ve ahlaka sığınan yaklaşımları 'steril' bulmakta, bunların bir tür kolaycılık olduğunu savunmakta. Böylece her iki tarafın da birbirini apolitik davranmakla 'suçlayabilecekleri' bir algı farklılaşması yaşanıyor.

Geçenlerde Taraf Gazetesi'nin iki yazarı, Nabi Yağcı ve Halil Berktaş, aynı günkü köşe yazılarında birbirlerine tamamen zıt pozisyonlar alırlarken aynı kavramı kullandılar ve karşı tarafın 'steril demokrasi' yaptıklarını söylediler. Ancak eğer 'demokrasi' diye felsefi kabulleri belli bir zihni tavır tanımlayacaklarsak, açıktır ki bu iki yazardan sadece biri haklı olabilir. Söz konusu zihniyet, siyasi düzlemde şeffaf ve samimi bir konuşma kültürünün sahiplenilmesini, bu temel üzerinde katılım, ikna ve konsensüs arayışını ima eder. Epistemolojik düzlemde ise, gerçekliği bilemeyecek olan insan zihninin ancak etkileşim içinde geçici ortak doğrular aramasını meşru kılar. Siyasi ve epistemolojik olanın birleşimi bizi çok temel bir ahlaki mesele ile karşı karşıya bırakır: Gerçekliği bilemeyeceğimize göre başkalarını bir konuda ikna etmeye çalışmanın sınırı nedir? Cevap bu sınırın ancak özeleştiri ile çizilebileceği, bir farkındalığı gerektirdiğidir. Yani demokrasi, öznenin üstlenmiş olduğu sorumluluğun yükünü taşımasıdır...

Yukarıdaki tartışmaya dönersek, şiddet bir özne değil... Şiddete karşı olmak, bir davranış biçiminin öznenin bağımsız olarak ele alınmasını ifade eder. Oysa mağdur bir öznedir... Haksızlığa uğramış olması, onu kendi sorumluluğunun yükünü taşımaktan kurtarmaz. Taraf'taki tartışmada da haklı olan Berktaş... Diğer kanadın da söyledikleri tamamen yabana atılamaz belki, ama demokrat zihniyet içinden konuşmuyorlar. Genelme pahasına, bu arkadaşların esas olarak 'solcu' olduklarını ve bütün demokrasi heveslerine karşın, son kertede

hâlâ onları otoriter sulara çeken ideolojinin etkisinden kurtulmakta zorlandıklarını ileri sürmek pek yanlış olmaz sanırım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP, Cumhuriyet'i devralıyor

Etyen Mahçupyan 2011.11.27

Türkiye'de dindar kesimlerin Cumhuriyet rejiminin bizatihi kendisi ile ilgili sorunu olmadı.

Rejimle dindarlar arasındaki gerilim, Cumhuriyet'i kendi tekeli altına alan kadronun dışlayıcı yönetimiyle ve tepeden inme yüzeysel modernleşme zorlamasıyla ortaya çıktı. Devlet propagandası ise, bu tepkileri 'irticai' bir direnç olarak sunarak, baştaki 'devrimci' kadronun meşruiyetini sağlama almaya çalıştı. O kadar ki yıllar boyunca medya dindar kesimin en uç örneklerini gündeme getirmekle kalmadı, 28 Şubat döneminde (1997) irticanın varlığını kanıtlamak için sahte bağnaz dindarlar bile üretildi.

Bu arka plan doğal olarak cumhuriyet fikriyle barışık olmayan bir İslamî kesim algısına neden oldu. Dolayısıyla AKP iktidarıyla birlikte ortaya çıkan görünüm birçokları için en hafif kelimeyle şaşırtıcı. Başbakan'ın cumhuriyet rejimine, laikliğe ve demokrasiye övgü sunmadığı tek bir konuşması bile yok.

Öte yandan Batı yanlısı, modernleşme hevesi yüksek bu siyasî hareket, çok geniş bir temsiliyete de dayanmakta. Bütün bunlar Türkiye'deki dindarların bu ülkenin mirasını sahiplendiğini gösteriyor. Ancak ufak bir farkla... Söz konusu sahiplenme adımını atarken dindar kesim ve özellikle AKP, Cumhuriyet'i fikirsel planda dönüştürüyor. Kemalist bakışa göre Cumhuriyet, yıkılmış bir imparatorluğun üzerine ve ondan koparak kurulmuştu. Oysa AKP'nin sahiplendiği Cumhuriyet, Osmanlı mirasının uzantısı. Bu yaklaşım, Cumhuriyet'i Tanzimat'la başlayan ve iki Meşrutiyet dönemiyle pekişen bir demokratikleşme/modernleşme deneyiminin devamı haline getiriyor. Böylece bu rejimin tarihsel bir analizi de mümkün hale gelebiliyor, çünkü açıktır ki örneğin fikir ve basın özgürlüğü gibi alanlarda, hatta demokratik temsiliyet açısından Cumhuriyet, Meşrutiyet dönemlerinden daha geride.

AKP'nin bu duruşu el yordamıyla ortaya çıkmış değil. Karşımızda tarihi yeniden ele almaya ve onunla yüzleşmeye dönük bilinçli bir strateji var. Ancak hemen bir uyarıda bulunalım: Bu demokratik bir bilinç olmaktan ziyade, yaşanmış ezikliklerin giderilmesine, vicdanların rahatlatılmasına ve devletin yeniden içselleştirilmesine yönelik bir arayışın ifadesi. Diğer bir deyişle dindar kesimin derdi tarihte gerçekten de ne olduğundan ziyade, tarihe nesnel bakabilme duygusunu yaşama isteğiyle ilintili.

Ne var ki bu eksikliğine karşın, söz konusu tavrın ideolojik dünyamızda yarattığı depremleri göz ardı edemeyiz. Dersim'de 1936-38 arasında yaşanan katliamın gündeme gelmesiyle birlikte, hükümetin bu konulardaki rahatlığı, oysa CHP'nin sıkışmışlığı barizdi. Anamuhalefet partisinin Atatürk'ün dokunulmazlığına hâlâ muhtaç olması yanında, AKP'nin bu konuda serinkanlı ve gerçeklerden yana bir duruş sergilemesi, gelecek tartışmaların da işareti gibiydi.

Nitekim art arda ilginç gelişmeler yaşandı... Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Fransa'dan gelen ortak tarih komisyonu teklifini anında kabul etti. Bu, Türkiye'nin Ermeni soykırımını kabul etmeye hazır olduğunu söylemiyor. Ama Türkiye'nin soykırım tanımına neden olan olayları gündemine almak ve onunla helalleşmek arzusunda

olduğunu gösteriyor. Henüz 2005 yılında Ermeni Konferansı'nı 'arkadan hançerleme' olarak nitelendirmiş olan Meclis Başkanı Cemil Çiçek ise aynı gün şöyle diyordu: "Özellikle 1915 olaylarıyla ilgili biz tarihimize yüzleşmeye hazırız... Tartışmalı dönemleri tarihçilerin ortaya koyduğu çalışmalarla değerlendirmeye hazırız. Tarihimize yüzleşmeye, eksiklerimiz yanlışlarımız varsa onlardan yola çıkarak gelecek inşasına mecburuz."

Bu beyanların ima ettiği zihinsel dönüşümü görmemek mümkün değil. Kritik nokta AKP ve dindarlar için geçmişle yüzleşmenin aslında gelecekle yüzleşmek anlamına geldiğidir. Ama geleceği inşa etmek Cumhuriyet öncesini yeniden zihinlerde kurmayı gerektiriyor. Bu noktada AKP'ye gelebilecek en önemli eleştiri, Osmanlı'yı modernleşmeden ayırarak sahiplenmesi olurdu. İşte bu nedenle geçen haftaki 'Abdülmecit ve Dönemi' sempozyumu devrimsel nitelikte. Çünkü hükümetin himayesi altında gerçekleşen bu toplantı, Tanzimat ve Islahat fermanlarını çıkarmış, eşit vatandaşlığa doğru adım atmış, özel hayatında ise en 'alafranga' tavırları benimsemiş bir sultanı konu ediyordu.

Dindarları temsil eden bu hükümetin, kendisine ahlaken bu denli zıt bir reformist sultanı sahiplenmesi siyasi anlamlar içeriyor. Cumhuriyet'in Osmanlı mirası üzerinden yeniden kurulması, rejimin tatsız birikimlerini toplumun zihninden arındırıp cumhuriyet fikrini kendi tarihi mecrasına oturtarak, geleceğe kapı açıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kötülüğün siyaseti

Etyen Mahçupyan 2011.11.30

Kürt meselesi, uzun süredir kendisine siyaset mecrası bulamayan, anlamlı bir tez ve dil yaratamayan sol için can simidi gibiydi.

Ortada devletin sistematik olarak neredeyse bütün kimliksel ve kültürel haklarını gasbettiği bir halk vardı ve solculuk bu hakların talep edilmesi üzerinden hayatıyet kazanabilirdi. Bu nedenle çeşitli sol örgüt ve partiler Kürt siyasetiyle yakınlaştılar, kendilerini bu siyasetin doğal müttefiki olarak gördüler. Kürtlerin haklı taleplerinin yarattığı meşruiyetin, sol hareketleri taşıyacak içeriği sağlayacağını düşündüler. Böylece atalete uğramış cemaatsal yapı yeni bir siyasi ivmeyle kişilik kazanabilirdi.

Ancak bu ihtimal gerçekleşmedi ve çeşitli 'çatı partisi' deneyimlerinin de ortaya koyduğu üzere, solcular ile Kürt siyaseti arasında patetik bir ilişkiden öteye gitmenin gerçekçi bir beklenti olmadığı ortaya çıktı. Bunun bir nedeni PKK'nın herkesi kullanmaya yönelik, iki kademeli Kemalist yapısı... Yani bir görünür olan, sosyalleşen PKK var, bir de gerçek kararları alan ve herkesçe bilinmeyen bazı hedeflerin peşinde koşan arka plandaki PKK... Solcular Kürt siyaseti açısından birer vitrin malzemesi olmaktan öte anlam taşımadılar. Ortada bir samimiyet sorunu var ve halen aşılmış değil.

Ancak Kürt siyaseti, PKK'dan uzak duran solcuları da dümura uğratan bir çizgiye sahip ve günümüzün tartışması da bu alana ilişkin: PKK şiddet kullanan bir mağdurdur... Mağdur olması solcuların desteğini almak açısından gerekli bir koşul ama acaba aynı zamanda yeterli mi? Yani bir mağdur, siyaset tercihi ne olursa olsun desteklenmeli mi, yoksa bu destek ancak belirli bir siyaseti tercih eden, ya da bazılarından uzak duran mağdurlara mı verilmeli?

Demokratlar, mağdurun ilkesel olarak desteği hak ettiğini, ancak mağdurun siyaset tercihlerinin ima ettiği sorumluluğun görmezden gelinemeyeceğini söylüyor. Diğer bir deyişle mağdur olmak, yürütülen siyaseti kendiliğinden 'doğru' kılmıyor. PKK'nın şiddet tercihi ise hem ilkesel olarak gayrimeşru, hem de Kürtlerin taleplerinin gerçekleşmesini geciktirdiği için sorunlu. Şiddetin çaresizlik nedeniyle benimsendiğini söylemeyi kolaylaştıracak dönemler geçmişte oldu. Ama bugün şiddeti sürdürmenin, şiddetin olmadığı bir siyaseti reddetmek anlamına geldiği açık. Dolayısıyla demokratlar PKK'nın siyaset tercihi nedeniyle sorumlu olduğunu ve çözümsüzlüğü beslediğini ileri sürüyorlar.

Klasik sol anlam dünyasının dışına çıkmakta gönülsüz veya kararsız olan solcular bu tavrı yadırgamış gözüküyorlar. Demokratların şiddete karşı oldukları için devlete ve PKK'ya eşit mesafede durduklarını sanıyorlar... İşin şu kısmı doğru: İlkeler demokratların kendi siyasetlerini bağlar ve tabii ki başkalarıyla ilgili ahlaki yargının da zeminini oluşturur. Ama siyasi tahlil, başkalarının kendi tercih yelpazeleriyle bağlantılı olarak yapılır. Yani burada mesele demokratların şiddete karşı olmaları değil. Zaten sorduğunuzda şiddeti ilkesel olarak destekleyen kimseyi bulamazsınız... Mesele, PKK'nın şiddet dışında yöntemler kullanmasının mümkün hale geldiği bir siyasi ortamda, bu siyasi aktörün hâlâ şiddeti bilerek ve isteyerek tercih etmesi.

Nabi Yağcı geçenlerde şu soruyu sormuştu: "Mağdurun şiddetini, devleti 'çözümü gördüğü halde çözülmesini engellediği' gerekçesiyle eleştirmek, mağduru çözümsüzlüğün bir tarafı olarak görmek doğru mudur?" Sorunun kendisi bu tutumun yanlış olduğunu ima etmekte... Ama benim yanıtlım tersi: Evet, doğrudur. Eğer mağdurun şiddeti gerçekten de bu sonucu yaratmaktaysa, mağdur da çözümsüzlüğün parçası haline gelmiş demektir. Hele mağdur, başka yöntemlere sahip olmasına rağmen şiddet kullanımını taktiksel bir araç haline dönüştürmüşse, bu tutumu sorumluluğunu bilerek taşıyor demektir ve sonucun sorumluluğunu paylaşmak durumundadır.

Yağcı bir soru daha soruyor: "Yani mağdurun şiddeti nedeniyle mi devlet sorunu gördüğü halde 'çözmekten' geri duruyor?" Belki daha önceki sorunun doğal uzantısı gibi algılanmış, ama burada bir sıçrama var. Çünkü şiddeti devletin olumsuz tavrı ile değil, şiddet dışına çıkmayı devletin olumlu yönde muhtemel zorlanması ile bağdaştırmanız gerekir. Devlet'in çözümsüzlüğü beslemesinin nedeni PKK şiddeti değil. Devlet zaten sorunun temelinde var ve çözme niyeti zayıf. Asıl soru, devleti çözüme yöneltecek Kürt siyasetinin ne olduğu... Şiddet bunu sağlamadığı gibi, devleti de çözmeme konusunda haklı çıkartan bir etki yaratıyor. Bunun Kürtlerin yararına olduğunu iddia eden bir Kürt siyaseti ise herhalde açıklanmaya muhtaç.

Sosyalizan kalıpların dışına çıkamayan solcular ucuz bir siyasete tıkanmış gözüküyorlar. 'Kürtler şiddet kullanmazken de devlet bu sorunu çözmedi' mantığından yola çıkıp PKK'nın şiddet kullanmasını normalleştiriyorlar. Kısacası sırtlarını devletin 'kötülüğüne' dayıyorlar. Oysa siyaset kendi sorumluluğunu taşımayı gerektirir. Başkasının 'kötülüğü' sizi 'iyi' yapmaz. Aksine siz de kendi dünyanızda 'kötüyü' tercih ederseniz, 'kötülüğe' itiraz hakkınız da zayıflar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dersim özrünün anlamı

Etyen Mahçupyan 2011.12.04

Başbakan'ın 1936-38 arasında yaşanan ve bir katliamla sonuçlanan Dersim olayları ile ilgili özür dilemesi, çoğunlukla dar bir siyasî perspektiften ele alındı ve CHP'yi zora sokan fırsatçılığı vurgulandı. Ne var ki muhalefetin siyasî aczinin bedelini hükümete ödetmek pek anlamlı değil.

Ayrıca Türkiye'deki Sünni/Alevi karşıtlığının geçmişini bilenler için, Erdoğan'ın bu çıkışının hiç de kolay olmadığını idrak etmek de zor değil. Mesele AKP'nin son dönemde bir 'yeniden inşa' sürecinin psikolojik altyapısını oluşturmaya çalışması ve Dersim'i de bunun tetikleyicilerinden biri olarak kullanmasıdır.

Aslında belki de hükümet söz konusu altyapıyı oluşturma imkânının Kürt meselesinde doğacağını beklemekteydi. Başbakan'ın 2005 Diyarbakır konuşmasıyla başlayan süreçte, Kürtlerin varlığının ve haklarının tanınmasının ötesine geçilerek devletin sorumluluğu açıkça vurgulandı ve iş, PKK ile müzakere noktasına kadar gitti. Böyle bir arkaplanın varlığında Cumhuriyet rejiminin aksak yönlerinin öne çıkarılması ve rejimi yeniden inşa imkân veren bir psikolojik ortamın yaratılması çok daha kolay gözüküyordu. Ne var ki Kürt meselesinin 'kullanımını' engelleyen bazı faktörler de vardı: Öncelikle PKK'nın şiddet uygulamayı sürdürmesi ve bu şiddeti bizzat Kürtlere de yöneltmekten çekinmemesi devletin geçmişte yaptığı zulmü perdelemekteydi. İkincisi, Kürt meselesi üzerinden giden tartışmalar ister istemez bir siyasî risk içermekteydi, çünkü AKP seçmeni olan Kürtlerin nasıl etkileneceği belli değildi ve onların da tartışmaya girmesi hükümet açısından istenilir bir durum oluşturmuyordu. Nihayet Kürt meselesinin geçmişindeki 1925 ve 1930 isyanları devletin antidemokratik niteliği için bir gerekçe oluşturabilir ve tek parti rejiminin sergilenmesinde sıkıntı yaratabilirdi.

Oysa Alevi meselesinde bu olumsuz unsurların hiçbirisi bulunmuyor. Ortada bırakın silah kullanmayı, konsolide olmuş bir direnç hareketi bile yok. AKP seçmeninin içindeki Alevi oyu son derece az ve tartışmanın seyri içinde muhtemel kayıpların çapı çok ufak. Ayrıca karşımızda yüzyıllardır isyan etmeyen ve Cumhuriyet rejimini coşkuyla karşılayan bir cemaat var... Dolayısıyla Türkiye'deki tek parti döneminin gerçek yüzünü çıplak bir biçimde sergilemek açısından Alevi konusu son derece uygun. Üstelik CHP'nin geniş bir Alevi tabanının ve Kılıçdaroğlu gibi Dersimli bir liderinin olması da, söz konusu tartışmanın muhalefet partisini içeriden çökertme ihtimalini yükseltiyor.

Bu etkenler muhtemelen Başbakan'ı Alevi meselesinin eteğinde tutmaktaydı ve fırsat çıktığında da kullanmaktan geri durmadı. Dar kapsamlı bir siyasî analiz, Erdoğan'ın CHP'yi ulusalcılara doğru ittiğini, yani demokratikleşme yolunda yalnız kalmak istediğini söyleyecektir. Ancak bu olaya daha geniş baktığımızda ve devamının da gelebileceğini düşündüğümüzde, AKP'nin önümüzdeki anayasa yapım sürecinde psikolojik üstünlüğü ele geçirmek üzere davrandığını öne sürebiliriz. Çünkü eldeki anayasanın olabildiğince korunmasından yana olanların tek dayanağı Mustafa Kemal ve Cumhuriyet fikrinden ibaret. Eğer bu iki referansın demokrasi açısından ne denli aksak yönleri sahip olduğu sergilenebilir ve kamuoyuna mal edilebilirse, anayasa tartışmalarında örneğin 'değiştirilemez maddeler' konusu da çok daha rahatlamış bir psikolojik ortamda ele alınabilir.

Ama Dersim'in anlamı bununla da sınırlı gözüküyor... AKP hükümeti Cumhuriyet'i ve Mustafa Kemal'i gerçekçi bir tarihî zemine oturturken, bu yüzleşme sayesinde iki uzun vadeli hedefin peşinde gibi... Bunlardan biri, bizzat yüzleşmenin açtığı yoldan yürümenin kaçınılmaz olacağının bilincinde olarak, her konuda bir tür helalleşmenin aranmasıdır. İktidarın niyeti kapsamlı bir tanıma ve özür dileme noktasına gelmekten ziyade, geçmiş toplumdun hafızasına kazandıracak ve her cemaatin duyarlılığını dikkate alacak bir içselleşme, bir 'huzur ortamı' üretmekten ibaret. Ancak bu 'huzur ortamı' bir yeni başlangıcın, Erdoğan'ın tabiriyle 'ileri' demokrasinin inşa edilmesi için gerekli olan bir psikolojik zemin.

İkinci uzun vadeli hedef ise Cumhuriyet'le olan yüzleşme sayesinde resmî tarihi geriye doğru esnetmek ve Türkiye'nin demokratik geleneğini Osmanlı döneminin içine oturtmak. Bu yaklaşım, Sünni dindarları

'modernleşememiş bir kitle' olarak tanımlayan Kemalizm'in aksine, aynı dindarları modernleşmenin taşıyıcıları olarak sunuyor ve günümüzde de demokratik yenileşme misyonunun onlara düştüğünü vurguluyor.

Kısacası, Dersim ömrünün sadece parti çekişmesine hizmet eden bir anlamı yok... Çok daha geniş olarak, Cumhuriyet'in demokratikleşmesi yolunda AKP'yi tarihsel ve ideolojik açıdan meşrulaştırma, hatta tek meşru aktör kılma işlevi var...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberallerde meşruiyet ve kırmızı çizgiler

Etyen Mahçupyan 2011.12.07

Anayasa yapım sürecinin henüz başlangıcında olduğumuz şu günlerde serdedilen kimi fikirler, yeni anayasanın yöntem ve içeriğinin iki farklı perspektiften eleştirildiğini ortaya koyuyor.

Bir tarafta eski içeriğin zihniyet olarak devamından yana olanlar var. Bu kişiler 'yeni' bir anayasanın da zaten yapılamayacağını, çünkü halen var olan hukuki zeminin ortadan kalkmadığını savunuyorlar. Öteki tarafta ise yeni bir anayasanın bu Meclis tarafından yapılabileceğini ve içeriğinin de Kemalist resmî ideolojinin dışında olması gerektiğini söyleyenler... Doğal olarak her iki pozisyonun da çok sayıda çeşitlemesi mevcut, ama kabaca bakıldığında siyaset söz konusu iki görüş arasında cereyan ediyor.

Ne var ki her kanadın içindeki nüans farklılıkları da önemli. Nihayetinde bunlardan bazıları çıkacak metne damgasını vuracak ve siyasi rejimin niteliğini etkileyecek. Dolayısıyla aynı 'kamptan' olmamıza karşın, Ergun Özbudun ile yaklaşım farklılıklarımıza değinmek anlamlı gözüküyor. Özbudun, Taraf'ta 21 Kasım'da Neşe Düzel'e verdiği söyleşide benim de katıldığım birçok değişiklik vurgusu yapıyor. Yerel yönetimlerde yetki genişlemesi, yeni bir vatandaşlık tanımı, etnik kimlik referansının kaldırılması bunlardan birkaçı. Ancak kendisiyle hemfikir olmadığım noktalar bence önümüzdeki dönemde yaşanacak tartışmalar açısından daha 'davetkâr'...

Birinci nokta şu an kullanılan yönteme ilişkin. Bilindiği üzere her partiden 3 kişinin oluşturduğu bir Anayasa Komisyonu'nun koordinatörlüğü altında yürümesi beklenen bir süreç bu. Ancak işlerin 'yürümesi' pek kolay olacak gibi gözüküyor, çünkü her kararda oybirliği şartı aranmakla kalmıyor, bir partinin çekilmesi durumunda komisyon kendiliğinden kadük oluyor. Bu aşırı dengeli tutumun doğal bir tıkanmayı ima ettiğini vurgulayan Özbudun, anayasanın yapılamayacağını ileri sürüyor. Öte yandan bu komisyonun alacağı kararların Meclis Genel Kurulu'nda değiştirilemeyeceğine de işaret eden Özbudun, bu anlayışın Meclis iradesine el koymak anlamını taşıdığını söylüyor. Ne var ki bu bakış 'meşruiyet' sorununu es geçmiş gibi duruyor. Nitekim anayasanın 'yöntemi' dendiğinde asıl sıkıntılı nokta meşruiyet meselesidir. Yoksa AKP'nin bu meclis çoğunluğuyla anayasayı yapması da gayet mümkündü. Ancak hükümet diğer siyasetleri dışlamış olmamak için eşitlikçi bir müzakere zemini oluşturmak istedi. Böylece eğer bu komisyonda işler tıkanırsa, daha sonra AKP'nin başı çekeceği bir yeni anayasa sürecine de kimsenin itirazı olamaz. Komisyonun kararlarının Meclis denetimi dışında tutulmasının da anlamı bu. Aksi halde Komisyon ne karar alırsa alsın, AKP Meclis'te onu değiştirebilirdi ve bu da daha baştan Komisyon'u anlamsız kılardı. Ayrıca Komisyon'u karar alma konusunda daha baştan mahkûm etmek de pek doğru gözüküyor. Buna karşılık tek bir karar almasalar bile, Türkiye için son derece öğretici bir dönemden geçilecek ve anayasa sürecinin bu kırılma üzerinden yürümesi meşru hale gelecek.

İkinci nokta kırmızı çizgilere ilişkin... Özbudun da birçok liberal gibi, anayasa sürecine katkıda bulunabilmek için partilerin kırmızı çizgilerini bir kenarda bırakmaları gerektiğini söylüyor. Bu öneri konuşmanın mümkün kılınması açısından doğrudur. Yani sizin kırmızı çizgilerinize dokunsa bile, diğer görüşleri dinlemeye hazır olmalısınız. Ancak partilerin kırmızı çizgilerini bırakmalarını beklemek gerçekçi değil. Çünkü bu partiler belirli sosyolojik ve ideolojik zeminler üzerinde siyaset yapıyor ve sahici kaygı ve istekleri temsil ediyorlar. Bunları yok sayarak neyi tartışacaklar? Eğer bütün ideolojileri aşan 'doğru' bir anayasanın varlığına inanırsak, ya da 'ideolojisiz' bir anayasanın mümkün olduğunu sanırsak, bu türden beklentiler çıkarabiliriz. Ama böyle bir gerçeklik yok... Yapılacak anayasa da bir ideolojiye oturacak ve bizler onun olabildiğince demokrat bir devlet ve toplum tasavvuruna dayanmasını bekliyoruz. Diğer bir deyişle 'nötr' bir anayasadan söz edilmiyor. Dolayısıyla, bazıları bize ne denli arkaik gözükseler de, partilerin kırmızı çizgileri siyaseten anlamlıdır, ortaya konulmalı ve kamuoyunda tartışılmalıdır. Ancak bu eşiği geçmesi halinde Komisyon'un işlevsel ve kalıcı kararlar alması mümkün olabilecektir.

Üçüncü nokta Kürtçenin eğitim dili olması... Özbudun, Kürtçenin yabancı dil olarak öğrenilmesine, Kürtçe edebiyat ve Kürt tarihinin seçilmiş ders olmasına açık olmakla birlikte, Kürtçe eğitime karşı. Bu bağlamda "Matematiğin Kürtçe okutulması Kürt gençlerine ne fayda sağlayacak?" diye soruyor. İyi de, bu sorunun bir de tersi var: Matematiğin Kürtçe okutulmasının Kürt gençlerine ne zararı var acaba? Oysa şu çok açık: Eğer Kürtçe diye bir dil varsa, Kürtçe eğitim de talep olduğu sürece var olmak durumundadır. Devlet bunu doğrudan desteklemeyebilir, ama önünü kesmesi düşünülemez. Çünkü o zaman gerçekten de ortada 'yeni' bir anayasa yok demektir. Özbudun'un tek yanlı sorusu bizi asıl soruya getiriyor: Acaba Kürtçe matematik niçin rahatsız edici? Yoksa bu da liberallerin kırmızı çizgisi mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yargıya vicdani ret

Etyen Mahçupyan 2011.12.08

Başbakan'ın ısrarla KCK operasyonunun arkasında durduğunu söylemesi siyaseten bir anlam taşısa da, nihayetinde tek bir mesaj içeriyor: Yargıya güvenin...

Erdoğan, her konuşmasında sadece bu örgütlenmenin ne kadar 'kötü' bir şey olduğunu vurguluyor. Oysa mesele KCK'nın ne olduğu değil, Türkiye'deki yargının ne olduğu ve hukuku nasıl işlettiği. Dolayısıyla sonuçta Başbakan KCK'yı işaret ederken, aslında yargıyı dokunulmaz kılmış oluyor.

Ne var ki biz bu yargıyı tanıyoruz ve ona güvenmek için çok az nedenimizin olduğunu tecrübeyle biliyoruz. Açıkça söylemek gerekirse Türkiye'de yargı sistemi toplumsal güveni çoktan kaybetmiş durumda ve bu güveni yeniden kazanması şart. Habur'dan giriş yapanlara önce suç isnat etmeyip mahkemede aklayan, ama birkaç ay sonra yeni bir mahkemeye insanları içeri atan bir yargı sistemi bu... KCK'daki son avukat tutuklamaları ise siyasi iradenin niyetini sorgulatan ve doğrusu mizahi hale getiren bir girişim. Bu avukatlara İmralı ile Kandil arasındaki muhaberatı sağladıkları suçlaması yapılıyor. İyi de, MİT'le PKK'lıların görüşmelerinden bizzat MİT Müsteşar Yardımcısı'nın hem de muhtemelen birçok kere bu muhaberatı sağladığını, devletin böyle bir iletişim olsun diye bizzat bu avukatlardan yararlandığını öğrenmedik mi? Böyle bir yargı anlayışının ve siyaset iradesinin saygınlığından nasıl söz edilebilir?

Üstelik unutmayın ki KCK gibi davalar son derece 'görünür' durumdalar. Bir de kamuoyunun göremediği, gazete sayfaları arasında kaybolan utanç verici örnekler yaşıyor. Yarın bir dava görülecek... Yargılanan kişinin adı Cihan Kırmızıgül. Galatasaray Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümü öğrencisi olan bu genç, yirmi bir aydır Tekirdağ F Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutuklu. Kağıthane'de bir markete molotofkokteyli atılmasından iki saat kadar sonra, olay yerine yakın bir durakta otobüs beklerken gözaltına alındı. Boynunda taşıdığı poşu, kendisini olayla ilişkilendirecek bir neden olarak görüldü ve ardından 'gizli tanık' sıfatı taşıyan bir kişinin ifadesine dayanılarak tutuklandı. Ancak kovuşturma sürecinde söz konusu gizli tanık olay yerinde Cihan Kırmızıgül'ü görmediğini açıkça beyan etti. Öte yandan dava dosyasına başka bir delil de eklenmedi... Dahası bizzat iddia makamı 'kamu görevlisine görevini yaptırmamak için direnme' dışında bir suçlamada bulunmayarak tahliye ve beraat yönünde mütalaa verdi! Ancak mahkeme heyeti tutukluluğun devamında nedeni bilinmeyen ve anlaşılmayan bir biçimde ısrarcı oldu.

16 Kasım'da yapılan duruşma ise herhalde yargı mekanizmasının son halini anlamak isteyenler için çok öğretici olmuştur. Örneğin o zamana dek olayları hatırlamadığını beyan etmiş olan bir polis, bu kez söz konusu gün Kırmızıgül'ü molotofkokteyli atarken gördüğünü söyleyiverdi ama nasıl böyle birden her şeyi hatırlayıverdiği belli olmadı. Başka bazı polisler de daha önce imzalamış oldukları tutanaklara aykırı olarak, olay günü Kırmızıgül'ü nasıl takip edip yakaladıklarına ilişkin detaylı ve kendi içinde çelişkili açıklamalar yapabildiler ama bunlar da adaletin 'doğal' akışına karışıp gitti.

Bu arada davanın savcısı da değişmişti... Yeni savcı açık bir gerekçe öne sürmeden, bir önceki savcının tam tersi yönde mütalaa verdi. Buna göre Cihan Kırmızıgül 'kamu görevlisine direnme' suçu işlememişti ama molotofkokteyli atmaktan suçluydu. Bu iddianın dayanağı ise 'dosyadaki deliller' olarak sunuldu. Ne var ki dosyadaki tek 'delil' halen Kırmızıgül'ün poşusundan ibaret... Bu arada ortaya daha da inanılmaz bir garabet çıkmış oldu: Eski savcıya göre sanık polise direndiği için orantılı güç kullanılmış ve 'mantıklı' ölçülerde darp edilmişti. Nitekim ortada bir darp vardı ve açıklanması gerekmektedir. Oysa yeni savcıya göre sanık, polise direnme suçu işlememişti. İyi de, o zaman polisin darp etmesini nasıl açıklamak gerekiyordu? Ve eğer bu polisler direnme olmadığı halde darp eden cinstense, onların 21 ay sonra 'hatırladıklarından' hareketle bir insan nasıl mahkûmiyete doğru götürülebilirdi?

Her şey bir yana, ortada yeni bir delilin olmadığı ve tüm tanıkların dinlendiği bir dava var. Yani sanığın delil karartma ihtimali bulunmuyor. Bu durumda tutukluluk halinin devamında böylesine ısrarcı olmanın hukuki zemini ne acaba? Belki de Cihan Kırmızıgül'ün yurtdışına kaçacağı düşünülüyor. Şimdi elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim: Gerçekten de bu ülkeden gitme niyeti beslese haksız mı olurdu? Bir ülkede yargı sistematığının vatandaşı suçlu bulma 'isteğini' akla getiren bu türden muamelelere maruz kalan gençlerin nasıl hissetmelerini bekliyoruz?

Türkiye'de yeni bir kamu vicdanına ihtiyaç var ve söz konusu vicdanın sadece askerin vesayetine araç teşkil eden uygulamaları değil, şu anki yargı anlayış ve zihniyetini de reddetmesi gerekiyor. Hukuk devleti olabilmek, öncelikle yargının evrensel hukuku içselleştirmesiyle mümkün. Ancak o zaman Başbakan'ın 'yargıya güven' çağrısı anlamlı olur. Aksi halde bu çaba, var olan sistemin korunma isteği olarak algılanmaya mahkûm kalır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dostumun bana ihtiyacı olmuş

Dün değil, daha önceki cumartesi Ali Bulaç bir yazı yazdı... "Ev'den camiye!" başlıklı bu yazı Diyanet İşleri'nin kadının dinî ibadet alanında daha aktif olmasını sağlama çabasını ele alıyordu.

Bulaç'a göre bu çabalar "İslam toplumunun geleneksel örfü-icmaı olan geleneksel kadın-mescit ilişkisinin yanlış kurulduğu, kadınların camilerden bu yanlış uygulama sonucu alıkonulduğu ve kadınların Allah'ın önemli kulları olduğu bilincine varamadıkları"nı anlatıyor. Yani Bulaç'a göre kadına yer açmaya çalışan Diyanet, aslında yüzlerce yıllık İslamî örfün yanlış olduğunu ima etmekte. Bakalım Diyanet bu ağır yükün altından nasıl kalkacak? Belki önümüzdeki günlerde görürüz. 'Belki' dedim, çünkü anlaşılan o ki Müslüman toplum bu konularda Ali Bulaç kadar kaygılı değil. O nedenle (mazallah) bu olay da hiç tedirginlik yaratmadan kendi mecrasında gidebilir ve bir bakarsınız kadınlar dinî ibadet açısından neredeyse erkekle eşit olmuşlar.

Öte yandan Bulaç'ın bu konuların tartışılmasına yönelik güçlü bir arzusu olsa da, konu birkaç ilahiyatçının kendi aralarındaki sıkıcı tartışmasına takılıp kalırsa hiçbir anlamlı sonucu olmaz. Bu nedenle Müslümanların konuyla ilgilenmesini tahrik edebilecek bir kanal açmak gerekiyor. Bulaç da (ne yapsın?) her zamanki gibi İslamî toplumun örfünde yaşanmakta olan değişimleri 'Batı merkezli' münafıklıklara yükleme yolunu tutmuş. Örneğin meğerse aylar önce TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner bir konuşmasında şöyle demişmiş: "Türkiye'nin erkek bakış açısına hapsolmayan bir kadın-erkek eşitliği politikasına ihtiyaç var." Tabii Bulaç hemen bu haberi kesip, 'gün gelir lazım olur' diye dosyasına koymuş. Nitekim Diyanet'in kadın hassasiyeti tebarüz edince, bu haber de tam yerine oturmuş. 'Tam yerine oturmuş' derken, Ümit Boyner'in Diyanet'in bakışını temsil ettiğini, veya bir rüya sonucu sabah kalktığında kendisini daha Müslüman hissettiğini iddia edecek değiliz. Haberin işlevi modern ve laik bir insanın da sonuçta Diyanet İşleri Başkanı ile aynı zaviyeden baktığı izlenimini vermesinde. Bu durumda İslami gelenek ve örfün bozulması konusunda Diyanet (tabii ki bilmeden) sinsice uygulanan laik söylemin parçası haline gelmiş oluyor. Böylece belki daha çok sayıda dindarın da Diyanet'e eleştiri yöneltme ihtiyacı duyması sağlanabilir...

Ne var ki bunu sağlamak tek bir yazıyla mümkün değil. Herhalde Ali'nin de iki günde bir Diyanet'i hedefe koyan bir yazı yazması hoş olmaz... Kısacası Ali Bulaç'ın bir tartışmaya ihtiyacı var. Ama bunu kiminle yapacak? Daha doğrusu, modern ve laik kesimden kim çıkıp da Ali Bulaç'la tartışacak? Eğer Ümit Boyner şiddetli bir polemik kaleme alsın ve aylar önce söylediklerinde ısrarcı olduğunu söylese ne güzel olurdu! Ama yapmaz... Oysa Ali'nin söyledikleri muhakkak ki daha bitmemiştir. Son dönemde içi biraz dolmuş sanki... Acilen bir polemik gerekiyor.

O da Boyner'in sözlerine atfen şöyle devam etmiş: "Bu replik, Batı merkezli olarak formüle edilmiş resmî görüştür, şirretliği feminizm diline çevirmiş mütecaviz birinden duyabileceğiniz gibi, daha rafine versiyonuyla Etyen Mahçupyan'dan da okuyabilirsiniz." Şimdi durup dururken bu Etyen Mahçupyan da nereden çıktı diye düşünenler olmuştur. Bense şöyle düşündüm: "Ali'nin bana ihtiyacı var... Ben olmasam bu İslamî kesimde ağır tadyıla tartışacağı tek bir adam bile yok. Olanların da toplum nezdinde istenen etkiyi yaratma ve Ali'yi farklılaştırma özellikleri bulunmuyor. Oysa ben modern, laik vs. olmanın ötesinde Müslüman, hatta dindar bile değilim. Yani benimle tartışmak Ali için Batı ile tartışmak gibi bir şey."

Ancak atılmış olan bu 'oltaya' geleceğimin de bir garantisi bulunmuyor. İyi ki Ali beni Batı'nın resmî görüşünün 'rafine' savunucusu ilan etmiş. Çünkü kaba savunuculuk yapanlarda bir çiglik olsa da, nihayetinde tehlikeli değildirler. Asıl siz o 'rafine' savunuculardan korkun! Çünkü daha siz işin farkına bile varmadan, bakarsınız aklınıza demokratlık falan gibi haşa 'bizim' geleneğimize ve örfümüze uymayan fikirler sokarlar. Ali de tahrik edici olmak istemiş... Oysa o cümle pek de tahrik edici değil, çünkü kör gözüm parmağına basmakalıp bir klişe olarak ikide bir Ali'nin yazılarında tekrarlanıp duruyor ve maalesef yazarın 'suçlama ihtiyacını' örtmekte aciz

kalıyor. Ama o cümlelerin tahrik edici olma arzusu taşıdığını görmezden gelemedim. Her yazar, diğer yazarlardan biri böyle acz içinde yardım talep ettiğinde o davete icabet etmeli bence...

Dolayısıyla bu yazının sadece tek bir amacı var: Ali'nin bu konuda bir yazı daha yazabilmesi. Karşımızda 'dindarlığın değişimiyle din elden gidiyor' korkusu yaşayan ve sesini duyuramayan bir 'kardeşimiz' var. Ali sosyoloji okuduğu için, dindarın dini değiştirebileceğini ama hiçbir dinin dindarı belirleyemeyeceğini bir yerlerde okumuştur herhalde. Burada bir bilgi eksikliği olduğunu sanmıyorum... 'Bilgiye direnç' demek daha doğru.

Neyse zaten konu Ali ile Diyanet arasında! Ama bana ihtiyaç duyarsa yine yardımım olur. Adımı uygun bir cümleye sıkıştırırsın yeter...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa kadük doğmasın!

Etyen Mahçupyan 2011.12.14

Türkiye neredeyse iki yüz yıla yaklaşan reformlar sürecinde yeni bir eşik geçmeye çalışıyor. Her eşikte olduğu üzere bu sefer de, toplumsal denge ve çerçeveyi temsil etmesi beklenen bir metin hazırlığı var.

Ama bu kez toplumsal katılımın da olabildiğince yüksek olması amaçlanıyor. Bu sadece zamanın ruhuna uygun değil, aynı zamanda siyaseten epeyce rasyonel de bir tercih. Çünkü yeni bir anayasa ile ortaya çıkacak 'sözleşmenin' ihtiyaç duyulan ve gerçekleşmesi muhtemel radikalizminin meşruiyeti ancak böyle sağlanabilir. Öte yandan bu epeyce 'garip' bir tespit... Eğer yeni anayasa ile getirilecek değişiklikler gerçekten de 'ihtiyaç duyulan' cinstense, meşruiyet zemini için bu çabanın gereği ne? Yok eğer meşruiyet zeminine böylesine ihtiyaç varsa, beklenen değişimin bir 'ihtiyaca' tekabül ettiğini söylemek ne kadar doğru?

Gariplik şurada ki, Türkiye halkı hem değişimi istiyor hem de farklı kesimler söz konusu değişimin farklı yönlerine ilişkin derin bir tedirginlik duyabiliyorlar. Oysa yapılacak değişimin ve yazılacak metnin bir iç tutarlılığının da olması lazım. Diğer bir deyişle örneğin haklar bir alanda genişlerken, başka bir alanda kısıtlı kalmaz. Sonuçta hem devlet karşısında hem de kimliksel ve kültürel açıdan kendi aralarında eşitlik temelinde bir toplum tasavvur edilmek zorunda. Nitekim meselenin içerdiği sıkıntı da burada... Söz konusu her iki tür eşitlik de, bu topraklarda henüz bugüne dek hiç yaşanmadı. Dolayısıyla gerçek hayattaki eşitsizlikler birçok insana 'doğal' gelebiliyor ve sanki eşitliğin ilkesel olarak böylesi bir 'doğal eşitsizliği' ima ettiğini düşünebiliyorlar. Oysa aslında rejimi ve toplumsal yapısıyla, epeyce yapılaşmış bir eşitsizlik halinin içindeyiz ve bu durumun daha fazla taşınması mümkün gözüküyor.

Dolayısıyla Türkiye biraz istediği, biraz zorunda olduğu, ama hiç alışık olmadığı ve gerçekte içten içe yadırgadığı bir yeni dönemin eşliğinde. Bu durum, henüz toplum olamamış, devlet zoruyla yapay olarak milletleşmesi beklenmiş bu halkın iç kırılmalar yaşamasına neden oluyor. Bu tedirginliklerin anayasa yapım sürecine yansımaması imkânsız olduğu gibi, istenilir de değil. Belki de bu tartışma, Türkiye coğrafyasının insanlarını kendi varlıkları ve birliktelikleri üzerinde yeniden düşünmeye sevk ederek, farklılıklar arasındaki manevi köprüleri kurabilir.

Bu bağlamda anayasa metninin dili ve içeriğine ilişkin dikkat edilmesi gereken iki nokta var... Birincisi bu anayasanın bir 'geçiş dönemi' metni olacağı ve kısa zamanda kadük olma ihtimalinin yüksek olduğunun idrakidir. Çünkü bir taraftan tüm anayasaları devlet tarafından veya devlet adına yapılmış, toplumsal kararlara katılım deneyimi ise son derece az olan bir halkız. Ayrıca cemaatçi yapının neden olduğu ve devlet tarafından bugüne dek yoğun bir biçimde araçsallaştırılan 'kırmızı çizgilere' sahibiz. Ancak diğer yandan da küreselleşmenin getirdiği mukayeseler ve bilinçlenme sonucunda giderek artan toplumsal beklentilere ve yükselen standartlara sahibiz. Bu durum Türkiye için kuramsal olarak her şeyi istememizle, ama gerçekte onları içselleştirmekte zorlanmamızla sonuçlanıyor. Kısacası demokratik sıçramanın kolay olmayacağını, buna karşılık var olan durumla olmasını istediğimiz durum arasındaki mesafenin daha da açılabilceğini öngörmek zor değil. Bunun anlamı hangi anayasa yapılsa yapılsın, üretilecek metnin belki daha ortaya çıktığı andan itibaren 'eskimiş' bir görüntü vereceğidir. Yani harcanacak emek dikkate alındığında, anayasa süreci bir israfa da dönüşebilir... Eğer kalıcı ve işlevsel bir anayasa isteniyorsa, yapılması gereken bunun, dil ve içerik olarak özellikle hak alanında engelleyici olmayan, gelişmelere açık bir metin olmasıdır. Artacak ve değişecek toplumsal talepleri de 'içine' alabilecek, madde değişiklikleri gerektirmeyen bir anayasa tasavvuruyla yola çıkılmalıdır.

İkinci nokta, toplumsal ayrışmaları tetikleyen kavram ve düzenlemelerden olabildiğince uzak durulmasıdır. Bu bağlamda en çarpıcı örnek 'millet' kelimesi... Bu kavram kendi önüne bir kimliksel sıfat 'davet' eder. Nötr bir millet kavramı siyaseten anlamlı değildir. Dolayısıyla daima 'hangi millet?' sorusuyla karşı karşıya kalırız ve Türk, Kürt gibi sıfatları kullanmaya zorlanırız. Oysa bu tür sıfatlar, onlara dayandırılan devlet veya devletimsi siyasetler nedeniyle halen yaşamakta olduğumuz temel sorunların da temelini oluşturmakta. 'Millet' olmak uğruna toplum olamamış bir halkın, şimdi toplum olmayı ararken en son başvuracağı referans herhalde 'millet' olmalı... Çünkü bu kavram ayrışmayı teşvik edici bir işleve sahip oldu ve daha çok uzun süre bundan kurtulması zor. Yapılması gereken 'millet' kelimesini hiç kullanmamak, 'Türkiye toplumu' ibaresi üzerinden yürümektir. Hem bu sayede belki de bu halkın kendisini bir toplum olarak hissetmesi mümkün olabilir ve kim bilir ilerde bir gün buralardan kendine has bir 'millet' de çıkabilir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni anayasa yapılamaz'cılar

Etyen Mahçupyan 2011.12.15

Yeni bir anayasanın yapılmasına yönelik tartışmalar gündemde daha fazla yer almaya başlarken, bu konunun ulusalcı tepki için de yeni bir fırsat yarattığı görülüyor. Anlaşılan o ki, son dönemde kolu kanadı iyice düşen ulusalcı bakış, ideolojik olarak 'Atatürkçülükten' medet umarken, ileride yumuşak bir vesayet sisteminin yeniden kurulabilmesi için de hukukî ve siyasî bir zemin oluşturma peşinde.

Bu cenahın en temel argümanı Türkiye'de 'yeni' bir anayasanın yapılamayacağı, çünkü bunun hukukî meşruiyetinin olmadığı yönünde... Savunulan görüşü mealen şöyle özetlemek mümkün: "Türkiye'de zaten bir

anayasa mevcut olduğuna ve atılacak her hukukî adımın da anayasaya uygun olması gerektiğine göre, 'yeni' anayasa metninin de zaten var olan anayasaya uygun olması şarttır. Bu durumda yeni metin 'yeni' bir anayasa olmayacak, eski anayasanın değişimini ifade edecektir. Gerçekten 'yeni' bir anayasa yapabilmek için bir 'hukuk boşluğunun' oluşması, yani eski anayasanın zaten ilga edilmiş olması gerekir, ki bu da ancak bir darbe ile olabilir..."

Bu argümanın epeyce mantıklı olduğunu teslim ederek düşünmeye başlamakta yarar var. Gerçekten de ortada şu veya bu nedenle bir anayasa yokken anayasa yapmak doğalken, zaten bir anayasanın varlığında onu bir yenisiyle değiştirmek sorunlu gözüküyor. Böyle bir kararın meşruiyetini nereden alacağı sorusuyla karşı karşıyayız... Öte yandan anayasaların birer 'bütün' oldukları ve yapılacak her değişikliğin aslında bir anlamda 'yeni' bir anayasayı ima edeceği de söylenebilir. Ama bu itiraz pek de yeterli olmaz. Çünkü anayasanın bazı maddelerinin çok daha 'temel' olduğu ve diğer maddeleri de belirlediği açık. Dolayısıyla 'yeni bir anayasa yapılamaz' diyenler gerçekte söz konusu 'temel' maddelerin de değişmezliğini savunmak durumundalar ve nitekim öyle de yapıyorlar... İkinci bir itiraz olarak, anayasaların birer toplumsal sözleşme olmalarından hareketle, her toplumun aslında her an anayasayı zımnen onayladığını, dolayısıyla her toplumun istediği her an yeni anayasa yapabileceğini söyleyebiliriz.

Ama bir an için ulusalcı bakışı kabul edelim: "Anayasa'da değişiklik yapılabilir ama bunlar 'temel' maddelerde olamaz ve bu durumda da ortaya çıkana 'yeni anayasa' denemez." Teknik açıdan hukukun içinde kalıyor görünen bu tez, hukuk felsefesi açısından büyük bir zaafa ve şaşırtıcı olmayan bir itirafa denk düşüyor: Yeni bir anayasa için hukuksal boşluk aramak hukukun ancak darbelerle sistemleşebileceğini savunmak demek. Çünkü her toplumun zaten her zaman bir hukuksal zemini vardır ve 'hukuk boşluğu' hiçbir zaman doğal bir realite değildir. Yani 'hukuk boşluğu' yaratabilmek için önce o hukuku ortadan kaldırmanız, hukuku ihlal etmeniz gerekir. Bu ise bizzat bu argümanları öne sürenler tarafından gayri meşru bulunmak zorundadır, çünkü onlar var olan hukuka saygı duyduklarını ifade ediyorlar.

Kısacası ulusalcı argüman zaten tutarsız bir çıkış noktasına sahip... Ama meselenin bir de itiraf niteliği taşıyan yönü var: 'Yeni anayasa yapılamaz' diyenler darbelerle verdikleri bir hakkı, siyasetten esirgiliyorlar. Diğer bir deyişle darbeleri siyasete göre daha meşru bir hukuk zemini olarak görüyorlar. Darbenin siyasete nazaran sahip olduğu bu ontolojik üstünlük, çıplak gücün konuşmaya olan üstünlüğünü ima ediyor. Nitekim belki de ulusalcılar 'mecbur oldukları' için konuşuyorlar. Eğer yeterince güçlü olsalardı boş laf üretmektense darbe yapmayı tercih edeceklerdi...

Gücün konuşmaya tercih edilmesi otoriter zihniyetin en temel özelliklerinden biri. Bu anlayışa göre 'doğruları' 'zaten' bilmekte olan insanların güç kullanarak kendi tercihlerini bütün topluma zorla kabul ettirmeleri en doğal hakları. Bu fikir, başarılı olan güç kullanımlarının doğanın yasasına uygun eylemler olduğu varsayımına dayanıyor. Yani, eğer doğanın yasasına uygun bir eylem içinde değilseniz, zaten başarılı da olamazsınız. Böylece başarının kendisi düşünce ve inançlarınızın kanıtı olarak sunulabiliyor. Tabii bu da başarılı olmayı çok kritik hale getiriyor ve daha da fazla güç kullanmayı meşrulaştırıyor.

Faşizmin ana çerçevesini oluşturan otoriter zihniyetin, siyaset ve demokrasi açısından belirleyici niteliği, güç kullanımını ve dolayısıyla darbecileri toplumun geri kalanının görüşlerinden 'bağımsız' kılmasıdır. Diğer insanların fikirleri, istekleri, talep ve tercihleri önemli olmaktan çıkınca, bir azınlığın çoğunluğa tahakkümü de mümkün hale gelir...

Yeni bir anayasa yapmanın mümkün olmadığını savunanlar, aslında sadece darbeleri korumakla kalmıyorlar, önümüzdeki dönemdeki muhtemel darbelerin kapısını da açık tutmaya çalışıyorlar. Hedef bu olunca da,

insanların konuşarak nasıl yaşayacaklarına karar verebilmesini yadırgıyor, ama eli silahlı birilerinin gelip hukuku ihlal ederek hukuk yaratmalarını doğal buluyorlar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Haydi gençler hapse!'

Etyen Mahçupyan 2011.12.18

Tarih boyunca en hüzünlü ama aynı zamanda hınzırca keyifli dönemler, statükonun kaçınılmaz bir değişimin eşiğine geldiği halde buna umutsuzca direnmeye çalıştığı anlardır. Çünkü statüko o zamana dek epeyce acı vermiştir ve adım adım çözülmesini izlemenin rehabilite edici bir etkisi vardır.

Ancak ataerkil sistemler kendi çöküşlerini uzatmakta ve bu çöküşü bir varoluş haline getirmekte mahirdirler. Bu nedenle de söz konusu statükonun direnci çok kanlı bir insani maliyete karşılık gelebilir. Nitekim Osmanlı'nın son dönemleri bunun bariz örneklerinden biri... Cumhuriyet'in ataerkil bir yapıya tepki olarak doğduğunu düşünmek hoşumuza gitse de, aslında bu zihniyet yeni rejimin de ana zeminini oluşturmaya devam etti. Ne de olsa insanları bir günde değiştirmek, ilişkilerin kardığı anlam dünyasını bir anda başka bir yapıya dönüştürmek mümkün değildi. Böylece ataerkillik ile otoriterliğin Osmanlı'dan farklı bir biçimde kaynaştığı, ama hâlâ Batı'nın modern relativizmini yadırgayan bir rejim yaratılmış oldu. Dolayısıyla eğer zihniyet terimleriyle bakarsak, Osmanlı'nın bittiğini söylemektense, başka bir form altında devam ettiğini de öne sürmek mümkün...

AKP şimdi bu rejimi sorguluyor ve zarfı korumak koşuluyla mazrufu reforme etmek istiyor. Bu reformun en önemli özelliği ise hak ve özgürlük alanında Batı'nın relativizmini ve bugünlerde keşfettiğimiz demokrat anlayışı hayata geçirecek düzenlemeler içermesi. Ne var ki AKP demokratlığı beğense de, demokratlığı içselleştirmiş bir hareket değil. AKP'nin demokratlığı taşıyor gibi gözükmesinin ve bu yönde hakiki bir işlev görmesinin nedeni, otoriter zihniyete karşı durması. Türkiye'de rejimin çekirdek yapısındaki aşırı otoriter eğilimler, AKP gibi ataerkil eğilimleri doğallaşmış bir hareketi de kendiliğinden demokratik kılabiliyor. Bu durum hükümetin önüne siyaseten zor ama ideolojik olarak kolay reform adımları çıkarıyor. Örneğin askerî vesayeti bitirmeye dönük adımlar bu kategoriye giriyor. Ancak bir de siyaseten kolay olsa da, ideolojik olarak zor reformlar var... Siyaseten kolaylık rejimin direnciyle karşılaşma ihtimalinin fazla olmamasıyla bağlantılı. İdeolojik zorluk ise AKP'nin ataerkil anlayışın dışına çıkmakta zorlanmasıyla.

Ne var ki bu reformları yapamadığı ölçüde, AKP de Osmanlı'nın son dönemini hatırlatan bir biçimde hüzünlü bir tablo sunuyor. Reformun önünü kesmek üzere kotarılan her direnç adımı, bir bumerang gibi dönüp, iktidarın siyasetini bir farsa dönüştürüyor. Vicdani ret meselesi iyi bir örnek... Önce şunu söyleyelim: Şu anki anayasada bile 'zorunlu vatan hizmeti' bir 'askerlik görevi' olarak tanımlanmıyor. Yani insanların eline silah vermektense, onları başka kamu hizmetlerinde kullanmak mümkün. Bunun için tek bir yasa değişikliği bile gerekmiyor. Ama bu adım atılmıyor, çünkü 'eline silah verme' konusunda bir esnekliğin günümüz dünyasında 'eline silah alma' konusunda da bir esnekliği ima edeceği açık.

Devlet bundan tedirgin. Çünkü toplumun askerlik hizmetine nasıl baktığını gayet iyi biliyor. Hamasi jargonun aksine, giderek çok daha fazla sayıda genç askerlik yapmanın anlamsızlığına, hatta bu deneyimin kendi kişiliğine zarar vereceğine inanıyor. Nitekim orantısız bir cezalandırma uygulaması olduğu halde, şimdiden yüzü aşkın vicdani retçi var... Türkiye'nin bu kişileri ömür boyu hapsedmekten başka çare bulamaması ise

AİHM'den tazminat cezaları olarak dönüyor. Şimdi yapılan düzenleme ile bu hapis cezası tek sefere inecek ve böylece suçla orantılı olduğu savunulabilecek 'adil' bir ceza konmuş olacak. Ancak tek seferlik cezanın makul olması için askerlik süresini aşmaması gerekiyor. Çünkü aksi halde zımnen askerliğin mahpusluktan daha beter bir şey olduğunu itiraf etmiş olursunuz. Öte yandan bu cezayı çok da kısa tutamazsınız, yoksa 'maazallah' askerlik yapacak adam bulamama ihtimali var!

Ancak askerlik süresiyle eşit bir hapis cezası bile pek güvenilir olmayabilir... Çünkü toplumun değişim dinamiğine aykırı yönde giden bir tedbirin geri tepeceği, bizzat toplum tarafından kadük hale getirilebileceğini hayal etmek zor değil. Binlerce gencin vicdani retçi olduğunu ve hapisleri doldurduğunu düşünün... Bunların arasında AKP'li gençlerin de olabileceğini, hatta belki de bizzat parti ileri gelenlerini yadırgatan biçimde, bunların azımsanmayacak bir sayıya ulaşabileceğini de öngörebiliriz.

Diğer bir deyişle bu yasa kendisini gülünç durumda bırakan bir tasarrufa dönüşebilir. AKP farkında olmayabilir, ama gençlere 'haydi hepimiz hapse!' türünden bir kampanya açmalarının zeminini de sağlamış oluyor ve muhtemelen bununla nasıl başa çıkılacağı hakkında bir fikre sahip değil. Hüzünlü ama doğrusu keyifli bir süreç olacak... Toplumsal değişim isteğinin ve evrensel taleplerin önünü kesebilecekmiş gibi yapan her iktidar gibi, AKP de utanacağı ve yenik düşeceği bir süreç yaratmak üzere.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt meselesinde aydınlar (1)

Etyen Mahçupyan 2011.12.21

Kürt meselesi bağlamındaki aydın tartışmaları kendi doğal mecrasına uygun olarak bir ayrışmayla sonuçlandı. Çünkü aydınlar, kendi bakış ve değerlendirmelerini daha iyi anlatabilme kaygısıyla davranan insanlar.

Dolayısıyla kendi konumlarının diğerlerinden nerede farklılaştığı üzerinde çok daha fazla duruyorlar ve böylece benzerliklerin gölgede kaldığı, benzemezliklerin ise abartıldığı ifadeler okuyoruz. Ancak bu sayede daha berrak yaklaşımların ortaya çıktığı ve tartışma zemininin genişlediği de bir gerçek. Halen bu mesele etrafında dört farklı aydın tavrı mevcut. Öncelikle belirtmek gerekir ki bütün bu kişiler şiddete ilkesel olarak karşılar ve çözümün siyaset içinde oluşması gerektiğine inanıyorlar. Diğer bir deyişle Kürt sorununun çözümünün Kürtlere temel hak ve özgürlüklerinin tanınmasından geçtiği, devletin daha önceki uygulamalarının kabul edilemez olduğu gibi tespitlerde bir farklılaşma yok. Ayrışma 'aydın' denen kişinin iktidarla ilişkisinde nerede, hangi zeminde durması gerektiği ve 'çözümün' nasıl bir strateji sonucunda gerçekleşeceği sorularında ortaya çıkıyor. Kısacası yürümekte olan tartışmaların ardında, bu kişilerin genelde 'siyaset' alanıyla olan mesafeleri ve bu alana nasıl yaklaştıkları yatıyor.

Söz konusu gruplardan biri daha ziyade dindar ve kısmen milliyetçi medyada yer alan, kendilerini hükümete yakın hisseden aydınlardan oluşuyor. Bu grubun tutumu 'gerçekçi' gözükmeyle birlikte, epeyce yüzeysel bir bakışa karşılık gelmekte. Hükümetin daha mülayim bir devlet politikası üretme iradesini görerek, bu yolun açılmasını teşvik etmek istiyorlar. Öte yandan bu 'açılımın' bizzat PKK tarafından sabote edildiğini, kullanıldığını ve böylece dürüst bir müzakere ilişkisinin oluşma ihtimalinin baltalandığını savunuyorlar. PKK'nın bu tavrının, hükümetin atacağı bütün olumlu adımları birer taviz gibi gösterdiği ve bunun da PKK'nın Kürtler üzerindeki tahakkümünü daha da derinleştirdiğini söylüyorlar.

Bunlar yanlış gözlemler değil... Ancak gerçekliğin tümünü oluşturmuyor ve meseleyi 'devletin elini güçlendirmeye' indiriyor. Nitekim bu aydınların 'tavsiyesi' devletin PKK'nın üzerine gitmesi, askerî açıdan onu geriletmesi, prestijini zedelemesi ve böylece atılacak reform adımlarının bir pazarlık sonucu olmayıp hükümetin özgün siyasetinin uzantısı olduğunun Kürtler tarafından anlaşılması. Bu tutum aktörlerin dengesi bazında bir gerçekçilik içerse de, aslında gerçekçiliği epeyce kuşkulu olan iki 'iyimser' varsayıma dayanıyor: Hükümetin gerçekten de hak ve özgürlükleri geliştirmek istediğine ve Kürtlerin de PKK'nın muhtemel yenilgisini duygusal olmayan bir biçimde yorumlayacağına inanılıyor. Birinci varsayım tümüyle yanlış olmasa da, hükümetin kafasındaki hak ve özgürlüklerin Kürtlerin beklentisine ne denli uyduğu meselesi büyük bir çatlağı ima etmekte. İkinci varsayım ise yanlış olma ihtimali epeyce yüksek bir beklentiye işaret ediyor. Çünkü PKK'nın yenilmesinin, Kürtleri siyasete daha 'sıcak' bakmaya, yani PKK'ya olan sempatilerini artırmayı ima eden bir duygusallığa doğru teşvik etme ihtimali epeyce yüksek. Zaten o nedenle birçokları, hükümete PKK'nın yenilgisinin tescilini beklemeyip bir an önce reform adımları atmasını öneriyorlar. Çünkü PKK'ya yönelecek olumlu duygunun başka türlü engellenmesi mümkün değil... Ama o zaman da atılacak adımların yeterliliği meselesi gündeme gelecek ve hükümetin bu alanda gerçekten de radikal bir çıkış yapma ihtimali yok. Kısacası 'muhafazakâr' aydınların desteklediği strateji, onların gururunu okşuyor belki, ama çözüm açısından bir ilerlemeyi ifade etmiyor.

İkinci grup, şiddete karşı olan, müzakere sürecinin oluşturulmasını destekleyen, kategorik AKP karşıtlığı hummasına yakalanmamış sosyalistlerden oluşuyor. Burada karşımıza çıkan tutum ilkeselliğe sarılmayı, bu ilkeselliğin belirleyiciliğini aramayı ima ediyor ve o nedenle de nihayetinde apolitik. Temelinde kimsenin itiraz edemeyeceği 'hakkaniyet' ilkesi var, ama bu zemin üzerinde oluşturulan pozisyonun romantik bir itiraz olmaktan öte bir gücü yok. Söz konusu aydınlar Kürt meselesine tarihsel hakkaniyet terazisinin dengesi üzerinden bakıyor ve haklı olarak devleti mukayesesiz biçimde 'suçlu' buluyorlar. Bu yargı Kürt siyasetinin her yaptığından beğenilmesi ve olumlanması anlamına gelmese de, Kürt siyasetinin çok kolaylıkla, neredeyse bir özür dileme mealinde 'mazur' görülmesini ifade ediyor. Ancak bu kategorik mağduriyet teşhisi, PKK'nın eleştirisi dışı, dolayısıyla siyaset dışı kılınmasına yol açıyor. Bu durumda haksızlığın asli sorumlusu olan devletin, hakkaniyeti yeniden ihsas etmesi gerektiği tezi, bütün detay argümanların üstünü örtüyor. Ne var ki bu tavır, çözüme katkıda bulunabilecek konjonktürel ve Kürt tarafının üretebileceği alternatif çözüm fırsatlarının da üstünü örtüyor.

Durumu daha da apolitik kılmak üzere, eleştirilen hükümetin bu grubu nerdeyse hiç kaale almadığını ve söz konusu eleştirinin ancak sol içinde kimlik oluşturma babında işlev gördüğünü de eklemek lazım...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt meselesinde aydınlar (2)

Etyen Mahçupyan 2011.12.22

Şiddete karşı olma ve Kürt meselesinin Kürtlere evrensel hakların verilmesiyle çözülebileceği noktasında hemfikir gözüken aydınların siyaset önermelerinin tümüyle farklı olabilmesi çok doğal.

Çünkü şiddet ve hak konuları ilkesel tercihleri ifade ediyor. Oysa uygulanacak somut siyaset, kişiden kişiye sahip olunan ideoloji doğrultusunda farklılaşabiliyor. Bu bağlamda muhafazakârlarla sosyalistleri buluşturan bir unsur, her ikisinin de aktörü öne çıkartan bir yaklaşım sergilemeleri. Diğer bir deyişle muhafazakârlar PKK'ya,

sosyalistler ise devlete mesafe alarak, hatta bu aktörleri 'karşılarına' alarak bakıyorlar. Muhafazakârların dayanağı PKK'nın illegalitesi, sosyalistlerin dayanağı ise devletin haksızlığı. Ama sonuçta bir aktöre böylesine karşı olmak, onları istemeseler de diğer aktörün yandaşı kılabiliyor. Nitekim bugün muhafazakâr aydınların gözü kapalı bir şekilde hükümet destekçisi olduğu, sosyalistlerin de kategorik olarak Kürt siyasetinin yanında yer aldığına dair yaygın bir kanı var. Bu tavırların meşruiyetini tartışmak abes, ancak eğer 'siyaset' sorunların çözümüne giden yolda etkileyici ve ön açıcı olmaksı, her iki tutum da başarısızlığa mahkûm gözüküyor. Çünkü bu tür kemikleşmiş sorunlarda çözüm herhangi bir tarafın suçlanması ve diz çöktürülmesi ile değil, her iki tarafın da öncelikle kendi siyasetini esnek hale getirmesiyle mümkün olabiliyor. Oysa hem muhafazakârlar hem de sosyalistler, kendilerine yakın olan aktörü var olduğu biçimiyle tahkim ederken, karşı tarafın aktörüne ise hiçbir biçimde ulaşamıyorlar...

Öte yandan son tartışmalar Kürt meselesi bağlamında farklı bir aydın konumu daha üretti. Demokratlar meselenin iki tarafına da mesafe alan bir yaklaşım sergilediler, ama bunun ille de mekanik anlamda 'eşit' olması kaygısını taşımadılar. Onun yerine yaşananların içinden konuştular ve her adımda her iki tarafı hem ilkesel temelde eleştirdiler hem de siyaseten olası imkânları vurguladılar. Bu yaklaşımda belirleyici olan, hedefte bir aktörün değil bizzat çözümün olması, ayrıca hedefe giden yolun hangi aktör tarafından döşendiğinin de ikincil kalmasıdır. Diğer bir deyişle demokratlar için önemli olan 'ideolojik aidiyet' duygusu değil, doğrudan siyasetin yarattığı olanaklar ve bu olanaklar karşısında yapılan tercihlerdir. Bu durumun meselenin aktörlerine yüklediği sorumluluk ise her türlü aidiyet, legalite ve hakkaniyetten bağımsız olarak çözümün meşruiyet zeminini ve gerçekçiliğini oluşturur.

Öte yandan demokratların içinde de iki yaklaşımdan söz edilebilir. Biri, hükümeti farklı bir siyasete davet ederken, diğeri aynı talebi Kürt siyasetine yöneltiyor. Birincisinin mantığı şöyle: Devlet baskısı sürdüğü sürece Kürtler hiçbir zaman PKK'ya sırt çevirmezler çünkü devlet korkusu her zaman daha ağır basar. Bu nedenle devletin Kürtleri 'şaşırtacak' ve onları siyaset karşısında özgürleştirecek bir çizgi izlemesi gerekir. İkinci yaklaşımın mantığı da aynı önermeyle başlıyor: Baskı sürdükçe Kürtler PKK'dan uzaklaşmaz... Ancak değişimin devletten beklenmesini, son derece haklı ve meşru olmakla birlikte, siyaseten gerçekçi bulmuyor. Devletin insani kaygılar ve haklar bağlamında akliselime çağrılmasını naif bir beklenti olarak değerlendiriyor. Çünkü basitçe söylemek gerekirse devlet böyle bir şey değil! Karşımızda sorunu yaratan, kasten besleyen ve çözümsüzlüğe iten bir devlet 'aklı' var. Çözüm devletin açıkça itiraf etmese de 'burnunu sürtmesini' gerektirmekte...

Burun sürtme olayının ille de bir tür aşağılama içermesi gerekmiyor. Nitekim devleti yönetenlerde yaşanacak olumlu yöndeki zihniyet dönüşümleri veya dünya konjonktürünün gizli veya açık teşviki bunu sağlayabilir. Nitekim bunların bugün geçerli olmadığını da söyleyemeyiz ve bu açıdan birinci demokrat yaklaşımın gerçekten de anlamı var. Ancak bu süreç belirsiz ve güvenilmez olmanın yanında, çözüm olasılığını da sorunu yaşamayan aktörün sorumluluğuna terk ediyor. Oysa durum açık: Çözümü asıl isteyen ve hak edenler tabii ki Kürtlerdir... Her gecikme onların hayatından çalınıyor. Dolayısıyla da çözüme gidişte asıl siyasi sorumluluk da Kürtlere düşüyor. Bunun anlamı taviz vermeleri, devletin suyuna gitmeleri değil, devleti çözüm noktasına getirecek siyaseti üretmeleridir.

Demokrat aydınların bir bölümü devleti sağduyuya davet etmekle doğru bir iş yapıyorlar. Ne var ki devletin bu konuda bir aciliyeti yok, çünkü sürenin uzamasının ürettiği bir maliyetle karşı karşıya değil. Hatta PKK'nın 'terörist' olduğuna ilişkin genişleyen bir işbirliği üretebilmesi, meseleyi daha da yüzeyselleştirebiliyor. Bu durumda devletin duyarsızlığının bir 'maliyetinin' olması lazım ve bunu Kürt siyasetinin üretmesi gerek.

Şimdi kritik soruya geelim: PKK şiddeti artırırsa mı, yoksa bitirirse mi devletin 'maliyeti' ağırlaşır? Şiddet artarsa PKK 'terörist' olma yolunda tescillenir ve devletin meşruiyeti artar. Oysa şiddet biterse devlet psikolojik baskı

altında kalır ve özgürlükleri vermeme nedeninin hiçbir meşruiyeti kalmaz. Aslında durum basit... Hâlâ 'cesur ve demokrat Kürtler' eşiğindeyiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tuzak ve bataklık

Etyen Mahçupyan 2011.12.25

Fransa'da parlamentodan geçen 'tanınmış soykırımları inkara ceza' yasası, kendimiz üzerine düşünmemiz için çok yararlı bir imkân sundu.

Olayın harareti geçtikçe, serinkanlılık hakim oldukça, bu kısa ve zorlayıcı süreçte Türkiye'nin devlet refleksinin ne denli zafiyet içinde olduğu daha iyi anlaşılacak. Türkiye'nin onurunu korumak üzere attığı ve muhtemelen atmaya devam edeceği adımların, aslında bir çaresizliği ima ettiği ve bizleri bir bütün olarak utanılacak durumlara iteceği daha da açığa çıkacak. Sarkozy'nin kibirli bir özgüvenle kurduğu tuzağın ardında, 'Türklerin' günümüz dünyasının diplomasi dilini beceremeyecekleri ve her zamanki 'iptidai' reflekslere mahkum olacağı varsayımı vardı. Ne yazık ki Sarkozy'yi haklı çıkardık... Argüman olarak söylediğimiz her şey, sadece kendimizi tatmin eden ve bunu yaparken henüz birçok şeyi hazmedemediğimizi gösteren bir hamaset bataklığında eriyip gitti...

Tepkiler henüz sıcakken ve Türkiye kendisini haklı hissederken bu tabloyu fark etmek kolay olmayabilir. Ama sular durulduğunda esas problemin Fransa değil, Türkiye olduğu kanısı çok daha yaygınlaşmış olacak ve belki de bu 'şerden' bir 'hayır' çıkararak kendimize karşı daha dürüst olma isteğimizin önündeki son engelleri de yıkacağız.

Oysa bu olay gerçekten de Türkiye'nin olgunluk iddiasının sergilenmesi ve bu mesajın Avrupa'ya iletilmesi için iyi bir fırsattı. Yapılması gereken tek şey, Fransa'yı bu gülünç girişimle baş başa bırakmak ve ironik bir dille Türkiye'nin bu halinin bile ne denli daha çoğulcu olduğunu gösterebilmektir. Örneğin Başbakan, yaz aylarını Türkiye'de geçirmeleri ve düşünce özgürlüklerini istedikleri gibi yaşamaları için Fransız halkına çağrıda bulunabilir ve gerçekten de uçak biletlerinde Fransızlara indirim bile yapılabilirdi. Ancak Türkiye'nin gösterdiği paniğe varan ölçüsüz tavır, Fransa'yı gülünç durumdan çıkardığı gibi, Sarkozy'nin tutumunu neredeyse anlamlı bir 'siyaset' haline getirdi.

Meselenin birçok yönü ve katmanı var... Olayı kendi içinden anlamak gerekiyor ve dolayısıyla kendimize ilişkin tahlile girişmeden önce Fransa ve Avrupa'ya bakmamızda yarar var. Söz konusu yasanın konjonktürel nedeninin Fransa'daki yaklaşan seçimler olduğunu ve oyları gerilemekte olan Sarkozy'nin sosyalistlere bir alan daha kaptırmamak için bu yasa bağlamında ön aldığını herkes biliyor. Ancak burada bir taşla birkaç kuş var... Sarkozy bu yasanın Türkiye'de nasıl bir tepkiye yol açacağını, 'Türkleri' kolayca tuzağa düşüreceğini de hesap etmişti. Çünkü onun hesabı hem Türkiye'nin AB üyeliğini hak eden bir ülke olmadığını göstermek, hem de genelde Müslümanların henüz kendileriyle yüzleşmeyi beceremeyen, 'aydınlanmamış' bir yığın oldukları tezini güçlendirerek seçimlerde sağ oyları kendi üzerinde birleştirmekti. Maalesef Türkiye bu yolda önemli bir hizmet sundu... Sarkozy'nin Gül'ün telefonuna çıkmaması da kendi açısından gayet mantıklıydı. Bu diplomatik saygısızlık tabii ki Sarkozy'ye yapışıp kalacak. Ama o bundan gocunacak biri değil ki! Onun bütün amacı,

Fransız toplumuna şu mesajı vermektir: 'Bakın Türkiye Cumhurbaşkanı bile nasıl panik içinde. Biz ise evrensel insanlığın savunucuları olarak onlara boyun eğmiyoruz...'

Bunu kavramak aslında hiç de zor değil. Aynı olayı tersinden düşünelim. Eğer bizim parlamentomuzdan böyle bir yasa geçseydi ve Fransız heyetleri art arda Türkiye'ye gelip görüşmeler yapsalar, Sarkozy telefonun başında bekleseydi, bizim gazetelerimizde şu minvalde manşetler görmez miydik: 'Ayağımıza kadar geldiler' veya 'Kapımızda bekliyorlar'... Kısacası bu tür olaylar her ülkede sağcı milliyetçi söylem ve siyasetin ekmeğine yağ sürer. Türkiye'nin abartılı tepkisi de Fransız sağına destek olmakla kaldı.

Öte yandan bu sürece Türkiye'nin dahil olmasında ayrı bir garabet de var: Bu yasa Fransız parlamentosunun Fransız halkını ilgilendiren bir kararı. Bir başka ülkede ifade özgürlüğünün engellenmesinin Türkiye'yi hareketlendirmesi ne kadar inandırıcı olabilir? Buna itiraz olacaksa tabii ki Fransız vatandaşları tarafından yapılmalı. Ama ya onlar da aynı fikirdeyseler ve bu yasaı çoğunlukla destekliyorlarsa? Nitekim Ermeni soykırımı meselesi bugün sadece Ermenilerin veya Ermeni lobilerinin zorladığı bir kanaat değil. Çok uzun zamandan beri, dünyanın birçok Müslüman toplumunu da kuşatan bir biçimde, gelinmiş bir noktadan söz ediyoruz. Zaten tarihçilere bırakılmış olan ve dünya genelinde tarihçilerin binlerce kitap, on binlerce makale yazmış olduğu bir tarihsel olay bu. Dolayısıyla Fransa ifade özgürlüğünü kısıtlasa da, dünya genelinde bu özgürlüğün 'soykırımın inkarı' bağlamında engellenebileceğine ilişkin bir eğilim de mevcut. Dahası bu eğilimin ırkçı geçmişini bilinen ve halen bundan muzdarip olan Avrupa'da özellikle anlamlı bulunduğunu da eklememiz lazım.

Kısacası bu yasa bir yönüyle gülünç ve anlamsız... Ama bir başka yönüyle de ahlaki ve insani bir kaygıya yanıt veriyor... Bu bütünlüğü algılayamayanlar hayatın onlara hazırladığı tuzakları maalesef kendi bataklıkları haline getirebiliyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeldeğirmenleriyle savaş

Etyen Mahçupyan 2011.12.28

Fransa'daki yasaya karşı sergilenen resmi tepkilerde muhalefet partilerinin de desteğı sayesinde 'görmekli' bir birlik beraberlik mesajı verilmiş oldu.

Doğrusu bu durum muhalefetin ne denli tutarlı olduğunun da nişanesiydi. Çünkü şimdiye kadar AKP'nin yaptığı neredeyse her özgürlükçü adıma direnen muhalefetin desteğini almak için herhalde böylesine 'milli' bir panik atakta buluşmak gerekiyordu. Aslında muhalefetin desteğı ve 'birliktelik' hali, yapılanın yanlış olduğunun da göstergesi...

Şu ana kadar ortaya konan tutumda tek bir doğru tavır bile olmadığını rahatlıkla iddia edebiliriz. Cezayir'le başlayalım... Türkiye'nin Fransa'ya bu soykırımı hatırlatmadan önce biraz düşünmesi gerekmez miydi? Bütün o süreç boyunca Türkiye'nin Fransa'nın yanında durduğunu, uluslararası platformlarda bu ülkeyi desteklediğini dünya bilmiyor mu? Öte yandan bir başkasına kendi soykırımını hatırlatarak dolaylı şantaj yapmanın anlamı 'birlikte susalım' demek değil mi? Yani kendi geçmişinde soykırım olan ülkeler, başka ülkelerin soykırımlarından bahsetmeyecek ve hemen her ülkenin tarihinde soykırım olduğuna göre de bütün geçmiş toplu cinayetleri ve katliamları hep birlikte unutacağız... Bunun ne kadar fırsatçı ve utanç verici bir önerme olduğunu anlamak niye

bu kadar zor, anlamak mümkün değil... Ama bir adım daha gidelim: Diyelim ki Fransa önümüzdeki kısa dönemde Cezayir soykırımını kabul etti. Türkiye ne yapacak? Kendisi de Ermeni soykırımını kabul etmek durumunda kalacağı korkusuyla, Fransa'yı vazgeçirmeye mi çalışacak?

Gelelim Fransa'nın Türkiye'deki yatırımlarına verilecek zarara. Öyle bir tablo sunuluyor ki, sanki iki ülke arasındaki ilişkiler biterse bundan sadece Fransa zarar görecek. Söz konusu yatırımın buradaki yerli ortaklarını ve sağlanan katma değerle istihdamı bir yana koyalım, eğer gerçekten de durum buysa, bunun anlamı Fransa'nın Türkiye'yi alenen sömürüyor olmasıdır ve bu da Türkiye'nin gizli bir sömürge olduğunun itirafıdır. Aksine eğer Türkiye giderek güçlenen, krizden daha da güçlü çıkması muhtemel olan ülke ise, ilişkinin bitmesinin asıl bize zarar vereceğini görmekte yarar var. Çünkü Fransa yakın zamanda Türkiye'nin dinamik iş dünyası için büyük bir fırsat yelpazesine dönüşecek demektir.

Bunların aceleye gelmiş, üzerinde fazla düşünülmeden ifade edilmiş refleksler olduğunu düşünebiliriz. Ancak oylamanın geçeceğinin belli olduğu andan itibaren resmi ağızlardan söylenenler de maalesef Avrupa'da sadece istihza yaratabilecek kıvamdaydı. Anlaşılan Türk Hariciyesi ülkesini ne pahasına olursa olsun savunmaya o denli yoğunlaşmış ki, Avrupalıların algı biçimini ve dolayısıyla diplomasinin en basit zeminini bile iyice kaybetmiş. Çünkü Başbakan'ın dünyanın karşısına epeyce 'garip' bir söylemle çıkmasının başka bir açıklamasını yapmak kolay değil.

Söz konusu söylemin bir bölümü 'Fransa halkının gerçekleri öğrenebilmesi' için yapacaklarımıza ayrılmıştı. Herhalde Fransa'daki entelektüel ve akademik hayatın bu tür eşikleri çoktan geçtiğini ve üretilen bilginin kamuoyuna çoktan mal olduğunun farkında değiliz. Ortalama bir Fransız'ın bile bizdeki birçok bilim adamından çok daha serinkanlı bir tarih bilgisi olduğunu ve 'tarih'e nasıl bakılacağını bildiğini eklemekle yetinelim. Dolayısıyla başkalarına 'gerçekleri öğretme' arzusunun maddi bir temeli olmadığı gibi, bunun bir psikolojik söylem olduğu da apaçık. İkinci olarak, bir yandan 'olayı tarihçilere bırakalım' derken, diğer yandan da 'bizim tarihimizde böyle bir soykırım yok' denmesinin abes bir tarafının olduğunun görülmesi lazım. Çünkü bu laf 'tarih komisyonu' önerisinin de ciddiye alınmaması gerektiğini ima ediyor. Üçüncüsü, resmi ağızlardan sıklıkla 'bütün arşivlerimizi açtık' türünden tespitler duyuyoruz. Oysa bu konuda 'asıl' malzemeyi koruma altına almış olan Genelkurmay arşivi açık değil. Ama daha önemlisi birilerinin siyasetçilerimize, İttihatçıların kritik önemdeki bütün arşivlerinin yakılmış ve imha edilmiş olduğunu söylemesinde yarar yok mu? Deliller ortadan kaldırıldıktan sonra geriye kalan arşivleri açmanın övünülecek bir tarafı var mı? Nihayet bir de Kanuni'nin meşhur mektubu var... Kibrin bir devlet dili olduğu zamanlara ait bir metnin bugün kullanılmasının gerçekten de verdiği bir mesaja sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ama maalesef bu bizlerin henüz yeterince olgun olmadığımıza ilişkin bir mesaj...

Geçenlerde Murat Belge bizlerin bu tür tepkilerinin nasıl 'okunacağını' şöyle ifade etmişti: "Psikotik araz sergileyen olgunlaşmamış delikanlı davranışlar..." Ağır bir ifade, ama eğer kendimizi aldatmaya devam etmeyeceksek, gerçeği büyük ölçüde tanımladığını idrak etmekte yarar var.

Artık Türkiye'nin 'kendi dışına çıkarak' tarihine bakma zamanı geldi. Kendi geçmişine mesafe alarak, serinkanlı bir biçimde 'gerçekten de ne oldu ve niye oldu' sorusunu sormanın zamanı... Bu yola çıkarken de, kendimize basit bir soru sorabiliriz: Acaba bu Ermeni soykırımı denen olay dünyanın başka bir yerinde yaşansaydı, bizler bugün o olayı hangi adla anıyor olacaktık?

İstemesek de şeffafız!

Etyen Mahçupyan 2011.12.29

Türkiye'nin niçin 'soykırım' kelimesinden bu denli rahatsız olduğunu anlamak hiç de zor değil.

Böyle bir tarihsel yükü hesaplasmak, o olayın yaşandığı dönemi belirleyen ideolojik çerçeve ile mesafe almayı, onu mahkûm etmeyi gerektiriyor. Almanya'da Nazi dönemi bir bütün olarak mahkûm edilmemiş olsaydı, Yahudilere yapılanların da böylesine açık yüreklilikle kabulü mümkün olmazdı. Ancak Türkiye henüz İttihatçılıkla bağını koparmış değil. Dolayısıyla tarihe serinkanlı bakmak psikolojik dirençle karşılaşıyor ve 'Türk' kimliğini taşıyanların doğal refleksi yaşananları anlamak değil, yaşananların 'soykırım' olmadığını kanıtlamak için delil toplamak şeklinde oluyor.

Bu açıdan bakıldığında 'Türk' kimliği üzerinden tarihe bakanlarla, Ermeni diasporasının siyasallaşmış kanadı arasında neredeyse bire bir paralellik var. Her ikisinin de derdi milliyetçi bir tarihsel anlatının siyasal arenada egemen olması. Her ikisi de yaşanmışlığı bu biçimlendirilmiş tarihsel anlatıların içine sokmaya çalışıyor ve bu uğurda gerçekliğin bir bölümünü görmemeyi tercih edebiliyorlar. Ancak zihniyetin benzerliği yanında, entelektüel düzlemin benzemezliğinin de altını çizmekte yarar var. Ermeni diasporası tezlerini Batı dünyasının bilimsel seviyesine uygun olarak ifade etmek zorunda kaldığı ölçüde, zaman içinde burnunu sürttü. Yanlı veya yüzeysel çalışmaların ters teptiğini fark etti. Bu nedenle aslında bugün diaspora içindeki siyasî yelpaze dışarıdan görüldüğünden çok daha geniş ve zengin.

Her şeyden önce Ermeni diasporasının Ermenistan devletinden etkilendiğini söylemek mümkün değil. Diğer bir deyişle monolitik bir resmî söyleme tabi olmak zorunda kalmayan, kendisini kendi içinde özgürce farklılaştırabilen bir cemaatler dünyası bu... Her ülkedeki diaspora diğerinden farklılaşabildiği gibi, tek bir ülkede de hem siyasî görüş, hem de Türkiye'ye bakış olarak açıkça ifadelendirilebilen tutumlar var. Bizler bu ayrışmaları ve nüansları görmüyoruz, çünkü Türkiye'nin medya destekli resmî politikası diasporanın en keskin yanını gösterme stratejisini sürdürüyor. Böylece siyasî çatışma, geçmişi merak etme ve anlama isteğini yok ediyor ve Türkiye de kendi resmî tezini kendi vatandaşlarına 'satmayı' sürdürüyor.

Fransız parlamentosunun aldığı son karar sonrasında bazı eski Dışişleri mensupları tarafından ortaya atılan 'çözüm' önerilerinden biri, aslında hâlâ ne denli arkaik bir siyaset anlayışımız olduğunun da ifadesiydi. Önerilen yöntem Fransa'daki Türk diasporasının birlik beraberlik içerisinde hareketlendirilmesi ve ağırlığını koymasaydı. Yani Türkiye'nin devlet ricali henüz spontan ve sivil bir yurttaşlık fikrini hazmetmekten epeyce uzakta. Dışarıdaki 'Türklerin' nihayetinde Avrupalı olduklarını ve bir bölümünü devletçi mobilizasyonla bir araya getirmenin diğer Türklerce nasıl karşılanacağını bile takdir edebilmekten uzak.

Aslında şu an çıkan yasanın gerekçelerinden birinin, Türkiye devletinin bugüne kadar sürdürdüğü diaspora stratejisi olduğunu bile göremiyorlar... Nitekim çıkan yasanın Fransız siyasetinin bir araçsallaştırması olduğu ne denli doğruysa, bu yasanın içeriğinin genel Fransız kamuoyunda onay gördüğü de o denli doğru. Çünkü Fransa'daki milliyetçi Türkler, soykırım anıtlarını tahrip etmek, Ermeni diasporasının web sitelerine saldırı düzenlemek, broşür dağıtan Ermeni gençlerini dövmek türünden 'milli duyarlılığı' yüksek eylemler yapabiliyorlar ve bunlar Fransız kamuoyu için tek kelimeyle bir düzeysizliği ve daha da derinde inkârı ifade ediyor. Dolayısıyla da 'inkâr' şu anda zaten var olan bir durum ve Avrupalı gözüyle bakıldığında yaşanmış bir acının inkârı da bir nefret suçu...

Türkiye ne yazık ki kendi devlet siyasetinin ve söylem tutarsızlığının başkaları tarafından da gözlenebildiğini idrak etmekte zorlanıyor. Yurtdışındaki vatandaşların 'soydaşlaştırılarak' Türkiye devletinin 'akıncıları' misali

kullanılmak istenmesi, o vatandaşlara olan saygıyı yok ettiği gibi, Türkiye'yi de ikinci sınıf bir ülke konumuna sokuyor. Türkiye gücünü gösterdiğini sandığı her fırsatta, aslında güçsüzlüğünü sergiliyor... O kadar ki, ahlakî tutumlarda gösterilen apaçık çelişkilerin bile farkına varılmıyor. Türkiye'nin soykırım sözcüğünden rahatsız olmasını, bu sözcüğü 'ağır' bulmasını anlayabiliriz... Ama aynı Türkiye'nin bu sözcüğü dünyanın başka yerlerindeki olaylara ilişkin olarak bu denli rahatlıkla kullanmasını nasıl açıklayabiliriz? Eğer başkalarının hassasiyetine saygımız yoksa, başkalarını hangi hakla kendi hassasiyetimize saygılı olmaya davet edebiliriz?

Bütün bunları yan yana getirdiğimizde meselenin sadece tarih olmadığını, bugünün Türkiye'sinin de sorunlu bir strateji çizdiğini ve bunun bugünün dünyasında doğal olarak tepkiyle karşılandığını görmekte yarar var. Türkiye geçmişini merak eden değil, geçmişini kategorik inkâr siyasetine hapseden bir ülke olarak gözüküyor.

Fransa'daki yasaya olan tepkilerin üslup, içerik ve düzeyi maalesef bu kanıyı daha da pekiştirdi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Namus zemini

Etyen Mahçupyan 2012.01.01

Henüz bitirdiğimiz yılı ilerde hatırlamaya çalışanlar, muhtemelen Van depreminin yaşandığı yıl olarak betimleyecekler.

Çünkü geçmiş, olağan olayların içinden sivrilmiş olağanüstü durumlarla akılda kalır ve anlam kazanır. 2011 depremin yılıydı... Ancak sadece Van'da yaşanan somut depremin değil, aynı zamanda Türkiye'nin zihniyet kalıplarını yıkan bir ideolojik depremin de... Hemen akla gelen üç örnek tarihsel açıdan son derece öğretici: MİT yetkilileriyle PKK liderlerinin görüşmeler yaptıkları kamuoyuna yansıdı ve toplum tepkisiz kaldı. Dersim'de Mustafa Kemal'in bilgisi dahilinde bir katliam yapılmış olduğu bizzat Başbakan tarafından itiraf edildi ve toplum bu gerçeği kolayca sindirdi. Fransız parlamentosu Ermeni soykırımını inkâr etmeyi suç sayan bir yasa geçirirken, devlet yetkililerinin ve medyanın büyük çabasına karşın toplumun geneli olgun ve dirayetli tutumunu bozmadı...

Cumhuriyet'in resmî devlet ideolojisi ile genel toplumsal tutum arasındaki mesafenin iyice açılmış olduğunu ima eden bu durumun temelinde, aldatılmışlık duygusu içinde olan ve artık aldatılmak istemeyen bir halkın gizli direnci var. Büyük bir çoğunluk birçok tarihsel ve kimlikli olayı yanlış bildiğinin farkında, ama doğrusunu bilmediği gibi, bu konuda 'yabancılar' da güvenmek zorunda kalmak istemiyor. Diğer bir deyişle Türkiye'nin kendi geçmişine mesafe alarak bakma ve günümüzün bütün meselelerini kuşatan bir biçimde bütünlüklü bir alternatif okuma yapma ihtiyacı var. Bunun sırrı, Kürt, Alevi, Ermeni ve diğer kimlikleri özneleştirilen anlatılardan sıyrılarak doğrudan Türk kimliğine bakabilmekte. Tarihsel açıdan ele alındığında, Abdülhamit ve İttihat Terakki dönemlerinin nesnel bir bakışla irdelenmesi, bu iki iktidar anlayışının birbirine zıt mı, yoksa aksine birbirini besleyen nitelikte olduğu mu sorusunun sorulması ve nihayet söz konusu siyasi/ideolojik geleneğin Cumhuriyet rejimi ile ilişki ve bağlantılarının sorgulanması gerekiyor.

Türkiye toplumu psikolojik olarak buna hazır. Geçmişe bağımlılığın yarattığı kişiliksizliğin aşıldığına tanık oluyoruz. Yeniye inşa edebileceğimize olan inanç, kendimize 'bakabilmeyi' mümkün kılan bir özgüven yaratıyor. Söz konusu proaktif sağduyunun nasıl bir dinamik içinde serpilip bugüne geldiği araştırılmaya değer bir konu... Yıllar içinde TESEV'de yaptığımız çalışmalarda ortaya çıkan en ilginç bulgulardan biri, özellikle İslami duyarlılığa

sahip kitlede uyanmakta olan bir 'geçişlilik haliydi'. İnsanların tutarlılığa verdikleri ahlaki önem artıyor ama ahlaki çok daha dünyevi ve gerçekçi bir biçimde tanımlıyorlardı. Öte yandan siyasi ve ideolojik alanda tutarsızlığı çok daha kolayca taşıyorlar ve sanki ahlaki da bu durumun farkında olunmasıyla ilişkilendiriyorlardı. Diğer bir deyişle farklı alanlarda tasvip edilen tutumların birbiriyle tutarsız olması, İslami duyarlılığa sahip insanların kendilerine ilişkin kişilik algılarında sorun yaratmıyordu. Çelişkilerinin farkındaydılar ama bu çelişkileri çözmektense, gelecekte ortaya çıkacak bir çözüme güvenerek taşıma eğilimindeydiler.

Bu yeni zihinsel dünyada eski ve yeni normlar, eski ve yeni bilgiler iç içe geçmişti. Resmî ideolojinin çöküşüyle geleneğin yetersizliğinin birleşmesi ise bir anlamlandırma boşluğu yaratmıştı. Söz konusu kitle bu boşluğu doldururken doğal olarak İslami referanslara bağlı kaldı, ama aynı zamanda kendisinin 'kurucu' bir halk olduğu gerçeğini de fark etti. Bunun anlamı ortak bir 'namus zemini' üzerinde ve ortak bir vicdan çerçevesi içinde, insanların kendilerini spontan bir 'hatırlama' faaliyetine doğru açmalarıydı. Dolayısıyla Kürt, Alevi, Ermeni ve diğer kimliklerle ilgili tarihsel olaylar gündeme geldiğinde artık kimse şaşırıyor. Bunlar ilk kez duyduğumuz detaylar bile olsa, yeni ortaya çıkan her bilgiyi zaten bildiğimiz duygusuyla izliyoruz. Çünkü devleti tanıdık... Yakın geçmişte yapılanları dikkate aldığımızda, uzak geçmişte yapılmış olabilecekler hakkında epeyce samimi ve köklü bir kanaatimiz var... Bu kanaati 'yabancılar' söylemek veya 'yabancılardan' duymak hoşumuza gitmeyebilir. Ama üzerinde durduğumuz 'namus zemini', kendimizle baş başa kaldığımızda doğruyu en azından fısıldamamızı sağlıyor.

Belki de esas 'açılım' bu... İlerde dönüp bugünün tarihini yazacak olanlar, Türkiye toplumunun 'cehaletini fark ettiğinde sevinecek' kadar özgüvenli hale geldiğini tespit edecekler ve bunu anlamaya çalışacaklar. Son yüzyıl bu topraklarda egemen bir etnik kimliğin oluşması için uğraşıldı ve bunun bedeli sadece çokkültürlülüğün kaybı olarak değil, bizzat toplumsal benliğin zayıflaması olarak ödendi. Şimdi o toplumsal benlik güçleniyor ve kimlikler hayati çıplar olmaktan çıkıyor. 2012 bu açılımın görünür olduğu yıl olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadolu'nun 'hasta' çocukları

Etyen Mahçupyan 2012.01.04

Diaspora kelimesi Türkiye'de olumlu bir anlama sahip değil. O kadar ki Orta Asya'ya bile gerçeklikle ilişkisiz bir soydaşlık üzerinden bakabiliyor olmamıza karşın, yurtdışındaki Müslüman Türklerin de diaspora olduğunu kabullenmekte zorlanabiliyoruz.

Söz konusu Türklerin yabancı ülkelerin vatandaşlığının manevi bir zenginlik olduğu fikrine henüz yeni yaklaşabildik. Doğuya doğru başka topraklarda adı 'Türk' olan, ama Anadolu halkıyla hiçbir bağı olmayan insanları bağrımıza basmak kolayken, batıya doğru gidildiğinde karşımıza çıkan Anadolu sürgünlerini yadırgamamızın nedeni üzerine bile düşünmekten korkuyoruz. Belki de bunun nedeni milliyetçiliğin bir toprak kavgası olarak somutlaşması ve farklı etnisitelerin muhtemel toprak hakkı bağlamında değerlendirilmesidir. Anadolu toprağının çoğulcu bir sahiplik içinden geldiğini biliyor ve bu çoğulculuğu hatırlatan her farklı kimliği bir tehdit olarak algılıyor. Çünkü kadim geçmiş o insanların da bu topraklarda hakkı olduğunu söylüyor.

Öte yandan söz konusu 'hakkın' toprak sahipliğiyle doğrudan bir ilgisi yok. Bu hak, kadim hafızaya işlemiş ve tam da bu nedenden ötürü uyumlu bir çeşitlilik yaratabilmiş olan 'yaşama' hakkıdır. Anadolu hep kavim

geçişlerinin ortasında yer aldı ve buradan her geçen bir miktarı bu topraklarda kalarak, etnik çeşitliliği daha da derinleştirdi. Ermeniler, Rumlar ve Kürtler bu göçlere ev sahipliği yaptılar, kendi kimliklerini korudular ama yeni gelenin kültürünü kuşatan melezleşmeleri de kucakladılar. Yüzyıllar boyunca bu topraklar birçok yönetim gördü... Ermeniler, Rumlar ve Kürtler ise sadece yerelde ve geçici sürelerle kendi özyönetimlerine sahip oldular, ama Anadolu'nun tümünü ele geçirme niyeti taşımadıkları gibi, genel huzuru kim sağlayacaksa, dinine ve diline bakmadan onun hukuksal şemsiyesi altında kalmayı tercih ettiler. Kısacası bu topraklar çakıl taşının bile sahiplenildiği bir kültüre değil, üzerinde birlikte yaşamının dengesine ve geçişliliğine sahip bir kültüre konukluk etti.

Milliyetçilik bu kendine özgü yapıyı kırdı, melezleşmeyi mahkûm etti, ayrışmayı besledi, birlikteliği olanaklı olmaktan çıkardı ve üstüne üstlük etnik kimliği toprakla bütünleştiren hastalıklı bir beklenti üretti. 19. yüzyıl içinde adım adım herkes hastalandı... İlginç olan, en son hastalananların Ermeniler ve kendi kimliklerini 'keşfeden' Türkler olmasıydı. Her iki toplumun genelinde hâlâ Osmanlı'yı arayanlar çoğunlukta. Ama aynı zihniyeti ve modernist bakışı taşımanın ötesinde, 1914'e kadar işbirliği içinde davranan İttihatçılar ve Taşnaklar, bu hastalanmadan bir 'siyaset' çıkardılar. Ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde hastalık kendi çocuklarını yedi... Milliyetçilik nihayetinde sadece tek bir makbul kimliğin yüceltilmesiydi ve diğer kimliğin taşınması ancak zorunluluk halinde mümkündü.

Birinci Dünya Savaşı ortamı İttihatçılara bekledikleri fırsatı verdi. Toprağı orada yaşayan farklı kimliklerden temizlediler, Taşnaklar'ı siyaseten aldattılar ve ezdiler. Bu olaylar yaşandığında Osmanlı devletinin Ermeniler üzerindeki baskı ve yerel imha siyasetinin de yirmi yıllık bir tarihi oluşmuştu. Bu nedenle İttihatçılar, devletin bakışına aykırı davranmış olmadılar. Ama hangi noktaya kadar gitmek istediklerini sadece kendilerine sakladılar. Öyle ki Ermeni tehcirinin nasıl bir şey olduğunu, zamanın hükümet üyelerinden bazıları ancak aylar sonra öğrenebildi.

Taşnaklar ise hiçbir zaman İttihatçılar kadar güçlü olmadılar. Sonuçta hepsi de özgürlüklerin genişlemesini talep eden üç siyasi partiden biriydiler. Ayrıca ne Patrikhane'nin ne de İstanbul Ermenilerinin desteğine sahiptiler. Ama İttihatçı proje görünür hale geldikten sonra, yani 1914'ün sonlarından itibaren, neredeyse bütün Ermeniler Taşnakçı oldu. Çünkü devlet şiddeti Ermenilerin hak arayışını öfke ve nefrete dönüştürdü. Bir yıl içinde yaşananlar büyük bir intikam isteği uyandırdı ve nitekim katliamdan kaçabilenler 1917 sonrasında Rus ve Fransız ordusuyla birlikte geri dönerek büyük insanlık suçları işlediler. Ancak bütün bunlar olurken, birçok Ermeni Çanakkale'de ve Sarıkamış'ta Osmanlı neferi olarak ölmeye devam ettiler. O kadar ki Evren Paşa, Sarıkamış'ta kahramanlık gösterdikleri için Ermenilere resmi teşekkür bile etti... Bu arada Osmanlı bürokrasisinin birçok düzeyinde Ermeniler görev yapmayı sürdürdüler. Hatta bazıları sonradan Kurtuluş Savaşı'nın da lojistik destekçisi oldu...

Hüzünlü bir geçmiş... Ama aynı zamanda insani. Bu toprakların çeşitliliğini, melezliğini, zenginliğini yüreği olana hatırlatıyor. Milliyetçiliğin bu toprakları nasıl hastalandırdığını, niçin hâlâ birbirimizi dinlemekte, anlamakta zorlandığımızı kulağımıza fısıldıyor. Yurtdışındaki Ermenilerin niçin Taşnaklığa savrulduklarını, niçin Türkiye'nin gönül sesine bu denli muhtaç olduklarını anlatıyor. Anadolu, kaybettiği yüreği ve vicdanı arıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadolu'nun 'şeytanlaştırılmış' çocukları

Ulus-devletlerin oluşma süreci, kendisinde ezeli ve ebedi bir 'millet' keşfeden her halkın çevresine de öyle bakmasına yol açtı.

Bu süreç içerisinde konjonktürel olarak 'karşınızda' olanlar da ezeli ve ebedi bir nitelik kazandırılarak tanımlandılar. Böylece 'millet' hem başı sonu olmayan, gerçeküstü bir özneye dönüştürüldü hem de sürekli tehdit altında olduğu için 'düşmanlara' karşı kesintisiz bir biçimde korunması gereken kırılgan bir nesne haline geldi.

Türkiye Cumhuriyeti için düşman esas olarak 'Batı'ydı'... 'Batı' Türkiye'nin iyiliğini hiçbir zaman istemeyen, her an ülkeyi bölmek için uğraşan bir canavardı. Bugün de hâlâ her türlü rejim muhalifi ile 'Batı'yı' ilişkilendirmek, milliyetçi Türk kimliği için rahatlatıcı bir işleve sahip. Sanki böylece onun niçin muhalif olduğunu da anlıyor ve rejimin aynen devam etmesi gereğine kendimizi ikna ediyoruz.

Dolayısıyla rejim açısından bakıldığında siyaseten istenmeyen yaklaşımların 'düşmanlaştırılması' son derece işlevsel. Ancak bazen bu bile yeterli olmayabiliyor. Çünkü karşınızda o rejimin temel niteliğini hatırlatan, üstü kapatılan bir yozlaşmanın örtüsünü kaldıran, kutsallaştırdığınız kimliğin kurucu unsuru olan bir insanlık suçunu hatırlatan 'ideolojik' bir itiraz bulunabiliyor. Bu durumda söz konusu itirazın öznesini 'şeytanlaştırmak' zorunda kalıyorsunuz. Kendi insanların bu itirazı hiç duymamasını, anlamamasını, kale almamasını, duyduğunda da bunu karşı tarafın 'şeytanlığına' yorarak gönlünü ferahlatmasını istiyorsunuz.

Kendini besleyen, devletle 'millet' arasında alanın da satanın da razı olduğu bu alışveriş, nihayetinde gerçeklerle yalanların iç içe sokulduğu, birçok gerçekliğin bilerek ıskalandığı, ahlaki zeminini yitirmiş bir tarih anlatısı üretiyor. Bu anlatının inandırıcılığı ise 'şeytanın' ezeli ve ebedi olmasıyla sağlanıyor... Türkiye'nin milliyetçi damarı için eğer bugün Batı büyük şeytansa, muhakkak ki Ermeni diasporası da küçük şeytandır. Türkiye, diasporanın, Anadolu'nun bizzat devlet zoruyla sürülmüş çocukları, yani bu toprakların kadim mirasının sahipleri olduğunu kabullenmek istemiyor. Çünkü bu tespit, Türk kimliğinin oluşum sürecine ve onun üzerinde kurulan rejime kritik bir bakışı ima ediyor.

Diasporayı bir bütün olarak şeytanlaştırma ihtiyacı, bu parçalanmış gruplara sosyolojik olarak bakmayı da engellemekte. Nitekim sosyoloji milliyetçilerin hiç de hazzetmeyecekleri bir tablo sunuyor: Halen Ermeni diasporası içinde 'siyasi' olanların oranı son derece düşük. Büyük kitle hayat galesi içinde sıradan günlük uğraşların peşindeler. Öte yandan 'siyaset', binlerce yıllık topraklarını bırakıp gelmek zorunda kalan bu grupları yabancı ellerde bir arada tutmayı hedefliyor. Bunun en 'sağlam' yolu ise gelinme nedenini zaman içinde dondurmak, hafızayı canlı tutmak ve Ermeni kimliğinin erimesini önlemek üzere tarihsel acıyı kimliğin kurucu ögesi haline getirmek. Bu süreç belirli bir dar kesimi siyasetin yönetimine ve sözcülüğüne taşıyor ve onlar da kendi işlevlerini anlamlı kılmak üzere bir 'durum değerlendirmesi' çiziyorlar.

Bu değerlendirme tahmin edileceği üzere fazlasıyla milliyetçi bir tona sahip. Türklerin değişmediklerini, değişemeyeceklerini, giderek neredeyse ontolojik olarak değişmezlik karakterine sahip olduğunu iddia edebilecek bir bağınazlığa kadar uzanabiliyor. Ancak diaspora ile gerçek temas yaşamış olanlar, bu söylemin sadece bir kabuk olduğunu, söyleyenler için bile aslında inandırıcılığı olmadığını kolayca fark edebiliyorlar. O halde soru, diasporanın niçin 'resmi söylem' olarak bu dili sürdürdüğüdür. Yanıt ise Türkiye'nin duyarsızlığında ve diaspora Ermenilerinin bu duyarsızlık karşısında yıllar içinde biriktirmiş oldukları öfkede gizli.

Görünüşte Ermeni diasporası Türkiye'yi cezalandırmak, diz çöktürmek istiyor... Duygusal ihtiyaçları gerçekten de bu... Ama daha derinde Türkiye ile konuşmak, yeniden o geçmişe dokunmak, birlikte hatırlayıp ağlamak ve

artık normalleşmek istiyor. Bugün en katı Türkiye düşmanları aslında aynı zamanda Türkiye ile 'derdi' olan, gözlerinin ucunu bu coğrafyadan ayıramayanlar...

Türkiye'dekiler ise doksan yıldır bedel ödemeye devam etmelerine, bir türlü vatandaş olamamalarına karşın, burada olmanın avantajına sahipler. Türk kimliğini teklige ve olumsuzluğa hapsetme ihtiyacı duymadan da aynı geçmişe bakabiliyor ve tarihin rejimle olan bağlantısını görüyorlar. Türkiyeli Ermeniler soykırımın kabulü ile inkârı arasında çok geniş bir yelpaze olduğunun ve insanların özgür seçiminin söz konusu seçimi değerli kılacağına farkındalar. Soykırımın inkârının suç olması durumunda tercihin ortadan kalkacağını, bunun da soykırımın kabulünü anlamsızlaştıracağını söylüyorlar. Aslına bakarsanız diasporanın en sert isimleri bile, konu genel tartışma çerçevesine oturtulduğunda muhtemelen farklı bir görüşü savunmayacaktır. Ama onların duygusal ihtiyacı çok daha fazla... Uzatılacak bir ele çok uzun zamandır hasretler...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rumeli'nin sürülmüş çocukları

Etyen Mahçupyan 2012.01.08

Ermeni soykırımı tartışması ne zaman gündeme gelse Türkiye kamuoyu bir anda Rumeli'den ve Kafkaslar'dan zorla göç ettirilmiş ve kıyıma uğratılmış olan Müslümanları hatırlar.

Bunlar zihinlerde kolayca Türkleştirilirler ve Ermenilere yapılmış olanın karşısına psikolojik bir denge unsuru olarak çıkarılırlar. Öte yandan böylece meselenin bir Hristiyan/Müslüman çatışması olduğu izlenimi de yaratılarak, yaşanmış bütün 'kötülükler' son kertede Batı emperyalizminin hanesine yazılır.

Neredeyse bir tür 'kaçış' olarak değerlendirilebilecek olan bu tutumu, Türklüğe atfedilen epeyce popüler alicenaplık hasletine bağlayarak, yani Türklerin aslında 'unutmayı' tercih ettiklerini söyleyerek açıklayabilirsiniz. Ama tarihsel soru bu unutmanın 'nedeninin' ne olduğudur ve yanıt da esoterik bir kimlik niteliği üzerinden verilemez.

Öncelikle Rumeli ve Kafkas göç ve kıyımları arasında bir fark olduğunu tespitle başlayalım. Kafkaslar'daki insanlar sonradan keşfedilen 'soydaşlardı' ama aramızda gerçek bir kültürel bağ yoktu. Onlar sürüldükten sonra ve sürüldükleri için 'biz' haline geldiler. Oysa Rumeli Osmanlı'nın kendi eliyle oluşturduğu bir nizam, kendi eliyle yerleştirdiği bir zümreyi ifade ediyordu. İmparatorluğun merkezi hep Anadolu'nun batısında ve Doğu Rumeli'de kaldıysa da, hayalleri daima Batı'ya dönüktü. Bu nedenle Rumeli bir anlamda imparatorluğun namusu gibiydi...

Dolayısıyla Ermeni soykırımının karşısına çıkarılan örnek esas olarak Rumeli'dir. Ancak bu bölgenin önemini idrak ettiğimizde söz konusu 'unutmanın' daha da garip olduğunu teslim etmek durumundayız. Acaba Türkiye halkı ve kıyıma uğrayarak yurtlarını terk eden Müslümanlar niçin bu olayı bu denli kolayca unutmaya eğilimliler? Ve buna karşın acaba Ermeniler niçin ısrarla hatırlamayı zorluyorlar?

Yol temizliği açısından hemen söyleyelim ki, bu karşılaştırmada soykırım tespiti talidir. Çünkü Rumeli kıyımında da merkezi ve sistematik bir imha siyasetinin olduğu her olay açıkça soykırımdır. Yani hukukî açıdan bakıldığında ortada unutulabilecek bir geçmiş olduğu söylenemez. O halde yukarıdaki soruların yanıtı ne olabilir?

Birincisi Ermeniler ve Rumelili Müslümanlar arasında bir 'otoktonluk' farkı var: Ermeniler bilinen tarihle en az üç bin yıldır bu topraklardalar. Oysa Müslümanlık Rumeli'ye son üç yüz yıl içinde girmişti ve bazı küçük bölgeler dışında Müslümanlar hiçbir zaman oranın gerçek anlamda 'yerlisi' haline gelmediler. Ermenilerin Osmanlı'yı tercihleri kendi iradeleriyle olurken, Rumeli fetihlerle kazanılan bir toprak parçası oldu. Karşılaşmanın ilk dönemlerinde Müslümanların sayısı her iki örnekte de din değiştirenler sayesinde arttı, ama Ermenilerinki kendiliğinden süreçler içerisinde yaşanırken, Rumeli'de bu geçişte güç ve rant elde etme isteğinin payı çok daha fazlaydı. Bütün bu faktörler Ermenileri 'doğal' haklarını istemeye iterken, Rumeli göçmeninde eskiden sahip olduğu hakkın ne denli doğal olduğu sorusunun uyanması şaşırtıcı olmaz.

İkinci unsur, Osmanlı'nın Rumeli'de Müslümanlık üzerinden bir yönetici zümre oluşturması, dolayısıyla Müslümanlığın bir imtiyaz alanı olarak kullanılmasıdır. Tabii ki zaman içinde her çeşit insan Müslümanlaşmış, içlerinde toplumsal anlamda ezilenleri de barındırmıştır. Ancak siyasî sistematik açısından İslam bir üstünlüğü, birçok zaman hak gaspını ima etmiş ve yerel halkın tepki birikimine yol açmıştı. Buna karşılık Ermenilerin cemaatsel alanı daha derin ve korunaklı kaldı, çünkü Ermeniler birçok cemaatten biriydiler. Diğer bir deyişle Ermeniler kendi topraklarında olabilecek en gerçekçi düzenin sürdürülmesinin peşindeyken, Yunanistan ve Bulgaristan'ın yerlileri karşılarında bir tür sömürgeci merkez ve ona bağlı hakim sınıf buldular. Öyle ki 19. yüzyıla gelindiğinde Müslümanlar artık sömürünün ve adaletsizliğin de öznesi gibi algılanmaya başlanmıştı ve Müslüman kesim de bunun farkındaydı. Diğer bir deyişle Ermenilerin katli için 'ihanet' türünden bir gerekçeye ihtiyaç varken, Rumeli'deki Müslümanların katli için aranan gerekçe zaten mevcuttu.

Üçüncü olarak, Ermeniler yığınlar halinde yâd ellere, dilleri ve mezhepleri onlarla uyuşmayan ülkelere gitmek zorunda kaldılar ve hiçbir zaman 'oralı' olamadılar. Oysa Rumeli göçmenleri kendi kimliklerinin egemen olduğu bir toplumun parçası haline geldiler. Eskiden hakim unsurken, katliam sonrası başka bir coğrafyada yine hakim unsur olmayı sürdürdüler. Ermenilerde toprağın terki aynı zamanda kimliksel bir yabancılaşma anlamına geldi. Rumeli Müslümanları ise toprağın terki karşılığında kimliksel bütünlüklerini ve onurlarını kazandılar...

Hiçbir katliam veya soykırım, unutulmayı hak etmez. Yaşanan acıya saygı duyulması insanlığın gereğidir... Ama her birinin arka planında farklı bir tarih ve o yaşanmışlığın ürettiği, açıkça ifade edilmese de bilinen bir hakkaniyet duygusu var. İşte o nedenle bazı olayları daha kolay unuttur, bazılarını ise bir türlü unutamayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başbuğ nerede yargılansa?

Etyen Mahçupyan 2012.01.11

Eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un suçlu olmadığını iddia eden kimse yok.

Bir Genelkurmay Başkanı'nın, onlarca uzman çalıştıran, bilgi depolayan ve üreten 43 tane internet kara propaganda sitesinin faaliyetinden bihaber olduğunu, bunlar kapandıktan hemen sonra yeniden çalışmaların başladığını fark etmediğini, dahası bu işin finansmanının illegal bir yöntemle sağlandığını algılayamadığını, nihayet resmen imha edilen bir andıcın 'aslında' var olmadığını söylemesini kimse ciddiye alamaz. Dolayısıyla bugün asıl siyasi tartışma, yargılamanın nerede olması gerektiğine ilişkin...

Reformları ve demokratikleşmeyi destekleyen, askerî vesayetin alanının daralmasını isteyen birçok kişi, Başbuğ'un özel yetkili mahkemelerce yargılanmasını doğru buluyor. Böylece kimsenin imtiyazlı olmadığını kanıtlanacağını, sivil siyasetin saygınlığının artacağını umuyor. Buna karşılık, ulusalcı yaklaşıma sahip olanlar ise Başbuğ'un Anayasa Mahkemesi'nde yargılanmasını istiyorlar, çünkü bu durum her şeye rağmen Genelkurmay Başkanı'nın özel bir konumda olduğunun göstergesi olacak ve askerî kurumun göreceli üstünlüğünü ve prestijini koruyacak. Tabii söz konusu göreceli üstünlük, ilerisi için bir 'siyaset potansiyelini' ima edecektir... Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nde yargılanmanın bir anlamda askerlerin imtiyazlı konumunun onaylanması olacağı ve dolaylı yoldan olsa da, vesayetçi bakışın meşruiyetini destekleyeceği öngörülüyor.

Bu açıdan bakıldığında pek de düşünmeden Başbuğ'un özel yetkili bir mahkemede yargılanmasını savunabiliriz. Ancak daha dikkatli bir mülahaza, özel yetkili mahkemede yargılamanın epeyce kısa vadeli bir reformizme işaret ettiğini, oysa Anayasa Mahkemesi yargısının gerçekten radikal bir düzenlemenin yolunu açabileceğini söylüyor.

Temel soru, internet andıcına dayanan kara propaganda sitelerinin Genel-kurmay'ın 'görev tanımıyla' bağlantılı olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı. Özgürlüklerden yana olan kalemler böyle bir tanımlamanın mümkün olmadığını, çünkü söz konusu propagandanın siyasete illegal bir müdahaleyi mümkün kılmak üzere yürütüldüğünü, diğer bir deyişle de darbe yapmaya hizmet eden herhangi bir uğraşın askeriye'nin görev tanımı içinde yer alamayacağını savunuyor. Normatif açıdan bakıldığında bu değerlendirme elbette ki doğru... Ordunun darbe yapmayı hedef alan faaliyetleri kabul edilemez. Nitekim o nedenle bu faaliyete 'suç' isnat ediliyor. Ama acaba bu durum, aynı faaliyetin görev tanımı dışında olduğunu garanti eder mi?

Yanıt verebilmek için doğal olarak askeriye'nin anayasa ile belirlenmiş olan görev tanımına bakmamız lazım. Bilindiği üzere bu görev TSK İç Hizmet Kanunu'nda 'Türk yurdunun ve anayasa ile belirlenmiş Cumhuriyet'in korunması ve kollanması' olarak tanımlanmış durumda ve AKP iktidarı da bu tanımlaı değiştirmek üzere hiçbir şey yapmış değil. Meselenin 'koruma' kanadı hakkında zihinler epeyce net gözüküyor. Her ordu gibi TSK'nın da görevi ülke sınırlarını korumak, yabancı güçlere karşı ülke güvenliğini sağlamak. Ne var ki Cumhuriyet de korunuyor ve bunun anlamı sivil siyasetin anayasal ihlallerine karşı bir koruma olması.

Bu noktada bile yeterince sorun var, çünkü sivil siyasetin anayasal cumhuriyeti ihlal edip etmediğine askerin karar verebileceğini ima ediyor. Ama bir de 'kollama' sözcüğü var ve bu sözcük durumu neredeyse 'çıplak' hale getiriyor. Çünkü 'kollamanın' siyasi açıdan dışsal bir normu veya kriteri olmadığı gibi, doğal olarak denetimi de yok. Hemen her faaliyet kollama adı altında meşrulaştırılabilir ve hele ortada anayasal cumhuriyeti tehdit eden bir sivil siyaset varsa, söz konusu kollamanın yine 'meşru' olarak illegal alana geçmesi de kabul edilebilir. Çünkü kollamacı mantık açısından bakıldığında, legal alan sivil siyaset tarafından denetlenmekte, oysa bizzat bu denetim cumhuriyete karşı bir stratejinin uzantısı olarak 'değerlendirilmektedir'.

Kısacası normatif bir bakışı terk edip, Türkiye'nin gerçekliğine döndüğümüzde, 'acı gerçek' kara propaganda yapmak üzere site oluşturma'nın Genelkurmay'ın görev tanımıyla ilişkili olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca 'koruma' konusunda var olmayan ölçü ve sınır kriterleri, 'kollama' konusunda anlamlı bile değil. Yani 'kollama' faaliyetinin nasıl olacağına ve nasıl olması gerektiğine karar veren de bizzat askerin kendisi... Şimdi kendimize soralım: Söz konusu özgürlük alanının içinden bakıldığında kim darbe yapmanın bir tür 'kollama' faaliyeti olmadığını iddia edebilir? Kim darbe yapmanın hukuken 'kesin' bir suç olduğundan emin olabilir?

Kabul edelim... Bunlar sadece bizim idealize ettiğimiz bir durum için 'suç'... Ama Türkiye bir demokrasi değil. 'Netekim' darbe hazırlığı da aslında askerin rutin ve asli işi.

Başbuğ'un özel yetkili bir mahkemede yargılanması, Türkiye'yi yanıltıcı bir biçimde demokrasi gibi gösterecek, meseleyi küçültecek ve kişiselleştirecek. Oysa bu davanın Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi doğrudan

kurumun işlevinin ve zihniyetinin ele alınmasını sağlayarak kapsamlı bir reformun meşruiyet zeminini güçlendirebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sağduyu ve duyarsızlık

Etyen Mahçupyan 2012.01.12

Yeni yılın ilk yazısında, Cumhuriyet'in resmi devlet ideolojisi ile genel toplumsal tutum arasındaki mesafenin açılmakta olduğu tespiti yapmış ve bu durumu bir sosyolojik gözleme ve son dönemdeki bazı siyasi göstergelere dayandırmıştım.

Sosyolojik gözlem, İslamî duyarlılığa sahip kitlede uyanmakta olan bir 'geçişlilik haliydi'. "İnsanların tutarlılığa verdikleri ahlaki önem artıyor ama ahlaki çok daha dünyevi ve gerçekçi bir biçimde tanımlıyorlardı. Öte yandan siyasi ve ideolojik alanda tutarsızlığı çok daha kolayca taşıyorlar ve sanki ahlaki da bu durumun farkında olunmasıyla ilişkilendiriyorlardı. Diğer bir deyişle farklı alanlarda tasvip edilen tutumların birbiriyle tutarsız olması, İslamî duyarlılığa sahip insanların kendilerine ilişkin kişilik algılarında sorun yaratmıyordu. Çelişkilerinin farkındaydılar ama bu çelişkileri çözmektense, gelecekte ortaya çıkacak bir çözüme güvenerek taşıma eğilimindeydiler." Siyasi göstergeler ise bütün medyatik tahriklere karşın, MİT'in PKK ile görüşmesinin, Dersim katliamının itirafının ve Fransa'daki soykırımın inkarını suç sayan yasanın geçmesinin toplumda 'sağduyu' ima eden bir duyarsızlıkla karşılanmasıydı. Kimliğini milliyetçi infial tepkilerinde arayan bir halk olmaktan uzaklaşmış, serinkanlı bir biçimde olguları kavrayan bir halk olmaya doğru gidiyorduk.

Ancak tam bu yazının yazıldığı günlerde Uludere katliamı yaşandı ve yeni soruların sorulmasını tahrik etti. Çünkü toplum yine duyarsızdı ama bu sefer söz konusu duyarsızlık bir sağduyuya değil, basiretsizliğe işaret ediyordu. Erol Katircioğlu Taraf'ta 5 Ocak tarihli makalesinde bu tespiti yaparken yeni yıl kutlamalarına da değiniyor ve haklı olarak şöyle diyordu: "Toplumun 'devlet'in yol açtığı bu katliama tepkisiz kalması değil, aksine tepki çıkarması gerekiyordu... (toplumun) bütün bu önemli olaylarda tepkisiz kalması, acaba 'bütün bunlardan sıkıldım' anlamına gelen bir 'orta sınıf' davranışı içinde olduğu şeklinde de yorumlanamaz mı?"

Ben bu sorunun çok anlamlı olduğunu ve Türkiye'nin cemaatsel bölünmesine ilişkin de ipuçları taşıdığını düşünüyorum. Nitekim yeni yıl kutlamalarının da gösterdiği üzere ülkenin batısındaki kentli laik kesimin bencil bir orta sınıf duyarsızlığına doğru kaydığını söylemek yanlış gözüküyor. Ancak İslamî kesimde durum farklı, çünkü oradaki 'sağduyulu duyarsızlık' hali, çok daha önemli olan sosyolojik bir değişimin uzantısı. Ancak tam da bu neden Erol'un sorusunu daha da anlamlı kılıyor... Çünkü Uludere olayı, İslamî kesimin duyarsızlığının sağduyusundan daha belirleyici olup olmadığı sorusunu gündeme getiriyor.

Doğrusu İslamî kesim açısından ben bunun bir tür paralize olma hali olduğunu ve hem siyasi hem de psikolojik nedenlere dayandığını düşünüyorum. Siyasi nedenlerden ilki, tüm ahlaki 'sunumuna' karşın İslami kesimin bir türlü faydacı yaklaşımdan uzaklaşamamasıdır. Uludere katliamı karşısında duyulan tepki de 'içerde' kalmış ve bunun siyaseten kime yaradığı meselesinde tıkanmış durumda. İkinci siyasi neden ise bu katliamın doğrudan AKP yönetiminin nihai sorumluluğu altında yaşanmış olması ve hükümete zarar vermeme dürtüsü. İşin psikolojik yanına gelirsek, pasif kalmanın 'olumlu' anlamı olduğu hallerde mesafeli kalmak kolay. Ama 'olumlu' tutum için aktif olmanın gerektiği haller, bu halkın pek bilmediği bir cesareti ve aktivizmi ima ediyor. İslamî

kesim Uludere katliamı karşısında belki gerçekte duyarsız değildi, ama duyarlılığını kamusallaştıracak bir olgunluğa da sahip gözükmüyor. Psikolojik açıdan ikinci neden, yükselen özgüvene karşın, muhafazakâr kesimde hâlâ geleceğe ilişkin risk alma özelliğinin çok zayıf olması. Bunda beka kaygısının bir tortu halinde taşıyor olmasının etkisi olabilir... Ama sanki muhafazakârlar için geçmiş giderek daha az korkutucu olurken, gelecekle ilgili belirsizlik ve çaresizlikler daha da kritik hale gelmekte.

Öte yandan Erol'un dikkat çektiği 'orta sınıf' kimliğinin de ironik bir işlev gördüğünü teslim etmemiz lazım: Orta sınıf bakışı bir yandan laik ve dindar kesimi ortak bir zeminde buluşturuyor, ancak aynı anda da bu yeniden oluşan 'toplumsal nüveyi' özellikle Kürt meselesinde hastalıklı bir duyarsızlığın kucağına itiyor. Uludere katliamı bu yeni orta sınıfın Türkiye'nin bütünlüğü açısından zararlı bir yönüne dikkat çekti. Çünkü cemaatçi bir tavır sergilenerek Kürtlerin toplumun dışında oldukları mesajı verildi. Kürtler maddi olarak ülke sınırları içinde olsalar da, görünen o ki bu yükselen orta sınıf ve genelde laik kesim açısından Kürtler manevi açıdan çoktan sınırın ötesine itilmiş durumdalar.

Bu konular özellikle siyasi temsilcileri hükümette olan İslamî camiaya kamusal sorumluluğunu hatırlatıyor. Soru, bu camianın 'artık' söz konusu entelektüel cesareti gösterecek olup olmaması. Yoksa bu tartışma da yine 'öteki' kesimin kalemlerine mi kalacak?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rumeli göçmenleri

Etyen Mahçupyan 2012.01.15

Geçen pazar yazdığım 'Rumeli'nin sürülmüş çocukları' başlıklı yazı bugüne kadar en yoğun ve en düzeyli mesajları almama vesile oldu.

Genellikle herkes çok uzun yazdı ve karşılıklı olarak belki on kez yazışmamıza karşın hâlâ herkesin söyleyecek bir şeyi vardı... Bu durum bile söylenmesi, konuşulması gereken ama bastırılmış olan bir geçmişe işaret ediyor. Nitekim benim peşinde olduğum soru da basitçe şuydu: Kafkaslar ve Rumeli'den Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmalarına ve bu meyanda 'soykırım' tanımına uygun düşecek muamelelere maruz bırakılmalarına karşın, acaba Türkiye halkı ve özelde bizzat bu göçmenler niçin söz konusu geçmişi kurumsal ve kamusal bir düzlemde hatırlama konusunda gayretli değiller ve aksine sanki unutmayı tercih ediyorlar. Bu tespiti Ermenilerin durumu ile karşılaştırarak yapmıştım, çünkü Kafkaslar ve Rumeli'deki Müslüman katliamları sadece Ermeni soykırımı tartışması gündeme geldiğinde yeniden pişirilip sunulan yapay bir konu gibi ele alınmaktaydı.

Kritik noktalardan biri Kafkaslar ve Rumeli'nin birbirinden ayrılmasıydı. Çünkü Kafkas Müslümanları aynen Anadolu Ermenilerine benziyordu. Yani her ikisi de otokton olan ve her ikisi de kimlikel olarak yönetici zümrenin dışında kalan, bir anlamda ikinci sınıf halklardı. Buna rağmen Kafkas Müslümanlarının geçmişinin giderek o göçmenlerin aile tarihlerinin parçası olması, ancak Anadolu Müslümanlarının kültüründen uzak olmalarıyla açıklanabilir gözükmüyor. Buradan da Anadolu kültürünün salt İslam'a dayanmadığını ve kozmopolit bir melezleşmeyi ifade ettiğini çıkarsamak mümkün. Diğer taraftan Anadolu'nun doğusu, Osmanlı ve bugün dahi bizler için, ne kültürü ne de insanıyla çok önem arz etmedi. Dolayısıyla Kafkas göçmenleri kültürel algımızda bir 'Tanrı misafiri' olarak konumlandılar ve o göçün siyasî anlamı hiçbir zaman derinlik kazanmadı.

Buna karşılık Rumeli göçü siyaseten hep çok önemli oldu ve yenilginin somut tezahürünü oluşturdu. Bu nedenle Türkiye halkının Rumeli göçüne neden olan olaylara ilişkin çok daha duyarlı olması beklenirdi. Tahminim, Rumeli Müslümanlarının otokton bir halk olmamasının, hiçbir zaman diğerleri kadar yerleşmemesinin ve göç sonucu kendi kimliklerinin egemen olduğu bir coğrafyaya gelmiş olmalarının bu sonuçta etkili olduğuydu.

Gelen mesajların büyük yoğunlukla vurguladığı ve tartıştığı iki husus, bu kanıyı değiştirmek için yeterli gözüküyor. Yapılan itirazlardan ilki bunca acı çekilmesine karşın, benim failin gözünden meseleye bakmamdı. Ne var ki katliamı yapanların ruh halini ve gerekçesini anlamadan, olayı kavramak mümkün değil. Nitekim Ermeni meselesini de anlamak isteyen birinin, İttihatçıları analiz etmesi gerekir. Bu durum failin onaylanmasını ima etmez, ama yaşananların psikolojik zeminini açığa çıkarabilir. İkinci yoğun itiraz Rumeli Müslümanlarının gerçekte 'yerli' oldukları, gündelik hayatın doğal parçasını oluşturduklarıydı. Ancak eğer bunu kabul edersek, şu anki mesafeli duruşu açıklamak daha da zorlaşıyor...

Bu bağlamda iki nokta önemli gözüküyor... Birincisi eski kültürel kimliğin bugün hâlâ 'siyaseten anlamlı' olup olmamasıdır. Örneğin Ermeniler açısından bugünkü Ermenilik ile yüz yıl öncesi arasında hiçbir fark yok. Kültürel kimlikle siyasi kimlik arasındaki bağlantı değişmeden sürüyor. Oysa Kafkas ve Rumeli Müslümanları için söz konusu bağ kopmuş durumda. Geçmişin kültürel kimliğinden bugün için anlamlı bir siyasî kimlik üretemeyeceğiniz gibi, bugünün kültürel kimliği de geçmiş siyasî kimliğe yabancılaşmış durumda. Söz konusu göçmenleri Anadolu'ya bağlayan hiçbir otantik hafıza zinciri bulunmuyor. Salt Müslüman oldukları için ve hemen hiçbir Türk olmamasına rağmen, yapay bir Türkleşme yaşayarak, isteseler de istemeseler de yaşanmış geçmişlerinin bugünle olan rabitasını koparmış, ya da sembolik hale getirerek aile içi bir duyguya indirgemiş insanlar bunlar...

İkinci nokta, mağdurun kadim geçmişi hatırladığında kendi gözünde kendi hayalini pürüzsüz bırakabilmesi veya bunu yapamamasıdır. Örneğin Ermeniler azınlık ve ikinci sınıf olmanın getirdiği bir mazlumiyet zemini üzerinde geçmişi hatırlıyorlar. Kendilerini haklı olarak devlet karşısında sürekli ezilen ve hak arayan bir halk olarak görüyorlar. Bu durumda Ermeni çetelerinin yaptıklarını 'anlamak' daha kolaylaşıyor, çünkü sorunun gerçek sorumlusu, mukayesesiz bir güce sahip olan devletin kendisi. Buna karşılık Rumeli Müslümanları azınlık ama birinci sınıf vatandaşlardı. Dolayısıyla devletin sorumluluğunu taşımak durumunda kaldılar ve diğer kesimler tarafından işbirlikçi olarak görüldüler. Oradaki Müslümanlar olayların başlaması ile birlikte mağdur hale geldilerse de, bu olayların devletin tutumu nedeniyle başladığını göz ardı etmeleri de zordu.

Bu karmaşık, karşılıklı algıların tetiklediği dünya, insanların yüreğinde, vicdanında ve zihninde belki de henüz adı konmamış tortular bırakmış gözüküyor. Öyle ki hem kimse tam olarak unutmuyor, hem de bu bir ortak hatırlamaya dönüşmüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlamadığımız hukuk

Etyen Mahcupyan 2012.01.18

Fransa'daki 'soykırım suçunu inkara ceza' yasası parlamentodan geçtiğinden bu yana yazılıp çizilenler, Batı'daki hukuk tartışmalarından ne denli bihaber olduğumuzu da ortaya koydu.

Herkes doğal olarak bu yasanın ifade özgürlüğüne aykırılığını vurguladı, ama bu durumda nasıl olup da savunulabildiğini merak etmedi. Kendimizden o denli emindik ki, meseleyi komploya, Batı emperyalizmine veya Fransız kıskançlığına indirgeyecek kadar saçma önermeler yapabildik ve sonuçta Sarkozy'nin kişiliğinde yüreğimizi ferahlattık.

Oysa Avrupa bir süreden beri AB'nin barış ve demokrasi havzası olma projesine paralel olarak yeni bir 'kurucu hukuk' arayışı içinde. Buna göre ifade özgürlüğü basit anlamda herkesin istediğini söyleyebildiği bir serbestliği değil, demokrasiyi besleyecek bir özgürlük düzeninin sağlanmasını ve korunmasını ifade ediyor. Diğer bir deyişle Avrupa klasik liberalizmin ötesinde, karşılıklı hakların yanında karşılıklı sorumluluğun da temel alındığı bir dünya kurmak istiyor. Bu gayet anlaşılır bir durum, çünkü çok sayıda farklı toplumun tek bir üst kimlik altında kendi rızasıyla birleşmesi ancak böyle bir sorumluluk anlayışının sistemleşmesiyle mümkün.

Dolayısıyla ifade özgürlüğünün varlığı yetmiyor. Bu özgürlüğü karşılıklı sorumluluk zeminine oturtacak bir hukuksal çerçeve aranıyor. Soru bunun nasıl üretileceği... Siyasi açıdan yanıtın bir veçhesi, her toplumun kendisiyle yüzleşmesi ve aynı zamanda her toplumun bir diğerinin acısını anlaması. Ancak bunun hukuk diline de tercüme edilmesi lazım. İşte bu ihtiyaç Avrupa'da 'suçun inkarı suçtur' mantığını üretmiş durumda. Tabii ki bu durum bütün suçlar için geçerli değil. Ancak her toplumun geçmişinde bedeli ödenip üstü kapatılamayacak suçlar olduğu gibi, bu suçların mağdurlarının da bedeli ödenemeyecek acıları var. Eğer bütünleşmiş bir Avrupa ortaya çıkacaksa, en basit adım bu suç ve acıların 'görülmesi' olacaktır. Kısacası 'suçun inkarı suçtur' düsturu telafisi mümkün olmayan, manevi yükü ve insani sorumluluğu olan suçlarla bağlantılı olarak gündeme geliyor.

Bu yaklaşıma göre inkarın cezalandırılması ifade özgürlüğünü engelleyen değil, aksine ifade özgürlüğünü mümkün kılan bir tedbir. Çünkü inkar, suç ve acının, dolayısıyla sorumluluğun gizlenmesine, ifade edilememesine yol açabiliyor. Böyle bakıldığında inkar, suçu devam ettiriyor... Acının konuşulmadığı, bastırıldığı her durumda, mağdurun maruz kalmış olduğu muamele manevi olarak tekrarlanmış oluyor. İnkâr basit bir ifade özgürlüğü meselesi olmaktan çıkıp bir kasıta dönüşüyor.

Soykırım gibi suçlarda inkar, belleğin ezilmesini, hakikatin öldürülmesini ima ettiği ölçüde doğrudan bir insan hakları ihlali olarak tanımlanıyor. Bu durumda inkarın cezalandırılması da insan onurunun korunması anlamını taşıyor. Öte yandan 'insan onuru' Avrupa anayasalarının ve demokrasilerinin temel yapı taşlarından biri. Diğer bir deyişle insan onurunu korumayan bir hukuk düzeniyle demokrasi olmanız mümkün değil. Böylece 'inkar suçu' giderek çok kültürlü bir barış projesinin olmazsa olmaz demokratik önkoşullarından biri haline geliyor.

Diğer taraftan Batı hukuku bizdekine göre çok daha felsefi süzgeçlerden geçerek bugüne gelmiş durumda. İnsanların 'soykırım olduğuna inanmıyorum' dediği için mahkum olmaları son derece zor. Çünkü suçun özü 'kasıt' olmasında... Yani bu önermenin söylenmesi değil, kamuoyunu manipüle etmek üzere kullanılması esas mesele. Nitekim, birinin örneğin soykırımı inkar etmekle suçlanması, ispat yükümlülüğü gerektiriyor ve kastın görünür olmasını şart koşuyor.

Avrupa'daki bu yeni hukuksal arayışın ve 'suçun inkarını suç sayma' mantığının altında yatan kasıt kavramı ise, meselenin farklı bir yönüne gönderme yapmakta. Kasıt, bilerek yapılan bir eylemi ifade eder. Yani örneğin bir soykırımın inkarının suç olması, herkesin söz konusu soykırımı 'bildiğini' varsayar. Bu durumda inkar, Avrupa'nın aramakta olduğu evrensel ortak ahlakın da ihlal edilmesi demektir.

Batı'nın bu uğraşını modernliğin ve relativist zihniyetin tıkanma noktalarından birinin aşılma çabası olarak görmek gerekiyor. Modernlik farklı fikirleri ancak ortak bir kültür içinde bireyselleştikleri oranda 'kavrayabildi'. Bu bakış 'hoşgörüsüz olana hoşgörü gösterilemez' düsturunu geliştirdi ve Batılılar bununla kendi kültürlerini koruyabileceklerini sandılar. Oysa bu bakış kendilerini sanki 'özde' hoşgörülü kılarken, yabancı kültürleri de hoşgörüsüz konumuna itti ve yeniden hortlayan ırkçılığın temeli oldu. Şimdi hoşgörünün popüler kültüre terk

edilemeyeceği, hukuk çerçevesi içinde sistemleŖeceđi bir ortaklık zemini aranıyor ve bu zeminin evrensel insan hakları ve insanlık bilgisi ile uyumlu olması isteniyor.

Demokratlık açısından bakıldığında bu yaklaşım sorunsuz değil. Ama bir çaba... Türkiye'de bizler ise hâlâ hamasete yaslanmış durumdayız. Kendimiz zerine düşünmekten korkuyor, bbrlenmelerle yetiniyoruz. Oysa daha düşünmeye başlamadık bile... Düşünmeye başlamadığımız için de evrensel insanlığın içinden konuşmuyor ve oradaki bilgi birikimine yabancı kalmaya devam ediyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soytarı artık ıplak

Etyen Mahçupyan 2012.01.19

Nazi Almanya'sında yaşayan, Yahudilere yapılanları gören ve kendisini 'Alman' olarak hisseden vicdanlı bir Hristiyan nasıl hissederdi acaba?

Herhalde en baskın duygusu utanç olurdu. Genelde insanlığından, daha özelde Almanlığından utanç. Kendinizi milliyetçi duygularla bir kimliğe bağlı hissetmeyen biri olsanız da, bazı durumlar insanı bu türden bir utançla baş başa bırakır. Çünkü kimliğinizi paylaşmayan insanların sizi nasıl gördüklerini bilir, sizden belirli bir duyarlılık beklediklerini algılersınız. ASALA cinayetleri yaşanırken de benim gibi birçok Ermeni hem insanlığından, hem de hasbelkader taşıdığı kimliğinden utanç duyma noktasına gelmişti. Çünkü apaçık adaletsizliklerin bir kimlik adına yapılmasının savunulabilir bir tarafı olamaz. Olayın ardındaki öfke, yaşananı bir miktar 'insanî' kılsa da, bu sadece failin dünyasını anlamamıza katkıda bulunur, ama cinayetin vahametini ve vicdanî ağırlığını ortadan kaldırmaz.

Ama kimlik ideolojikleştiği zaman daha da yozlaşmış bir insanlık haliyle karşılaşırız. Çünkü kimliğin ardındaki duygusal zemin yok olur, yerine üretilmiş ve çoğu zaman devlet eliyle kotarılmış bir kılıf konur. Böylece kimlik, kendiliğinden yaşanan değil, yaşanmak zorunda olunan ve yaşandığı kanıtlanması gereken bir yük haline gelir. Ne var ki kendilerini bu kimliğin içinde bulanlar, gerçek halleriyle yüzleşmekte zorlanabilirler ve bu durumda çoğu zaman devletin onlara sürekli işaret ettiği 'düşmanlar' üzerinden kimliğin içini doldurmak zorunda kalırlar...

Bu tür kimliklerin yeşerdiği ortamlarda, kimliği bahane eden cinayetlerin ardında artık duygu bulamazsınız. Böylece sırf Ermeni olduğu için ve darbe ortamını hazırlamakta uygun görüldüğü için birinin öldürülmesini düşünüp planlayabilir ve bunu o Ermeni'yi hiç tanımayan birine rahatlıkla yaptırabilirsiniz. Cinayetin nedeni öldürülecek olanın Ermeni olması gibi gözükür, ama belki de aslında cinayetin asıl nedeni failin 'Türk' olmasıdır. Türk kimliğini insanî sıradanlıktan ve doğal melezliğinden uzaklaştırıp devletleştirdiğiniz zaman, karşınızdaki kişinin kimliği anlamını yitirir. O kişiyi gerçekte Ermeni olduğu için öldürmüş olmazsınız... O kişiyi öldürerek kendi zihninizde Ermeni kılarırsınız.

Hrant'ın katli böyle oldu ama orada kalmadı. Trabzon'dan İstanbul ve Ankara'ya, Jandarma'dan Emniyet'e ve MİT'e uzanan geniş bir yelpazede onlarca kişi bu cinayeti önceden gördü, bildi ve sustu. Belki birçoğu bunun vicdan yaralayıcı bir eylem olduğunu yüreğinin katılaşmamış bir kenarında hissetti, ama sonuçta ölecek olan

bir Ermeni'ydi... Ermeni ise, hem daha kolay ve yük hissetmeden öldürülebilir olandı, hem de bu cinayetin gelişi bir devlet aklını ima ediyordu ve Türk kimliğinin o devlet aklı dışında var olmasını hayal etmek kolay değildi.

İş burada da kalmadı... Mahkeme süresi boyunca deliller saklandı, karartıldı ve çarpıtıldı. Resmî makamlar hiçbir soruyu yanıtlamadıkları gibi, gerçeklerin ortaya çıkmasını engellemek üzere ellerinden geleni yaptılar. Bilgisi olanların mahkemeye gelmeleri mümkün olmadı ve hükümet de bu yönde ağırlık koymak istemedi.

Acaba herkes böylesine uyum içinde nasıl davranabildi? Bunca farklı kurum içindeki bu kadar çok sayıda kişinin ortak referansı neydi? Bir cinayetin ardındaki gerçeğin ortaya çıkma ihtimali niçin onları bu kadar rahatsız etti? Çünkü onlar 'Türk'tü... Tırnak içinde bir Türk kimliği bu. Halkın yaşamışlığı ve birikimiyle oluşmuş olan değil, aksine devlet mensubiyetinin bir nişanesi olarak kullanılan, içi kültürle değil, ideolojik tarafgirlikle doldurulmuş bir Türklük.

Bütün bunlar olurken, Dink ailesi ısrarla cinayetin perde arkasının aydınlanması için çaba gösterdi. Eğer Ermeni milliyetçiliğinin sesi olmayı isteselerdi, mahkemeyi reddederler, 'Türk devletini' kendisiyle baş başa bırakırlardı. Ama onlar öyle yapmadılar... Kendi topraklarında kendi doğal çevrelerindeki Türklerle birlikte yaşamayı anlamlı ve değerli kılacak bir yol izlediler. Bu davanın Türkiye'nin namusu olduğunu bilerek, Türkiye'ye namusunu temizleme şansı tanındılar.

Ama mahkeme neyi koruması gerektiğini iyi biliyordu. Örgütün olmadığını söyleyerek herkesin varlığını bildiği örgütü akladı. Çünkü örgüt denen şey devletin kendisiydi ve bir Türk mahkemesinin Türk devletini suçlaması düşünülemezdi. Ama bu karar, kral sandığımız soytarının çıplak olduğunu söylüyor şimdi... Bu karar Türkiye devletini bütünüyle cinayete ortak ediyor. Böylesine akıl ve vicdan dışı bir aklamanın bedeli herkesin kendisine ilişkin kimlikse tasavvurunda izdüşümler bırakacak.

Yine aynı noktadayız. 19 Ocak 2007'de... Yine ortalıkta iki farklı Türk var. Hâlâ hesaplaşmamış, birbirleriyle yüzleşmemiş iki Türk. Biri bu toprağın zenginliğini ve yüreğini taşıyor, öteki ise bu toprağı iğdiş eden zihniyetin gayri insaniliğini.

Bu bir fırsat. Bu kabuk yırtılsın artık... Bu topraklarda insanlar var demekle yetinmeyelim, o insanlar kendi kaderlerine sahip diyebilelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlamadığımız tarih

Etyen Mahçupyan 2012.01.22

En parlak tarihçilerimizden biri, Hakan Erdem geçenlerde bir televizyon programında, Türkiye'de insanların Osmanlı dönemi dendiğinde Kanuni'yi düşündüklerini, geçmişteki hayatı sanki Kanuni'nin gündelik uğraşı içinden anladıklarını söylüyordu.

Oysa o dönemde yaşayan sıradan insanlar için Kanuni, hayat tarzı ve yaşam koşullarıyla büyük çapta bir 'yabancıydı'. Dönemini paylaşırken 'bize' uzak olan bir yöneticinin, asırlar sonra 'bizi' en iyi temsil eden kişi haline gelmesi nasıl açıklanabilir? Belki de Türkiye, Türk kimliğini besleme uğruna, tarihle gerçeklik bağıını kaybetmiş bir ülke. Geçmişin sürekliliğini ve çok katmanlı yapısını kavramaya çalışmaktansa, tarihe sembolik

kopukluklar ve referanslar üretmek üzere bakıyoruz. Tarih bizler için kimliğimize psikolojik zemin oluşturan bir kategorizasyondan ibaret.

En iyi niyetli olanlar bile gerçekliğin sadece bir bölümü üzerinden kurulmuş, ideolojik süzgeçten geçirilmiş bir olaylar dizisini art arda sıralamanın 'tarih' olduğunu sanabiliyor. Dahası tarih denen şeyin, özellikle zihniyet yapıları ve kurumsal kültür üzerinden bugüne dek gelmiş olduğunu da idrak edemiyor. Böylece bugün devletin yaptığı 'yanlışlıklar' normal kabul edilirken, geçmişte de aynı 'yanlışlıkların' yapılmış olma ihtimali bir hakaret muamelesi görebiliyor. Güncel basit örnekler vermek gerekirse, Genelkurmay'ın 'kara propaganda' sitelerinin içeriğinin tümüyle manipülasyon olduğunu rahatlıkla söylüyoruz. İyi de, bunlardan bazılarının 'Ermeni iddialarına karşı' dizayn edildiğini dikkate aldığımızda, oradaki 'bilginin' de manipülasyon olabileceğini niçin düşünmüyoruz? Veya Genelkurmay'ın darbe hazırlıklarına ilişkin bütün belgeleri imha ettiğini biliyoruz da, İttihatçıların Ermeni tehcirine ilişkin esas belgeleri, yani iç yazışmaları sakladığını mı sanıyoruz? Aksine koca bir partinin söz konusu dönemine ait bu türden tek bir belgenin bile kalmamış olmasını nasıl açıklıyoruz?

Bunlar tarih soruları... Ancak devlet güdümlü Türk milliyetçiliği bu halkın tarih algısını neredeyse tamamen kadük hale getirmiş durumda. Sonuç, 'tarih bilinci' adı altında masalımsı bir hamaset dilinin tarih sanılması, gerçekte ise bizatihi tarih denen karmaşık dünya karşısında bilinçsizliğe mahkûm olunmasıdır. Her şeyden önce tarih denen disiplinin, geçmiş olayların bir tür dizilmesi olduğunu sanıyoruz. Oysa geçmiş olaylar sadece birer tarihsel veridir. Bu olayların iç yapısına girdiğimiz, onları oluşturan sürecin içine oturttuğumuz ölçüde nasıl oluştuklarını anlar ve o olayları birer tarihsel olguya dönüştürürüz. Ancak hâlâ tarih disiplininin bizden talep ettiği adımı atmış değildir... Bu adım 'niçin' sorusunun sorulmasını gerektirir ve böylece çok katmanlı, çok öznel, iç içe geçmiş, kaotik bir bütünlüğün nedenselliğini sorgulamaya başlarız. Bu uğraş, söz konusu kaotik yapının bazı öğelerini daha fazla önemsememize neden olur ve onu gerektirir de. Böylece aynı geçmişin farklı anlatıları mümkün hale gelir. Namuslu tarihçilik, bu seçimi yaparken kendinize karşı dürüst olmanızı ima eder. Ama öte yandan bunun ne denli mümkün olduğu sorusundan kurtulamazsınız. Çünkü nedensellikleri aradığınız andan itibaren sizin, döneminizin ve nihayet ait olduğunuz bilimsel cemaatin ideolojik bakışı altında tercihlerde bulunur, kafanızdaki değer sistemini geçmişe yansıtırsınız. Bu nedenle namuslu tarihçilik ancak kendisine özeleştirel bakabilen bir tarihçilikle paralel gidebilir. Bu ise kendi ideolojisine ve kendi kimliğine mesafe alan bir tarihçi demektir... Yani Türkiye'de son derece az bulunan bir türden bahsediyoruz.

Bu tabloya bizatihi tarih malzemesinin kendine has sorunsallarını da eklemek gerekir. Acaba bugünü yaşayan bizler, geçmişin dilini, nüanslarını, ilişki giriftliğini ne kadar anlayabiliriz? Bir belgeyi okuduğumuzda onu anlamış olur muyuz? O belgenin niçin yazıldığını ve niçin öyle yazıldığını biliyor muyuz? Bunu bilmediğimize göre, belgenin içeriğinden hareketle tarihsel kişiliklerin niyetini nasıl bilebiliriz?

Türkiye bu alanda maalesef iğdiş edilmiş bir zihne sahip. Belgeleri fetişleştirmenin boyutları, o belgede yazılanların 'gerçekten yaşanmış' olduğu varsayımına kadar götürülebiliyor ve buna tarihçilik deniyor. Oysa belgeleri anlamak için, önce 'gerçekten yaşanmış' olanı inceleyip çözümlemiş olmanız gerekir. Çünkü belge denen evrak, genellikle geleceğe bürokratik iz bırakacak kadar güçlü olabilen egemenlerin, yaşanmakta olana verdikleri tepkilerdir. Ve tahmin edileceği gibi, bu tepkiler 'olması gereken' bir dil içinde ifade bulurlar ama hayata olan etkileri orada yazılanın çok ötesinde sonuçlar ifade eder.

Türkiye'de ortaokullardan Türk Tarih Kurumu'na uzanan resmî ve 'millî' tarihçilik, açıkça söylemek gerekirse, utanılacak ölçüde ilkel bir düzeyde. Çözüm daha çok okumak da değil... Çünkü nasıl okunacağını bile bilmiyor, tarihimsi abuk sabuk anlatıları diğerlerinden ayırt edemiyoruz. Öte yandan bu ülkenin dünya çapında gerçek tarihçileri de var... Ama ezberimizin bozulmasını istemiyoruz. Bilmeden biliyor sayılmanın rahatlığına alışmışız ne de olsa... e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye kendini aldatıyor

Etyen Mahçupyan 2012.01.25

Fransa'daki malum yasayla ilgili söylenebilecekler hangi zihniyete sahip olduğunuzla doğrudan bağlantılı.

Hukuku merkeze alan modernist bir yaklaşımınız varsa, geçmiş acılara karşı adil ve nötr olmak gerektiğinden hareketle yasayı savunabilirsiniz. Konuşmayı ve birlikte ahlak oluşturmayı temel alan demokrat bir yaklaşıma sahipseniz, bu tür yasaların tümüne karşı çıkarsınız. Tabii bu ikisi arasında birçok melez pozisyonlar da üretilebilir. Önemli olan hangi görüşü savunursanız savunun tutarlı ve inandırıcı olabilmek, altı boş argümanlara savrulmamak. Türkiye bu açıdan iyi bir sınav vermediği gibi, 'doğru' sanarak attığı her adımda daha da kırılğan bir duruma düşüyor.

Her şeyden önce bu yasanın Ermeni oylarını almaya yaradığı savının bir temeli yok. Çünkü sosyalistler de aynı yasayı savundular ve Fransa'daki Ermeniler zaten büyük oranda sosyalistlere oy veriyorlar. Sırf Sarkozy de destekledi diye herhalde oylarını değiştirecek değiller. Ayrıca Fransa'da beşyüz küsur bin Türk olduğu da söylenip duruyor. Eğer Sarkozy, Ermeni oylarının bir bölümünü alacaksa, açıktır ki Türk oylarının daha da büyük bir bölümünü kaybedecek. Kısacası bu yasanın Ermenilerle değil, önümüzdeki seçimde aşırı sağın yabancı düşmanlığına dayanan seçmeniyle ilişkisi var. Sarkozy, Türkiye'yi karşısına alarak bu oyları çekebileceğini umuyor, çünkü Türkiye giderek entegre olamamış göçmenlerin siyasi temsilcisi gibi sunuluyor. Öte yandan doğrudan Türkiye'ye karşı çıkmak da 'hoş' değil. Oysa soykırım meselesi ahlaki bir zemin sağlıyor ve Sarkozy'yi ulvi amaçlarla davranan bir siyasetçi kılığına sokuyor.

Türkiye'nin Fransa'ya karşı öne sürdüğü tezler ise maalesef her tarafından dökülen cinsten... Birincisi, Fransa'nın kendi değerlerine uygun davranmaya davet edilmesi fazlasıyla abes. Çünkü hem insanlığın çağlar boyunca yaratmış olduğu değerlerin bir ülkeye mal edilmesi anlaşılır gibi değil, hem de Fransa'nın halihazırdaki değerlerinin sadece özgürlük olduğunu ileri sürmek de garip. Nitekim yasayı savunanlar adaletin de bir Fransa değeri olduğunu, Yahudi soykırımını cezalandırırken Ermeni soykırımını cezalandırmamanın ise adaletsizlik anlamına geleceğini savundular.

İkincisi, yasanın Fransız Anayasa'sına karşı olduğunu söylemek de herhalde Türkiye'ye düşmez. Sonuçta bu başka bir toplumun kendisi için ürettiği bir anayasa ve onların talep ve tercihlerine göre değişmeye açık bir metin. Ayrıca eğer söz konusu yasa Fransız Anayasa'sına uygun olsaydı, Türkiye duruma razı olup kabullenecek miydi? Eğer Fransızlar anayasalarını değiştirseler konu kapanıyor mu?

Üçüncüsü, soykırım inkârının cezalandırılmasının ifade özgürlüğüne karşı olma hali, her ne kadar kuramsal açıdan en sağlam argüman olsa da, Türkiye'nin dilinde hayli sırtan bir söylem. Sanki Türkiye ifade özgürlüğünün bayraktarlığını yapan bir ülke de, şimdi de hasbelkader bu yasayı eleştirmekte... Oysa Türkiye ifade özgürlüğünün en sorunlu olduğu ülkelerden biri. İster Tahrir-i Sükun ve İstiklal Mahkemeleri'nden başlayarak günümüze gelin, ister Hrant'ı ölüme sürükleyen utanç verici yasaları ve davaları hatırlayın, ister şu anda tutuklu olarak yargılanan yüzlerce genci gözünüzün önüne getirin. Türkiye'nin ifade özgürlüğünü başkalarına önerebilecek en son ülkelerden biri olduğu gerçeğinin üstünü örtmek zor.

Dördüncüsü, tarihin tarihçilere bırakılması söylemi de son derece yavan ve samimiysiz bir yaklaşımı ima ediyor. Çünkü bu mesele zaten yaklaşık yüz yıldır tarihçilere bırakılmış durumda ve üretilmiş olan tarihsel 'gerçeklik' bu akademik literatürün sonucu. Devletlerin işin içine girmesi, Türkiye'nin söz konusu 'gerçekliğe' duyarsız kalması nedeniyle işlevsel oldu. Ama daha önemlisi bütün bu süre boyunca Türkiye 1915 tehcirini öncesi ve sonrasıyla tarihçilere bırakmaya korktu. Devletin resmi söylemi dışında hiçbir yaklaşıma hayat hakkı tanımadığı gibi, Türk Tarih Kurumu üzerinden geçmişi devletleştirmeye yeltendi. Türkiye tarihi tarihçilere bırakmak bir yana, devlet memuru yaptığı tarihçilerin korunmuş ideolojik anlatısı üzerinden diğer bütün tarihçileri iğdiş etti.

Bunlara ilaveten bir de ileriye dönük şantaj söylemi revaçta. Fransa'da yasaya karşı yürüyen onbinler yüzbinlere çıkabilir deniyor... Tabii binlere de düşebilir. Bunu kim öngörebilir ki? Ancak Fransa'yı tehdit eden bu tür söylemler Fransa'daki Türk diasporanın Türkiye devleti tarafından yönlendirildiğini ve kullanıldığını düşündürür ve herkes emin olsun ki Avrupalıların refleks olarak ilk düşünecekleri şey de budur. Bunun anlamı Fransa'daki Türklerin Fransız vatandaşlığını taşımaya hazır olmadığı, yani Türklerin Batı'ya entegre 'olamayan' bir tür olduğu savının desteklenmesidir. Batılıların gözünden bakıldığında, Türkiye'deki bu söylem Türklerin kimliklerine yapıştıkları oranda kişiliksiz davranabileceklerini akla getirecektir.

Türkiye hâlâ asıl yapması gerekeni yapmıyor. Kendi sorumluluğuyla yüzleşmiyor... O zaman da çok akıllıca sanılan argümanlar bile gerçekte Türkiye'yi daha da zayıflatıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'nin Dink sıkıntısı

Etyen Mahçupyan 2012.01.26

Hrant Dink cinayetinin, aynen diğer gayrimüslim cinayetleri gibi, Türkiye'de milliyetçi bir ortamın üretilmesi ve 'gayri milli' ilan edilecek AKP karşısında darbenin psikolojik zemininin oluşturulması amacıyla yapıldığını atık herkes anlamış durumda.

Aslında bu, AKP'liler için baştan beri apaçık bir gerçeklik. Nitekim cinayet gecesi bazı hükümet mensupları, bu eylemin doğrudan hükümete karşı olduğu yorumunu yapmışlardı. O zaman iktidar partisinin bugüne dek Dink davasındaki en hafif tabirle 'çekingen' tavrını nasıl açıklamak lazım? 'Yargının yürütmeden istediği her şeyin yapıldığı' söylemi ancak hüznü bir gülümseme ile karşılanabilir. Eğer hükümet üyeleri gerçekten de kendilerini vicdan rahatlığı içinde buluyorlarsa, yetkileri konusunda epeyce bihaber olmaları gerekir. Çünkü hükümet hiçbir idari soruşturmayı sonucuna götürmediği gibi, İçişleri Bakanlığı'na yönelik soruşturmayı açamadı bile. Hrant'ı dolaylı olarak tehdit eden MİT mensuplarından delil karartanlara kadar onlarca kişinin açığa alınması bile düşünülmezken, bu kişilerin çoğu terfi ettirildi. Kısacası AKP iktidarı Dink davasında olabildiğince mesafeli kalmaya, gözlerini kapalı tutmaya çalıştı, bu rüzgârın gelip geçeceğine ve kendisine dokunmayacağına inanmak istedi.

Ama yargının izan tanımayan kararı, ister istemez hükümeti bütün sorumluluğu ile davanın parçası yapıyor ve o kaçınılmaz soru yeniden karşımıza çıkıyor: Acaba bizzat kendisine karşı bir eylem olarak gördüğü bu

cinayette, AKP niçin iktidarsızlığı ve hatta duyarsızlığı tercih etti?

Bunun zihniyetten siyasete uzanan dört nedeni var gibi gözüküyor. İşin zihniyet tarafında, İslami muhafazakâr kesimin kadim devlet ycltmesini ve bağımlılığını zikretmek gerek. Sadece Sünni/Hanefi gelenekteki otoriteye biat etmenin olumlu rezonansı nedeniyle değil, kaotik yapılardan korkunun da etkisiyle ve tabii ki yüzyıllara dayanan Osmanlı deneyiminin sonucu olarak, Türkiye'deki dindarların devleti son kertede kayırma, ona toz kondurmama, devletin yanlışlarını ille de sistem dışına çekerek kişisel yanlışlara indirgeme eğilimi var. Bunun nedeni toplumun kendi kimliğini bizzat kendi kültürü üzerinden sahiplenememesi ve söz konusu kimliğin varoluş ve bekasını devletin varlığına dayandırmasıdır. Bu anlayış devleti eleştirmek bir yana, devlete nesnel bakabilmeyi de engellediği gibi, devletin kuruluş felsefesinden gelen hak ihlallerinin de 'yabancıların niyeti' üzerinden gerekçelendirilmesine neden oluyor. AKP de sonuçta bu kesimden geliyor ve devlete mesafe alması pek de kolay bir siyasi teşkilata sahip değil.

İkinci neden zihniyetle siyasetin buluştuğu bir noktayı temsil etmekte. AKP art arda seçim kazanan ve oylarını yüzde 50'ye getirmiş bir parti. Lideri artık 'ustalık dönemlerinde' olduklarını söylüyor... Yani AKP iktidarı artık devlete hakim olduğu, arka planda bir çekişme yaşanmadığı izlenimini vermeye alışıyor. Bu anlaşılır bir istek, çünkü arkasında böylesine toplumsal destek olan bir hükümetin, topluma dönüp 'bürokrasiyi ynetemiyorum' diye şikâyet etmesi düşünülemez. Böyle bir durum varsa, hükümetin de acilen tedbir alıp o bürokrasiyi 'düzeltmesi' beklenir. Diğer taraftan AKP hükümeti kendi özgüveninin parçası ve düşündüğü reformların güvencesi olarak, devleti 'hırpalamadan' değiştirmenin peşinde. Değişim dinamiğini, devletin AKP altında yeniden konsolide edilmesiyle paralel bir süreç olarak tasavvur ediyor. Bu durum, hükümetin bürokrasinin üzerine gitmesini zorlaştırıyor.

Diğer iki neden tamamen siyasi nitelikte... Bunlardan biri Ergenekon dava ve soruştırmalarının sağlıklı srebilmesinin bürokrasinin bir bölümünün desteğini gerektirmesi. Nitekim Dink cinayetinde en azından 'ihmalkrlar' arasında adı geçen birçok kişi, bugün Ergenekon'un askerî kanadının deşifre edilmesinde hükümete önemli destek veriyor. Oysa Dink davasının derinleşmesi, bu kişilerin sorgulanmasını ve belki de dolaylı Ergenekon bağlantılarını ortaya çıkaracak. Dolayısıyla hükümet özellikle Emniyet teşkilatına ilişkin olarak kendi elini bağlı hissediyor. Son neden ise niçin bizzat askerî kanadın üzerine yeterince gidilemediğini söylüyor: Çünkü ortada bir 'Kürt meselesi' var... Karşılıklı güvensizliklere ilave olarak PKK'nın masa başında verilebilecek hiçbir şeyle yetinmeyeceği kanısına varılması, reformlara girişilmeden önce PKK'nın zayıflatılması gerektiği tezine yol açtı. Bu ise askerin desteğini zorunlu kıldı ve 'askere güvenen' bir hükümet olmayı ima etti. Eğer Kürt meselesi müzakere yoluna girmiş olsaydı, belki hükümet de Dink davasında ahlaki siyasetin önüne alan, daha cesur bir çizgi izleyebilirdi. Ama PKK ile mücadele hükümeti bürokrasiye mahkûm etti ve bu da bürokrasinin i dengelerini deşmeme stratejisiyle sonuçlandı.

Böylece Dink davasında paralyze olmuş bir hükümetle karşılaştık. Çünkü bu davada suç bir devletçi konsensüsü ima ediyor. Yargının kararı belki şimdi bu dengeleri zorlayabilir. Hükümetin bir şansı daha var. AKP'nin 'ahlak omurgası' bir kez daha sınavda....

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasî hamle olarak Uludere katliamı

Ağır bir ameliyat geçiren Başbakan Erdoğan'ın, nekahet döneminde aldığı siyasi yara herhalde onun psikolojisinde daha büyük bir iz bırakacak.

Uludere'de 'yanlışlıkla' öldürülen 34 kaçakçı Kürt'ün ağırlığı belki de bir daha Erdoğan'ın omuzlarından kalkmayacak ve bu olay, siyasetin yeniden değerlendirilmesinin de sebebi olacak. Çünkü bu katliamın tek bir anlamı var: Bürokratik güçlerin hâlâ hükümetin denetiminde olmaması bir yana, askerin içindeki bazı odaklar hükümeti sıkıştırmak üzere komplo üretmeye devam ediyorlar. Nitekim bu olayın gerçekten de yanlışlıkla yapılmış olma ihtimali lehine tek bir gerekçe bile öne sürmek zorken, kasıtlı davranışı ima eden yığınla gösterge mevcut.

Erdoğan'ın Milli İstihbarat Teşkilatı raporunun olaydan on gün önce olduğunu ısrarla söylemesine karşın, askerin içindeki bazı odaklar da MİT'in son ana kadar bilgi gönderdiğini yazılı belge sunarak iddia edebiliyorlar. Bunun anlamı hem MİT hem de askeriye içinde formel kanalların dışında çalışan ve birbiriyle irtibatlı bir biçimde hükümet aleyhine tezgâh kuran bir ağın olduğudur. Nitekim yaşananlar ve bugüne kadar elde edilen bulgular, bu katliamın hükümetin bilgisi dışında adım adım organize edilmiş olduğu izlenimini güçlü bir biçimde veriyor.

Uludere'deki kaçakçılık, korucu köylerin geçimini sağlayan rutin bir iş olduğu için, askerin bilgisi dahilinde ve PKK'lıların kullanmadığı düz bir arazide yapılıyor. Ayrıca hemen her zaman en az 40-50 kişilik kalabalık gruplar halinde ve çok sayıda katır kullanılıyor, çünkü kaçak getirilen asıl mal benzin ve bidonlar katırlara yükleniyor. Dolayısıyla bölgedeki jandarma karakolunun 'yanlış' anlama ihtimali olmayan bir durum var. Üstelik bu insanların korucu olması, geçmişte PKK'ya karşı doğrudan o jandarma karakolu ile işbirliği yapmış olma ihtimallerini de çok yükseltiyor. Kısacası ortada köylülerin kendilerini güvencede hissetmemeleri için pek bir neden yok. Nitekim bombardıman sırasında ölenlerden birinin annesiyle yaptığı son telefon konuşmasında, anne oğluna askere sığınmasını tavsiye ediyor...

Durumu daha da berraklaştırmak üzere eklemek gerek ki, olaydan bir gün önce yaklaşık yüzelli kişilik bir grup da aynı yoldan kaçağa gidip dönmüş... Nihayet olay günü insansız hava aracı olan bir Heron dört saat boyunca gözlem yapmış ve bombalamadan önce grubu tespit etmiş. Ne var ki kaçakçı grubun sınırdan geçip malları alıp dönmeleri de kabaca dört saat sürüyor. Yani aynı Heron'un kaçakçıları giderken de görmüş olması, dolayısıyla bu bilgiyi değerlendiren subayların sınırı Türkiye tarafından geçen bu grubu 'kaçakçı' olarak tespit etmeleri gerekiyor. Diğer bir deyişle aynı grubu tekrar Heron vasıtasıyla gördüklerinde de tanımaları lazım. Buna, 'eğer PKK'lı istihbaratı alınmışsa niye köylülerin kaçağa gitmesine izin verilmiş' veya 'bombalamadan önce niçin karakolla konuşulmamış' gibi basit soruları da eklemek gerek.

Ancak daha da vahimi, köylülerin birkaç kişilik gruplar halinde dönmeleri, ama askerlerin onları durdurarak büyük bir grup oluşturmalarını sağlamaları, ardından işaret fişeği atarak bölgeyi aydınlatmaları ve insan vücutlarını paramparça eden güçteki bu bombalamayı mümkün kılmaları...

Başbakan, ortada bir kasıt olmadığını söylerken, herhalde devletin en tepede alınmış bir kararla kasten bazı köylüleri sırf Kürt oldukları için katletmediklerini belirtmek istedi. Ama ortada apaçık bir kasıt olduğunu inkâr etmek çok güç. Buradaki hedefin doğrudan hükümet olduğu ve hükümetin hem PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleyi hem de bu alanda atmaya hazırlandığı reform adımlarını engellemek üzere bir hamle yapıldığı son derece bariz.

Ancak Erdoğan için asıl darbe, bu olayın bürokrasiye hakim olduğunu sandığı ve devletin diğer kurumlarıyla güvene dayalı bir ilişki kurmuş olduğuna inandığı bir noktada yaşanması. Nitekim bu 'karşılıklı güvene' dayanarak, PKK ile mücadeleyi güçlendirmek amacıyla karar mekanizmasında hızlanma sağlandığını ve bunun da askerin sivillerin bilgisi dışında yetki kullanması anlamını taşıdığını biliyoruz.

Görünen o ki 'Ergenekon bürokrasisi' hâlâ pes etmiş değil. Hükümeti iki ateş arasında bırakmak istiyor. Eğer hükümet PKK'yı küçültmek ve etkisizleştirmek istiyorsa, o bürokrasiyle işbirliği yapmak zorunda. Aksine eğer Ergenekon'un üzerine gitmek isterse de, Kürt sorununu çözememe riski ile karşı karşıya. Tabii PKK da bu denklemde Ergenekoncu stratejinin oyuncularından birine dönüşmüş durumda ve bu rolünden rahatsız olduğu da pek söylenemez...

Soru hükümetin bu sıkışık denklemden nasıl kurtulacağıdır. Bunun yolu denkleme bir başka değişkenin sokulmasıdır ve yüzde ellinin üzerinde oy alan bir parti için bu hiç de zor değil. Eğer AKP, bir yandan Ergenekoncu bürokrasiye mesafe alabilir, ama aynı anda da Kürt meselesini şiddet üzerinden bir bilek güreşi olmaktan çıkarabilirse, aynı toplumsal desteği arkasında bulmaya devam eder. Bu ise basitçe Kürtlerin anadilde eğitim hakkının bir an önce verilmesini ima ediyor. Aksi halde hükümetin bu bataklıktan çıkmaması için her şey yapılacak ve yazık olacak...

NOT: Teknik bir aksaklık nedeniyle sizden gelen e-postalara cevap yazamıyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rumeli kimliğinde devlet

Etyen Mahçupyan 2012.02.01

Tarihi anlamakta zorlanmamızın, hatta tarihsel gerçekliğe karşı direnme dürtümüzün bariz örneklerinden biri de Rumeli'den sürülen Müslümanlar meselesi.

Hâlâ yaşanmış olan acı ve mağduriyetle, o sonuca neden olan arkaplanın serinkanlı değerlendirmesi arasında sınır çizmekte zorlanılıyor. Böylece tarih öznelleştirilip hamasi bir dile mahkûm edilirken, söylenemeyen tarihsel gerçeklik de yaşanmış olan acıyı yüzeyselleştirip araçsallaştırıyor. Bu ise hatırlanması 'gerekmeyen' bir geçmiş yaratıyor.

Geçmiş mağduriyetin içinden tarihi anlamak bir milliyetçi kolaycılık. Nitekim Ermeni tarihçiler de uzunca bir süre 1915'ten hareketle Osmanlı tahlili yapılabileceğini sandılar ve son derece hamasi metinler kaleme aldılar. Oysa bağlantı aksi yönde kurulmak zorunda: Yani ancak Osmanlı'yı anlayabilerseniz, 1915'i de neden ve sonuçlarıyla kavrayabilirsiniz. Aynı durum Rumeli için de geçerli. İnsanların sürülmesi bir sonuç... Serinkanlı bakış, bu olayın öncesindeki düzenin nasıl çalıştığını ve özellikle her iki tarafça nasıl algılandığını analiz etmeyi gerektirir. Eğer bu yapılmaz ve her şey mağduriyete hapsedilirse, arkaplanda yer alan ve üstü örtülen gerçekler bir süre sonra o mağduriyetin açıkça yaşanmasını olanaklı olmaktan çıkarabilir. Eğer Ermeni tarihçiler Taşnakların zihniyetini ve siyasetini sergileyen bir yaklaşım gösteremeseler, 1917 sonrasında Ermenilerin intikam hırsıyla yaptıkları insanlık dışı vahşeti anlatma gücüne sahip olamasalardı, 1915'i kendi gerçekliği içinde anlatan, inandırıcı tarih metinleri de yazamazlardı.

Rumeli göçmenleri ile ilgili sorduğum soru da, mağduriyetle gerçeklik arasındaki ayrışmanın yapılamamış olmasıyla bağlantılı gözüküyor. Herhalde bu nedenle bana gelen tepkilerin çoğu hep normatif düzlemde kalıyor. Geçen günlerde 'Selanik'e dönüş: Müslümanlar, Museviler ve Rumeli'den sürgün' başlığıyla Yorum sayfasında yayımlanan makale de kendisini bu rahatlatıcı konumdan kurtaramamış. Müslümanların Rumeli'nin yerlisi olmadıklarına ilişkin tespitimden hareketle, makalenin yazarı Şener Aktürk bu bakışın 'nerelere varacağını' irdilemiş. Diğer bir deyişle tespitimin tarihî değil siyasi olduğunu varsaymış. Müslümanların yerli

sayılmaları gerektiğini hatırlatmış ama yaşanmış olan gerçekliğe ilişkin bir şey söylememiş. Acaba gerçek durum neydi? Acaba o Müslümanlar kendilerini ve diğerleri onları ne derece 'yerli' sayıyorlardı? Esas soru bu... Benim tahminim, Müslümanlaşmanın yerli olan bir zümreyi hem diğerlerinin hem de kendilerinin gözünde giderek yerli olmaktan çıkardığıdır. Bu durumun en belirleyici nedeni ise devletin Müslüman olması ve dolayısıyla Müslümanlaşmanın maddi veya manevi bir sınıf atlaması anlamına gelebilmesidir. Hristiyanlığın yerli 'hissedilmesinin' nedeni devletten bağımsız örgütlenmesi ve devletin nihayetinde halkın dinini seçmesi gibi gözüküyor. Oysa Müslümanlık dışardan gelen bir devletin dini ve daha önce orada var olan Müslümanların da imtiyazlı hale gelmesinin nedeni. Dolayısıyla Rumeli'de ihtida, yerlinin yerliliğini psikolojik olarak kaybetmesini de ifade ediyor. Nitekim Aktürk de yerliliğe delil olarak yapılan camileri, yani bir anlamda devleti örnek göstermek zorunda kalmış.

Rumeli Müslümanlarının imtiyazlı statüsü konusunda da Aktürk, normatif bir bakışın dışına çıkamamış. Bu bakışın ne denli zararlı olduğunu ima ettikten sonra İttihatçıların da Ermenileri öyle gördüğünü söylüyor. Milliyetçilik her yerde 'ötekinin' imtiyazlı durumunu bir nefret söylemi haline getirmiştir. Ama arada önemli bir fark var: Ermenilerin göreceli iyi konumları yüzyıllar içinde ortaya çıkan, sosyolojik bir durum. Oysa Rumeli'de devlet destekli bir imtiyaz var. Birincisinde sürgünün nedeni Ermenilerin yerli olmamaları değil, aksine yerli olmaları. İkincisinde ise, sürgünün gerekçesi Müslümanların yerli sayılmaması ve delili de kendilerini yerli sayanların benimsemediği bir devletin kimliğini paylaşmaları.

Bu bağlamda Aktürk'ün unutmayı teşvik eden bir unsur olarak Türkiye'nin dış politikasını zikretmesi özellikle ufuk açıcı. Bu nasıl bir hafıza ki, onca acıyı devletin dış politikası nedeniyle yok sayabiliyor? Böylesine devlet bağımlı bir hafıza açıklanmaya muhtaç değil mi? Yoksa bu unutmanın gerisinde yaşanmış olan acının da devlet eksenli olduğunun bilinci mi yatıyor? Benim tahminim bu coğrafyada devlet üzerinden bir yerliliğin makbul olmamasıdır.

Son olarak Aktürk, Rumeli göçmenlerinin sürüldükleri topraklara dair fotoğraf, kayıt gibi hatıralarının olmadığını, ama Ermeni 'yerlilerin' ücra köy ve kasabalara dair pek çok fotoğraf ve belgeye sahip olduklarına işaret ederek, bunun Rumeli Müslümanlarının imtiyazsız ve yoksul olmasıyla açıklanabileceğini ima ediyor. Yoksa Bitlisli Ermenilerin, Selanikli Müslümanlardan daha burjuva ve zengin olduklarını mı hayal ediyoruz? Bu farklılığın nedeni yerlilik duygusu ve onun uzantısı olarak gelen sahiplenme dürtüsüdür... Rumeli Müslümanları kendilerini 'yerli' olarak görmemişler. Acaba niye? Meselenin kökü burada.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hrant'ın arkadaşları

Etyen Mahçupyan 2012.02.02

Hrant'ın öldürülmesi sonrasında en beklenmedik ve bu cinayetin beklenen işlevini tümüyle tersine çeviren olay muhakkak ki cenaze merasiminin yüzbinleri geçen bir kitle ile yapılmasıydı.

Toplumsal her kesimden insanların verdiği bu spontan tepki, cinayeti milliyetçiliğin tetiklenmesi için kullanılabilecek bir araç olmaktan çıkardı. Aksine bu ölüm bir anda, toplumun kendi namusunu arama sembolüne dönüştü. Bu noktada toplumsal vicdana kredi vermek ne denli gerekliyse, daha ilk andan bir grup insanın fedakârca sahiplenme ve mobilizasyon çabasının da hakkını teslim etmek gerekir. Kendilerine 'Hrant'ın arkadaşları' diyen bu grup anma etkinliklerini düzenlediler ve mahkemenin her celsesinde hazır bulunup seslerini kamuoyuna duyurdular. Türkiye bu tür sivil insiyatiflere çok alışık bir ülke değil... O nedenle bu dinamiğin de çevreden kaynaklanan kendine özgü sorunları oldu. Ancak geline noktada mahkeme kararının yarattığı infialin ve belki de yeniden açılacak soruşturmaların ardında Hrant'ın arkadaşlarının emeği olduğu göz ardı edilemez.

Ne var ki Hrant'ın arkadaşları davayı sahiplendikleri oranda Hrant'ı taşımakta zorlandılar. Çünkü Hrant'ın toplumsal sahiplenmesi onu 'cinayete kurban giden sosyalist bir Ermeni' tanımına oturttu. Tabii ki bu özel bir Ermeni'ydi ama özelliği karakteriyle sınırlı kaldı ve ideolojik olarak sosyalist bakışın parçası olarak sunuldu. Oysa Hrant'ın sosyalistliği 1990'lı yılların ortalarında sönmeye başlamış, solculuk mağdurların yanında durmayı ima eden ahlakî bir tavra dönüşmüş, ortaya çıkan boşluğu ise Ermeni kültürünü merkeze alan bir Anadolu belleği inşası hayali doldurmaya başlamıştı. Daha sonraki yıllarda Hrant demokratiği bu bellek inşasının meşru zemini olarak gördü ve o noktadan itibaren de sosyalizm onun için nostaljik bir gençlik romantizmi anısına dönüştü. Sorulduğunda "tabii ki solcu" olduğunu söylerdi ama artık sosyalizmin ne denli solculuk olduğu konusunda epeyce kuşkuları vardı. Çünkü solculuk giderek onun için demokratiğin parçası haline gelmiş, geçmişte klişe olarak kullanılan söylem tersine dönmüştü. Yani solcu olunduğu için demokrat olunamıyor, tersine ancak demokrat olunduğunda gerçek anlamda solcu olunabiliyordu.

Dolayısıyla AB'ye üyeliğin harareti takipçisi ve destekçisi oldu. Bütün konuşmalarında devletin toplum üzerindeki tahakkümünü vurgularken, asıl tehlike olarak milliyetçiliğe işaret etti ve İslamî kesimin bu tehdidi bertaraf edebilecek bir potansiyele sahip olduğunu söyledi. Eğer yaşasaydı en ufak bir kuşku yok ki, örneğin 12 Eylül referandumunda 'evet' diyecek ve muhtemelen 'yetmez ama' kısmını da gönül rahatlığıyla atacaktı. Çünkü o zamana kadar bütün yazdıkları ve söyledikleri bu tercihi ima eden tutarlı bir çizginin üzerinde kalmıştı ve Ergenekon sürecini de her boyutuyla iliklerinde hissediyordu.

Hrant'ın arkadaşları ise onları kuşatan kavruk solculuğun içine sıkıştılar. İçi boşalmış, siyaset aracı kılınmış bir sol bakışın marazi laiklikle özdeşleşme eğilimini muhtemelen idrak etmelerine rağmen bu gidişi engelleyemediler. Nitekim, nasıl Susurluk vakasında devletin kirliliğine karşı çıkış bir anda İslami kesim karşıtı bir laiklik gösterisine dönüştüyse, aynı şekilde Hrant'ın sahiplenilmesi de hükümet karşıtı marazi laikliğin 'sol' kisvesi altında yeniden üretilmesine vesile oldu. Ne siyaseten ne de ahlaken Hrant'ın yanında duramayacak olanlar, yaşarken en basit empatiyi bile ondan esirgeyenler, hem ideolojik hem kimlik olarak onu aşağılayanlar bugün 'solcu' kılıklarıyla arz-ı endam ediyorlar ve bir anda 'arkadaşı' haline geliyorlar.

Bu sonucun tüm sorumluluğu Hrant'ın arkadaşlarının omuzlarında değil... Ama onların da bu araçsallaştırma ve kullanma ortamında çaresiz kalmaları etkili oldu. Sonuçta Hrant'ın arkadaşları bir 'sol' kuşatmanın etkisi altında kalırken, Hrant'ın çizgisinden yürümek zorlaştı ve Hrant bu çevrelerin çizgisinin parçası kılındı. Hrant'ı anlamlı kılan şey, devlete yönelik eleştirisinden çok daha fazla, onun topluma dokunma, özellikle geniş muhafazakâr kitlenin yüreğine seslenmesiydi. Hrant'ın arkadaşlarından ille bunu becermeleri beklenemezdi ama belki de solun sekte dünyasını aşan bir katılım yelpazesinde ısrarcı olmaları beklenebilirdi. Devlet ve giderek hükümet eleştirisi bu ülkede solcular tarafından onyıllardır yapılıyor ama toplum nezdinde etkisiz kalmaktan, yabancılaşmayı ifade etmekten öte gidemiyor. Marifet bu eleştiriye toplumun vicdanının parçası kılmaktı ve Hrant'ın marifeti de buydu... Ne yazık ki Hrant'ın kolay üstlenilen yarısı ile yetinilmiş oldu ve onun toplum zihnindeki yürüyüşüne destek verilemedi.

Madalyonun bir yüzünde saygı duyulması gereken, teşekkürü hak eden bir çaba var... Öteki yüzünde de Hrant'ın 'daraltılmasını' ima eden bir yeniden tanımlama... Hrant kısıtlı bir çevrenin siyaset yapmasının zemini oldu. Oysa siyaseti açmanın zemini olabilirdi.

Hrant'ı bu topraklardan kazımak mümkün değil. Ama eğer bir klişeye indirgenmeyecekse, bundan sonrası derin Anadolu'nun ona dokunmasını gerektiriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hrant'ın parazitleri

Etyen Mahçupyan 2012.02.05

Hrant'ın öldürülmesi, onu kendisi olmaktan çıkararak kullanılabilir bir malzeme haline getirdi.

Bu dönüştürme eyleminin ilk adımı, Hrant'ın toplumla kurmuş olduğu duygusal bağı anlamsızlaştıracak ölçüde bir 'laik solcu' olarak sunulması. Böylece Hrant neredeyse toplum üstü, ama aynı zamanda toplum dışı bir kahraman olarak yeniden çiziliyor. İkinci aşamada ise devlet, bugünkü hükümetle yer değiştiriyor ve özgürlük mücadelesinin eksenini AKP karşıtlığı olarak kurgulanırken, devlet de Ergenekon davalarının itibarsızlaştırılması sayesinde ihya edilmeye çalışılıyor. Ancak 'ideolojik ahlaksızlık' olarak adlandırılabilir olan bu tutum, Hrant'ı fırsatçılık ve faydacılıktan nasibini almış, basmakalıp ve içi boş bir ruhsuz hayalete dönüştürüyor.

Sol adına yapılan bu Hrant araçsallaştırması, bir parazit kolonisinin saygı ve dinginliği hak eden bir acının üzerine çullanmasından, onu didikleyerek beslenmesinden başka bir şey değil. Bunun son örneklerinden birini geçenlerde Ece Temelkuran'ın kaleminden okuduk. Guardian'da yayımlanan makale muhtemelen Batılı laikçi çevrelerin zihninde doğal bir karşılık bulmuştur. Ama Türkiye'yi bilen insanlar için, izan eksikliği ile kendine paye verme ihtirasının bu bileşimin herhalde yozlaşma dışında bir tanım hak etme imkânı yok.

Temelkuran, yazısına şu başlığı uygun görmüş: 'Türk gazeteciler çok korkuyorlar - ama bu korkuya karşı savaştığımız'. Hemen anlayabileceğimiz gibi bu makaleyle Temelkuran, büyük bir cesaret örneği verdiğini, meslektaşlarına öncülük ettiğini düşünmüş. Ama ne yazık ki sonuçta patetik ve doğruyu söylemek gerekirse gülünç bir değerlendirmede karar kılmış. Buna göre Temelkuran'ın Haber Türk Gazetesi'nden çıkarılması, meğerse hükümetin Hrant'ın öldürülmesine kadar geri giden baskı stratejisinin sonucuymuş. Anlaşılan aslında Hrant'ın üzerine gidilmesinin ve katledilmesinin ardındaki esas irade hükümete aitmiş. Tabii Temelkuran, diğer cinayetlerden, yükseltilmeye çalışılan ulusalcılıktan, AKP'yi 'gayri milli' kılma çabalarından ve itiraflar sayesinde iyice açığa çıkan Ergenekon girişiminden pek söz etmiyor. Bunun yerine Ergenekon'u bir 'iddia' olarak sunarak aslında söz konusu 'kaos yaratma ve darbe zemini oluşturma' iddiasının gerçek dışı olduğunu ima etmeye çalışıyor. Kısacası Temelkuran, aslında bilinen ulusalcı önermenin içinden konuşuyor ve ideolojik olarak Ergenekon dünyasından pek de uzak olmadığını bizlere hatırlatıyor.

Böylesine çürük bir temel üzerinden yürümeniz için gerçeklerin üzerinden geçip giden bir asma köprüye ihtiyacınız var. Temelkuran, bu işlevi Ahmet Şık ve Nedim Şener tutuklamasına yüklemiş. Bu iki gazetecinin Ergenekon ağının doğrudan parçası olmadıkları ve tutuklu yargılanmalarının adil yargılanma hakkını ihlal ettiği konusunda fazla fikir ayrılığı bulunmuyor. Ancak Temelkuran, Hrant'ın ölümünün perde arkasının sanki sadece

bu iki gazeteci tarafından araştırıldığını ima ediyor. Bunun yanlışlığı bir yana, Şener'in kitabı polisteki bilgileri açığa çıkarma açısından yararlı olmakla birlikte, siyaseten askeri kollamayı de hedefliyor izlenimi vermekte. Şık'ın kitabı ise bu konuyla hiçbir ilgisi olmadığı gibi, Gülen hareketinin devlete nüfuz etmiş olduğunu kanıtlamak üzere kaleme alınmış. Ayrıca Şener yazmış olduğu değil, Hanefi Avcı adına yazılmış olan bir başka kitapla ilgili olarak suçlanıyor. Sorun şu ki, her iki kişinin de yazarlık eylemleri Ergenekon çevrelerinin çıkarına uygun gözüküyor ve gerçeği henüz bilmiyoruz. Ancak bu iki kişiyle ilgili olarak asıl konu siyasi fikirleri veya angajmanları değil... Şener'in tutuklandığında 'Hrant için' diye bağırması, Şık'ın 'dokunan yanar' demesi, eğer kendilerini fazla önemsemekten gelen bir abartma değilse, açıkça iç dünyalarındaki daha derin bir zaafa işaret ediyor.

Bu gazetecilerin yargı sürecindeki koşulları tasvip edilemez. Temelkuran'ın gazeteden çıkarılmasının da nedenlerinin kamuoyu ile paylaşılması gerekir ve bu nedenlerin makul olması da şarttır. Ama bu mağduriyetlerin ideolojik olarak kullanıma sokulması ve Hrant'ın buna müdanasızca alet edilmesi ancak ahlaksızlık olarak değerlendirilebilir. Çünkü sadece gerçekler çarpıtılmıyor, katledilmiş bir insanın bizzat kendisi çarpıtılarak, gerçeklerin yeniden kurgulanmasına harç yapılıyor.

Temelkuran, bu arada yazmış olduğu kitabın Hrant tarafından 'istendiğini' söylemeyi ve İçişleri Bakanı'nın ancak utanılacak bir sözünü de eklemeyi unutmamış. Böylece AKP o bakanın seviyesine inerken, kendisi de Hrant'ın yanına kurulu.

Görünen o ki 'Türk' gazeteciler çok korkmuyorlar... Aksine çok cesurlar. O kadar ki yurtdışındaki algıyı manipüle etmek uğruna olağan düzensizliklerini bile aşmakta tereddüt etmiyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karanlığın sorgulanması ve sol

Etyen Mahçupyan 2012.02.08

Türkiye'de sol siyasetin entelektüel ağırlığı her zaman muhafazakâr kesimin dipten giden etkisinin üzerini örttü.

Bu basit bir yanılsama değildi... Genelde 'solcular' daha müreffeh ailelerden geldiler, kentlerde yetiştiler ve daha iyi eğitim aldılar. Diğer bir deyişle, 'solcularla' 'sağcılar' arasında aslında sosyolojik ve ideolojik bir sınıfsal farklılık vardı. Basitçe söylersek, 'solcular' esas olarak devletin koruma şemsiyesi altına almış olduğu laik kesimin çocuklarıydı. Yaptıkları siyaseti 'sol' olarak tanımlasalar da, temelinde laik hassasiyetler bulunmaktaydı ve bu nedenle de 'sol' toplumun geniş muhafazakâr kesimine yabancı bir ideoloji oldu.

Bugün de aynı tikanıklık aşılmış değil. 'Sol' hâlâ aynı zemin üzerinde dolanıyor ve dolayısıyla da laik kesimin sıkışmasına paralel olarak daha da apolitik bir söylemi seslendiriyor. Bunun en bariz göstergesi, 'solcuları' kendilerine yeniden önemli hissettiren Kürt meselesi bağlamında devlete yüklenmeyi 'siyaset' sanmaları. Bu meselede devletin siyaseten esas sorumlu olduğu ve çözümün ahlakî sorumluluğunun da devlete düştüğü konusunda bir kuşku yok. Ancak siyasî çözümler hiçbir zaman meselenin gerçek sorumlusunun 'idrakine' ve 'insafına' bırakılamaz. Çünkü yaşananlar zaten öyle bir idrak ve insafın olmadığını söylüyor. Demek ki öyle bir

siyaset oluşturulmak gerekiyor ki, devlet tam da o siyaset nedeniyle ve o siyaset sayesinde 'doğruyu' yapsın, hakkaniyetli bir çözüme yönelsin.

'Solcular' siyasetten normatif doğruların tekrarlanması ve karşı tarafın yapması gerekenlerin söylenmesini anlıyorlar. Oysa bu apolitik kalmanın da kendisi... Siyaset, tam tersine 'ben ne yapmalıyım?' sorusunun yanıtını vermek zorunda. Sol ve bu meyanda Kürt hareketi öyle bir siyaset üretmeli ki, devlet onun karşısında istese de istemese de Kürtlerin haklarını vermek zorunda kalsın. Bu ise bizi doğal olarak şiddetin kullanımı tartışmasına getiriyor.

Solun genel yaklaşımı, Kürtlerin şiddet kullanımının tasvip edilmese de, mazur görülmesi ve siyasetin nesnesi kılınmaması gerektiğinde birleşiyor. Geçenlerde Nabi Yağcı'nın vurguladığı üzere "Türkiye'de şiddetin kaynağını sol veya sağ-sol çatışması ya da Kürtler, PKK olarak görmek" doğru değil. Yapılması gereken 'bir bebekten bir katil yaratan karanlığın' sorgulanması. Bu tespitlere 'yanlış' demek mümkün değil. Ancak bunun sadece kendimizi oyalamaya yönelik bir yarım-adım olduğunu görmekte yarar var. Her şeyden önce şiddetin kaynağının devlet olduğu gerçeğini hiçbir zaman değiştiremeyeceğimize, bu tarihsel bir gerçeklik olduğuna göre, suçu devlete atıp rahatlamış oluyoruz. Oysa şiddet her an kendini yeniden üretiyor ve o ortama verilen destek devletin şiddetini meşru kılmaya hizmet edebiliyor. İkincisi 'karanlıkların sorgulanması' bu amaçla yaptıklarımızın etkili olmasını gerektiriyor. Nitekim Türkiye'de onyıllardan beri karanlık sorgulanıyor... İttihatçılıkla başlayan, Kemalizm ve tek parti dönemi ile devam eden, faşizmi ve ırkçılığı merkeze alan, derin devlet ve mafyayla son bulan nice analizler, makale ve kitaplar yazıldı. Ama bunlar sekter, toplumla ilişki kuramayan bir elitin yüksek tespitleri olarak kaldı. Bütün bu tahlillerde, durumun bu halde olmasını açıklamak üzere halkın 'geriliği' bir unsur olarak ima edildi, muhafazakârların özgürlüğün önünde 'doğal' bir engel olduğu söylenmiş oldu.

Türkiye'de karanlıklar sorgulandı ama sorgulayanlar Türkiye'nin geri kalanına yabancı kaldılar. Böylece söz konusu sorgulamanın kendisi ideolojik olarak yabancılaştı ve muhafazakâr kitlenin entelektüel açıdan içe kapanmasına, hatta zımnen devlete destek vermesine yol açtı. Oysa Türkiye'de bir şeyler değişecekse, bu muhafazakârların karanlığı sorgulamasını gerektiriyor. Bu ise onlara 'niçin sorgulamıyorsunuz' sorusunu sorarak olmuyor, çünkü bu soru anlamaktan imtina eden, kibirli bir bakışı akla getiriyor. Yapılması gereken siyasettir... Yani şu sorunun cevabı: Acaba laik kesimin aydınları ve genelde 'sol' ne yaparlar, nasıl davranırlarsa, muhafazakârların karanlığı sorgulamasını sağlayabilirler?

Solcuların şu soruyu da sormalarında yarar var: Acaba bütün bu sorgulamalara karşın, nasıl oluyor da devlet sürekli kendisini yeniden konsolide edebiliyor? Bunda söz konusu sorgulamanın kısırlığının ve yarattığı iletişimsizliğin payı olabilir mi?

Türkiye'de laiklik sadece toplumsal bir zümreleşmenin aracı olmadı, laik kesim lehine entelektüel bir tahakkümün ama aynı zamanda cemaatsel bir yabancılaşmanın da zeminini oluşturdu. 'Sol' kendisine ilişkin bütün yakıştırmalarına karşın, bu laik kesimin içgüdüsel kibrinin dışavurumlarından biridir. Böyle olmak zorunda değildi... Ama pozitivist modernlik algısı bu potansiyel yolu kadük etti.

Bugün eğer karanlıklar sorgulanacaksa, bunu 'sağcılar' yapacak ve 'solcuların' bunu nasıl kolaylaştırabileceklerine kafa yormaları gerekiyor. Kürt meselesi ise aynı solculuğun içinde kıvrandığı süreçte şiddeti bırakamayacak ve devletin sorgulanmasını engellemeye devam edecek.

Kürt meselesinde üçüncü yol

Etyen Mahçupyan 2012.02.09

Geçen haftalarda A Haber'deki televizyon programımızda Seyfettin Gürsel, Kürt meselesinde bir üçüncü yolun üretilmesinin ihtiyacını dile getirmişti.

AKP ve PKK'nın birbirlerini güç dengesi üzerinden muhatap almasına dayanan bugünkü çatışma ortamına alternatif aramak gerektiğini vurgulamıştı. Çünkü bu meseleyi bir kol güreşi haline getirmenin, ne devlete ne de PKK'ya diz çöktüremeyeceğinin açık olması bir yana, herhangi bir çözümü de giderek daha anlamsız ve işlevsiz kıldığı belli. Gücün ima ettiği bir çözüm, ancak o güç dengesi sürdüğü sürece geçerli olacak ve her iki taraf da bu dengenin değişme ihtimalini öngörerek kendilerini hazır tutacaktır. Bu ise iki taraf arasında gerçek bir konuşma ve anlamaya, dolayısıyla birbirini kabullenmeye dayanmayan sahte bir uyum görüntüsünün çözüm sanılmasına neden olacak ve fazla zaman geçmeden ya yeni bir devlet faşizmi ya da yeni bir Kürt isyanı kaçınılmaz olarak çıkacaktır.

Devletle PKK arasındaki bu zihniyet kardeşliğinin toplumda yarattığı çaresizlik duygusu, çözüm arayanların bu kavgaya mesafe almasına ve devletle PKK'yı bütünleştiren bir bakışa kaymalarına neden oluyor. Örneğin PKK'yı devletin kurmuş olduğu tezi bugünlerde yeniden taraftar çekiyor, çünkü insanlar her iki ucu da temiz gözükmeyen bu denklemde taraf olmak istemiyor ve bize gösterilen tarafların da gerçekte sahte olduğunu söylemiş oluyorlar. Öte yandan PKK'yı devletin kurduğu tezi, bu örgütün Kürtler nezdinde temsil yeteneği olmadığını ima ediyor. Eğer hükümeti de devletten ayrı bir özne olarak tahayyül ederseniz, söz konusu önerme aslında hükümeti tek 'temiz' özne kılmanın da bir yolu. Ne var ki bu tür söylemsel taktikler, muhafazakâr tabanı hükümetin yanına çekmede işlevsel olabilse de, Kürt meselesini çözmekte son derece sorunlu. Açıktır ki Türkiye'de devletin yasa dışı her örgütün içinde parmağı var ve değişen konjonktürde bazen devlet örgütü, bazen de örgüt devleti yönlendirebiliyor. Ayrıca ne devlet ne de örgütler homojen birimler değiller. O nedenle kimse diğerini tümüyle etkileme veya belirleme şansına sahip değil. Ama asıl önemlisi, PKK'yı devlet kurmuş olsa ne olur, kurmamış olsa ne olur? Gelinmiş olan bir nokta var ve gelecek şu anki oluşmuş dengenin içinden üretilmek zorunda. Bu noktaya nasıl gelinmiş olursa olsun...

Kısacası ötekinin ideolojik olarak mahkûm edilmesine dayanan söylemler çözümü desteklemez, aksine daha da zora sokar. Onun yerine ötekini bizzat kendi siyaseti içinde sıkıştırarak bir yolun izlenmesi gerekiyor. Kürtler açısından bakıldığında, hükümeti reform yapmak zorunda bırakacak siyaset nedir diye sormak lazım. Acaba hangi durumda hükümet Kürtlerin hak ve özgürlüklerini erteleyemez ve engelleyemez? Açıktır ki bu, silahın sustuğu, Kürtlerin sivil itaatsizlik üzerinden kamusal alanı hegemonyaları altına aldıkları bir durumda olabilir. Çünkü böyle bir siyasi ortam tüm dünyayı Kürtlerin yanına çekecek ve devletin temel insan hakları arasında yer alan bu hakları vermemesi mümkün olamayacaktır. Diğer taraftan olaya hükümet açısından bakıldığında, PKK'yı şiddetten uzaklaşmak zorunda bırakacak siyaset nedir diye sormak gerekiyor. Acaba hangi durumda PKK kendi siyasi ağırlığını korumanın ancak şiddetten uzaklaşarak mümkün olduğu değerlendirilmesine gelir? Yine açıktır ki bu, ana dilde eğitim ve yerel yönetim alanında demokratinin gereğini ima eden reformların yapılmasıyla olabilir. Çünkü bu ortam şiddeti salt bir güç nesnesi kılacak ve şiddete devam etmek PKK'nın temsil yeteneğinin bitmesine neden olacaktır.

O halde çözümü engelleyen şey, her iki tarafın da kendisinden beklenen siyaseti üretememesi, hatta bu siyasete direnmesidir. AKP demokratikleşmenin sınırlı kalmasını istiyor, çünkü gerekli demokratikleşme açılımının kendi kontrolündeki devleti topluma kıyasla ufaltacağını farkında. PKK ise Türkiye'nin demokratikleşmemesini istiyor, çünkü demokratikleşen bir Türkiye'de Kürtlerin haklarının zaten elde edileceğini ve PKK'nın göreceli öneminin azalacağını farkında...

Diğer bir deyişle her iki tarafın kendi açısından demokratikleşmeye direndiği bir mesele ile karşı karşıyayız ve zaten bu nedenle de çözüm bir türlü gerçekleşmiyor ve güç dengesi içinden 'siyaset' yapmanın önü kesilemiyor. Böyle bir durumda acaba Kürt meselesi bağlamında üçüncü bir yol var mı? Yani acaba hükümetin vermek istediğinden daha fazlasını ama aynı zamanda PKK'nın ihtiyacı olandan daha azını, evrensel haklar çerçevesinde tanıyacak bir çözüm mümkün mü?

Örneğin ana dilde eğitim ve yerel yönetim alanlarında yapılacak düzenlemeyi AB sözleşmelerinin izin verdiği en geniş haklar olarak tanımlarsak böyle bir üçüncü yol yaratmış olmaz mıyız? Üstelik hukuk ve meşruiyet zemini olan bir yol... Ne hükümetin, ne de PKK'nın açıkça karşı çıkamayacağı bir alternatif. Ne yazık ki bunu savunabilecek ne 'Türk' ne de 'Kürt' tek bir oluşum bile yok... Kimlikleri aşan bir siyasî oluşum ise hâlâ bir hayal. O zaman bu mesele niye çözülüyor diye yazıp çizmenin ne anlamı var ki?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kuşatma ve darbe

Etyen Mahçupyan 2012.02.12

MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın eski Müsteşar ve çalışma arkadaşları ile birlikte sorgulanmak üzere savcılıkça çağrılmaları, son dönemde yargı dünyasında yaratılmış olan gri alanın 'başkalarınca' nasıl kullanılabileceğini göstermiş oldu.

Bu olayın doğrudan hükümete karşı bir eylem olduğu ne denli doğruysa, hukuk bağlamında yapılan bu zorlamanın paralel bir siyaset alanının oluştuğunu gösterdiği de o denli açık.

Bu olay kendi başına ele alındığında, Kürt meselesini bahane ederek devlet bürokrasisi içinde güç konsolidasyonu peşinde olan gruplardan birinin fazla cesur tavrı gibi gözükebilir. Ancak eğer herhangi bir savcının megalomanca duygularla böyle bir adımı atabileceğini söylemiyorsak, bu tür kararların öncesinde bazı kişilere danışıldığını ve o danışılan kişilerin de büyük ihtimalle başka bazı kişilere danıştığını güçlü bir ihtimal olarak varsaymamız gerekiyor. Diğer bir deyişle MİT mensuplarının ve dolayısıyla hükümetin üzerine gidilmesi, bir karar mekanizmasının, yani bir stratejinin sonucu gibi duruyor. Bu tespit, örneğin son günlerin popüler önermesi olan, yargı ve polis içindeki bazı grupların otonom davrandığı tezini epeyce zayıflatıyor. Buna karşılık bir ucu yargı ve polisin içinde olan ve asıl önemlisi siyasi karar mekanizmasına sahip bir örgütlenmenin hükümeti karşısına alacak biçimde kendi planını hayata geçirme olasılığını akla getiriyor. Diğer taraftan bu tür bir grubun 'kendi' siyasetinin ne anlama gelebileceği sorusuyla da karşı karşıyayız. Karşımızdaki tablo aydınlanana kadar söylenebilecek şey, bu tür bir hamlenin ancak Türkiye'deki ana siyasi çatışma ekseninin içinde işlevselleşecek olduğudur. Yani yapanlar niçin yapmış, kendilerini ne denli muktedir sanmış olurlarsa olsunlar, üretilen netice ülkedeki büyük kavganın parçası olarak bir anlam kazanacaktır.

Gelinen noktanın arka planı herkesin malumu... Asker üzerinden doğrudan bir darbe ihtimalinin neredeyse bittiği, demokrasi ortamının AKP'yi rakipsiz olarak iktidarda tuttuğu bir dönemde, hükümeti devirebilecek muhtemel dinamik ancak Kürt meselesinin devamıyla ve devletin şiddete sarılmasıyla mümkün. Dolayısıyla çözüme razı gelmeyen ve hükümeti asayiş politikalarına çekmeye çalışan bir Kürt siyaseti var. AKP ise üçüncü kez iktidara gelip kendince 'ustalık' döneminde olduğunu söyleyen ve devleti yönettikçe sahiplenip kendi etrafında konsolide etme hevesinde olan bir çevre hareketi... Yani iktidarda devlete hakim olduğunu söylemek durumunda olduğunu düşünen, ama devlete hakim olamayan bir parti var. Kürt meselesinin asayiş boyutuyla öne çıkması bu partiyi daha da kırılğan hale getiriyor, çünkü KCK operasyonunun da gösterdiği üzere hükümeti kontrol edemediği bir bürokrasiye mahkum ediyor. Böyle bir gerilimde bürokrasi içinde hükümete destek verirken kendi var olma kapasitelerini artırmak isteyecek gruplaşmalar da olacaktır. Ancak bunun mantıklı bir sınırının olduğunu görülmesinde yarar var. Çünkü açıkça söylemek gerekirse özellikle toplumun sosyokültürel zemininden yükselmiş olan çeşitli grupların geleceği, AKP'nin geleceğiyle bire bir bağlantılı ve doğru orantılıdır. Bunu kavramak için darbe girişimlerinin başarılı olduğu bir Türkiye'yi bir an için hayal etmek yeterlidir ve aynı nedenle hükümeti bürokrasi bağımlı kılmaya yönelik her türlü çaba son kertede AKP'nin zayıflatılmasını ima edecektir.

Son dönemin gelişmeleri ise tamamen bu yönde oldu... PKK'nın görüşme masasından kalkmasıyla birlikte ortaya çıkan Öcalan-Kandil ayrışması, hemen ardından gelen Silopi katliamı ve demokratik özerklik ilanı, siyaseti gündemden düşüren bir tuzaktı ve hükümet bu tuzağa düştü. Reformlar müstakbel anayasaya ertelenirken, PKK karşısında geçici başarılar abartıldı ve böylece hükümet 'kolunu kaptırdı'. Nitekim Uludere katliamı AKP'ye haddini bildiren, onu bürokratik güçlerle koalisyona zorlayan bir hamleydi. MİT Müsteşarı'nın ve hükümetin reddetmelerine karşın askerden MİT raporlarının sızması ise hükümetin MİT'i de denetleyemediğini ortaya koydu.

Unutmamak gerek ki, bütün bunlar irili ufaklı bir sürü olayın AKP hükümetini kuşatma altına almaya çalıştığı bir süreçte yaşanıyor. Yargı ve polis homojen olmadığı halde "AKP'nin yargısı ve polisi" söylemi, buna bağlı olarak hükümetin otoriterleştiği kanaati çok revaçta ve basın özgürlüğünün olmadığı teziyle birlikte özellikle yurt dışında talep buluyor. Böylesi bir manipülatif süreçte CHP'nin Meclis tüzüğünü bahane ederek parlamentoyu çalıştırmaması bile neredeyse tamamlayıcı bir role sahip.

Kim neyi hangi amaçla yapmış olursa olsun, Türkiye AKP'nin kuşatma altına alınarak yarı-darbe konumuna sürüklendiği bir ülke olma yolunda. Eğer AKP yargıya müdahale ederek kontrolü ele almak isterse, bu onun otoriterleştiğinin kanıtı olacak... Eğer bu yola girmezse de, o zaman kendisini sembolik olarak 'Ergenekon'la pazarlık ederken bulacak.

Hükümet bu süreçte kendisine fazla güvenerek hatalı davranmış oldu. Oysa daha demokrasi yolunun başındayız ve hem direnenlere, hem de fırsatçılara hazır olmak gerekiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rumeli göçmenliğinde aktif unutma

Etyen Mahçupyan 2012.02.15

Basit bir soruyla başlayalım... Rumeli'de sürülenler Müslüman değil de Hristiyan olsa ve aynı şekilde katliama uğrasalardı, acaba dünya o olayları hangi kelime ile adlandıırırdı ve söz konusu göçmenler kendi geçmişlerini ne kuvvette sahiplenirlerdi?

Benim yanıtlım o kelimenin 'soykırım' olacağı ve sahiplenmenin de çok güçlü bir biçimde yaşanacağıdır. Milliyetçi bir bakış açısıyla, Müslümanların kadim mağduriyeti üzerinden tarih yazmaya çalışanlar bu spekülative öngörümü kendi tezleri için elverişli bulacaklardır. Çünkü buradan hareketle soykırım sözcüğünün Batı tarafından Hristiyan mağduriyetleri için kullanılan bir araç olduğunu öne sürebilirsiniz. Ancak belki de aradaki fark dinsel inançla değil, o toplumlardaki yönetim yapısının ideolojisi ile bağlantılıdır. Çünkü soykırım türü manen yüklü kelimelerin kullanılmasını meşrulaştırmak görüldüğü kadar kolay değil. Ama eğer mağdurların ideolojik olarak devletin 'altında' kaldığı bir durumdan söz ediyorsanız, o zaman bu tür kavramlar da daha rahat gündeme gelebiliyor. Buna karşılık eğer katliama uğrayan taraf devletin ideolojisini paylaşan, dolayısıyla olayın öncesinde mağdur olmayıp, aksine imtiyazlı bir kesimi oluşturmakta ise, o durumda soykırım etiketini yapıştırmakta daha mütereddit kalınıyor. Böyle bir denklemde bizzat katliama uğramış olanların kendi geçmişlerini nasıl algıladıkları çok önemli hale geliyor. Bu algılama ise 'bugünün' nasıl yaşandığıyla son derece ilişkili.

Nitekim geçenlerde Alper Görmüş, Rumeli göçmenlerinin geçmişi sahiplenmeyen tavrının, esas olarak Rumeli'de ne yaşadıklarından ziyade, göç ettikleri Türkiye'de ne yaşadıklarıyla bağlantılı olduğunu yazmıştı. Görünen o ki Rumeli göçmenlerinin kendilerini yeniden 'hükümler' hissedecekleri Anadolu'ya gelmeleri ve yeni rejimin sahipliğine soyunmaları, onların geçmişlerini sahiplenmelerini de anlamsız ve işlevsiz kıldı. Öte yandan o geçmişin irdelenmesi, Rumelililerin bugün de Anadolulular karşısında benzer bir konumda olduğu gerçeğini ima ettiği ölçüde, belki de siyaseten çok arzu edilir bir şey değildi. Dolayısıyla muhtemelen devlet de Rumeli'deki geçmişin hatırlanmasından yana olmadı...

Bu konularda çeşitli makaleleri bulunan Mücahit Bilici, gönderdiği mesajda konuyu benden çok daha iyi anlatmış gözüküyor: "Rumelililerin unutma arzusunun arkasında kimlik endişesi var. Nitekim Balkan göçmenlerinin 'azınlık' olarak hitap edilmekten rahatsız olmaları, onların pratikteki statülerinin 'çoğunluk' olmasındandır. Türk ulusal kimliği, Balkan ve Kafkas göçmenlerinin kendi hissiyat ve hayat tarzlarını 'kutsallaştırıp', ellerindeki devlet aygıtı yoluyla Anadolu coğrafyasında evrenselleştirmesinden ibarettir. Bu sebeple, Rumelililer Türkiye'de azınlık değil çoğunluklardır. Sayısal açıdan azınlık, ama iktidar açısından çoğunluk... Yani Türkiye'de resmi kimlik bir göçmen kolonizasyonunun ürünüdür. Bu sebeple, unutma isteğinin arkasında 'yerli' olmama problemini tespit etmekte haklısınız. Ama bunun daha ziyade hangi coğrafyalardan sürüldüğüyle değil, hangi coğrafyaya sürüldüğüyle ilgisi var. Rumeli/Kafkas göçmenleri asıl Anadolu'nun yerlisi değiller ve burada 'yerli'leşebilmeleri için bu 'aktif unutma' müracaat etmişlerdir."

Gelen birçok mesaj Bilici'nin sözünü ettiği 'aktif unutmanın' zemini üzerinde düşünmek için elverişliydi. Bunların bir yönü Rumeli'deki durumla ilgiliydi ve aralarında kolay yutulur olmayanlar da vardı: "Kimse bizi bir yerden bir yere sürmedi, toplu olarak kaçıldı. Kaçılmasaydı savaşmak gerekirdi... Devlet toprak kaybettiği için insanlar ayrılmadı. Unutmanın sebebinde bu hicab vardır diye düşünüyorum." Bir başkası ise şunu soruyordu: "Bütün bu katliam, kırm, tehcir ve mübadeleden sonra, geri kalan Müslüman ve Türk nüfus neden bu kadar beceri yoksunuydu? Bu sadece sosyolojik ve kültürel bir hadise miydi, yoksa siyasi boyutu da var mıydı?"

Bugünü ve Cumhuriyet tarihini ilgilendirmesi açısından, okuyucudan gelen farklı bir müdahale ise, Rumelililerin Anadolu'ya geldikten sonra ürettikleri kültürel tavırla ilgiliydi. Buna göre Anadolu yerlisi pis, hal tavır bilmeyen, kaba saba bir kültüre gömülmüş olarak algılanmış ve bu nedenle Anadolulu ile evlenmek olabildiğince dışlanan bir tercih olmuştu. Bu küçümseyici tavrın ideolojik 'çoğunluk' olmakla ilişkisi açık... Söz konusu ideolojik konumun kültürleştirilmesinin ise laiklik sayesinde olduğunu kavramakta yarar var. Dolayısıyla

Türkiye'de laiklik bir iktidar alanı olarak tasavvur edildi ve öyle de hayata geçirildi. Rumeli göçmenlerinin hepsinin bu imtiyazlı konumun parçası olduğunu söylemek tabii ki doğru olmaz... Ner var ki cemaatçi toplumlarda, devletle paylaşılan kültür nihayetinde devletin siyasetini yüklenmeyle son bulur. Bu da diğer cemaatler nezdinde sizi devletin yükünü taşımak zorunda bırakır...

Rumelililerin bugün Anadolulular tarafından nasıl algılandıklarına baktığınızda, geçmişte Rumeli'nin Müslüman cemaatinin oranın Hristiyanları tarafından nasıl algılandıklarını anlamak daha kolaylaşıyor. Buna Rumeli göçmeninin kendisiyle ilgili bastırılmış kanaati de eklenince yaşananların unutulmuş olması da şaşırtıcı olmaktan çıkıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk/Ermeni meselesi

Etyen Mahçupyan 2012.02.16

Fransa'daki yasa ile birlikte Türkiye yeniden 1915'i ve Ermenileri hatırlamak zorunda kaldı.

Çünkü gerçek şu ki yabancılardan gelen olumlu veya olumsuz bir dürtü olmadıkça bu konuyu hatırlamamak için elden gelen yapılıyor. Söz konusu yasa ile birlikte çok sayıda okuyucudan uzun yazışmalarla sonuçlanan yüzlerce mesaj aldım. Ahlakî açıdan bakıldığında karşımda geniş bir yelpaze vardı. İyi niyetli, anlamaya yönelik bir tutumdan, ezberci milliyetçiliğin kötücül yüzünü sergileyen, gizli ırkçı mesajlara kadar... Ama neredeyse hepsinin ortak yönü geçmişle ilgili akıl almaz bir bilgisizlik ve bu bilgisizliği bir tür anlatı formatında sunan ideolojik klişe bağımlılığıydı. O nedenle bu konuyu ufak ve serinkanlı adımlarla irdelemekte yarar var... Önümüzdeki yazılarda bunu yapmaya çalışacağım ve okuyucular alınmasın, bitene kadar kimseye cevap yazmayacağım.

Normalleşme de aynen kriz gibi bulaşıcı bir süreç... Gerçi her iki toplumsal dinamik de saf süreçler değil ve içlerinde kendi karşıtlarını barındırıyor. Örneğin bugün 'Kürt meselesi' de bir normalleşme döneminde. Toplumun giderek daha geniş bir kesimi şu an yaşananın devam edemeyeceğini, normal ve meşru olmadığını düşünüyor. Buna karşılık aynı zamanda da aktör düzleminde çatışma devam ediyor ve taraflar iletişimsizliği sürdürmeyi bir strateji olarak benimsemiş durumdalar. Ancak normalleşme bulaşıcı bir sosyal eğilim... Normalleşmenin bizatihi 'doğru' olduğu fikrinin yaygınlaştığı ve kendisine gerçekçi bir küresel zemin bulduğu dönemlerde, herhangi bir sorunun normalleşmesinin engellenmesi de mümkün olmuyor.

'Ermeni meselesi' diye adlandırılan olgu da aynı sınavdan geçiyor. Çatışmayı bir kimliksel beslenme aracı haline getiren kesimlerin çabalarına rağmen, bu mesele de normalleşiyor. Hatta söz konusu engelleyici çabalar normalleşmeyi daha da hızlandırıyor, çünkü bunlar zihniyet açısından 'gayrimeşru' olan pozisyonun afişe olmasını sağlıyor. Öte yandan bu tür 'meselelerde' çatışmayı taşıyan aktörler esas olarak devletler... Buna karşılık normalleşmenin taşıyıcıları toplumun içinden gelen birey ve gruplar. Dolayısıyla normalleşme toplumlar arası giderek çeşitlenen, yaygınlaşan ve derinleşen insanî ilişkileri ifade ederken, ilgili ülkelerde de toplumla devlet arasında bir mesafe oluşuyor. Buna paralel olarak iki toplum arasındaki normalleşme, iki devlet arasındaki krizi daha da görünür kılarken, devletlerin bu krize yapışmalarına ve böylece 'makbul kimlik' savunuculuğuna soyunmalarına yol açıyor. Bu ise toplumlar arası ilişkinin devletler nedeniyle tıkanmasını ifade etmekte. Sonuçta toplumlar arası normalleşme bizatihi devletler üstü bir itaatsizlik siyasetine dönüşüyor.

Devletler ise bizzat kendi toplumlarının derin algısında, birer arkaik mantıksızlık ve şuursuzluk müessesesi olarak yeniden şekilleniyorlar.

Zaman, devletleri bir yana koyma, hatta onları yok sayma zamanı... Çünkü devletler aslında bizlere babalık taslayan birer çocuk... İnsandan anlamayan, olgunlaşmamış, çiğ bir mekanik bakışın temsilcileri. Dolayısıyla bu tür meselelerin devlet perspektifi içinde çözümü mümkün değil. Dünyada da bu tür çatışmalar ancak devletlerin ehlileşmesiyle normalleşebilmiştir. Bunun ilk adımı ise söz konusu gerilimin adının doğru konması. Türkiye'de bu konu 'Ermeni meselesi' olarak geçiyor ve sanki bugünün Ermenilerinin neden olduğu bir sorundan bahsediliyor. Diğer bir deyişle 'Türk' algısına göre sanki Ermeniler 'yanlış' tutumlarını değiştirirlerse mesele de ortadan kalkacak. Tabii Ermeniler de Türklerin 'yanlış' tutumlarını değiştirmelerini bekliyor...

Ancak soruna bu kısır döngünün dışından daha nesnel yaklaşmak da mümkün. Kaçınılmaz gözlem, bu meselenin Türklerin tek meselesi olmadığını görmektir. Türklerin bugün (salt etnisite temelinde bile) Kürtlerle, Rumlarla, Yahudilerle, Süryanilerle ve Romanlarla da 'meselesi' var. Yani aslında epeyce genel bir 'Türk meselesi' ile karşı karşıyayız. Bu nedenle de söz konusu meselelerin adını koyarken önce 'Türk' kelimesi kullanılmalı. Bu kimlikler arası bir üstünlüğü değil, aksine bir zaafı işaret etmekte. Türk/Ermeni meselesi dendiğinde Türklerin birçok meselelerinden birini anlamak durumundayız ve çözüm enerjisinin asıl muhatabının da Türkler olduğunu söylemiş olmaktadır. Ancak bu meselenin bir yönü daha var: Karşımızda son derece girift, çok katmanlı ve psikolojiden ideolojiye uzanan bir yelpazede, sürekli araçsallaştırılan, üzerinden siyaset ve kimlik üretilen bir mesele var. Yani birbirinden bağımsız iki taraftan değil, iç içe geçmiş, birbirini etkileyen ve tetikleyen iki algı ve tutum dünyasından söz ediyoruz. Bu nedenle bu tür meselelerin tire işareti ile ayrılması, örneğin bir karşıtlığı ima ederek 'Türk-Ermeni' meselesi olarak tanımlanması yanıltıcı olduğu gibi, çözümü de engelleyicidir. Meselenin doğru adı 'Türk/Ermeni' olarak konmalı ve bir geçişlilik içinde düşünülmeli. O zaman sorun sanılan şeyin sorun olmadığı, çözümün yanlış yerde aranırken bir yandan zaten oluşmakta olduğu da belki görülebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ermeni tehciri

Etyen Mahçupyan 2012.02.19

Toplumsal meselelerle yüzleşmekten korktuğumuzda, o meseleyi 'millileştirir' ve bunun bir devletlerarası sorun olduğunu düşünerek kendimizi avuturuz.

Oysa devletlerin toplumsal meseleleri çözme ihtimali son derece zayıftır. Çünkü özellikle ulus-devletleri ayakta tutan ideoloji çatışmadan beslenir ve bu nedenle de olası çatışma ihtimalini canlı tutar. Ayrıca devletler arası ilişkilerde gücün hakimiyeti söz konusu olduğu için, sonucu belirleyen hak ve adalet duygusu değil, yaptırım yeteneğidir. Böylece sorunlar bastırılabilir ama toplumsal meseleler çözülmeden kalır.

Türk/Ermeni meselesi de yüzleşme korkusuna kurban gitmiş durumda. Türkiye devleti bu korkuyu ayakta tutarak bilmeyen, düşünmeyen, devlet bağımlı bir makbul vatandaş üretmeyi sürdürüyor. Bu stratejinin temel aracı soykırım kavramının bir tehdit olarak sunulması... Devlet Ermenilerin 1915'i bir soykırım olarak kabul ettirmeye çalışmalarını, Türklerin algısıyla gerçeklik arasına perde örmek için kullanıyor. Böylece tarih bilmeye

de zaten gerek kalmıyor, çünkü pozisyonlar geçmişte yaşanmış olanlara göre değil, devlet eksenli bir faydacılığın içinden alınıyor.

Ne var ki tarihten kaçış zor. İşe soykırım kelimesinin sıradanlığını görmeyle başlanabilir. Nitekim dünyada son yüz yıl içinde, her biri tekil niteliklere sahip olsa da, bu kelimeyi hak eden yüzlerce olay yaşandı. Ayrıca soykırım sözcüğünün yaşanmış olayın basit tanımlaması değil, ona sonradan bir bağlam içinde verilmiş olan ad olduğunu idrak etmekte yarar var. Kısacası herhangi bir zulmü izlediğimizde buna 'soykırım' diyemeyiz. Bu kavramı, ancak benzer nitelikte olan ve aynı niyet ve iradenin sonucu olarak değerlendirdiğimiz bir dizi gözlemi anlamlandırmak üzere kullanabiliriz. Dolayısıyla 'soykırım' kelimesi ontolojik bir niteliğe gönderme yapmaz... Örneğin 'Almanlar soykırımcıdır' gibi bir söz doğrudan nefret suçuna girer, çünkü soykırım ancak bazı somut kişilerin yaptığı bir eylem olarak tarif edilebilir. Buna karşılık 'Almanlar soykırım yapmaz' türünden önermeler de ırkçı bir bakışı ifade eder. Mesele bir kimliğin aşağılanması veya yüceltilmesi değil, gerçekte ne yaşandığı ve o yaşanana hangi adın verileceğidir. Herhangi bir eylemin 'soykırım' adını alması için, literatürde üzerinde büyük çapta uzlaşa sağlanmış olan bazı koşullar var... Bunlar mağdurun niçin seçildiği, eylemin niteliği, mağdurun maruz kaldığı durum ve failin kasıt niyetine ilişkin. Mağdur seçimi bağlamında, bir olayın soykırım olabilmesi için mağdurların belirli bir kimlik nedeniyle hedef alınmış olmaları ve diğer kişisel özelliklerinin önem arz etmemesi gerekiyor. Eylemin niteliğine ilişkin olarak, kişilere değil gruplara yönelik olması ve aynı zamanda söz konusu eylemin merkezî kararlarla, sistematik ve planlı bir biçimde uygulanması şartı aranıyor. Mağdurun maruz kaldığı duruma gelirse, Birleşmiş Milletler'in tanımı bunları madde madde saymakta ve her birinin tek başına yeterli koşul olduğunu söylemekte. Bunların en 'öğretici' olanı, bir grubun tümünü veya bir kısmını fiziksel tahribe uğratabacağı öngörülen hayat şartlarına maruz bırakmak. Yani bir eylemin soykırım olabilmesi için, aslında tek bir insanın bile ölmesi gerekmeyebiliyor. Nihayet failin kasıt niyeti ise, eylemi yapanların bunun sonucunu bilerek yapıp yapmadıklarını kıstas alıyor. Diğer bir deyişle eğer ortada kasıt yoksa, soykırım kavramının kullanılmasının adil olmayacağı düşünülüyor.

Yapılacak şey epeyce basit: 1915'te yaşananları bu kriterlerle karşılaştırmak durumundayız. 1915 tehcirinin Ermenileri hedef aldığı, onları kişisel özelliklerinden bağımsız olarak, sırf kimlikleri nedeniyle sürdüğü, bu tehcirin merkezden planlandığı, yönetildiği ve takip edildiği konusunda bir görüş ayrılığı zaten yok. Ayrıca bu vesile ile Ermenilerin yaşam koşullarının ve kültürel varlıklarının tahrip edildiği ve bu arada yüz binlerce kişinin öldüğü de bilinen bir olgu. Basit bir mukayese 1913 yılında yaklaşık 2000 civarında olan kilise sayısının beş yıl sonrasında 200'lere indiğini, yine aynı tarihte 1000 kadar olan okulun ise kabaca 50'ye indiğini gösterecektir ve herhalde hayat şartlarındaki 'fiziksel tahribin' açık bir göstergesidir...

Bu tablo tartışmayı kasıt meselesine getirmekte. Çünkü 1915'in soykırım olmaması için, tehcirin bir kimliğin kısmî imhası kastıyla yapılmadığını savunmak gerekiyor. Ne var ki bu pek de kolay değil... Tehcir 1915 Mayıs'ından başlayarak 1916 sonuna kadar sürüyor ve onlarca kabile gidiyor. Diyelim ki ilk kabileyi gönderirken başlarına ne geleceği bilinmiyordu. Ya sonrakiler? Gidenlerin başına neler geldiği bilinmesine rağmen acaba niye devam edildi?

Kısacası elimizde çok geniş tutulmuş bir soykırım tanımı var ve daha ilginç, bu tanımın üretilmesinde yararlanılan somut olaylardan biri de zaten 1915 Ermeni tehciri. Bu durumda 1915 ve sonrasında bir soykırım olmadığını savunmak çok zor gözüküyor. Veleve ki BM soykırım tanımını öyle daraltılsın ki bu olay tanım dışı kalsın...

Ayıklamalar

Etyen Mahçupyan 2012.02.22

Toplumsal bağlamda konuşulup içselleştirilmemiş olan meseleler, belki de aksi halde gereksiz olması gereken konuşmaları gerekli kılar.

Basit gerçeklerin reddedilmesi, sürekli olarak o reddiyenin tartışılmasına yol açarak, gerçek bir konuşmanın da önünü tıkar. Örneğin bugün İttihatçıların politikasını ve Taşnakların bunun içindeki işlevini, yani kendi siyasi tarihimizi konuşamıyoruz, çünkü soykırım üzerinden tüm geçmişi 'ideolojikleştirmiş' durumdayız. Bu nedenle de 1915 tehcirine ilişkin olarak bazı ayıklamalar yapmak durumundayız.

Öncelikle 'Türk tezinin' parçası olan 'Ermeniler de Ruslara katılmıştı' türünden önermelerin 'konu dışı' olduğunu görmekte yarar var. Bu önermeler gerçek olmadığı için değil... 'Soykırım' kavramının mağdurların daha önce veya daha sonra ne yaptığıyla değil, failin sözü edilen eylemdeki yaklaşımıyla ilgili olması nedeniyle. Ayrıca Ermenilerin homojen bir grup olmadığı, ama tehcirin neredeyse tüm Ermenileri kapsadığı da biliniyor. 'Onlar da bizi öldürdü' biçimindeki önermelere gelince, 1915 öncesindeki çete savaşlarının ayrı bir tarihi var. Nedenleri belli... Sonuçta her iki taraftan da kabaca otuz-elli bin insanın hayatına mal olmuş, devletin doğrudan parçası olmadığı bir çatışma. Öte yandan 1894'ten itibaren bizzat devletin faili olduğu binlerce ölümü de es geçmek mümkün gözüküyor. Burada kritik nokta Osmanlı devletinin hem Müslümanların hem de gayrimüslimlerin devleti olduğudur. Nitekim 'soykırım ortamı', devletin etnikleşip taraf tutmasını, aslında devletin devlet niteliğini yitirmesini ifade etmekte...

Bu itirazlara ek olarak milliyetçi tarihçilerin çok sevdikleri iki argüman var. Birisi Osmanlı devletinin tehcirde 'hatalı' davranmış olanları daha 1915 yılında yargılayıp, birçoğunu da astığı. Ne var ki bunlar Ermenilere kötü davrandıkları, zulüm yaptıkları için değil, İttihatçı merkeze ait olduğu varsayılan Ermeni mallarını zimmetlerine geçirdikleri için yargılandılar. İkinci argüman ise Malta'ya götürülen katliam zanlılarının İngilizler tarafından serbest bırakılmalarının suçsuzluk karinesi olduğu. Ancak Malta'da iki sebeple mahkeme yapılamadı. Uluslararası hukuk bir devletin kendi vatandaşına karşı suçlarının başka bir devlet tarafından yargılanmasına müsait değildi ve bu alanda yeni bir karar çıkartılamadı. Ayrıca suç bireysel olarak tanımlanabileceği için, Malta'dakilerin eylemlerine ilişkin bilgiye ihtiyaç vardı ve Osmanlı devleti bunları vermedi. Sonuçta İngilizler de Malta'dakileri Osmanlı'nın elindeki İngiliz esirlerle trampa edip dosyayı kapattı. Yani bu insanlar beraat etmediler, çünkü mahkeme bile edilemediler.

Öte yandan meselenin başka bir yönü de var: Osmanlı devleti 1919-22 arasında Ermeni tehcirini bizzat bir suç olarak yargıladı. Mahkemeler failer tarafından doğruluğu sabit olan belgeler ve bizzat Müslümanların tanıklıkları üzerinden yapıldı. Bu süreç boyunca gazetelerde çok geniş haberler yapıldı, birçok makale, anı ve gözlem yayımlandı. Meclis ise 1918'de, gerçekte yaşananların ne olduğunu gösteren tartışmalara sahne oldu. Diğer bir deyişle soykırımın bir tarihsel gerçeklik olduğu ne denli doğruysa, İttihatçı sonrası Osmanlı devletinin meşru bir zeminde adil bir yol arayışı içine girdiği de o denli doğrudur. Diğer bir deyişle İttihatçıların 'temizleme' kasıtlarına karşılık, ardından gelen dönemde devletin 'tanıma ve yüzleşme' niyeti olduğu inkâr edilemez. Buna birçok Hristiyan'ın Müslüman komşularınca ve bizzat devlet memurlarınca korunup saklandıklarını da eklersek, soykırım suçlamasının sadece belirli bir dönem devlete hakim olmuş olan gruba yapılabileceği, ne devletin ne de Müslüman toplumun kategorik olarak suçlanamayacağı açıktır. Bu ayrımın hâlâ yapılamamasının nedeni ise büyük ölçüde Cumhuriyet'in oluşma biçiminde ve zihniyetinde gizlidir.

Bu bahsi iki nokta ile sonuçlandıralım: Soykırım suçlaması kabul edildiğinde tazminat ve toprak talebi ile karşılaşılacağı hem Türk hem de Ermeni cenahında milliyetçi bir manipölasyondur. Toplu tazminat yolu BM

bağlamında hukuken kapanmış olup, belki sembolik bir jestten söz edilebilir. Toprak talebi ise gülünçtür... Hem Ermenistan'ın boyu posu nedeniyle, hem de zaten o toprakların Ermenilere ait olmaması nedeniyle. Çünkü o topraklar Osmanlı hanedanınınındı. Kullanmak, hukuki bir sahipliği ima etmiyor. Devlet yıkıldığında güçlü olan toprağa el koydu. Yani aslında bu topraklar hiçbir zaman 'Türlere' de ait değildi.

Son olarak 1915 ve sonrasında Ermenilere uygulananların soykırım kelimesini hak ettiğı bir tarihsel gerçeklik olarak önümüzde dursa da, hayat sadece olgular ve gerçeklikler değil. Aynı zamanda ilişkiler, duygular ve ruh halleri... Ve bunların tarihten daha önemsiz olduğunu da söyleyemeyiz. O nedenle sözcüğü kullanıp kullanmamak ahlaki bir kıstas olamaz. Birakalım isteyen istediğı sözcüğü kullansın, yeter ki birbirimize dokunma, birbirimizi anlama isteğı canlı tutulsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Temel sorular

Etyen Mahçupyan 2012.02.23

Tarihsel olayları anlamaya, onları yansız bir biçimde değerlendirmeye çalışmak kolay iş değil.

Tarihi tarihçilerden öğrenmek zorundayız ama o tarihçiler de hemen her zaman başka tarihçilerin ve nihayetle kendi dönemini gözlemleyen insanların önermelerini takip ediyorlar. Bu kişilerin hepsinin birden önyargısız olma, bilerek ya da bilmeyerek yaşanmış olanı çarpıtmama ihtimali ise epeyce zayıf. Bu durumda tarih karmaşık bir geçmişten, bizim kulağıımıza uygun gelen, anlaşılır ve mantıklı bir 'hikâye' oluşturmaya dönüşüyor. Tarihçinin namusu, eldeki olgu ve bilgilerin hiçbirini dışarda bırakmayacak ve onları bilinçli olarak manipüle etmeyecek bir anlatı oluşturmakla sınırlı. Bu durum, aynı olaya ilişkin farklı tarih söylemlerinin üretilmesine neden oluyor ve bizler bunların arasında salınıp duruyoruz.

Yapabileceğimiz şeylerden biri, bu tarihsel söylemlerin apaçık olguları bize ulaşmış bilgiler çerçevesinde ele alıp almadıklarına bakmak. İçsel tutarlılığı sağlamak uğruna gerçekliği göz ardı etmek veya çarpıtmak türü yollara girip girmediklerini sınamak... 1915 Ermeni tehcirine ilişkin olarak da en azından üç temel soru var.

Birincisi 'erkekler nerede' sorusu... Talat Paşa'nın defterinde de kaydedildiğı üzere Ermenilerin, Edirne'den Kars'a onlarca kafile halinde yürütüldüğünü ve bunların esas olarak kadınlar, çocuklar ve yaşlılardan oluştuğı konusunda söylem birliğı mevcut. Öte yandan Türk milliyetçisi tarihçilerin tezine göre 'aynı dönemde' Ermeni çeteleri isyan halindeydi ve yüzbinlerce insan öldürdüler. Acaba bu erkekler, kendi eşleri, çocukları, anne ve babaları az sayıda jandarma eşliğinde sürgüne giderken, onları niçin kurtarmaya çalışmadılar? Kafilelere saldıran çapulcu çetelere karşı niçin savaşmadılar? Ayrıca acaba bu çeteler bir araya gelip niçin bir isyan başlatmadılar? Düşünün ki o yıllarda Ermeni nüfusu bir buçuk milyondur ve kabaca üçyüz bin eli silah tutan erkeğe sahipti. Bu sorunun yanıtı, Ermeni erkeklerin daha önceden askere alınmış olmalarıdır. Ama cevap

tatmin edici değil, çünkü aileleri çöllere doğru sürüklenirken Ermeni erkeklerin askerden kaçıp onları kurtarmaya çalışmamaları pek inandırıcı olamaz. O halde bu durumun açıklaması ne olabilir? Belki de bunu yapamayacak durumdaydılar... Belki de büyük çoğunluğu artık hayatta değillerdi... Kısacası soykırım tanımı, sadece sürgünlere değil, aynı zamanda orduya alınmış olan erkeklerin başına gelenlere ilişkin olarak da düşünölmeli.

İkincisi 'mallar nerede' sorusu... Tarihçiler doğal olarak 1915 yılı etrafında yaşananlara yoğunlaşmış durumdalar. Ancak Türk/Ermeni meselesi bunun çok ötesinde bağlamlara oturuyor. Çünkü söz konusu mesele Anadolu'nun sadece insani, kimliksel ve kültürel bileşimini değiştirmekle kalmadı, sosyal zümre ve cemaatler arasındaki dengeleri de geriye dönölmez bir biçimde dönüştürdü. 1915 öncesinde Ermenilerin önemli bir bölümü Anadolu şehirlerinin merkezinde oturmaktaydılar ve şehir merkezlerinin nüfusu içindeki oranları çok yüksekti. Bunun anlamı merkezdeki yapı ve arazinin yine büyük oranlarla Ermenilere ait olması yanında, hemen merkez dışında da geniş topraklara yayılan manastır ve mezarlıklara sahip bulunmalarıdır. Bugün söz konusu merkez dışı geniş toprakların hepsi şehir merkezinin göbeğinde yer almakta ve en kıymetli arsaları oluşturmakta. Acaba bütün bu zenginlik nasıl bir mekanizma içinde devşirildi? Kimlerin eline geçti? Bu insanların Cumhuriyet eşrafı ve yönetici sınıfıyla bağlantısı nedir? Ermenilerin terk etmek zorunda kaldıkları malların, yani emval-ı metrukenin, İttihatçılarca 'titiz bir biçimde' müsadere edildiği, bunların Cumhuriyet idaresi altında 'makbul' kişilere dağıtıldığı ve ganimet mantığının günümüze kadar geldiğini tahmin etmek epeyce gerçekçi bir varsayım olmaz mı? Kısacası soykırım konusu sadece insanlara ne yapıldığı değil, yapanların bunu nasıl işlevselleştirdiğı ve buradan nasıl bir 'yeniden dağıtım' sistemi ürettikleridir ve tam da bu nedenle içe dönük bir 'Türk meselesi' olarak da yüzleşmeyi beklemektedir.

Üçüncüsü 'belgeler nerede' sorusu... Hepimiz her fırsatta arşivlerin açılmasından söz ediyoruz. Ancak İttihatçıların merkez arşivinin, Teşkilat-ı Mahsusa arşivinin, dönemin İçişleri Bakanlığı arşivinin ve tehciri organize eden bölümün arşivinin niçin kayıp olduğunu sorgulamıyoruz. Oysa 1915'in hemen sonrasında kaleme alınanlar, bunların bilerek yok edildiklerini açık örneklerle anlatıyor. Acaba Osmanlı gibi 'arşivci' bir devletin yöneticileri böylesine hassas bir dokümantasyonu niçin saklamadı? Acaba geriye kalanların Genelkurmay arşivinde saklanması niçin tercih edildi? Görölüyor ki soykırım meselesi sadece geçmişte yaşananlarla değil, bugün hâlâ süren bir devlet zihniyetiyle ve doğrudan statükoyla bağlantılı.

Bu konu bir 'Ermeni meselesi' olmaktan çoktan ıktı. Demokratikleşmenin, yeni bir Türkiye inşa etmenin ve bu sayede biribirimizin yüzüne bakabilmenin önkoşulu haline geldi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hocalı katliamı

Etyen Mahçupyan 2012.02.26

Hayata milliyetiliğın prizmasından bakanlar, genellikle başkalarının da ille milliyetçi kaygılarla davrandığını varsayarlar.

Milliyetçiliğin bir tercih olduğunu kabullenmekte zorlanırlar, çünkü herkesin etnik kimliğinin kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak kişiyi söz konusu etnik kimliğin sözcüsü kıldığını düşünürler. Bu sözcülüğün doğal hali ise herkesin kendi kimliğini savunması, yüceltmesi ve hayata bu kimliğin menfaatleri üzerinden bakmasıdır. Dahası milliyetçi zihin insanları fikirlerle özdeşleştirirken, sadece 'milli' davaların seslendirilmesini değil, karşı tarafın 'milli davalarının' da reddedilmesini bekler.

Nitekim her yıl Şubat'ın 26'sı geldiğinde ve hele ortalıkta bir 'Ermeni tartışması' varsa, okuyuculardan niçin Hocalı katliamını konu alan yazı yazmadığımı irdeleyen mesajlar alırım ve bunların hemen hepsi zaten benden böyle bir şeyin de beklenemeyeceğini, çünkü 'doğal olarak' Ermeni milliyetçisi olmam gerektiğini söylemeyi ihmal etmezler.

Bundan tam 20 yıl önce Azerbaycan'ın Hocalı kentinde gerçekleşen bu katliamda Azeri kayıtlarına göre 106'sı kadın ve 83'ü çocuk olmak üzere 613 kişi öldürülmüştü. Karabağ savaşı esnasında Hocalı kenti Ermeni askeri birliklerinin eline düşerken birçok sivil ve onların arasına karışan Azeri askeri kaçmaya çalışmış, ancak Azerbaycan sınırına yaklaştıklarında Ermeni birliklerin ateşi altında can vermişlerdi. Ermeni tarafı sivillerin arasına karışan Azeri askerleri gerekçe göstererek ve bunların bir bölümünün kaçarken ateş etmelerine dayanarak, katliamı sıradan bir savaş durumuna indirgemeye çalıştı. Uluslararası gözlemciler de bu durumu doğrulamaktaydı. Hatta Azeri gazeteci Eynulla Fatullayev'in Hocalı'dan kurtulan bazı kişilerle yaptığı görüşmelerde, ölümlerin geçiş koridoruna yerleşmiş olan Ermenilerin ateşiyle olmadığı, öte yandan Azeri birliklerine ait bazı askerlerin sivilleri Ermenilerin elindeki Nahçevanik kentine yönlendirdikleri gibi kuşku yaratan tanıklıklar ortaya çıkmıştı. Ama uluslararası gözlemciler bütün bu çeşitliliği kayda geçirmelerine karşın, işin temelinde bizzat Karabağlı Ermeni askerlerince gerçekleştirilmiş bir katliamın yaşanmış olduğunu teyit ettiler.

Bu olayın hukuksal tanımı üzerinde çok geniş bir tartışma yaşanmadı. Ancak öldürülenlerin hepsinin Azeri olduğu, bu kimliği taşıdıkları için böyle bir sonla karşılaştıkları, ateş edenlerin ise bunu bilerek ve bir karar doğrultusunda yaptıkları bellidir. Diğer bir deyişle Birleşmiş Milletler soykırım sözleşmesi açısından bakıldığında karşımızda bir soykırım daha var. Öte yandan milliyetçi beklentiye karşın Ermeni makamları bu olayın vahametini ve işledikleri suçu reddetme yönüne gidemediler. Hocalı'nın bir 'intikam eylemi' olduğunu ve ancak daha önce yaşanmış olayların ışığında anlaşılabilirliğini öne sürdüler. Nitekim katliam tarihinin de tesadüfi olmadığı ve bir başka katliamın yıldönümüne geldiğinin altı çizildi. Anlaşılan o ki Hocalı, 1988 yılının 27 Şubat'ında gerçekleşen Sumgait pogromunun karşılığı olarak algılandığı için bu noktaya gelinmişti. Halen Ermenistan devlet başkanı olan Sarkisian'ın (özü kabahatinden büyük) demecine göre Azerilerin Ermenilerin sivil halka dokunamayacak kadar 'zayıf' olduğunu vurgulayan şakalar yapmaları ve Sumgait'ten kaçarak kurtulmuş olan Ermeni askerlerin Hocalı'daki varlığı katliamın nedenleri arasındaydı. Sumgait'te ise bu coğrafyada hiç de yabancı olmadığı bir katliam yaşanmıştı: O gün Azeriler küçük gruplar halinde teşkilatlanıp silahlanmışlar, Ermenilerin ev ve işyerlerine hücum etmişler, kayıtsız kalan polisin gözleri önünde buraları yağmalamışlar ve nihayetle gayri resmi makamlara göre birkaç yüz kişiyi öldürmüşlerdi. Ancak Hocalı'nın arka planı bundan ibaret değildi. Sumgait dışında ufak yerlerde yaşanan cinayetler bir yana asıl büyük olay Bakü'de gerçekleşti. 1990 yılının 9 Ocak günü Ermenistan Devleti Karabağ'ın bütçesini genel bütçenin içinde telakki ettiğini ve bundan böyle Karabağlıların Ermenistan seçimlerinde oy kullanabileceğini ilan etti. Bunun üzerine 12 Ocak'ta Azerbaycan'da bir 'ulusal savunma komitesi' kuruldu ve Ermenilerle savaşmayı teşvik etmek üzere işyerlerinde örgütlenme çağrısı yapıldı. Ayın 13'ünde kentin her yerinde büyük kitlelerin harekete geçirildiği pogromlar başladı ve ayın 20'sinde Sovyet ordusunun kente girmesine rağmen günlerce sürdü. Sonuçta 90 kişi öldürüldü.

Meraklıları Sumgait ve Bakü katliamlarının da hukuki anlamını merak edebilirler. Yapılacak şey basit: Ölenler merkezi bir kararla hareket eden ve kasıtlı davranan grupların eylemleri sonucunda, sırf belirli bir kimliği

taşıdıkları için öldürölmüşlerse buna 'soykırım' deniyor. Her olayın kendine has bir arka planı, psikolojik zemini, kendince gerekçeleri var... Tabii ki gözünüzü karartacak kadar önyargılı bir milliyetçi değilseniz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu ayıp hepimize yeter

Etyen Mahçupyan 2012.02.29

Herhalde Türkiye'ye uluslararası düzlemde diz çöktürmeyi siyasi amaç edinmiş olan Ermeni milliyetçileri geçen pazar en 'keyifli' günlerinden birini geçirdiler.

Onları en fazla rahatsız eden, hatırlamak istemedikleri Hocalı katliamı Türkiye'de de anıldı... Bu tedirginlik yaratabilecek bir gelişmeydi, çünkü eğer Hocalı vakur bir eda ile, hakiki ve samimi bir insani duyarlılığı taşıyaydı, Ermeni milliyetçiler bu katliama ilişkin bir yüzleşmeye doğru zorlanacaklardı.

Dolayısıyla onların en büyük umudu, Türkiye'deki Hocalı anmasının olabildiğince milliyetçi ve ırkçı temalar üzerinden yürümesi ve böylece olayın kendisinden ziyade, olayı anmakta olanların zihniyetini dünya aleme göstermesiydi. Doğrusu sonuç tam da onların istediği gibi oldu... Yürüyüşe halisane duygularla ve dayanışma için gidenlerin bile nasılsa yadırgamadığı apaçık ırkçı pankartlar taşındı, sloganlar atıldı ve Ermenilere 'piç' sıfatını yakıştıran kartonlarla nefret söylemi sıradanlaştırıldı. Üstelik ertesi gün gazetelere tam sayfa teşekkür ilanı veren tertip heyetinin kimlerden oluştuğu da kamuoyunca belirsizdi. Devlet ise bir yandan Diyanet'in hutbeleriyle, öte yandan İçişleri Bakanı'nın varlığı ve konuşmasıyla bu gösteriye sahip çıktı.

İçişleri Bakanı, her zamanki gibi, Türklerin ne denli yüce varlıklar olduğunu, 'tarihimizde' böyle olayların yaşanmadığını, 'geçmişimizin' temiz olduğunu söyledi... Bunun popülizmin sınırlarını epeyce aşan bir söylem olduğunun altını çizmekte yarar var. Dünyanın her yanında siyasetçiler popülizm yaparlar ama genellikle apaçık yanlışlanma ihtimali olmayan bir dil kullanırlar. Oysa İttihatçılık ve onun devamında Cumhuriyet dönemi, benzer insanlık ihlallerini defalarca yapmış bir rejime tekabül ediyor. Daha geçenlerde aynı İçişleri Bakanı'nın Başbakanı Dersim'i anlatmaktaydı... Acaba Dersim, Hocalı'dan çok mu farklı? Hocalı'daki insanlık dışı, vahşice işkenceleri mazur görmek mümkün değil, ama Dersim'de insanların mağaraya doldurulup boğulmaları, küçük çocukların bile vahşi hayvan avı misali kovalanıp, yakalanıp biçilmeleri normal mi? Hocalı, iki ordunun savaşı sırasında bir ordu mensuplarının karşı tarafın sivillerine uyguladığı, bilerek yapılmış ama spontane bir katliamdı. Oysa Dersim'deki devletin bizzat kendi vatandaşına yönelik, önceden kararlaştırılmış, planlanmış ve gururla taşınmış bir katliam...

Ama bu bile İçişleri Bakanı'nı durdurmaya yetmiyor. Dünyanın gözü önünde, kimsenin siyaseten ciddiye almayacağı, ancak ideolojik açıdan ciddiye alarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti hakkında kanaat oluşturacağı bir konuşma yapıyor. Söz konusu kanaat için 'milliyetçi' kelimesinin çok hafif kaçacağına ise kuşku yok...

Ermeni milliyetçiler muhakkak ki bu tablodan ziyadesiyle memnun oldular. Çünkü onların tek derdi 'Türklerin' hepsinin birbirine benzediğini, değişemeyeceklerini, esas olarak ırkçı olduklarını ve yeni suçların işlenmesini ima eden eğilimler taşıdıklarını savunmak. Bu savunmanın kendisi de ırkçı... Yani aslında karşılıklı olarak iki ırkçı tavır var. Böylece olay kimin kime koz verdiğine dönüşüyor ve bu son Hocalı anması, bu kez Ermeni tarafına

kullanılabilir bir malzeme sundu. Anma toplantısının görüntülerini, yapılan konuşmaları uluslararası basın kuruluşlarına yorumsuz olarak servis etmeniz bile yeterli. Çünkü bunları değerlendiren herkesin ortak kanaati, hükümeti de içine alacak şekilde 'Türklerin' en azından bir bölümünün henüz olgunlaşmamış, çığ bir ideolojik tavırdan çıkamadıkları olacaktır. Kötü niyetliler ise zaten 'Türklerin' bu tavırdan çıkmasının beklenmemesini ekleyeceklerdir...

O nedenle bu olayın ardından diyecek fazla bir şey de yok... Bu ayıp hepimize yeter. Ama ne Türkler ne de Azeriler veya Ermeniler bütünüyle bu çığlığın parçası değiller. Nitekim Türkiye Sosyalist Azerbaycanlılar Birliği de Hocalı katliamının 20. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen basın açıklamasında şöyle dedi: "Türkiye'nin Ermenistan sınırını kapalı tutması için baskı yapan, Türkiye'nin bir iç ve vicdan meselesi olan kendi geçmişi ve Ermeni olaylarıyla yüzleşmesine müdahale etmeye çalışan Azerbaycanlı milliyetçilerle Hocalı katliamını siyaset malzemesi olarak kullanan Türkiyeli milliyetçiler bu iki ülke arasında söz söylemeyi neredeyse bloke etmiş durumdalar." Açıklama hiçbir katliamın diğerinin bahanesi olamayacağını vurgulayarak Hocalı katliamının 1915 Ermeni olaylarıyla kıyaslanmasına, Ermeni trajedisini inkâr etmek için malzeme olarak kullanılmasına itiraz etmekteydi.

Bir Ermeni okuyucum ise şöyle yazdı: "Ermeni soykırımının tarihsel gerçekliğini, kabul edilmesini, tazminat talep edilmesini savunan tüm Ermeniler konu Hocalı'ya geldiğinde kıvırmaya başlar. Ermeni soykırımının bir yalan olduğunu, savaş sırasında böyle katliamların yaşanabileceğini iddia eden Türkler ise söz konusu Hocalı olduğunda birer insan hakları ve soykırım hukukçusu havalarına girerler... Bir Ermeni milliyetçisinin en azından inkârcı bir Türk milliyetçisi kadar ahlaksız olduğunu düşünüyorum...

Galiba iki tür 'millet' var... Özür dileyebilenler ve özür dileyemeyenler. 'Bizler' henüz yeterince insan olmayı becerebilmiş değiliz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşik

Etyen Mahçupyan 2012.03.01

Toplumlardaki sorunları gözlemleyenler genellikle tarafların psikolojik ve ideolojik bir 'eşiği' aşmasından söz ederler.

Atıfta bulunulan ve aşılması beklenen engel, toplumların aynı olayı çok farklı biçimlerde yeniden inşa edebilmeleridir, çünkü hepsi de o olayı kendi tarihçilerinden öğrenir. Eğer söz konusu olay iki toplumu ayırıcı bir nitelik kazanmışsa, bu kez kimlikleşir de... Yani insanlar belirli bir yorumu kendi kimliklerinin parçası kılarlar. Bu durum bazen daha da katmerlenir, çünkü bazı ülkelerde toplumlar devlete rehin düşmüş durumdadır. Kimliğin sahibi toplum değil, devlettir ve toplum da bu kimliği kaybetmemek uğruna devletin dilini benimser. Böylece eşiğin aşılması imkânsız hale gelir.

Türk/Ermeni meselesi ve özellikle 1915 tehciri de Türkiye Cumhuriyeti Devleti için tabulaştırılmış bir eşik hüviyetinde. Bunun başlıca nedeni, zamanında açıkça telin edilmiş, bir toplum suistimali ve insan hakları ihlali olarak kayda geçmiş, üzerinde açıkça konuşulup yazılmış olan bu olayın unutulma arzusunun çok derin olmasıdır. Olayın devlet boyutunda bu arzusun gerekçesi belli: Türkiye Cumhuriyeti, kendisini Osmanlı geçmişinden bir kopuş olarak resmetse de, gerçekte İmparatorluğun tüm kurumsal yapısını devraldığı gibi,

İttihatçılar da mebus, ideolog, bürokrat ve işadamı olarak yeni rejime taşıdı. Bugün bizler Kemalist ve Cumhuriyetçi bir tarih anlatısı ile beslendiğimiz için, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarını Mustafa Kemal'in bireysel beceri ve öngörüsüne bağlamaya alışkınız. İtiraf etmek gerek ki bu rahatlatıcı açıklama sayesinde tarihin yükünden tümüyle kurtulmak mümkün olabiliyor. Çünkü tek kişinin benzersizliğine ve yüceltilmesine dayanan bir tarih söylemi, aslında tarihi de ortadan kaldırıyor. Oysa yeni rejimin kuruluşu bir koalisyon üzerinde yükseldi ve İttihatçılar bu koalisyonun asli parçalarından biriydi. Dolayısıyla devlet açısından bakıldığında sorun 1915 değil, İttihatçılığın bir zihniyet olarak tüm Cumhuriyet dönemini belirlemiş olması, yani ortada rejimin meşruiyetine ilişkin bir gri alanın bulunmasıdır. Örneğin Türkiye'nin tarih komisyonundan söz etmekle birlikte, bunu devletlerarası platforma tıkama gayretinin de nedeni muhtemelen budur. Nitekim eğer istenen tarihte ne olduğunun gerçekten de öğrenilmesi olsaydı, şimdiye kadar bu komisyonu Türkiye zaten kendisi kurardı. Ne var ki gerçeklere bakan bir komisyon Türkiye'nin bizzat kendisiyle hesaplaşmasını ima ediyor ve devlet bundan açıkça ürüyor.

Diğer taraftan 1915 ve sonrası, Türkiye'nin Müslüman toplumu için de tabulaştırılmış bir eşik. Yıllara yayılan devlet bağımlılığı ile birleşen özgüven eksikliği, ötekinin düşmanlaştırılmasını işlevsel kılmış, bu arada el değiştiren zenginlikler meselesi devletin içindeki o gri alana itilebilmiştir. Nitekim bugün bakıldığında '1915 ve sonrası' ibaresinin asıl önemli kısmı 'sonrası' kelimesinde gizli. 1923-26 arasında Kemalist rejim üç kanun çıkarmıştı: Birincisi yurt dışındaki Ermenilerin dönüşünü yasakladı, ikincisi belirli bir süre yurt dışında olanların vatandaşlık haklarını ilga etti, üçüncüsü ise belirli bir süre yurt içinde yaşamayanların mallarına devletin el koymasını mümkün kıldı... Bu gayrimeşru ganimetçi yaklaşım, daha sonra Varlık Vergisi ve vakıf mallarının müsadereci ile devam etti ve Ermeni cemaatinin yüzyıllara dayanan ortak zenginliği devlete yakın olanlardan başlayarak tüm topluma yayılan bir 'faydalanma kültürü' yarattı.

Haksızlık yapmamak lazım... Bugün değişen bir şeyler var. Vakıf mallarına ilişkin AKP'nin ilk dönemde attığı adım iade yolunu açmıştı. Geçen milletvekili seçiminin sonrasında çıkan yasa ise, 1936 beyannamesinde yer alan mülkün aidesi ve üçüncü şahıslara geçenlerin de tazmini için kapı açıyor. Bu sadece kısmî bir çözüm... Munzam vakıf malları hâlâ müsadere altında. Ancak demokratikleşme süreci domino taşlarının art arda yıkılması gibi bu meseleyi de normalleştiriyor ve gerçek eşiğin iki toplum arasında değil, Müslüman Türk toplumun kendi kimlik dünyasında olduğuna işaret ediyor.

Aylar önceki bir yazısında Abdülhamit Bilici soykırım dayatmacılığından haklı olarak şikâyetçi olurken, soykırımı kabul etmenin neredeyse aydın olmanın önkoşulu haline geldiğine dikkat çekiyordu. Ancak bu durumu farklı yorumlamak da mümkün: Belki de nihayet Türkiye'de de 'aydın' olmak basmakalıp ideolojik klişelerin savunulması olmaktan çıkıp, önce 'kendine bakma' anlamına gelmeye başladı. Nitekim Bilici'nin vurguladığı üzere "milli tezleri dile getirecek, birikim sahibi, demokrat ve saygın isimler yok denecek kadar az." Çünkü bu anakronizmin ta kendisi olurdu... 'Milli tezlerin' gerçeği yansıtmadığı bir ülkede, demokrat insanların bu yükü taşımaması doğal. Türkiye toplumu demokratlaştıkça içimizdeki eşiğin eridiğini ve başkalarıyla aramızda varsayılan eşiklerin de bir devlet tasavvuru olduğunu daha iyi anlayacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dersim ve 1915

Vesayet sisteminin bitirilmesi AKP açısından hayati bir konu.

Çünkü Uludere katliamının gösterdiği üzere, vesayetin tam anlamıyla bitmemesi halinde herhangi bir demokratik hükümetin tam anlamıyla iktidar olması da mümkün değil. Öte yandan vesayet sistemi Cumhuriyet'in uzantısı, ulus-devlet rejiminin günümüzdeki 'doğal' hali. Dolayısıyla bu süreç ideolojik bağlamda Cumhuriyet'in de eleştiri masasına yatırılmasını ima ediyor. AKP'nin bu açıdan en önemli çıkışı Dersim özü oldu... Detaylarına girmeye gerek yok, ama kimlikli farklılığı olan bir kesimin denetlenemeyen bir coğrafyada enterne edilmeleri ve şiddet yoluyla bastırılmaları örneklerinden biriydi Dersim. Görüntüde meşruiyet sağlanması amacıyla bazı çete oluşumları sanki yekpare bir isyan varmış gibi gösterilmiş ve nihayetinde kadın ve çocuk dinlemeden binlerce insan göz göre göre imha edilmişti. Hiçbir ölçüde göre insanlığa sığmayan bu vahşetin temel nitelikleri de gizlenebilir gibi değildi. Ortada salt Alevi/Kürt oldukları için grup halinde imha edilen ve devletin merkezi kararlar, planlı bir biçimde, kasıtlı olarak yürüttüğü bir askerî operasyon bulunmaktaydı... Yani günümüzün terimleriyle her yönüyle bu adı hak eden bir soykırım yaşanmıştı.

AKP Dersim'e mesafe almak konusunda pek de yabancılik hissetmedi. Ama daha önemlisi, toplum da bundan tahmin edileceği kadar rahatsız olmadı. Anlaşılan o ki Sünni İslami kesim bir zihni eşiği geçmişti. Genelde bu türden eşik geçmelerin genel bir zihniyet dönüşümünü ima etmesi nedeniyle belki birçokları aynı tutum değişikliğinin 1915 konusunda da olmasını beklediler ama en azından henüz öyle bir 'rahatlama' olmadı. Oysa Dersim'de yaşananlar 1915'in dar bir zaman ve mekâna sıkıştırılmış 'konsantre' halinden ibaret. Yani ne devlet eyleminin niteliği, ne üretilen gerekçeler ne de mağdurların maruz kaldığı koşullar açısından esasta bir fark yok. Dolayısıyla soru şu: Acaba Dersim konusunda gerçeği kabullenmeye bu denli hazır olan AKP ve İslami kesim, 1915 konusunda niçin böylesine tutuk?

Bunun nedenlerinden biri 1915'in tazminat ve toprak talebi gibi tartışmaları ima etmesi olabilir. Ama toprak talebi açıkça uydurulmuş, hukuki zemini hiç olmayan bir konu. Tazminat ise belirli ölçülerde hem Dersim için geçerli hem de bu tür tazminatlar zaten sembolik bir adım olarak geleceğin inşası açısından işlev görüyor. Yani sonuçta Türkiye'nin kendi halkı ve tarihsel mirası için yapacağı bir harcamadan söz etmiş oluyoruz. Tabii AKP'nin Dersim özüünün arkasında CHP'yi zora sokma niyetinden de söz edebiliriz, ama doğrusu CHP'nin hükümete rakip olma özelliği o kadar yıpranmış durumda ki, bunun temel bir neden olarak öne sürülmesi mümkün değil. O halde soruya dönelim... Benim görebildiğim kadarıyla AKP'nin ve İslami kesimin Dersim'e ilişkin gösterdiği nesnelliği 1915'e ilişkin gösterememesinin dört nedeni var.

Birincisi Dersim'de fail devletin kendisi ve halkın bu fiile katılımı yokken, 1915'te halkın önemli bir bölümü devletin yanında saf tutarak katliamın parçası olmuş durumda. Dolayısıyla 1915 bir suç ortaklığını ima ediyor ve hatırlanması ya da hatırlatılması rahatsız edici oluyor.

İkincisi Dersim'de bir yeniden bölüşüm meselesi yokken, 1915 Ermeni kişi ve kurumlarına ait çok büyük bir servetin yeniden paylaşılmasını ve yerel eşrafın da bundan nemalanmasını ifade ediyor. Ayrıca bu yeniden dağıtımın devletle işbirliği içinde, olayı hukuksal kılıfa uydurarak yapılması söz konusu. Diğer bir deyişle katliamın parçası olanların mükâfatlandırıldığı, bu süreçte devletle organik bağ kurduğu bir konsolidasyon üretiliyor. Nihayet bu geniş çaplı nemalanmadan doğrudan yararlanmayanların bile, Ermenilerin terk ettiği sıradan işleri ve gayrimenkulleri devralarak hayatlarında ekonomik bir sıçrama yaşadıkları açık. Dolayısıyla hatırlama kimsenin işine gelmiyor.

Üçüncü olarak, Dersim'de suçu 'rejime' yüklemek mümkünken, 1915'te fail 'kuruluş halindeki devlet'. Rejim İslami kesimin kendisini yakın hissetmesi bir yana, çatışma içinde olduğu bir ideolojiye karşılık gelmekte. Oysa 'kuruluş halindeki devlet' İslami kesimin de devleti ve neredeyse kutsallaştırılmış durumda. Dolayısıyla İslami kesim rejimin yıpranmasından gocunmazken, devletin korunması gerektiği duygusuyla yaşıyor.

Dördüncüsü, Dersim'de gerilim asayişçi ve bağnaz rejimle bir kısım vatandaş arasında. Yani bu bir 'iç mesele'. Buna karşılık 1915 emperyalizm ve Hristiyanlık kabuğu altına alınarak 'dışsallaştırılmış', 'biz ve onlar' şeklinde ayrımlaştırılmış bir mesele. Nitekim Dersim'in 'gayrimilli' savunucuları yok, ama 1915'in var... Böylece bizatihi 1915'i 'milli' olanın dışına ve karşısına konumlandırmak ve bu sayede Ermenileri yabancılaştırarak hafızayı ertelemek mümkün. Görüldüğü üzere Dersim, mesafe almayı kolaylaştıran özelliklere sahip... Oysa 1915'te hem paylaşılmış bir suç ve nemalanma var hem de bu suçun üzerinin ideolojik olarak örtülmesini mümkün kılan bir biçimde 'devletleşme'... O nedenle de gerçek bir demokratikleşme zemini 1915'e ilişkin hafızaya muhtaç.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurucu suç

Etyen Mahçupyan 2012.03.07

İmparatorlukların çökme ihtimalinin idrak edilmesiyle birlikte özellikle Balkanlar'da, sonraki dönemleri temelden etkileyecek olan bir mobilizasyon yaşandı.

Cemaatçi yapının giderek keskinleştiği bir ortamda gelen modernlik, her cemaatin milliyetçileşmesine neden oldu. Öte yandan cemaatler arasındaki husumet karşılıklı saldırıları ve dolayısıyla korunma ihtiyacını öne çıkarmıştı. Buna elinde silah olanın yiyeceğe erişim gücünü ve silahın kendiliğinden üreteceği hiyerarşileri de ekleyin... Sonuç milliyetçiliğin aynı zamanda mafyavari bir örgütlenmeyi de ima etmesiydi. Buna karşılık ilişki tersten de kurulmuştu: Her cemaat içinde mafyavari örgütler hızla milliyetçiliğe kaydılar ve güçlerini böylece meşrulaştırdılar. Derken çatışmalar bir biçimde söndü ve ayakta kalanlar kendi milli devletlerini kurdular. Ne var ki bu geçiş tarihsel süreklilik içinde yaşanmaktaydı. Yani milli devlet öncesinde güçlü olanlar, milli devletin de doğal yönetim kademesini oluşturdu. Kısacası Balkanlar'dan başlayarak, Anadolu'yu da içine alan bir biçimde bu coğrafyada milli devletler yasadışı güç sahiplerinin devlet üzerinden yasal güç haline gelmelerinin de zeminini sağladı.

İttihatçılık bu zeminin en belirgin akımlarından ve kurumsallaşmalarından biriydi. Örneğin Ermeni tehciri sırasında hapishanelerdeki mahkûmların çıkartılarak asker ve sivil çetecilerle birlikte Teşkilat-ı Mahsusa birliklerinin parçası kılınması hiç de yadırganmadı. Devlet ele geçirildikten sonra ise bu çeteciler devlet memuru haline geldiler ve 1913'te meşhur Mukavvat Kanunu, yani memurları 'güçlendirici' yasa çıkarıldı. Bu yasa memurları hukuk karşısında koruyordu ve zaten bir süre sonra da, Ermeni tehciriyle birlikte, Memurin Muhakemat Kanunu haline gelecekti. Kısacası devlet kendi memurlarının yasa dışı iş yapmasını normalleştirdi, onları bu yönde teşvik etti ve korudu. İdeolojik zırh olarak ise devletin yüksek menfaatleri öne sürüldü ve milliyetçilikle devletçilik arasında organik bir bütünsellik sağlandı. Öyle ki gerçek milliyetçiliğin devletçilikten kopartılamayacağı kanısı yaygın bir biçimde toplumun zihnine kazınmış oldu. Bunun anlamı devletin milliyetçiliği kendi uhdesine alması, böylece milli kimliği belirleyerek 'vatandaş' bir rehin statüsüne indirgemesiydi.

Cumhuriyet bu konumu değiştirmedir. Kemalizm İttihatçılığın üzerine bir kılıf örterek onu bir yandan cumhuriyet olmanın gerekleriyle uyumlu bir hale sokmaya, diğer yandan da modernliğin gereği olarak gördüğü evrensel nitelikler üzerinden tanımlamaya çalıştı. Kemalizm'in Mustafa Kemal'in kişisel karizmasından beslenen bir ideoloji olarak sürümde kalması ise iki siyasî sonuca yol açtı: Bir bölüm itttihatçının tasfiye edilmesi kolaylaştı, ancak itttihatçılığın Kemalizm'in koruması altında palazlanmasının ve devlet içinde yerleşik hale gelmesinin yolu açıldı. Eğer İttihatçılık devlete sahip olma ideolojisi ise, Kemalizm de iktidarın devlet sahipliğini meşrulaştıran ideolojiydi... İttihatçılar devletin omurgasını, zihniyetini ve milli stratejisini oluşturmayı sürdürdüler. Mustafa Kemal'in 'tek adam' olarak yüceltilmesi, aynen kuvvetli bir ışığın etrafındaki nesneleri görünür olmaktan çıkarması gibi, aslında İttihatçılığın iktidarını sağlamlaştıran bir unsur oldu.

Bu tarihsel sürece baktığımızda devletin içindeki çeteleşmeye şaşırmak pek mümkün değil. Aksine çeteleşmeden bağımsız olarak var olmayı bilmeyen bir devlet anlayışı ile birlikte yaşamakta olduğumuzu idrak etmekte yarar var. Nitekim Hrant Dink cinayeti ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Raporu'nda analizin 1913 yılından başlatılması son derece isabetli. Bu tarihin Ermeni tehcirinden önce olması da tarihi kavramakta önemli bir ipucu. Rumların sürülmesinin 1913'te, Süryanilerin kovulmasının 1914'te yaşandığını hatırlamak epeyce yararlı olabilir.

İttihatçılık diğer cemaatlerin gönderilmesi, 'temizlenmesi' ve mal varlıklarına el konarak paylaştırılması sonucunda, hem bir ulusun inşa edilebileceğini, hem de o ulusun bu temizliği gerçekleştiren yönetici kadroya sahip çıkacağını öngören bir yaklaşımdı. Milli olanın yaratılabilmesi yeterince yaygın bir suç paylaşımını ima ediyordu ve bu tercih bir Balkan milliyetçiliği için hiç de sıradışı değildi. Cumhuriyet bu geçmişi yeniden yazılan bir tarihle gizledi ve süsledi. Bir 'milli bellek' üretti... Cumhuriyet kendi geçmişinden kopartılırken, toplum da tarihsel gerçeklikten kopartılmış oldu. Türk kimliği devletin belirlediği şekilde düşünen ve davranan, devlete ideolojik olarak biat etmiş insanların kimliği olarak şekillenirken, olası hayatiyetini de kaybetti ve devlete mahkûm, ancak onun koruması ile ayakta kalabilen bir kimlik haline geldi.

Kısacası İttihatçılık ve Kemalizm sadece bu topraklardaki diğer kimliklerin 'bitirilmesi' işlevini görmediler, aynı zamanda milli devletin oluşturduğu kimliği de entelektel açıdan içdiş etmiş oldular. 1915 ve benzeri olaylar bu kalın çizginin üzerindeki irili ufaklı kabarcıklar gibidir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye ne yapmalı? (1)

Etyen Mahçupyan 2012.03.08

Bugünün siyasetinin parçası haline gelmiş olan geçmişteki olaylar hızla tarihsel niteliklerini yitirirler.

Belirli bir dönemin, zihniyetin ve karmaşık ilişkilerin ürünü olmaktan çıkıp, bugün bize anlamlı gelen bir siyasi öznenin iradesi olarak sunulurlar. Soykırım gibi olaylar ise doğrudan mağdurla faili özneleştirir. Bir anda 'Ermeniler' ve 'Türkler'den söz edilmeye başlanır. Sanki bunlar homojen birer varlıkmiş ve açık seçik niyet ve amaçlara sahiplermiş gibi... Böylece her toplumun veya cemaatin içindeki farklılaşmalar, çelişkiler ve ayrışmalar gözden kaçır. Mesele faille mağduru karşı karşıya getirdiği ölçüde, mağdur tarafın tümü mağdur edilmiş, fail tarafın tümü de o faaliyetin parçası olmuş gibi sunulur.

Ermeni milliyetçiliği bunu yıllarca yaptı ve hâlâ da yapıyor... 'Türkleri' tümünden suçlamayı mümkün kılan yüzeysel ve kategorik bir dil kullanıyor. Ama muhtemelen Ermeni soykırımının bugün neredeyse bütün dünyada ve akademik alanda bir vakıa olarak kabulünün getirdiği bir rahatlama sayesinde, söz konusu suçlamanın nüanslı hale geldiğine tanık oluyoruz. Yıllar önce bir Ermenistan seyahatinde en milliyetçi parti olan Taşnakların ikinci başkanı, gazeteci arkadaşlardan birinin İslam'la ilgili bakışlarını sorması üzerine şöyle demişti: "Bizim İslamiyet'le hiçbir sorunumuz yok ve olamaz da... Birçoğumuzun ana babaları Müslüman komşuları sayesinde hayatta kaldı. Biz Türk milliyetçiliğine karşıyız."

Bugün Türkiye'ye bakıldığında en çarpıcı olgulardan biri, Taşnak partisi yetkilisinin bile teslim ettiği bir gerçeğin hâlâ Türkiye'de görülmemesi ve reddedilmesidir. Oysa en hafif tabiriyle 'kovulan' komşulara sahip çıkmak insani bir olay ve her toplumun gurur duyacağı bir haslet. Acaba Türkiye'nin Müslümanları açıkça kendilerini yücelten bu davranışlarını niçin unutmayı tercih ettiler? Türk milliyetçi tarihçileri Ermeni tehcirinin bir soykırım olmadığını kanıtlamak üzere, tehcirin tüm Anadolu'dan yapılmadığını sıklıkla vurgularlar. Böylece sadece 'suçlu' Ermenilerin tehcir edildiği gibi bir izlenim yaratmaya çalışırlar. Ne var ki İstanbul ve İzmir'de tehcirin 'hafif' geçmesi ve genelde sadece bekâr erkekleri içermesi, bu illerin dünyanın gözü önünde olmasıyla bağlantılıdır. Ama tehcir edilmeyen Ermeniler sadece bu büyük illerde değil, örneğin Kastamonu, Kütahya ve daha birçok yerde de karşımıza çıkmaktalar. Çünkü buralarda hükümetin talimatına uymayan ve bunu Müslümanlık anlayışlarıyla açıklayan mülki amirler vardır. Diğer bir deyişle Ermeni tehciri sadece sıradan Müslümanların değil, birçok devlet memurunun da insani değerlere sahip çıkmaları şeklinde bir tepkiye neden olmuş ve bu memurların birçoğu azledilme, hatta ölümle cezalandırılmıştır.

Ama Türkiye yıllar boyunca ısrarla bu Müslümanları hatırlamaktan imtina etti. Buna karşılık Türk Tarih Kurumu'nun ürettiği uyduruk birkaç cümleyi 'açıklama' olarak ezberlemeyi seçti. Bunu yaparken Türkiye Müslümanları aslında bizzat kendi tarihlerini, kendi aile büyüklerinin manevi mirasını reddetmiş oldular. Dolayısıyla kendilerini fakirleştirdiler, Türk kimliğini üstlenirken devlete yaranma uğruna bizzat kendilerini reddettiler.

Bu süreç işlerken dramatik bir olay daha yaşanmaktaydı... Ermeniler köyler halinde ihtida ettiler ve Müslümanlaşarak tehcirden kurtulmaya çalıştılar. Bu öyle bir noktaya geldi ki, hükümet bundan böyle ihtida etseler dahi Ermenilerin tehcirden kurtulamayacağını belirten bir genelge çıkarmak zorunda kaldı. Ama milliyetçiliğin yarattığı körlük her iki tarafın da bu insani çırpınmayı unutmasına neden oldu. Ermeni milliyetçiler dönmeleri yok sayarak ölû sayısını artırmayı hedeflediler. Türk milliyetçiler ise kendi 'ırklarının' temizliğini korumaya çalıştılar. Bir kez daha tarih bugünün kimliklerine ve siyasetine kurban edilirken, kimse bu 'iki dinden avare' insanların gerçekliğine, hayatlarına, ruhlarına bakmaya yeltenmedi.

Türkiye'nin Ermeni soykırımı meselesinde ilk yapması gereken, kendi insanlarına onların geçmişini de kucaklayacak bir biçimde sahip çıkması olmalı. Türkiye hem kendi yüce gönüllü Türk ve Kürt Müslümanlarını, hem de hayatta kalma uğruna ihtida eden Ermeni Müslümanlarını 'tanımalı'... Bu tanıma, soykırımın tanınmasından çok daha önemlidir. Çünkü hem dünyaya insani değerleri öne çıkaran bir mesaj verilmesini ima eder, hem de Türkiye'nin kendisiyle barışmasının temel adımlarından birini oluşturur, hem de devlet ideolojisine mesafe alınması ve bugünün demokratikleştirilmesi sürecini besler. Ama en önemlisi ruh sağlığına yeniden kavuşmamızın habercisi olur...

Gerçek toplumların karmaşıklığını ve iç zenginliğini görmezden gelmek o kültürün zaman içinde yavanlaşmasına neden olur. Hele farklı toplumlar arası ilişkilerin yarattığı ilave melezleşmeleri de siyaseten mahkum ederseniz, geriye güdük, kavruk ve ruhsuz birtakım kimlikler kalır. Ermeniler de Türkler de kendilerine bunu reva gördüler... Şimdi kendimize bakmanın ve hüzünlü ama özgüvenli bir gülümseyişin zamanı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye ne yapmalı?(2)

Etyen Mahçupyan 2012.03.11

Ermeni diasporasının çeşitli ülkelerde Ermeni soykırımının tanınmasına yönelik gayretleri, Türkiye devletinin bu gayretlerin sonuç vermemesi için çalışmasına yol açtı.

Bu amaçla Türkiye yabancı lobi kuruluşlarına milyonlarca dolar aktardı, Amerika'daki Yahudi lobisiyle ve İsrail'le iyi geçinmeye çalıştı, elçilikler vasıtasıyla yurtdışındaki Türkleri 'milli' bir tepki üretmeleri için teşvik etti ve bazı yabancı akademisyenlerle akçalı ilişkiler kurup onlara birtakım kitaplar yazdırdı. Ancak gerçekçi olmak gerekirse 'tatmin edici' bir sonuç alınamadı ve Ermeni soykırımının tanınması giderek genişleyen bir ortak kabul haline geldi. Bunda en önemli etken muhakkak ki özellikle Batı demokrasilerindeki sıradan vatandaşların büyük bir ekseriyetle 1915 ve sonrasını bir soykırım olarak görmeleridir. Buna zemin sağlayan da yaklaşık 90 yıldır sürdürülmekte olan ve kasıtlı bir öznellikte suçlanması pek mümkün olmayan bağımsız tarih çalışmalarıdır. Öyle ki geride binlerce akademik ve biyografik kitap ve on binlerce makale olduğu gibi, her yıl bunlara yerel tarih perspektifi ile yazılmış yenileri eklenmekte. Dolayısıyla Türkiye devletinin bu konudaki stratejisi aslında başarı şansı olmayan bir yoldu. Nitekim hem akademik hem popüler entelektüel alanda, insanlar ellerindeki bilgiyle Türkiye'nin propaganda çabalarını mukayese ettiler ve soykırımın gerçekliğine bir kez daha inandılar.

Aynı süreçte Türk Tarih Kurumu nezdinde bilgi üretme ve resmi tez için delil toplama çabasına girildi. Ne var ki devlet tarihçiliğinin böyle bir konuda herhangi bir saygınlığı olamazdı. Ama daha da önemlisi bu devletçi 'tarihçilik' Türkiye'nin kendi tarihçilerini utandırma pahasına epeyce uyduruk, neredeyse gülünç metinler ve argümanlar geliştirdi. Olguları çarpıtan, birçoğunu görmezden gelen, bilimsel sorgulama eleğinden geçmemiş bir anlatıyı 'bilgi' olarak sundu. Öylesine yanlı bir üretim anlayışı sergilendi ki, çıkan ürünler sadece düzeysizlikleriyle anılır oldular ve yurtdışından bakıldığında Türkiye'nin 'bilerek suçunu gizleme' çabası içinde olduğu teşhisi daha da güçlendi. Belki bunun da sonucu olarak, kısa sürede Türk Tarih Kurumu'nun etkileme alanı yurtiçine yöneldi ve devletin kendi vatandaşını endoktrine etmesinin bir aracı olarak kullanılmaya başlandı. Artık hedef Türkiyelilerin soykırım 'yalanına' inanmalarını engellemekti... Ama ortada 'eğer soykırım değilse neydi?' türünden sorular da vardı ve böylece 'aslında onlar bizi öldürdü' diye özetlenebilecek olan demagogik manipülasyonda karar kılındı. Bugünlerde 'zaten hak etmişlerdi' şeklindeki bir destek önermeyle katliamı kabul edip bunu 'haklı' bir sebebe dayandırma uğraşı daha öne çıkıyor. Ancak bu önermenin tarihsel gerçekliğe uyma sorunu olması bir yana, failin kendince haklı sebepler bulması, bir olayı soykırım olmaktan çıkarmıyor.

Buraya kadar kıssadan hisse, Türkiye'nin bütün bu faaliyetlerine bir an önce son vermesi gerektiğidir. Çünkü bu uğraş Türkiye'yi küçük düşürmekten başka işe yaramıyor... Ayrıca ülkenin bu alanda çalışan birçok tarihçisi bulunuyor ve devletin önce onların bulgularını sindirmesinde yarar var. Çünkü kendi tarihçilerini bile ikna edemeyen bir resmi tarih tezinin -ciddi bir tarihçiliğe dayanma gayreti gösterse bile- ciddiye alınması mümkün değil.

Bu durumda soru, Türkiye'nin niçin böyle bir yol tuttuğudur... Bunun çaresizlikten veya meselenin bir dış politika olduğu sanısını yaratan bir bilgisizlik halinden kaynaklandığı öne sürülebilir. Ama en kritik noktalardan

biri, Türkiye'de devletin ve halkın önemli bir bölümünün karşılarında 'düşman' bir tarih tezi olduğunu sanmalarındır. Milliyetçilik o denli içselleşmiş bir durumda ki, her türlü tarihsel değerlendirme ve kabulün birer 'milli' tez olduğuna inanma eğilimi çok yüksek. Bu da tarihin çeşitli milli devletlerin kendi tezlerini yarıştırdıkları bir alan olarak algılanmasına neden oluyor.

Oysa tarihçilik bağımsız bir disiplin olarak hayatiyetini sürdürmekte ve 'Ermeni tezinin' gücü de burada, yani söz konusu bağımsız tarihçiliğin o tezi desteklemesinde. Diğer bir deyişle aslında 'Ermenilerin' veya Ermenistan'ın bir tarih tezi yok... Hatta bir hukuk tezleri de yok... Yani Türkiye'nin karşısında tarihin belirli bir şekilde yaşanmış olduğunu söyleyen ve buna hukuken soykırım denmesi için uğraşan birileri bulunmuyor. 'Ermeniler' bunu zaten var olan bilgi birikimine ve oluşmuş kanaate gönderme yaparak, bir 'veri durum' olarak sunuyorlar. Buna karşılık 'Ermenilerin' bir siyasi tezi var... O da söz konusu 'veri durumun' tüm dünya tarafından siyaseten görülmesi ve tanınması.

Türkiye alternatif tarih üreterek hiçbir yere varamaz. Ama siyaset yapabilir... Ancak bu siyasetin başarılı olabilmesi için de tarihin kabul edilmesi gerekiyor. Varılacak sonuç basittir: Türkiye bu gidişi ancak ve ancak 'Ermenilerle' siyaset yaparak durdurabilir ve tarihi kabullendiği ölçüde soykırım tespitinin muhtemel sonuçlarını hafifletip, hatta belki tamamen ortadan kaldırabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP-ulusalcı koalisyonu mu?

Etyen Mahçupyan 2012.03.14

Hocalı mitingi, davet dili, organize olma biçimi, finansal desteği, önceden tasarlanmış pankartları ve nihayet İçişleri Bakanı'nın somut sahiplenmesiyle önümüzdeki üç yılın ulusalcı stratejisini deklare etmiş oldu.

Çözülmesi gereken mesele bellidir: Sandıkta yenilmesi pek mümkün olmayan ve darbeyle indirilmesi de gerçekçi bir ihtimal olmaktan çıkan AKP'nin iktidardan uzaklaştırılması için tek bir yol gözüküyor: Kürt meselesinde hükümetin tıkanması ve acz içine düşmesi. Yöntem çok zekâ gerektirmiyor... PKK'nın masada çıkabilecek çözümleri baştan reddettiği ancak eninde sonunda masaya oturulacağının da öngörüldüğü bir ortamda, hükümet reform adımlarının atılmasını görüşme safhasına bırakmak ve bu arada PKK'yı askerî yönden zayıflatmak üzere ikna 'olur'. Böylece hükümetin kontrol edemediği bir güvenlik bürokrasisine muhtaç olması sağlanır ve Uludere olayının gösterdiği üzere, sivil iktidara haddi bildirilir. Verilen mesaj Kürt meselesinin çözümünün devlet içi koalisyonu gerektirdiğidir. Eğer hükümet reformlara ağırlık verirse, o zaman da muhtemelen PKK devreye girecek ve söz konusu adımları fiilen geçersiz kılmaya çalışacaktır.

Ancak önümüzde bir anayasa süreci var ve kamuoyu desteğinin verdiği meşruiyet sayesinde AKP kendi anayasasını referanduma sunma gücüne sahip. Dahası hükümetin güvenlik bürokrasisini kontrol edemediği berrak bir gerçeklik olarak ortaya çıktığı ölçüde, AKP'nin anayasaya daha da sahip çıkacağını tahmin etmek zor değil. Çünkü anayasanın AKP açısından esas getirisi, demokratik hak ve özgürlükler değil, özellikle güvenlik bürokrasisinin yeniden yapılandırılması ve sivil siyasetle ilişkilendirilmesi için bir meşruiyet zemini üretilmesi olacaktır.

Bu durumda AKP'yi iktidarı paylaşmaya zorlayabilecek bir destek stratejiye ihtiyaç var. Hocalı mitingi bunun habercisiydi ve hükümeti karşı koyamayacağı bir milliyetçilik tuzağına çekmenin birinci adımıydı. Buradaki

mantık geçenlerde Alper Görmüş'ün hatırlattığı üzere misyoner konusuna epeyce benzemekte. Yani AKP'nin dünya nezdinde bağnaz ve ırkçı bir tutuma kaydığının, Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere sahip çıkmadığının gösterilmesi, Batı'da AKP aleyhtarı bir kamuoyu oluşturulmasının ve sert eleştiriler yapılmasının sağlanması, hükümetin de 'doğal olarak' Batı'dan uzaklaşarak daha ulusalcı bir çizgiye kayması. Bu tablo amaçlanan koalisyonun da kendiliğinden oluşmasını ifade edecek ve sonrasında 'ehlileşmiş' bir AKP ile bir süre daha yola devam edilebilecektir.

Gündem bu planın işlemesi için gayet uygun çünkü 2015'e sadece üç yıl var ve üstelik 2015 bir seçim yılı... Yapılması gereken öncelikle 'Türk' ve 'Ermeni' tarafları arasındaki gerilimi artırmak, toplumu daha milliyetçi bir dile doğru teşvik etmek ve böylece hükümetin olası bir esneklik siyasetinin önünü kesmektir. Azerbaycan'ın da katkısıyla bunu gerçekleştirmek epeyce kolay gibi duruyor, çünkü hem Ermenistan yönetiminin hem de sesi çıkan Ermeni diasporasının zaten milliyetçiliğe teşne olduğunu biliyoruz. Dahası bu gerilim ortamı bizzat AKP'lilere de hayli çekici gelecektir... Soykırım konusunda ne yapacağını bilemeyen, Ermenistan sınırını açamayan hükümetten, söz konusu çatışma ortamında kimse olumlu bir adım bekleyemez. Bu da hükümeti rahatlatır ve seçimde milliyetçi oylara talip olmasını mümkün kılar.

Ne var ki herkesi 'mutlu' edecek olan bu gelişme, AKP'nin ayağının altındaki halıyı çekme potansiyeli taşıyor ve kimsenin kuşkusu olmasın ki ulusalcı asabiye'nin iradesi ve organizasyon gücü o halıyı büyük bir maharetle çekecektir. Hocalı mitingini düzenleyenler veya oraya İçişleri Bakanı'nı göndermeyi uygun bulan Başbakan farkında olmayabilirler, ancak Hocalı'yı anma düzenlemesi ideolojik olarak Ermeni karşıtı olmakla kalmayan, siyasî işlev açısından AKP karşıtı olan bir hamleydi. Amaç AKP'yi muhtemelen kendilerinin istemediği oranda ama yine muhtemelen kendilerinin itiraz edemeyeceği bir bağlamda malum 'milli dava'nın içine çekmekti.

Birinci gösteriye bakan gönderen hükümetin bir sonraki gösteriye kayıtsız kalması çok güç olacak, belki de o vesile ile birkaç bakanı daha da saldırganlaşmış 'münferit' pankartlar altında konuşurken izleyeceğiz. Bu arada Ermeni milliyetçiliğinin de boş durmayacağını, 'Türklerin' ve Erdoğan hükümetinin ırkçılığını dillerine dolayacaklarını öngörebiliriz. İsterseniz buna bir de PKK'nın da Ermeni soykırımının tanınması için söylem geliştirdiğini ekleyin... Bu arada Agos Gazetesi'ne veya bazı gayrimüslimlere irili ufaklı saldırıların olmasını ise kimse yadırgamaz herhalde...

Hedef AKP'dir... Önümüzdeki üç yıl soykırım 'iddiası' bir bahane olacak, AKP'nin adım adım ulusalcı bataklığının içine çekilmesi sağlanmak istenecektir. Eğer İslamî kesimin entelektüel gücü bu süreci etkileyemez ve başta Başbakan olmak üzere AKP kadroları basiret zaafı yaşarlarsa, 'devlet' yeniden topluma hakim olur.

Yapılması gereken 2015'i bugünün siyasî gündemi açısından 'önemsizleştirmektir'... Yani bir yandan soykırımın insanî yönüne hemen sahip çıkmak, öte yandan 2015'i de aşan bir biçimde Ermenistan ile uzun vadeli bir yol haritasında anlaşmak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rumeli'de yerlilik ve imtiyaz

Etyen Mahçupyan 2012.03.15

Haklı çıkmayı istemek anlaşılır bir duygu. Ancak eğer soru sormuyor, merak etmiyorsanız, haklı çıkmanın ne anlamı olabilir anlamak zor.

Rumeli göçmenleri üzerine yazdığım makalelere iki eleştiri daha geldi, ancak ne yazık ki her ikisi de benim söylediklerime itiraz etmeyi kendilerince yeterli bulan cinstendi. Diğer bir deyişle her ikisi de asıl soruyu 'kaybetmekte' sakınca görmemişti. O nedenle bir kez daha tekrarlayalım: Rumeli'den göç sırasında soykırıma muhatap olan Müslümanlar, acaba hangi nedenle bir kimlik olarak göreceli bir hafızasızlığı tercih etmekte? Soru bana gelen itirazlar ışığında daha da yakıcı... Çünkü eğer bu itirazlar doğruysa, söz konusu ortak kimliksel hafızasızlığın nedeni daha da belirsizleşiyor ve başka bir açıklamayı hak ediyor. Ne yazık ki bana verilen cevaplarda bu konu hiç yer almamakta...

Gelelim makalelere... Her ikisi de 4 Mart'ta yayınlanan yazıların biri Fatih İyiyol'a aitti ve otokton olmanın koşullarını irdelemekteydi. Herhalde yazar asıl meselenin, nesnel koşullar ışığında kimin otokton olduğunu takdir etmek olduğunu düşünmüştü. Ama tarihi anlamak bu türden normatif yargıçlığı kaldırmaz. Nesnel koşullar bir çıkış noktası, gerekli ama yetersiz bir koşul olarak alınabilir ancak. Nitekim Rumeli göçmenleri ile ilgili konu da onların kendilerini ne denli yerli hissettikleriyle ve diğerlerinin onları ne denli yerli gördükleriyle bağlantılı. Çünkü bu algı ve ilişki bağlamı doğrudan iktidar kavramına gönderme yapıyor ve ortak kimliksel hafızanın iktidarla olan bağına işaret ediyor. Velhasıl İyiyol'un makalesi bize gerçekte hiçbir şey söylemiyor. Üstelik otoktonluğun nesnel ölçütlerinin belirleyici olduğuna ikna olsak bile, 'otokton' insanların davranışını anlamayı daha da zorlaştırıyor.

İkinci makale Şener Aktürk'e aitti ve o da benim Rumeli göçmenlerindeki ortak kimliksel hafızasızlığa ilişkin öne sürdüğüm nedenlerin yanlış olduğunu kanıtlama peşindeydi. Ama şaşırtıcı olmayan bir biçimde, eğer benim dediklerim yanlışsa doğrunun ne olduğunu söylemiyor, Rumeli göçmen davranışını anlamaya yönelik gayret göstermiyordu. Zorla merak üretilmeyeceğine göre bu noktayı geçelim ve içeriğe bakalım...

Aktürk, Müslümanların kendilerini yerli hissetmedikleri iddiasını somut veriyle temellendirmediğini söylüyor. Zaten bu benim 'tahminim'... Dayanağım ise Rumeli göçmenlerinin hem Anadolululara hem de farklı zamanlarda gelmiş olan diğer göçmenlere bakış ve davranış biçimleri. Ama ille de somut veri olsun dersiniz, Balkanların yerel tarihinin okunmasında yarar var. 19. yüzyılla birlikte devlet baskı ve zulümünün hangi boyutlara vardığını ve devletin kimliğini paylaşan Müslüman halkın kendisini nasıl itilmiş ve yabancılaşmış durumda bulunduğunu o kaynaklardan okumak mümkün. Bu arada Aktürk kendi tezini desteklemek üzere hoş birkaç örnek de veriyor. Roma İmparatoru Theodosius Hristiyan olduğunda, bu yeni devlet dinini seçenler yerliliklerini kaybetmemişler. "O halde Osmanlı hakimiyetindeki Müslümanlar niye yerliliklerini kaybetmiş olsunlar ki?" diye soruyor. Söz konusu Hristiyanlar yerliliklerini kaybetmek bir yana daha da 'yerli' oldular, çünkü devletle 'birlikte' din değiştirdiler. Oysa Rumeli Müslümanları, giderek yabancılaşmakta olan bir devletin dinini taşımaktaydılar ve tam da bu nedenle yerli olarak görülmeğe ve çatışma süreci içerisinde kendilerini yerli olarak algılamaktan uzaklaştılar. Aktürk misyoner etkisiyle Anadolu'daki Katolik ve Protestan olanların yerliliğinin aynen devam ettiğini söylerken de yanılıyor. Bu mezhepsel geçişler daima otantik olana göre daha 'az yerli', siyasete daha mesafeli cemaatler üretti.

Rumeli Müslümanlarının diğer dini cemaat mensuplarına kıyasla daha 'imtiyazlı' oldukları şeklindeki görüşüm de Aktürk tarafından doğru bulunmamış. Anadolu Hristiyanlarının kapitülasyonlar sayesinde zengin olduklarını, yoksul ve eğitimsiz Müslümanların imtiyaz sahibi olduklarını iddia etmenin ise haksızlık olduğunu öne sürmüş. Ne var ki bu kapitülasyonlara rağmen Hristiyanların çoğunun 'yoksul ve eğitimsiz' olduğunu unutmuş. Buna karşılık 'yoksul ve zengin' olmayan Müslümanların bunu neye borçlu olduklarını da herhalde önemsememiş... Ancak asıl sorun bu görülmeyen kısımda gizli, çünkü ortak kimliksel hafıza açısından bireysel maddi zenginliğin önemi yok. Kastedilen imtiyaz, ekonomik yararı aşan bir siyasal özdeşleşmeyi ifade ediyor. Örneğin

acaba farklı kimlikler arasında adalet nasıl dağıtılıyordu? Devlet taraf tutuyor muydu? Devletin kimliğini paylaşmak bir üstünlük sağlıyor muydu? Ancak böyle bakıldığında toplumsal anlamda 'imtiyazın' ne olduğunu anlayabilir ve buna olan tepkinin niçin yabancılaşma yarattığını anlayabiliriz.

Bu konuyu gerçekten merak edenlerin Cumhuriyet'in kuruluş öncesi ve ilk yıllarına bakmaları gerektiğini ekleyerek bitirelim... Soru hâlâ ortada ve samimi bir sorgulamayı hak ediyor: Acaba Rumeli göçmenlerinin ortak kimliksel hafızasızlığının nedeni ne? Benim yanıtlım, devletle olan kimliksel ilişkinin önemine işaret ediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP ikilemleri(1): İktidar olma

Etyen Mahçupyan 2012.03.18

Türkiye belki de Cumhuriyet tarihinin en kırılgan hükümeti tarafından yönetiliyor.

Yüzeysel yaklaşımlar ve siyasetin kimliksel okumaları bu tespiti engelliyor, çünkü AKP hükümetinin giderek güçlendiği tezi bizi siyasi bir pozisyon olmakla kalmıyor, AKP yandaşları da kendilerini güçlü göstermekten hoşlanıyorlar. Geçmişte hükümetlerin zafiyeti genellikle parti içi ayrışmalardan ve koalisyon dönemlerinde de partiler arası uyumsuzluklardan kaynaklanırdı. 28 Şubat ise 'müesses nizamla' gerilim içinde olan hükümetlerin kırılganlığına örnek teşkil etti. Bugün kendisini söz konusu 'müesses nizama' kabul ettirmiş, uyumlu bir geçişle devleti dönüştürme iradesini onaylatmış gözükten bir hükümet var. Ama bu kabuğun altında son derece tedirgin ve temkinli bir ruh hali yaşanıyor...

Mesele AKP hükümetinin aşılması zor bir ikilemle karşı karşıya olmasıdır. Bir yanda art arda üç seçim kazanmış ve muhtemelen en az iki seçim daha kazanacak bir iktidar bulunuyor. Son anketler oyların yüzde 54 seviyesine yaklaştığını söylüyor. Hükümetin dış politika, ekonomi, sağlık gibi alanlardaki performansı sorulduğunda ise toplumun kabaca yüzde 70'inin bu politikaları desteklediği ortaya çıkıyor. Diğer bir deyişle bazı ideolojik ve psikolojik engellerin yıkılması durumunda, AKP oylarının daha da artabileceğini öngörmek zor değil. Nihayet Başbakan'ın sağlık durumundaki sorunların da bu açıdan olumlu bir etki yarattığını görmekte yarar var. Çünkü laik kesimdeki en koyu Erdoğan karşıtları bile Başbakan'ı bir istikrar unsuru olarak algılıyor ve onsuz bir döneme hazır gözüküyorlar. Benim tahminim, eğer Erdoğan'ın sağlığını konu eden bir soru sorulsa, toplumun en az yüzde 70'inin bu alanda olumsuz bir ihtimali net bir biçimde ve insani değil, siyasi nedenlerle istemediğini beyan edeceğidir.

Kısacası iktidarda gerçekten de çok güçlü bir hükümet var. Toplumsal desteği yüksek, bakanlıklarda gerekli deneyimi kazanmış, kendi içinde uyumlu çalışabilen ve dünyaya karşı prestiji sağlam bir hükümet... Ancak bu hükümetin 'müesses nizamın' kalbi olan güvenlik bürokrasisi karşısındaki nüfuz etme, yönetme ve denetleme yeteneği çok sınırlı. Güvenlik bürokrasisi dendiğinde, sadece asker, polis ve istihbarat teşkilatlarını değil, yargıyı da katmak gerek. Çünkü yargının temel işlevi daima 'münafık vatandaşlar' karşısında devletin güvenliğini korumak oldu. AKP iktidara geldiğinde, yönetememek bir yana, kendisine her yoldan direnen bir güvenlik bürokrasisi ile çalışmak zorunda kaldı. Zaman içinde Ergenekon davaları sayesinde asker 'asli görevine' dönmek zorunda bırakılırken, yargı reformu üzerinden HSYK ile Yargıtay ve Danıştay arasındaki organik bağ kopartıldı. Emniyet'teki mafyavari derin oluşumlar bir miktar temizlendi ve MİT'in tepe yönetimine hükümete yakın kişiler getirildi.

Ama bu müdahaleler arzu edilen kurumsal ilişkileri ve yapılanmayı yaratmakta yetersiz kaldı. Hükümetin asıl enerjisi son dönemde toplumsal sorunların giderilmesine değil, güvenlik bürokrasisi içindeki çatlakların kapatılmasına hasredildi. Bu ise kaçınılmaz olarak birtakım tasfiyeleri ve kişi tercihlerini zorunlu kılarken, AKP'nin 'keyfi' ve 'otoriterleşen' yönetimine örnek olarak yine bizzat hükümete direnç gösteren çevrelerce tedavüle sokuldu. Bu tablo karşısında bir yol, içinden geçilen durumu açık seçik bir biçimde toplumla paylaşmak olabilirdi. Ne var ki belki bunun bir zaaf işareti olabileceğinden çekinildi, belki de AKP lider kadrolarının aşırı özgüveni meseleyi hallettikleri sanrısını yarattı. Yaklaşık on yıllık bir hükümet etme döneminden sonra topluma dönüp, hâlâ güvenlik bürokrasisini yönetemediğini itiraf etmek ve 'devleti' şikâyet etmek pek uygun bulunmadı...

Ama gerçek buydu... Ve Uludere katliamında, o gerçek kendisini kuşkuya imkân bırakmayacak biçimde ortaya koydu. Çünkü bu olayın 'hata' olması için, çok sayıda kişinin aynı anda neredeyse sayısız hata yapması gerekiyor. Dahası rutin uygulamaya uygun tek bir davranışın bile 'hatadan' dönülmesini sağlayabileceği anlaşılıyor. Kısacası Uludere hükümeti zorlamak üzere tasarlanmış bir tuzaktı ve hükümetin siyasetsizlik tercihi sayesinde başarılı oldu. Buna eklenen MİT müsteşarlarının sorgulanma talebi fotoğrafı AKP açısından daha acil hale getirdi. Çünkü bu iki olay arasında bir bağ oluşmuştu: Uludere katliamının MİT'in yanlış istihbaratı nedeniyle gerçekleştiği öne sürülmüş ve bu bilgi asker kaynaklı olarak medyaya çıkmıştı. Oysa MİT yönetimi ve Başbakanlık böyle bir istihbaratın olmadığına ısrarlıydılar. Bugün geriye bakıldığında böyle bir istihbaratın varlığının önemli olmadığını, çünkü Uludere'deki bombalamanın görerek ve bilerek, diğer deyişle herhangi bir istihbarata ihtiyaç duyulmadan yapıldığını biliyoruz. Sonuçta AKP bu olaylar zincirini bir 'paket' olarak algıladı ve teyakkuza geçti...

Ancak gerçek değişmedi: Toplumsal desteği giderek artan ama güvenlik bürokrasisine hâkim olamayan ve bunu itiraf etmek istemediği ölçüde o bürokrasiyle koalisyona zorlanan bir hükümetimiz var ve önümüzdeki sürecin en önemli siyasi eksenini bu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP ikilemleri(2): Kürt meselesi

Etyen Mahçupyan 2012.03.21

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ülkenin sahibi olduğunu ve yönetme hakkının 'doğal' olarak kendisine ait bulunduğunu varsayan, Kemalist harçlı statüko koalisyonunun kaderi 28 Şubat'la birlikte değişmeye yüz tutmuştu.

Çünkü statükonun kendisini en güçlü konumda sandığı bu noktada, İslamî kesimin değişim dinamiği nihayet küreselleşen dünyaya entegre olmayı hedefleyen bir çoğunluk iktidarının da aktörünü yaratmaktaydı. AKP bu daralan siyasi atmosferde doğdu ve siyaseti genişleten, Türkiye'yi demokratikleştiren bir işlev yüklendi. Üç seçim zaferinin ve derinleşen Ergenekon dava sürecinin ardından geline nokta, statüko da basit bir akıl yürütme çizgisine doğru evrildi: AKP'yi iktidardan indirmedikleri takdirde yeni ve daha demokratik bir rejimin kurulması kaçınılmazdı. Öte yandan bu partiyi ne seçimde yenmek ne de askeri bir darbeyle alt etmek mümkün ve gerçekçi gözüküyordu. Tek şans AKP'nin 'yanlış' yapması, bizzat kendi eliyle yolunu tıkaması, kendisini gayrimeşru konuma sokmasıydı.

Hükümetin böyle bir yanlışa zorlanabilmesi ise, dizginlerin tamamen elinde olmadığı, sürekli doğru tepki vermek zorunda bırakılacağı bir alan gerektiriyordu ve bu Kürt meselesiydi... Bu açıdan ele alındığında söz konusu 'mesele' artık sadece Kürtlerin haklarını veya PKK'lıların silah bırakma koşullarını ima etmiyor. Bu aynı zamanda AKP'nin sıkıştırılabileceği ve hataya zorlanabileceği de bir alan. Dolayısıyla AKP iktidardan indirilmeden bu meselenin çözülmemesi için güçlü bir irade oluşmuş durumda. Buna karşılık hükümetin bu konuyu demokratik bağlamda çözmesi halinde, AKP iktidarlarının güçlenerek devam edeceği de öngörülebilir bir ihtimal.

Kısacası AKP açısından Kürt meselesinin 'gerçek' anlamda, hem yani Kürtleri tatmin eden bir biçimde hem de Kürt olmayanları ikna ederek çözümlenmesi, kendi iktidarının sürekliliği açısından hayati bir konu. Ancak hükümet aşamadığı bir ikilemle karşı karşıya... AB bağlamında önerilebilecek hiçbir çözümün PKK tarafından kabul edilmeyeceğini, ancak eninde sonunda PKK ile müzakere yapmak durumunda kalınacağını farkında. Bu durumda bir çıkış yolu temel hak ve özgürlüklerin tanınmasıyla Kürt toplumunu kazanmak ve böylece PKK'yı 'içerden' sıkıştırmak olabilirdi. Ne var ki yerel özerklik meselesinde nereye kadar gidebileceği bilinmediği gibi, ne yapılırsa yapılsın PKK'nın tepkisinin çitayı daha da yükseltmek olduğunu öngörmek zor değil. Nihayetinde müzakere süreci de olduğuna göre temel hak ve özgürlüklerin şimdiden verilmesi masaya oturulduğunda elde oynayacak kart kalmamasını ima ediyor.

Bu değerlendirme 'önce PKK'yı zayıflatmak gerek' tavrını ve askeri yaklaşıma yanaşılmasını anlamamızı sağlıyor. Ancak ikilem çözülmüş olmuyor... Çünkü askeri yaklaşım hükümeti güvenlik bürokrasisine mahkum ediyor ve elini verirken kolunu kaptırmasına neden olabiliyor. Uludere katliamı bunun bariz bir göstergesi. Hükümete verilen mesaj ise açık: Eğer Kürt meselesini çözmek istiyorsan bizle, yani statükoyla koalisyon yapmak zorundasın... Ancak böyle bir koalisyonun iktidarı dejenere edeceği, adım adım içerden fethedilmesine neden olacağı, yetki dağılımının kontrolden çıkmasını sağlarken sorumluluğu tümüyle parti üst yönetimine yıkacağı ve böylece AKP iktidarlarının meşruiyet zeminini ortadan kaldıracağı da kolaylıkla tahmin edilebilecek bir gelişme.

Bütün bunların cumhurbaşkanlığı seçiminin yaklaştığı, parti içinde ikincil pozisyonlar üzerinde çekişmelerin canlandığı bir atmosferde yapılacağını da unutmamak gerekiyor. Dolayısıyla AKP, Kürt meselesinde paralize olmuş durumda. Getirilen reform paketlerinin hiçbirisi artık anlamlı ve işlevsel değil, çünkü normlar tavizsiz bir demokratik çözümde sabitleşmiş gözüküyor. Bu alanda olması gereken asgari düzeyi herkes biliyor. Mesele bu adımı atabilecek siyasi cesareti göstermekte, ama öte yandan söz konusu adımı atacak olanın kendi siyasi geleceğini ve yönetme kapasitesini garanti altına almak istemesi de son derece doğal.

Ne var ki AKP'nin bu ikilemi aşabilmesi için en azından bir 'aktöre' daha ihtiyaç var, çünkü çözüm salt kendi davranışıyla oluşmayacak. Bir çıkış yolu yanına muhalefeti almak olabilirdi, ancak hükümetin öngörüsüzlüğü bu yolu tıkadı ve muhalefet de sorumluluk sahibi bir siyaset izlemedi. Diğer yol ise epeyce sorunlu gözüküyor, çünkü PKK ile bir güven ilişkisinin oluşmasını gerektiriyor.

Böylece bugünkü duruma geliyoruz... Kürt meselesini çözmek isteyen, bundan siyaseten de yararlanacağını bilen bir hükümet var, ancak statüko ile PKK arasında sıkışıp kalmış ve ikisine de güvenemeyeceğini kavramış olarak işlevsel bir 'siyaset' arıyor. Ama böyle bir siyaset yolu yok, çünkü statüko ile PKK arasında bir amaç birlikteliği mevcut. Bu nedenle AKP hangisine doğru el uzatsa, diğerinden darbe almaya müsait hale geliyor ve bu darbeler hiç aksatmadan vuruluyor. Hükümet ise çaresizce yerinde sayarken, çözümü anayasada arama hayalini canlı tutmaktan başka bir çıkış bulamıyor.

AKP ikilemleri(3) Anayasa

Etyen Mahçupyan 2012.03.22

Hükümetin kendi konumuyla ilgili olarak idrak ettiği ilk gerçeklik, yüksek toplumsal desteğe karşın 'devleti' yönetmekte zorlanmasıydı.

İkinci olarak ise bu zorlanmanın bizzat devletten yansıyan bir direnç sonucu ortaya çıktığını ve hükümeti zaafa sürüklemek üzere de esas olarak Kürt meselesinin kullanılacağını idrak etmesiydi. Her iki konuda da AKP kendisini somut ikilemlerin ortasında kalmış olarak değerlendirdi ve hareket kabiliyetini, diğer deyişle siyaset yapma yeteneğini kullanmaktan önemli ölçüde imtina etti. Bu siyasetsizlik tercihinin güvencelerinden biri ihtiyaç duyulan düzenlemenin yeni bir anayasa sayesinde yapılabileceği inancıdır. Nitekim kamuoyu yoklamaları 82 Anayasa'sının prestij kaybını kanıtlıyor, toplumun neredeyse her kesiminin yeni ve daha özgürlükçü bir sözleşme aradığını gösteriyor.

Söz konusu psikolojik hazır olma hali hükümetin de elini büyük ölçüde kolaylaştıran bir imkan. Çünkü AKP Kürtlerin temel haklarını tanıyan bir iktidar olarak, daha uzun yıllar Türkiye'yi yönetme meşruiyeti elde edeceğinin farkında. Ne var ki bu hakların tanınması sürecinde milliyetçi cenahın oylarını elden kaçırmaktan da korkuyor. Dolayısıyla Kürt 'açılımının' ya zamana yayılıp sindirilerek, ya da bir siyasi konsensüse dayanılarak yapılmasını tercih ediyor. Böylece her partiden eşit kişinin bir araya geldiği 'anayasa uzlaşma komisyonu' çözümüne geliyoruz. Hiçbir partinin yeni anayasaya itiraz edemediği bir tarihsel momentte, Kürt meselesinde şahin pozisyonları savunan partilerin de işin içine katılması yüzeysel bakışla bir taşla birkaç kuş vurmaya sağlıyor: Eğer konsensüs sağlanırsa, bunun siyasi getirisi hükümet lehine olacaktır; eğer konsensüs sağlanamaz ve konjonktür de müsait olmazsa, hükümet rahatlıkla reformlardan geri adım atabilir ve bunun yükünü muhalefete yıkabilir; buna karşılık eğer konjonktür uygunsa AKP Kürtlerin haklarını içeren bir anayasa önerisi üretilip referanduma götürebilir ve bu kez de muhalefeti arkaik bir siyasi konuma mahkum etmiş olur.

Ama ya konjonktür müsait olmaz veya reformların yapılmamasının esas yükü yine de hükümetin üzerine kalırsa? Bu ihtimal sanıldığından çok daha kuvvetli, çünkü 'konjonktür' dediğimiz şeyin ana unsuru PKK'nın stratejisi. Buna Kıbrıs nedeniyle duracak olan AB sürecini ve yaklaşan 2015 yılı nedeniyle artacak olan dış baskıyı eklediğinizde, hükümetin milliyetçiliği dikkate almayan bir tutum izlemesinin çok zor olacağı ortaya çıkıyor.

Ancak anayasa konusunda ikilem bununla sınırlı değil... Çünkü AKP açısından yeni anayasanın değeri, getireceği temel hak ve özgürlüklerde somutlaşmıyor. Hükümet bu demokratikleşmenin karşısında değil ve bunun bizzat kendi seçmeninin tercihi olduğunun tabii ki farkında. Ama kendi esas sorununun güvenlik bürokrasisini yönetememek olduğunun bilinciyle, anayasanın sivil yürütmeye yeni bir meşruiyet zemini yaratmasını hedefliyor. Böyle bakıldığında 'AKP yeni anayasa istiyor mu?' sorusu iyice anlamsız hale geliyor, çünkü aslında AKP'nin yeni anayasaya acilen ihtiyacı var.

Sorun şu ki, 'karşı taraf' da hükümetin bu ihtiyacının ve yaşadığı sıkışmanın farkında. Stratejileri yeni anayasanın bir 'AKP anayasası' olacağı ve bu sayede hükümetin devleti ele geçirerek otoriter bir rejim kuracağı propagandasına dayanıyor. Saçma gerekçelerle bezenmiş iddianamelerin ve yasal zemini zayıf tutukluluk hallerinin devamı da bu stratejiye cephane sağlıyor. Diğer taraftan unutmamak gerek ki, AKP bir 'İslami' parti... Kendisini dünyaya kanıtlamak durumunda hisseden, siyasi anlamda 'İslamcı' olmadığını, ülkeyi

demokratikleştirdiğini ve batıya yaklaştırdığını göstermeye çalışan bir parti. Dolayısıyla AKP'nin en istemeyeceği şey, yeni anayasanın dünya kamuoyu nezdinde bir 'AKP anayasası' olarak tescil edilmesidir.

Böylece bir kez daha 'anayasa uzlaşma komisyonunun' hikmetine geliyoruz. AKP hem acilen yeni bir anayasa istiyor, hem de bunun kendisine 'yapışmamasını', bir konsensüs süreci sonucunda ortaya çıkmasını arzuluyor. Eğer bu konsensüs oluşmazsa, o zaman da hükümetin 'mecburen' bir anayasa önerisi üretmek zorunda kaldığının herkes tarafından görünür olması umuluyor. Ancak Kıbrıs tıkanmasının ve 1915'in yüzüncü yılı 'hazırlık etkinliklerinin' oluşturduğu atmosferde, PKK'nın da tahrikiyle hükümetin milliyetçiliğe tıkanması son derece muhtemel... Böyle bir gelişme AKP'nin yeni bir anayasa iradesinin geçici bir süre için rafa kalkmasını ve neredeyse 82 Anayasa'sı ile uyumlu bir hükümet etme mantığının ortaya çıkmasını ima edebilir. Ne var ki Türkiye'de statüko epeyce güçlü bir 'geleneğe' sahip... Bu geçici sürenin 'iyi' kullanılacağından ve AKP'ye kalıcı bir darbe vurmak üzere araştırlanacağından şüphe edilmesin.

Anayasa hükümet için hem bir can simidi, hem de eğer doğru şekilde yapılamazsa taşıyamayacağı kadar ağır bir yük. Bu ikilem AKP'nin 'yavaşlığını', toplumsal destek alma uğraşlarını ve hâlâ içeriğe ilişkin konuşmamasını yeterince açıklıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP ikilemleri - 4: Devletleşme

Etyen Mahçupyan 2012.03.25

Milli Görüş hareketinin devlete bakışı her zaman ikircikli oldu. Refah Partisi dönemi bunu bir miktar törpülediyse de İslami kesim devleti bir yozlaşma alanı olarak görmeye devam etti ve ancak takiye yoluyla yönetimin parçası olunabileceği kanaati sarsılmadı. Ama AKP ile birlikte tablo değişti... Çünkü şimdi sadece devletin imkânlarının kullanılması değil, devletin dönüştürülmesi fırsatı da doğmuştu. Öte yandan yine İslami kesimin dini/kültürel anlayışı devletsizliği bir tehlike olarak görüyor, Türk-İslam sentezi ise Müslümanları Türklüğün içinde yeniden kurgulayarak, 'Türk devletinin' korunması gerektiği fikrini pekiştiriyordu.

Bu arka plan AKP'nin devlet karşısındaki konumunu belirli bir hassas dengeye oturttu. Parti hem devleti temsil etmekten, giderek 'devlet' olmaktan memnundu, hem de aynı devleti daha 'dindar' bir kültürel atmosfer içinde yeniden oluşturmak niyetindeydi. Rejimin otoriter laik niteliği veri alındığında, bunun anlamı daha demokratik bir sistemin yaratılmasıydı. Buna karşı doğacak direncin ise darbeye kadar uzanabileceği sürpriz değildi ve nitekim Ergenekon ağının deşifre olmasıyla birlikte, hükümet kendisini bir 'ehlileştirme' misyonuyla karşı karşıya buldu.

Ne var ki söz konusu misyon bir ikilemin de habercisiydi: Devlete hakim olmak ve yönetme kabiliyetini kazanmak, yargı alanında tavizsiz davranmayı ve özellikle personel politikasında radikal adımların atılmasını gerektiriyordu. Ancak bu tür tasarrufların yurtdışındaki siyasi yorumlanması hükümetin otoriterleştiği yönünde oldu. AKP'nin bu ikilemi aşma stratejisi Başbakan'ın 'tereyağından kıl çekmek' metaforuyla anlaşılabilir gözüküyor. Buna göre kılların temizlenmesinin tereyağı kalıbını bozmaması, yani devleti değiştirme çabasının devlet bütünlüğünü zedelememesi gerekiyor. Bu ise yavaş giden, temkinli ve dengeli bir reform sürecini ima etmekte...

Ancak devletleşme meselesinin yarattığı ikilem bu durumla sınırlı değil. Nitekim hükümetin temkinli gitme isteğine rağmen otoriterleştiği kanısının pompalanabilmesi, bu yavaş ve dengeli olması istenen reform sürecinin bile kontrolünün tam olarak hükümette olmadığını hatırlatıyor. Çünkü hem yargı süreçlerinde hem de personel politikasında hükümetin vermek istediği görüntüye uymayan gelişmeler yaşanabiliyor ve hükümet çaresiz kalabiliyor. Öte yandan bu çaresizlik anlaşılır bir durum, çünkü eğer müdahale ederse AKP'nin daha da otoriterleştiğine kanıt oluşturulmuş olacak...

Söz konusu nisbi kontrolsüzlük halini anlamak üzere bir an için Osmanlı'ya bakmakta yarar var. İmparatorluk döneminde siyasi kamusal alan hiyerarşik olarak üç bölümden oluşmaktaydı: Cemaatler içi, cemaatler arası ve devlet içi... Asıl siyaset devletin, yani bürokratik kadroların içinde yaşanır, koruma ve biat müessesesi hizipleşmelere dönüşür ve bunlar bir tür siyasi parti kadroları gibi davranırlardı. Diğer taraftan Osmanlı sistemi meşruiyetini ve hukuksal zeminini İslamiyet'ten aldığı için, 'makbul' mezhep olan Sünnilik üzerinden devlete nüfuz etmek mümkündü. Böylece Sünni cemaat diğerleri üzerinde mukayesesiz bir nüfuz elde ederken, tarikatler ve tekke ağı dünyası da devlet içi siyasetin dolaylı parçası olarak işlev gördü.

Geçmişin uzantılarının günümüzde de takibi, İslami kesimin siyaset yapma biçimine ışık tutabilir. AKP'nin yüksek oy alarak, rakipsiz biçimde iktidara oturması ve devleti de 'ehlileştireceğinin' anlaşılmasıyla birlikte, partinin ve bürokratik mekanizmanın bizatihi 'devletimsi' bir karakter arz etmesi kaçınılmazdı. Bunun anlamı hükümetin 'devlet gibi' davrandığı değil, İslami kesimin AKP'yi 'devlet gibi' algılamaya başlamasıdır. Dolayısıyla nasıl geçmişte Osmanlı devletinin içinde siyaset yolları aranmışsa, bugün de AKP bir çatı olarak görülerek, onun içinde ve onun sağladığı imkânlar çerçevesinde siyaset yolları aranmakta.

Son dönemin popüler konusu olan Gülen cemaati ile AKP karşıtlığını fazlasıyla aşan, bu meselenin kişi ve gruplara salt siyasi hedefler atfedilerek anlaşılamayacağını ima eden, konunun sosyolojik zemininin önemini hatırlatan bir toplumsal dinamik karş karşıyayız. Nitekim bugün AKP içinde bu türden bir niteliksel ayrışma çalışması yapılırsa, muhtemelen iktidar partisinin birkaç toplumsal 'çember' içinde tüm İslami kesimi kuşatma yeteneğine sahip olduğu ortaya çıkar.

Bu AKP için ilk bakışta olumlu bir tablo gibi gözükebilir ama yine çözümü zor bir ikileme işaret ediyor: Toparlayıcı olabilme oyların artmasını, birçok konuda iç uzlaşmaların sağlanmasını kolaylaştırırsa da, bir dizi çatışmanın ve alan genişletme çabalarının da zeminini oluşturuyor. Bugün siyasetin bir bölümü artık AKP içinde yapılıyor ve bunda yadırganacak bir taraf da yok. Ama bu tablo hükümet olmayı da zorlaştırıyor, çünkü devleti dönüştürürken denge kollamak durumunda olan hükümet, aynı süreçte bir de kendi içindeki dengeleri kollamak gibi ek bir yükü karşı karşıya kalıyor ve her ikisinde de kısa vadede çözümsüz olduğunu biliyor.

e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP ikilemleri(5): Demokratlık

Etyen Mahcupyan 2012.03.28

Milli Görüş geleneğinden gelen bir siyasî partinin, kendisini ataerkil zihniyetten kurtarması kolay değil.

Refah Partisi dönemi, bu gelenek tarafından hem kapalı kapılar ardında eleştirilen, hem de 'Allah rızası için' desteklenen bir siyaset üretmişti. Farklı yaklaşımlar partinin korumacı ve kuşatıcı şemsiyesi altında gizleniyor,

liderin manevî çekim gücü tüm hataların göz ardı edilmesi ve hamasete teslim olunması anlamına geliyordu. Bu kabuğu kıran AKP hareketi ise, kendisinden beklenen dünyaya adaptasyon misyonunu iyi kavrayarak, yeni oluşumu 'muhafazakâr demokrat' ilan etti. Buradaki 'muhafazakarlığın' siyasi içerikte değil, kültürel anlamda olduğu da özellikle vurgulandı.

Dolayısıyla AKP aslında Anadolu halkının tarihi açısından çok önemli bir işlev yüklenmiş oldu: Kadim ataerkil anlam dünyasının, geleceği taşımak için elzem gözüken demokratlıkla uyum içinde yeni bir sentez yaratması... Ataerkil zihniyetin modern hayata uyum gösteren yönleri öne çıkartılırken, demokrat zihniyetin de İslamî akideye uygun yanları benimsendi. Ne var ki bu henüz kâğıt üzerinde bir çabaydı ve içselleşmesi belki de nesilleri içine alacak bir değişim sürecini ima etmekteydi. Oysa AKP'nin kendisini Türkiye'ye ve dünyaya kanıtlama ihtiyacı acil bir görev olarak bastırmaktaydı. Bu durum parti için aşılması imkansız olan ama aşılmış gibi davranılmasını ima eden bir ikilem çıkardı: Milli Görüş hareketinin tabanı daha uzun yıllar, özellikle kadın, çocuk, aile gibi erkek egemenliğini dinsel kisve altında sunan sembolik alanlarda demokratlığın yanına bile yaklaşamayacaktı... Ancak buna karşılık siyasi reform alanında çok daha özgürlükçü bir zemin vardı ve yeni hareketi 'demokrat' olarak sunmayı elverişli kılabilirdi. Ama burada da geçmişten miras kalan Türk-İslam sentezi alışkanlıkları işin içine girmekte ve özellikle kimlik siyasetinde AKP tabanını ataerkilliğe savurmaktaydı.

Bu gelgitler halen devam ediyor ve öyle kolayca çözümlenebilir gibi de gözüküyor. AKP demokrat olmak isteyen, ancak olmakta zorlanan ve bu zorlanmayı da kabullenmekten gocunan bir parti... Demokrat olamamayı kabullenmenin muhtemelen yönetme meşruiyeti açısından bir zaafa işaret edeceğini, bunun İslamofobik yaklaşımlara malzeme vereceğini düşünüyorlar. Öte yandan demokrat olduklarında ısrarın ters tepeceği, bunun tersini kanıtlayacak 'uygun' örneklerin medyaya çıkmak üzere her an hazır tutulduğunu da biliyorlar. Böylece bir kez daha sürece yayılmış bir değişim dinamiği ile karşı karşıya geliyoruz ve partinin hem kendi imajını sağlam tutma, hem de tabanı dönüştürme çabasının iç içe geçmesine tanık oluyoruz.

Diğer taraftan demokratlıkla olan ikircikli ilişki bununla sınırlı değil. Çünkü bir de siyasi sürecin içindeki davranış kalıpları, yani 'usul' meselesi var. Demokratlık da diğer bütün zihniyetler gibi ilişki içinde derinleşir ve kendine has kültürel kalıpları yaratır. Diğer bir deyişle konu somut iş yapmaya geldiğinde, muhataplarınızın zihniyeti de kritik önem arz eder. Sosyal psikoloji, farklı zihniyetlere sahip ama birlikte çalışmak durumunda olan kişilerin oluşturduğu ortamlarda, daha sebatkâr olan tarafın zihniyetinin galebe çaldığını ortaya koyuyor. Buradan hareketle AKP'nin demokratlıkta ısrar etmesi halinde örneğin CHP'nin oportünist yaklaşımını alt edebileceği öne sürülebilir. Ne var ki sebatkârlık zamana muhtaçtır... Kendi zihniyetinizi yerleştirmek üzere harcanan zaman nedeniyle iş yapamaz duruma da gelebilirsiniz. Sosyal bilimler, böyle durumlarda iş yapma baskısını üstünde hisseden tarafın kendi 'destek' tarzına kaydığını, farklı bir zihniyetin içinden 'çözüm' ürettiğini söylüyor. Birkaç hafta önce Meclis Eğitim Komisyonu'nda yaşananlar bunun basit bir örneğiydi. Günlerce demokrat tavır sergileyen AKP heyeti, CHP'nin kuralları kasten zorlayan engellemesi karşısında, yasayı Meclis'e getirebilmek için otoriter yana savrulmak durumunda kaldı. Aksi halde yasanın komisyonda tartışılması zamanında bitmeyecek ve süreç kadük olacaktı. Ama bu şekilde Meclis'e gelmiş olması da AKP'nin demokrat olmadığına dair bir ilave delil olarak sunuldu.

Şu tespiti altını çizerek yapmakta yarar var: Hükümetin muhalefetten daha reformcu olduğu bir durumda, iktidarı yapılan işlerin içeriğinden hareketle yıpratmak çok zordur. AKP her şeyi doğru yapmıyor olsa bile, muhalefetin gerçekçi ve inandırıcı alternatifler geliştirmesi de kendi içinde epeyce sorunlu. Bu durumda hükümetin yıpratılma çabalarının ana eksenini 'usul' üzerinde şekillenecek, yani AKP'nin zihniyetine gönderme yapma şeklinde olacaktır. AKP ise kendi demokratlığını kanıtlama isteği ile iş yapma zorunluluğu arasında sıkıştığı ölçüde, demokratlıktan uzak bir tavır sergileyecek ve özellikle dünya kamuoyuna malzeme olacaktır.

Çözüm muhatabın değiştirilmesidir. AKP toplumu muhatap alabildiği ve özeleştiriyeye açık olabildiği oranda muhalefetin yapay engelini aşabilir. Ancak bunun için de demokratlığın gerçekten içselleştirilmiş olması gerekiyor ki, ne parti ne de seçmeni henüz o noktada değiller.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt meselesinde Türk açılımı

Etyen Mahçupyan 2012.03.29

Başlığa bakanlar bunun bir eleştiri yazısı olacağını, hükümetin 'yeni' olarak adlandırdığı stratejinin hiçbir işe yaramayacağını savunacağını düşünebilirler.

Ama ben tam aksi yönde bir değerlendirme yapacağım. Söz konusu 'stratejinin' Kürt meselesinde bir 'Türk açılımı' arayışı olduğunu, ancak bunun Kürt meselesinin çözümünde gayet işlevsel yeni bir zemin oluşturabileceğini düşünüyorum.

Önce bu noktaya nasıl ve niçin geldiğimizi irdelemekte yarar var: AKP hükümeti son seçimlerden bu yana Kürt meselesinde paralize olmuş durumda. Dil ve diğer temel haklar alanında çoktan yapılması gereken reformları yapmaktan çekindiler, çünkü bunun PKK ile mücadelede netice vermeyeceğini, Kürt tarafını tatmin etmeyeceğini, PKK'nın sürekli olarak çıtayı yükselteceğini öngördüler ve doğrusu bu ihtimal hiç de az değildi. PKK'nın Oslo görüşmelerinde masadan kalkma tercihi bu değerlendirmeyi epeyce gerçekçi kılıyordu. Öte yandan PKK'nın askerî yöntemlerle zayıflatılması siyasetinin de zamana yayılacağı ve bölgedeki gelişmelere bağlı olduğu açıktı. Dahası PKK şiddeti 'normalize' ederek KCK çerçevesi içinde ovaya indirmişti ve buradaki mücadelede yargı sisteminin tavrı giderek ağır bir yüke dönüşmüştü. Uludere katliamı ise hükümetin 'mücadele' çizgisinin de sonuç vermeyeceğini ilan eden bir şamardan farksızdı...

Kısacası hükümetin algısının içinden bakıldığında gidilecek yol kalmamıştı. Bu durumun nedenlerine inildiğinde ise iki unsur öne çıkmaktaydı: AKP'nin paralize olmasının nedenlerinden biri PKK'yı muhatap almasıydı. Kürt meselesinin çözümü için tarafların diyalog içinde olmasını bekleyenler, hükümetin PKK ile 'konuşmasını' hep olumlu olarak değerlendirdiler. Sorunu merkeze aldığımızda bu yanlış bir değerlendirme değildi. Ne var ki hem PKK'nın çözüme araçsal yaklaşması, hem de AKP'nin Kürt meselesindeki her adımı PKK'ya iletilen bir 'söz' olarak algılaması süreci bloke etti. Hükümetin tıkanmasının altında yatan ikinci unsur, siyasetin tüm yükünün AKP tarafından taşınabileceğinin sanılmasıydı. Muhtemelen yüzde ellinin üzerindeki oy oranı ve asker ile yargıdaki yeniden yapılanmalar AKP'nin özgüvenini fazlasıyla şişirmişti. Ancak sonuçta ortaya şöyle bir tablo çıktı: Rejimin sahibi olarak davranan CHP ve MHP 'olmaması gerekenleri' ima eden birtakım kırmızı çizgiler öne sürerken, rejimin değişmesini isteyen BDP de 'olması gerekenleri' işaret eden başka kırmızı çizgileri vurgulamaktaydı. Bu ikisinin arasında ise siyasetle doldurulması gereken bir boşluk bulunmaktaydı ve hükümet bu alanda tek başına hareket ederek meseleyi çözebileceğini sandı. Oysa siyaset muhatap gerektirir... Ne var ki bu konuda hükümet dışındaki taraflar kendi kırmızı çizgilerinin ardına sığınıp siyasetsizliği tercih ettiler ve AKP'yi muhatapsız bıraktılar. Unutmamak gerek ki, son dönemde sadece hükümet değil, muhalefetin tümü de siyaset açısından neredeyse hiçbir şey yapmadı. Ancak bu durumun yükü gayet doğal olarak AKP'nin sırtına bindi, çünkü sonuçta onlar hükümetti...

Bu açıdan bakıldığında hükümetin yeni stratejisi bir itiraf niteliğinde... Bir yılın heba edildiğini, yanlış yapıldığını söylüyor. Bu siyasetin açıklanma biçimi ise, hükümetin bundan sonrasını gelecek tepkilere göre belirleyeceğini ve dolayısıyla birden fazla muhtemel yol olabileceğini ima ediyor. Diğer bir deyişle hükümetin bundan sonraki tavrı kimin muhatap olacağına ve muhataplığı hangi zeminde arayacağına bağlı... Diğer taraftan hükümet söz konusu zemin açısından da önemli bir viraj almış gözüküyor: Kürt meselesinin hak ve özgürlüklere ilişkin çözümünün parlamentoda aranacağını söylemesi, sadece Kürt toplumuna yönelik değil, özellikle Türk toplumuna bir 'siyasete davet' niteliğinde. Siyaseti parlamentoya çekmek öncelikle hükümetin PKK 'alerjisini' hafifletmeyi hedefliyor. Çünkü siyaseti PKK ile müzakerede aramak, PKK'nın temsil yeteneğini ve siyasi gücünü konsolide eden bir yaklaşımdı. Oysa şimdi farklı bir meşruiyet çerçevesi önerilmekte... BDP'nin Meclis'te her türlü 'kırmızı çizgiyi' savunması mümkün. Bu durum Kürt siyasetini AKP ile değil, CHP ve MHP ile karşı karşıya getirirken, hükümeti de bir hakem konumuna yükseltecek ve hükümetin bu şartlarda 'olabilecek olanı' yapması mümkün hale gelecek.

Toparlarsak AKP bu hamleyle siyasetin alanını açmaya ve diğer aktörleri de işin içine katmaya çalışıyor. Sadece kendi sırtına binen ve altında ezildiği 'çözüm' talebinin, gerçek tarafların karşılaşmaları sayesinde gerçekçi bir zemine oturacağını hesaplıyor. Böylece ilk kez Kürt meselesinin sadece bir Kürt açılımı değil, aynı zamanda bir Türk açılımına da ihtiyaç duyduğunun altı çiziliyor.

Ortada çözümü garantilemek bir yana, ille de daha sağlıklı olacağına inanmamızı gerektiren bir yol yok. Ancak bu sefer üretilecek sonuçta diğer aktörlerin de sorumluluğu olacak ve hükümetin bir süreden beri ihtiyaç duyduğu hareket alanı genişleyecek. Sonrası ise tabii ki yine hükümetin sağduyu seviyesi ile çok yakından bağlantılı olacak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlkesizliği yadırgamamak

Etyen Mahçupyan 2012.04.01

Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuksuz yargılanma kararı herkesi memnun etti.

Oysa tutuklanma sonrası tutumları hatırlarsak bu epeyce garip bir durum, çünkü en azından medyanın bir bölümü bu iki gazetecinin Ergenekon'la bağının tescilli bir gerçek olduğuna ve serbest kalmamaları gerektiğine epeyce emindiler. Medyanın bir diğer kanadı ise Şık ve Şener'i iyi tanıdıklarından hareketle onların Ergenekoncu olmadıklarından o denli emindi ki, tüm yargılamanın bir komplo olduğunu büyük bir özgüvenle iddia ediyorlardı. İdeolojinin bir kimlikle örtüştüğü ve kimlik sahiplerinin kendilerini açık bir kavga içinde tanımladıkları durumlarda bu tür militanca sahiplenmeler şaşırtıcı olmaz.

Ancak eğer serinkanlı bir biçimde bakabilerseniz, ortada şöyle bir durum vardı:

1) Şık ve Şener'in suçlanma nedeni yazdıkları kitaplar ve gazetecilik faaliyetleri değildi. Ergenekon ağının istekleri, yönlendirmesi ve direktifleri doğrultusunda manipülasyon amaçlı metin oluşturma faaliyeti içinde oldukları iddiasıydı. Nitekim söz konusu metinler internete düştüğünde ve aynı metnin başkalarında da olduğu öğrenildiğinde savcılık buna müdahale etmedi. Çünkü onlar söz konusu metinlerin yazılma süreci içindeki ilişki sistemini açığa çıkarmaya çalışmaktaydılar. Diğer bir deyişle metinlerin içeriği hiçbir zaman suç unsuru olarak görülmedi.

2) Öte yandan Şık ve Şener hakkında isnat edilen suç, polisle savcılık arasında oluşmuş olan bir kapalı devre delil üretme faaliyeti çerçevesinde kotarılmış gözüküyordu ve adil yargılanma hakkı açısından sorunluydu.

3) Var olan terör yasasını kabullensek ve savcılığın deliline itibar etsek bile, Şık ve Şener'in tutuklu olmalarının hiçbir inandırıcı gerekçesi yoktu. Çünkü tutukluluk ancak, söz konusu kişilerin diğer tanıkları etkileme, delil karartma veya kaçma ihtimalleri varsa kabul edilebilirdi. Ayrıca bu ihtimallerin geçerli olması halinde bile, kanunen önce başka tedbirleri dikkate alma zorunluluğu vardı.

4) Nihayet normatif bir açıdan ele alındığında terör yasasının meşruiyet zemininin son derece zayıf olduğunu ve Ergenekon ağı ile ilişkileri bulunsa bile Şık ve Şener'in 'eylemlerinin' suç teşkil etmemesi gerektiğini, bunun ifade özgürlüğünün açıkça ihlali olduğunu görmek gerekiyordu.

Bu tablo entelektüel namus taşıyan herhangi biri için basit bir kanaatin serdedilmesini ima etmekteydi: Şık ve Şener tutuksuz yargılanmalı, hatta normatif açıdan bakıldığında suçlanmamalıdır... Ama bu tespitten hareketle Şık ve Şener'in Ergenekon'la bağlantısı olmadığını iddia etmek mümkün değildir. Nasıl ki, bu kişilerin Ergenekon'la bağlantılı olduklarını iddia etmek de mümkün değilse... Mesele mesafe almayı becerebilmekten ibaretti ama ülke aydınlarının büyük çoğunluğu bu sınavdan geçemedi.

Bir bölümü salt yargılandıkları ve tutuklandıklarından hareketle Şık ve Şener'i hemen Ergenekoncu yapmakta tereddüt etmezken, diğer bölümü ise böyle bir suçun olmaması gereğinden hareketle bu iki kişinin Ergenekon ağıyla ilişki kurmuş olma ihtimalini tümüyle reddettiler. Her iki grup da hukuki olanla siyasi olanı iç içe sokarak gerçekte ahlaki zaaf taşıyan bir tutum aldılar. Çünkü zaaf içeren bir hukuki değerlendirmeyi 'gerçek' kabul ederek siyasi kanaate sıçramakla, aynı hukuki değerlendirmenin meşru olmamasından hareketle aksi yönde bir siyasi kanaate sıçramak arasında ilkesel açıdan hiçbir fark yok.

Her iki grubun içindeki siyaseten ayrı noktalarda duran bunca insanın tümünden ilkesizlikten malul olduğunu söylemek zor... Ancak ortada epeyce yaygın bir 'ilkesizliği yadırgamama' hali olduğu açık... Bunun epeyce sağlam bir sosyolojik zemini var: Her iki tarafta da birer kuşatıcı cemaat mevcut ve tek tek kişilerin cemaatçi yapıların dışında durabilme imkân, istek ve güçleri zayıf.

Açıkça söylemek gerekirse Şık ve Şener'in davranış ve sözleri de bu ilkesizliği besledi. 'Dokunan yanar' veya 'Hrant için' türünden, en hafifinden hamasi böbürlenmeler bizzat bu iki kişinin de kavganın parçası olduklarını ve kavgayı manipüle etme hevesinde olduklarını ortaya koydu. Tutukluluk halinin kaldırılmasının ardından aynı söylemin devam etmesi ise Şık ve Şener'in kendileriyle ilgili etik bir zihni elek kullanma alışkanlıklarının olmadığını gösterdi. Ama bu belki çok da üzerinde durulacak bir şey değil... Çünkü onları çevreleyen, sahip çıkan ve destekleyen kişiler arasında da bu son derece yaygın ve içselleşmiş bir özellik. Şık ve Şener'in tutukluluk hallerinin bitmesi, meselenin ifade özgürlüğü bağlamında görülmesi için uğraşmak ne denli takdire şayansa, Şık ve Şener üzerinden ve onlarla birlikte ahlaki zemini zayıf bir siyasetin araçları olmayı kabullenmek de o denli süfli... Bu tür ilkesiz davranış birlikteliklerinin rahatlıkla kanıksanabiliyor olması ise herhalde bizdeki 'aydın' olma haliyle yakından bağlantılı.

Şimdilik görünen o ki, Şık ve Şener hiçbir şekilde hukuken suçlanmamaları gereken işlere giriştiler ve bunların gerektirdiği ilişkilerin içinde oldular. Ama aynı işlerin ve ilişkilerin siyasi sorumluluğunu üzerlerinden atma şansları yok. Bu yükü ömür boyu taşıyacaklar...

Bir Ergenekon suistimali

Etyen Mahçupyan 2012.04.04

Hocalı katliamının yirminci yıldönümü münasebetiyle yapılan miting, şimdilik zihinlerde birçok soru ve kuşku bırakarak bir kenara kondu.

Ama bunun bir 'gelenek' haline getirileceği ve önümüzdeki yıllarda daha 'görmekli' bir biçimde tekrarlanacağı açık. Görünüşe bakılırsa hedef 2015 yılında yüzüncü yılına gelecek olan soykırımın bir 'Ermeni yalanı' olarak damgalanması ve Türk milliyetçiliğinin bir tür kurtuluş savaşı atmosferi içinde 'yedi düvele' karşı mücadelesine destek verilmesi.

Nitekim toplantıya halisane duygularla gitmiş olan çok sayıda kişiye karşın, tüm duvarları süsleyen duvar panoları bu türden bir naif tutuma meydan vermeyecek kadar işlevseldi. Muhtemelen Hocalı'da hayatını kaybedenlerin anılması, acının hatırlanıp paylaşılmasından ziyade, 'Ermeni' kelimesinin modern Türk etnik kimliğinin oluşumundaki temel 'öteki' olmasından hareketle, Hocalı'yı gündeme getirmenin doğrudan milliyetçiliği besleyecek olmasını önemsediler. Dolayısıyla gösterideki temel sloganlar Ermeniler arasında bir ayırım yapmadığı gibi, somut tarihsel olayı da genelleştirme tercihini yansıttı. Yani Hocalı katliamının 1992 yılının belirli bir gününde Karabağlı Ermeni askerlerin belirli bir birliği tarafından yapılmış olduğunun anlamı yoktu. Vurgulanmak istenen mesaj, Ermenilerin bir bütün olduğu ve katliama yatkın bir öze sahip olduklarıydı.

Bu noktada Batı ülkelerinde yaşamakta olan Ermeni toplumunun içinde de bu zihniyeti paylaşan grupların olduğunu, Türk ve Ermeni kelimelerinin yerini değiştirdiğimizde çok benzer tablolarla karşılaşacağımızı hatırlayabiliriz ve yaşanan Hocalı mitingini de 'aşırıya kaçan marjinal bir duygu tezahürü' olarak değerlendirebiliriz. Ancak ortada çok temel bir fark var... Ermeni diasporasının milliyetçi kanadı, bu tepkilerini tamamen kendi inisiyatifleriyle ve hatta Ermenistan'ın pek de onaylamadığı bir dil ve üslup üzerinden yapıyor. İnsanlar kendi aralarında bağış kampanyaları tertipliyor, gece düzenliyor, dergi satıyor ve sonuçta kendileri için anlamlı olan ama otoriter ve dışlayıcı bir zihniyeti ima eden söz konusu gösterileri gerçekleştiriyorlar. Oysa geçen ay İstanbul'da düzenlenen mitingin parasının nereden geldiği belli olmadığı gibi, ardında Azerbaycan devletinin bulunduğu ve AKP hükümetinin de buna destek vermek durumunda kaldığını anlıyoruz.

Bu durum, akla şu soruyu getiriyor: Azerbaycan bağlantısını akılda tutarak baktığımızda, acaba Türk milliyetçiliğinin yükselmesinin Türkiye siyasetindeki muhtemel sonuçları ne olacaktır? Gösterinin tertiplenmesinin hemen ardından ben bunun bir Ergenekon stratejisi olduğunu ve önümüzdeki birkaç yılın 'yükselen' gündemini dikkate aldığımızda hükümeti tuzağa düşürmeyi hedeflediğini ileri sürmüştüm. 2015'in aynı zamanda bir seçim yılı olduğu düşünülürken, hele Kürt meselesinde hâlâ ilerleme sağlayamamış bir AKP ve hele hele 'Ermeni soykırımını' diline dolamış bir Kürt siyaseti ile AKP'nin 'teslim alınması' mümkün olabilirdi...

Şimdi bu öngörüü somutlaştırabilecek bazı bilgiler gün ışığına çıkmaya başladı. Hatırlarsak, Ermenistan ile protokollerin imzalanmasından üç gün sonra Azerbaycan'dan 15 kadın milletvekilinden oluşan bir heyet gelmiş ve protokollerin iptal edilmesi için temaslarda bulunmuştu. Erdoğan ise bu girişimi şöyle yorumlamıştı: "Bu milletvekillerinin Türkiye'de çok derin bağlantılar içinde olduğunu öğrendim... Bunlar Türkiye ile Azerbaycan'ın arasını açmaya dönük çok derin bir politikanın ürünü olarak gelmişler..."

Heyetin başındaki kişi, o dönemde kanal kanal gezip AKP eleştirisi yapan Ganira Paşayeva idi... Aynı Paşayeva, Hocalı mitinginin öncesinde de Türkiye'deydi ve anlaşıldığına göre Sakarya, Kocaeli, Gebze ve Konya üniversitelerinde panellere katılırken, düzenlenecek gösterinin de 'lansmanını' yaptı. AKP yönetiminin bu kişi ve bağlantıları hakkında net bir kanaati olduğuna göre, belki olayı şimdi yeniden düşünmeyi isteyebilir ve geleceği öngörebilirler.

Bu arada anlamlı olabilecek bir detayı da atlamayalım. Hocalı yazımdan sonra bana mesaj atan bütün Azeri vatandaşlar katliamın delili olarak Zori Balayan'ın kitabını gösterdiler. Askeran bölgesi milletvekili olan ve Karabağ savaşına katılan Balayan'ın, 'Ruhların tekrar dirilmesi' başlığını taşıyan kitapta Ermeni askerlerin akıl almaz, insanlık dışı vahşetini detaylandırarak anlattığı söyleniyor ve tabii okumam tavsiye ediliyordu. İlginç noktalardan biri, bu kitabın 2009 yılında bizzat Paşayeva tarafından Avrupa Parlamenter Asamblesi'nde zikredilmesi idi... Ama sonradan daha da ilginç bir durum ortaya çıkmıştı: Bu konuşmayı duyan Balayan, olayı tekzip etmiş ve böyle bir kitabının olmadığını öne sürmüştü. Nitekim Ermenistan devleti nezdinde kayıtlı böyle bir kitap olmadığı gibi, halen söz konusu 'çalışmanın' ne kapağını ne de künyesini herhangi bir yerde bulmak mümkün değil. Görünen o ki Balayan'ın satırlarının kaynağı Bakü mahreçli ve devlet 'kokan' bir internet sitesi...

Bu gariplikler Hocalı katliamını aklamaz... Ama o ayrı bir sayfa. Bir de oradan hareketle Türkiye siyaseti üzerinde oynanmak istenen oyunlar var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nesnellik ve sorumluluk

Etyen Mahçupyan 2012.04.05

'Hrant'ın Arkadaşları'nı hem övüp hem eleştirdiğim yazım, hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde salt eleştiri olarak okundu.

Bunun bir nedeni bu kişilerin gerçekten de övgüye layık bir iş yapmalarıysa, diğer nedeni de hâlâ 'cemaat içi' siyasetin açık yüreklilikle yapılabilmesine hazır olmayışımızdır. Öte yandan Hrant'ın Arkadaşları bir 'hayır işi' değil, kamusal alana bilinçli bir müdahalede bulunuyorlar. Bu müdahalenin ahlaki açıdan doğru yapıldığına da kuşku yok. Bir süre önce Taraf gazetesinde Gürbüz Özaltnılı, Hrant'ın Arkadaşları'nın çabasının samimi bir adalet arayışından sapmadığını ve katillerle hükümetin sorumluluğunu ayıran bir özene sahip olduğunu söylemekteydi. Buna kimsenin itirazı olacağını sanmıyorum... Ne var ki kamusal alana her bilinçli müdahale bir siyasettir ve ahlaki açıdan doğru tavır da kendiliğinden doğru siyaseti üretmez. Bu tespit Hrant'ın Arkadaşları'nın siyasi duruş ve performansını tümüyle yanlış yapmıyor. Ama eğer eleştirilebilir veya tartışmaya açılabilir yönler varsa, buradaki genel suskunluk hakkında da iyi şeyler söylemiyor.

Öncelikle vurgulamakta yarar var: Bu tür tartışmalar doğrudan öznenin tutumu ile ilişkilidir, nesnenin değil... Yani mesele Hrant'ın kimliği değil, Hrant'ın Arkadaşları'nın kimliği... Bu noktada ideolojiye saplanılması ne denli anlamsızsa, grubun siyasi performansının değerlendirilmesi de o kadar anlamlı. Nitekim örneğin grubun kendini 'saklamasını' ve şeffaflıktan uzak durmasını ahlaki açıdan ele alabilir ve bunun bir tevazu ima ettiğini söyleyebiliriz. Ancak öte yandan da örneğin 19 Ocak anmalarında niçin şu veya bu kişinin konuşturulup/konuşturulmadığını da duymanın kamuoyunun hakkı olduğunu teslim etmek durumundayız. Sözcük güzel olmayabilir, ama kamusal alana müdahaleler her zaman bunu yüklenen grubun kullandığı bir

iktidarı ima eder ve çoğu zaman grup içi iktidar ilişkileri konusunda da soru işaretleri yaratır. Kısacası bilinçli suskunluğun da bir sorumluluğu ve maliyeti var ve bu tutumun eleştiri dışı kalmasını beklemek pek gerçekçi değil.

Ancak daha da önemlisi, yapılan ve yapılmayan her iş, eylem veya tutum, Hrant'ın Arkadaşları'nı başkalarının gözünde tanımlıyor ve belirli bir siyasi kimliğe oturtuyor. Soru, bu grubun kendilerine atfedilen kimliğe razı olup olmadıklarıdır. Eğer razı iseler bu aynı zamanda onların kimliksel tercihini de ima eder. Buna karşılık eğer razı değillerse, bu konuda ne yaptıkları sorusuyla karşılaşmalarından daha doğal bir durum olamaz.

Unutmayalım ki Dink cinayetinde mahkeme daha 'normal' bir karar vermiş olsaydı, hem yürüyüşe o sayıda insan gelmezdi hem de gelenlerin kompozisyonu epeyce farklı olurdu. Basitçe söylersek İslamî kesimin daha da azaldığı, Ergenekon 'avukatlarının' ise olaya damgalarını vurabilecekleri bir oran yakalayabilecekleri bir etkinlik ortaya çıkabilirdi. Bu tespit, yapılan her işin ve alınan her tutumun Türkiye siyaseti içinde anlam kazandığını ve salt ahlaki bir eylem pratiğinin geçerli olmadığını söylüyor.

Gelelim İslamî kesimin duruşuna... Alper Görmüş farklı davranılsaydı bile, Müslümanların bu konuya ilgisinin sınırlı kalacağını yazmıştı. Olabilir... Ama bu 'benim' doğru davranmamı engelleyen bir öge olamaz. Nitekim Hrant'ın Arkadaşları da son 19 Ocak öncesinde birçok İslamî sivil toplum örgütünü ziyaret ederek onları yürüyüşe katılmaya çağırmışlardı. Ama nedense bu çağrının kamuya açık olmasını istemediler. Acaba neden? Doğrusu bu muydu? Eğer değilse, sorumluluk kimde?

Özaltınlı'nın anlamlı sorusunu da bu bağlamda ele almak gerekiyor: "Muhafazakâr dünyanın herhangi bir toplumsal siyasal talebin dışında kalışının sorumluluğunu nerede arayacağız?" Cevap basit: Eğer bu onların birinci derdi değil de 'bizim' derdimizse, tabii ki sorumluluğu kendimizde arayacağız. Çünkü muhafazakârları kendi gündemimize ortak etmek 'bizim' istediğimiz şey... Onları duyarsızlıkla itham edebilir, tarihsel ve ideolojik analizler yapabiliriz. Ama 'siyaset' yapmış olmayız ve daha önce söylediğim gibi kamusal alanda olmasını istediğimiz bir şey için harcanan her çaba siyaset bağlamı içinde değerlendirilmeyi davet eder. Görevimiz "muhafazakârları anlamak ve laikleri değiştirmek" değil. Ama biz istesek de istemesek de 'laik' cemaate ait olduğumuz için, siyasetimiz büyük ölçüde böyle olmak zorunda.

Özaltınlı'nın önerdiği 'nesnel' konum, yani her iki tarafı da anlamak ve değişmeye davet etmek tabii ki hem hakkaniyetli hem de rahatlatıcı. Ama maalesef gerçekçi değil... Tabii eğer gerçekten bazı somut sonuçlar almanın peşindeyseniz. Nihayet ben muhafazakâr dünyaya yapmam gereken eleştiriye dönüp Hrant'ın Arkadaşları'na yapıyor değilim. Her iki tarafa da ayrı eleştiriler söz konusu olması bir yana, burada kendisine 'iş' edinmiş olan bir özne var. Karşılarında ise bu işe ortak etmek istedikleri karmaşık bir kitle ve ortak olmalarından rahatsızlık duyup duymadıkları belli olmayan bir başka kitle. Doğruyu yapmak gibi bir derdiniz varsa, acaba sorumluluğu nerede ve kimde arayacağız? Kendimizden başka...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cemaat'in sorumluluğu

Etyen Mahçupyan 2012.04.08

Bu yazıyı perşembe günü, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın açıklamasından önce yazmıştım. Değiştirmeden yayımlamakta yarar görüyorum...

Son günlerin en popüler konularından biri muhakkak ki 'cemaat' meselesi... İddia edildiğine göre, Gülen cemaati bir siyasî aktör haline geldi ve toplumsal gücünü bir siyasî stratejiye dönüştürme gayreti içinde.

Söz konusu tespit veya yargıya yol açan olayların en önemlisi MİT Müsteşarı Hakan Fidan'la birlikte eski Müsteşar Emre Taner ve diğer üç MİT mensubu hakkında soruşturma açılmak istenmesiydi. Soruşturmanın temelinde net bir değerlendirme var: MİT'in PKK ile yakın ilişkisi içinde meşruiyet çerçevesini geçtiği söyleniyor ve Oslo görüşmeleri bu meşruiyet 'zaafi' ile ilişkili kılınıyor. Savcıların bu girişimi hukuken henüz sonlanmış değil. Hükümetin çıkardığı acil yasa değişikliği sayesinde soruşturma Başbakanlığın iznine bağlandı ve bu izin de verilmeyecek ama son karar mercii Danıştay... Hükümete yakın çevreler savcıların bu konuda çok ısrarlı olacaklarından, Danıştay'ın da soruşturma yolunu açacağından emin gözüküyorlar.

Bütün bunların Gülen cemaati ile ne ilgisi olabileceğini düşünebilirsiniz... Ama önce birkaç tespit yapalım. Birincisi, bugün Türkiye'de gündeme müdahale edebilecek etkinlikte dört siyasî güç var: AKP, PKK, Ergenekon ve Gülen cemaati. Muhalefet partilerinin hiçbir etkisinin olmadığı, siyasî kavga'nın güvenlik bürokrasisi içinde yapıldığı ve toplumsal algı üzerinden yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. İkincisi, toplumsal desteğe karşı son derece kırılğan, temel konularda çıkış yolu bulamayan bir hükümete sahibiz. Çözümler ertelendiği oranda AKP bir tür 'şemsiye' partiye dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya. Diğer bir deyişle diğer üç aktörün parti içinde konumlanması ve hükümetin siyasetçilik zaafını bir krize dönüştürme imkânı mevcut.

Dolayısıyla hükümet, kendi zaafılarını krize doğru taşıyabilecek girişimlerden fazlasıyla rahatsızlık duyuyor ve bunu bilinçli bir siyasî hamle olarak görüyor. Bu bağlamda MİT soruşturması da AKP açısından 'kendisine karşı' bir hamleydi ve görünürdeki öznesi de bir savcıydı. Ancak savcının böylesine apaçık siyasî bir kararı kendi başına almış olması mümkün görülmediği için, asıl öznenin arka plandaki siyasî güçlerden biri olması gerekiyordu. Öte yandan yargı ve emniyetteki reform ve değişimlerin, Gülen cemaatine sempati besleyen insanların önünü açtığı, bu kişilerin de kendi aralarında doğal ağların oluşmuş olduğu bir sır değildi. Buna karşılık Ergenekon sempatanlığının da yargıda halen yerleşik bir güç olduğu açıktı.

Kısacası MİT krizi oluştuğunda 'doğal' bir mantık yürütmesiyle bu olayın ya Ergenekon, ya da Gülen çevresinden kaynaklandığı tahmini yapıldı. Soruşturmanın içeriği ve bazı MİT elemanlarının gayri meşru eylemleri önemini yitirdi, çünkü esas hedefin hükümetin Kürt siyaseti olduğu belliydi. Kamuoyunun belirli bir yargıya varması ise çok gecikmedi, çünkü Gülen cemaatine yakın olduğu bilinen Samanyolu Televizyonu ve Bugün Gazetesi hakkında, MİT Müsteşarı aleyhine bir yayın çizgisini çok çabuk benimsedikleri yönünde bir kanı oluştu. Bu arada soruşturmanın olgusal içeriğine dikkat çekmek üzere gayret gösterildiyse de, bu çaba beyhude oldu... Çünkü 'büyük' siyaset bilgi ve delillerin üzerine örttü ve böylece AKP ile Gülen cemaati arasında bir çatışmanın olduğu neredeyse herkesin zihninde tescillendi.

Oysa cemaatin herhalde en az yüzde doksan beşinin bütün bunlarla en ufak bir ilgisi olmadığı gibi, bunların yine büyük çoğunluğu AKP seçmeni. Dahası Gülen cemaati, yüzyıllara dayanan tarihsel bir kentli, eğitilmiş, entelektüel İslam anlayışı damarının üzerine oturuyor ve gerçek bir ihtiyaca cevap veriyor. Bu nedenle yatay bir eklemlenme üzerinden toplumsal mobilizasyon üretebiliyor. Türkiye'nin demokratlaşması, dünyaya entegre olması açısından son çeyrek yüzyılın en önemli ve hayati toplumsal unsurlarından biri. Öte yandan koşullar, cemaat mensuplarının reformlar sayesinde 'boşalan' güvenlik bürokrasisine 'doğal olarak' girmesini sağladı ve orayı da dönüştürme imkânı yarattı.

Bu durum belki de cemaatin daha önce tam olarak idrak edilmeyen bir 'sorumluluk alanıyla' karşı karşıya olduğunu söylüyor: Eğer kamusal alana müdahale etme gücünüz varsa veya mensuplarınızın kamusal alan müdahaleleri 'cemaatin iradesi' olarak okunma eğilimi taşıyorsa, hem topluma, hem de bizzat kendi mensuplarınıza karşı farklı bir sorumluluğunuz var demektir... Bunun nasıl karşılanacağı tabii ki cemaatin

kararıdır ama sessizlik artık geçerli bir strateji gibi gözüküyor. Toplum Gülen cemaatinin 'sözünü' ilkesel bazda ve siyasî bağlamla bağlantı kurmak üzere duyma ihtiyacı içinde. Bu sorumluluğun es geçilmesi, giderek daha sıkıntılı bir sürece işaret edebilir. Çünkü gücü olan ancak bu gücün kamusal sorumluluğunu almaktan kaçınan yapılanmalar, kullanılmaya son derece açık hale gelirler ve Ergenekon türü oluşumların varlığında istenmeyen sızmalara meydan verebilirler.

Gülen cemaati bu ülke için çok değerli bir 'taşıyıcı'... Kıymetini bilmek, sorumluluğa sahip çıkmak gerek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İzahtan vareste bir durum

Etyen Mahçupyan 2012.04.11

KCK iddianamesinin açıklanmasıyla birlikte bu davanın hukuken ne denli 'zayıf' olduğunu gösteren örnekler de basına yansıdı.

Ortada 'anayasası' ve uygulamalarıyla müsamaha gösterilmesi mümkün olmayan, Kürt meselesini çözümsüzlüğe gömerek buradan kendi iktidarı lehine 'de facto' bir çözüm durumu üretmeyi amaçlayan bir yapılanma var. Ne var ki yargının yaklaşımı da kabul edilebilir olmanın çok ötesinde. Basitçe söylersek, bu davada savcılık suç delillerinden hareketle suçu kanıtlamaya çalışmıyor. Bir ilişki sistemine dahil olan herkesi baştan suçlu kabul ederek, o kişilerin her yaptığını 'delil' haline getiriyor. Meraklısı için söyleyelim, orta çağdaki sorgulamalar da neredeyse bu mantıkla çalışıyordu.

Örneğin Gönül Erdem adlı avukatla ilgili delil, bu kişinin evinde Kürtçe şiir ve gramer kitaplarının olması ve kitap kenarlarına alıştırma notlarının alınması. Diğer deyişle Gönül, Kürtçe öğrenmeye çalışmaktaymış ve iddianame de bunu açıkça belirtmiş. Ancak şöyle bir eklemeye: "Şüphelinin terör örgütü içinde yer aldığı... mevcut durumuyla yetinmeyip örgüte daha faydalı olabilmek için Kürtçe dilini öğrenme gayreti içerisinde olduğu..." Eğer bu kişinin terör örgütü içinde yer aldığını kanıtlayabiliyorsanız, Kürtçe öğrense ne olur, öğrenmese ne olur? Ama anlaşılan o ki, Gönül'ün örgüt üyeliği sadece bir kabul. Dolayısıyla savcılık olası her belirtiyi bu kabule malzeme yapmaya çalışıyor ve buna da 'adil yargılanma' deniyor.

Açıkça söylemek gerekirse bu bir skandal... Daha kapsamlı bir örnek için Ragıp Zarakolu'nun durumuna bakalım: İddianameye göre Zarakolu'nun 'suçu', "terör örgütünün şehir merkezindeki yapılanmalara ve dağ kadrosuna eleman yetiştirme merkezi gibi işlev gören Siyaset Akademisi'nde ders vermesi." Bu cümledeki 'gibi' kelimesi acaba hukuken ne anlama geliyor? Bu akademide gerçekten de terörist yetiştirildiğine dair elde somut bilgi var mı? Acaba sosyoloji veya tarih öğrenmek terörist olma yolunda adımlar mıdır? Şiir ve resmi bile terörizmle bağlantılı kılan bir İçişleri Bakanı'nın varlığında bu hiç de yadırgatıcı olmayabilir. Ama böyle adalet olmaz... Söz konusu akademilerin 'terör yuvası' oldukları kanıtlanması gereken bir olgu iken, iddianame bunu bir veri olarak kabulleniyor ve üstelik bunu epeyce süfli belirtiler üzerinden yapıyor. Akademi faaliyetinin yalnızca bir 'eğitim' olmadığı şöyle açıklanmış: "Sınıflarında ve koridorlarında örgütün ölen ve halen yaşayan militanlarına ilişkin fotoğraflar ve örgüt lideri Öcalan'ın posterleri bulunan bir mekânın normal bir eğitim yuvası gibi kabul edilemeyeceği..." Herhalde savcılık bu akademinin bir siyasi partiye ait olduğunu unutuyor. Dünyanın her yerinde siyasi parti okullarında o hareketin gelmiş geçmiş liderleri ve üyelerinin resimleri vardır.

Bunların bizatihi varlığı bir suç teşkil etmez. Ayrıca acaba hukukçularımız Milli Eğitim'in "normal eğitim yuvalarına" hiç mi gitmemişler? Oranın sınıf ve koridorlarına hiç mi bakmamışlar?

Bütün bu 'tespitler' Zarakolu gibi insanların suçlanabilmesinin zeminini üretmek için kullanılıyor. İddianamenin akıl yürütmesi ise şöyle: "Herhangi bir şahsın bayiden bir cep telefonu alması ya da evinde tamiratta kullanmak üzere çivi alması normal ve insani bir ihtiyaç giderme gibi görülse de... cep telefonu ile uzaktan aktif hale getirilen ve çivilerle etkisi arttırılmış bir patlayıcı hazırlamak için herhangi bir şahsın telefon ya da çivi alırken yakalanması halinde suçun icrasına iştirak ettiğini kabul etmek her türlü izahtan varestedir..." Anlaşıldığı üzere savcılık telefon ve çivinin nerede kullanılacağını bilmediği halde telefon ve çivi satın alan birini terörist ilan etmeyi normal kabul ediyor. Çünkü açıktır ki telefon ve çivi satın alan kişinin bunları ne amaçla kullanacağını bilmiyoruz, çünkü henüz kullanılmış değiller. Yani ortada bir suç yok... Ama savcılık ilerde işlenebilecek olası bir suçu veri alıp, o suça destek olabilecek her türlü doğal davranışı 'suç' ilan etmekte beis görmüyor ve de bütün bunların 'izahtan varestedir' olduğunu söyleyebiliyor. KCK iddiası bu haliyle suçlamak istediği kişilere niyet ve amaç atfederek, onların temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmiş oluyor. Bunun bir 'hukuk devleti' özelliği olmadığı açıktır ve sonuçta bu tür bir yargı mantığının tek işlevi, yargının ideolojik hareket yaptığı kanaatinin yerleşmesidir.

Ama bu hareketin tek öznesi yargı değil... İddianameye göre, KCK'lılar alternatif cuma namazı tertipleme gayreti içindelerken, aynı anda kendi aralarında namazla dalga geçen konuşmalar yapmışlar. Buradan onların samimiyetsizliği, siyasi manipülasyon çabaları çıkabilir ama ne alternatif namaz ne de namazla dalga geçmek bir suç olamaz. Ne var ki basın 'bu ibarenin iddianamede işi ne' diye sormaktansa, sanki ideolojik mücadelenin kendi payına düşen bölümünü sırtlarcasına Kürt siyasetini 'dine karşı' göstererek psikolojik açıdan 'suçlanabilir' kılmanın peşinde koşuyor.

Bu tablo adaleti ima eden bir tablo değil... Olsa olsa işkenceden arınmış bir tür engizisyon mantığını akla getiriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hizmet ve siyaset

Etyen Mahçupyan 2012.04.12

Gülen cemaatinin siyasi bir aktöre dönüştüğü önermesi etrafında yürütülen spekülasyon ve iddialara nihayet geçen hafta Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'ndan uzunca bir yanıt geldi.

Açıklamada kullanılan kavramla 'Hizmet' "ilhamını inançtan alan, evrensel insani değerler çerçevesinde, birlikte yaşama kültürü oluşturmayı hedefleyen, gönüllülerden oluşan bir sivil toplum hareketi" olarak tanımlanırken, bu hareketin hiçbir siyasetin veya ajandanın parçası olmadığı gibi, hiyerarşiyi dışlayan adem-i merkeziyetçi bir

yapıya sahip olduğu vurgulanmaktaydı. Cemaatin ideolojik bakışına ilişkin ise demokratikleşmeye, dini özgürlüklere, hukukun üstünlüğüne ve insan hak ve özgürlüklerine bağlılığın altı çizilmekteydi. Nitekim cemaat mensuplarının "Türkiye'nin demokratikleşmesiyle ilgili temel konuların hepsinde evrensel standartların lehinde" pozisyon aldığı söylenmekteydi.

Nesnel ve serinkanlı bir yaklaşımla bu değerlendirmeye itiraz etmek mümkün değil. Gerçekten de Gülen cemaatinin ne olduğu ve nasıl bir Türkiye istediği konusunda görüntü epeyce açık. Ne var ki tartışma bununla değil, cemaatin 'nasıl' davrandığı ve 'kendisi için' ne istediğiyle ilintili. Unutmamak gerek ki Gülen cemaati, ne bazı cemaat üyelerinin söylediği gibi tümüyle dağınık, amorf bir bireysel eklemlenme, ne de bazı cemaat karşıtlarının iddia ettiği üzere merkezi ve disiplinli bir siyasallaşmış özne. Gerçek durum bu ikisinin arasında olduğu gibi, cemaat aynı anda her iki ucu da kendi içinde taşıma potansiyeline sahip. Diğer bir deyişle karşımızda hem çok geniş bir yatay hizmet ağı, hem de doğal olarak örneğin devletin kurumsal hiyerarşilerini kullanma yeteneğine sahip dikey bağlantılar bulunuyor. Gülen cemaatine sempati besleyen kişilerin güvenlik ve yargı bürokrasisi içinde kariyer yapma istek ve becerilerinin çok yüksek olduğu görmezden gelinemez. Öte yandan bu kınanacak veya karşı çıkılacak bir tutum olarak da sunulamaz. Bu bireysel düzlemde ele alındığında doğal bir hak... Ama son dönemde popüler hale gelen soruyu sorarsak, "ya cemaat bu hakkı kendi kadrolaşması için eğip bükerek kullanıyor ve bu sayede kendisine hareket alanı, pazarlık gücü devşiren bir siyaset üretiyorsa?"

Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın açıklaması bu sorunun gölgesinde yapıldı ve ona cevap niteliği taşımakta. Verilen mesaj şuydu: 1) Cemaatin Türkiye demokrasisinin gelişiminde geniş kitlelere kazandırdığı dinamizm çok önemlidir ve yine cemaat son dönemde kendisine düşeni yapmada duyarlı davranmaktadır. 2) Ancak cemaatin 'siyasi iktidarı paylaşma veya siyasi iktidara sahip olma gibi bir hedefi' yoktur. Bu önemsenmesi gereken bir konum... Çünkü cemaati hem bazı siyasi hedefler doğrultusunda davranan, hem de siyasi aktör olma hevesi taşımayan bir yapı olarak tanımlıyor. Söz konusu duruş olanaksız olmasa da, epeyce hassas bir ara çizgiyi ima ediyor. Nitekim Vakfın açıklamasında şöyle deniyor: "Bugün Hizmet, AK Parti'den bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ajandasının muhafaza edilmesinden başka hiçbir şey talep etmemektedir." Kastedilen demokratikleşmenin güçlendirilmesi ve vesayet kurumlarının nüfuzunun kırılmasıdır. Bu amaçlara katılmamak mümkün değil... Diğer taraftan bu amaçların 'Hizmet' adına bir talep olarak seslendirilmesi, cemaatin kendisini siyasi bağlamda özneleştirdiğini de ima ediyor.

Dolayısıyla Gülen cemaatinin bireysel düzlemde siyaseti ille de teşvik etmeyen, ancak bir bütünsel yapı olarak siyasi gayeler besleyen bir vizyona sahip olduğunu görüyoruz. Hemen ekleyelim ki bu tamamen meşru bir duruş. Nitekim birçok aktivist sivil toplum örgütünün yaklaşımı da böyle. Sorun cemaatin bazı üyelerinin devlet bürokrasisi içinde ağırlık kazanarak, cemaatin gayelerini siyaset pratiği içinde gerçekleştirmeye çalışıp çalışmadıkları ve bunu bazen hukuku zorlayarak yapıp yapmadıkları sorusunda yoğunlaşıyor.

Vakfın açıklamasında belirtildiği üzere "devlet bürokrasisinde de Hizmet Hareketi'ne gönül vermiş insanların olması gayet doğal." Cemaatin önündeki soru ise biraz da derinde: Acaba siyaset alanı hizmet alanının bir parçası olarak görülebilir mi? Eğer meseleyi topluma hizmet ve ahlaklı bir nesil yaratmak bağlamında kurarsak cevap 'evet' olabilir. Öte yandan 'hizmet' bireysel inisiyatifin ahlaklı bir zeminde sınanmasını sağlarken, 'siyaset' hiyerarşik kalıpları ve merkezileşmeyi davet ettiği ölçüde güç arayışını ima eder. Burada ahlak bir sınama getirmediği gibi, onu pragmatizme mahkum edebilir.

Bugün siyaset ile hizmet arasındaki ilişki cemaatin geleceğini belirleyecek olan temel ikilemi oluşturmakta gibi gözüküyor. Cemaat mensubu herkesin kendi siyasi tavrı tabii ki olacaktır, ama bunun cemaatin bütününe nasıl etkilediği önemli. Dolayısıyla cemaatin siyaseti bütünüyle bireysel alanın akıntılarına bırakamayacağı açık

olduğu gibi, cemaat adına davranan bir 'elitin' tüm cemaat mensuplarını kuşatan bir siyaset üretmesinin meşruiyeti de sorguya açık...

Bunlar cevabı kolay olan ikilemler değil ve bir bütün olarak cemaate sorumluluğunun farkında olması ve bunu taşıması gerektiğini hatırlatıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eski stratejinin yeniliği

Etyen Mahçupyan 2012.04.15

Bir bürokratin, bazı gazetecilere resmen aktardığı 'stratejinin' Kürt meselesinde hükümet adına yeni bir açılım olup olmadığı geçen haftaların ana konusu oldu.

Bu epeyce çekici, gazetecilik açısından ağız sulandırıcı bir konu, çünkü sadece Kürt meselesinde yeni bir aşamanın olup olmayacağının değil, hükümet içinde ve iktidar odakları üzerinden yaşanan bir çekişmenin de belirtisi olarak yorumlanıyor. Nitekim bazı bakanların yeni bir stratejiden haberdar olmadıklarına dair beyanları söz konusu iç gerilimin kanıtı olarak ele alındı. Ortaya çıkan tablo Başbakan'ın bazı danışmanları ile birlikte ayrı bir Kürt meselesi stratejisi ürettiği ve bunu Bakanlar Kurulu'ndaki arkadaşlarıyla paylaşmadığıydı. Ancak şaşırtıcı olmayan bir biçimde, sonradan gelen açıklamalar aslında 'yeni' bir stratejinin olmadığı noktasında yoğunlaştı ve konu bir bürokratin sınır aşmasına dönüştü. Ne var ki bir bürokratin böyle bir açıklamayı bilerek, organize ederek ve önceden saptanmış olduğu anlaşılan kelimelerle yapmasını kendi 'düşüncesizliğine' bağlamak pek de makul gözüküyor. Daha akla yakın olan açıklama, Başbakan'ın Kürt meselesinde 'yeni' bir şeyler aradığı ve bunu Bakanlar Kurulu'na getirmeden önce kamuoyunda 'pişirmeye' çalıştığıdır. Gelecek tepkiler ve özellikle Kürt siyasetinden yansıyacak olanlar hükümete de farklı bir yol izleme şansını verebilir. Bu bağlamda kamuoyu önünde söylenenlerin dışında, AKP ile BDP arasında kapalı kapılar ardında iletilecek muhtemel niyet beyanlarının da seçilecek yolda epeyce önemli olacağını tahmin etmek zor değil.

Dolayısıyla basına 'sızdırılan' stratejinin hem hiçbir yenilik taşımadığını hem de bir yeniliği aradığını söylemek mümkün. 'Terörle mücadele, siyasetle müzakere' şiarı devam ediyor ama doğrudan muhataplara işaret ederek, hükümetin hareket alanını genişletiyor. Çünkü şimdi açık bir biçimde bu cümle 'PKK ile mücadele, BDP ile müzakere' haline dönüşmekte. Oysa geçmişte hükümet hem PKK ile BDP'yi ayırmıyor hem de mücadele ve müzakerenin her ikisini de PKK ile yapmaya çalışıyordu. Bu yaklaşım temel hak ve özgürlükler alanını şiddete esir etmişti. İdealist bir açıdan yaklaşarak sonucun böyle olması gerekmediğini, AKP'nin terörle mücadele ederken aynı zamanda reformları da yapabileceğini öne sürebiliriz. Ama gerçeklik böyle değil ve AKP'yi veri olarak aldığımızda bu yöntemle reformların yapılamadığını idrak etmekte yarar var. Bu hükümetin zihnî yapısı, siyaset algısı ve kapasitesi reformlar için bir hareket alanına ihtiyaç duyuyor. AKP belirli idealler uğruna iktidar olmuş bir partiden ziyade, doğal olarak kendi tasavvurlarını hayata geçirmek üzere bu konuma talip olmuş bir hareket. Kürt meselesinin çözümüne ilişkin tasavvurları da yine doğal olarak PKK'nın beklediğinin gerisinde ama evrensel uygulamalardan çok da uzakta değil. PKK'nın muhatap alınması durumunda temel haklarla PKK beklentileri üst üste oturuyor ve hükümeti paralyze ediyor. Oysa eğer bu ikisi arasına mesafe konabilirse,

yaratılacak hareket alanı hükümetin temel haklar alanında adım atmasını ve Kürt kesimindeki oy tabanını korumasını sağlayabilir.

Yeni olmayan ama önemli bir yenilik getirme istidadı taşıyan stratejinin ikinci yararı ise hükümetin bugüne kadar tek başına yüklendiği 'Türk' muhataplığını da sona erdirmeye veya yumuşatma potansiyeli. Şimdiye kadar hükümet, kendisini Kürt meselesini çözecek aktör olarak gördüğü ölçüde, PKK ile karşı karşıya getirmiş oldu. Böylece alınabilecek yolu da kendi eliyle tıkadı, çünkü bu meselede her gelişme PKK'ya verilmiş bir taviz olarak değerlendirilme fırsatı yaratmakta ve bunun siyasî yükü de AKP'nin sırtına binmekteydi. Oysa stratejinin 'yeni' olan bir tarafı da şimdi 'Türk' tarafının muhalefet partileri tarafından temsil edilme yolunu açması. Bunu sağlayan vurgu müzakere zemininin Parlamento olduğunun söylenmesi... PKK ile müzakere mecburen kapalı kapılar ardında cereyan etmek durumundaydı ve siyaseten hükümeti sorumlu kılıyordu. Oysa BDP ile müzakere konunun Parlamento'ya taşınmasına olanak verdiği için, konunun daha geniş bir yelpazede ve 'Türk' hassasiyeti de dikkate alınarak tartışılması mümkün olacak. Bu ise hükümetin hareket alanının daha da açılmasını ima ediyor, çünkü Kürt meselesinde ne CHP ne de MHP hükümetin 'ilerisinde' değiller. Ayrıca eğer örneğin CHP daha özgürlükçü bir çizgi izlerse, bu onu MHP ile karşı karşıya getirecek ve yine yararlanan AKP olacak.

Sonuç olarak mesele stratejinin yeniliği değil çünkü zaten yeni olabilecek bir strateji de yok. Eğer kastedilen PKK ile müzakere ise onun da yeni bir tarafının olmadığını biliyoruz. Soru, sıkışmanın nasıl aşılacağı, siyasetin elinin rahatlaması için ne yapılacağıdır. AKP'yi 'yeni' strateji üretmediği için eleştirenler, siyaset okumalarını fazla ideolojik hale getirmiş gibi bir izlenim veriyorlar. Kategorik yargılamalar, nihayetle belirli bir aktörün zaviyesine oturulduğu hissini uyandırır... Gözlemcilerin daha serinkanlı olup, çözümü gerçek anlamda ve pratik gerçekçilik içinde arayan bir bakışa sahip olmaları gerekiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'ye kategorik reddiye

Etyen Mahçupyan 2012.04.18

Kürt meselesinde açıklanan stratejinin yeni olmadığı, ama aslında hiçbir stratejinin 'yeni' olarak adlandırılmayı hak etmediği, ihtiyaç duyulan yeniliğin iki tarafın birlikte üreteceği bir durumla ilintili olduğunu kavramak birçoklarına zor geliyor.

Özellikle bir tarafın parçası olarak konuya bakanlar, karşı tarafın 'yeni' bir şey yapmasını bekliyorlar ama bir yandan da o tarafın hiçbir yaptığının yeni olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar... Bu çerçevede giderek 'yaygınlaşan bir tür AKP alerjisi' ise giderek siyasi analizin yerine geçiyor.

Vahap Coşkun'un 2 Nisan tarihli Taraf yazısı bu tutumu hatırlatan iyi bir örnek. Coşkun önce hükümetin stratejisinin üzerine oturduğunu iddia ettiği üç tespitle başlıyor ve ardından da her bir tespitin niçin yanlış olduğunu kanıtlıyor. Söz konusu tespitlerin neler olduğunu ve niçin yanlış olduklarını şöylece özetlemek mümkün: İlk olarak AKP stratejisini hazırlayanlar "Kürt meselesinde yapılması gerekenleri büyük ölçüde yaptıklarını" ve Kürtlerin bununla yetinmesi gerektiğini düşünüyorlar. Oysa henüz anadilde eğitim, siyasi temsil,

öz yönetim, vatandaşlık, ifade hürriyeti gibi birçok konuda en azından anayasal engeller mevcut. Dolayısıyla AKP'lilerin düşüncesi pek doğru gözüküyor... İkinci olarak, AKP stratejisine göre "Kürt meselesini çözmek için PKK ile görüşmek büyük bir risk taşıyor" ve kamuoyunda infiale sebebiyet veriyor. Bu da pek doğru bir bakış değil, çünkü bizzat AKP "teröristlerle görüşülmez" mitini yıktı ve halkın buna olumsuz bir tepkisi olmadı. Ayrıca AKP "demokratikleşme vitesini yükselttiği her durumda halkın desteğini arkasında buldu". Yani AKP'nin halka ilişkin varsayımı da yanlış. Nihayet üçüncü olarak AKP, kendisini desteklemeyen bütün Kürtlerin sadece korktukları için PKK'ya destek verdiğini varsayıyor. Oysa Kürtler PKK'nın esiri değiller. "PKK yanlış yaptığında - mesela 'devrimci halk savaşı' gibi anakronik ve kanlı politikalar yürüttüğünde - halk PKK'ye tepki gösteriyor." Kısacası bu açıdan bakıldığında da AKP stratejisi yanlış bir tespit üzerine oturmuş gözüküyor.

Bu değerlendirmede her şey gayet akla yakın duruyor. Nitekim Coşkun'un öne sürdüğü akıl yürütmelere kimsenin itirazı olamaz. Gerçekten de anayasal ve yasal zeminde yapılması gerekenlerin son derece açık olması yanında, hem halkın hükümete bariz desteği sürüyor, hem de Kürtler gözü kapalı bir biçimde PKK yandaşlığı yapmıyor. Başka bir ifadeyle aslında hükümetin elini bağlayan hiçbir şey yok gibi görünüyor ve bu bağlamda AKP eleştirisi anlam kazanıyor. Ancak maalesef işin başında epeyce garip bir varsayım yapmış durumdayız: AKP'nin sahip olduğunu sandığımız yanlış bir bakışı veri olarak kabul ediyoruz ama AKP'nin gerçekten de o bakışa sahip olup olmadığına pek kafa yormuyoruz. Coşkun'un eleştirisinin işlevsel olabilmesi için, hükümetin gerçekten de sözü edilen üç yanlış varsayımı sahiplenmesi gerekir. Ama ya öyle değilse?

Meseleye bir de tersten yaklaşalım: Coşkun AKP'ye atfettiği kabullerin niçin yanlış olduğunu apaçık örneklerle izah ediyor. Herhalde hiçbir akli başında insan bu örneklerin ima ettiği durumun tersine bir kanaati savunmaya kalkmayacaktır. Çünkü böyle bir irrasyonel tutum ancak fanatik bir bakışla mümkün olabilir. İyi de, her sıradan sağduyulu kişinin gördüğü bazı gerçeklerin AKP'liler tarafından görülmediğini öne sürmenin rasyoneli ne olabilir? AKP yönetimi ideolojik körlük geçiren bilinçsiz bir zevat mı? Yoksa acaba AKP'yi durduran unsurlar Coşkun'un sözünü ettiği tespitlerin çok dışında mı kalıyor?

Bu ihtimali dikkate almadan yapılan tahliller maalesef ancak kategorik AKP reddiyesi duymak isteyenleri tatmin ediyor ama durumu anlamamıza imkan tanımıyor. Bugün AKP üst yönetiminden kiminle konuşursanız konuşun Coşkun'un haklarla ve genelde toplumla ilgili gözlemlerini paylaşacaktır. Hükümeti durduran asıl unsur, hangi siyasi adımı atacak olursa olsun bunun yükünü tek başına taşımak zorunda kalması ve bu durumun kendi aleyhine kullanılmasının çok kolay olmasıdır. Bu duruma gelinmesinde AKP'nin de büyük payının olduğu, hatta en büyük payın AKP'ye düştüğünü söylemek durumundayız. Ancak bu eleştiri gerçekçi bir siyasi analiz yapma yeteneğimizi ve isteğimizi köreltmemeli. Aksi halde ister istemez yüzeyselliğe mahkum bir bakışa hapsolabiliriz.

Böylece daha olgunlaşmadan bir siyasi adıma 'içi boş' demek durumunda kalınabilir ve 'elde patladı' türünden fazlasıyla acul bir sonuca varılabilir. Coşkun makalesinin sonunda hükümetin 'stratejisinin' Kürt meselesini çözmeyeceğini, demokratik alanı kısıtlayarak sorunu daha da derinleştireceğini büyük bir özgüvenle söylüyor. Ama inandırıcı olabilmesi için hem AKP'yi iyi anladığını görmemiz lazım hem de çözümün her iki tarafın doğru bakışına muhtaç olduğunu dikkate alan bir çözümleme sunması gerek. Bu arada Özgür Gündem'e verilen cezayı hükümete yazmaya kalkmanın, bütün analizi berhava ettiğini fark etmekte de yarar var.

AKP'nin yapmadığı, yanlış yaptığı ve yapması gereken çok şey var... Ama kategorik reddiye mantığıyla gidilecek fazla mesafe yok.

Hâlâ asimilasyon mu öneriliyor?

Etyen Mahçupyan 2012.04.19

Kürt meselesinde 'çözümün' birbirinden etkilenen ama bire bir bağlantılı olmayan iki sonucu ima ettiği giderek herkes için berraklaşmış gözüküyor.

Silahların susması ve ardından bırakılması ile birlikte gelecek af süreci, PKK'ya sivil siyasetin yolunu açacak. Öte yandan buna paralel ancak ilişkisiz bir süreç içerisinde Kürtlerin temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması gerekiyor. Bunun somut anlamı bir yanda Kürtçenin de, örneğin Ermenice veya İngilizce gibi, bir eğitim dili olması, diğer yanda yerel idari birimlerde uluslararası kabullerin ima ettiği bir yetki alanının açılmasıdır. Böylece Kürt siyasi partileri çoğunluk oya sahip oldukları bölgelerde, genel hukuk kuralları çerçevesinde kendi yönetim anlayışlarını sergileyebilecekler, hem reel hem psikolojik olarak 'kendilerini yönetiyor' olacaklar.

Eğer bu genel stratejiyi tek bir cümleyle tanımlamak gerekseydi, Türkiye'nin Kürt kimliği karşısındaki asimilasyon politikasını terk etmek durumunda olduğunu söyledik. Çünkü Cumhuriyet rejimi diğer Müslümanlarla birlikte Kürtleri de 'Türkleştirmeyi' hedeflemişti ve Kürt kimliğinin siyasi ve kültürel bir varlık olarak kamusal alanın dışında tutulması süreklilik taşıyan bir strateji olarak uygulandı.

Herkesin bildiği üzere meselenin özü hiçbir zaman PKK olmadı... Temel haklar alanında sorun olmasaydı, bugün PKK Kürtler için bile gayrimeşru konuma düşer, mücadelesinde yalnız kalırdı. Öte yandan temel hakların verilmemesini de PKK'nın varlığına bağlayamayız, çünkü bu haklar PKK öncesinde de yoktu. Dolayısıyla 'çözüm' devletin vatandaşa karşı olan sorumluluğunu yerine getirmesiyle ilişkili. Nitekim Kürt siyasetinin normalleşip çoğullaştığı bir ortamda bir şiddet hareketinin ayakta kalması zaten son derece zor...

Bu tablo karşısında AKP'nin parlamento içinde siyasete alan açan tavrının bizzat iktidarın 'normalleşmesi' olduğunu görmekte yarar var. Ancak Kürt tarafının hükümetle ilgili temel bir güvensizliği mevcut ve bu güvensizliğin zemini hiç de zayıf değil.

Örneğin geçenlerde AKP Milletvekili İdris Bal bu konuyu ele alan bir rapor açıkladı ve görüldüğü kadarıyla da AKP yönetimi buna herhangi bir itiraz kaydı düşmedi. Eğer bunun anlamı hükümetin de Bal'ın yaklaşımını paylaştığıysa, ortada vahim bir durum var demektir, çünkü Bal, hâlâ asimilasyonu savunan epeyce arkaik bir konumdan kurtulmuş gözüküyor.

Zaman gazetesinde İbrahim Asaloğlu'nun yaptığı haberden öğrendiğimize göre Bal, sorunların temelinde 'kimlik' olduğunu, ama silahlı mücadelede başarılı olunmadığı takdirde 'başarının' gelmeyeceğini düşünmekteymiş. Diğer bir deyişle kimlik taleplerin karşılanmasını, o kimliği taşıyanların bir bölümünün silahlı eyleminin bitmesine bağlayan bir bakış... Yani PKK varlığını sürdürdüğü sürece Kürtlere haklarını vermenin sakıncalı olduğunu ima eden bir yaklaşım. Kısacası PKK'yı meşrulaştıran, onun varlığını haklı çıkartan, Kürtlerin ve hatta Kürt olmayanların bile PKK'ya sempati ile bakmalarına neden olan bir akıl tutulması.

Nitekim Bal'ın 'çözüm önerilerinin' toplumsal zemini tek kelimeyle asimilasyonu ima ediyor. PKK'ya karşı olan Kürtlerin 'seslerini çıkarmasının sağlanması', bu aile ve aşiretlerin maddi manevi desteklenmesi öneriliyor. Oysa bunun Kürtler tarafından haklı olarak 'kullanılma' veya 'satın alınma' şeklinde anlaşılabacağından şüphe yok. Bal'a göre Kürtlerin yeni nesli arasında dindar oranının çok azalması ve Zerdüştlüğün ön plana çıkarılması da büyük bir tehlike. Çare olarak ise, güvenilir ellerden dinî eğitim verilmesi, PKK'nın İslamîyet'le alay ettiğinin Kürtlere duyurulması, Kürtlerin 'devletini milletini' seven samimi dindarlar haline getirilmesi, ortak tarih bilincini ve

ortak değerleri yansıtan filmler, romanlar, internet oyunları üretilmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle Bal, bir yandan Kürt siyasetinin dinî anlayışına ilişkin kara propaganda yapmayı, öte yandan Kürtleri İslamiyet üzerinden Türkleştirmeyi hedefleyen epeyce Kemalist bir tutumun temsilcisi. Bunca yaşanmışlıktan sonra, yapılanlarla yüzleşmekten kaçınılırken, 'milletini sevmekten' ve 'ortak tarih bilincinden' söz etmek ise ahlakî açıdan da son derece sorunlu... Çünkü 'Türk' tarih bilincinin Kürtleri hiç de makbul bir yere koymadığı, onlara Müslüman oldukları ölçüde sahip çıktığı, ama Müslümanlığın ölçütünü de 'Türk milletine' hizmet olarak tanımladığı çok açık.

AKP içinde hâlâ 'çözüm' niyetine kaba asimilasyon politikalarını önerenlerin çıkması ve bunun ne partiyi ne de genelde İslamî kesimi rahatsız etmemesi vahim bir durum. Eğer zihniyet buysa, Kürtler hükümete veya genelde muhafazakar topluma niye güvensin? Kürtlerin kültürel ve sosyal eğilimlerini bizatihi tehlikeli bulan ve bunların 'düzeltmesi' için dini araç olarak kullanan bir bakışın ahlakî ve siyasî zaafı ortada değil mi?

Kürtler bu yaklaşımı tanıyor ve biliyorlar... Eğer Bal'ın görüşleri AKP'yi ve genelde İslamî kesimi temsil ediyorsa, bırakın çözümü sağlamayı, muhafazakârlar çözümü hak etmenin bile uzağındalar demektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İhtida ve asimilasyon

Etyen Mahçupyan 2012.04.22

Her yıl 24 Nisan tarihi yaklaştığında Türkiye Ermeni meselesini ve soykırımı konuşur, tarih niyetine hamasi yazılar yazılır ve sonrasında sanki rutin ibadetini ifa etmiş müminler gibi normal hayatımıza döneriz.

Oysa dünyanın geri kalan kısmında tarihsel olaylar giderek inanç tazeleme veya şeytan taşılama ayini olmaktan çıkıyor. Bunda en önemli pay muhakkak ki tarihe nesnel ve serinkanlı bir yaklaşım sergileyenlere düşmekte... Türkiye'nin de bu evsafıta dünya çapında birçok tarihçisi var ve özellikle Ermeni soykırımı meselesinde Taner Akçam en tepeye çıkmış olanlardan biri. Onun Eylül 2010'da mensubu olduğu Clark Üniversitesi'nde yaptığı ve bugünlerde çıkan kitabını besleyen bir sunumu, hem 'tarihe' nasıl bakmak, belgeleri nasıl okumak gerektiğini göstermesi yönünden, hem de kendi geçmişimizi daha iyi anlama açısından epeyce öğretici...

Akçam'ın temel bir tespiti var: Dünyada soykırım çalışmaları çeşitli nedenlerle tek tek olayların ele alınıp Yahudi soykırımı ile mukayese edilmesine dönüştü. Bu durum bir olayı soykırım olarak tanımlamak isteyenlerin de istemeyenlerin de tarihsel durumu çarpıtmalarına, abartılara ve göz ardı etmelere yol açtı. Dahası Yahudi soykırımında bulunmayan öğeler kendiliğinden anlam kaybına uğradı ve incelenmedi. Oysa her tarihsel olayın kendi tekilliği içinde değerlendirilmesi ve Ermeni tehcirinde de olayın kendine özgü unsurlarına bakmadan sonuçlara varılmaması gerekiyor.

Yahudi soykırımında hiç yer almayan ama 1915 tehciri etrafında yoğun olarak yaşanan olaylardan biri Ermenilerin Müslümanlaşması ve Ermeni çocukların Müslüman ailelere verilmesi. Akçam buradan hareketle asimilasyonun (zamanın terimiyle 'temessül') kritik öneminin altını çiziyor ve İttihatçı hükümetin 'yönetebilirlik' kapasitesine bağlı olarak tehcir stratejisinin asimilasyon ile imha politikaları arasında salındığı önermesini

yapıyor. Buna göre hükümet Ermeni nüfus yoğunluğunu 'yönetilebilir' bulduğunda asimilasyonu, 'yönetilemez' bulunduğu yer ve zamanlarda ise imhayı teşvik ediyor.

Akşam bu tezini kanıtlamak üzere Dahiliye Nezareti Evrakı'na, bu bakanlığın 1914'te kurulan şifre dairesinin gönderdiği telgraflara ve Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nün belgelerine bakıyor. Örneğin 22/6/1915 tarihinde Van, Trabzon, Erzurum, Bitlis, Mamuretülaziz, Diyarbakır ve Sivas vilayetlerine gönderilen ve okunduktan sonra imha edilmesi istenen şifreli telgrafta Ermenilerin ihtida etmeleri teşvik ediliyor. Ancak Ermenilerin büyük çapta din değiştirme yoluyla tehirden kurtulmaya çalışmaları üzerine 1/7/1915 tarihli telgraf ihtidanın durdurulmasını ve din değiştirenlerin de tehirci gönderilmesini istiyor. Bu içerikteki bir emir 22/7/1915'te tekrarlanıyor, çünkü yerel mülki amirlerin birçoğu bu arada merkeze ihtidanın devam ettirilmesine yönelik taleplerde bulunuyorlar.

Derken tehirdin büyük çapta gerçekleşmesinin ardından 25/10/1915 tarihli telgraf "ekim sonundan itibaren" ihtidanın yeniden serbest olduğunu müjdeliyor. Nitekim 4/11/1915 tarihli tüm vilayetlere gönderilen 'mahrem' ibareli emirde ihtidanın kabul edildiği bildiriliyor.

Suriye'ye verilen talimatlar ise daha da ilginç. İhtidanın serbest olduğunu söyleyen 22/6/1915 tarihli telgrafın hemen ertesi günü (23/6/1915) telgraf aynı yöreden gelen Ermenilerin dağıtılmasını, okul açmalarının yasaklanmasını, yerleştirildikleri köylerin birbirinden en az 5 saatlik mesafede olmasını istiyor. Yani hükümet asimilasyondan yana bir tavır alıyor ve asıl önemlisi bu emirler henüz tehirci kabileleri o bölgeye varmadan veriliyor. Diğer bir deyişle İttihatçı hükümet elinde olmayan nedenlerle ortaya çıkmış bir duruma çözüm aramıyor. Önceden planlanan bir duruma ilişkin olarak tasarrufta bulunuyor... Nitekim bir yıl sonra 1916 ilkbaharında Halep çevresinden başlayan ve Hama, Humus ve Şam'a yayılan yeni katliam dalgasında ise bu kez Ermeniler Müslüman olmakla ölüm arasında tercih yapmak zorunda bırakılıyorlar.

Ermeni çocuklar meselesi bu tabloda başlı başına ayrı bir strateji olarak yer alıyor, çünkü tehirden önce planlanmış olan bir asimilasyon politikası ile karşılaşıyoruz. Bu konuda ilk telgrafın tarihi 26/6/1915 ve Eğitim Bakanlığı'ndan gönderiliyor. Akşam bu durumun bir bakanlar kurulu kararının varlığını ima ettiğini vurgulamakta. Şifreli ve gizli ibareli bu talimatın ardından 12/7/1915'te, okunduktan sonra imha edilmesi istenen bir telgrafta İçişleri Bakanlığı aynı emri tekrarlıyor ve 'öksüz kalabilecek' çocukların Müslümanlaştırılmasını istiyor. Diğer bir deyişle daha tehirdin başlarında birçok çocuğun öksüz kalabileceği öngörülüyor...

Akşam, genel bir tavır olarak Müslüman ailelerin Ermeni çocukları evlat edinmelerinin teşvik edildiğinin, genç Ermeni kızların evlilik yoluyla Müslümanlaştırılmasının bir devlet politikası olduğunun altını çiziyor. Bu arada eşrafın da bu tür evlat edinmeleri ve evlilikleri niçin tercih ettiğini anlıyoruz, çünkü Müslüman aile veya damat, böylece Ermeni ailenin mal varlığına sahip olabiliyor...

Tarih iç zenginliği olan karmaşık bir hikaye... Hamasete hiç gelmiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adını siz koyun!

Organize bir gücün karar alarak ve plan yaparak, sistematik bir biçimde belirli bir kimliğe sahip insan gruplarını imha etmesi veya onların hayat koşullarını vahim bir biçimde sınırlandırması, yakın dönem tarihçiliğinin en popüler alanlarından biri.

Bunun en önemli nedeni bu tür olayların çok sayıda olması ama her birinin kendine has özelliklerinin bulunması. Söz konusu örnek 'zenginliğinin' nedeni ise bir yandan milliyetçiliğin insanlığı kimlikler üzerinden ayrıştırması, diğer yandan da merkezi güçlerin bu hedefi gerçekleştirecek donanımı üretebilmeleri...

Ortaya çıkan insani felaketleri tek bir ad altında toplamak zor... Bir toplumsal olgu 'bilimselleştirildiğinde' örnekler arasındaki farklılaşmalar yeni tanımlar doğuruyor. Soykırım kelimesi revaçta olmakla birlikte, günümüzde 'etnik temizlik' veya 'insanlığa karşı suç' gibi kavramlar da yaygın. Ama bunların hepsi kabaca şunu ifade ediyor: Bir coğrafyanın belirli bir kimlikten temizlenmesi, kültürünün tahrip edilmesi, yeniden üretim imkanlarının ortadan kaldırılması. Buna doğal bir eklentide bulunmakta yarar var: Servetin el değiştirmesi...

Gündem 24 Nisan münasebetiyle Ermeni tehciri, ama yakın tarih daima kendimizi anlamak açısından daha işlevseldir ve 'merkezi eylemle ötekinin imhası' çabaları bağlamında önümüzde çok daha yeni bir örnek var: İmroz.

Geçenlerde Taraf gazetesinde Fırat Alkaç önemli bir habere imza atmıştı. Ortodoks vatandaşlara gayrimenkul alırken zorluk çıkarıldığını tespit eden avukat Erhan Pençe, Gökçeada Tapu Kadastro Müdürlüğü'ne bir dilekçe yazmış ve şu yanıtı almıştı: "Açıklanması halinde Devlet'in emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan bilgi ve belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır." Bunun üzerine açılan dava nihayetinde Danıştay'a giderken Tapu Kadastro Müdürlüğü'nün savunması şöyle olmuştu: "Gökçeada ve Bozcaada gerek stratejik ve gerekse askeri açıdan, son derece önemli bir konumda bulunmaktadır... Bu adalarda gerçekleşen nüfus ve taşınmaz alım satım hareketlerinin takibi, ülkemizin güvenliği, misyonerlik faaliyetlerinin izlenmesi yönlerinden çok önemli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Batı Trakya Türk azınlığına karşı yapılan haksız muameleler göz önüne alınarak..."

Görüldüğü üzere Tapu Kadastro Müdürlüğü'nün sadece dili değil, kafası da 'askeri' bir özellik arz ediyor. Böylece hem devletin tek bir bütüncül ve ideolojik aklı olduğunu, hem de bunun iradi bir ayrımcılık stratejisini ifade ettiğini anlıyoruz. Nitekim İmroz'un yakın tarihi söz konusu ayrımcılığın nasıl merkezi, planlı ve sistematik olduğunu ortaya koyuyor. Aynı gazete haberinde derlenen satır başlarıyla gidersek, 1923 yılında, seçimle iş başında olan Rum yöneticiler 'istenmeyen adam' ilan edilerek mal varlıklarına el konuyor ve akabinde 1500 kadar Rum adayı terk ediyor; 1925'te Lozan Antlaşması'na aykırı olarak Rum cemaat yönetiminin özerkliği feshedilirken, Rumca eğitim yasaklanıyor; 1942'den itibaren Anadolu'dan getirilenlerin iskan edilmesine ve manastırların mal varlıklarına el konulmasına girişiliyor; 1964'le birlikte gizli kararnameler yoluyla azınlık gayrimenkulleri millileştiriliyor, Rum balıkçılara teknelerini kullanma yasağı konuyor ve İmroz Metropolitik Anadolu'ya sürülüyor...

Ancak asıl 'vurucu' darbe aynı yıl içinde bir açık hava hapishanesinin kurularak ağır ceza mahkumlarının adaya getirilmesi ve bununla eşzamanlı olarak bir jandarma garnizonunun kurulması. Bundan sonrası resmi bir talan ve ganimet sofrasını ima etmekte: 1966'da adanın en büyük ve verimli arazilerine devlet kooperatifinin ihtiyaçlarını karşılamak gerekçesiyle el konuyor, adanın ekilebilir arazisinin yüzde 95'i bu şekilde istimlak ediliyor. Ne var ki daha sonra bu topraklar iskan kanunu çerçevesinde getirilen Müslüman Türk nüfusa dağıtılıyor. Bu hamleden henüz bir yıl sonra İmroz'un 262 kutsal mekanından 248'i kullanılamaz duruma getirildiği gibi, 1974'te Metropol Kilisesi yakılıyor ve mezarlık talan ediliyor... Bunlar herhalde yetmemiş ki, aynı

yıl İmroz Belediye Başkanı ve 20 Rum tutuklanıp hapse atılıyor. Bu arada devletimizin ekonomik aklı da çalışıyor: İmroz koyununun ada dışına satışı kısıtlanarak et fiyatı düşürölüp, köylülerin ana geliri budanıyor.

Bu vesile ile, Genelkurmay'ın Tapu Kadastro belgelerinin açıklanmasına 'milli gerekçelerle' karşı çıkması ya da İmroz açık hapishanesi ile 1915'in etkili gücü Teşkilat-ı Mahsusa arasındaki paralellik üzerinde de durabiliriz. Ama meselenin özü değişmiyor: 'Türk milli stratejisi' denebilecek bir yaklaşım var ve amacı Türk olmayanların, özellikle de Müslüman olmayanların bu coğrafyadan kültürleriyle birlikte kazınması. Ortaya çıkan ganimetin de münasip bir biçimde paylaşılması...

Eziyet, talan ve imha bu stratejinin doğal uygulaması olarak görülüyor ve asıl ilginç Müslüman Türk toplum bütün bunları 'doğal' karşılıyor, hiçbir şey olmamış gibi içine sindiriyor... Galiba bütün bunların adını koymak da artık onlara düşüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçekçi olmanın zamanı

Etyen Mahçupyan 2012.04.26

Kürt meselesinin çözümünde hayat yeni imkânlar sunuyor.

Dünyanın karmaşık yapısı üretilen her acının paralelinde olumlu yönde kapıların açılmasına neden olabiliyor. Suriye'de Esed'den sonraki muhtemel siyasî yapının belirsizliği bölgede Şiilik üzerinden bir güç hattının oluşmasını sağladı. Rusya, Çin ve İran'ın destekleri, buna karşın ABD ve İsrail'in duruma razı gelen yaklaşımları bu hattın uzun vadeli olabileceğini söylüyor. Bu durum Irak'ın Şii Başbakanı Maliki'nin güç alanını genişletmesiyle sonuçlandı. Böylece Irak'ın iç siyasetindeki başlangıç dengesi bozulurken, Kürdistan'ın daha özerk bir siyaset izlemesi de meşru hale geldi. Deneyimli bir siyasetçi olan Barzani'nin bu fırsatı kaçırmayacağı ve Kürt dünyasında kendisini temsilî liderliğe taşıyacak adımları atmak isteyeceği açıktı. Öte yandan Kürdistan son dönemdeki sosyal ve ekonomik alandaki yeniden yapılanmasını siyasetteki kısmî liberalizmle de destekleyerek, bölgede 'örnek' bir konuma doğru evrilmekte. Dolayısıyla Barzani'nin Kürdistanı geleceğin Ortadoğu'su açısından Batı'nın istikrar ve özgürlükler adına güvenebileceği bir coğrafya. Ayrıca Suriye'deki gelişmelerin oradaki Kürtleri de aktörleştireceği ve bunun Batı açısından bir 'denetim ihtiyacı' yaratacağı hesaba katılırsa, Barzani'nin etkisinin artmasının Batı tarafından destekleneceğini öngörmek zor değil.

Diğer taraftan Barzani'nin bu yeni role soyunabilmesi, hem Kürdistan siyasetini demokrasi içinde tutabilmesini, hem de Suriye Kürtleri üzerinde etkili olabilmesini gerektiriyor. Genel açıdan bakıldığında Barzani'nin yeni kariyerinin barış ve istikrarın bölgeye doğru yayılmasının sözcülüğünü yapmak olduğu söylenebilir. Ne var ki bu yolun üzerinde ciddi bir engel bulunuyor: PKK'nın silahlı mücadeleye devam etmesi ve en azından bir kanadıyla Esed'e destek vermesi... Bu noktada Barzani'nin gücü yetersiz kalıyor, çünkü PKK ile kimliksel bağ olsa da örgüt Barzani'nin ideolojik hükümrancılığının parçası değil. Diğer bir deyişle Barzani açısından 'çözüm' PKK'nın Türkiye ile olan ilişkisi çerçevesinde silah bırakmayı kabul etmesinden geçiyor ki bu da Türkiye'nin Kürt meselesinde yeni bir adım atmasını ima ediyor. Nihayet böyle bir gelişme Batının ve özellikle ABD'nin de işine

geliyor. Çünkü İsrail engeline takılmadan bölgeyi yeni bir dengeye getirmenin yolu, Kürt meselesinin çözümüyle ve böylece Suriye'ye tahammül edilebilen bir Ortadoğu üretilmesiyle sağlanabilir.

İşin kritik yanı şu ki, bu tablo aynı zamanda Türkiye'nin de istediği doğrultuda... Suriye konusunda giderek yalnızlaşan ve duruma razı olmak zorunda bırakılan Türkiye, bu istikrarsızlık haliyle yaşamının nasıl olabileceğini hesaplamak zorunda... Dostane olmayan bir Suriye komşuluğu ile birlikte sürdürülecek bir PKK mücadelesinin vahim sonuçları olabilir. Özellikle Esed yerini sağlamlaştırıp nisbi bir düzen sağladığı andan itibaren, Kürt siyasetinin en azından bir bölümünün daha 'derin' kanallara gireceğini tahmin edebiliriz. Bu aktörlerin, tüm yargı süreçlerine karşı ve belki de o sayede, ayakta kalan Türkiye'deki ulusalcı siyasetle ilişki kurmamasını ise hayal bile etmemek gerek...

Türkiye'nin bu açmazdan hızla çıkmasının yolu Kürt meselesinde çözüme doğru ilerlenmesidir. PKK'nın buna yanaşmayacağı, sorun çıkartacağı, çıtaı sürekli yükselterek süreci çıkmaza sürükleyeceği öne sürülebilir. Ama hükümetin çözüme doğru ilerleme iradesini açıkça göstermesi halinde, PKK'nın Kürtler nezdindeki etkisi ve prestiji de giderek örgütün çözüme ne denli katkıda bulunacağına bağlı hale gelecektir. Eğer hükümet samimiyetini ortaya koyabilirse, PKK'nın bu riski taşımakta zorlanacağını öngörebiliriz. Hele Barzani ve ABD'nin de aynı yönde tavır koymaları durumunda, PKK'nın siyaseti çok daha 'gerçekçi' bir konuma kayacaktır.

Ne var ki bu 'gerçekçilik' PKK'nın üzerindeki baskıya teslim olacağını ima etmiyor. Aksine 'gerçekçilik' böyle bir durumda PKK'nın daha da sertleşmesine neden olabilir. Unutmamak gerek ki, bir aktörün gerçekçi davranabilmesi, hemen her zaman gücü ellerinde tutanların önerdiği çözümün ne denli gerçekçi olduğuyula da bağlantılıdır. Bu açıdan bakıldığında Erdoğan'ın "PKK silah bıraksın, operasyonlar durur" beyanı yeterince gerçekçi gözükmüyor. Çünkü bunun anlamı "Sen silah bırak, ben silahımı susturayım" demektir ve PKK'nın silah susturması halinde ne yapılacağı konusunu boş bırakmaktadır.

Devlet silah bırakamayacağına ve çözüm için PKK'nın silah bırakmasının şart olduğuna göre, bunu sağlamanın yolu devlet ile PKK arasındaki asimetriyi kapatacak bir adımın atılmasıdır. Yani PKK'lıları sadece basit vatandaş kılmak değil, onları doğrudan siyasetin öznelerinden biri yapacak kapsamlı bir af... Başbakan'ın beyanı çözüm için yola çıkıldığını söylüyor. Eğer PKK tarafından da bir niyet beyanı gelirse, sonraki adım gerçekçi bir sürecin başlamasını sağlayabilir.

Ortadoğu'nun çalkantılı ve istikrarsız hali, istikrarı özleyen herkesi işbirliğine davet ediyor. Yeter ki dar bakışlar ve kimliksele kibir gerçekçiliği engellemesin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçekçi olmanın koşulu

Etyen Mahçupyan 2012.04.29

Sanat eserinin ne olduğu ve nasıl tanımlanabileceğine ilişkin sıkça anlatılan ve farklı kişilere atfedilen bir anekdot vardır...

Sözüne güvenilir bir uzmana sorulduğunda "sanat eserinin tanımını yapamam ama gördüğümde sanatı tanım" demiş. Kürt meselesi gibi yapılaşmış sorunlar da buna benzer bir belirsizlik yaratabiliyorlar. Çünkü var olan durumun kendi içinde sistemleşmesi, hiyerarşiler ve iktidarlar üretmesi, kendine has bir kültür ve dilin içinden konuşması, bir süre sonra 'çözümü' özlediği halde yaşanması şart olmayan bir durum haline getiriyor. Sorulduğunda herkesin çözümden yana olduğu, ancak çözümün gecikmesi karşısında kimsenin kılını kıpırdatmadığı bir 'denge' hali ortaya çıkıyor. Mağdurun bile gerçekte çözüm için fazla uğraşmadığı, sorunun devam edeceği varsayımıyla kendi kısmi çözümünün peşinde koştuğu bir durum... Güçlü olan taraf ise geciktikçe çözümü bir güç paylaşımı olarak algılıyor ve insiyaki olarak direniyor.

Böylece 'çözüm' kavramı her iki tarafın da kendince içini doldurduğu bir boş kalıp haline geliyor. Taraflar çözüm önerilerini kendi kimliklerinin parçası ve tamamlayıcısı olarak görmeye başlıyor ve bu nedenle kendi çözümlerinin karşı tarafın çözümünden ille de farklı olmasına dikkat gösteriyorlar. Bu durum iki tarafın çözümünün uzlaşmaz olmasıyla sonuçlanabiliyor. Bu sürecin yanı sıra, yine her iki taraf da kendi çözüm önerilerini olabildiğince muğlak bırakıyorlar, çünkü hem sıradan vatandaş nezdinde çözümsüzlüğü savunuyor durumunda kalmamak istiyorlar, hem de değişen koşullarda çözümden anladıklarını değiştirmenin etkili bir siyaset taktiği olduğu Gerçekçi olmanın koşulu unun farkındalar.

Kürt meselesi bunca değişen koşula rağmen halen çözümsüz ise meseleyi daha geniş bir çerçeveye oturtmanın ve yeni bir ortak irade arayışına girmenin zamanı da gelmiştir. Kendimize itiraf etmesek de aslında Kürt meselesinde 'irade öncesi' dönemde takılıp kalmış durumdayız. Herkesin çözüm istemesi, demokrasiden ve kardeşlikten dem vurması epeyce aldatıcı. Çünkü bunlar olması gerekenler... Bunlar bir norm olarak zihnimize işlemiş olan ve reddedilmesi 'ayıp' bulunacak standartlar. Oysa gerçek çözümler irade gerektiriyor ve bu da her iki tarafın kendi çözümüyle yüzleşmesini ima ediyor. Çünkü ancak böyle bir yüzleşme sonrasında karşı tarafa gerçekçi bir yaklaşım sergilemeniz mümkün.

Kuramsal olarak ilk adım her iki taraftan da gelebilir. Ama Kürt meselesi gibi epeyce asimetrik bir güç, yaşanmışlık ve birikim sonrasında ilk adımın devletten gelmesini beklemek doğaldır. Unutmadan vurgulayalım ki eğer PKK bu yeni koşullarda karşılıksız silah susturmanın stratejik önemini kavramış olsaydı, ilk adım o yönden gelebilir ve bu durum hükümeti çözüme doğru sıkıştırabilirdi. Çünkü PKK'nın silah susturması karşısında devletin operasyonlara devam etmesi meşruiyet açısından sorun yaratırdı. Böylece PKK bu hamleyle karşı tarafa da silah susturmuş olur ve devletle eşit düzeyde bir pazarlık gücü olduğunu kanıtlayabilirdi. Ama görünen o ki PKK'nın böyle bir siyasi aklı yok... Nitekim çözüm yolunun ilk adımı hükümetten geldi ve Başbakan, devletin silah susturmasını PKK'nın silah bırakmasına bağlayan taktiksel bir öneri yaptı. Ne var ki asıl soru bu adımın gerçekten de bir irade beyanı olup olmadığıdır. Cevap ise söz konusu adımın ne denli 'gerçekçi' olduğuyla bağlantılı... Türkiye uzun süre PKK şiddeti ile Kürtlerin hak ve özgürlüklerini birleştirip ayırma şeklinde gelgitler yaşadı. 'Çözüm' hep bu bağlamda ele alındı ve nihayet şiddet ve haklar alanının birbirinden bağımsız olduğu, çözümün her ikisi için ayrı ayrı aranacağı noktasına gelindi. Muhakkak ki 'gerçekçilik' açısından bu bir ilerleme... Ama acaba yeterince gerçekçi mi? Yeterlilik karşı tarafa da gerçekçi gelecek bir önermenin yapılabilmesini gerektiriyor. Bunu sınamak için ise Kürt tarafının 'çözümüne' bakmakta yarar var. Her ne kadar muğlak bırakılmış olsa da, bu çözüm Türk tarafının ikili modelinden fazlasını taşıyor: Kürtlerin çözümünde bir de 'statü' denen unsur var ve bu unsur bazen haklar alanıyla, bazen de şiddet alanıyla iç içe geçebiliyor...

Kürtler bir statü ihtiyacı içinde olduklarını, bunu görünce tanıyacaklarını, ama nasıl tanımlanması gerektiğini tam olarak bilmediklerini söylüyorlar. Sanat uzmanının sanat eserine yaklaşımını andıran bu söylem, bize bir ihtiyacı anlatırken ihtiyacın tatmin edilmesine ilişkin yeni bir muğlaklık alanı yaratıyor. Ama bu muğlaklık aynı zamanda iradeye ve siyasete de alan açmakta. Hükümetin çözüm yolunun muhakkak bir biçimde bu statü

ihtiyacına cevap verir nitelikte olması lazım. Bunun anlamı PKK'nın Kürtlere ilişkin olası bir statü talebinin aynen kabullenilmesi değil. Statü konusundaki hükümet yaklaşımının ne olduğunun belirginleşmesi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ermeni meselesinde şıfalı el

Etyen Mahçupyan 2012.05.02

Bu yıl bazı Ermeni vatandaşlar 24 Nisan münasebetiyle bir gazete ilanı verdiler.

İlan ödül almış bir tasarımı kullanmaktaydı: Bıçak yarası taşıyan kırmızı bir nar... Orijinalinde "bazı yaralar asla iyileşmez" yazmaktaydı, ama en azından Türkiyeli Ermenilerin derdi ebediyete uzanan bir mağduriyetin altını çizmek değildi. O nedenle farklı bir cümle kullanıldı: "Bazı yaralar zamanla iyileşmez." Diğer bir deyişle çözüm meseleyi zamana bırakıp unutmaktan değil, konuşmaktan, farkındalıktan, yüzleşmekten geçiyordu.

Denebilir ki bugüne dek neredeyse tümü sol ve laik kesimden birçok kişi aslında bunu yaptı... Soykırım sözcüğünü de kullanarak devletin yaşananları kabullenmesini, özür dilemesini talep ettiler. Bunun kıymetli bir duruş olduğu ve devletin baskısının göğüslenmesini gerektirdiği açık... Ama kabul etmemiz gerekir ki psikolojik açıdan aynı zamanda kolay bir duruş. Kolaylığı içeriğinden değil, sol ve laik kesimin ontolojik niteliğinden kaynaklanıyor. Ermeni meselesini sahiplenen söz konusu kişiler hep 'birey' olarak davrandılar ve bu özelliklerinin altını çizdiler. Ayrıca tümü devlete mesafe alan, onu tüm uygulamalarıyla eleştiren kişilerdi. Dahası bu aydınlar toplumun geniş çoğunluğuna da kültürel ve siyasi açıdan uzak durmaktaydılar. Böylece Ermeni meselesine olan duyarlılık, devlet ve toplumla ideolojik bağ kurmayan, hatta onlara yabancılaşmış sol bireysel aydınların etik duruşunu yansıttı. Kendinizi devlet ve toplumdaki böylesine bağımsızlaştırmış ve kamusal sorumluluğunuzu bireysel bir perspektif içinde tanımlamışsanız, gerçekleri de daha kolay taşıyabilir, bunu bir siyasi dile yansıtabilirsiniz.

Ama ya kendinizi toplumun ayrılmaz bir kültürel parçası olarak hissediyor, devletle toplum arasında doğal bir geçişlilik varsayıyor ve devleti koruma hissiyatıyla meselelere bakıyorsanız? Bu durumda Ermeni meselesine nesnel bir şekilde yaklaşmanız çok zor olacaktır. Türkiye'de İslami kesimin sıkıntısı bu oldu... Diğer taraftan bu konunun sağlıklı bir mecraya girmesi de ancak Müslümanların kendi geçmişlerine nesnel bakmalarıyla mümkün, çünkü dindarlar bu toplumun en büyük cemaati ve sosyolojik olarak dönüştürücü bir işlevleri var. Sol ve laik bireylerin muhalefeti marjinal kalmaya ve toplumu sadece entelektüel açıdan etkilemeye sınırlanmışken, İslami kesimin muhalefeti doğrudan toplumsal dinamikleri ve zihniyet kulvarlarını hareketlendirme yeteneğine sahip.

Dolayısıyla eğer bir gün Ermeni meselesi her iki toplumun da sağlığına kavuşacak şekilde çözümlenecekse, bu esas olarak Müslüman dindarların olayla yüzleşme iradelerine bağlı olacak. Çünkü oradaki 'söz', bireyselleşmenin koruyucu kanatları altında üretilmiş bir özgürlüğü yansıtmıyor... Orada üretilen her yeni 'söz', cemaati ve toplumu yeniden inşa etmek üzere bir yapı taşı döküyor. İslami kesimde bireyselleşmenin tümüyle olanaksız olduğunu söylemek mümkün değilse de, farklılaşma ihtiyacının bir 'kişiselleşme' olarak ortaya çıktığını ve böylece kadim cemaatle kültürel bağını korumayı da kişiliğin parçası kıldığını vurgulamakta yarar

var. Böylece Müslüman kesimin içinden kendini farklılaştıranlar, cemaatsal kaygıyı taşımayı sürdürüyor, cemaatleriyle olan bağlarını yeniden üretmeyi önemsiyor ve sonuçta içinde bulundukları toplumun zihniyet kodlarını dönüştürüyorlar.

Sol ve laik kesimde bu tür farklılaşmalar, çevreyi kendinden uzaklaştırma, hatta mahkum etmeyle neticelenir ve toplumun çeperinde yeni marjinal cemaatleşmelere neden olurken, İslami kesimde kişiselleşme cemaatin sınırlarını aşmayı değil, zorlamayı ve böylece cemaatin sınırlarını algılama ve anlayış açısından genişletmeyi hedefliyor. Bunun bir tür 'sekülerleşme' olduğunu öne sürmek mümkün... Zihinleri açan, kendine bakmayı sağlayan ama bunu dindarlıktan uzaklaşmadan, dindarlığı yeniden inşa ederek gerçekleştiren bir sekülerleşme...

Ermeni meselesi gibi üstü örtülmüş, karartılmış vicdani konuların sağlıklı bir anlama bağlamına oturması, bu nedenle Müslüman kesimin zihni dönüşümüne muhtaç. Çünkü bu tür meseleler doğruları söyleyen ve talep eden bireylerin ortaya çıkmasıyla çözülüyor. Hatta bazen bu talepler geniş çoğunluğun içe kapanmasına ve bir reddiye psikolojisine girmesine bile neden olabiliyor. Çözüm Müslümanların kendi geçmişlerine nesnel bir perspektif içinde sahip çıkmalarına ve o çerçeve içinde vicdan yaralayıcı toplumsal olaylara eleştirel yaklaşabilmelerine bağlı. Eğer sol ve laik kesim gerçekten de çözüm istiyorsa, İslami kesimde yaşanacak olan bu 'rahatlamayı' kolaylaştırması ve çözümün nihai sahibinin bu geniş toplum olduğunu içine sindirmesi gerek.

Bu yıl 24 Nisan ilk kez farklı bir zihni tomurcuklanma ile birlikte yaşandı... Mazlumder'in bildirisi, birçok Müslüman aydının ve özellikle kadın hareketinin 'sesi', cemaatin içinden ama kalıpları zorlayan kıymetli girişimlerdi.

Ermeni vatandaşların nar motifli çağrısı "bazı yaralar zamanla kapanmaz" diyordu... İslami kesim nihayet kendi içinden bir şifalı el uzatıp bu yaraya dokunuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hakikatin karşısındaki duruş

Etyen Mahçupyan 2012.05.03

Bazı yazılar vardır, görmezden gelinemez ama üzerinde yüksek sesle de konuşulmaz.

Vicdanların geçmekte olduğu içsel bir kavşağın üzerinde dururlar. Yeni olanın habercisidirler ama aynı zamanda yeni olanın yaratacağı tedirginliğe dokunup onu muhatap alırlar. Bu yazılar bazen tarihin kaotik söz âlemi içinde kaybolup gider, ama zihinlerde kaynağı belirsiz bir iz bırakırlar. Nitekim o iz zaman içinde belirginleşir, bir yarığa dönüşür ve zihniyet yenilenmesinin temelini oluşturur. Bazen de birileri bu yazıların eteklerine tutunurlar, onların kıymetini bilip, hak ettikleri değeri çok daha erkenden almalarını sağlarlar...

Ben de bugün bir yazının eteğine tutunacağım. Ermeni meselesinde belki de bugüne dek gördüğümüz en anlamlı duruşun sergilendiği bir yazının... Ahmet Turan Alkan 25 Nisan'da köşesinde 'Ahlak zehirlenmesi' başlıklı bir makale kaleme aldı. Konuya Vilayat-ı Sitte'de, yani Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları altı Osmanlı vilayetinde 1878 Berlin Antlaşması'na uygun olarak reform yapılması gerektiği ama bunun Batılı gözlemciler

nezdinde tatminkâr bir biçimde yapılmadığı tespitiyle girmiş. Titizlik gösterip meselenin evveliyatının olduğuna, reformların Ermenilerin sorunlarını çözmekten çok uzak kaldığına, hatta reform konusunda devletin açık ve bilinçli bir isteksizliğinin bulunduğu dikkat çekebiliriz. Ama Alkan bir tarih yazısı yazmış değil... Bilip de gözlerini kaçırdığı çıplak bir gerçeğe şimdi herkesin önünde bakma isteğini yansıtan bir ahlakî hassasiyeti seslendirmiş.

Alkan'ın makalesi her şeyden önce İslamî kesimde hemen hiç söylenmeyen bir unsurun altını çiziyor: Ermenilerin öldürülmesi sürecinin 1915 öncesinde başladığı, buna sivillerin de katıldığı ve Türklerin çaresiz ve karşı koyamayan Ermenileri öldürmüş oldukları... Diğer taraftan Osmanlı hükümetlerinin sürekli olarak bölünme ve toprak kaybetme korkusu altında ezildiğini de zikrediyor. Ne var ki nihayetle yaşananları serinkanlı ve acı bir gerçeklik içinde sunmaktan çekinmiyor: "Tehcirin kapsamı, asıl tehdide göre geniş tutuldu; kısa sürede zalimane uygulandı ve hükümet, tebasından yüz binlerce insanın -en hafif tabirle- katledilmesine seyirci kaldı."

Yazının bundan sonraki bölümü, kendi içine dönen, kendini ararken arınan bir yürek ve vicdan dili sunuyor: "Bu cinayetleri biz görmedik; dedelerimiz, onların babaları gördü; şahit oldular ve bir cinayete şahit olup da olmamış gibi davranmanın ruhta meydana getirdiği çöküntüyü, bir şekilde kendilerini meseleden soyutlayıp mazur göstererek tedaviye çalıştılar... Milli endişelerle 'hakikat' arasında daha ne kadar bocalayacak, vicdanımızı inkârla daha ne kadar uyuşturacağız? Bir kolektif cinayeti gördükten sonra susmak, ahlakî zehirliyor..."

Bu namuslu, dürüst, vicdan berraklığı taşıyan yazının gücü, 'biz' diyebilmesinden kaynaklanıyor. Alkan kendisini toplumdan ayırma, kendi ailesinden örnek verme derdinde değil. Kendisini 'olduğu gibi' bu günahı işlemiş ve yaptığını göz ardı etmiş toplumun parçası olarak sunmakla kalmayıp, toplumla devlet arasında da kesin ayrımlara gitme çabası çıkarmıyor. Böylece kendi nefsiyle yüz yüze gelme isteği, onu aynı zamanda geniş toplumun ahlakî zaafılarıyla yüzleşme noktasına getiriyor. Ama bu, istenmeden geline bir nokta değil... Aksine Alkan herkese 'artık ben buradayım, o zihinsel ve vicdanî eşğin ötesindeyim' demek istiyor.

Alkan'ın makalesi, doğru tutuma işaret ederek bize olması gereken normları hatırlatan, eli temiz, vicdanı temiz bir edaya sahip değil. Alkan bu edanın kibrini bilen biri... O kimsenin elinin temiz olmadığı bir dünyadan, hakikatin içinden konuşuyor. Kendini aklamanın değil, birlikte ortak namusun yeniden üretilmesinden yana bir tavır alıyor. Dolayısıyla Ermeni meselesinin bir tarih veya hukuk değil, öncelikle bir ahlak meselesi olduğunu vurguluyor... Çünkü yaşanmışlık her zaman çeşitlilik arz eder ve çoğunlukla kaotik yapıdadır. İçinden size uygun olan olayları seçebilir, öncelik sıranıza göre bir geçmiş oluşturabilirsiniz. Hukuk ise çoğunlukla güç dengelerinin yansıması olup adalete öncelik vermekten uzak kalır. Diğer bir deyişle tarih ve hukuktan toplumsal 'hakikat' çıkmaz... O hakikati ancak ahlak üzerinden arayabilirsiniz. Mutlak anlamda bulmak için değil... Bu arayışın bizatihi bir hakikat yolu olduğunu bilerek...

Ahmet Turan Alkan bizlere, yani sadece Müslümanlara veya Türklere ve Kürtlere değil, Ermenilere de bir şeyler söylüyor. Meselenin bir hesaplama tekniğini ima etmediğini, bir insanlık durumu ile karşı karşıya olduğumuzu ve namuslu davranmanın bizi daha 'insan' yapacağını hissediyoruz. Bu tutumun, örneğin özür dilenmesinden çok daha derin, anlamlı ve kıymetli olduğunu düşünüyorum. Sonuçta özür ötekinden dileniyor ve bunun gerçek anlamda vicdani bir muhakemenin sonucu olduğunun bir garantisi yok... Oysa hakikatin karşısında nasıl durduğumuz sorusu, bizi kendimizle baş başa bırakıyor ve bunu 'biz' olarak, kendini gizlemeden yaşamanın ahlakî üstünlüğünün ruh sağlığını geri getireceğini idrak ediyoruz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sanatçılar demokrat mı?

Etyen Mahçupyan 2012.05.06

Şehir Tiyatroları'na repertuar seçimi ve genel sanat yönetimi açısından yeni bir idari düzenlemenin getirilmesi, tiyatro sanatçılarının direnişi ile karşılaştı.

Önerilen değişiklik hangi oyunların sahneleneceğine ilişkin kararların ve buna bağlı yönetsel tasarrufların tek bir kişiden alınıp yedi kişilik bir kurula verilmesi ve bu kurula da belediyeden iki kişinin atanmasıydı.

Sanatçılar bu müdahalenin 'demokratik' olmadığına işaret ettiler. Bu doğru bir tespit, çünkü demokratik davranış belirli bir usulü ima eder. Yani konunun tarafları ve muhataplarıyla birlikte, onların talep ve tercihlerini dikkate alarak, ortak bir karar oluşturulmasını gerektirir. Belediye'nin ise konuyu neredeyse teknik bir düzenleme gibi ele aldığı açık. Ancak Belediye'nin demokratik davranmadığını söyleyen direnişçilerin de demokratik bir uygulama istediklerine dair herhangi bir belirti yok. Örneğin sanatçılar repertuar tercihlerine sivil toplumun veya izleyici katkısının alınmasını talep etmiyorlar. Görünen o ki eski sistem devam etsin, 'sanat yönetmeni' bu kararları versin ve kimse bu tercihlere karışmasın istiyorlar. Yani antidemokratik statükonun devamını arzuluyor ve Belediye'nin demokratik zaaf taşıyan düzenlemesini de bu isteklerine gerekçe yapıyorlar.

Bu epeyce problemlili bir konum... Çünkü antidemokratik bir sisteme 'demokrat' denebilmesinin tek yolu, kamusal alanın daraltılması yani demokratlığın çarpıtılmasıdır. Diğer bir deyişle eğer sanattan anlayanlar toplumun sadece bir bölümüyse ve sanattan en 'iyi' anlayanlar da sanatçılarsa, demokratlığı sanatçılar dünyasının içindeki bir davranış kalıbı olarak tanımlayabilirsiniz. Böylece toplumun cahil ve geri kesimini karar sürecinin dışına itmek ve sanatı bir bilgiçlik mertebesi haline getirmeniz mümkün olur. Bu durumda Belediye'nin önerisini de 'antidemokratik' olarak kınayabilirsiniz, çünkü size göre Belediye'den gelecek iki kişi sizin kadar sanattan anlamayacaktır. Oysa Belediye'nin düzenlemesi nesnel bir bakışla var olan durumdan tabii ki daha demokratiktir, çünkü hem Belediye'den atanacak olanlar azınlıktır, hem de sanatçı dünyasından bir değil beş kişinin görüşleri geçerli olacak ve böylece sanatçılar arasındaki çeşitlilik dikkate alınabilecektir.

'Antidemokratik' eleştirisinin bir başka yönü ise muhakkak ki emeğin göreceli kutsallığı meselesidir. Yani hangi eserlerin sahneleneceğine bu eserlere emek verenlerin karar vermesi demokrat bir yaklaşımın esasıdır. Ne var ki Şehir Tiyatroları'nın şu anki konumu bu türden bir kaygının taşındığını pek göstermiyor. Çünkü sistem hiçbir eserde rol almayan, veya olabildiğince kaytarıp televizyon dizilerinde oynamayı hedefleyen kişilerle gerçekten emek verenler arasında bir ayrım yapmamakta. Diğer bir deyişle ortada emeğe saygı olmadığı gibi, bugün direnen sanatçıların söz konusu antidemokratik duruma bir itirazları da yok. Dahası bütün çalışanlar ve çalışmayanlar devletten maaş alıyor, iş garantisi ile yaşıyor ve emeklilik hakkına sahip oluyorlar. Üstelik onları işe alan da esas olarak 'devlet', yani sanattan anlamadığı iddia edilen bir kurum. Dolayısıyla şu an istihdam edilenlerin gerçekten de bu konumu hak edip etmedikleri de salt sanatsal bir bakışla epeyce müphem.

Diğer taraftan sanat alanında devletin müdahil olmaması gerektiğini öne sürmenin de tabii ki bir mantığı var. Aynen bilim gibi, sanat da ancak özerk bir ortamda yaratıcı olup ondan beklenen işlevi yerine getirebilir. Ancak devletten bağımsız olmak, bir sanat ortamını kendiliğinden özgür ve yaratıcı kılmaz. Çünkü burada esas unsur

zihniyettir ve sanat dünyasının da devletin zihniyetini paylaştığı, hatta ondan daha da bağınaz olabildiği örnekler düşünülebilir. Yaratıcılığı ölçmenin zorluğunu da hesaba katarsak, kendimizi epeyce muğlak bir alanda buluruz...

Direnen sanatçıların bu tablo karşısında tek bir çıkış noktaları var. Düşünün ki finansman tümüyle devletten geliyor, maaşlar ödeniyor ve tamamen özerk olmak isteniyor. Böyle bir durumun meşruiyeti ancak ve ancak toplumdan kaynaklanabilir. Eğer kamuoyu Şehir Tiyatroları'nın performansından çok memnunsaydı, yapılan hizmeti 'kamusal mal' olarak değerlendirip sahip çıkıyorsa, devlete de fazla söz düşmez. Üstelik bunun çok bariz bir ölçüsü de var: Gişe. Ne yazık ki direnen sanatçıların bu açıdan da elverişli bir durumda olduklarını söyleyemeyiz, çünkü ortalama doluluk oranları üçte bir civarında. Yani toplum da bu sanatçıların performansını beğenmiyor ve üstelik bu durumu halkın cehaletine yıkmak mümkün değil. Nitekim geçmiş yıllarda halk daha da cahilken sırf laik kesimin seyircisi bile salonları doldurabiliyordu.

Eğer sanat kamusal bir ürünse ve bu nedenle devlet tarafından desteklenmesi gerekiyorsa, o zaman bu alanın bir şekilde 'kamusal onay' alması ve toplumsal kaynağı doğru kullandığını gösterecek şekilde hesap vermesi gerekiyor. Bugüne dek toplumu bu yönde 'davet etme' ihtiyacı duymayan sanatçıların, şimdi seçilmiş siyasetçiler üzerinden gelen bir müdahaleye karşı çıkmalarının da meşruiyeti haliyle epeyce zayıf oluyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarafgirlik tuzağı

Etyen Mahçupyan 2012.05.09

Siyasi ayrışma ve gerilimin olduğu bir alanda yazı yazdığınızda en kritik konu okuyucunun sizi nasıl algılayacağıdır.

Çünkü her okuyucu az veya çok olayın 'tarafıdır' ve sizin kendisiyle aynı cenahta durup durmadığınızı bir an önce sınama dürtüsü içindedir. Gerçekçi olmak adına bu durumun farkında olup, sözünüzü ona göre biçimlendirmenizde büyük yarar vardır ve eğer çatışma taraflarının dışında durduğunuzu açık bir biçimde ortaya koymazsanız, sizi bir siyasetin uzantısı olarak görme eğilimi ağır basar. Hele bir analiz yapmaktan ziyade taraflardan birinin yanlısına işaret etme niyetinde iseniz, bu kanı daha da derinleşir ve yaptığınız anlamlı eleştirinin hiçbir hükmü kalmaz, çünkü okuyucunun sizi yerleştirdiği pozisyon içerikten daha fazla önemsenir.

Vahap Coşkun'la aramdaki tartışma da bu kaygıdan yola çıkarak yazdığım bir eleştiriye dayanıyor. 18 Nisan tarihli "AKP'ye kategorik reddiye" başlıklı yazıma, Coşkun 26 Nisan'da Yorum sayfasında cevap verdi... Benim derdim basitçe şuydu: Coşkun özgür düşünen, sözü olan ve herkese katkı sağlayabilecek analizler yapabilecek biri. Böyle kişilerin çok sayıda olmadığını dikkate alırsak, okuyucu ve özellikle hükümet nezdinde bir kalıba sokulması en hafif tabirle 'israf' olur... O nedenle her yazarın makalesinin nasıl okunacağına ilişkin bir kaygısının olmasında yarar var. Nitekim yazımda şunu demiştim: "Özellikle bir tarafın parçası olarak konuya bakanlar, karşı tarafın 'yeni' bir şey yapmasını bekliyorlar ama bir yandan da o tarafın hiçbir yaptığının yeni olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar... Bu çerçevede giderek yaygınlaşan bir tür AKP alerjisi ise giderek siyasi analizin yerine geçiyor." Coşkun'un yazısı bu tutumun doğrudan örneği değildi ama bu tutumu 'hatırlatan' bir örnekti. Diğer

bir deyişle okuyucunun ve hitap edilmeye çalışılan AKP'lilerin kolaylıkla 'karşı kampa' yerleştirecekleri bir yazıydı.

Coşkun, Taraf'ta yayınlanan ilk yazısında AKP'nin görüşleri olarak üç maddeye yer veriyor ve bunların apaçık yanlışlar olduğunu söylüyordu. Ama ikinci yazısından anlıyoruz ki aslında geçenlerde üst düzey bir bürokratin Kürt meselesinde 'yeni' strateji olarak adlandırılan önermelerini temel almış ve iki gazetecinin tanıklığına dayanmıştı. Ancak her nedense ilk yazıda bu zikredilmemişti... Kritik bakan okuyucu ve özellikle hükümet çevrelerinin bu noktayı görmeyeceğini düşünmek onlara hakaret olur. En basit cümleyle Coşkun'un kolayca kaçtığını, muhtemelen AKP'yi 'vurmak' için elverişli bir fırsat kolladığını düşünmüşlerdir. Coşkun'un eleştirisinin AKP 'dünyasında' tamamen karşılıksız olmadığı açıktır. Ancak eğer sözümüzün hükümete ulaşmasını istiyorsak, adil davranmak ve AKP'nin ikilemlerini, fikrîsel arayışlarını da değerlendirmenin parçası kılmalıyız. Aksi halde sözümüz 'öteki cenahın' psikolojik beslenmesi için söylenmiş gibi algılanır ve boşa gider.

Coşkun'un işaret ettiği apaçık yanlışların AKP üst yönetiminde de paylaşıldığı kanaatimi, Coşkun İçişleri Bakanı ve milletvekili Bal'ı örnek vererek karşılamış. Benim de eleştirmiş olduğum bir iki zata ait fikirlerin AKP içinde bir tabanı tabii ki var... Öte yandan hükümetin siyasi aklının 'tam da bu' olduğunu söylemek ne kadar doğru ve gerçekçi olur? Unutmayalım ki derdimiz öncelikle hükümetin doğru davranması ise bizim de onları eleştirirken 'doğru' davranmamız gerekir.

Doğrusu bence söz konusu ilk makale Coşkun'un belirli bir sonuca varmaya fazla hevesli olduğu izlenimini vermekteydi. "(Yeni strateji) Kürt meselesini çözmeyecek; aksine demokratik alanı daha da kısıtlayacak ve sorunu daha da derinleştirecek" türünden yargılar açıkça sorunludur. Hem bu kanaate nasıl varıldığı hakkında herhangi bir argüman sunulmadığı için, hem de bana kalırsa yanlış olma ihtimali çok yüksek olduğu için... Çünkü bu meselede zaten 'yeni' sayılabilecek bir içerik bulunmuyor. 'Yeni' olan konuşma iradesidir ve eğer Kürt siyaseti ve parlamenter muhalefet de bu yönde eğilim gösterirse demokratik alanın genişlemesi doğal bir sonuç olacaktır.

Coşkun'un 'demokratik alanın kısıtlanması' ve 'sorunun derinleşmesine' yönelik olarak sunduğu öncü işaretler ise maalesef yazıyı 'yanlı' kılan cinstendi: "Ahmet Türk'e atılan yumruk, Hasip Kaplan'a posta koyan polis amiri ve Özgür Gündem'e verilen sansür cezası..." Yumruğu atan veya postayı koyanın AKP'li olduğuna dair elimizde bir delil mi var? Hükümeti her memurun davranışından siyaseten sorumlu tutarak anlamlı bir analiz yapılabilir mi? AKP'nin halen devlete hakim olamadığı gerçeğini görmezden gelerek, hükümet politikaları yorumlanabilir mi? Hele hükümetin terörle ilişkilendirilen basın organlarına kapatma cezası veren yasayı değiştirme girişiminin hemen öncesinde Özgür Gündem'e ceza verilmesini hükümet politikasına bağlamak nasıl bir 'analizdir'?

Bütün bunların bir araya gelmesi ister istemez zihinlerde kuşku yaratmanın ötesinde, Coşkun'un belirli bir kalıba yerleştirilmesine neden olacaktır. Coşkun, ilerde bu intibain daha da pekişmesini istemiyorsa, kendi yazdığını bir de okuyucu gözüyle okumalı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rövanş korkusu

Cumhuriyet rejimi Türkiye toplumunun cumhuriyetle yönetilmesi için kurulmadı. Kendisine 'cumhuriyet' adını verecek kadar modern devlet kurumlarına sahip olan, ancak bu yapıyı toplumsal hiyerarşi üretmek üzere hayata geçiren bir sistem yaratıldı.

Diğer bir deyişle toplumun kararlarını taşıyan bir parlamenter devlet düzeninden ziyade, devlete sahip olanların kararları doğrultusunda toplum dizayn eden bir anlayışa hizmet edildi. Dolayısıyla parlamento hiçbir zaman 'cumhuriyet' rejiminin merkezini oluşturmadı. Söz konusu merkez sürekliliği ve güvenilirliği olan sabit bir kurumda arandı ve doğal olarak ilk otuz yılın tek parti rejimi bu ihtiyacı fazlasıyla tatmin etti.

Ne var ki demokrasi fikrinden kaçınmayı mümkün kılmayan ikinci otuz yıl ister istemez parlamentoyu gündeme getirdi ve bu da hükümetlerin niteliğini belirsizleştirdi. Birden fazla parti olduğuna ve partiler hukuk nezdinde eşit olacaklarına göre, eski tek partinin niteliklerinin siyaset üstü bir kuruma, bu görev için doğal aday konumundaki orduya devredilmesi gerekti. Öte yandan ordu, kaçınılmaz olan darbelerin hayata geçirilmesi için de lazımdı... Çünkü darbeler 'yoldan çıkmış' hükümet ve parlamentoların ilga edilip yerine 'doğru' yönetsel kurumların getirilmesini ifade ediyordu ve sivillerin doğru yoldan sapmayacaklarının hiçbir garantisi yoktu.

Üçüncü otuz yıl ise darbeleri pek mümkün kılmayan bir dünya atmosferinde 'cumhuriyetin' korunması için daha yaratıcı olunmasını gerektirdi ve buna uygun bir hukuk sistemi üretilirken, yargı da içyapısı ve zihniyetiyle 'askerleştirildi'. Bu açıdan bakıldığında 12 Eylül darbesi sistem yaratan, kalıcı olması beklenen ve rejimin ruhunu kutsallaştıran bir müdahale. Dolayısıyla birçok toplumsal kesimin ve özellikle solcuların bu darbeye ilişkin rövanşist duygular beslemesi doğal. Hele meseleye özgürlükler açısından bakıyorsanız, solcuların tüm Cumhuriyet dönemine karşı rövanş arayışı içinde olmaları beklenir.

Buna karşılık 28 Şubat sadece yöntem yaratan bir müdahale. Sivil toplumu, medyayı, akademik dünyayı, işçi/işveren kuruluşlarını ve yargıyı önceden mobilize ederek meşruiyet üreten ve askerin bunu siyasi baskıya dönüştürmesiyle netice alan bir darbe... 12 Eylül'den farklı olarak toplumun önemli bir bölümünün darbe öncesinde açıkça darbeye destek verdiği bir süreçten söz ediyoruz. Nitekim rövanşizm konusu esas olarak 28 Şubat'la bağlantılı olarak öne çıkıyor ve bunun nedenini sadece AKP'nin iktidarda olmasıyla açıklamak fazlasıyla yüzeysel kalıyor. Çünkü hükümetin böyle bir yola girerek haksız davranması halinde hızla yıpratılacağı açık. Ergenekon ve KCK soruşturmalarındaki bazı aşırılıkların bile nasıl dünya kamuoyuna servis edildiğini ve değerlendirildiğini görüyoruz...

Muhtemel bir rövanş korkusunun 28 Şubat'la ortaya çıkmasının görünür nedeni 28 Şubat'ı desteklemiş ve manipülasyonlara bilerek alet olmuş olan laik kesimin bir bölümünün ne yaptığının bilincinde olmasıdır. 28 Şubat suçu askere yükleyerek kurtulabileceğiniz bir darbe değil. Toplumun bir bölümünün diğer bölümü aleyhine komplo kurduğu bir iktidar hamlesi...

Ancak daha derinde darbelerin muhatap aldığı 'kimliğin' niteliği yatıyor. 12 Eylül ve daha önceki darbeler meşru kimliklere sahip olan ama yanlış siyaset uyguladığı düşünülen gruplara ve kurumlara karşı yapıldı. Solcular işkence gördüler ama solculuğun kendisi 'doğru' yapıldığı sürece makbuldü ve nitekim askerin kendisi de Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana sağcı toplumun karşısında solcu bir güç olarak algılanmaktaydı. Oysa 28 Şubat gayrimeşru ilan edilmek istenen bir kimliği afişe etmek üzere planlandı ve böylece bu kimliğin her türlü siyasetini meşruiyet dışına itmeye çalıştı. 12 Eylül devletle toplumun bütünü arasındaki ilişkinin yeniden tanzimine ilişkindi... Oysa 28 Şubat toplumun bir bölümünün, yani İslami kesimin siyaseten 'vatandaş' olmadığını tescil etmenin peşindeydi ve laik kesimin önemli bir bölümü de bu değerlendirmede askerle

buluşuyordu. O nedenle 28 Şubat laik kesimin en 'hevesli' olduğu, kendisini aktör olarak hissettiği ve bundan çok da zevk aldığı bir darbedir.

Şimdi bu duygular hatırlanıyor ama utancı yaşanmak istenmiyor. Aczimendi senaryosunun toplumun çoğunluğunu marjinalize etmeyi amaçladığı açıktı. İslami kesimin siyaseten marjinalize olmasının ekonomik ve sosyal açıdan kime yarayacağı da açıktı... Cumhuriyet rejiminin toplum dizaynı, basitçe ifade edilirse, kamusal alanın kimlikler üzerinden kısıtlanmasından ibaretti ve bunun 'Türk ve laik' kimliğe bahsettiği gücü kullananlar özellikle 28 Şubat'ta askerle doğal bir dayanışma içinde oldular.

12 Eylül ağır sonuçlar yarattı ama o hesaplaşma aslında kimseyi rahatsız etmiyor... Çünkü laik kesim söz konusu sürecin maddi ve manevi sahipliğini yapmadığı gibi solcular üzerinden hırpalandı da. 12 Eylül rejime ödenmesi gereken bir diyetti sadece. Ama 28 Şubat öyle değil... 28 Şubat laik kesimin bizzat darbe yapmasını, suç ortağı olmasını ifade ediyor. O nedenle de muhtemel bir rövanştan korkuluyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sosyalizmin ardından

Etyen Mahçupyan 2012.05.13

Kürt meselesi, şiddet ve siyasi aktörün sorumluluğu bağlamındaki tartışmalar, kendiliğinden 'sol içi' bir karşılaşmaya dönüştü.

Sol kesimin bazı aydınları, kendilerini sosyalizmin neresinde konumlandıklarına ilişkin olarak beyanda bulunmak zorunluluğu hissettiler. Hem sosyalizmin gerçekte siyaseten tahayyül edildiği ve hayata geçirildiği şekliyle öldüğünü, hem de idealist bir tasavvur olarak hâlâ yaşadığını öne sürmek sıkıntılı bir pozisyon olsa da, birçok solcunun hâlâ sosyalist olma dışında bir alternatifi yok gibi gözüküyor. Bunca emek verilmiş, psikolojik anlamda yatırım yapılmış bir ideolojiye mesafe almak pek kolay olmuyor. Bu nedenle solun 'kendini yenilemesi' türünden maliyeti düşük öneriler yapılabilir, ama 'sosyalizmin bittiği' türünden gerçek kimliği ilgilendiren tespitlerin kabulünde zorlanılıyor. Sosyalizmi kavram olarak kaybetmek istemeyenlerin bakışına göre, insanların adil ve eşitlikçi bir düzen, sömürünün ortadan kalktığı bir sistem hayali devam ettiği sürece sosyalizm de bitmeyecek. Böylece 'sosyalizm' yaşanacak bir gerçeklik olmaktan çıkarak, bu tür bir gerçekliği hayal edenlerin ortak kimliği olarak sunulmuş oluyor.

Ne var ki ortada cevaplanması gereken bir soru, doldurulması gereken bir boşluk var: Bu ortak kimlikle arzulanan gerçeklik hali arasındaki ilişki nedir? Yani acaba herkes sosyalist olsa böyle bir gerçeklik doğar mı? Ya da sömürsüz eşitlikçi bir toplum ancak sosyalizmle mi gerçekleştirilebilir? Birçokları için 'sosyalizm' zaten bu muhtemel sömürsüz eşitlikçi toplumun adıydı ve bugün de böyle bir bakışın sol içinde egemen olduğu söylenebilir. Ancak o zaman da sosyalizm kavramı epeyce totolojik bir kullanıma sokulmuş oluyor. Diğer bir deyişle 'sosyalizm' hem varılacak hedefin, hem tutulacak yolun, hem de bu yolu yürütenlerin kimliksel adı.

Oysa daha fazla özgürlük, eşitlik ve adalet isteğinin niçin sosyalist kimlikle özdeşleştiği belli değil. Özgürlüklerin artması, eşitliğin yerleşmesiyle ortaya çıkacak bir sisteme 'sosyalist' demenin de herhangi bir gerekçesi yok. Diğer taraftan kuramsal olarak üretilecek bir sosyalist düzenin daha özgür ve eşit olduğu

iddiasının da temeli son derece zayıf. Çünkü bütün bu kavramlar bir zihniyet zemini üzerinde tanımlanıyor ve sosyalizmin de bu kavramlara ilişkin olarak 'kendine has' tanımları var. Diğer bir deyişle sosyalizmin özgürlük anlayışı ile örneğin demokrat zihniyetten hareket eden birinin özgürlük anlayışı birbirine benzemez. Sosyalizm esas olarak otoriter zihniyetin uzantısı olan bir ahlaki itiraz ve yeniden inşa iddiası. Yanlış tespit ediyor, nedenini söylüyor, doğrusunun ne olduğunu ve bu doğrunun nasıl gerçekleşeceğini de bildiğini savunuyor ve üstüne üstlük bu değerlendirmenin 'bilimsel' olduğunu iddia ediyor. Böyle bir bakış altında 'özgürlük' zaten var olan evrensel doğal ve beşeri yasalara uyumlu davranmaktan ibaret. Nitekim sosyalist literatür bu yasalara uyumun nasıl kişiyi bilinçlendirdiğini ve 'özgürleştirdiğini' anlatan felsefi metinlerle dolu. Ancak bir demokrat için bu tür bir özgürlük, hayatın çoklu tercih sistematizasyonu, insanın irade ve sorumluluğunu dikkate almayan, dolayısıyla kişiyi aslında insanüstü bir iradenin esiri kılan bir yaklaşım. Bu açıdan bakıldığında geçmişte yaşanan reel sosyalizmler, yanlış bir uygulama değil, kuramın zaten ima ettiği gerçekliğin devlet eliyle üretilmesi.

Buna karşılık asıl yanlışın söz konusu gerçekliğin 'tepeden' gelmesi olduğu, 'asıl' sosyalizmin aşağıdan yukarıya yapılabileceğini söyleyenler olacaktır. Ne var ki bu, olamayacak bir durum... Herhangi bir sistem tabii ki aşağıdan yukarıya kurulabilir, ama ancak 'aşağıdan yukarıya' gitmeyi meşru, hatta zorunlu kılan bir zihniyet çerçevesi içinden bakıyorsanız. Demokratlık böyle bir zihinsel çerçeve, çünkü toplumun ancak geçici, öznel ve ortak doğrularla yürümesini meşru kılan bir bilgi kuramına dayanıyor. Bu durumda, halkın açık onayını taşımadığı sürece, tepede alınacak hiçbir karar, 'doğru' olsa bile meşru olamıyor ve sistem kurucu bir nitelik taşıyamıyor. Oysa sosyalizmin dayandığı bilgi kuramı gerçekliğin yasalarını keşfetme üzerine kurulu ve bunun sınaması da 'başarılı olma' kriteri... Diğer bir deyişle bir siyasetin başarılı olması, gerçekliğin de 'doğru' algılandığının, doğal ve beşeri yasalara uygun davranıldığının işareti. Böyle bir bakış altında 'tepedekilerin' varlığı, o noktaya gelmiş olmaları bile, bir başarının, yasaları daha iyi kavradıklarının, alttakilerden daha üstün olduklarının kanıtı... Dolayısıyla 'sosyalist gerçekliğin' ne olduğunu söylemek de tabii ki onlara düşüyor.

Modernliğin içindeyken, kapitalizmin 'kötülüğüne' gönderme yapan bir sosyalizmin cazibesi vardı. Ne var ki sosyalizm de nihayetinde kapitalist dünya sisteminin içinde yer alan ve modernliğin zihniyet zemini üzerinde duran bir ideoloji. Bugünün dünyasında hâlâ kimlik ve cemaat oluşturunca bir özelliğinden söz edilebilir ama gerçek anlamda politik niteliğinden söz etmek pek anlamlı değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizmin ardından 1

Etyen Mahçupyan 2012.05.16

Doğu Avrupa ve Sovyet sistemindeki uygulamaların sosyalizmi bir hayal alemine taşımasıyla birlikte, liberaller de özgüvenlerini yeniden kazandılar.

Evrensel mücadelenin galibinin kendileri olduğunu, tarihin bir anlamda sonlandığını düşünecek kadar esrik bir ruh haline girdiler. Oysa değişen şey modernliğin kendisiydi ve liberalizm de, aynen sosyalizm gibi, bu yeni zihniyet dalgasının kıyıya vurduğu bir ideolojik fosil olma yolunda. Bu süreç doğal olarak uzun sürecek, liberaller kendilerine rakip belledikleri sosyalizan otoriter sistemlerle yel değirmeni savaşı yapmayı sürdürecekle, ama hayat, onların ayaklarının altındaki kumu süpürmeye devam edecek.

Liberalizm modernliğin bilgi kuramı üzerinde inşa edilmiş olan bir ideoloji. İnsanın gerçekliği kısmi olsa da doğru algıladığı ve bu algısını kendi deneyimleri çerçevesinde anlamlandırdığı varsayımından hareket ediyor. Böylece, herkesin algısı ve deneyimleri farklı olacağı için, hem insanlar arasında mukayese yapmayı anlamlı kılmayan, hem de dışarıdan bir otoritenin norm koymasını gayrimeşru hale getiren bir bilgi anlayışı bu. Ayrıca insanların bu türden bir mukayeseye veya norma ihtiyaçları da yok, çünkü herkesin bilgisi kendisi için sahih ve üstelik bir başkasının bilgisini tümüyle kapsayan kimse de yok... Dolayısıyla toplumsal kararların bireysel talep ve tercihlerin uzantısı olarak tasarlandığı, çoğunlukçu bir anlayışı öne çıkarıyor. Nitekim 'liberal pazar ekonomisinin' ve 'liberal demokrasinin' mantığı bu temel kabule dayanmakta.

Ancak gerçek hayat bazı liberalleri fazlasıyla üzmüş durumda. Çünkü liberalizmin egemen olduğu düşünülen sistemlerde, insanlar sürekli olarak liberal değerlerin dışına çıkma eğilimi göstermekle kalmıyor, bunu bizzat liberalizmle meşrulaştırıyorlar. Güç sahipleri ile güçsüzleri kategorik olarak eşitleyen ve hepsinin aynı 'düzlemde' birer karar alıcı olduğunu iddia eden böylesi bir ideolojinin hayal kırıklığı yaratması doğal. Nitekim gerçek hayat, güçlünün kararlarının güçsüze egemen olduğunu gösteriyor ve böylece liberalizm, güçlünün ideolojisi haline dönüşüyor. Sonuç liberalizmin giderek gerçek hayattan kopması ve bir ideal durum tasavvuru olarak işlevselleşmesidir. Aynen sosyalizm gibi bugün liberalizm de apolitik bir aydın kimliği... Cemaat oluşturma, o cemaatin içinde 'siyaset yapılıyor' duygusu üretme yeteneği var, ama toplumsal siyaseti etkileme gücü yok.

Hayal kırıklığı son dönemde daha da akut hale gelmiş durumda. Nitekim Atilla Yayla, Yorum sayfasındaki 29 Temmuz 2011 tarihli yazısında, birçok Batılı liberalin Müslümanlıkla karşılaşma sonrasında fanatikleştiği ve Avrupa'nın hoşgörüsünü korumak uğruna, hoşgörüsüzlüğü savunma noktasına geldiği tespitini yapıyordu. Yayla'nın işaret ettiği üzere, Batılı liberaller hoşgörüyü Avrupa'nın bir niteliği olarak sunup, bu niteliğin korunması için de Batı kültürünün homojenliğinin korunması gerektiğini öne sürüyorlar. Göçmenlere ayrımcılık yapılmasını meşrulaştıran bu bakış Yayla'yı rahatsız ediyor ama homojenlik arayışı liberalizmin temel eksenlerinden biri. Nitekim liberalizmin sahip çıktığı 'çeşitlilik' sadece fikrîsel temelde olup ancak ortak bir kültür zemininde işleyebilen bir çoğulculuk anlayışını ifade ediyor. Laiklik ilkesi de aynı şekilde ortak kültüre sahip bir toplum varsayıldığında relativist bir yorumla sunuluyor, ama kültürler ve onları taşıyan cemaatler çeşitlendiğinde liberal laikliğin bir anda otoriterleştiğine tanık oluyoruz.

Mesele liberalizmin de, aynen sosyalizm gibi, 'reel' halinin belirleyici olması ve bu ideolojinin takipçilerinin söz konusu 'realite' ile yüzleşmemeleridir. Liberalizm adına yapılan her yanlış, teorinin iyi anlaşılmasında veya yanlış uygulanması olarak sunulurken, 'hakiki' liberalizmin korunmasına çalışılmış, böylece liberalizm gerçeklikten kopuk, sadece idealize edilebilecek bir tasavvur olarak yeniden üretilerek aydınların hizmetine sunulmuştur. Bugün liberalizmi gerçekliğe tekabül eden bir yaklaşım olarak, sadece liberallerin kendi dar cemaatsel dünyalarında görmekteyiz. Ama siyasetin dünyasına döndüğümüzde, karşımızda sadece liberalizmi bir meşruiyet aracı olarak kullanan hakiki güç sahiplerinin kavgasını buluyoruz.

Sorun modernliğin tükendiği ve zihniyet zemininin güç kaybettiği bir süreçte, hâlâ modernlikten beslenen bir ideolojiyi ayakta tutma çabasının nafile olduğunun anlaşılabilmesidir. Demokrat zihniyet gerçekliğin algısını radikal bir biçimde değiştirirken, liberallerin kendilerine 'liberal-demokrat' diyerek ideolojilerine bir payanda aramaları sadece kendilerini aldatmaya hizmet ediyor. Çünkü bu iki yaklaşımın bilgi temeli tümüyle farklı ve Yayla gibi namuslu liberallerin farkında olduğu üzere 'reel' liberallerin demokratlıkla pek ilgisi yok... Onların savrulacağı yer yine modernliğin içindeki öteki kutup, yani otoriterlik. Modernlik kendi içine doğru kapanırken, zihniyet ekseninde liberallerle sosyalistler arasındaki mesafenin böylesine kısalması hiç de şaşırtıcı gözüküyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizmin ardından2

Etyen Mahçupyan 2012.05.17

Tarih boyunca insanoğlu kültürden ve coğrafyadan etkilenmeyen, olabildiğince geniş bir zamanı kuşatan birtakım 'doğruların' peşinden koştu...

Modern ideolojiler de böyle kuruldu. Kabaca ifade etmek gerekirse liberalizm, kapitalizm içinde bir 'doğruyu', sosyalizm ise kapitalizme alternatif bir 'doğruyu' temsil etti. Ne var ki ideolojiler nesnel bir varoluş halinin mantıksal sonuçları olarak değil, söz konusu varoluş halinin algılanma ve yorumlanma biçiminin uzantısı olarak anlam kazanırlar. Kısacası liberalizm ve sosyalizm kapitalizmin değil, modernliğin çizdiği bir anlam çerçevesi içinde yer alır. Öte yandan kapitalizm ile modernlik bire bir çakışan iki olgu değil... İçinden geçtiğimiz süreçte yaşanan zihniyet dönüşümü, modernliğin biteceğini ama kapitalizmin yeni bir adaptasyonla devam edeceğini ima ediyor. Bunun nedeni kapitalizmin aksine, modernliğin bir zihniyet temelini olması...

Ne var ki modern ideolojiler bu gerçeği kavramakta zorlanıyorlar. Bu da anlaşılır bir şey... İdeolojinizin zihniyet zeminini anlama çabası, kaçınılmaz olarak söz konusu ideolojinin 'geçici' olduğunu ifade eder ve bu durumda o ideolojiyi mutlaklaştırmanız pek mümkün olmaz. Öyle bir durumda 'siyaset' kaçınılmaz olarak ideolojik farklılıkların dışına çıkar ve zihniyete referans vermeye başlar. Aslında bugün olan da bu... Hayatın akışı ideolojik direncin üstesinden gelmiş ve siyaseti zihniyet zeminine çekmiş durumda. Liberalizm ise bununla mücadele etme yeteneğine sahip olmadığı ölçüde, bizatihi gerçekliği görmezden gelmeye çalışıyor.

Bu durumla ilgili basit gözlemlerden birisi liberallerin hâlâ kapitalizm ile demokrasi arasında bir nedensellik ilişkisi olduğuna vehmetmeleri. Liberalizmi kapitalizmin 'doğru' yaşanması olarak sunduğunuz ölçüde, liberalizm ile 'doğru' demokrasi arasında da nedensellik vehmedebiliyorsunuz. Nitekim liberaller 'liberal olmayan' demokrasilerin kapitalizm içinde yer alabileceği gözlemini yaparak bizleri uyarmayı görev addediyorlar. Oysa günümüzde bizzat demokrasinin anlamı değişiyor ve demokrat zihniyet içinde yeniden şekilleniyor. Bunun anlamı liberal demokrasinin artık 'doğru' bir demokrasi olmadığıdır.

Liberallerin bu gelişmeye verdikleri tepki ise, modernliğin bilgi kuramının dışında kalan demokratlığı görmezden gelmekten ve hâlâ otoriter sosyalistlerle mücadele içinde olduklarını varsaymaktan ibaret. Örneğin Atilla Yayla, Taraf gazetesindeki 6 Aralık 2011 tarihli yazısını Wall Street işgalcilerinden hareketle liberal kapitalizmin çökeceğini söyleyenlerin eleştirisine ayırmıştı. Yayla'nın eleştirdiği pozisyonun gerçekten de anlamlı bir tarafı yok... Ama ilginç olan Yayla'nın hâlâ söz konusu pozisyonu muhatap alarak kendi konumunu inşa etmesi ve bu tutumuyla toplumsal dinamiği taşıyan siyasi tartışmanın dışında kaldığını görmemesi.

Bu tutumda liberallerin kendilerini koruma kaygılarının da olduğunu teslim etmek gerek. Nedenini anlamak için Yayla'nın zikredilen yazısına dönebiliriz. Yayla'nın öne sürdüğü üç tezden birincisi liberal düşüncenin bir zorunlu ilerleme fikrine dayanmaması. Yani işler kötüye gitmişse suç liberalizmin değil, insanların... Ne var ki ortada süreklilik arz eden bir adaletsizlik ve eşitsizlik varsa, bunu insanların üzerine yıkmak ideolojiyi aklamıyor, onu tümüyle etkisiz ve anlamsız kılıyor. Diğer bir deyişle liberalizm gerçeklikle bağı olmayan idealize edilmiş bir referansa dönüşüyor ve apolitik hale geliyor. Kısacası liberalizmi aklama çabası, aslında liberalizmi de öldürüyor. İkinci tez liberal kapitalizmin bir 'kurgu' olmayıp kendiliğinden gelişen bir olgu olduğu ve bu

nedenle bütünüyle ortadan kaldırılamayacağı. Ne var ki bu önerme ancak piyasa sistemi için geçerli olabilir. Oysa liberal kapitalizm olası piyasa sistemleri içinde sadece bir alternatif. Yayla, liberalizmin sırtını evrensel bir olguya dayayarak, ideolojiyi de evrenselleştirmek istiyor belki, ama gerçek hayat bunun tam tersi yönde işaretler taşıyor. Çünkü 'liberal kapitalizm' bir kendiliğindenlik hali değil, güç dengelerini yansıtan ideolojik bir kurgu.

Yayla'nın üçüncü tezi bu tespiti daha da berraklaştırıyor... Yayla'ya göre bir ülkenin zenginliği, nasıl dağılmış olursa olsun, o ülkenin zenginliğidir ve zenginler daha fazla tüketseler bile nihayetinde o zenginliği yatırıma dönüştüreceklerdir. Ama işin temeli de zaten bu: Bu zenginler acaba neye yatırım yapıyorlar? Hangi teknolojiyi destekliyorlar? Bu kararlarıyla elde ettikleri siyasi gücü nasıl kullanıyorlar? Söz konusu kararlar tüm toplumu etkilediğine göre, niçin sadece zenginler tarafından alınıyor? Bu sistemin meşruiyeti nereden geliyor? Bu tür sorular liberalizmin aslında var olan güç dengesini meşrulaştıran bir ideoloji olduğunu, dolayısıyla haksızlık ve eşitsizliklerin, yani antidemokratik sistemin sorumluluğunu taşıdığını ima ediyor.

Liberaller var olduğu sürece liberalizmin de yaşayacağından emin olabiliriz. Çünkü o da aynen sosyalizm gibi, gerçekliğe muhtaç olmayan bir ideoloji... Gerçeklik ise kendi mecrasında akıyor ve onu kavrayacak yeni ideolojileri tomurcuklandırıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kötülüğün cisimleşmesi

Etyen Mahçupyan 2012.05.20

Bütün inanç sistemleri insanı kötülükten uzak tutmayı hedefler.

Tek tanrılı dinlerin farkı, insanların kötülüğü bir dış etken olmaktan çıkarıp 'kendilerine ait' bir özellik olarak görmeleriydi. Böylece dindarlık bir nefis muhasebesini ima etmeye başladı ve buna paralel olarak efsaneler, sonrasında edebiyat ve nihayet psikoloji bilimi, insan ruhunun içinde gezinen ve ne yaparsak yapalım kazınamayacak olan 'kötülükle' uğraşmaya, onu anlamlandırmaya ve normalleştirmeye çalıştı.

Ama kötülüğün tekil insan ruhu içinde zapt edilmesi gerçekçi değildi. Sıradan menfaatlerden dizginlenemeyen ihtiraslara uzanan bir dürtü zinciri, insan ilişkilerini de 'doğal olarak' kötülüğün alanına çekti. İnsanlar teşkilatlar kurarak bile bile başkalarına zarar vermekten, haksızlık yapmaktan çekinmediler. Modern dünya bu çıplak kötülüğü kurumsallaştırmayı ve örtük hale getirmeyi bildi. İdeolojik inanç sistemleri 'zararlı' ilan edilen insanların ezilmelerini ve yok edilmelerini mubah kılarken, bunu yapanlara vicdanî rahatlık da temin etti. Böylece 'işkenceci' kimliği sadece bazı insanların işi olmaktan çıkıp geniş sistemleri temsil eden bir metafora dönüştü. Bu sistemin işleyebilmesini sağlayan ise kişiyi aşan bir üst kimliğin varlığıydı ve devletler bu kötülük piramidinin tepesinde yer aldılar.

Türkiye'de de devlet ve onun yapı taşı olan kurumlar kötülüğün uygulayıcısı oldular. Askeri, polisi ve güvenlik bürokrasisi ile devlet, sıradan insanların üzerine yürüyüp hayatlarını kararttı. Bu zulüm perdesini yırtabilecek güçte olan tek kurum ise hukuktu, ama ne yazık ki Türkiye'de yargı da güvenlik bürokrasisinin parçası olarak tasarlanmıştı ve resmî ideolojinin işaret ettiği 'zararlıları' ezmeyi görev kabul etti. Savcı ve yargıçlar okuldan

itibaren bu yönde eğitildiler ve sonrasında sığ ve bağınaz bir ideolojik kalıba sıkışmış olan yargı mekanizmasına dâhil oldular. Yargının kurumsal kültürü bir elek gibi işledi... Adaleti temel düstür olarak benimseyenleri, nesnel davranmayı etik bir değer olarak görenleri bu yapı içinde yaşatmamak için elinden geleni yaptı. Sanki insanlardan bağımsız bir kurumsal 'ilah', kendi mensuplarının ideolojik bağımlılık içinde 'kötülüğe' meyletmelerini gizlice teşvik etti. Ahlakî duruş, vicdanî sorumluluk, insanî değerlendirmeler yargıda zor bulunan nitelikler haline geldi. Birçok 'hukuk adamı' neredeyse sıradan insanlardan intikam almak, hayatlarını budamak için uğraş verdiler. Bu eğilim halen devam ediyor... Yargı kötülüğü cezalandırmak bir yana, kendi tasarrufları sayesinde kötülüğü bizzat kendi kimliğinde cisimleştirebiliyor...

Cihan Kırmızıgül, Galatasaray Üniversitesi öğrencisi... Bir gün bir yerde bir molotofkokteylinin patlamasından iki saat sonra yakınlardaki bir otobüs durağında tutuklandı. Gerekçe molotofkokteylini atanın poşu taktığının görülmesi ve Kırmızıgül'ün de poşulu olmasıydı. Polisler onu teşhis ettiklerini imzalarıyla beyan ederlerken, gizli bir tanık da Kırmızıgül'ü suçladı. Ne var ki mahkeme sürecinde söz konusu polislerin zanlıyı hiç görmedikleri ortaya çıktığı gibi, gizli tanık da beyanını geri çekti. Bu arada Kırmızıgül'ün emniyet mensuplarına direndiğini savunan iddianamenin de gerçeği söylemediği anlaşıldı. Yani ortada sadece otobüs durağında taşıt bekleyen poşu takmış bir genç vardı... Davanın mizahi serencamı ve Kırmızıgül'ün iki yıla yakın hapis yatması bir yana, geline nokta savcı 45 yıl isteyebildi, yargıç da 33 yıl verip hafifletici nedenlerle 11'e indirdi. Bu davada mantık yok... Duygu var... Ve maalesef 'iyi' bir duygu değil.

Yakup Köse, 28 Şubat sürecinde 'terör örgütüne üye' olduğu ileri sürülerek idam talebiyle yargılandı ve 10 yıl hapis yattı. Bu iş başına geldiğinde henüz 14 yaşındaydı... Köse, devletin bilerek mahkûmları öldürdüğü ve toplumu aldattığı 'Hayata Dönüş' operasyonunun da mağdurlarından biriydi. Ama o olayın da ceremesi kendisine çıktı, 10 yıl hapis de bu olaydan ötürü aldı. Bu arada Köse, henüz mahkûmiyeti sürerken bir gün tekbir getirme gafletinde bulundu. Cezaevi yönetimi fırsatı kaçırmadı... O tekbirin sonucu bugün 'terör örgütüne yardım ve yataklık' davasına dönüşmüş durumda. Sistem Köse'nin ezilmesini, diz çökmesini istiyor. Kendisinin 'kazanmış' olduğunu o tek insanın suratına vurmak istiyor... Burada adalet kaygısı görmek zor... Ama adını koymak istemeyeceğimiz bir duygu her tarafı sarmış durumda.

Pınar Selek, bir araştırmacı... Bir gün Mısır Çarşısı'nda patlayan bir bombanın sorumlusu olarak yıllardır peşinden gidiliyor. Onu ihbar eden kişinin yalan söylediği ortaya çıkarken yargı söz konusu kişiyi çoktan beraat ettirdi. Bu arada patlamanın bomba nedeniyle olmadığına dair bilirkişi raporları geldi. Savcılığın ve üst mahkemenin ısrarcılığına karşın Selek tam üç kez beraat etti. Ne var ki bunun yarattığı ideolojik tatminsizliği aşmak kolay değildi... Henüz iki ay önce savcılık yeniden ağırlaştırılmış müebbet hapis isteyebildi. Hiçbir somut delil olmamasına rağmen... Çünkü meselenin esası farklı yerde... Burada da o malum duygu var ve hiç de 'iyi' bir duygu değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol ve şiddet

Etyen Mahçupyan 2012.05.23

Solun şiddetle ilişkisi son günlerin popüler konularından biri.

1980 sonrasında solun şiddet kullanımıyla bir nebze hesaplaştığı ve bugün artık şiddeti savunan bir sol örgütlenmenin olmadığı düşünülürse, tartışmanın yeniden bu eksende oluşması şaşırtıcı olabilir. Ne var ki asıl mesele solun şiddeti 'niçin' tercih ettiğinin sadece pratik düzlemde ele alınması, sol ideoloji ile otoriter zihniyet arasındaki ilişkinin es geçilmesidir. 80 öncesinde sistemle mücadele aranan gerekçeyi oluşturmuştu. Bugün de Kürtlerin hak mücadelesi aynı gerekçeyi besliyor ve solun geniş kesimi PKK şiddetine 'anlayışla' yaklaşıyor.

Bu tutum siyasetin imkânlarını göz ardı eden, cemaatsal varoluşu pekiştirmek üzere apolitik kalmayı kabullenen epeyce marazi bir bakışı ifade etmekte. Çünkü şiddetin anlayışla karşılanmasını 'belki' kabul edilebilir kılan tek koşul siyasetin imkânsız olma halidir. Eğer sözün siyasallaşmasını olanaksız kılan bir tahakküm varsa, şiddete meyletmeyi 'anlayabiliriz'. Ama eğer herhangi bir siyasî tarafın sözü, engelleme çabalarına rağmen, topluma ulaşıyor ve karşılık buluyorsa, şiddet artık sadece siyasî bir tercihtir ve her tercih gibi ideolojik onayı ima eder. Dolayısıyla sol ideolojinin şiddeti 'tercih edilebilir' bir araç olarak gördüğünün, yani şiddet dışı yolların varlığında bile seçilebilmeyi mümkün kıldığıнын altını çizmek durumundayız.

Bu nedenle soru solun şiddeti nasıl olup da böylesine 'normalleştirdiği', bunun meşruiyetini nasıl kurguladığıdır. Nedensellik zinciri üzerinden yürüdüğümüzde, cevap bizi otoriter zihniyete götürecektir. Yanlışları gören, doğruları bilen ve yanlışın hakkaniyetsizliğine karşı çıkmayı ahlakî bir yükümlülük olarak algılayan; öte yandan azınlıkta olmanın getirdiği çaresizliğin üzerine bir de devlet tarafından ezilen gençlik gruplarının şiddete savrulmasında garipsenecek bir durum yok. Ama buradaki kritik konu nasıl olup da solun kendisini 'yanlış gören, doğruyu bilen' olarak konumlandırmaya böylesine teşne olduğudur.

Son tartışmalar solun bugün bile kendisine mesafe almaktan uzak olduğunu gösteriyor. 80 öncesinin dünyasında sol içindeki silahlanma ve çatışma eğiliminin, grupları karşı karşıya getirdiği ölçüde 'yanlış' olduğu söylenirken, aynı silahlanmanın ortak düşman karşısında meşru olduğu söylenebiliyor. Yani şiddet işlevine ve sonucuna göre değer kazanıyor. Bizatihi şiddetin sol siyaset ve sol kimlikle ilişkisinde ilkesel bir yanlış görülmüyor.

Bu durum solcuların kendi içlerindeki şiddetin üzerini niçin örttüklerini de büyük ölçüde açıklıyor. Örneğin 77 yılının 1 Mayıs'ında ateş açan solcuları hatırlamamanın nedeni bir utanç duygusu, ya da devlete koz vermemek değil. Bu olayın sol zihni tasavvurda hatırlanmayı hak etmeyecek kadar normal olması. Otoriter zihniyet gücün meşruiyetini doğal yasaların 'hükmü' olarak sunarken, gücü ifade etmenin yollarını da 'siyaset' olarak tanımlar. Böylece şiddet kullanımı 'siyaset' adına yapılmaya başlanır ve bu imkânın varlığında şiddet kullanmamak siyasetin dışına düşmeyi ifade eder. Bu değerlendirmenin ontolojik zeminini de yine otoriter zihniyet çerçevesinde 'biliriz': Gerçeklik daimi bir çatışma halini ifade eder ve antagonistik unsurlar diyalektik bir çevrim içinde çatışarak insanlığı sürekli olarak bir üst düzeye yükseltirler...

Bu metafizik kabul nihayetle 'bilimsel' denen bir siyasetle tamamlanmış ve metafiziğin bilimsel sayılabilmesinin karşılığı o bilimsel siyasetin de gerçekte metafizik alanda yer almasına yol açmıştır. Bunun sonucunda sol siyaset metafizik bir uğraşın aktörü haline dönüşmüş ve gerçekçi olmayan, sonuç getirmeyecek eylem programlarını zorlamıştır. Bu bağlamda apolitikleşme ile bilimsellik iddiası paralel olarak derinleşmiş, sonuçta gerçekliğe dokunamadığı ölçüde yaşanan gerçekliğin 'sahte' olduğunu, 'asıl' gerçekliğin ise ancak sol teori ile kavranabileceğini savunan bir marjinal öğretiyeye hapsolunmuştur...

Sonuç yaşanan gerçekliğin çoğul ve karmaşık yapısının sol tasavvurda giderek anlamsızlaşması ve enerjinin 'asıl çelişki' üzerinde yoğunlaşmasıdır. Böylece çatışmanın aktörlerini 'safılaştırmak', sömürüyü, mağduriyeti ve ezilmişliği 'kategorileştirmek' mümkün olmuştur. Bu bakış gerçek siyasî aktörlerin tercihlerine ve sorumluluklarına ilişkin analizleri ikincil ve tümüyle pragmatik bir alana hapseder. Son kertede 'asıl çelişki' solu kategorik mağduriyetin parçası kılar ve bu da şiddeti rasyonalize eden güçlü bir duygu dünyası yaratır.

Bugün solun şiddeti genel anlamıyla reddetmesi demokrat zihniyetin yarattığı yeni bir anlayışın ürünü, çünkü artık şiddeti savunmak pek makbul bir tutum olarak görülmemekte. Ama solun 1 Mayıs meselesinde hâlâ savunma kaygısı içinde davranması otoriter zihniyetten uzaklaşmadığını da göstermekte.

1 Mayıs'ta asıl hatalı olan tabii ki solun kendisi... Devlete 'hatalı' denemez, çünkü nihayetle başarılı olmuştur. Sol ise kaybedendir ve bu kayıpta kendi sorumluluğunu görmekte böylesine direnç göstermesi bir ilave hayal kırıklığından başka bir şey değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol ve kimlik

Etyen Mahçupyan 2012.05.24

Mağduriyetin sol açısından neredeyse kurucu bir kimlik unsuru olmasının nedeni, mağduriyetin bir 'ilişki' olması ve asimetrik güç dengesini kanıtlamasıdır.

Böylece solun niçin otoriter zihniyete ve çatışmacı bir siyasete kaydığını açıklayabilmek mümkün olmakta. Ancak arada deterministik bir bağ yok. Diğer bir deyişle her ezilen otoriter zihniyete kaymadığı gibi, her otoriter zihniyetteki kişi veya grup da eline silah almıyor. Dolayısıyla burada solun içinden gelen, sola ait olan bir dürtüden söz etmek durumundayız.

1 Mayıs tartışmasının en ilginç yönlerinden biri, polisin ateş açtığını görmediği halde varsaymayı doğal sayanların, kendi etraflarında ateş ettiğini gördüklerini yok sayabilmeleri. Gerçekliği 'değiştirmeye' bu denli yatkın olmanın muhakkak ki psikolojik bir nedeni var. Aksi halde bunca kişinin birlikte 'unutması' mümkün olmazdı. 1 Mayıs'ın özelliği, Deniz Gezmiş'le birlikte neredeyse dinsel bir sembol haline gelmesi gibi gözüküyor. Başka olaylara ilişkin daha çeşitlilik ve açıklık sergileyen solcuların bu iki konuda bir tür 'temiz görünüm' peşinde koşmalarının muhtemel nedeni bu... Çünkü siyasî enerjisi olmakla birlikte siyasete nüfuz edemeyen bir eylemciliğin kendisini ayakta tutmasının belki de tek yolu cemaatleşmesi ve bunu taşıyacak anlatıları ve ritüelleri yaşatmasıdır. 1 Mayıs ve Gezmiş ise, cemaati pekiştiren bir duygusal zemin yaratmanın ötesinde, salt kendi kimliğine yönelik bir cemaatsal vicdanın oluşmasına da benzersiz bir katkı sunmakta. Bu vicdanın baktığı yer makro haksızlık ve eşitsizlikler olmakla birlikte, esas işlevini cemaatin içeriden inşa edilmesinde icra ediyor. Ortak bir geçmiş ve acı üzerinden üretilen bu tür vicdanî semboller, her solcu için solu tarif edilebilir bir duygusal zemine oturturken paylaşılan bir kimliğe de göndermede bulunuyor.

Ne var ki bu içeriden beslenme ve kimliğin iç telkinle pekişme hali, aynı zamanda içe kapanan bir psikolojiye de karşılık gelmekte. Otoritenin ve çevrenin baskıdan anlayışsızlığa uzanan kuşatması altında, içe kapanmak kendini korumanın, ayakta kalmanın, 'nefes almanın' da yolu... Aslında bu istenen de bir durum. Parçalanmak ve küçülmek solu siyaseten etkisizleştirirse de, sol kimliği taşıyan kişinin kendisine bir dünya yaratmasını ifade

ediyor. Söz konusu küçülen dünyalar hem kaçınılmaz olarak mağduriyet duygusunu pekiştirip bir kader algısına dönüştürüyor hem de solcu grupların siyasî sorumluluğunu kendi gözlerinde asgari düzeye indiriyor. Böylece hem yanlışları gören ve doğruları bilen hem de bu konuda sorumlu tutulmayacak olan bir ideolojik taşıyıcılık üretilebiliyor. Solcular sokaklarda dünyanın sonunu vazeden kâhinler misali, konuşuyorlar ama yoldan geçenlerce dinlenmiyorlar.

Psikolojik açıdan zorlayıcı olan bu durumun nasıl rasyonalize edildiğini mağduriyet ve apolitiklik arasındaki ilişkide görmek mümkün. Siyaset üzerinde böylesine etkisiz olmanın kendisi açık bir mağduriyet olarak yaşanıyor. Buna karşılık mağduriyet bize solun niçin böylesine etkisiz olduğunu anlatıyor. Başka bir ifadeyle mağduriyet ve apolitiklik aslında bir bütün... Mağduriyet büyüdükçe ve ona sığındıkça, apolitik olma hali de doğallaşıp meşruiyet kazanıyor. Böylece solun dünyayı değiştirme misyonu anlamını yitiriyor ve arka plana itiliyor. Şimdi solun misyonu, bu zalim sistem karşısında kendisini var etmek ve yeniden üretmekten ibaret. Dolayısıyla cemaat oluşturmak, cemaatin duygusal zeminini korumak ve buradan ortak bir vicdan üretmek hayati uğraşlar haline geliyor.

Dünyanın ve düzenin değişmesi bir büyük yıkıma ertelenirken, 'değiştirme' sorumluluğundan da kurtulunmuş oluyor. Bu bağlamda şiddet kritik bir role sahip: Çünkü şiddet sistemin şiddetini davet ettiği ölçüde mağduriyeti artırıyor ve siyasetin çeperine savrulmayı kabul edilebilir kılıyor. Şiddet solcu tahayyülde apolitik olandan politik olana geçişi ima ediyor ama aslında solun bizzat siyasete yabancılaşmasına neden oluyor. Ancak bu da istenen bir durum... Çünkü böylece karşımıza idealize edilebilen, kimlikel açıdan son derece rahatlatıcı bir solculuk çıkıyor.

Apolitik bir konuma sıkışmanın yol açtığı sorumsuzluk hali, nihayetle her koşulda 'temiz' kalabilen bir solcu kimliği üretiyor. Kendi gözünde ahlaklı, tutarlı ve her daim doğru olmak, solcuyu dünyevi mülahazalardan arındırıyor. Olguların iç çelişkileri yaşanmakta olan 'esas' çelişki karşısında anlamsızlaşıyor, doğrunun gururlu neferi olma statüsü gerçekliği anlamının önüne geçiyor. Ve bu durum özeleştiriyi, kendine bakma potansiyelini neredeyse tümüyle yok ediyor... Çünkü solculuk bir temiz kimlik olarak üstleniliyor ve günahsızlaştırılıyor.

Nitekim sol içindeki hiçbir eleştiri fazla derine gitmiyor, bu türden eleştirel bir bakışa heveslenenler ise solcu sayılmıyor... Bugün Türkiye'deki sol kimliğin temelinde ideoloji değil, psikolojik ihtiyaçlar ve cemaatin korunması kaygısı var. İleriye dönük söyleyeceği belirsizleştiği ve kendisini dinleyen de kalmadığı için, geçmişe, geçmiş içindeki kendisine bakan ve onu temiz tutmak isteyen bir kimlik artık sol...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol ve toplum

Etyen Mahçupyan 2012.05.27

Klasik sol literatürde toplum önemli bir yer tutar.

Sınıfların üzerinde yoğunlaşılması, toplumun hangi kesiminin ilerici olduğunu göstererek siyasetin çizgisini belirlemesi açısından önemlidir. Ama sol bir analiz toplumun diğer sınıflarını görmezden gelmez, aksine o

kesimin niçin yenilgiye mahkum olduğunu kuramsallaştırarak açıklar. Böyle bakıldığında toplumla irdeleme ve yönlendirme amaçlı ilişki kurmayan bir hareketin sol birikimle bağı da kuşkuludur. Ama öte yandan sol çok kolaylıkla mücadeleden vazgeçip kabuğuna çekilen bir yaklaşımı ima eder. Çünkü devletin apaçık ve mutlak olarak toplumdan bağımsız ele alınabileceği durumlar hariç, muhatap alınan toplumun sistemle organik bir bütünleşme içinde olduğu açıktır. Ayrıca ne ilerici ne de gerici sınıfların kendi içinde yeknesak olmadıkları, bu çeşitliliğin sömürü hesaplamalarını epeyce biçimsel hale getirdiği de bellidir. Diğer bir deyişle sol, toplumu kuramın ışığı altında kesip biçer, böler ve bütünleştirir. Böylece idealize edilmiş bütünsellikler üreterek, bunlara toplumsal aktör muamelesi yapar. Oysa ortada bir amaç ve yöntem birlikteliği yoktur...

Bu durum solun en parlak dönemlerinin niçin büyük çatışma süreçleri olduğunu açıklar. Çünkü bu dönemler toplumların gerçekten de tahkim edilmiş gruplara bölünmesini ifade eder ve grup içi farklılaşmaları ikincil kılar. Bugün Türkiye'de sol için Kürt meselesinin cazibesi budur... Devlet karşısında Kürt olmanın, farklı Kürtlerin varlığı gerçeğini anlamsızlaştırdığı bir çatışma durumu... Dolayısıyla sol bu 'esas' çatışmanın yükselmesine, dolayısıyla şiddet kullanımına taraftır. Ahlaki açıdan şiddetin kınanması ile siyasetin şiddetten beslenmesi bir çelişki gibi algılanmaz, çünkü 'şiddet' kategorik olarak sistemin, 'ötekinin' niteliğidir.

Bu yaklaşımın en kritik özelliği gerçek toplumun teoriye göre hareket etmesi, teori içinde anlam bulması beklentisidir. Gerçeklik buna uymadığı ölçüde hayal kırıklıklarının yaşanması ve kabuğuna çekilme dönemlerinin gelmesi beklenir ve nitekim dünya deneyimleri bunun yığınla örneğini sunar. Ancak asıl mesele toplumsal dinamiği böylesine önemseyen bir ideolojik tutumun, nihayetinde toplumla bağ kuramayacak hale gelmesi, toplumu ancak sınıfsallaştırarak veya cemaatleştirerek benimseyebilmesi ve sonuçta topluma bir bütün olarak yabancılaşmasıdır.

Solun tarihi bize toplumla ilişki kurmak üzere heveslenen ama başarısız kalan eylemcileri örnek verirken, aslında solu aklar da... Toplum henüz yeterince bilinçlenmemiştir, doğanın yasalarını kavramakta acizdir... Dolayısıyla bir kereden sonra toplumla ilişki kurmayan solcuyu da anlayışla karşılarız. Aslında ilişki kurmak isteyen ama toplumun zaafı nedeniyle ilişki kuramayan solculara sempati duyarız. Oysa bu yüzeysel durumun altında başka bir gerçeklik yatar: Sol toplumla ilişki kurmayı sağlayan bir ideolojiye sahip olmadığı için bu bağı kuramamaktadır. İdeoloji geçmişten geleceğe tüm gerçekliği kavradığı ölçüde, ideolojiye hakim olan solcu da 'bilen' durumundadır. Dolayısıyla toplumla ilişki aslında bir külfet, bir fedakarlıktır, çünkü solcuyu kendisinden daha az bilinçli birileri ile karşı karşıya getirir. Bunun anlamı solcunun topluma anlamak üzere değil, ne olduğu zaten belli olan toplumu kendi mensuplarına tanıtmak üzere yaklaşmasıdır. Kısacası sol toplumla ilişki kurmayı araçsallaştırdığı ölçüde, onunla ilişki kuramaz.

Otoriter zihniyet bu noktada net bir biçimde açığa çıkar: Solcu kişi kendisini sıradan insanlar karşısında kategorik bir üstünlük içinde bulur ve bu üstünlüğünün karşılığını siyaseten alma hakkına sahip olduğunu düşünür. Yabancılaşmayı kaçınılmaz kılan bu tutum, Türkiye'de ilave bir unsur sayesinde çok daha pekişmiş ve toplumdan kopukluğu vahim bir noktaya sürüklemiştir: Solcunun kendisini üstün görmesinin nedeni, gerekli zihinsel dönüşümü gerçekleştirmiş ve özgürleşmiş olduğuna inanmasıdır. Bu bağlamda laiklik bir kamusal alan düzenlemesi değil, kimlik üreten ve iktidar alanı yaratan bir nitelik haline gelir ve Türkiye'deki solun başlıca kurucu unsurlarından birini oluşturur. Hele sınıfsal açıdan geri olan toplumsal kesimlerin, bir de ayrıca zihniyet olarak geri olduğu teşhisi yapılmışsa solcunun toplumla ilişki kurmak için neredeyse hiçbir nedeni kalmaz. Bu geri kesimin çoğunluk olduğu bir ülkede solun topluma yabancılaşması ve marjinalleşmesi neredeyse bir 'kader' olarak algılanır ve bu durum mağduriyeti artırdığı gibi, apolitik konumda sıkışıp kalmış olmayı da 'bilimsel' olarak açıklar.

Türkiye'deki sol kendisini ta baştan itibaren, genel olarak toplumdan ve özel olarak İslami kesimden hem bilişsel hem de kültürel olarak üstün gördü. Bunun bizatihi otoriter bir tavır olduğu ve sistemin içerdiği şiddeti

mümkün kıldığı idrak edilmedi. Mücadele edilen devlete gerçekte ideolojik payandalık yapıldığı anlaşılmadı. Değiştirilmesi gereken gerçeklik, böylece solu kendisine uydururken, sol müesses nizamın elinde araçsallaştı. Bu nedenle bugün 1 Mayıs'ın devrimcisi ile devletin provokatörünü birbirinden ayırmakta zorluk çekiyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol ve ideoloji

Etyen Mahçupyan 2012.05.30

Şükrü Hanioglu'nun, Sabah gazetesindeki 13 Mayıs tarihli yazısında ele aldığı 'tarihçi' bakış, Türkiye'deki modern ve sol anlayışın 'evrensel' ideolojik köklerini anlamamız açısından epeyce elverişli gözüküyor.

Hanioglu'nun tanımından hareket edersek "tarihçilik, yaşamın ve güncelin sadece tarih üzerinden anlaşılabilirliğini, geleceğin de tarihin ilerleme çizgisinin kavranması aracılığıyla tahmin edilebileceğini savunan bir dünya görüşüdür." Kısacası bu dünya görüşü tarihin 'özneleşmesini' ifade etmekte... Diğer bir deyişle sanki tarih iradesi, niyetleri ve amacı olan bir yarı-ilahi aktör gibi, insanlığı ve insanları şekillendirip kendi emelleri doğrultusunda yönlendirmektedir. Dolayısıyla insanlığın macerası söz konusu olduğunda, doğanın yasaları da tarihin yasalarına dönüşmektedir. Hanioglu'nun kelimeleriyle "On dokuzuncu asır bu anlamıyla tarihteki olguların değil, bir süreç olarak tarihin 'kendisinin' ya da 'insanlık tarihi' olarak kavramsallaştırılmış şeklinin belirleyici olduğu bir 'güncellik' yaratıyor... Tarih belirli kanunlar çerçevesinde yaşamı ve geleceği belirleyen bağımsız bir varlık haline geliyordu."

Bu algının bizatihi bilimsel bir paye kazanmasına paralel olarak, sosyal alanda bilimsel bir siyaset üretmenin mümkün olduğu fikri doğdu ve bilimselliğin temeli de doğal olarak tarihin yasalarında arandı. Eğer bu yasaları kavrayabilirsek, kaçınılmaz geleceği de öngörebilirdik. İnsan iradesini neredeyse tali bir konuma indirgeyen bu bakışın dayandığı tespit, tarihin yasalarına aykırı olan iradenin ve o yöndeki siyasetlerin başarısız kalacağı 'gerçeği'ydí. Dolayısıyla, aksi yönden bir çıkarsamayla başarılı olan siyasî irade ve eylem programlarının tarihin yasalarına uygun olduğunu öne sürmek mümkün ve akla uygun hale geliyordu.

Sol bu yaklaşımın hararetle sahiplenicilerinden biri oldu ve söz konusu 'bilimsel' anlayışı devrimciliğin zemini olarak işlevselleştirdi. Zor kullanımı ve iktidarı ele geçirmek üzere yürütülen silahlı mücadeleler bu sayede meşrulaştı. Dahası bunun dışında kalanlar tarihin yasalarını algılayamayan bir bilinçsizlik halinin temsilcileri olarak görüldükleri ölçüde 'solun' dışına itildiler. Sol siyaset giderek 'bilinçli' olanların tekeli altına alınırken, bilinç de dışımızdaki gerçekliğin ancak kendi eylemlerimizle sınanabilecek yasalarını içselleştirmiş olmamızla sınırlandı. Öte yandan tarihin bir içkin amacının olması, onun bir yöne ve hedefe doğru 'ilerlediğini' ima etmekte ve dolayısıyla tarih bilinci de bu ilerlemeye hizmet etmeyi, onu hızlandırmayı gerektirmekteydi. Bu durumda özgürleşme öncelikle bu ilerlemenin gerektirdiklerini anlayan bir bilinç haline tekabül ediyor ve tarihin yasalarını kavramanın sonucu olarak ortaya çıkıyordu. 'Bilimsel sosyalizm', 'sosyalist bilinç' gibi sürükleyici kavramlar bu arka plana oturtuldu ve solculara, insanlığın gelişme bilimini anlayamayan bilinçsiz yığınlar üzerinde bir üstünlük duygusu verdi.

Bu bakışın zihniyet bağlamında en dikkat çekici yönü normatif bir gerçekliği, yaşanmakta olan gerçeğin yerine ikame etmesidir. Bu durum yaşanan gerçeğin çoğul ve karmaşık yapısının kategorik hale getirilip basitleştirilmesi ve idealize edilmesiyle sonuçlandı. Böylece örneğin sosyal ve ekonomik sınıflar tarihsel bağlamından çıkartılarak, ezeli ve ebedi varlıklar haline geldiler. Yaşanan gerçeğin sınıfları ise, bu ideale ulaşmaya çalışan eksik ve aksak, dolayısıyla bilinçli olanların yardım ve yönlendirmesine muhtaç 'sakatlanmış' prototipleri olarak görüldü. Hanioglu yazısında 19. yüzyılın en önemli dört düşünce hareketi olan pozitivizm, milliyetçilik, evrimcilik ve Marksizm'in 'tarihçi' karakter taşıdığının altını çizmekteydi. Pozitivizm, bir yandan bilimi tek doğru olarak öne süren, öte yandan bilimselliği mutlak bir nesnellik şeklinde sunan bir anlayıştı ve tüm modern ideolojilerin içinde kendine yer buldu. Evrimcilik ise, 'ilerleme' fikrini merkeze alarak, her türlü değişimin amaçlı olduğunu öne sürerken, ulaşılacak hedefi halen var olan somut durumdan daha önemli kıldı. Bu iki anlayışın birlikteliği, varılacak noktayı bilen bilinçli kesimleri diğerlerinden daha üstün hale getirdi. Bu 'zihin açıklığını' sağlayan ise, zihnin geçmişe saplanmış hurafelerden temizlenerek bilimsel bir düşünce ve algılama boyutuna yükselmesi idi ki buna da kabaca 'sekülerleşme' demek mümkündür...

Marksizm, pozitivizm ve evrimcilik birbiriyle fazlasıyla iç içe geçmiş bir bütünlük olarak sosyalleştiler. Öte yandan pozitivizm ile evrimcilik arasındaki en doğal ve verimli kaynaşma otoriter laikliğin biçimlenmesinde ortaya çıktı. Dolayısıyla siyaseten 'bilinçsiz' varsayılan kitlenin aynı zamanda dindar olduğu Türkiye'de sol, Marksizm'in laiklikle bir tür 'evliliğine' dönüştü. Diğer taraftan Kemalizm de aynı laikliği milliyetçilikle bütünlөştirdi ve tarihi milletler üzerinden okuyan bir kategorik bakışın taşıyıcısı oldu. Bu nedenle sol ile Kemalizm arasında güçlü bir akrabalık mevcut ve 'tarih' izin verdiğinde ikisi arasında hızlı geçişler yaşanabiliyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol ve siyaset

Etyen Mahçupyan 2012.05.31

İki yıl önceki dar kapsamlı anayasa referandumunda, ancak ideolojik bir bağlam üzerinden anlayabileceğimiz bir tutum ortaya çıkmıştı.

'Yetmez ama evet' diye sloganlaşan bu tutumun takipçileri yapılacak değişimi yeterli bulmadıklarını, ancak desteklediklerini beyan ediyorlardı. Ne var ki referanduma sunulan metni kaleme alan hükümet üyeleri bile bu değişikliğin yeterli olmadığını söylerken, değişikliğin yeterli olduğunu savunan kimse de yoktu. Yani 'yetmez ama evet' duruşu 'yeterli olduğu için evet' diyen bir karşı görüşü hedef almıyordu. Bu sloganlaştırmanın altında yatan, kendilerini 'sağcı' hükümetle aynı tarafta bulan 'solcuların' rahatsızlığıydı. Verilmek istenen mesaj ise, kendilerinin 'farklı' olduklarıydı.

Soru, solcuların kendilerini 'farklı' görürken dayandıkları verilerin ne olduğudur. Buradaki 'yetmez' sözcüğünün referansı acaba nerede aranmalıdır? Ortada apaçık bir yetmezlik hali olduğuna ve herkes buna katıldığına göre, buradaki 'yetmez' kelimesi şu an yaşanan bir yetmezlikten ziyade muhtemelen 'yeterli' olanın bilgisine göndermede bulunmaktadır. Nitekim söz konusu kampanyaya başka kesimlerden de bireysel katılımların olmasına karşın, bu sloganı toplumsal bir bağlama oturtarak 'sol' kılan nitelik, yeterli olanın, ulaşılması gereken hedefin zımnen işaret edilmesidir.

Muhtemelen 'sağ' ve 'sol' siyaset arasındaki en kritik farklılık budur... 'Sağ' bugün için istenen ve olabilecek olanın peşinden giden, ideallerini ise ahlaki ve kültürel zeminde arayan bir siyaset anlayışını işaret ediyor. Oysa 'sol', ideal olarak olması gereken ve gelecekte neredeyse 'kaçınılmaz' olarak gerçekleşecek bir hedefin takipçiliğini yapıyor ve ahlaki zeminini de doğrudan bu ideallerden türetiyor.

Dolayısıyla sol için bu ideal hedeflerin vurgulanması hem psikolojik olarak rahatlatıcı, hem de sosyal bağlamda kimlik oluşturu bir nitelik arz ediyor. 'Yetmez' kelimesi bir yandan reformları desteklemeyi mümkün kılarken, diğer yandan da sol kimliğin cemaatleşmesine katkıda bulunuyor. Ne var ki aynı referandumda solun bir bölümünün 'hayır' dediğini ve hatta 'yetmez' diyenleri solculuğun dışına ittiklerini de biliyoruz. Aradaki fark otoriter zihniyetin ne denli içselleştirildiği veya ona ne kadar mesafe alınabildiğiyle ilişkili. 'Hayır' diyenler otoriter anlayışın taşıyıcıları olarak, doğruyu bildiklerinden çok daha emin olmaları bir yana, doğru olanın 'sulandırılmasına' da karşılar. Söz konusu sulanmanın en bariz göstergesi ise reformları 'kimin' yaptığı... Çünkü tarihin yasalarını kavramamış, bilinçsiz kişilerin yürüteceği bir reform bizi gidilecek hedefin daha da uzağına götürebilir. Hele bu kişiler mevcut nizamın veya 'geri' bir ideolojik konumun sahipleri ise, reformun kötüye kullanılacağından ve bir tür 'karşı devrim' olarak hayata geçeceğinden emin olmanız gerekir...

Böylece sol kendi iradesiyle kendisini siyasetin dışına çıkararak, siyasetin tümüyle reddini bir tür 'siyaset' haline getirmeyi tercih edebilmekte, 'sağlam' duruşunu pekiştirerek cemaatsal yapısını koruyabilmektedir.

Son dönemde bu anlayışın izdüşümü olarak değerlendirilebilecek iki beyanat gündeme geldi. Biri DİSK Genel Sekreteri'nin anayasa çalışmalarını engelleyici bir tutum içinde olacaklarını söylemesiydi. Gerekçe, hükümetin 'gerçekten' bir toplumsal anayasa istemediği ve kendi anayasasını toplumsal bir kisve altında sunmayı amaçladığı tespitiydi. DİSK sürece müdahil olup olması gereken anayasayı üretmeye çalışma peşinde olmayacaktı, çünkü bunun hükümete destek vermek olduğu düşünülmekteydi. Anlaşılacağı üzere sol için anayasalar tedrici olarak iyiye gitmesi beklenen ve somut toplumsal tercihleri taşımakla yetinen metinler değiller. Olması gereken, ideal bir varoluş halini hayata geçirmesi gereken ve bu açıdan toplumsal desteğe muhtaç olmayan metinler... Dolayısıyla da olması gereken anayasayı zaten biliyor olanların topluma rağmen devrim yoluyla o anayasayı hayata geçirmeleri gayet meşru olabilmekte.

Daha yumuşak bir örnek ise BDP Genel Başkanı'ndan geldi... Demirtaş "anayasa Kürt halkını tanımayacaksa... biz bu anayasaya yeni anayasa diyemeyiz. Darbe anayasasından hiçbir farkı olmaz" diye konuştu. Siyasetçi diliyle, mesaj vermek üzere söylendiğini kabul etsek de, Demirtaş'ın 'anayasa yenilik getirse de bu yeterli olmayabilir' şeklinde bir nüansı ifade edemeyeceğini iddia etmemiz pek mümkün değil. Dolayısıyla karşımızda sol dilin doğal halinin bulunduğunu göz ardı etmemekte yarar var. Mesaj, eğer olması gereken olmayacaksa, olabilecek olan hiçbir şeyin 'iyi' olamayacağıdır. Eğer sol, olması gerekenin ne olduğunu toplumsal talep ve tercihlere dayandırsaydı bu tutumun işlevsel olduğu bile öne sürülebilirdi. Ne var ki solun temel sorunu olması gerekeni zaten bildiğine, toplumun ise bunu hiçbir zaman bilemeyeceğine inanmasıdır. Bu bakış ideolojik ve 'bilimsel' bağlamda kategorik bir üstünlük yaratarak şiddeti onaylayan bir psikoloji yaratmakta, bunu hedefe uzak olmanın ima ettiği kategorik mağduriyet duygusu ile pekiştirmekte ve böylece devre kapanmaktadır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Solcu aydın

Etyen Mahçupyan 2012.06.03

Aslında sol üzerine diziye böyle bir yazı eklemeyi düşünmemiştim. Ancak Ahmet İnsel'in Radikal'de çıkan 22 Mayıs tarihli yazısı uyarıcı oldu. Sol üzerine yazıp çizmişim, 'yanlış gören, doğruyu bilen' solcu kimlik üzerinde durmuştum, bu kimliğin içselleşmiş bir pozitivizm ve evrimciliğin ürünü olarak nasıl 'aydın' hale geldiğine işaret etmişim ama bütün bunlar fazlasıyla teorik kalabilirdi. Oysa İnsel bu yazısıyla bizlere somut bir örnek sunmakta...

İnsel benim bir yazımın bir cümlesini referans vererek, aslında devlete hâkim olan AKP'nin benim gibi bazı kişiler tarafından sanki devlete hâkim olamamış gibi gösterilmesinden şikâyetçi. Hükümetin hâkimiyetini ima eden birçok cümle sıraladıktan sonra esas olarak daha nasıl bir gelişme olursa 'AKP devlete hâkim' yargısına varılacağını soruyor. Ayrıca böyle bir noktanın artık parti-devlet bütünleşmesi olarak adlandırılması gerektiğini, yani o noktada olayın 'hâkim olma' sınırını da aşacağını söylüyor.

Doğal olarak AKP hükümeti de daha önceki hükümetler kadar devlete hâkim olmak istemekte. Hatta İslamî niteliği ve uzun yıllar ideolojik olarak gayrimeşru sayılması dikkate alınırsa, bu ihtiyacın çok daha derinden duyulacağını kavramak mümkün. Nitekim 2007 yılında muhtıra görmüş, sonrasında kapatılma senaryoları ile karşılaşmış bir partiden söz ediyoruz. Ayrıca ortada güvenlik bürokrasisinin niteliğini epeyce açığa çıkaran Uludere ve MİT krizi gibi olaylar var. Görünen o ki bütün çabasına ve böbürlenmesine karşın AKP devlete hâkim olmakta hâlâ zorlanmakta. Örneğin bugün ekonomik performansta bir bozulma gerçekleşirse hükümetin 'hâkim' olduğu sanılan o devletin nasıl davranacağını tahmin etmek pek zor değil. Teslim etmek gerek ki yüzeysel bakanlar için, Başbakan'ın bu konudaki aşırı ancak temeli zayıf beyanları epeyce aldatıcı oluyor. Başbakan bir yandan bu bürokrasi ile çalışmak zorunda ve PKK şiddeti devam ettiği sürece de o bürokrasiye mahkûm. Güvenlikçi olmayan bir yola girdiğinde ise hem devlet-PKK ilişkisinin bu stratejiyi baltalayacağını, hem de anayasa referandumu için gereksindiği milliyetçi oyları kaybedeceğini hesaplıyor. Diğer yandan da hükümet bürokrasi ile 'anlaştığını' göstererek İslamî kesimdeki derin 'kabullenilme' ihtiyacına yanıt vermenin peşinde, çünkü o kesim için 'başarı' devletle barışmaktan geçiyor.

İnsel bu tür analizlerin peşinde değil... Uludere veya MİT olayı hakkında defalarca yazmış olması bir önem arz etmiyor. Şimdi AKP eleştirisi zamanı ve bu eleştiriyi yıpratabilecek olgulardan uzak durmakta fayda var... İnsel'in durum tespiti ise doğrusu insanı gülümseten cinsten: "Kendi kadrolarını devlet içine büyük ölçüde yerleştirmiş... MİT'e, MGK'ya, polise ve yargıya hâkim" bir AKP. Hükümetin bu yönde büyük bir gayret göstermekte olduğu, sendikaları ve medyayı kendi çeperine doğru çektiği, tabii ki istediği yasaları kolaylıkla geçirip diğerlerini savsakladığı doğrudur. Karşımızda gerçekten güçlü bir hükümet var. Ama bu hükümetin devlete hâkim olduğu tezi gerçekleşmiş bir durumdan ziyade bir olasılık ve ancak bir tür melezleşme ile birlikte hayata geçebilecek bir olasılık. Yani AKP'nin devlete gerçekten hâkim olması ancak AKP'nin de devlete 'yanaşması' ile mümkün. Bu durum İnsel'in dediği gibi bir parti-devlet bütünleşmesi olacak, ancak o parti bugünkü AKP olmaktan çıkacaktır.

Şimdi gelelim solcu aydın meselesine... Acaba İnsel, yetenekleri rahatlıkla elvermesine rağmen, niçin daha nüanslı bir değerlendirme yapmaktansa 'AKP devlete hâkim' mesajını seslendirmek istemektedir? Solun anlam

dünyası bu mesaja ihtiyaç duyulduğunu düşündürüyor. Çünkü bu değerlendirme AKP içindeki ve onun çevresi ile olan ilişkilerindeki karmaşıklığı bir hamlede yok ederek, AKP'yi 'saflaştırıyor'. Böylece hükümetin kategorik olarak sorumlu ve 'yanlış' olduğunu ileri sürme fırsatı veriyor. Enerjimizi nereye hasretmemiz, siyasetin hedefinin ne olması gerektiği de bu şekilde ortaya çıkıyor.

Solcu aydın işte bu değerlendirmeyi yapabilen kişidir. Amacı dışımızdaki olguları anlamak değil, onları operasyonel olarak kendi siyasetine hizmet eder hale getirmektir. Bu misyon solcu aydını hem cemaat oluşturunca bir nitelik mücehhez kılar, hem de onu söz konusu cemaatin rehberliğine oturtabilir. Karmaşık ve çok yönlü gerçekliği basitleştirip anlaşılır bir kıvama getirmek, hele bunu sol teorisinin 'bilimsel' makro analizinin içine oturtabilmek herkesin harcı değildir. Tabii ki asgari bir bilgi, zekâ ve dil yeteneğini ima eder. Ama bu çabanın sonucu olarak ortaya gerçekliği 'anlayan' ve dolayısıyla doğru siyaset üretebilen bir bakış çıkmaz. Gerçekliği 'kurutan' ve kuramsallaştırarak hayattan kopartan, yani ideolojik bir 'gerçeği' yaşananın yerine ikame eden bir yaklaşım ürer.

Sonuç şaşırtıcı olmayan bir biçimde, toplumla bağ kuramayan, giderek içine kapanan, doğruyu bilmenin verdiği güvenle olması gerekeni söyleyen, buna karşılık apolitik kaldığının farkında olmayan ve marjinalleşmesini ise mağduriyetle açıklayan bir aydın cemaatidir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktidar alanı balçıklaşınca

Etyen Mahçupyan 2012.06.06

Görünüş bazen fazlasıyla aldatıcı olabiliyor. Oyu yükselen, bürokrasi üzerindeki nüfuzunu artıran rakipsiz bir iktidarın sağlam temeller üzerinde durduğunu varsaymak çok doğal.

Ancak AKP geldiği yeri kaybetmekten o denli korkuyor ki, geldiği yerin sorumluluğunu taşımaktan çekiniyor. Uludere katliamı bu paralyze olma halini daha da vahim hale getirdi, çünkü tam da Kürt meselesini 'PKK ile mücadele' rayına oturtmuşken gelen bu darbe, hükümetin söz konusu alanda hiçbir ilerleme sağlayamayacağını ima etti. O nedenle kabullenmek kolay olmadı ve gerçek bir özrün bile dilenememesine yol açan bir psikolojik tıkanmaya doğru gidildi.

Başbakan'ın son dönem argümanları bir yenilgiyi ifade ediyor. Uludere'de öldürülenlerin bombaya basmadıklarını söylerken, o insanların korucu olduklarını ve şimdiye dek onlarca mayın kurbanı verdiklerini unutmuş gözüküyor. Uludere cinayetinin yükünden kurtulmak üzere öne sürülenler, nihayetinde bu korucu kaçakçıların PKK'lı olarak sunulmak istendiğini ima ediyor. Belki ileride AKP denetimi altında yazılacak bir resmi tarihte, 'aslında onlar PKK'ya hizmet eden vatan hainleriydi' ya da 'aslında onlar bizi öldürdü' türünden yaratıcı yorumlar okumak mümkün olur.

Başbakan'ın Pınarbaşı'nda patlatılan bomba ile ilgili söyledikleri de doğrusu hazin. Jandarmanın müdahalesi deyince ille de silahlı bir saldırı düşünülüyor, şüpheli bir aracı durdurma ve enterne etmenin başka bir yolu bilinmiyorsa oradaki devletin niteliği hakkında uzun boylu düşünmemize de gerek kalmıyor ve hükümetin 'totaliter' zihniyeti tescil ediliyor demektir.

Başa çıkılamayan ve siyaseten taşınamayan bu olaylar, AKP'nin iktidar alanının psikolojik açıdan balçıklaştığını ima ediyor. Görünen o ki başarının getirdiği aşırı özgüven bir noktadan sonra hiçbir başarısızlığı hazmedemeyecek ölçüde kibirli bir kurumsal ego yaratmış durumda. AKP'liler kendilerini her alanda başarıya mahkûm gibi algıladıkları ölçüde, yaptıkları her işin de sanki doğası gereği doğru olduğu vehmine kapılmış gözüküyorlar. O işlerin apaçık yanlış sonuç vermesi karşısında ise hırçınlaşıp, burnundan kıl aldırma tavrı sergiliyorlar.

Ancak bu tavrın inandırıcılığı az... AKP'nin İslami tabanında rahatsızlık yaratmaması ihtimali yok. Dolayısıyla hükümetin İslamî kesimi konsolide edebilecek büyük kırılmalara ihtiyacı var. Herkesin bildiği üzere böyle bir kırılma genellikle laik hayat tarzının kötülüğünü ima eden kültürel konular sayesinde üretilebiliyor. Bu ihtiyaç da bizleri sezaryen ve kürtaj konusuna getiriyor...

Sezaryenle ilgili söylenenler esas olarak yanlış değil. Bu yöntemin bir para tuzağı haline geldiği bütün dünyanın konusu... Ayrıca sezaryen olunduğunda annenin yine sezaryene mahkûm olduğu ve genellikle ikiden fazla çocuk doğurmadığı da bir gerçek. Buna karşılık Başbakan'ın tüm aileler adına 'doğru' çocuk sahibi olma rakamını bilme iddiası ancak tebessümle karşılanabilir. Üstelik burada farklı algılara dayanan bir başka arka plan var: Acaba son yıllarda sezaryenin Kürt annelere uygulanma oranında bir yükselme oldu mu? Acaba bu uygulamanın bir devlet kararı olduğu söylenebilir mi? Eğer böyle bir eğilim söz konusu olduysa dindarlar bunu nasıl yorumlamalı?

Kürtaj meselesi ise daha da hazin... Eğitim meselesinde çocuğun devlete değil aileye ait olduğunu söyleyerek doğru tavır alan hükümet, şimdi çocuğun herhalde 'dindar aileye' ait olduğunu öne sürmek zorunda. Her şeyden önce kürtajı yasaklamanın insanları yeniden ilkel yollara sürükleyeceği ve ehliyetsiz kişilere para kazanma yolu açacağı açık. Tecavüze uğrayan, kendi rızası dışında hamile kalan kadınların ise köle statüsüne indirgeneceklerini öngörmek zor değil. Hiçbir kadının tercih imkânına sahip olduğunda kürtaj olmayacağı besbelliyken, bu yasaklamanın anlamı ne? Öngörülen yasanın kürtaj iznini hamileliğin ilk dört haftası için geçerli kılması ise gülünç... Çünkü bir kadının gerçekten hamile olup olmadığını anlaması için hiç olmazsa altı haftaya ihtiyacı var. Ancak daha da temelde hiçbir hükümetin uhdesinde olamayacak iki mesele var: Birincisi hayatın hangi noktada başladığı, ne zaman 'insan' olduğudur ve bunun cevabı olmadığı gibi, hiçbir zaman da olmayacak. Çünkü bu felsefi bir konu ve eğer hayatın başlangıcını daha geriye alırsak, kürtajın değil asıl cinsel münasebetin yasaklanmasını ima eder. İkincisi kadının çocukla ilgili olarak taşıdığı sorumluluk ile bedeni üzerindeki hakkı arasındaki ilişkidir ki bunun da doğrusu yok ve hiçbir zaman olmayacak.

Bu tür konular felsefi ve konuyu daralttığınız oranda ideolojiktir. Dinler de dünyevi hayat karşısında ideolojik bir tutumu ima ettikleri oranda bu konuda bir görüşe sahip olabilir ama o görüş sadece dindarları, hatta sadece belirli bir dindarlık yorumuna sahip olanları bağlar. AKP görünen o ki boyundan büyük işlere girişmeye hevesli. Ama bu tür alanlar iktidarın zeminini balçıklaştırarak onu kolayca yutarlar ve geriye baktığınızda en güvendiğiniz seçmen kitlesini bile elinizde tutamadığınızı görürsünüz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ustanın çıraklık dönemi

Üçüncü kez seçim kazandığında Başbakan Erdoğan bunun bir ustalık dönemi olacağını söylemişti. Doğrusu beklentiler de o yöneydi, çünkü 27 Nisan muhtırası atlatılmış, asker demokratik nizama uygun bir davranış kalıbı içine sokulmuş, kapatma davası bertaraf edilmiş, referandumla birlikte yargının tepesinde ihtiyaç duyulan değişikliğin yolu açılmıştı. Diğer bir deyişle artık AKP'nin elini tutan yoktu.

Beklenen, Kürt meselesinde tutarlı adımların atılması, topluma bu konuda bir yol haritası sunulması ve bütün reformları meşru zemine oturtacak bir anayasanın yapılmasıydı.

Ancak bu noktada hayat, hükümetin hazmedemediği bir imkân sundu: Hükümet muhalefetle çatışma atmosferini yükseltirken AKP oyları artmaya devam etti. Muhtemelen AKP yönetimi de bu durumu 'başarılı' bir siyasetin delili olarak yorumladı. Oysa belki de AKP oyları tam da bu çatışmacı siyaset nedeniyle yeterince artmamaktaydı ve partinin oy potansiyeli çok daha fazlaydı. Türkiye bugün yeniden toplum olmanın yollarını ararken, en fazla prim yapan tutum birleştirici ve bütünleştirici olanlar. Nitekim eşit sayıda üyeden oluşan bir anayasa komisyonu kurulması, bugün hükümetin artı hanesine yazılmış durumda. Diğer taraftan hükümetin yürüttüğü sağlık, dış politika, eğitim ve ekonomi alanındaki politikalar toplumda kabaca yüzde 70 onay bulmakta. Yani aslında AKP'nin yaptıklarını beğenen ama oyunu vermeyen bir kitle var ve iktidar partisinin bu oyları da alabilmesinin önü açık.

Ne var ki AKP'nin bakışı bu değildi... Böylece ustanın başka herkese çırak muamelesi yaptığı, ama aslında kendisinin çıraklaştığı bir döneme girildi. Belki de Başbakan bütün sorunları tek başına çözebileceğini, böylece tarihe geçebileceğini düşündü. Ancak bu ihtiraslı hedefi gerçekleştirecek stratejiyi üretmek açısından son derece zayıf bir performans izlendi. Hayal edilen yere gelebilmek, o işleri yapabilmek için iki muhtemel yol vardı: Ya yükselen bir oy oranı çizgisinin tutturulması, ya da en azından bir muhalefet partisiyle işbirliğine girilmesi gerekmekteydi. İkinci yol hem Başbakan'ın söylemi ve sunduğu kişilik görüntüsü, hem de muhalefet partilerinin yetersiz siyaset kapasiteleri ve tıkanık anlam dünyaları nedeniyle kısa sürede kapandı. Yüksek oy oranının sürmesini gerektiren birinci yol ise AKP'yi giderek kırılanlaştırdı. Aşağı yönde en ufak bir oy oynaması ihtimali bile müstakbel sıkışmanın belirtisi olarak değerlendirilebilir, hele ekonomide de biraz sallanılması halinde asker üzerindeki prestij bir anda buharlaşması mümkün hale gelebilirdi. Böyle bir durumun medyada yeni bir muhalefet dalgası yaratması, Başbakan'ın buna tepki olarak daha da celallenmesi ve adım adım hükümetin bir tuzağa doğru çekilmesi hiç de şaşırtıcı olmazdı...

Dolayısıyla yüzde ellilerin hemen üzerinde gezinen rakipsiz bir hükümet, gözlerini kendisini yeniden ellinin altına düşürebilecek olan marjinal yüzde beşe dikti. Bu gruptaki oyların kaynağı MHP tabanı gibi gözükmüyordu. Çünkü Kürt meselesinde ilerleme kaydedemeyen bir hükümetin laik kesimin demokratlarından ilave oy alması gerçekçi değildi. Çare, PKK ile mücadeleyi yükseltirken, Kürt kimliğini tanıyan bir söylemin sürdürülmesi ve çözümün MHP'yi de kuşatacak veya onu zora sokacak bir biçimde anayasa üzerinden aranmasıydı. Böylece Kürt kimliğine verilebilecek 'tavizleri' hükümet vermiş olmayacak, öte yandan hem devlet politikasını sürdürmüş ve devleti sahiplenmiş olmanın, hem de sonraki süreçte 'çözümü sağlayan parti' olmanın nimetlerinden yararlanabilecekti.

Eğer başarılı olabilseydi gerçekten de 'ustaca' diye adlandırılacak bir taktiksel çizgi ortaya çıkabilirdi. Ama ustalık kendinle ilgili gerçekçi bir değerlendirme yapmayı, zayıf yönlerini görmeyi gerektirir. Hükümet ise bunları en azından kamuoyundan saklamayı fazlasıyla önemseydi ve kendisini olduğundan daha güçlü göstermeye çalıştığı ölçüde, daha da kırılan hale geldi.

Uludere katliamı bu kırılanlığın bedelinin siyaset alanında 'tahsil' edilmesidir. Bütünyle bir fiyasko olarak yaşandı ve hükümet bu olayın altında kaldı. Tümüyle hata olması mümkün olmayan, kasıt olmadıkça hata

üretmesini açıklayamayan bir durum, hükümet tarafından üstü örtülerek kapatılmak istendi. Üstelik gerçek anlamda özür dilenmemesi bir yana, sıkışmanın yarattığı sinirlilik hali Kürtleri dışlayıcı bir dile kayılmasıyla sonuçlandı. Hele Başbakan'ın Uludere'de bombalanarak parçalananlarla kürtaja alınan fetuslar arasında paralellik kurması, bir sağduyu iflasından başka türlü yorumlanamaz.

Bu tablonun İslamî duyarlılığı olan geniş kitleyi rahatsız etmemesi düşünülemezdi. Nitekim bu kesimin aydınları kamuoyuna yönelik bir imza kampanyası başlattılar. Burada imza sayısı önemli değil... Çünkü İslamî kesim kendisine ait gördüğü hükümeti zora sokmak istemeyecektir, ama zihinlerdeki ve yüreklerdeki kırılmanın maliyeti çok yüksek olabilir.

Hükümet kendisini usta sandı ama ustalığı beceremedi. Belki de kolay gelen ustalıklar hazmedilmemiş bir çiraklığı ima ediyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değerler buluşması

Etyen Mahçupyan 2012.06.10

CHP Genel Başkan Yardımcısı Nihat Matkap geçenlerde gerçekçi bir tespitte bulunmuş ve "Kamuoyu araştırmalarına göre yarın seçim olsa yine AKP dört seçmenden ikisinin oyunu alacak gibi görünüyor." demişti.

Aynı araştırmalar CHP'nin ise söz konusu dört seçmenden birinin oyunu alabildiğini ve o noktada bir tıkanıklık yaşadığını ortaya koyuyor. Matkap "bu gidişe 'dur' demek gerektiğini" de vurgulayarak çarenin parti örgütü içindeki sıkıntıların çözülmesi olduğunu söylemişti.

Bu çözüm önerisi Türkiye'deki laik kesimin klasik yanılgısını göstermesi açısından epeyce uyarıcı. Buna göre siyaset bir mobilizasyon becerisinden ibaret ve örneğin CHP kendi içindeki ayrışmaların üstesinden geldiği an yaratacağı büyük enerji sayesinde oylarını bir anda sıçratabilecek. Doğal olarak parti içi huzursuzlukların partinin seçim performansı üzerinde etkisini yok saymak durumunda değiliz. Ancak bu analizde toplumsal tercihlerin ne olduğu, nasıl değiştiği türünden bir unsurun yer almaması epeyce tipik bir durum. CHP İslami duyarlılığa sahip kesimlerin giderek toplumun bütünsel dönüşümünü belirleyen bir dinamizm yarattığını ve asıl meselenin bu büyüyen seçmen kitlesine hitap edebilmek olduğunun hâlâ farkında değil gibi gözüküyor.

Gazete köşesi veya akademik unvan sahibi laik kesim aydınları da son dönemde Başbakan'ın söylemini takip ederek kendilerini dar bir kültürel çatışma çerçevesine hapsetme eğilimi gösteriyorlar. Başbakan'ın dindar nesil vurgusu ve kürtaja karşı çıkması aslında çok şaşırtıcı veya abartılacak bir pozisyon değil. Sonuçta Türkiye'nin muhafazakârlığının esas olarak aile ve kadın etrafında oluşmuş olduğu bilinen bir gerçek. Anadolu Müslümanlığının hukuki veya ekonomik alanda modernliğe uyum gösterme konusunda bir tedirginliği yok. Ama iş gündelik hayat içinde cemaatlerin birbirine 'dokunduğu' sınırlara geldiğinde, bedensel, cinsiyetçi ve ahlakçı bakışın neredeyse kimlikel bir duruş oluşturduğunu görüyoruz.

Öte yandan bu olgunun aşırı siyasallaşması, laik kesimin içgüdüsel tepkisinden bağımsız değil. Çünkü Türkiye'de laik hayat tarzı etrafında şekillenen cemaat de, özellikle kendisini devletin koruması altında

hissetmediği dönemlerde, içe kapanarak savunmacı bir söyleme kayıyor. Bu durum laik aydın itirazlarının siyasetten uzaklaşmasına ve kültürel ayrışmaya yoğunlaşmasına neden oluyor. Ancak ortaya çıkan bu gerilim entelektüel açıdan cemaatleri birbirinden uzaklaştırırken, CHP'nin niçin hiçbir zaman daha fazla oy alamayabileceğinin de ipuçlarını sunuyor.

İdrak edilmesi gereken nokta, Türkiye'de arzu edilen her türlü değişimin, en azından önümüzdeki bir on yıl daha ancak İslami kesimin içinden veya onlarla birlikte üretilebileceğidir. Bu ise laik kesimi temsil etmeye soyunan siyasetçilerin bir değerler ayrışmasının değil, değerler buluşmasının peşinden gitmesi gerektiğini ima ediyor. İşin ilginç aslında Türkiye'de yaşanmakta olan tam da bu ve AKP de bu sayede oylarını artırıyor.

Önce iki tespitte bulunalım: Birincisi AKP oyunun yükselmesinin ana nedeni partinin gösterdiği başarıdan ziyade, AKP'yi anlamlı kılan bir sosyolojik değişimin yaşanmakta olması. Diğer bir deyişle kendilerini 'doğal' olarak AKP'nin yanında bulan kitle giderek büyüyor ve bir tür 'tek parti' rejimini mümkün kılıyor. İkincisi, bu kesimdeki en önemli dinamik her açıdan dış dünyaya entegre olma iradesi ve bu da cemaat sınırlarını genişleten, kişiyi dindar kılarken onun dindarlık algısını dönüştüren bir sekülerleşme biçiminde yaşıyor. Dolayısıyla örneğin Başbakan'ın kürtaja karşı çıkması dinen doğru kabul edilmekle birlikte, giderek artan sayıda Müslüman kadın kürtaj yaptırabiliyor.

Kısacası, Erdoğan kendi muhafazakârlığı nedeniyle veya geniş tabanı elinde tutmak için ne söylerse söylesin, İslami ve laik değer sistemleri arasında özellikle kadın, çocuk ve aile ortamı konusunda bir yakınlaşma yaşanmakta. Müslüman ailelerin duvarlarını laik kesime göre farklı tablolar süslüyor belki, ama kullanılan mobilyalar giderek benzeşiyor. Farklı mekânlar seçilse bile, boş zamanın değerlendirilmesi açısından benzer yaklaşımlar ürüyor.

Bunun anlamı genişlemekte olan İslami cemaatin sınırlarının 'incelmesi', cemaate giriş ve çıkışın kolaylaşması ve bu durumun laik kesime bir 'davet' oluşturmasıdır. Nitekim son yıllarda laik kesimin içinde kalmalarına karşın, dindarlığın belirli yönlerini kendi inançlarının parçası kılmayı anlamlı bulanların sayısı arttı. Buna karşılık Müslüman olmayı kendi ahlaki ve doğruluk anlayışları üzerine temellendirerek, kalıpcı bir dindarlıktan uzaklaşanlar da arttı.

Türkiye dindarlık ve laiklik kimlikleri arasında bir gri alan yaratmış durumda ve bu büyüyen alanın taşıyıcısı AKP... CHP ve laik kesim bu melezleşmeye hitap edemediği sürece de öyle devam edecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Narsizmin körlüğü

Etyen Mahçupyan 2012.06.13

Geçen haftalarda sola ilişkin yazdığım yazıların birinde, solun kendi ideallerinden hareketle bir ahlak yarattığını, oysa sağın kendi ahlakından hareketle idealler ürettiğini söylemiştim.

Doğal olarak her iki anlayışın da pragmatik versiyonları mevcut ve bunlar arasında benzerlik de var. Ancak ideolojik bir tutuma yaklaştıkları ölçüde sol ve sağ siyasetler arasında temel bir farklılık gözüküyor. Solda

siyaset, ideallerin gerçekleşmesi amacıyla 'sol ahlak'tan türetiliyor ve bu da ahlakçı bakışı, kalıpcı değerdendirmeleri, kategorik reddiyeleri, cemaatleşmeyi ve bölünmeyi getirebiliyor. Buna karşılık sağda siyaset, ahlakı egemen kılmak üzere 'sağ kültür'den türetiliyor ve bu da kültürcü tutumla, yani bireyi kendi alanına çeken, benzeşmenin gücünden yararlanan, ötekini hiyerarşik olarak aşağıda konumlandıran, yüzeysel normlar etrafında biçimlenen başka tür bir cemaatleşme ile sonuçlanabiliyor. Kritik farklardan biri şu ki, sosyoekonomik ve siyasi açıdan olumlu çevre koşullarında sağ cemaatleşmeler kendiliğinden genişleme istidadı gösteriyorlar...

AKP, bu dinamikten fazlasıyla yararlanan bir parti. İslami kesimin dünyaya entegre olma ve kendisini özgüvenle ifade etme isteğı, bu cemaatin geçişken olmasına neden olurken, cemaat içinde kalmalarına rağmen kişiliklerini öne çıkaran bir entelektüel elit de yarattı. Bu durum, modernliğın özellikle ortak ahlak üretme konusunda tıkanığı bir dönemde, bir yandan demokratlık üzerinden iç kırılma yaşayan, diğeryandan da maneviyata yeni bir gözle bakmaya başlayan laik kesim için bir 'davet' anlamını taşıdı. Laik kesimin içinden bir bölüm insan AKP'ye destek verirken, gündelik hayatın katı laik anlayıştan beslenen dışlayıcı alışkanlıkları da törpüledi. Bu karşılaşmalar özellikle kentlerde komşuluk ilişkileri ve gençler arası çoğul bağlar kurma şeklinde ete kemiğeybüründü. Buna ekonomi alanındaki başarılı gidişin yarattığı 'daveti' de eklemek gerekiyor. Çünkü bu davet hem İslami kesimi girişimci kıldı hem de zaten var olan laik kesim girişimcilerini hükümete yakınlılaştırdı. Rasyonelliğın sadece aydınlanmış olanlara ait olmadığı, bugünün rasyonelitesinin de aydınlanma işlevi gördüğü ve bunu kabullenmenin de bizatihi rasyonellik olduğı keşfedildi.

AKP bu durumun keyfini fazlasıyla çıkardı... Oyunun sürekli artması ve değışimci gücünün teslim edilmesi, parti yönetiminin özgüvenini rasyonelitenin sınırına ulaştırdı ve nihayet o sınır geçildi. Bu sonucun kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkün değıl. Eğer AKP kendisine verilen desteğın sosyolojik bir melezleşmeyle birlikte yükseldiğini fark edip, oluşmakta olan bu 'gri alanı' tanımaya çaba sarf etseydi, belki de bugün 'sessiz devrimin' demokrasi yolunda yeni bir aşamasına tanık olacaktık. Ama AKP kolay yolu seçti... Artan toplumsal desteğı kendi cemaatinin 'eskiden var olduğı gibi', yani o zamanki nitelikleriyle birlikte büyümesine yordu. Oysa cemaatler arası geçişkenlik ve bu dinamiğın küresel postmodern bir dünyada yaşanması bugün İslami kesimin de ahlaki normlarını değıştiriyor ve onları kültüreyhapsetme imkânı kalmıyor. Açıktır ki burada sözü edilen 'ahlak', takvadan hareketle kurulacak bir mümin dünyasını değıl, birlikte yaşamının kodlarını ima ediyor. Nitekim İslami kesimde bugün yakalanmakta olan sentez, takvaya dayanan iman ile yaşama kodlarını üretebilecek esnekliğın bir arada olabileceğini gösteriyor.

Kısaca söylemek gerekirse, AKP bu değışimin ürünü olduğunu unutup, sanki o değışimi kendisi yaratmış zehabına kapıldığı ölçüde, kendisini söz konusu yeni dinamiğeyyabancılaştıracak bir yola girdi. Her siyasetçide mevcut olan narsizmin gücü, gerçekliğeymütevazı bir tutum içinde yaklaşmayı engelledi. Kendisini siyaset açısından 'hizmet veren' olarak tanımlayan AKP, tam da 'ustalaştığını' sandığı noktada, ideolojik açıdan bir 'hizmet alanı' haline geldi. Bunun anlamı, İslami kesimin entelektüel enerjisini bir kara delik gibi emen, toplumun vicdanını küçümseyen ve laik kesimden merkeze doğru adım atmakta olan belki milyonlarca insanı ürküten bir iktidar anlayışının egemen olmasıdır.

Alternatifsiz olunması AKP oylarını daha bir süre yüksek seviyelerde tutabilir, ama içinden geçtiğimiz şu dönem AKP seçmeni içinde niteliksel kırılmalar yaratıyor. Bunlar esas olarak iki cemaatin birbirine değme noktasında yaşanıyor ve şimdilik bir çoğunluğu ima etmiyor. Ama değışim dinamiğı, söz konusu gri alanın genişleme hızının göreceli yüksekliğini ve entelektüel hegemonya gücünü şimdiden gören gözlelere sunuyor. Türkiye toplumu giderek kendi anlam dünyasına uygun bir 'kalite' arıyor ve iktidarın kalite zaafı artık daha çok gözeybatıyor.

Öte yandan AKP'nin ancak tarihsel perspektif içinde anlaşılabilcek olan benzersiz iktidar potansiyeli zayıflamış değıl. Bu ülkede 'daha iyiye' doğru her şey bir süre daha İslami kesimin içinden veya onlarla birlikte çıkacak. Bu

misyonu taşıyabilecek bir partinin kendi parıltısına kapılıp toplumun ışığını görememesi ise herhalde ancak tarihsel bir trajedi olarak adlandırılacak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtaj döngüsü

Etyen Mahçupyan 2012.06.14

Ortaya atılma nedenleri hakkında türlü spekülasyonlar yapılsa da belli ki kürtaj meselesi özellikle elli yaş üstü Müslüman erkekler için önemli bir konu. Bu toplumsal kategorinin ideolojik konumlanması birkaç yıl önce Ali Bayramoğlu'nun TESEV için yaptığı laiklik/dindarlık algı çalışmasında da ortaya çıkmıştı.

Örneğin elli yaş üstü erkek Sünni dindarların başörtüsünü savunmaktaydı ama başörtülü kadınların davranışlarından da rahatsızdı. Çünkü başörtülü kadınlar çok daha özgüvenli ve bağımsız bir davranış kalıbı geliştirmişlerdi ve söz konusu erkek dünyasının içinden bakıldığında bu tavır bir tür ahlaksızlık olarak algılanmaktaydı.

İslami kesimin, özgürlüğün sadece cemaatsel alanı genişletme anlamını taşımadığını, aynı zamanda cemaat üyelerini 'kişileştirdiğini' de idrak etmesinde büyük yarar var. Bunun anlamı özellikle çocukların ve kadınların erkek egemenliğindeki cemaatsel kodlara mahkûm olmaktan giderek çıkmasıdır. Nasıl seksenlerde namus olarak sosyalleşen 'başörtüsü', bugün kadının dinle kurduğu özgül ve öznel bağı temsil ediyorsa, aynı şekilde kadının kendisi hakkındaki tasavvuru da artık esas olarak kendisini ilgilendiriyor. Bu durum, kadınların erkek beğenisine 'mazhar' olacak bir dindarlık sergilemelerini engelleyici değil. Ancak bunun erkek bakışını yansıtan dini yorumlarla sağlanması da artık kolay olmayacak. Kısacası kadınların ikna olmaları gerekiyor ve kabul etmek gerek ki, erkek yaklaşımının ikna edici özelliği son derece zayıf.

Kürtaj meselesinde Diyanet'in kamuoyuna sunduğu argüman iyi bir örnek: "Ne annenin ne de babanın bebek üzerinde mülkiyet hakkı olmadığı gibi onun hayatı üzerinde vazgeçme, sonlandırma yetkisi de yoktur." Bu mantık bebek üzerinde anne ve babanın değil ama 'birilerinin' mülkiyet hakkı olduğunu ima eder. Çünkü nihayetle o bebekle ilgili birileri bir karar vermek durumundadır. Böylece din eğitimi bağlamında çocuğun devlete değil aileye ait olduğunu söyleyenler, bebeğin aileye değil devlete ait olduğunu söylemek noktasına gelirler. Bu durumda hangi yaşta yeniden aileye ait sayılması gerektiği gibi saçma sorularla uğraşmak bir yana, şu soruya da muhatap olursunuz: Bebek devlete ait ise kadın da mı devlete aittir? Bu nasıl bir devlettir acaba? Elli yaş üstü dindar erkek devleti mi?

İnsanlık tarihi bize basit bir olgu sunuyor: Bebek anne rahminde büyüdüğüne ve kadın fizyolojik olarak bağımsız bir özne olduğuna göre, bebeği istemeyen bir anneyi mutlak anlamda engellemek mümkün değildir. Öte yandan o bebeğin her türlü yükünü taşımış biri varken, başka herhangi birinin bu konuda kadından daha yetkili olduğunu savunmak da pek mümkün değil. Bu nedenle kürtajın azalması, doğrudan kadınların iradesine muhtaç. Bu bağlamda din işlev görebilir... Dindar kadınlar, din öyle emrettiği için kürtajdan kaçınabilirler. Ama ortada apaçık bir sorun var: Ne herkes dindar, ne dindarların hepsi Müslüman, ne Müslümanların hepsi Sünni ne ne Sünnilerin hepsi Diyanet'in takipçisi.

Dolayısıyla dinden hareketle kürtajı yasaklamak meşru olamaz. Hak kavramı üzerinden ilerlemeniz lazım. Burada ise iki tür hak kavramıyla karşı karşıyayız: Basitçe söylemek gerekirse 'aktif' ve 'pasif' haklar var. 'Aktif' haklar, hak sahibi olmayı hak etmeyi gerektirir ve irade sahibi olan talepkâr bir özneyi ima eder. Bütün sosyal ve ekonomik hakların ve bu arada kadınların kendi bedenleri üzerindeki hakların da menşei budur. Buna karşılık 'pasif' haklar, irade sahibi olmasa da varlıkların temel haklarının tanınmasını ifade eder. Hayvan hakları ve genelde yaşam hakkı da bu çerçeveye oturur. Aradaki fark birincisinde öznenin kendi hakları için talepkâr olması, ikincisinde ise öznenin başkaları adına hak ihsas etmesidir. Bu nedenle birincisi toplumsal dinamiklerin ürettiği, ilkesel tutarlılığa muhtaç olmayan hak tasavvurlarını konu eder. Örneğin kadın haklarını savunan birinin ille de grev hakkını savunması gerekmez. Oysa 'pasif' haklar alanı öznenin asgari bir ideolojik tutarlılık beklentisine yol açar. Çünkü başkaları için hak talebi, bir ölçüde nesnel olmak zorundadır ve 'başkalarına' eşit mesafede durmayla meşrulaşır. Dolayısıyla bebeğin yaşam hakkını savunanların hayvan ve ağaç haklarını da aynı bağlama oturtmaları beklenir. Çünkü eğer kürtaj cinayetse, açıktır ki hayvanların kısırlaştırılması da, ağaçların kesilmesi de cinayettir.

Eğer bu türden bir kapsayıcılık yoksa insan hayvandan ve nebattan daha üstün sayılmakta olduğu içindir. Ne var ki ancak elimizde insanı daha üstün kılan bir ideolojik bakış varsa bu yönde düşünmek bize doğal gelir. Nitekim tek tanrılı dinler bu ideolojiyi sağlarlar ve insanı hiyerarşik bir skala içinde diğer varlıkların üstüne koyarlar. Kısacası bebeğin yaşam hakkını doğanın yaşam hakkının dışında özel önem vererek savunmak, aslında dini bir mülahazaya muhtaçtır ve bu da sadece dindarları bağlar.

Yani aslında kürtajın yasaklanmasının meşru olması herkesin dindar olduğu bir toplumda belki mümkün olabilirdi... Ama öyle bir toplum yok, geçmişte olmadı ve muhtemelen hiçbir zaman da olmayacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Günah işleme özgürlüğü

Etyen Mahçupyan 2012.06.17

İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı öncesinden itibaren liderliğini yapmış olan Benito Mussolini, siyasi hegemonyanın nüfusla bağlantılı olduğuna inanırdı.

Tarih ırk savaşının arenası olarak görülmekteydi ve başarı da doğal olarak temiz kana sahip olan insan sayısını artırmakla ve kirli kana sahip olanların tarihten silinmesiyle gelecekti... Mussolini savaş öncesi yıllarda toplumu daha fazla çocuk yapmaya teşvik etmiş ve ailelere her yeni çocuk başına para ödeneceğini duyurmak üzere köy köy tellallar dolaştırmıştı. Ne var ki ödenecek paranın ilginç bir kıtası vardı: Kız çocuklar için üç bin lîre, erkek çocuklar için beş bin lîre ödenecek, ayrıca erkek çocuklarına ad olarak 'Benito' koyanlar iki misli para alacaklardı...

Bugün kürtajı yasaklama bağlamında akıl yürütmeye çalışanların tabii ki ırkçı oldukları söylenemez. Hatta dindarlıkları nedeniyle kavmiyetçiliğin tam karşısında yer aldıkları da iddia edilebilir. Ancak söz konusu düzenlemeyi yapacak olanın bir ulus-devlet olduğu gerçeğini unutmaları da herhalde mümkün değil. Modern devletlerin hepsi kendi içlerinde ne denli özgürlükçü olurlarsa olsunlar, son kertede kendi uluslarına ait

görmedikleri toplulukların sayıca azalmasını ilkesel bir yanlış olarak algılamadılar. Bugün hükümetin Ortadoğu hassasiyetine bakarak böyle bir utanç noktasında olmadığımızı söyleyecek olanlar vardır. Ne var ki burada önemli olan kendinle öteki arasındaki sınırı nereden çektiğin değil, böyle bir sınır üzerinden siyaset yapıp yapmadığıdır. Kavim milliyetçiliğine hayır diyenlerin din kardeşliği üzerinden ümmet milliyetçiliği yapması herhalde insani bir yaklaşım olmaz ve dünyaya bu tür bir izlenim vermenin hayırlı sonuçlarından söz edilemez.

Dolayısıyla kürtaj yasağını savunanların en azından bu alandaki tarihsel algının farkında olmalarında yarar var... Farkında olunması gereken bir başka nokta, dinlerin insanlara günah işleme özgürlüğünü tanımalarının vazgeçilemez bir meşruiyet zemini oluşturduğudur. Hiçbir din kendi akideleri üzerinden meşruiyet kazanamaz, çünkü insanların dinle ilişkisi zaten inanç bağına gerektirir ve fazlasına muhtaç değildir. Oysa meşruiyet söz konusu dinin dışında duranların o dine bakışıyla ilişkilidir ve bu açıdan en önemli unsur dindarın günah işleme özgürlüğüdür. Çünkü bu husus, dindarın irade sahibi olduğunu teslim ederek, dindarlığı da kişinin aklı, yüreği ve vicdanıyla bir 'seçimi' olarak sunar. Aksi halde, eğer dindarlık bir zorunluluk olsaydı, dinlerin emrettiği hiçbir şey, ona körü körüne inananlar dışında meşru olamazdı.

Kürtaj konusunda da annenin iradesine öncelik vermeyen hiçbir yaklaşım inandırıcı olmayacaktır. Annenin günah işleme özgürlüğünü öngörmediğiniz takdirde dini kullanarak despotik bir uygulama üretirsiniz. Bu tartışmada 'özne' meselesi işin merkezindedir. Örneğin geçenlerde 'Bedenin sekülerleştirilmesi' başlıklı yazısında Ali Bulaç "Dayak yiyen kadın hukuka başvuruyor da, karnında öldürdüğü bebeği neden hukuk korumasın?" diye soruyordu. Eğer hukuku kaçınılmaz bir üst otorite olarak kabul ederseniz, bu soru gayet mantıklıdır. Ancak her hukuk insan üretimidir ve dinden kaynaklananlar da insanların yorumuyla cisimleşirler. Dolayısıyla mutlak doğruları ima eden bir 'hukuk' olmadığı gibi, eğer dinden neşet eden böyle bir hukukun olduğu söylenecekse, o zaman da bunun sadece dindarları ve üstelik belirli bir din yorumuna sahip dindarları bağlayacağını baştan kabullenmek gerekir. Ama daha evrensel bir gerçeklik olarak, dayak yiyen kadın 'eğer isterse' hukuka başvurmakta, yani kendi iradesiyle karar almakta. Sadece kendi bedeni üzerinde değil, tüm sosyal ve psikolojik dünyası ile birlikte kendi geleceği üzerinde hak sahibi olan bir öznenen söz ediyoruz. Yani ortada bir simetri bulunmuyor, çünkü kadınla eş düzeyli olarak düşünebileceğimiz bir 'hukuk' öznesine sahip değiliz.

Bulaç, aynı yazıda "Dine göre düzenleme 'totalitarizm' oluyor da, pozitif-laikliğe göre düzenleme neden 'totalitarizm' olmuyor?" diye de sormuştu ve son derece haklıydı. Gerçekten de laik kesimde bu türden tek yanlı bir bakış mevcut. Aslında her ikisi de totaliter olabildiği gibi, demokratik de olabilir... Önemli olan yapılacak düzenlemenin ne denli tercihe olanak verdiği, kişilerin özgürlük alanlarını daraltıp daraltmadığı, sonuca katlanan öznenin iradesine saygı gösterip göstermediğidir. Eğer dinsel bir bağlamda konuşuyorsak, mesele yapılacak düzenlemenin dindara günah işleme özgürlüğü tanınmasıyla bire bir bağlantılıdır. Bu özgürlüğü kısıtlayan her türlü düzenleme hangi ideolojiye dayanırsa dayansın gayrimeşru olmaktan kurtulamaz.

Aslında Bulaç o yazıyı bir itirafla bitirmişti: "Sorun, bedeninin Allah'ın müdahalesi dışında tutulmak istenmesidir." Allah'ın varlığı sorunsalını bir kenara koyalım, acaba hangi insanüstü melekemiz bize Allah'ın müdahale etmek istediğini ve üstelik bizim o müdahalenin ne olacağını bilebileceğimizi söylüyor? Dindarlar buna inanabilir ama o zaman da kürtaj yasağını dindarlarla sınırlı tutmak meşru bir dinin gereği olmalı.

Seküler teoloji

Etyen Mahçupyan 2012.06.21

Kürtajla birlikte hem dindarları hem de dindar olmayanları aynı bağlamda ilgilendiren, üstelik doğrusu da olmayan bir konu ile karşılaştık. Başörtüsü veya içki meselesi böyle değil...

Çünkü her ikisi de diğer cemaati ilgilendiren, o cemaati ötekinin gözünde kimikleştiren unsurlar. Oysa kürtaj, gelirin artması ve hayat biçiminin değişmesi ile birlikte cemaatleri yatay olarak kesen bir ortak 'soruna' işaret ediyor. Dolayısıyla bu konunun önemi her şeyden önce 'birlikte yaşamayı' becerip beceremeyeceğimize ilişkin bir kanıt oluşturmada. Ancak daha spesifik olarak bugünkü 'dindar yönetimin' toplumsal çeşitliliğe hürmet gösteren, bu çeşitliliği geleceğe taşımaya niyet eden bir bakışa sahip olup olmadığını gösterecek olmasında...

Konunun karmaşıklığı dört bariz asimetri üzerine oturmasından kaynaklanıyor. Birincisi kadının yaşadığı ve son kertede kadının kararıyla sonuçlanmaya mahkum bir olaydan bahsediyoruz. Bu konuda erkekle kadının eşit varsayılması mümkün değil. Buna karşılık gücün erkeklerde olduğu bir geleneğin içinden geliyoruz ve bu durum alınacak kararın meşruiyetini büyük çapta sorguya açıyor. Üçüncüsü kürtajı serbest bırakmakla yasaklamak arasında da simetri yok, çünkü serbestlik herkesin inancına göre yaşamasına imkan verirken, yasak buna izin vermiyor. Dolayısıyla yasak koymanın her zaman ilave meşruiyet sorunu var. Nihayet insan hayatının oluşum süreci de bir asimetriyi ima etmekte: Her insanın bir ceninden, onun da bir hücreden başladığını geriye iz sürerek 'bilebilsek' de, herhangi bir potansiyel insan hücresinin gelişerek cenin ve nihayetinde insan olacağını iddia edemeyiz. Diğer bir deyişle söz konusu hücrenin insana dönüşeceğini kesinlikle garanti eden bir gelişim aşamasını tespit etmemiz gerekir ki bu da pratikte tek bir nokta olarak saptanması olanaksız bir durumla karşı karşıyayız demektir. Ancak altını çizmekte yarar var, kürtaja konu olan kabaca on haftalık cenin insan olma potansiyeli sabitlenmiş bir evrededir ve sonuçta bir canlının öldürülmesinden söz ettiğimiz açıktır...

Ne var ki bu durum 'cinayet suçtur dolayısıyla kürtaj yasaklanmalıdır' denmesini sağlamakta yetersiz kalmakta. Çünkü insan medeniyeti kendi hemcinsini öldürmeyi kategorik olarak suç saymıyor. Etnik temizlikleri ve soykırımları düşünmemiz herhalde yeterlidir. Savaş dediğimiz şey, bize benzemediğinden hareketle öldürülmelerini ideolojik olarak meşrulaştırdığımız hemcinslerimize yönelik bir cinayet kampanyasından başka bir şey değil. Bu durumda gelişmiş, yetişkin insana karşı göstermediğimiz duyarlılığı bir cenine göstermenin hiçbir inandırıcılığı olamaz. Hele bu duyarlılık kendi kimliğimizle ilgili ise, bunun 'insaniyet terazisinde' bizatihi gayrimeşru olduğunu teslim etmek durumundayız.

Sonuç olarak böylesine karmaşık ve asimetrilerle dolu bir alanda, 'doğru' davranışı bildiğini sanmak ve bunu herkes için geçerli bir kanuna dönüştürmek bir ideolojiye muhtaçtır ve nitekim dinler bu işlevi yerine getirirler. Bu nedenle her toplumda dindar muhafazakarlar kürtaja karşı çıkarlar, çünkü Allah'ın yarattığını yok etmenin yükünü taşımak istemezler. Öte yandan aynı dindarlar hayvanları öldürüp yerler, çünkü insanın 'yerinin' hayvanlardan daha üstte olduğuna inanırlar.

Ama geçenlerde Hilal Kaplan'ın 'Kürtaj neden cinayet değildir?' başlıklı yazısında irdelediği üzere mesele kürtajı yasaklayıp yasaklamamanın ötesinde bir devletin bu konuda 'sözünün' olabilmesidir ve bu da bizi seküler devletlerin nasıl bir teolojiye dayandığı sorusuna getirir. Diğer bir deyişle, seküler bir devlette de hayvanlar öldürülüp yeniyor ama insanları öldürmek suç kabul ediliyorsa, orada da 'inanılan' bir öğreti bulunması gerekir. Gerçekten de böyle içselleşmiş bir bakış var ve temelinde gücün meşruiyetini 'doğallaştıran' otoriter zihniyet yatıyor. Buna göre insanın doğaya hakim olabilmesi, onun doğa üzerindeki her türlü tasarrufunu haklı kılar. Eğer doğa korunacaksa, bu yine insanın menfaati için yapılacaktır... Türlerin bencilliği onların doğal durumunu yansıtır ve insan da kendi bencilliği gereği hayvanları öldürüp yer...

Soru, hayvanları öldürmeyi doğal sayarken insanların öldürülmesini niçin ideolojik bir gerekçeye bağladığımız olmalı. Çünkü kuramsal açıdan hayvanlarla eşdüzeyleli olmadığına, oysa insanlar arasında eşitlik olduğuna inanıyoruz. Öte yandan öldürmeye karar verdiklerimizi zihnimize nasıl 'hayvanlaştırdığımızı' düşünürsek bu nüans daha da belirginleşebilir.

Böylece Kaplan'ın kritik sorusuna geliyoruz: Bir cenin bir anda hayvanlıktan insanlığa geçmediğine göre, seküler dünyada 9 haftalık olanı öldürebilmenin ama 11 hafta olanı yaşatmanın mantığı nedir? Tek bir meşru mantığı olabilir: Kadının kendi durumunu bilmesini ve sorumluluk sahibi bir insan olarak davranabilmesini sağlayan asgari sürenin kendisine tanınması...

Toplum kadına ne denli sorumluysa, kadın da kendi içindeki cenine o denli sorumludur. Kadını sahiplenemeyen kültürlerin cenini sahiplenmesi ise sadece var olan güç asimetrisini pekiştirir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'nin yeni cumhuriyeti

Etyen Mahçupyan 2012.06.24

Oy verdiğiniz bir partiden hiçbir beklentinizin olmaması, buna karşılık oy vermediğiniz bir partiden ülkenizi istikrara ve demokrasiye kavuşturmasını beklemeniz epeyce garip bir durum olurdu.

Ama son seçimlerde Türkiye'deki laik kesim bu garip çelişkiyi, garipliğini pek de fark etmeden yaşadı. Anketler hâlâ hükümeti beğenmesine rağmen oy vermeyeceğini, ama muhalefeti beğenmemesine rağmen o partilerden birini destekleyeceğini beyan eden anlamlı ölçekte bir kitlenin varlığına işaret ediyor. Öte yandan AKP'nin ana kitlesi muhtemelen pek fazla irdilemeden, 'doğal yakınlığın' ima ettiği beklentilerle bu partiye oy vermişti ve genelde iktidarın performansından hoşnutsuz kalmadı. Ancak son dönemde özellikle Kürt meselesinde sergilenen yalpalamalar ve Başbakan'ın öfkeli ve hoyrat üslubu, İslami kesim içinde bir miktar rahatsızlık yaratmış gözüküyor.

Verdikleri desteği gerçekçi bir siyasi analize dayandıranlar ise laik kesimin demokratları oldu. Bu grubun değerlendirmesine göre AKP zihniyet olarak demokrat olmadığı gibi, bu yönde hızlı ve radikal bir değişim gösterme ihtimali de zayıftı. Buna karşılık AKP iktidarı hem kendi kesiminin taleplerini taşımasıyla, ama çok daha önemli olarak o güne dek kamusal alanı daraltmış ve hegemonik baskısı altında tutmuş olan Kemalist rejimin nüfuzunu kısıtlamasıyla 'demokratikleştirici' bir güçtü. Diğer bir deyişle AKP'den beklenen nihai anlamda 'en doğru' reformları yapmasından ziyade, yanlış olan bu sistemin zeminini dağıtmasıydı. Bu çabanın AB üyelik sürecinde kaçınılmaz olarak bir demokratik reform stratejisi oluşturacağı öngörülüyordu ki nitekim öyle de oldu...

AKP hiçbir seçimde topluma demokratların anladığı anlamda bir demokrasi sözü vermedi. Millet kavramının meşruiyetine sığınarak çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını taşıdı, ama bunu Osmanlı geçmişinden beslenen bir paylaşımcılık ve mağdurları sahiplenme tutumu ile destekledi. Öte yandan bunca yıl iktisadi imkânlardan yararlanmamış olan geniş bir kesimin beklentisi doğrultusunda, sosyal duyarlılık açısından zayıf, sağcı bir kalkınmacılığı hızla üstlendi ve bunun nemasını da cemaatçi kodlar dahilinde bölüştürdü. Kısacası 'demokrasi'

AKP'nin Türkiye tasavvurunun zorunlu bir önkoşuluydu, çünkü rejimin antidemokratik niteliği İslami kesimi dışlamaktaydı. Aksi halde sistem ne bu kesimin çoğunluğunu, ne de AKP kadrolarını fazla rahatsız etmiyor olabilirdi...

Demokrasi ihtiyaç duyulan bir zemin olduğu ölçüde, AKP de demokratik reformların peşine düştü. Ancak belirli bir reform stratejisi sonucunda varılmak istenen bir 'demokrasi ideali' hiçbir zaman var olmadı. Ne var ki bu yadırganacak bir durum değil... Gerçekçi olacaksak beklenebilecek olan tam da buydu. Çünkü demokrasi konusunda İslami kesimde temellendirilmiş bir tahayyülün oluşması, ancak bu aşamadan sonra zihniyet olarak demokratlığa meyleden yeni nesillerin talepleriyle ortaya çıkabilir. Öte yandan AKP mukayesesiz olarak kendisini yenilemeye en açık tutan ve değişimi doğallaştırabilen parti olmayı da sürdürüyor. Dolayısıyla demokrasi tasavvurunun gelişmesi yeni bir partiyi değil, çok muhtemelen yine AKP'yi işaret etmekte.

Ancak vurgulamak gerek ki AKP'nin asıl hedefi yeni bir demokrasi değil, aslında yeni bir cumhuriyetti... Bu cumhuriyetin eskisinden farkı iki yönlüydü ve her ikisinde de önemli yol alındı. Birincisi rejimin toplumla barışmasıdır. Bu alanda en temel mesele Sünni Müslümanların kimlikleri ve kültürleriyle ekonomik ve sosyal alanda kendilerine yer bulması ve o alandaki karar mekanizmalarında çoğunluk oluşturarak etkili olmasıydı. Ama 'rejimin toplumla barışması' Kürtlerle, gayrimüslimlerle ve Alevilerle de farklı yönlerden barışması demekti ve iktidar her üçünde yetersiz de olsa niyetini gösteren adımlar attı. Ama her üçünde de, gayretler hükümete risk yaratma ihtimali olduğu noktada tıkanı. AKP'nin yaratmak istediği cumhuriyetin ikinci yönünde ise siyasetin devletle barışma süreci vardı. Bu bir yandan devlet sistematığının askeri ve yargısal vesayetten kurtulmasını, diğer yandan da İslami kesimin devlet kadrolarına ve bürokratik mekanizmaya doğal bir biçimde nüfuz etmesini ima ediyordu. Sonuç dini olmayan, ama dindarların yöneteceği bir cumhuriyet olacaktı.

Anlaşılabacağı gibi, AKP'nin hayalindeki ve halen gerçekleşmekte olan bu cumhuriyet bizatihi 'demokrat' bir zihniyete dayanmıyor, ama eski cumhuriyete nazaran apaçık biçimde daha demokratik... O nedenle de hâlâ eski cumhuriyeti savunurken AKP'nin demokrat olmadığı eleştirisi yapmanın toplum nezdinde getirisi olmuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ahlaki idrak

Etyen Mahçupyan 2012.06.27

Dezenformasyon ve manipülasyon bu topraklara gireli epeyce uzun bir süre oldu. Küresel liberalleşme döneminin kuşatması altında uyum zorluğu çeken Osmanlı dünyası, 19. yüzyılın ikinci yarısında ispiyonculuğu, halk casusluğunu ve iftira kampanyalarını tedavüle soktu.

Cumhuriyet ise daha ziyade kişiler üzerinden yapılan bu kaotik jurnalciliği basın sayesinde sistemleştirdi. Medya devletin resmi ihbarcısı haline geldi ve bu sayede en büyük jurnalciler devlet erkanının yamacına ilişmiş parazitlere dönüşüp 'kariyer' yaptılar. Jurnalcisi kelimesinin Fransızca gazete anlamına gelen 'journal'den türetilmesi, herhalde devletin medya mensubundan beklentisine de bir göndermeydi...

Resmi Ergenekon düzeneğinin işlediği 28 Şubat'ta ve muhalif Ergenekon organizasyonlarının işlevsel olduğu ikibinli yıllarda, bu işlevi Hürriyet gazetesi taşıdı. Burada atılan işaret fişekleri bir anda devletçi medya

tarafından iştahla kullanıldı ve herkes devlete kendisinin ne denli makbul olduğunu kanıtlama peşine düştü. Bu süreçte çok kişi adım adım ölüme yönlendirildi... Ama bu cinayetlerin en 'kusursuzu' muhakkak ki Hrant'ın katliydı. Çünkü her şey anonim düzeyde kaldı ve böylece cinayet 'doğallaştırıldı'. Medya yanlış anladı, asker tedirginliğini beyan etti, 'sivil toplum' misyoner tehlikesi karşısında çaresizliğe kapıldı ve tüm güvenlik bürokrasisinin iki yıl süren ihmali devam ederken, Hrant'ı hiç tanımayan, onu bir kez bile okumamış biri 'Türklüğünün' duygusal tepkisiyle onu öldürüverdi. Resmi tarih olayı böyle anlatmaya çalışacak, ama gerçeği herkes bilecek: Medya, asker ve 'sivil toplum' kendilerine düşeni bilerek yaptılar, bürokrasi bilerek gözünü kapadı, bu arada detayları düşünülmüş bir plan kotarıldı ve eylem özellikle cahil birine yaptırıldı. Böylece cinayet bütün Türk milletine mal edildi, Türklüğün doğal tepkisi olarak sunuldu... Hürriyet'in ba şyazarı bu söylemi cinayet sonrasında da utanmadan taşıdı.

Ancak 'utanma' beklentisini sadece o başyazarla sınırlı tutmak haksızlık olur. Doğrusu, bu beklentinin ne denli anlamsız olduğunu fark etmektir... Çünkü bu insanların utanma duyguları hiç olmadı. Onların utanmayı işlevsiz kılan bir ideolojileri var... Ve bu nedenle utanma ve onun gibi ahlaki duyarlılıkları tümüyle dışlayan bir kurumsal yapının parçası olarak yaşayabiliyorlar.

İstikrar kazanan AKP dönemi altında Hürriyet'in işini şimdi üstlenenler ise, ciddiye alınmaması tavsiye edilen marjinal gazete ve web siteleri. Şimdi haber önce orada üretiliyor ve 'büyük' basın 'görmezlikten gelemeyeceği için' o haberleri gönül rahatlığıyla 'ballandırabiliyor'. Günümüzün kritik meselesi ise artık misyonerler değil... Bilindiği gibi onlar bir anda buharlaştılar... Bugünün meselesi İslami kesim ile laik demokratlar arasındaki bağın kopartılması ve böylece İslami kesimin yeniden ideolojik açıdan 'Türkçü' kuşatma altına alınabilmesi. Hedef alınabilecek çok sayıda insan da doğrusu yok... Ama en 'iyisi' Ali Bayramoğlu... Yeni Şafak'ta gazetenin en itibarlı yerinde haftada beş kez yazıyor. Hem hükümete yakın, hem de onu eleştirecek kadar özgür. Ama derinde yatan asıl tahrik edici neden galiba başka: Ali ahlaki duruşa sahip çıkmak için elinden geleni yapan bir gazeteci. Satın alınması mümkün olmayan, manipölasyona alet edilmesi çok zor olan biri. Ali sembolik önemde bir gazeteci... Laik demokratlarla İslami camia arasındaki temasın en sıcak, en hakiki, en işlevsel noktası. Onun Yeni Şafak'tan, hele İslami kesimin tepkisi nedeniyle ayrılması, kim bilir Türkçü çevreleri ne denli mutlu ederdi...

Dolayısıyla Ali'nin Ermeni olduğu gibi gülünç ötesi bir duyum üretiliyor ve esas sorunun etnik kimliği değil 'Ermeniciliği' olduğu söylenerek ırkçılıktan kurtulmaya çalışılıyor. Bu girişimin ilkelliği bir yana, tabii ki asıl niteliği ahlaksızlığıdır. Hedef Ali olduğu ölçüde bu ahlaksızlık daha da sırtmakta, olayı tezgahlayanların kimliksel özelliği olarak ortaya çıkmakta.

Birçoğumuza ilk duyuşta yadırgatıcı gelebilir, ama bütün milliyetçilikler ve bu meyanda milliyetçileşmiş dindarlık ideolojileri ahlaksızlığı içselleştirmeye, hatta onu işlevselleştirmeye son derece yatkındır. Bu Ermeni milliyetçiliği için de böyle, Türk veya Kürt milliyetçiliği için de... Aynı şekilde Katoliklik veya Sünnilik üzerinden milliyetçilik üreten ideolojiler için de... Doğruyu bilmekle yetinmeyen, doğruyu hayata geçirmek üzere her türlü aracı mubah gören yaklaşımlar, bir süre sonra önlerinde engel gördüklerini yalan ve iftira ile kirletmeye teşebbüs ederler ve onları bir biçimde sistemin dışına atmayı kazanç sayarlar. Siyaset onların gözünde bir dizi fethedilecek kale, talan edilecek sosyal zemin, ganimetinden yararlanılacak siyasi imkandır... Bu amaç uğruna gözleri körleşir, utanmayı unutur, hayasızlığı kendi kişilikleri haline getirirler.

Ali gibi insanlar doğal olarak korunmasızdır... Onlara 'vurmak' kolaydır. Ama bu tür olaylar toplumsal ahlakın da ölçüsü olurlar. Hrant bu ahlakın sükut ettiğine dair bir örnekti. Bakalım geçen zaman İslami kesimde yeni bir ahlaki idrak uyandırmış mı...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müstahak olmak

Etyen Mahçupyan 2012.06.28

Siyasi çözüm imkânının ve işaretlerinin arttığı bir noktada gelen karakol saldırısı, giderek basmakalıp hale gelen bir yorumu yeniden yapmamızı sağladı: Çözüm ihtimalinin belirttiği, bu yönde inisiyatif alındığı her dönemde PKK veya devlet, ama muhtemelen bu ikisini birbiriyle irtibatlandıran bir 'güç' sürece darbe vuran bir eylem yapıyor ve başa dönüyoruz...

İyi de, insan birincisinde cahil olabilir, ikincisinde hazırlıksız yakalanabilir ama hâlâ acaba niçin başa dönüyoruz? Devletin de PKK'nın da içinde savaş halinin devam etmesini isteyenlerin, bundan nemalananların olması herhalde kimse için sürpriz değil. Her savaş kendi statükosunu, hiyerarşisini ve rant sistemini üretir. Taraflar kendi iç tahkimatları üzerinden kariyer olanakları yaratır ve bunu bir çekim gücü olarak kullanırlar. Böylece savaşın katılımcı ve destekçileri artarken, savaş endüstrisinin toplumla temas kurduğu noktalarda kültürel ve ideolojik bir sahiplenme oluşur. Bu tür tespitler 'bizim' savaşımızla sınırlı değil... Dünyanın her yerinde, her dönemindeki çatışmalar benzer bir dinamiği ortaya koyar. Diğer bir deyişle 'bazılarının' savaşın sürmesinden medet umması doğal bir durum ve savaşın bitmesini isteyenlerin öne süreceği bir mazeret değil.

Aynı gözlemden hareketle, böylesine zamana yayılmış, toplumsal taban oluşturmuş ve kemikleşmiş savaş hallerinin tek taraflı bir stratejiyle çözümlenmesi de ham hayaldir. Çünkü hiçbir taraf kendi cenahına bütünüyle hâkim olamaz. Uludere katliamı ile son karakol katliamını birlikte ele almak bu basit çıkarsamayı yapmak için fazlasıyla yeterli... Dolayısıyla savaşın bitmesi ve Kürtlerin haklarının ilerde yeni bir savaş ortamına cevaz vermeyecek şekilde sağlanması da sadece bazı 'atılması gereken adımlar' cinsinden hesaplanamaz. Diğer bir deyişle 'Kürtler belirli hakları aldıkları takdirde bu iş nihai olarak biter' demek mümkün değil. Hayat devam ediyor, yeni güç imkânları üretiyor ve eğer savaşı anlamsız kılan bir birliktelik yaratılamamışsa, talep çitasındaki yükselmenin engellenmesi de son derece güç olacaktır. Bu açıdan bakıldığında 'Türk tarafında' mevcut olan 'ne yaparsak yapalım PKK silah bırakmaz, Kürtler tatmin olmaz' algısı gerçek bir ihtimali işaret eder. Öte yandan bu korkunun varlığı bir çözüm inisiyatifi yaratmak bir yana, bu yönde olabilecek adımları engelleyerek çözümsüzlüğü ve savaşı statüko haline getirir.

Oysa kritik eşik, savaşın anlamsız hale gelmesidir... Bunun asgari koşulu tabii ki yapılmış olan yanlışların düzeltilmesi ve yeni yanlışlara açık kapı bırakmayan bir düzenleme yapılması. Yeni anayasa bunun meşru zemini ama örneğin Kürtçenin her açıdan 'özgürleşmesi' için anayasaya ihtiyaç yok. En azından topluma zamana yayılmış bir yol haritası sunulabilir... AKP iktidarı oy kaybetmeme uğruna sorumluluğu paylaştıran, kendi üzerindeki riski azaltan bir strateji izlemeyi artık bırakmalı. Çünkü bu strateji giderek iktidarın beceriksizliğinin işareti olarak algılanmaya başladı ve korkulan oy kaybının tetikleyicisi olmaya aday. İkinci koşul doğrudan savaşanları muhatap alarak savaşı anlamsız kılacak bir zeminin ortaya konması. Yani silah bırakmaya bağlı kılınan kapsamlı bir af önerisi. PKK'nın buna uyup uymaması önemli değil... Kimse hükümeti

ille de PKK'nın istediği af çerçevesini hazırlamaya zorlayamaz. Ama bu önerinin Kürtler için anlamlı olması şart. Diğer bir deyişle, her iki tarafta savaşı anlamsız hale getirmek isteyenler açısından 'anlamlı', işlevsel ve adil bulunan bir düzenleme gerekiyor.

Bunlar siyasi iktidarın yapması gerekenler ve doğal olarak iktidar olmanın getirdiği bir sorumluluğa işaret ediyor. Ne var ki aynı iktidarın devlete hâkim olmakta ne denli zorlandığını görüyoruz. Eğer Karayılan'a bu açıdan sempati duymaya meylediyorsak, aynı sempatiyi Erdoğan'ın da hak ettiğini göz ardı edemeyiz. Dolayısıyla kalıcı savaş halinin dönüştürülmesi Kürtlerin hükümete destek vermesini zorunlu hale getiriyor. Zana'nın söyleşi bu noktanın ilk kez o cenahtan açıkça ifade edilmesiydi.

Bu desteğin tek bir koşulu var: Hakkaniyetli olmak... Kürtler haklı ve mağdur. Ancak Kürt siyaseti ne haklı ne de mağdur. PKK Kürtlerin haklılığı üzerinden siyaset yapıyor ama söz konusu siyasetin ilkesel meşruiyeti tümüyle kaybolmuş durumda. PKK çatışma içinde çözüm arıyor, çünkü bu sayede kendisini barış zamanında da vesayetçi kılmak istiyor. Kürtlerin haklarının kol bükerek alınması, gücü ve şiddeti meşrulaştıracak diye umuluyor... Çatışmayı yönetmeyi bilen ama barışı yönetme ihtimalinden ürken bir Kürt siyaseti bu.

Eğer savaş bitecek, anlamsızlaşacak ve yeni bir dünya yaratılacaksa, bu Kürtlerin farklı bir siyaset üretmesiyle mümkün olacak. Aksi halde hükümetin her yaptığı yarım kalmaya, tedirginlik ima eden bir adım olmaya mahkûm. Haklı ve mağdur olmak çözümü hak etmeyi garanti etmiyor. Çünkü çözüm siyasete muhtaç ve o siyasetin de haklı olması lazım.

Şimdi önümüzde yeniden bir imkân var... Kullanıp kullanmamak bize kalmış. Ama eğer kullanamazsak sonradan kimse 'buna müstahak değildik' demesin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtajı yasaklamak niçin zor?

Etyen Mahçupyan 2012.07.01

Son yirmi yılda İslami kesimde yaşanan ve nihayetle AKP'yi iktidara taşıyan dönüşüm çevrenin merkeze yürüyüşü olarak adlandırılabilir. Yelpazenin bir ucunda İslami duyarlılığı olan işadamlarının merkezdeki ihaleleri alması varsa, diğer uçta da tesettürün bir moda niteliği taşıyarak merkeze damgasını vurması var.

Ancak söz konusu dönüşüm bununla sınırlı değil... Aynı süreç çevrenin de merkezimsi nitelikler edinmesini ifade etti. Bunun en görünür örneği Anadolu'nun yenileşen kentleri ve buna paralel olarak gelişen kentliliği. Bugünün kent yönetimleri artık kendilerine örnek olarak batıdaki yerleşimleri alıyorlar, temizliğe, estetiğe önem veriyorlar ve en önemlisi kenti zaman geçirilecek ve sahiplenilecek bir mekan olarak tasavvur ediyorlar.

Bu değişimin evin dışıyla sınırlı kaldığını varsaymak pek gerçekçi olmaz. Kentler değişirken evlerin fiziksel donanımlarının, evdeki hayat pratiklerinin ve dolayısıyla aile içi ilişkilerin aynı kalacağını sanmak epeyce hayalci bir bakış. Nitekim bu süreç aynı zamanda aile gelir seviyelerinde ve eğitim düzeylerinde de yükselmeyi işaret ediyor. Bunun getirdiği iki önemli sonuç yeni tüketim alışkanlıkları ve farklılaşan zaman kullanımıdır. Tüm bunlar aslında basit gözükse de ancak sonuçları devrimsel olan bir durumun altını çiziyor: Parayı kazanan hâlâ

esas olarak erkek olmakla birlikte, onu harcayan giderek kadın... Artık kadının bildiği, anladığı ve karar verici olduğu bir harcama alanı var ve bu alanın en kritik unsuru bizzat kadının kendisi ve çocuk... Kadın, çocuğun ihtiyaçlarını takdir eden ve onun adına karar veren kişi olma yolunda büyük bir zemin katetmiş durumda çünkü nihai kararı belirleyecek kritik bilgi kadından geliyor.

Ancak aile içi dinamiği etkileyen unsurlar çocuğun ötesine geçmekte. Kadının gözünde kendi bedeni, duyguları ve fikriyatı giderek bir bütün oluşturmakla kalmıyor, kamusal saygı hak eden bir özne olarak anlam kazanıyor. Bunun hayatın anlamını vurgulayan bir tür sekülerleşmeyi ifade ettiği söylenebilir. Hayat artık ilkesel düzlemde tanımlanıp dinsel kalıp içinde yaşanmakla yetinilecek bir süre gibi gözüküyor. Özellikle kadınlar açısından hayat, giderek somut ihtiyaçlarla tanımlanan kişiye ait bir varoluş alanı. Bu durum dindar kadın için de aynı... Dindarlık hayata bir bütün olarak bakmayı, içinde ahlaki bir tutarlılık aramayı teşvik ederken, bir yandan da aynı kadını kamusal hayatın içine girmeye ve kendi kişiliğine sahip çıkmaya davet ediyor.

AKP'nin seçmeni böyle bir kitle... Dindarlar batıların beklediği türden bir sekülerleşme yaşayarak modern prototiplere dönüşmüyorlar. Ancak İslami aydınların beklediği üzere modernliği reddeden bir içe kapanma da yaşamıyorlar. Karşımızda İslami cemaati çoğullaştırıp, sınırlarını genişletirken bizzat o cemaati dönüştüren ve bunu da dindarlıktan uzaklaşmak bir yana, dindarlığa sahip çıkarak gerçekleştiren farklı bir sekülerleşme dinamiği var.

Kürtaj yasasının bunca atıp tutmadan sonra eskiye yakın bir biçimde çıkacak olmasının nedeni de bu... Gezici Araştırma Şirketi'nin haziran başında yaklaşık beş bin kişiyle yaptığı saha çalışması, Türkiye genelinde erkeklerin yüzde 58'inin, kadınların ise yüzde 67'sinin kürtajın kısıtlanmasına karşı olduğunu ortaya koyuyor. Önemli bir gözlem eğitim ve gelir seviyesi arttıkça bu soruya 'hayır' diyenlerin de artması. Ayrıca ilginç bir bulgu da var: AKP'ye oy verenlerin yüzde 62'sinin kadın olduğu gözüküyor ve bunların yüzde 7,6'sı kürtaj yasağı gelirse AKP'ye oy vermem demekte. Bunun anlamı, genel oy seviyesinde kabaca yüzde 2,5'lik bir kayıptır. Ama asıl önemlisi olayın niceliksel değil, niteliksel yönü, çünkü İslami kesimin ilerde daha da zengin ve eğitilmiş olacağı ve kadının aile içindeki sözünün daha ağırlıklı hale geleceği açık.

Bu değişim süreci karşısında, İslami camianın çoğunluğu 'orta yaşlı erkek' olan fikri önderleri teyakkuz halindeler. Kalkınmacılığın sekülerleşmeyi davet ettiğini ve muhafazakarlığı taşıyacak kurum olarak elde sadece ailenin kaldığını, oysa kadın özgürlüğünü ima eden değişimin ailenin geleneksel yapısını bozma temayülü taşıdığını düşünüyorlar. Bu nedenle kürtaj tartışmasına özellikle 'asıldılar', ceninin bir canlı olduğunu, canlıyı öldürmenin cinayet olduğunu söylediler. Başka canlıların öldürülmesini ise bu konuda Allah'ın izin vermesine bağladılar.

Bu yaklaşım kürtaj yasağının ancak dindarlara sınırlanabileceğini böylece kabul etmiş oluyor... Ama dindarların önünde daha derin bir soru var: Cihat ve fetih de dinen meşru ve cinayetin onaylanmasını ima ediyor. Yani ceninin canlı olduğunu söylemekle birlikte, yetişkin canlı insanların öldürülmesine cevaz verilebiliyor. Bu cinayetler arasında bir fark olduğuna göre, aynen Hristiyanlık gibi İslamiyet de cinayetleri mukayese eden bir ideolojik öğretiye sahip demektir. Diğer bir deyişle dinler cinayete kategorik olarak karşı gözüküyorlar... İstisnalar koyuyorlar ve bu istisnalar o dinin takipçilerinin elini rahatlatıyor, cemaatsal menfaatlerini kollamalarına vesile oluyor.

Sessiz devrimin mahkemeleri

Etyen Mahçupyan 2012.07.04

Her devrim kendine has yargı sistematiğini ve yargı süreçlerini yaratır. Devrimlerin genelde güce dayanmaları, iktidarı ele geçiren aktörlerin yargıyı bir 'devrim sonrası saha temizliği' aracı olarak kullanmalarına yol açar.

Diğer bir deyişle yargı evrensel hukuk ilkelerine değil, doğrudan iktidarın siyasi amaçlarına göre hareket eder. İstiklal Mahkemeleri böyleydi... Devleti sahiplenen dar kadronun içinden çıktı ve tek hedefi siyasi rakiplerin toptan temizlenmesiydi. Bu mahkemelerin siyasi iktidardan bağımsızlığını öne sürmek mümkün olmadığı gibi, o dönem yargı bizatihi bir güç odağı olarak da temayüz etmeyip, görevini behemahal yapacak bir taşeron gibi davrandı. Türkiye toplumu o döneme toz kondurmama yönünde bir psikolojik ihtiyaç içinde olsa da, aslında rejimin ne denli meşru olduğu sorusuna açık bulunduğunu bilir.

Türkiye bugün de bir devrim sürecinin içinde... Cumhuriyet'in kamusal alanın dışına ittiği İslami kesim, AKP'nin 'koçbaşı' işlevi gördüğü bir değişim dinamiği sayesinde 'merkeze' yürüyor. Bu dönemin sonunda Cumhuriyet'in temel dayanakları radikal bir biçimde dönüşmüş olacak. Laiklik ve milliyetçiliğin otoriter zihniyetten kurtulmasına ve 'yumuşamasına' tanık olacağız. Bu ille de demokrat bir zihniyeti ima etmese de, kamusal alanı her açıdan genişletecek. Ayrıca sivil siyasetin devletçi vesayeti kırmasına da tanık olacağız. Bu da Batılı anlamda bir demokrasiyi ifade etmeyebilecek, ama seçilmişlerle atanmışlar arasında daha eşitlikçi ve pazarlıkçı bir yapı oluşacak.

Türkiye bu devrimi güç kullanarak değil, seçmen desteğine dayanarak yapıyor. Dolayısıyla yumruğunu masaya vuran bir iktidar yok. Adım adım giden, zigzaglar yapan, temkinli ve tedirgin bir çoğunluk hükümetinin, meşruiyet zeminini yitirmeden yapmaya çalıştığı reformlar söz konusu. Öte yandan devrimin oya dayanması, oy sahiplerinin süreç üzerinde etkili olmalarına, bu değişim dinamiğinin ürettiği göreceli güç odaklarının ise birer cazibe merkezi haline gelmesine neden oluyor.

Yargı bu türden bir güç odağı ve bu gücün sergilendiği en belirgin alan ise Özel Yetkili Mahkemeler... Bu mahkemeler vesayet sisteminin geriletilmesi ve deşifre edilmesi açısından gerçekten de çok hayati bir işlev gördü. Ayrıca 'özel yetkileri' dışarıda bıraksak da, bölgesel ihtisas mahkemeleri kesinlikle bir ihtiyaç. Çünkü uyuşturucu ticareti, dolandırıcılık, darbecilik vs. gibi örgütlü suç girişimleri, hem mekânsal olarak geniş bir zemine yayılabilir hem de zaman içinde oluşup geliyor. Dolayısıyla bunlara el atacak mahkemelerin bilgi biriktirme, uzmanlaşma gibi yeteneklerinin de gelişmiş olması gerekiyor.

Ancak bu mahkemelerin 'nasıl' davrandıkları en az bu işlevleri kadar önemli. Çünkü sessiz devrimlerde iktidarın meşruiyet zeminini koruması hayati önemde ve yargı iktidar 'adına' davranmakla suçlanmaya müsait olduğu ölçüde, iktidarı kırılğanlaştıran bir özelliğe sahip. Ne yazık ki Türkiye'deki Özel Yetkili Mahkemeler bu sınırı zorlayan bir performans gösterdiler. Bugün bu mahkemelerin kalkmamasını demokratikleştirme adına savunmak ne denli anlamlı ise, aynı mahkemelerin söz konusu meşruiyet zeminini hırpalamasına karşı çıkmak da o denli anlamlı...

Bu mahkemeler kendilerine tanınan 'özel yetkileri' hukuksal değil, siyasi mülahazalarla kullanmaya daha hevesli oldular. Tutuklama ve gizlilik ilkeleri tavizsiz bir biçimde zanlıların aleyhine işletildi. İddianameler ise neredeyse mizahi bir hal alırken, bir yandan da sıradan insanların hayatlarını trajik bir biçimde karartan kararlara neden oldu. 'Örgüt üyesi olmamakla birlikte' diye başlayan bir örgüt suçlaması sonucunda on yıl hapis almanın savunulabilir bir yanı olmasa gerek.

Bir ilişki ağının içinde olmanın suçlanmak için yeterli bulunması yanında, söylenen her sözün mantıksal bir süzgeçten bile geçirilmeden 'suç' sayılması, nihayetinde Özel Yetkili Mahkemeleri de bu haliyle taşınamaz hale getirdi. Örneğin Öcalan'ın avukatlarından olan ve KCK bağlamında yargılanan Fırat Aydınkaya'nın suç delilleri arasında Öcalan'la yaptığı bir konuşma var... Öcalan'ın "...diyalektiğe yorum kattığı, Marks'ın kaba katı bir diyalektik geliştirdiği, Marks'ın anladığı anlamıyla antagonizmanın doğru olmadığı, doğada mutlak yokluğun olmadığı, iki ucun yok etme temelinde birbiri ile mücadelesinin doğru olmadığı... kendilerinin demokratik moderniteyi savunduğu... savunmalarında politika özgürleştirir dediği... devlet ne kadar küçülürse vatandaşın o kadar büyük olacağı, bu nedenle özgürleşmek için devlete karşı politikayı savunmanın önemli olduğu..." gibi bir dizi tespitle sürüp giden iddianame, sonunda bütün bunların 'yönlendirici açıklamalar' ve 'talimatlar' olduğunu söylüyor.

Öcalan'ın sözlerini megalomanik bir yarı entelektüel hezeyan olarak görmek mümkün, ama savcılığın değerlendirmesinin de aşağı kalır tarafı yok. Bu, iktidar açısından sürdürülebilir bir durum değil... İhtisas mahkemeleri bir gereklilik ama yetkilerini hukuk şuuru olmadan kullanan 'özel yetkili' mahkemeler meşruiyet kırılganlığı yaşayan devrimler için bir yük.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cezalandırma hevesi

Etyen Mahçupyan 2012.07.05

Yargı sisteminin, açık denizde fırtınaya yakalanmış yaşlı bir tekne misali sürekli savrulduğu bir süreçten geçiyoruz. Özellikle Kürt meselesi etrafında alınan kararlar yan yana konduğunda, hem hiçbir ilkesel bütünlüğün olmadığını, hem de hukuki zeminin giderek anlam kaybettiğini görüyoruz.

Sonuç siyasetin doğrudan yargı mekanizmasının içinde yeniden üretilmesidir ve bu bozulmanın yol açacağı kaçınılmaz iç hizipleşmelerin kariyer hesaplarını da işe dahil eden biçimde siyasallaşması, yargının kaotik bir manipölasyon ve oportünizm alanına dönüşmesinin habercisidir.

Kurumsal çöküşe meydan vermeden bu noktadan çıkabilmek, insan hak ve özgürlüklerini destekleyen, evrensel hukuk normlarını sahiplenen kadroların meşruiyet zeminini kaybetmemesiyle mümkün. Bunun sınavı ise doğal olarak terör meselesinde, çünkü orada yasalar nezdinde suç olan eylemlerle, siyasi ve ideolojik sempatanlık arasındaki sınırları çizmek kolay olmayabiliyor. Dolayısıyla yargının en fazla titizlik göstermesi gereken alan da bu... Çünkü yargı nihayetinde bir hakemlik kurumu ve ancak ele aldığı olaya mesafeli ve nesnel bir biçimde yaklaşabilirse toplum vicdanında meşru kalabilir.

Oysa sanki gelineen noktada yargı suçlamaya ve ceza vermeye öylesine hevesli ki, ne davaların gereksindiği hukuki zemin sağlamlığına dikkat ediyor ne de kendi tutumunun insani sorumluluğunu hissediyor.

Cihan Kırmızıgül davası bu duruma açık bir örnek oluşturuyor. Mesele Kırmızıgül'ün 'gerçekten' de suçlu olup olmadığı, bir markete molotofkokteyli atıp atmadığı değil... Mesele bunu kanıtlayacak yeterli delil olmadığı halde, yargının hasbelkader eline geçirdiği bir kişiyi suçlu kılmak için fazlasıyla istekli gözükmesi. Öyle ki

Kırmızıgül'ün bu eylemi yapıp yapmadığını bilmiyoruz ama mahkemenin evrensel hukuk açısından yeterli olmadığını görüyoruz.

Bilindiği üzere bu davanın birkaç kritik zaafı var. Birincisi zanlının olaydan epeyce süre sonra bir otobüs durağında beklerken tutuklanması esnasında düzenlenen tutanağın 'polise direnmeden' söz etmesi, iddianamenin buna göre hazırlanması, ancak sonradan bunu tümüyle dışta bırakan başka bir iddianameye geçilmesi. İkincisi, zanlıyı teşhis ettiği söylenen gizli tanığın sonradan bu beyanını geri alması... Üçüncüsü, zanlının ilişkide olduğu insanların 'çeşitli suçlardan ceza almış' olmasının bizzat zanlının da suçlu olmasına delil sayılması. Dördüncüsü, Kırmızıgül'ün gerçekten de molotofkokteyli atan kişi olarak suçlanmasını mümkün kılmak üzere, "sanığın olay mahallinden otobüs durağına kadar kesintisiz biçimde takip eden görevliler tarafından yakalanmak istenmesi üzerine kaçtığı" tezinin hiçbir biçimde inandırıcı olmaması. Öncelikle birden fazla polisin kesintisiz takibinden kurtulmanın pek mümkün gözükmemesi nedeniyle... Ama daha ilginç, otobüs durağında tutuklanan birinin, otobüs durağına kadar takip edildikten sonra 'kaçtığının' söylenebilmesi nedeniyle... Ayrıca eğer polisler zanlıyı "olayın meydana geldiği andan" itibaren takip etmişlerse, olayın hemen ardından yakalamamalarını acaba nasıl açıklamak gerekir?

Tabii nasıl olup da orada o anda polislerin bulunduğunu da sorabiliriz. Bu da bizi 'gizli tanık' meselesine getirir. Söz konusu 'gizli tanığın' bir polis olmadığına veya polis tarafından etki altına alınmamış olduğuna nasıl inanacağız? Sonrasında aynı tanığın ifade değiştirmesi, kendisini deşifre edecek bir gelişmeyi önlemek için atılmış bir adım olamaz mı? Eğer yargı makamı ceza vermeyi kafaya koymuşsa, bu tanığa pek de ihtiyaç kalmadığını söyleyemez miyiz?

Nitekim gerekçeli kararda şu argümanı görünce böyle düşünmek doğal hale geliyor: "Gizli tanığın emniyet müdürlüğünde sanığa ilişkin yapmış olduğu teşhis tutanağında sanığın görüntüsü ile duruşma esnasındaki görüntüsü arasında aradan geçen yaklaşık bir yıllık süre içerisinde sanığın görüntüsündeki saç, sakal, kilo gibi değişiklikler meydana gelmiş olduğu, teşhisin yüz yüze değil de kamera aracılığıyla yapılıyor olması gibi nedenler dikkate alındığında gizli tanığın olayın hemen akabinde sanığın olay yerindeki görüntüsüne en yakın olduğu anda hazırlık aşamasında yapmış olduğu teşhis işlemlerinin daha güvenilir olduğu..." Yani mahkeme gizli tanığın zanlıyı teşhis edememiş olmasını dikkate almazken, kendisinden alınan ilk ifadenin gerçeğe tekabül ettiğini öne sürüyor. Bu ifadede tanığın poşu nedeniyle zanlının yüzünü görmediğini söylediğini de ekleyelim...

Peki mahkemenin yorumunun yanlış olduğuna emin miyiz? Cihan Kırmızıgül'ün gerçekten de bombayı atan kişi olması imkânsız mı? Tabii ki değil... Ama suçlama, elde yeterli delil varsa meşru bir zemine oturabilir. Oysa mahkemenin elinde otobüs beklerken yakalanan poşu takmış bir genç ve bir markete molotofkokteyli atan birinin poşu takmış olduğu iddiasından öte güvenilir ve sağlam hiçbir veri yok.

Suçsuzluğun ispatını neredeyse imkânsız kılan, suçlamayı ise böylesine kolaylaştıran bir yargının hakemlik yeteneği kaybolur ve maalesef hukukun ideolojik tutum ve duygulara esir düştüğünü ima eder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberal misyonerler ve zavallılık üzerine

Modern zamanların en etkili ideolojisi muhakkak ki liberalizmdir. Pazar ekonomisinin kriterlerini, eşit oy hakkına ve seçim mekanizmasına dayanan demokrasi deneyimini düşündüğünüzde, benimsemiş olduğumuz birçok ilke ve standardı liberalizme borçlu olduğumuz ortaya çıkar.

Diğer bütün ideolojiler ya liberalizme karşı pozisyon üretmiş ya da liberalizmi kendi içine alarak eritmek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla zamana böylesine damga vurmuş bir ideolojinin takipçilerinin de epeyce özgüvenli olmaları beklenir. Hele benim gibi ne idüğü belirsiz bir 'demokratlık' tanımının peşinden giden, liberal literatürü bilmeyen ve 'topu karşı sahaya yıkma' uyanıklığını entelektüellik sanan birinin onları rahatsız etmesi beklenemez.

Ancak liberaller ilginç insanlar... Belki de kelimenin içinin boşalmasıyla, liberalliğin artık sadece akademik dünyada bir anlam ifade etmesiyle alakalı bir durum bu. Nitekim hemen herkesin kendisine 'liberal' dediği, ama 'liberal' sistemlerin bizzat 'hakiki' liberaller tarafından eleştirildiği ve reddedildiği bir garip dünyada yaşıyoruz. Bu savunma hali herhalde benim değerlendirmelerimi de gerçek kıymetinden daha anlamlı hale getiriyor. Öyle ki Atilla Yayla 28 Mayıs'ta Taraf gazetesinde bana verdiği yanıtta, eleştirilerimin anlamlı ve ufuk açıcı olmadığını söylerken, hem uzunca bir yazı kaleme almış, hem de bana hak vermiş... Ben liberalizmin gerçekler üzerinden değil, normatif bir dünya kurgusu üzerinden giden bir ideoloji olduğunu söylemiştim. Yayla bu tespitime itiraz ediyor ama sonrasında şöyle diyor: "Otantik liberalizm siyasî sistemi, hayatın kendiliğindenliğini ve bunun sonuçlarını korumak için kurgulamayı, yani siyasi gücü parçalamayı, sınırlamayı ve kurallara bağlamayı gaye edinir."

Demek ki bazı liberaller kabul etmediği için liberalizm bir ideoloji olmaktan çıkmıyor. Ortada bir ideoloji var ve üstelik 'hayatın kendiliğindenliğini' sağlamak üzere 'hayatı kurgulayan' bir ideoloji... Tabii amaç kendiliğindenlik ise kurgulamaya ne gerek var diye sorabilirsiniz. Bırakın 'kendiliğinden' bir halde kalsın... Buna liberallerin yanıtı devletin ve toplumsal güçlerin hayatı kendiliğinden olmaktan çıkaran tasarruflarda bulunmalarıdır. Buradan anlıyoruz ki liberaller için 'kendiliğindenlik' gerçekten de hayatın akışı içinde ortaya çıkan bir durum değil, teoriye göre olması gereken bir doğa halidir. Maalesef hiçbir zaman gerçekleşmemiş ve muhtemelen gerçekleşmeyecek olan bir durum... Nitekim liberalizmden hareketle iktisat ve siyaset alanında geliştirilen bütün kuramlar, gerçeğe tekabül etmeyen varsayımlar üzerine oturur ve bir ideal durumun analizini yapar...

Bu nedenle genelde liberaller gerçeklikle olanla uyumsuzluklarını göz ardı edip bütün enerjilerini sosyalizmle mücadeleye hasretmiş durumdalar. Doğrusu onların bu kavgasını hiç de hoşnutsuzlukla karşılamıyorum, çünkü sosyalizmin veya her türlü kolektivizmin savunulabilir bir tarafı yok. Ama bu duruşumun anlaşılmasını da beklemiyorum, çünkü kendisinin de söylediği üzere "klasik liberal çizgi ana bireyci yaklaşımdır ve rakipleri kolektivizmde saf tutar." Yani eğer liberal değilseniz zaten kolektivistsiniz ve o zaman da sosyalizm eleştirisinden gocunursunuz...

Zihniyet dünyasını iki kutuplu bir eksen sanıp kendinizi de 'iyi' uca oturtmak kim bilir ne kadar rahatlatıcı... Bu durum insanı gülünç kılacak kadar özgüvenli hale getirebiliyor. Ama bu tespitim Yayla ile ilgili değil... Devrim Özkan adlı akademisyenle ilgili. Özkan geçenlerde Yorum sayfasında yazdığı üzere, benim demokrat zihniyet olarak öne sürdüğüm pozisyonun hangi kaynaklardan beslendiğini bilmekle kalmıyor, bizzat benim hangi kitaptan feyz aldığımı da söylüyor. Sözünü ettiği kitap Wallerstein'ın 'After Liberalism' adlı eseriymiş... Kendisine çok şaşırtıcı gelebilir ve belki de benim cehaletimi görünce bir daha bu alt düzey tartışmalara girmek istemeyebilir, ama sayesinde bu kitabı ilk kez duyuyorum. Wallerstein'la ilgim 'Dünya Sistemi' kitabı ile sınırlı kaldı ve sonrasında önüme çıkan siyasi içerikli kimi alıntılardan da doğrusu pek hazzetmedim. Ama Özkan

kendisinden o denli emin ki, benim ille de Wallerstein'dan etkilendiğimi öne sürmekle yetinmeyip, benim "ödünç aldığı tezlerin ana kaynaklarını zikretmeyen" biri olduğumu da tespit ediyor.

Bu pespayelikle mukayese ettiğimizde yazarın benim 'demokrasi modelimin' sonuçlarını 'kendiliğinden' bilip o sonuçları üreten mekanizmaya hiç değinmemesi şaşırtıcı olmaktan çıkıyor. Benimle ilgili 'hızını alamamış' türünden saptamaların da anlamlı olduğunu düşünüyorum... Demek ki ortada gerçekten bir rahatsızlık var. Belki önemli olmak isteyip olamamaktan kaynaklanıyordur. Belki de düşünme denen faaliyeti bilmeyen bir akademik camia ile karşı karşıyayız. Fikrin ancak daha önceden 'bilgi' payesi verilmiş veriler üzerinde oluşabileceğini sanan, isimler ve alıntılar sayarak kendi kişiliğini şişiren, ama galiba düşünmeyi bilmediği ölçüde düşünme üzerinden gelişebilecek gerçek sorulara da yabancı kalan bir nesil.

Neyse ki liberalizm var...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yarı-başkanlık ve siyaset

Etyen Mahçupyan 2012.07.11

Anayasa yazım sürecinin başlaması ile birlikte kendimizi bir anda başkanlık sistemi tartışmasıyla karşı karşıya bulduk. Başbakan'ın bu konuda ısrarlı olduğu biliniyordu. Muhtemelen toplumdan gelecek öneriler arasında bu konunun da olacağı ve böylece kendiliğinden başkanlık tartışmasının açılacağı umulmuştu.

Ancak öneriler esas olarak temel hak ve özgürlükler üzerinde yoğunlaştı ve yönetim sistemi meselesi arka planda kaldı.

Dolayısıyla madde yazımına geçildiği noktada başkanlık sistemini isteyenlerin bu müdahalesi beklenen bir durum... Ortada epeyce pratik bir neden de var: Erdoğan parti tüzüğü gereği başbakanlığı bırakmak zorunda ve cumhurbaşkanı olmak istediği açık. Öte yandan halen cumhurbaşkanlığı yetkileri normal bir parlamenter rejime kıyasla çok daha fazla, çünkü 12 Eylül'ün mantığı bu pozisyonda bir askerin olacağını varsaymaktaydı. Şimdi yeni bir anayasa ile tutarlı bir parlamenter demokrasi ortaya çıkacaksa, cumhurbaşkanı yetkilerinin kırılması gerekiyor. Ne var ki böyle bir cumhurbaşkanlığı da Erdoğan için cazip değil...

Yönetim sisteminin değişmesini bir kişinin kariyer ve güç beklentisine bağımlı kılmak tabii ki savunulamaz. Ancak yeni anayasayı fırsat bilip, bu konunun tartışılmasında zaten yarar olduğunun altını çizmek lazım. Diğer bir deyişle başkanlık sistemini isteyenlerin Erdoğan olması, bu alternatife hak ettiği önemi vermemizi engellememeli.

Gerçekçi olup toplumun siyasî ve kültürel arka planını dikkate alacaksak, burada sözü edilenin ancak Fransa benzeri bir yarı-başkanlık sistemi olabileceğini vurgulayalım. ABD'deki veya Latin Amerika'daki çeşitli başkanlık sistemlerinin, Türkiye'nin ne bugüne kadarki demokrasi deneyimi, ne de toplumsal yapısı açısından kullanılabilirliği gözüküyor. Yarı-başkanlık diye adlandırılan mekanizmanın ise belli başlı özellikleri var: Kabine cumhurbaşkanı tarafından kuruluyor, meclis dışından bakan olunabiliyor ve kabinenin başında da bir başbakan bulunuyor. Hükümetin parlamentodan güvenoyu alması gerekirken, cumhurbaşkanının da elinde

parlamentoyu fesih yetkisi bulunuyor. Genelde bu sık kullanılan bir yetki değil, çünkü seçim sonucunda başkanın desteklemediği partiler çoğunluğu oluştursa, bu başkanı da istifaya zorlayan bir süreci ima ediyor. Dolayısıyla bizdeki siyasî sorunları göz önüne aldığımızda yarı-başkanlık sisteminin parlamenter sisteme göre iki önemli avantajı var: Hükümetin meclis tarafından gerçek anlamda denetlenmesine olanak sağlaması ve cumhurbaşkanını diğer partileri de dikkate alan bir hükümet atamaya teşvik etmesi.

Oysa parlamenter sistemde herhangi bir çoğunluk partisinin iktidarı, bu denetleme imkânını ve 'birlikte yaşama' kaygısını yok ediyor. Eğer bir tür başkanlık sistemine geçilirse Erdoğan'ın daha da güçlü olacağı ve bir tek adama dönüşeceği eleştirisi pek anlamlı değil. Çünkü bugünkünden daha büyük bir güç temerküzü oluşturmak çok zor... Bugün Erdoğan her açıdan bir 'tek adam' ve nitekim Meclis'in hiçbir konuda belirleyici gücü yok.

Aslında bu durum parlamenter sistemin ne denli yanlış tanıtıldığını da gösteriyor. Çünkü istikrar açısından tek parti çoğunluğu yeğleniyor ama bu sonuç parlamentoyu etkisiz kılıyor. Sonuç, parlamentosu anlamsızlaşan ama parlamentoyu yücelterek koruyan bir hastalıklı yapı olabiliyor. Gerçekte parlamenter sistemin faydası çoğul tercihlerin varlığı ve koalisyon yönetimlerinin oluşmasında ortaya çıkıyor. Çünkü ancak koalisyon süreçlerinde parlamentolar gerçekten de etkin ve etkili olabiliyorlar...

Türkiye'nin önümüzdeki yılları eğer bir AKP çoğunluğunu ima ediyor ve buradan türetilecek iktidarların daha demokratik davranması umut ediliyorsa, yarı-başkanlık sistemi çok daha elverişli gözüküyor. En azından bu sistem, muhalefeti farklı bir enerjiye davet ediyor... Kabul etmek gerek ki, parlamento seçiminde AKP milletvekili çoğunluğunu engellemek zor. Ama muhalefetin başkanlık seçiminde yüzde elliye geçebilecek bir adayda anlaşabilmesi o kadar zor değil. Dolayısıyla yarı-başkanlık, muhalefeti yeniden siyasete çekecek bir dinamiği de tetikleyebilir. Bu durumda hem söz konusu başkan adayının toplumsal duyarlılıklara açık biri olması gerekecektir, hem de AKP'nin Meclis'e hakim olması durumunda, muhtemel bakanlar kurulunun da birleştirici nitelikte olması beklenir.

Kısacası yarı-başkanlık sistemi, şu anki duruma kıyasla siyasetin önünü açan, farklılıkların gerçek anlamda konuşmasını sağlayan bir zemin oluşturabilir. Parlamenter sistemin çoğunlukçu ve kaba siyasetinin kırılması mümkün hale gelebilir. Öte yandan yarı-başkanlık sistemi yerel yönetimlerin güçlenmesine 'de facto' olarak daha açık bir rejimi ifade edebilir. Bu ise katılımcı ve vatandaş denetimine açık bir idari yapının kurulmasını sağlayabilir.

Diğer taraftan bu tartışmanın seçim sistemi, siyasî partiler yasası ve seçim barajı gibi konuları tek seferde ele alıp dönüştürme imkânı da var. Zaten olayı sadece başkanın yetkilerine indirgeyip, diğer reform imkanlarını dikkate almayan herhangi bir başkanlık teklifinin meşru olmayacağı da herhalde açık...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

EDP'nin şansı var mı?

Etyen Mahçupyan 2012.07.12

Yerleşik Batı demokrasilerinin belirgin yanlarından biri, köklü siyasi partilere sahip olması ve siyasetin genel olarak bu siyasi partilerin içinde aranmasıydı. Ne var ki modernliğin sorun çözmede yetersiz kaldığı, toplumsal yapının yabancıların gelişile çoğullaştığı, sosyolojik zemindeki kültürel yeknesaklığın farklı cemaatler tarafından bozulduğu şu son dönem bu tabloyu doğal olarak değıştirdi ve ideolojik olarak 'uçta' yer alan duygusal tepkileri siyasete tahvil eden popülizan partiler hızla devreye girdi.

Diğer bir deyişle merkez değışmedi ama küçüldü... Türkiye'de ise çok partili hayatla birlikte çok sayıda parti doğup öldü ve hemen hepsi de merkezde olmayı hedefledi. Öyle ki merkezin dışında kalanın ancak sembolik bir anlamı oldu. Bunun başlıca nedeni vesayet sistemiydi... Çünkü siyaset, ordu ve yargının çizdiği sınırlar dahilinde cereyan ediyor, ideolojik konularla ilgili karar mekanizması askerin elinde bulunuyor, bu da icazete muhtaç bir 'merkez' ürettiyordu. AKP hareketi bu statükoyu sona erdirdi ama bir yönüyle de korudu... Sivil siyasetin vesayetçi baskı karşısında direnmesiyle bürokratik tahakküm merkezin kenarına doğru 'süpürülürken', AKP'nin kendisi yine aynı merkezin içine yerleşti. Batı'dakinin aksine merkezin daralmasına tanık olmak bir yana, değışen öznesiyle daha da kalıplaşma eğilimi gösteren bir merkez ortaya çıktı.

Bu durum muhalefeti rahatsız etmedi. Sistemin içinden gelen CHP ve MHP'nin mücadelesi zaten aynı merkezin örneğın Kürt siyaseti gibi 'dış' unsurlara karşı korunması ilkesine dayanmaktaydı. İslami siyasetin de aslında merkez dışında kalması istenmişti ama bu alandaki başarısızlık muhalefeti merkezin dışına çıkmaya teşvik etmedi. Aksine giderek AKP hegemonyası altında kalan bu merkezin dışına atılmamayı, varlıklarını sürdürmeyi garanti etmeyi hedeflediler. Bu da onları belirli bir statükocu oya hapsetti ve değışimin adım adım onlardan oy çalarak iktidarı büyüüttüğü bir garip siyasi maceraya kilitlenip kaldılar.

Aslında bu ortam kendilerini merkez dışında tanımlayacak yeni aktörler için bulunmaz bir imkân gibi gözüküyordu. Muhalefetin gerçek bir muhalefet olamadığı, BDP'nin ise PKK bağımlılığı nedeniyle kişiliğini ortaya koyamadığı bir siyasi atmosferde, toplumsal muhalefeti taşımaya aday yeni aktörlerin çıkması beklenirdi. Ne var ki Türkiye'deki mesele sadece merkezin dışında siyaset üretmek değil, büyük bir değışim dinamiğinin sonucu olarak cumhuriyetin yeniden kurulması... Ve bu durum AKP'ye hak ettiğinden daha büyük bir kredi açılmasına neden oluyor. Sanki toplum daha 'dar' gördüğü siyasi konular etrafında enerji kaybı yaşamayı pek de anlamlı bulmayarak, iktidara bu tarihsel dönemeci geçmesi için hoşgörölü bir destek veriyor.

Sonuçta hem muhalefetin olmadığından şikâyet ediliyor hem de yeni bir muhalefetin ortaya çıkma koşulları oluşmuyor. Böylesine kısır bir ortamda Eşitlik ve Demokrasi Partisi'nin yalpalamayan bir çizgi üzerinde kendini oluşturması ve geçenlerde Yeşillerle birleşmesi ilginç ve umut verici bir gelişme. Öte yandan böyle bir partinin daha en az on yıl 'esamesinin' okunmayacağını da baştan kabullenmek lazım. Ancak buna karşılık bu on yılı kendisini derinleştirerek ve işlevselleştirerek geçirecek olan bir EDP'nin de 'yeni cumhuriyetin' etkili bir merkez dışı gücü olması muhtemel.

Dolayısıyla karşımızda ilk başta karamsarlık veren, ama yeterli bir vizyon içinden bakıldığında gerçekçi olarak iyimserlik de ima edebilen bir tablo var. EDP'nin bu süreyi hiçbir şey yapmadan beklemesi ise bitmesi demek olur. Merkez içi siyasete alet olmayan, aksine merkezi genişletmeyi amaç edinen bir stratejinin geliştirilmesi gerekiyor. Cinsiyetçilik ve çevre gibi konular hemen akla gelenler ve EDP'yi teşkil edenler düşünüldüğünde muhtemelen ilk girilecek kanallar olacak. Ne var ki bunlar Türkiye toplumunun kolayca kulak kabartacağı alanlar değil. Kalkınmacılığın, küresel entegrasyonun son derece cazip bulunacağı bir on yıl yaşayacağız...

Soru şudur: Acaba diğer partilerin beceremeyeceğı ama EDP'nin yapabileceğı ve geniş kamuoyunun göz ardı edemeyeceğı bir siyaset üretilebilir mi? Örneğın dünyadaki farklı siyasi oluşumlarla ve özellikle Ortadoğu'dakilerle yakın ilişki kuran bir EDP, dış politikada bir ağırlık taşımaya doğru gider mi? Veya hem laik kesime hitap eden hem de AKP kadroları ile samimiyetle konuşan bir 'sol' parti olunabilir mi?

Temel gerçek, eğer iktidar vahim bir hata yapmazsa, Türkiye'nin en az bir on yıl daha AKP tarafından yönetileceği ve siyasetin AKP endeksli olacağı, ancak kategorik AKP muhalefetine bir 'yavaş ölüm' anlamına geleceğidir. İkinci gerçek ise EDP'nin ne temsiliyet yeteneğine ne de yapabilirlik gücüne sahip olduğu, ayrıca köklü bir siyasi damara da oturmadığıdır. Bu durumda partinin tek bir göreceli üstünlüğü olabilir: Kadroları... EDP yereli de kuşatan ve yüzeyselliği aşan bir entelektüel gücü toparlayabilir ve gerçek 'işler' üzerinde yoğunlaşabilirse, toplum o sesi duyacak ve kenara yazacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Diyanet gayrimeşruluk yolunda

Etyen Mahçupyan 2012.07.15

Geçtiğimiz on yıl, ordunun siyasete müdahalesinin gayrimeşru olduğunu tescil etti. Kritik adım Ergenekon ve Balyoz davaları değil, o davaların açılmasını mümkün kılan zihniyet değişimiydi. Bunu gerçekleştiren iktidarın gücü ise iki kaynaktan beslendi:

Alınan oy sonucu Türkiye'nin en büyük partisi haline gelmesi ve İslamî kesimin 1997 sonrasında bir özeleştiri sürecinden geçmiş olması... Diğer bir deyişle AKP'nin askerinin üzerine gidebilmesinin sırrı, daha önce kendi meşriyet alanını genişleten bir hesaplama yaşamasıydı.

Buna karşılık ordu tam zıt yönde ilerlemiş ve adım adım kendisini bir meşriyet krizinin içine sokmuştu. Çünkü demokrasinin norm olduğu bir dünyada, her fırsatta sivil siyaseti vesayet altına alma ve temel meseleleri kendi karar mekanizması içinde çözme isteği kabul edilebilir olmaktan çıkmıştı. Unutmamak gerek ki ordunun askerî alandaki etkinliğinin ve tasarruflarının denetiminden hâlâ çok uzak olan ve bunun ne parlamento ne de geniş halk yığınları tarafından talep edilmediği bir ülkeden söz ediyoruz. Yani ordunun kendi alanında ne denli meşru bir şekilde faaliyet gösterdiği sorusuyla ilgili değiliz. Meşriyet sınırının aşılması bir hukukî veya etik normun ihlal edilmesiyle ortaya çıkıyor. Ordunun kendi alanını diğer aktörler aleyhine genişletme arzusu nedeniyle ortaya çıkıyor.

Bu kendine has meşriyet algısı Osmanlı geçmişiyle epeyce uyumlu. Siyasetin bir merkezî otorite etrafında döndüğü bu ataerkil sistemde, her kurum ve onun içindeki her hizipleşme, siyaseti bir alan genişletme ve merkeze yaklaşma faaliyeti olarak görmekteydi. Herhalde bu nedenle bizde demokrasi fikri de hâlâ halkın katılımından ve belirleyici olmasından ziyade, kurumlar arası adil ve karşılıklı dengenin yaratılması olarak algılanıyor.

Kıssadan hisse, kendi işini yapan ve kurumlar arası dengeleri bozmayan kurumların, atıl hale gelseler bile Türkiye'deki demokratik teamüller çerçevesinde uzun süre kalıcı olabilecekleridir. Ancak bu kuralı ihlal edenlerin meşriyet sorunu ile karşı karşıya kalmaları şaşırtıcı olmaz... Son dönemde Diyanet böyle bir konuma yaklaşıyor. Bir taraftan gerçekten yetkin bir bilim adamı tarafından yönetiliyor ve kurumun iç yapısında olumlu bir değişimin yaşanması mümkün hale geliyor, diğer taraftan da AKP iktidarının da etkisiyle sürekli olarak kendi dışına müdahil olmaya davet ediliyor.

Kürtaj konusunda fetvaya zorlanması Diyanet'e zarar verdi, çünkü Sünni Müslümanların bir bölümü için dikkate alınabilecek bir görüş, siyasetçilerin söyleminde genel bir doğru olarak sunuldu ve sorumluluk da Diyanet'e yıkıldı. Kurumun bu durumun farkında olduğunu tahmin edebiliriz, çünkü kürtaj konusunda yeni bir açıklama yapmaktan uzak durdular. Bugünlerde aynı şey Alevilik meselesinde tekrarlanıyor. Meclis'e bir cemevi yapılması isteğini değerlendirmek üzere Diyanet'in görüşü soruluyor ve kurum da doğal olarak basmakalıp yaklaşımını yineliyor. Kısaca, Aleviliğin bir mezhep olmadığı, Sünniliğin içinde telakki edilmesi gerektiği söyleniyor ve buradan hareketle Meclis'teki Alevilerin camide ibadet etmeleri tavsiye edilmiş oluyor.

Diyanet'in bu konumunun bir meşruiyet zaafı yok. Müslümanlığı Sünniliği temel alarak okuyan bir kurum olarak, bu fikirde olması çok normal. Ancak bu fikrin başkalarınca ve özellikle Alevilerce de kabul edilmesini beklemek gayrimeşru bir yaklaşım. Çünkü Diyanet'in Meclis'in, dolayısıyla siyasetin alanına girmesini ifade ediyor ve kurumun saygınlığını sağlayan sınırın ihlal edilmesine neden oluyor. Meselenin özü Diyanet'in temsil yeteneğinin çok sınırlı olması ve esas olarak vatandaşların algısı sayesinde meşruiyet kazanmasıdır. Diyanet'in meşruiyeti bu kurumu bir 'otorite' olarak gören vatandaşlardan kaynaklanıyor ama söz konusu vatandaşlar toplumun tümü değil, hiçbir zaman olmadı ve bundan sonra da hiç olmayacak. O nedenle Diyanet ancak kendisini rehber olarak gören vatandaşlara konuşma hakkına sahip.

Aleviler ise bırakalım Diyanet'in belirli bir konudaki düşüncesine, kurumun kendisine bile olumlu bir anlam atfetmiyorlar. Dolayısıyla Diyanet'in, Alevi konusuna girdiği ölçüde gayrimeşru bir zemine sürükleneceğini söylemek kehanet olmaz. Demokratik hassasiyet Diyanet'in sadece Sünni cemaate yönelik bir hizmet sunmasını ve bu hizmetin sınırının da yine Sünni cemaat tarafından belirlenmesini ima ediyor. Diyanet'in Alevilik hakkında bir kanaati olabilir... Ama Aleviler hakkında laf edemez. Bu siyasetin işi ve Diyanet'e dayanarak Alevileri Sünni bağlama oturtma hevesi AKP'yi de gayrimeşru bir zemine çekmeye aday.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devrim ve özeleştir

Etyen Mahçupyan 2012.07.18

Kısa sürede ve otoriter zihniyetin kuşatması altında gerçekleşen 'sert' devrimler eleştirel yaklaşımları tırpanlar ve doğrudan ihanet olarak damgalarlar. Ancak daha kalıcı olan etkileri bizzat o devrimlerin takipçilerini nesiller sürecek bir özeleştir yoksunluğuna mahkum etmeleridir.

Hele devran dönmüş ve bir 'karşı devrimin' kapısı aralanmışsa, daha önceki devrime yönelik özeleştir bakış daha da güdükleşir. Türkiye'de laik kesimin genelde böyle bir sıkıntısı var. Kemalizm'in kendilerine sosyal, kültürel ve ekonomik alanda açmış olduğu imtiyaz alanını görmek istemiyorlar. Oysa Kemalizm'i siyaseten desteklememiş olanlar bile bu imtiyazdan yararlandılar ve bunu kendi 'aydınlanmış gelişmişliklerinin' doğal hakkı olarak gördüler. Bu 'doğallaştırılmış imtiyaz' duygusu laik kesimin muhalefeti olan solu bile rejim eleştirisi sınırında tuttu ve halen bugün bile özeleştir yapabilmekte zorlanmasıyla sonuçlandı.

Oysa ataerkil zihniyete yakın toplumlarda yaşanan devrimlerin farklı bir macerası var. Örneğin İran'da Humeyni yaşarken her taraf onun posterleriyle doluydu ama öldükten sonra bir anda hızla azaldılar ve yerlerini

Rafsanjani afişleri aldı. Ataerkil zihniyet meşruiyet alanını hiyerarşik ancak çoğul olarak tasavvur etmesinden ötürü, her dönem güçlü baskı rejimleri üretebilen ama liderlik konumunda yumuşak geçişliliği de daha mümkün kılan bir anlayışa tekabül ediyor. Böylece devletin iç alanında lider kültürünü dengeleyen bir pazarlıkçı siyaset üretirken, bunun toplumsal yansıması da kaçınılmaz oluyor. Sonuç eleştiri söyleminin bir yere kadar normalleştiği, karmaşık bir iktidar yapısıdır. Toplumsal düzleme gelindiğinde, bu yapı toplum içi bir 'konuşmayı' ve giderek özeleştiril yüzleşmeleri de davet etmekte. İran'ın sanat alanındaki 'şaşırtıcı' parlaklıktaki ürünlerinin ardında söz konusu entelektüel cevvaliyetin de muhtemelen büyük payı var.

Kemalizm'in dar penceresinden bakıldığında bugün Türkiye bir 'karşı devrim' yaşıyor. Ama zamana yayılmış, demokratik mekanizmadan beslenen bir devrim bu... Diğer bir deyişle 'meşru' bir devrim... Sadece iktidarın aldığı yüksek oy nedeniyle değil, zamana yayılmış olma özelliğiyle de meşru. Çünkü bu sayede iktidar kendisini etkilenmeye açık tutuyor ve kendi seçmen kitlesinin değişim sürecini, yönünü ve hızını da dikkate alan bir dönüşüm mekanizması tasarlamak durumunda kalıyor. Ne var ki aynı özellik, iktidarın eski rejimin kalıntıları da kendi içinde entegre etme ve onlarla çeşitli pazarlıklar bağlamında işbirliği yapma dürtüsünü veya kolaycılığını da teşvik ediyor. Bu durumun bir süreden beri bizzat söz konusu seçmen kitlesince ve İslami camia içinde eleştirildiğini gözlemliyoruz. Devrimin sürekli bir meşruiyet desteğine muhtaç olması, AKP iktidarı altında yaşanmakta olan dönüşümün doğrudan toplumsal düzlemde eleştirilmesine olanak sağlıyor ve İslami kesim kendisini bu anlamda engellemiyor.

Dolayısıyla ironik bir biçimde bugün İslami kesimin AKP iktidarına olan yaklaşımında yer alan eleştirelilik dozu, bunca yıldan sonra laik kesimin Kemalizm karşısında sergileyebildiğinin hiç de altında gözüküyor. 'Yandaş medya' adı altında toparlanmak istenen birkaç gazeteyi referans alanlar bu gerçeği göremeyebilir, ama İslami kesimin daha az görünür olan iletişim kanallarındaki ürünlerine bakıldığında gerçek enerjinin çoğulluğu ortaya çıkıyor. 'Yandaş medya'nın hükümeti koruma misyonu edinmesinin en önemli nedeni eski rejimle olan kavganın devam etmesi ve eski rejimin de kendi medya olanaklarıyla bu kavganın parçası olması. Ama bu kavganın dışına çıkıp İslami kesimin iç konuşmasına gelindiğinde pozisyonların çoğullaştığı ve hükümetin tutum ve uygulamalarını hedef alan net itirazların ortaya çıktığı görülüyor.

Ancak bugün Türkiye'de, Kemalist devrim zamanında yaşanmamış ve laik kesimin genelinde halen yaşanamayan bir başka süreç daha tomurcuklanıyor: İslami kesimin içinde iktidarı değil, doğrudan kendi zihniyetini muhatap alan bir sorgulama ve anlamlandırma çabası var. İslami kesimi kamusal alana taşıyan devrim devam eder ve eski rejimle hesaplaşma hâlâ sürerken, bu türden bir özeleştiril arayışı pek de beklenir bir durum değil. Bunun psikolojik nedenlerinden birinin, İslami kesimin sayısal üstünlüğünden gelen bir özgüven olduğu söylenebilir. Ancak unutmamak lazım ki Türkiye'de insanların üçte ikisi kendisini 'laik' kategorisi içinde tanımlıyor. Diğer bir deyişle sayısal üstünlüğün devamı ancak değişimle ve bir tür melezleşmeyle mümkün.

Belki de tam bu neden, yani İslami kesimin değiştirirken aynı zamanda değişmekte olması ve kendi değişimini rejim değişikliğinin merkezine oturtması, bu çoğul camia içinde özeleştiril dürtüsüne de kapı açıyor. Böylece sadece siyasi iktidar el değiştirmiyor, siyasi iktidarın yeni sahiplerinin sosyolojik zemininde de bir devrim oluyor...

Yaşanan devrimin meşruiyeti de sadece alınan oylar ve uzlaşmacı mantıkla oluşmuyor... Tabandaki bu özeleştiril duyarlılığının her gün yeniden ürettiği toplumsal inşaya dayanıyor.

Kadınlar ve özeleştirir

Etyen Mahçupyan 2012.07.19

Beklenmeyen yeni durumlarla ve gerçekte karşılaşmalar doğal olarak önce kabullenmeyi zorlaştıran bir ruh hali üretiyor. Ardından 'aslında' hiçbir şeyin değişmeyeceği beklentisiyle rahatlanmaya çalışılıyor.

Ancak yaşananlar gerçekten de farklı bir yöne doğru gidildiğini ima ettiği ölçüde, öfke ve nefrete yaslanıldığını, özcü argümanlara saplanarak siyasetten tümüyle uzaklaştırıldığını görüyoruz. Oysa AKP deneyimi, hareketin 'kaptan köşkünde' oturanlar için bile bilinmeze doğru bir yolculuk... Çünkü en hızlı değişim İslami kesimin içinde, zihninde yaşanıyor ve kimsenin kontrolünde değil. AKP buna elinden geldiğince, hissettiği oranda uymaya çalışırken, bir yandan da yönetim gücünü ve kabiliyetini elinde tutmak zorunda. Yaşanmakta olan 'yumuşak' sessiz devrimin başarılı olabilmesi için kesintisiz olması gerekiyor. Bu da oy hesaplarını, pazarlıkları gündeme sokuyor.

Varılacak nokta 'demokrasinin gereği' olarak dindarların geniş kadrolarla devlet yönetiminde yer aldığı, ekonomik, sosyal ve kültürel alanın temel belirleyicisi olduğu bir yeni cumhuriyettir. Laiklik ve milliyetçilik yok olmayacak, aksine dindar bir prizmanın içinden geçirilerek muhafazakarlığa duyarlı, geçmişle mukayese edildiğinde ise açıkça daha özgürlükçü bir kalıba oturacak. Demokrat olmamasına karşın, Kemalist rejim karşısındaki muhalif ve barışçı kimliğiyle demokratikleştirici bir süreçten geçiyoruz...

Varılacak noktada özgürlük, eşitlik, adalet sorunları tümüyle çözülmüş olmayacak, kardeşlik ideali de muhtemelen tümüyle sağlanamayacak. Hatta 'siyasetin' asıl o zaman başlayacağını öngörmek bir kehanet sayılmaz. Önümüzdeki on yıllık süreç ise AKP'nin Türkiye'nin demokratları ve Kemalistleri arasında nasıl bir salınım yaşayacağıyla belirlenecek ve demokratlar için de siyasetin ana aksı İslami kesimle ne denli gerçek bir konuşma üretilebildiğiyle bağlantılı olacak.

Ancak söz konusu sürecin kalbi, farklı kimlikler arası siyasetin değil, bizzat İslami camianın içinde atacak. Süreklilik içindeki bu sessiz devrimin demokrat manivelası, dışarıdan değil, içerden gelecek... Söz konusu manivela özeleştiriden beslenecek ve siyasetin ötesine, doğrudan İslami toplumun kendisine yönelecek. Bunu taşıyacak olan ise hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde, tesettür hareketi ve genelde kadınlar olacak. Önümüzdeki on yıl siyasete hâkim olan dindar erkeklerin, 'iş dönüşü' çok daha demokratik bir aile ile karşılaşmalarına ve bu yeni gerçekliği, önce direnseler de, nihayetle hazmetmelerine neden olacak.

Ayşe Böhürler'in 7 Temmuz'da Yeni Şafak'ta çıkan makalesi, henüz yolun ortasına gelinmiş olan bu geçiş döneminin iç kırıltılarını cesurca ortaya koyan bir yazı... Müslümanlık anlayışının geldiği noktayı sorgulamayı öneren Böhürler, "mücadeleye başladığımız zamanların önemli konuları ile bugün önem verilenlerin kıyaslanması sonucu ortaya çıkan büyük hayal kırıklığı"na dikkat çekiyor: "Yaşam tarzımız, değerlerimiz, önceliklerimiz, bilinçaltında beslediğimiz ve etkilerini yıllar sonra fark ettiğimiz travmalarımız, kişisel vaziyetlerimiz... gibi birçok etkeni fark etsek de eskisi gibi olaylara net tavır alamıyoruz. Hayal kırıklıklarımızın en büyük sebebi de bu. Çünkü karşımızda kendi iç çelişkilerinin ve yüzeyselliğinin farkında olamayan bir muhafazakârlık yorumu var."

Böhürler İslami kesim içinde 'birilerini' eleştirerek, sahil bir pozisyon yaratma peşinde değil. Meselenin kendisiyle yüzleşiyor ve bunu bir hesaplaşma bağlamında değil, yola çıkıldığında sahip olunan 'ruhun' gereği olarak yapıyor...

"Hepimiz o dönem üniversiteli başörtülü bir azınlık grubuyduk. Aramızda ailelerine rağmen örtünenler de vardı, ailelerinin isteği ile örtünenler de. Ancak hepimiz bireysel özgürlüklerimize düşkündük, başörtüsü kendi tercihimizdir vurgusunu yapıyorduk, hayatımıza dair kararları kendimiz veriyorduk. Din adına dayatılan geleneklere, Cumhuriyet'in dogmalarına, modern dünyanın dayatmalarına, tüketim kültürüne karşı direnerek 'İslami bir hayat' kurmaya gayret ediyorduk...

Epeydir düşünüyorum. O zaman verdiğimiz mücadeleyi çocuklarımız aynı argümanlarla başka bir hayat tarzı için bize karşı verselerdi ne yapardık acaba? Tıpkı bizim ailelerimize söylediğimiz gibi 'hayır, ben senin inandığın biçimde inanmıyorum, senin doğrularına göre yaşamak istemiyorum' dese... Ne yaparız? Onlara 'bu sizin özgürlük alanınız' diyebilir miyiz?

Örtünmenin gerekçesini namusa bağlayan gelenekçi İslamcı yaklaşıma karşı mücadele eden, erkeklerin eşleri üzerindeki tahakkümünden, eşin görevlerine birçok noktada İslam'ın esasına vurgular yapan özgürlükçü dindar anneler olarak kızlarımıza aktardığımız değerlere neler oldu konusunu tartışmamız gerekiyor...

Cumhuriyet rejiminin dogmalarına karşı çıkan ruhumuz, muhafazakârlığın dogmalarına neden boyun eğiyor?"

Siyasi devrimin altında akmakta olan bir başka nehir var... Ve o nehir eninde sonunda belirleyici olacak. Geleceğin siyasetini merak edenler, geleceğin toplumuna, bunu zorlayan kadın hareketinin zihin ve yürek berraklığına şimdiden bakmaya başlasınlar derim...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset tutulması

Etyen Mahçupyan 2012.07.22

Bazen tek bir günde yaşananlar ve söylenenler, zamana yayılmış, kemikleşmiş meselelerin niçin çözülemediğini berrak bir biçimde ortaya koyabiliyor. 14 Temmuz'da Diyarbakır'da yapılan BDP meydan toplantısı münasebetiyle verilen karşılıklı tepkiler, aslında rahatlatıcı bir kısır döngü içinde bulunduğumuzu gösteriyor.

Gösterinin valilikçe yasaklanması da, ona karşılık BDP'nin etkinliği zorlaması da ve nihayet emniyet güçlerinin engellemesi sonucu ortaya çıkan çatışma da aslında 'istenen' şeyler. Bunların hepsi öngörülüyor ve farklı bir biçimde yaşanması için iki taraftan da kimse kılını kıpırdatmıyor. Sanki rollerin ezberlenmiş olduğu bir müsameredeyiz ve bu 'performansı' art arda sergilemek bir tür kişilik ve kimlik kanıtlanması olarak işlevselleşiyor. Olmayan tek şey ise siyaset... Her iki taraf da kendi tutumunu siyaset sandığı ölçüde aslında siyaseti, yani alternatif kanallar açma ve karşısındakini etkileyerek değişime zorlama yeteneğini kadük ediyor. İçişleri bakanı 'akıl tutulması' lafı etmiş ama aslında bir akıl tutulması değil, kendisinin de dahil olduğu bir 'akılın kötüye kullanılması' süreci yaşıyoruz.

Her şeyden önce BDP toplantısını yasaklamanın meşru bir gerekçesi olmadığını teslim etmek gerek. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri'ne ilişkin bir yasa var ve söz konusu temel özgürlüğü bir 'hak' olarak tanımlıyor. BDP'nin bu hakkı kötüye kullanacağına binaen yasak getirmek açıkça niyet okumaya giriyor ve vatandaşlık hakkının kullanılmasını engelleyen bir kamu suistimalinden başka bir şey değil. Hükümet sözcüsü Bülent Arınç halkın

valiliğin kararına karşı gelmeye davet edilmesinin suç olduğunu belirterek, BDP'yi mahkûm ediyor. Ne var ki valiliğin kararı zaten antidemokratik... Eğer suç eylemini antidemokratik bir hukuksal zemin üzerinde tanımlarsanız, demokratik eylemleri de 'suç' haline getirebilirsiniz. Ama bunun ne denli inandırıcı olduğunu ve sonuçta bizzat kendi hükümetinizi nereye konumlandığını da düşünmek durumundasınız.

Diğer taraftan İçişleri Bakanı'nın ağzından duyduğumuz 'siyasi' gerekçe ise ya düşünce yüzeyselliğinin ürünü ya da toplumun akıl ve izan noksanlığını varsayan kasıtlı bir manipölasyon olarak değerlendirilebilir. Bakan şöyle demiş: "BDP, bölücü terör örgütünün tamamen siyasal uzantısı olarak faaliyet gösteren bir partidir. Yapılmak istenen toplantı bir anlamda terör örgütünün toplantısıdır." Aslında bu tespite BDP dahil kimsenin itirazı yok... Ancak bu bakanın bir de başbakanı var ve 'terör örgütüyle' müzakere olamayacağını ama 'onların Meclis'teki uzantıları' ile görüşülebileceğini söylüyor. Yani BDP'nin bir PKK uzantısı olduğu kabulleniliyor ve ona rağmen, ya da o nedenle de, BDP ile siyaset yapılabileceği vurgulanıyor. Başbakan'ın 'uzantı' olmasını doğal bulduğu ve meşru bağlam içinde gördüğü BDP'nin, bir bakan tarafından 'uzantı' olduğu için gayrimeşru sayılması nasıl açıklanabilir? Birbirlerinden habersiz bir bakanlar heyeti mi söz konusu? Yoksa bu İçişleri Bakanı'nın Başbakan'ı aşan bir gücü mü var? Ya da düpedüz bir popölist laçkalıktan ve onun altındaki 'doğal' faşizan dürtülerin siyaset haline gelmesinden mi bahsediyoruz?

Bu tabloya karşılık diğer kanadın daha düzeyli bir siyaset izlediğini söylemek de mümkün değil... BDP'nin tek bildiği devleti zor kullanmaya zorlamak üzere taktiksel etkinlikler düzenlemekten ibaret. Valiliğin yasaklaması bu yönde bir fırsat olarak değerlendiriliyor ve üzerine atlanılıyor. Oysa geri adım anlamına gelmeyecek, aksine gösteriyi daha da kitleselleştirecek eylemler düşünmek hiç de zor değil. Yasağın açık bir haksızlık olması, BDP'nin kendi tabanının ötesinde destek almasını sağlarken, örneğin Diyarbakır'dan Ankara'ya yüz binlerce insanın bir barış yürüyüşü yapması kolayca örgütlenebilirdi. Ama anlaşılan BDP polisle karşı karşıya gelmeyi, taziykli su ve cop yemeyi, yaralanmayı ve böylece mağduriyet zırhı içinde sıkışan ve bir türlü olgunlaşamayan bir siyaseti taşımayı tercih ediyor. Aksi halde bundan ötesini beceremeyecek bir kadro olduklarını ya da 'uzantı' olma halinin onları iyice kişiliksiz kıldığını varsaymak durumundayız.

Çatışma sonrası verilen beyanlar bu karamsar değerlendirmeyi doğrular nitelikte. Tuğluk "Devlet Kürt halkına savaş ilan etmiştir" demiş, Demirtaş da bunu tamamlayan mahiyette "Bu saatten sonra AKP'ye karşı direnişten başka çare yok" diye konuşmuş... Yani her tekil olaydan yararlanarak, faşizan ve monolitik bir devlet tanımı yapılırken, hiçbir özgürlük alanının olmadığından hareketle tek yolun savaşmak olduğu bir kez daha söylenecek ve buna da 'siyaset' denecek... Ne var ki, ne hükümet monolitik bir faşizanlığa indirgenebilir, ne de Kürt siyaseti için özgürlük alanının olmadığından söz edilebilir. Tabii ki ne hükümet demokrat, ne de Kürt siyaseti tamamen özgürlüklerini kullanabilir durumda. Ama bu durum gerçekliği kasıtlı olarak bir uca çekmenin ve siyaseti iğdiş etmenin gerekçesi olamaz.

Her iki taraf da aslında çözümünden korkuyor... İşin esası bu. Dolayısıyla da siyasetten kaçıyorlar ve siyaset imkânını kendi elleriyle buduyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihin rövanşı

Çamlıca'ya cami ve kurtaj zorlamalarının ardından Numan Kurtulmuş üzerinden HAS Parti'nin AKP'ye katılmasının gündeme gelmesi, haklı olarak birçok kişinin zihninde tehlike işaretlerinin belirmesine neden oldu.

Çünkü bir yandan giderek kendi değer sistemini topluma empoze etmeye niyetli, diğer yandan da söz konusu değer sistemini iktidarı etrafında siyasallaştırıp konsolide ederek mukayesesiz bir güç temerküzü sağlayacak bir partiye karşı karşıyayız. Bu durumda iktidarın kendi anlam dünyasını tüm ülkeye şamil kılmasının önünde ne engel kalır? Unutmayalım ki, toplumun yüzde elliden fazla oyunu alabilen, yani demokrasinin şekilsel şartını yerine getiren bir hükümetten ve hukuk devleti olmayı içselleştirmemiş bir toplumdan söz ediyoruz. Diğer bir deyişle bu iktidar hak ve özgürlüklere saygısını yitirir ve despotizme doğru 'yoldan çıkarsa', onu durduracak şey ancak oylarının düşmesidir, ama eğer bu süreçte İslamî/muhafazakâr duyarlılık tümüyle AKP'de buluşursa o zaman da o oranın 50'nin çok altına inme ihtimali bulunmuyor. Kurtulmuş olayı bu açıdan çok kritik, çünkü AKP'yi asıl tehdit edecek gelişmenin bizzat İslamî/muhafazakâr çizgiden gelecek eleştiri olacağı açık.

Siyaset ise olması gerekenden hareketle var olandan şikâyet etmekten öte bir etkinlik. Reel durumu kabullenmeyi ve o çerçeve içinde toplumsal dinamiği etkilemeyi hedeflemek zorunda. Reel durum ise önümüzdeki dönemde AKP etrafında bir muhafazakârlar bütünleşmesinin işaretini veriyor. Ancak bu bütünleşme siyasî düzlemde gerçekleşse de, İslamî/muhafazakâr dünyanın kendi içinde çok hızla değiştiği, çeşitlendiği, farklılaştığı ve fikren özgürleştiği de bir gerçek. Bu durumda AKP'nin muhtemel otoriterleşmesi açısından en uygun zemin tabii ki 'AKP karşıtlığının' bir siyaset haline gelmesidir. Çünkü bu durumda İslamî/muhafazakâr kesim içindeki ekonomik ve sosyal farklılaşmaların siyasete yansımaları mümkün olmaz. Laik kesimdeki AKP karşıtlığı, doğal olarak karşısındaki kitleyi toplumsal açıdan da konsolide eder, sınırlarını kalınlaştırır ve böylece otoriter bir iktidarın hayal edeceği şekilde, siyaseti bir büyük çatışma eksenine oturtur. Gerilimin laik-dindar aksında yaşanmaya devam ettiği bir Türkiye'de ise kimse dindar dünyanın eleştirel bakışının iktidara uzanmasını beklememelidir. Kısacası kıssadan hisse şudur: Laik kesim ve CHP, AKP karşıtlığı üzerinden siyaset yaptığı sürece AKP iktidarı hem süreklilik kazanır, hem de otoriterleşme imkânları yakalar.

Bu durum laik kesimin de AKP 'yandaşı' olması gerektiğini tabii ki ima etmez. Zaten sorun Türkiye'de siyasetin AKP yandaşlığı/karşıtlığı üzerinden okunması ve bunun doğal olarak her iki kanatta da konsolidasyonu teşvik etmesidir. Diğer bir deyişle AKP'nin otoriterleşme imkânı yakalamasının ardında CHP'nin de kendi kitlesini konsolide etme isteği ve siyaseti bir çatışma eksenine oturtma arzusu yatmakta. Eğer siyaset, düzeni, sistemi ve daha da temelde toplumu değiştirmek üzere etkilemekse, laik kesimin kendi iç farklılaşmasını siyaset alanına taşıması ve aynı zamanda İslamî/muhafazakâr kesimin iç farklılaşmasıyla temas edebilmesi gerekiyor. Aksi halde AKP'nin kendi değerlerini hakim kılma dürtüsünün dizginlenmesi çok zor olabilir.

Demokratik süreç devam ettiği için, yaşamakta olduğumuz dönemin radikalizmini anlamakta zorlanıyor olabiliriz. Şöyle düşünelim: Eğer AKP bir toplumsal ayaklanma ve darbe sonucu iktidara gelseydi, kim Kurtulmuş'un ilhakına veya Çamlıca camisine şaşırdı? Kemalist devrim sonrasını hatırlayalım... Ortada tek bir siyasî rakip bile bırakılmamış ve liderin hayalindeki her şey birer toplumsal zorunluluk olarak yasal hale getirilmişti. Ne var ki o devrim kimlikli bir temele değil, ideolojik normatizme dayanıyordu. Kalıcı olması toplumun bariz çoğunluğunu kendi ideolojisine tabi kılabilmeyi gerektiriyordu ve başarısız oldu. Gerçekliğe uyum sağlamada zorlandığı ölçüde, günlük hayata ve yaşam tarzına indirgenerek sonuçta bir cemaat üretmekle kaldı. Azınlık tahakkümüne dayanan bir rejimin, demokrat değerlerin yükseldiği küresel ve postmodern bir dünyada yaşaması da zaten imkânsızdı.

Buna karşılık aynı ortam İslamî/muhafazakâr kesim içinde, AKP'yi ortaya çıkartan bir değişim dinamiği yarattı. Bu nedenle AKP iktidarlara hem demokrasiye uyum gösterdiler hem de zaten ona uymayı kolaylaştıran bir

biçimde yüksek oy aldılar. Üstelik ideolojik değil, sosyolojik ve kültürel bir kimliğe dayandıkları ölçüde, toplumla 'birlikte' değişerek iktidarda kalabileceklerini kavradılar. Ama tarihsel açıdan bakıldığında ortada bir gerçek var: Bir devrim sürecinin içindeyiz... 2002 yılında ilk seçimi kazandığında bu partinin en az dört kez daha seçimleri kazanacağını yazmıştım. Çünkü şu veya bu kimliğin değil, doğrudan tarihin 'rövanşizmi' yaşıyor ve laik kesimin siyasî tıkanıklığının temeli nasıl sosyolojikse, AKP döneminin temeli de sosyolojik... Toplumun içinden geçtiği büyük değişim dalgası siyaseti belirliyor ve onu tek partinin sessiz devrimine dönüştürüyor.

Alternatif her siyaset bu gerçeğe yola çıkmak zorunda...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seküler dindarlık, yeni merkez ve sağcılaşma

Etyen Mahçupyan 2012.07.26

İslamî kesimde hızla gelişen siyasallaşma ve özgüvenin, yeni bir İslamcılık akımı çerçevesinde yoğrulacağını umut edenler giderek gizlemedikleri bir hayal kırıklığı içindeler.

Türkiye'de daha fazla kişi kendisini 'dindar' olarak tanımlasa da, aslında yaşanan temel dinamik sekülerleşme yönünde... Bunun yüzeydeki göstergeleri AKP etrafında yükseldiği izlenen, maddi heveslerden beslenen bir 'yeni hayat' arayışı. Basitçe söylersek, Müslümanların önemli bir yüzdesi kendi hayatlarını dinin gereklerine adapte etmenin değil, dinin gereklerini kendi hayatlarına uydurmanın peşindeler. Bu tutumu kınamak, bozulmadan ve yozlaşmadan söz etmek, insanları 'sahih' dindarlığa davet etmek tabii ki mümkün... Ama etkili olma ihtimali yok. Çünkü Türkiye'de genişleyen dindarlığın odağında ruhani ve manevi ihtiyaçlar değil, kamusal alandan dışlanmış ve horlanmış bir kesimin yeniden saygın olma ve dünyevi anlamda hak ettiğini alma talebi yatıyor. AKP'nin büyüyen, hükümet yanlışı yapsa ve bu yanlışlar İslami kesim tarafından bilinse bile, azalmayan oyları bunun kanıtı. Eğer AKP İslamcılık savunucularının 'sahih' dindarlığını temsil eden bir parti olsaydı alacağı oy muhtemelen yarıya inerdi.

Dindarlık son dönemde en toparlayıcı ve güvenilir muhalefet damarı haline geldi, çünkü Kemalizm'in otoriter laikliğinin giderek çirkinleşmesi ve 28 Şubat'ta bir ideolojik çılgınlık noktasına gelmesi, Anadolu'nun geniş yığınlarını yeniden 'dindarlaştırdı'. Ancak bu dindarlaşma öteki dünyaya ve yarına değil, 'buradaki dünyaya ve şimdiye' yönelikti. Bu sosyolojik yeni dindarlık, post modern küresel zihni ortamdan etkilenecek ve onun içinde biçimlenerek evrildi. Dolayısıyla İslami anlayışı demokratik fikirlerle uyumlu kılmak üzere yeniden 'okurken', onu dünyevileştirerek içselleştirmiş oldu. Öte yandan aynı muhalefet enerjisi, yılların birikimi ile istek ve taleplerden hınç ve nefrete uzanan geniş bir duygu yelpazesini bir araya getirdi. Dindarlar artık eşit pay almak, hatta kendilerinden esirgenmiş olanı hızla ve toptan bir biçimde telafi etmek istiyorlardı. Ama daha önemlisi bu arzunun siyasallaşmasının bizatihi kendisi bir 'dindarlaşmaya' tekabül ediyordu...

AKP'nin toparlayıcı ve sürükleyici olduğu bu hareket, bazılarının sandığı üzere eski merkezin yerine geçerek yeni bir Kemalizm oluşturmuyor. AKP topluma sürekli olarak kendi değerlerini kabul ettirmek isteyecek, ama toplumun 'evet' demediği hiçbir şeyi de zorlamayacak olan bir parti. Çünkü meşruiyeti aldığı oydan geliyor, yani demokrasiye bağımlılığının farkında... Karşımızda otoriterliği değil ataerkilliği merkeze alan ve bununla

özgürlükçü yaklaşımları pragmatizm içinde bütünleştirmeye çalışan bir hareket var. Dolayısıyla AKP eski merkezin üzerine oturmaktansa, çevrenin getirdiği yeni güç ve meşruiyet sayesinde eski merkezin dışında yeni bir merkez oluşturuyor. Böylece aynı anda hem eski merkezin hızla daralmasına hem de eski usuller çerçevesinde denetlenmesi çok güç yeni bir merkezin doğmasına tanık oluyoruz. Üstelik bu yeni merkez kendisini içe kapatan, tekeli bir karakter arz etmektense giderek genişlemeyi de hedefliyor, çünkü bunun toplumsal desteği artıracığını biliyor.

Kritik nokta bu yeni merkezin aynı zamanda cemaatçi olması... Söz konusu ivmenin parçası olmanın önkoşullarından biri dindarlık. Ama eğer dindarlığı çok katı ve kuralcı bir biçimde tanımlarsanız, yeni merkezin tıkanması da mukadder. O nedenle bugün Türkiye'de yükselen yeni sosyolojik dindarlık, bugüne ait, sekülerleşmeden korkmayan, kendi iç farklılaşmalarını üretebilen, dindarlığı kişiselleştirebilen bir akım. Birçokları için bir tür yüzeyselleşme, başkaları için bir tür sağcılaşma... Ama gerçek bu: Dindarlığın siyasi alanda söz sahibi olmasının önkoşulu, insanların hayal ve arzularını gerçekleştirebilecekleri bir maddi dünyanın oluşmasını garanti edecek kadar esnek bir din anlayışının olabilmesi. Eleştiriler yanlış sayılmaz, çünkü bu süreçte hem dindarlık kaçınılmaz biçimde yüzeyselleşiyor hem de devletin yeniden kurgulanarak sahiplenilmesi siyaseti sağcılaştırıyor.

Ne var ki nasıl merkez artık eskisi değilse, bu sağ da eskisinden farklı. Hükümetin Kürt meselesindeki tutumuna bakarak yeni bir Türk-İslam sentezinin oluştuğunu düşünenler yanılıyorlar. AKP ve onun ardındaki dinamiğin temel ayaklarından biri Müslüman kimliğin Türk kimliğinden ayrışması ve özgürleşmesidir. Ancak ortada bir başka sentez var ve o sayede Türklük istenmese de işin içine giriyor: Devlet-İslam sentezi... Devlete hakim olma arzusu ve yönetme yükümlülüğü, dindar kadroları etnik meseleler karşısında ister istemez 'Türkleştiriyor', çünkü Türklük dışında hâlâ bir devlet tasavvuru yok.

Türk-İslam sentezi Müslümanlığın Türklük içinde ehlileşmesiydi. Devlet-İslam sentezi ise aksine, devletin Müslümanlık içinde ehlileşmesini ifade ediyor. Ne var ki bu Müslümanlık da artık eskisinden farklı... İslamcılığın bittiği, modernliğe uyum gösterme zorunluluğu duymayan kendine has bir 'seküler' dindarlığın yol aldığı günleri yaşıyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Emin adımlarla yerinde sayan parti

Etyen Mahçupyan 2012.07.29

Kurultayın ardından gazete köşeleri yine CHP'nin değişip değişmediğine dair alışlagelmiş klasik tartışmaya dönmeden edemedi.

Her zaman olduğu gibi bu parti hakkında olumlu birkaç şey söyleme isteği epeyce rağbet buldu. Muhalefete olan gereksinimden söz edilerek hem CHP'de bu yönde ipuçları arandı, hem de o kesime bir çağrıda bulunulmuş oldu. Ne var ki değişimin gerekliliği kendiliğinden değişim üretmiyor... Somut koşullar değişimi anlamlı kılsa da, asıl belirleyici güç her zaman o somut koşulların algılanma biçimidir ve bugünün Türkiye'si değişen bir CHP'nin aslında bir 'final' olacağını söylüyor. Yani değişen CHP sayesinde Türkiye değişecek değil...

Bu partinin ülkenin gidişatını etkilemek açısından işlevi görünenden de daha az. CHP aslında AKP hükümetinin yetersizlikleri sayesinde kendisine siyaset alanı bulabilen bir parti. Dolayısıyla da, aslında ilişki ters yönde tecelli edecek: Bir gün Türkiye geri dönüşü olmayan bir biçimde değiştiğinde, CHP de değişecek.

Aslında söz konusu 'değişim' kelimesi ve söyleminin CHP ile birlikte anılması bile, ortada bir gariplik olduğunun ve bu partinin hasbelkader hayatiyetini sürdüren nostaljik bir anakronizme dönüştüğünün işareti. Çünkü partilerin 'değişmek' gibi asli bir amaçları olamaz. Siyasi partiler 'değiştirmek' üzere kurulurlar ve devlet sistematığından yönetim mekanizmasını, toplumsal meselelerden ideolojik algılara hemen her konuda üzerinde anlaşılmış olması beklenen bir değişim programını hayata geçirmeyi hedeflerler. Bu program doğal olarak zamanla esner ve değişir ama bunun amaç haline dönüşmesi bir garabettir. Üzerinde anlaşılmış olması gereken bir programın, zaten zaman içinde yaşanacak değişimi de hesaba katması, onu öngörmesi beklenir. Büyük seçim yenilgileri almış partilerin esasa dönüp kendilerine çekidüzen vermeleri de yadırganmaz, ama CHP özelinde öyle bir durum da yok. İstikrarlı olarak aynı oyu alabilen, rakipsiz bir biçimde anamuhalefet partisi olmayı sürdüren bir siyasi hareket niye değişsin?

Açıktır ki bütün bu 'değişim' talep ve beklentisi, gerçekte CHP'lilerin değil, CHP dışından bu partiye bakan ve demokrasinin alternatif siyasi çizgiler arasında bir 'konuşma' olduğundan hareketle bu partiyi zorlamaya çalışan az sayıdaki aydının kaygısını ifade etmekte. Son kurultaydan olumlu belirtiler üretmeye çalışanlar da muhtemelen hüsrana uğrayacaklar. Nitekim parti meclisine girenler ve giremeyenlerin muhasebesini yaptığımızda elde anlamlı ve bilinçli bir yön değişikliği gözüküyor. CHP ulusalcılarla kendisine sosyal demokrat demek isteyen siyaset eyyamcılarının koalisyonu olmayı sürdürüyor ve dramatik bir seçim yenilgisi almadığı sürece bu melez yapının değişme ihtimali yok. Her şeyden önce yönetsel tercihler nedeniyle... Çünkü böyle bir yapının lidere daha fazla hareket ve manipölasyon alanı bırakacağı, kimsenin kalıcı bir biçimde ikinci adam olamayacağı ve lider bağımlılığı ile lider üzerinden 'siyaset' arayışının devamını garanti edeceği belli. Kısacası CHP'nin değişmesi kurumsal açıdan tek kelimeyle 'akılcı' değil.

Ama değişim kavramının ima ettiği arka plan, bu partinin ideolojik olarak değişmesinin de pek akılcı olmadığını ima ediyor. CHP içinde en toparlayıcı ideolojik zemin, ulusalcılarla diğerlerini yan yana getiren ortaklık halen Kemalizm... Bu ideoloji bir tutkal işlevi görüyor ve AKP iktidarı karşısında da tüm ana kaygı ve tercihleri taşıyor. Kemalizm'den uzaklaşmak CHP'nin bölünmesinden öte, dağılması demek. Dolayısıyla partinin Kemalizm'den uzaklaşmayı ima eden bir değişim geçirmesi hedeflenemez. Öte yandan AKP Kemalizm'e alternatif oluşturan bir sessiz devrimi hayata geçirmekle meşgul. Yani AKP aslında değiştiriyor ve söz konusu değiştirmeyi mümkün kılacak ölçüde değişmekle yetiniyor. Buna karşılık CHP, iktidarın değiştirdiğini yeniden yerine koymanın peşinde. Başka bir ifadeyle CHP sistemin değişmemesi için siyaset yapıyor... Soru şu: Sistemin değişmemesi için siyaset yapan bir partiden sürekli olarak değişim beklemek akla uygun mu? Bu partiden asgari bir tutarlılık beklemek gerekmez mi? Kemalist rejim hükümrانlığını sürdürürken kimse CHP'nin değişmesini talep etmiyordu. Çünkü parti ile rejim arasında uyum vardı... Bugün rejim değişirken parti uyumsuz hale geldi ama CHP'nin derdi yeni düzenle uyum sağlamak değil ki... Eski düzeni restore etmek. O zaman da değişmesi değil, aksine değişmemesi ve sadece 'yeni' gibi gözüken bir söylem üzerinden toplumu yeniden eskiye davet etmesi lazım. Oysa CHP'den değişim bekleyenler, bu partiyi kendisini reddetmeye davet etmiş oluyorlar...

Kurultayda öne çıkan eski isimlerin gösterdiği üzere, CHP kendi pozisyonunda emin adımlarla yerinde saymayı sürdürecektir. Kemalizm ortak paydası ilerleyen AKP iktidarı sürecinde herkesi adım adım ulusalcılığa taşıyacak ve parti yeniden kişiliğine kavuşacak. İtiraf etmek gerek ki, bu toplum açısından pek de anlamlı bir kişilik olmayacak ama hiç olmazsa 'değişim' diye zorlayanlar yakadan düşmüş olacak, herkes rahatlayacak....

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurucu unsur: Hukukî zorbalık

Etyen Mahçupyan 2012.08.01

Cumhuriyet rejimi Türk milliyetçiliği ve laikçi pozitivizm üzerinde kuruldu. İdeal vatandaşın nasıl biri olduğunu, kimliğinden duygularına kadar bildiğini düşünen bir elitizmin eseri idi.

Bu elitin kendisini devletle özdeşleştirmesi sayesinde de devletle toplum arasında otoriter, hiyerarşik ve homojenleştirici bir ilişki oluştu ve doğal olarak bu anlayış aynen hukuka yansıdı, hatta onun kurucu unsuru olarak işlevselleşti. Hukuk, devlet adına halkı ehlileştiren, onu makbul vatandaşlığa doğru evrilten ana yönetim aracıydı. Dolayısıyla Türkiye'de hukuk hiçbir zaman evrensel hak anlayışına bağımlı bir çerçevede ele alınmadığı gibi, adalet dağıtan bir hakemlik müessesesi de olmadı. Doğrudan devletin ve iktidara sahip olan ideolojik elitizmin regülasyon cihazı olarak kullanıldı.

Kemalizm'in 'kendiliğinden' resmî ideoloji olduğu dönemde, elitin ve liderin bizatihi kendisi ideolojiyi yeterince temsil ettiği için keyfilik sınır tanıımıyordu. Sonradan durum değişti: Karizmatik bir önderliğe sahip olunmadığı ölçüde hukukun kendisinin ideolojikleşmesi ve devletçi asimilasyon ve dışlayıcılık sistematığının zeminini oluşturması gerekiyordu. 12 Eylül Anayasası rejim açısından 'hayati' olan bu adımın atılmasıydı...

İdeal cumhuriyet kimliğinin 'Türk ve laik' olmasıyla birlikte, bu noktaya varış her cemaat için farklı aşamaları ifade etti. Aleviler genelde hem Türk hem de laikler... Ama Cumhuriyet Sünnilerin laikleşmesine dayanmakta. Çünkü geçmişten devralınan halkın iradi desteğiyle ayakta durmasını ve 'meşru' olduğunu iddia etmek istediğiniz bir rejim oluşturunuz. Aleviler ise sayıca az olmalarının ötesinde tarihsel olarak Sünni cemaat nezdinde 'gayrimeşru' bir konumdalar. Dolayısıyla devlet açısından Alevilerin laikliklerinden ve kendi inançlarından sıyrılıp önce Sünni çerçeve içinde olmayı kabullenmeleri, böylece Alevi laikliğinin istenmeyen boyutlarının temizlenmesi isteniyor. Ancak ondan sonra Aleviler de aynen Sünniler gibi laikliğe intisap edebilirler ve 'devletçi' kimliğin parçası olabilirler.

Cumhuriyet rejiminin vatandaş üretimi, ideolojiyle kutsallaştırılan, yasalar üzerinden 'hukuksallaşan' bir zorbalık uygulaması olmayı bugün de sürdürüyor. Yargıtay'ın, Çankaya Cemevi Yaptırma Derneği'ni kapatmaya kalkması zulüm bohçasına bir ilave daha yaptı. İşin başında artık şaşırtıcı olmayan biçimde İçişleri Bakanlığı var... Bakanlık Ankara Valiliği'ne yazı göndermiş ve dernek tüzüğündeki 'cemevlerini ibadet yeri olarak' niteleyen maddelerin tüzük metninden çıkarılmasının uygun olacağını bildirmişti. Ardından Ankara Valiliği İl Dernekler Müdürlüğü'nün ihbarıyla hareketlenen savcılığın iddianamesinde şöyle denmişti: "Alevilik bir din değildir. Cemevi de bir ibadethane değildir." Ayrıca "davada ve konuda kamu yararı olmadığı, aksine kamuoyunu kaos ortamına sürüklenme çabası ve amacı görüldüğü" ifade edilmişti.

Ancak yerel mahkeme "Cemevleri ibadethanedir" hükmü Anayasa'nın 2. maddesine aykırılık taşımadığı gibi kanunlarla da yasaklanmamıştır" gerekçesiyle kapatma isteğini reddetti. Dosya Yargıtay'a yani 'merkez' mahkemeye geldiğinde ise devletçi ideolojik regülasyon ağır bastı ve derneğin kapatılması isteğine onay verildi.

Yargıtay kararının gerekçesi fazla söze neden bırakmıyor: "Anayasa'nın 174. maddesinde, Anayasa'nın hiçbir hükmünün, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik

niteliğini koruma amacını güden inkılap kanunlarının, Anayasa'nın halkoyuyla kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamayacağı ve yorumlanamayacağının belirtildiği" kayda geçiriliyor. İşin mizahi yanı ise Yargıtay gerekçesinin Anayasa'nın milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağını söyleyen 90. maddesine de atıfta bulunabilmesi...

Çünkü bu karar Türkiye'nin imzaladığı bütün milletlerarası anlaşmalara aykırı... Ama hukuk mekanizmasının derisi artık kayışa dönmüş durumda. Mesele hukuka uygunluk değil, hukuksal hale getirildiği varsayılan yasalar üzerinden Cumhuriyet'in resmî ideolojisini bir 'vatandaş şekillendirici' sistem olarak korumak.

Bu yaklaşım Kürt meselesinde de benzer, aleni örnekler sunmaya devam ediyor. Diyarbakır Yenişehir Belediyesi'nin bir parka 'Merwani' adını vermesi, 'w' harfi yüzünden devletin kendisiyle ve vatandaşıyla ilgili tahayyülünü zedeliyor. Çünkü devlet açısından Kürtlerin makbul vatandaş olması Türkleşmeleriyle mümkün ve bu da Kürtçeyi kullanmaktan imtina etmelerini gerektiriyor. Dolayısıyla belediyeye güvenilmeyip kaymakamlık onayı zorunlu tutuluyor. Ve o kaymakamlık da valilik üzerinden İçişleri Bakanlığı'na bağlanıyor. İsmi yasaklanmasının gerekçesi 'w' harfinin "ayrımcılığa ve bölücülüğe yol açabilecek nitelikte" olmasıymış. Yani aslında ayrımcı ve bölücü olmasa da, bu yönde bir gelişmeye yol açabilme ihtimali görülüyor ve devletin işi de zaten vatandaşın bu türden ucu açık yollara sapmasını engellemek.

Rejimin topluma yönelik yüzünde hukuksallaştırılmış bir zorbalık var ve 'vatandaş' da bu zorbalığı doğal kabul edenlere verilen bir ad sadece...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurucu unsur: Hukuksuz zorbalık

Etyen Mahçupyan 2012.08.02

Cumhuriyet rejiminin Sünni olmayan Müslümanları Sünnileştirmek, Sünnileri de Türkleştirmek üzere uyguladığı 'hukuki' zorbalık, devlete tabi vatandaşlar üretmeyi hedefliyordu.

Söz konusu vatandaşlığın, Mustafa Kemal'in adı etrafında oluşturulan bir idealizasyon sayesinde "O'nun izinde gitmek" anlamında kutsallaştırılması ise, bu zorbalığı meşru hale getirdi. Böylece devlet Alevileri Sünnileştirmek, Sünnileri ise Türkleştirmek üzere bir baskı sistemi kurarken, buna uymayanları 'cemaaten' kamusal alanın dışına çıkartma yetkisi elde etti. Bu sayede kamusal alan devletin ideolojik tahakkümü altında şekillendi ve devlete ait bir tasarruf alanı olarak işlevselleşti. Sonuç, Alevilerin ve Sünnilerin farklı nedenlerle devlet iktidarının ürettiği imtiyaz imkanlarının dışında kalması, bu kesimin sadece bazı bireylerinin kimliklerini terk ederek 'makbul vatandaş' olabilmeleriydi.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti sadece farklı Müslüman cemaatlerle değil, gayrimüslimlerle de karşı karşıyaydı... Ne var ki gayrimüslimlerin Müslümanlaşması söz konusu olmadığına göre, Türkleşmeleri de mümkün değildi. Bu azınlık mensupları daha baştan reel ve potansiyel 'cumhurun' dışındaydılar ve dolayısıyla da 'gayri vatandaş' olarak kimikleştirildiler. Diğer bir deyişle Türkiye Cumhuriyeti kendi vatandaşları ve diğer ülkelerden gelen yabancılar yanında üçüncü bir kategoriye de sahipti: Yerli yabancılar. Nitekim Yargıtay çeşitli kararlarında Türkiye'nin yerli gayrimüslimlerinin normal vatandaşlar olmadığına, onların bir tür yabancı olduğuna hükmetti.

Yabancı olduklarına göre de, örneğin mülk alımlarının engellenebilmesi, ama daha da önemli olarak eski mülklerine el konulabilmesini 'meşru' saydı. Tahmin edileceği üzere 12 Eylül hukuku bile buna cevaz veren bir mantığa sahip değildi, ama Yargıtay açıkça ve müdaneasızca bu hukuksuz zorbalığın yolunu açtı. Tabii Yüksek Yargı'nın bu tasarrufla yalnız olduğunu düşünmek doğru olmaz. CHP'den eski cumhurbaşkanlarına tüm idari ve ideolojik devlet hiyerarşisi, gayrimüslim mallarının birer ganimet olarak görülüp talan edilmelerini doğal buldu.

Devletin hırsızlığı yasallaştırıp makbul vatandaşlarını da bu yönde teşvik etmesini hukuk bağlamında analiz etmek veya anlamak sonuçsuz bir çaba olur. Çünkü 'söz konusu ganimetse gerisi teferruattır'. Düşünün ki bu gayrimüslim 'siyaseti' 1919'dan itibaren hiç hız kesmemiş, Cumhuriyet rejimi İttihatçı uygulamayı aynen sürdürmüş ve bütün bunları kendi kurucu anlaşması olan Lozan'ı daha ilk günden ihlal ederek gerçekleştirmiştir. Diğer bir deyişle gayrimüslim mülkü söz konusu olduğunda Lozan da teferruat kalmıştır. Öte yandan Lozan'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin meşruiyet temelini ifade ettiğini düşünürsek, bu hukuksuz zorbalığın sonucu ancak şöyle yorumlanabilir: Türkiye Cumhuriyeti dünya dengeleri nedeniyle ve benzer ülkelerin benzer suçları sayesinde de facto olarak ayakta duran, uluslararası hukuk açısından ise gayri meşru olmayı kabullenmiş bir cumhuriyettir...

Öte yandan zaten dünya ahvalinin bu olduğunu, ortalıkta hukuka riayet eden hiçbir devletin bulunmadığını, hepsinin son kertede gayri meşru sayılabileceğini öne sürebiliriz. Ama hiç olmazsa devletlerin 'artık' bu gerçeği bilerek davranmalarını, 'nihayet' daha ahlaki ve hukuki bir norma yönlenmelerini de bekleyebiliriz. Türkiye bu açıdan hala 'kararsız' bir ülke konumunda. AKP iktidarının önyak olduğu, yetersiz olsa da olumlu bazı adımların yanında talan alışkanlığı, açlığı ve hayasızlığı devam ediyor. Süryanilerin kadim toprakları olan Mardin-Midyat bölgesinde, devlet desteğiyle sürdürülen ve hukuki kılıfa zorla sokulmaya çalışılan bir çapulculuk kampanyası yıllardır sürüyor. AKP milletvekili Süleyman Çelebi'nin aşireti oradaki Süryani köylülere halen yüzlerce dava açmış durumda ve devletin zaptedilmez iştahının yerele yansımaları simgeliyor. Ama herhalde gözün doyması mümkün olmadığı için, Hazine de Mor Gabriyel Manastırı'na karşı toprak davası yürütüyor...

Bu ilginç bir dava... Hazine Kadastro'nun manastıra verdiği 244 dönüm arazinin kendisine devrini istiyor ama Midyat yerel mahkemesi bu isteği reddediyor. Temyiz için başvuru Yargıtay ise şaşırtıcı olmayan biçimde Hazine'yi haklı görüyor. Yargıtay'ın gerekçesi 20 yıldır zilyedi olan bir arazinin tapuya kaydedilmesi için en fazla 100 dönüm olması gerektiği, oysa bu arazinin 244 dönüm olduğu... Tabii bu durumda hiç olmazsa 100 dönümün manastıra bırakılması gerekirdi ama geçelim, çünkü durum daha vahim: Kanun bazı belgelerin sunulması halinde 100 dönümden daha fazla arazinin de tapulanabileceğini söylüyor ve bu cümle Yargıtay'ın gerekçe olarak aldığı cümlelerin hemen ardından geliyor. Sunulabilecek belgelerden biri vergi kayıtları ve nitekim Mor Gabriyel 1937'den bu yana muntazaman vergisini ödemiş...

Kısacası Yargıtay açıkça, bilerek ve bundan gocunmayarak hukuku suistimal edebiliyor. Çünkü hukuk 'vatandaşlar' içindir... Burada ise 'gayri vatandaşlar' var ve onlara karşı gayri hukuki davranmanın hiçbir mahzuru olmadığı gibi, sistematik zorbalığın resmi ideoloji açısından büyük sevabı var.

Kefareti ödeme zamanı

Etyen Mahçupyan 2012.08.05

Suriye'deki toplumsal çalkantı ve ona karşı yürütülen devlet zorbalığı, Türkiye'de epeyce karmaşık duygular yaratmakta.

Çünkü her şeyden önce yanı başımızda insani bir trajedi yaşanıyor ve müdahale edilmiyor. Üstelik Suriye'deki halklar ile Anadolu'dakiler arasında, Osmanlı döneminden bu günlere sarkan yakın bağlar var. Nitekim Türkiye'nin dış politikası da bu duyarlılık üzerine yoğunlaşarak başladı ama anlaşılan kimseyi çok fazla ikna etmedi. Çünkü söz konusu duyarlılığın ötesinde olduğu düşünülen bir aculluk sergilendi ve bu hafif panik halinin Kürt meselesinde Türkiye'nin paralize olma haliyle bağlantılı olduğu değerlendirildi.

Suriye'deki muhtemel geleceğin, orada yaşamakta olan Kürtlere şu anki duruma göre son derece radikal özgürlükler getireceği ve yerel bir iktidar alanı oluşturacağı açık. Bu gelişmenin Irak Kürdistan Yönetimi'nin etkisinde olacağı, ama aynı yönetimin kendi gücünü katlayacak olan bir Suriye Kürt ayağına fazla mesafeli duramayacağı da belli. Diğer bir deyişle Barzani'nin 'çift yönlü' bir yana, 'çok yönlü' siyaset yapacağı ve sonucun belli olmayacağı bir sürecin içinden geçiyoruz. Muhakkak ki Barzani'nin ideal senaryosu kendisini tepede tutacak bir Kürt coğrafyaları ve müstakil yönetimleri konfederasyonu veya en azından iş birliği örgütlenmesidir. Ancak bunu istemek olmamasını da garanti eder... Böyle bir sonucun olayların akışı içinde, büyük kimliksel kırılmaların yarattığı dinamiklerin etkisiyle, farklı Kürt gruplarının menfaatlerini dengelemek üzere, kısacası 'doğal' olarak ortaya çıkması gerekir. Aksi halde bölgenin Irak Kürdistanı'nı da istikrarsızlığa sevk edebilecek bir karmaşa döneminden geçmesi ve Barzani'yi sıradan ve etkisiz bir aktör haline getirmesi mukadder...

Dolayısıyla Türkiye'nin de kendisini gizleyen, mütevazı, küresel iradenin parçası olarak algılanan bir strateji izlemesi gerekiyordu. Eğer amaç Suriye'nin bütünlüğü ise, bunun oradaki tüm tarafların kabulünü gerektirdiği belliydi. Esed'i güç kullandığı için gayri meşru ilan eden bir müdahalenin, çözümü zorlamak için taraflardan bazılarına baskı uygulaması pek de 'hoş' bir yaklaşım olmazdı. Ne var ki galiba Türkiye'yi yönetenler gerçekten de artık 'büyük ülke' olunduğuna, 'bize sorulmadan' çevremizde hiçbir şeyin yapılamayacağına, 'evet' demediğimiz hiçbir çözümün hayata geçemeyeceğine inanıyorlar. Türkiye'nin bu 'oyunun' iki önemli aktörü ABD ve Rusya nezdinde önemli olduğunu, 'kırılmaması' için özen gösterileceğini öngörebiliriz. Ama bunun mantıklı bir bedel olması gerekiyor... Oysa Türkiye'nin Suriye hassasiyetinin asli nedeni olan 'Kürt meselesini çözememiş olmanın' getirdiği zaafı, dünyanın kabulleneceği bir statükoya dönüştürmek imkansız. ABD ve Rusya da Suriye'deki yeniden yapılanmayı Türkiye'nin 'milli' isteklerine göre düzenleyecek olmadıkları gibi, bunun bizzat Türkiye'nin yeniden yapılanması için bir dürtü olduğunun farkındalar. Bu durum Türkiye'yi kendi 'ortakları' karşısında bile hayli zayıf bırakıyor.

Söz konusu kışkıracı dışına çıkmanın tek bir yolu kaldı: Kürtlere evrensel hak ve özgürlük standartları her ne ise, onları tanımak ve gerisini talep edebilmenin siyasetini de meşru kılmak. Yani hemen yapılması gereken düzenlemelerin yanında, anayasanın kotarılması ve PKK'nın hem masaya hem de genelde siyasete davet edilmesi lazım. 'Teröristlerle masaya oturulmaz' diyenlerin terör uygulayan Suriye yönetimi gibi devletlerin de gayri meşru hale geldiklerini ve Türkiye'nin geçmişten gelen böyle bir kamburu olduğunu unutmamalarında yarar var. Türkiye Cumhuriyeti Kürtlere karşı çok günah işledi ve şimdi kefaretin ödenme zamanı.

Türkiye bu dönemeci az hasarla ve kendi zamanlaması içinde geçmeyi hedeflemişti ama iki hata yaptı. Birincisi Suriye'deki tüm tarafları eşit bir biçimde 'kucaklayan' bir görüntü yaratamadı. İnsan olmayı öne çıkaran bir yaklaşımla başladı ama giderek Sünnileşti ve böylece hem çatışmanın parçası oldu hem de 'küçüldü'. Bunun

asıl nedeninin Şii cemaate yakın durmamak değil, Kürtlere uzak durmak olduğu ise aşıkardı. İkinci hata ise artık dış politikanın tarihin yüküyle birlikte ele alınması gerektiğini hatırlatıyor: Türkiye Suriye'deki Kürtlerin bir bölümünü şimdi 'gördü' ve onları PKK destekçisi olarak tanımlamakla yetindi. Suriye Kürtleri yıllardır hiçbir haklarını alamazken, vatandaş bile olamazken Erdoğan ile Esed aile dostuydular... İnsani duyarlılığı bu kadar gelişmiş olduğu söylenen Türkiye acaba Suriye Kürtlerini nasıl ve niçin böyle kolaylıkla yok sayabildi? Çünkü onların önemli bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında devletin zorbalığı karşısında kaçmak zorunda kalan Kürtlerdi...

Suriye'nin Kürtleri'nin PKK yandaşı olmasından rahatsız olanlar, acaba Türkiye'nin konu Kürtlere geldiğinde sergilediği duyarsızlığından ve nobranlığından rahatsız olmuyorlar mı? Tarihin bir adaleti olacaksa, Türkiye'nin Suriye konusunda çok az söz hakkı olmalıdır... Çünkü bizzat kendi vatandaşına karşı günah işlemiş ve kefaretni ödememek için 'siyaset' üretmiş bir devletten söz ediyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seküler İslamcılık

Etyen Mahçupyan 2012.08.08

Bazı kavramların yan yana gelmesi tanımı gereği anlamsız ve dolayısıyla imkânsız sayılır. Bu yazının başlığı da öyle...

Sekülerlik en kaba haliyle dinden uzaklaşma veya daha gerçekçi bir yorumla dindarlığın bireyselleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu ise bir yandan cemaatin birey lehine zayıflamasını, diğer yandan da dini duyarlılığın dünyevileşmesini ima eder. Oysa İslamcılık, dünyevi alanın tümünün İslami bir çerçeve içine alınıp cemaatsel olarak kurgulanması yönünde bir tasavvur içerir. Dolayısıyla sekülerleşme ile İslamcılığın birbirinin zıddı 'ideolojik' dinamikler olduğunu söyleyebiliriz.

Ne var ki bu gerilimin iki kanadı arasında tam bir simetri bulunmaz. İslamcılık bir ideolojidir ama sekülerleşme değil... İslamcılık hayatın nasıl yaşanması, toplumsal ve idari yapının nasıl olması gerektiğini 'bilir' ve bunu gerçekleştirmeye çalışır. Geçenlerde Ali Bulaç'ın verdiği tanımdan gidersek "İslamcılık, İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle 'yeni' bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda İslam Birliği'ni hedefleyen entelektüel, ahlaki, toplumsal, ekonomik, politik ve devletler arası harekettir." Bu tanım, İslamcılığın tarihsel ve konjonktürel olduğunun altını çizmiş oluyor. Ortada tasvip edilmeyen bir Müslüman, yanlış bulunan bir toplumsal örgütlenme ve kabul edilmek istenmeyen devlet yapıları var. İslamcılık, bunun aşağıdan yukarıya ve yukardan aşağıya toptan değişimini öngörüyor ve bunun İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle yapılacağını ifade ediyor. Buradaki ilginç kavram 'hareketle' kelimesi... İslamcılık İslam'ın ana referans kaynaklarından 'hareketle' davranacak ama söz konusu kaynaklardan yola çıkıldığında önünüzde sadece tek bir yol bulunduğunun garantisi maalesef yok. Diğer bir deyişle İslamcılık kendi içinde farklı İslamcı siyasetleri barındıran bir yelpaze olmak ve bu farklı siyasetler arasında çatışma yaşanmasına imkân vermek durumunda. Kısacası ideali tanımladığında ve ortak düşmana işaret ettiğinde tekil olabilen İslamcılığın, hayatın gerçekleri karşısında çoğullaşması ve dünyevileşmesi kaçınılmaz.

Kendi içinde çoğullaşmak İslamcılığı bir ideoloji olmaktan çıkarmaz. Ancak doğruları 'bilme' hasletini kendisine atfetme kaygısı, aynen sosyalist harekete benzer bir biçimde, hizipleşmeler üretir. Oysa İslamcılık tümüyle ataerkil zihniyet içinde kalabilseydi, tüm ayrışma eğilimlerini tek bir hiyerarşik yapı içinde tutmak mümkün olabilirdi. Diğer bir deyişle İslamcılığı 'bozan' dünyevileşme ile gelen relativist yaklaşımlardır. İslamcılığın içine yerleşmiş olan otoriter zihniyete gönderme yapan liderlik ve güç arayışları, herkesin kendine özgü bir meşruiyet temeli aramasına nedendir ve bu da İslam'ın ana referans kaynaklarının değil, onların 'yorumlarının' siyasallaşmasıyla sonuçlanır. İş yorum farklılaşmasına geldiğinde ise kendinizi zaten relativist dünyanın içinde bulursunuz.

Bu nedenle İslamcılık açısından sekülerleşmenin bizatihi kendisi karşıt bir ideoloji gibi tanımlanır. Oysa İslamcılığın karşısında onunla mücadele eden bir sekülerleşme ideolojisi yok... Aksine İslamcılığın bizzat 'içinde' bir sekülerleşme eğilimi var ve dinin siyasallaşması kaçınılmaz olarak bu tür sonuçlar üretir. Başlığa dönersek 'seküler İslamcılık' kulağa garip gelse de, İslamcılığın sekülerleşmesi yaşamakta olduğumuz bir dinamığe karşılık gelmekte.

Bu konuda geçen yılın eylül ayında dört tane yazı yazmış, ancak gündemin değişmesi nedeniyle kenara koymuştum. Şimdi o yazıları yayınlamak için uygun bir tartışma ortamı oluşmuş gözüküyor. Görüldüğü kadarıyla bir kanatta İslamcılığa duyulan gerekliliği öne çıkaran, 'kurtuluşun' veya olması gereken düzenin ancak İslamcılığın önce kendine gelmesi, ardından dünyaya galebe çalması ile mümkün olabileceğini savunan bir bakış var. Diğer tarafta ise İslamcılığın hayatın somut gerçekleri ve dönüşümü sonucu siyasi işlevini yitirdiğini ve bunun tarihsel her akım için olduğu üzere İslamcılık için de doğal karşılanması gerektiğini söyleyen bir yaklaşım... Birincisi dinsel, diğeri bilimsel yöne eğilimli; ilki normatif, ikincisi gerçekçi bir tutumu simgeliyor. Birincisi siyaset yapıyor, diğeri o siyaseti akademik çerçeveye oturtuyor.

Bu yararlı tartışmanın henüz tam olarak yüzleşmediği katman ise Müslümanların kendisi... İslamcılığı yükseltmek isteyenlerin 'her Müslüman İslamcıdır' şiarı, gerçekliğin nasıl bir çetin ceviz olduğuna da işaret ediyor. Çünkü soru şu: İslamcı olmadığını söyleyen Müslümanları, İslam'ın ana referans kaynaklarını bu şekilde okumayan dindarları nereye koyacaksınız? Bu tür dindarlar sayıca artar ve İslam'ı tanımlama noktasına gelirlerse ne yapacaksınız? Onları ikna etmek üzere siyaset yaparsanız, kendinizi dünyevileşme ve sekülerleşmenin nasıl dışında tutacaksınız? Yok, eğer siyasetin dışında durmak isterseniz, 'doğruyu biliyor olma' varsayımınızla kendi kitlenizi şiddetten uzak tutmayı nasıl becereceksiniz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindarın siyaset yolu

Etyen Mahçupyan 2012.08.09

Din ile siyaset arasındaki ilişkide uzun deneyimler sonrası geline nokta, bu iki alanın arasına mesafe konması gerektir.

Gerçekten de din ile siyasetin 'doğası' arasında uyumsuzluk var. Dinler zamana bağımlı olmayan evrensel kabuller üzerine oturdıkları için, 'doğru' olanı tüm insanlık ve tüm zamanlar için bildiklerini vazederler. Siyaset

ise 'doğru' olanın geçici olarak ve sadece belirli bir grup insana anlamlı gelecek şekilde saptanabileceği varsayımı üzerinde yaşanabilir. Aksi halde siyasete konu olacak tercihlerle, farklı yollarla karşılaşmaz ve bunlar arasında hangisini seçmemiz gerektiği konusunda ayrışmazdık. Unutmamak gerek ki siyaset, esas olarak geleceğin bugünden kurulmasına yönelik bir etkinlik ve bu da önümüzde farklı gelecek tahayyüllerinin, dolayısıyla farklı varoluş ve yaşama biçimlerinin olduğunu söylemekte.

Bu belirsizlik nedeniyle siyaset 'doğrunun' göreceliliğini ontolojik olarak kabul etmek durumundadır. Nitekim kendi meşruiyeti de bu göreceliliğe dayanır. Oysa görecelik, dinlerin kabul etmek bir yana felsefi olarak kabullenemeyeceği bir durum... Dinler açısından göreceli bakış, vahiyle gelen kutsal akidelerin, dolayısıyla doğrudan ilahi gücün sorgulanması, esnetilmesi, giderek dışlanması ima eder. Bu nedenle dine dayanan siyaset sonuçta dini bozar... Öte yandan bu tür siyaset, siyasetin kendisini de anlamsızlaştırır ve toplumun entelektüel ortamını totaliter bir mecraya doğru sürükleyebilir. Çünkü din üzerinden oluşacak siyasetler, 'doğruyu' bildiklerinden emin olan insanların bu 'doğruyu' başkalarına kabul ettirme gayretine dönüşür ve aynı zamanda bu 'doğruların' hiçbir esnekliğinin olmaması nedeniyle uzlaşmalara kapalı kalır. Sonuç neredeyse kaçınılmaz olarak karşılıklı otoriter zihniyetin hakim olmasıdır. Bir tarafın kategorik olarak katı tutumunu sürdürdüğü ortamlarda, diğer anlayışlar da katılma eğilimi gösterirler ve karşılıklı silahların konuştuğu bir yapıya doğru kolayca gidilebilir...

Öte yandan dinler 'doğru' yaşamın ne olduğunu söylemenin ötesinde, bu yaşamı sadece kişiler için değil cemaat için önerirler. İdeal durum bir toplumun her bireyinin belirli bir dinî inanca bağlı olması olurdu... Böylece herkesin toplum için 'doğru' bulduğu şey aynı olacak ve çatışmasız, ahenk içinde bir cemaat hayatı oluşabilecekti. Dikkat edilirse bu siyasetin de işlevsiz ve anlamsız kalmasını ifade edecekti, çünkü herkesin aynı doğrudan bulunduğu bir toplulukta farklı görüşler ancak detay konularda olabilecek, onları da dini yorumlamayı bilen rehberler değerlendirecekti. Böyle bir toplumda geleceği tartışmak da, sadece teknik konularla sınırlı basit durumların akılcı çözümlerine indirgenecek, esasa ilişkin hiçbir konu tartışmaya açılmayacak, ama kimse de şikayet etmeyecekti. Bu ideal durum halen birçok dindar için çekiciliğini koruyor. Osmanlı'nın cemaatçi yapısının da aynı mantıktan esinlendiğini söylemek ve bu çekiciliğin tarihsel bir zemini olduğunu öne sürmek de mümkün. Bu yaklaşım bir tür içe kapanmacılık ve dışlama anlamına gelmekle birlikte, dinin siyasetten korunma isteğini de ifade ediyor. Çünkü siyasetin egemenliği insanları farklılaşma ve yeniden gruplaşma yönünde teşvik edici bir ortama tekabül etmekte. Diğer bir deyişle siyasetin alanı ve derinliği arttıkça, dinlerin de yüzeyselleşip kırılanlaşacağı açık.

Bunun anlamı dindarların azalması değil... Aksine siyaset genişleyip derinleştikçe dindarların sayısı muhtemelen artacaktır. Özellikle geçmişte dinin 'siyaset yolu' olarak yaşandığı cemaatçi toplumlarda, dindarlar kendi içinde farklılaşırken, inancı da esnetecek ve dünyevileştirecektir. Birçok dindarın bunu bir tehlike olarak görmesi şaşırtıcı değil... Ne var ki dini 'siyaset yolu' olarak yaşamış olan bir geçmişten daha farklı bir gelecek çıkamaz. Çünkü dinle siyaset arasındaki mesafeyi bilerek daraltmış, pragmatik amaçlarla dini kullanmış, dindarlıkla siyasi kariyeri meczetmiş bir gelenekten söz ediyoruz. Bu ülkedeki toplumsallaşma kanallarından başlıcası daima din olmuş ve bu durum inanç sistemlerini sürekli olarak dünyevileştirerek (sofu bir dindar açısından yüzeyselleştirerek) yeniden üretmiştir...

Bugün bir eşik daha geçiliyor ve dindarlar siyasetin paydaşı ve kurucu ögesi olma yönünde ilerliyorlar. Önlerinde iki yol var: Ya dinlerini de siyasete taşıyarak 'kullanıma' açacaklar ve son kertede dine zarar verecekler. Ya da artık homojen bir cemaat olmadıklarını kabullenerek, dini özel hayatın parçası olarak yeniden tanımlayacak ve böylece siyaseti de özgürleştirecekler. Buna kısaca sekülerleşme deniyor... Birçoklarının sandığının aksine dini koruyan, dindarı ise tüm toplum karşısında aktörleştiren bir siyasetin kapısını açan, 'iyi' bir değişim. Yeter ki siyasetin çekiciliği dinin işaret ettiği ahlaki zemini yok etmesin ve dindarlar aynı ahlaki seküler çerçeve içinde yeniden üretebilsin...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şiddet ve sekülerleşme

Etyen Mahçupyan 2012.08.12

Batı dünyasının diline sinmiş en basmakalıp klişelerden biri 'İslami şiddet' sözcüğü. Kastedilen şey, bazı Müslümanların İslamiyet üzerinden şiddeti öne çıkaran bir eylem programı yürütmeleri. Yani kavram esas olarak bir siyasi stratejiyi temel alıyor ve bunun belirli bir altkümesini vurgulamak üzere de önüne bir sıfat ekliyor.

Böyle bakıldığında dini, ulusal veya bölgesel birçok sıfatın mümkün olabileceğini öngörebiliriz. Ne var ki 'İslami şiddet' terimi bir kez ortaya çıktığı andan itibaren 'bir tür' şiddet olma vasfını kaybederek neredeyse jenerik bir tanımlama haline geldi. Diğer bir deyişle 'İslami' sözcüğüyle 'şiddet' sözcüğü birleşerek farkı bir bütünselliği ima etmeye başladı. Sanki Batı dünyası uzun zamandır bir türlü tanımlayamadığı şiddet unsurunu 'İslami' sıfatı sayesinde bir çipaya bağlamış ve anlaşılır kılmıştı. Bu yüzeysel tavrın oryantalizmin küresel dünyadaki yeni görüntülerinden biri olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Çünkü Batı dünyasının en azından şu gerçeği görmediğini söylemek mümkün değil: İslami bir anlayışa dayanarak şiddet uygulayanlar olsa bile, İslami dünyanın çok büyük kesimi bu tür bir yaklaşımın dışında durmakta. Dolayısıyla Müslümanların şiddete olan yaklaşımlarının en azından monolitik olmadığı açık. Bu durumda acaba şiddet üzerinden siyaset arayışlarına 'İslami' demek ne kadar doğrudur? Acaba şiddete meyleden Müslümanların bu tavrının gerçek nedeni dindarlıkları mıdır, yoksa başka unsurlar mı? Daha da ötesi, şiddet kullanıcıların Müslüman olması ve İslami bir dil kullanmaları, yaptıkları eylemi 'İslami' kılar mı?

Bu tür sualler sorulmuyor, çünkü insanlar yaşadıklarının nedeni olarak basit ve anlaşılır yanıtlar arıyorlar ve bunların her şeyi açıklayabilen kategorik yanıtlar olmasıyla da rahatlıyorlar. Asıl yadırgatıcı olan İslami coğrafyada da bu soruların pek sorulmaması ve onun yerine Batı'nın kötü niyetine gönderme yapan bir hamasete sığınılması. Aksi halde şu an İslami kesimde küresel anlamda safları belirginleşmiş bir tartışma izliyor olmalıydık ve örneğin Kürtlerin PKK'ya söylemesi gereken türden cümleleri birçok Müslüman'ın ağzından İslamcı şiddet hareketlerine karşı duymalıydık. Oysa bu çıkışlar bireysel kalıyor ve çoğu zaman da epeyce utangaç bir tavır içinde ifade ediliyor. Anlaşılan kimliksel bağ epeyce belirleyici oluyor ve genelde Müslümanlar, tasvip etmeseler bile, diğer Müslümanların eylemlerini eleştirmekten kaçınıyor, bu tutumun kendi kimliklerine halel getireceğini düşünüyorlar.

Oysa bu özeleştirici eksikliği Batı'daki klişelerin yerleşmesine hizmet ederek, onları sanki 'gerçek' kılıyor. Bu nedenle İslami duyarlılığı önplanda olan insanların, önlerinde duran meseleden kaçmamaları gerekiyor: Şiddeti de aşan bir biçimde, İslamiyet ile siyaset arasındaki ilişkinin irdelenmesi ve sekülerleşmenin bu bağlama oturtulması meselesi bu... Çünkü şiddet dini bir zemin üzerinde ele alındığında bile, her zaman bir tür sekülerleşmeyi ifade eder. Bu tespit din savaşları için de geçerlidir, çünkü meşruiyetini dinden alsa bile şiddet uygulamanın kendi mantığı, sınırları ve güç üretme kapasitesi vardır ve bunlar doğal olarak dini çerçevenin dışına taşarlar. Bir noktadan sonra dini kaygıların mı şiddeti, yoksa şiddetin yarattığı gücün mü dini yönettiğini ayırmak mümkün olmaz. Sonuç ise her zaman dinin 'bozulması' olarak yaşanır...

Öte yandan şiddet zaten siyasetin reddi, gücün sözü ikame etmesidir... Buradan hareketle İslami kesimin, siyasetin de bir başka tür sekülerleşmeye karşılık geldiğini içselleştirmesi gerekiyor. Nitekim Türkiye'nin üzerinde yürümekte olduğu yol da bu yönde. Yani insanlar toplumsal ve kültürel olarak sekülerleştikleri için siyaseti anlamlı bulurken, siyasetin içine girdikçe de sekülerleşiyorlar. Bu sekülerleşme kendine benzemeyenlerle konuşma, çalışma ve birlikte bir dünya hayal etmeyi ima ediyor. Bu süreç ve söz konusu hayal ise hiçbir tek inancın hakimiyeti altına sokulamayacak kadar geniş. Diğer bir deyişle sekülerleşmeyen, yani inancı ile siyaseti arasına mesafe koyamayan hiçbir dindarın bu topluma 'siyaseten' söyleyebileceği bir şey yok. Bu kişiler olsa olsa giderek daralacak olan bir cemaatin 'aydınları' olarak kalırlar.

Kısacası siyaset ile sekülerleşme arasında iki yönlü bir ilişki var, ama bunun hangi uçtan başladığı son derece önemli. Siyaset yapmayı hedef almak, sekülerleşmeyi kerhen üstlenilen bir kisve haline getirdiği ölçüde, la-dini ortak bir ahlak alanı üretme imkanını da ortadan kaldırıyor. Bu çizgiye girenlerin şiddeti araçsallaştırmaları şaşırtıcı olmadığı gibi, sanki sekülerleşmeye tepki olarak bu şiddeti 'İslami' kılıfla sunmaları çok öğretici... Buna karşılık doğal sekülerleşme süreçleri içerisinde kendi dindarlıklarını yeniden şekillendiren Müslümanların, siyasete girmelerinin çok hayırlı bir gelişme olduğuna kuşku yok. Çünkü açıktır ki geleceğin Türkiye'sinin ne Müslümanları dışlayarak, ne de İslami kalıplar içinde sıkıştırılarak oluşturulması mümkün değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcı endişe

Etyen Mahçupyan 2012.08.15

İslami duyarlılığı olan bir iktidarın küresel dünyanın gereklerine uygun bir yönetim sergilemesi, sadece Kemalist laik kesimi değil, İslamcı çevreleri de rahatsız edebiliyor. Burada hedefe alınan kavram sekülerleşme...

Çünkü AKP hükümetinin İslam ile laikliği bağdaştırma çabalarının Türkiye'yi ve genelde İslami cemaati sekülerleştirerek, onu kadim dini çizgiden uzaklaştırdığı düşünülüyor. İslamcı algıya göre 'laiklik' Batı'da neşet etmiş, hiçbir şekilde 'bize' uymayan, İslam'ı değiştirerek kendi kimliğinden çıkartma istidadı taşıyan bir tür yozlaşmayı ifade ediyor. Bu nedenle İslam'ın laiklikle bağdaşması mümkün olmadığı gibi, bu tür bir çabanın İslam'ı laikleştirerek yozlaştıracığı açık. Sekülerleşme ise laikliğe giden, diğer bir deyişle İslam'dan uzaklaşmayı ima eden bir süreç olarak görülüyor. Buradan hareketle sekülerleşmenin 'hayırlı' bir değişim olmadığı, dindarlığı niceliksel olarak etkilemese de, niteliksel açıdan zaafa uğratacağı öne sürülmüş oluyor.

İlginç olan nokta İslamcı yaklaşımın gerçekte var olan, yaşayan Müslümanlarla ilgili bir anlama çabasından uzak durması. İslam'dan hareketle olması gereken Müslüman'a doğru gidiyorlar ve sekülerleşmenin bir tehdit olduğunu savunuyorlar. Sanki sekülerleşme denen şey, bize dışarıdan gelen, yabancılara ait olan, 'fitratımıza' aykırı kaçan bir olaymış gibi. Bu görüşü kanıtlamak için İslam'da ruhban sınıfının olmadığını, laikliğin ima ettiği vicdan özgürlüğünün zaten dinin içinde yer aldığını vurguluyorlar. Bu tür argümanlar Batı laikliğinin kurumsal yapısını ithal etmek isteyenlere karşı bir anlam ifade edebilir... Ama sekülerleşme ille de Batı laikliğine yönelmesi gereken bir süreç değil ve nitekim Anadolu'nun inanç tarihi bu topraklarda kendine has bir sekülerleşmenin 'en başından' itibaren geçerli olduğunu gösteriyor. Kısacası, İslamcı çizginin yüzleşmesi gereken olgu Batı laikliği değil, bir kendiliğinden adaptasyon süreci olan Anadolu sekülerliği.

Bugün de AKP dönemi böylesi bir sekülerleşme dalgasının üzerine oturuyor ve Müslüman dindarlar kendi dinseliliklerini yine İslam'ın çerçevesi içinde kurarlarken, bu yeni bağlam sayesinde dünyaya entegre olma yollarını genişletip derinleştiriyorlar. Böylesi bir açılımın gelenekler, ritüeller ve ahlaki açıdan bazı esnemeler yaratması doğal. Dindar olduğunu söylemesine rağmen daha çok insanın dini yüzeysel bir anlayış içinde kavramaya başlaması da şaşırtıcı olmamalı. Ancak diğer taraftan da geçmişte dini katı bir kurallar manzumesine hapseden, klişeleri tekrarlayarak dindar olduğunu sanan epeyce yüzeysel bir ana akımın varlığını görmek gerek. Diğer bir deyişle Türkiye'nin Müslümanlığı, içinde her zaman derinlikler taşıyan, ama kitlesel bakıldığında, her dinde ve toplumda olduğu üzere, çeşitli yüzeysellikler arasında gezinen bir dindarlık...

AKP yönetimi bu değişimin öznesi değil. Altın gelen dalgayı temsil edebilme ve taşıma yeteneği gösteren bir siyasi hareket. Dolayısıyla İslamcı görüşe sahip kişilerin bu konuda hükümeti hedef almaları, aslında toplumla karşılaşma ürkekliklerini de yansıtıyor. Kabul etmeleri gerek ki bu toprakların Müslümanları her zaman dinlerine bağlı oldular, onu 'kıymetli' kıldılar ve son kertede İslam'ın rehberliğiyle yaşadılar. Ama bu toprakların Müslümanları yine her zaman, çoğulcu, kozmopolit toplumsal yapılar hazır oldular, kendilerini dünyaya açtılar ve etkileşimlerden kaçınmadılar. Aksi halde Osmanlı'nın en parlak döneminde Anadolu nüfusunun en büyük kısmını bir iki asır öncesinde iltida etmiş Hristiyanlar oluşturmazdı. Diğer bir deyişle bu toprakların Müslümanlığı kitabı bir İslam normatizmine uygun düşmüyor, çünkü ta başından beri böyle bir normatizme bağımlı olmadı. Bunun anlamı Anadolu İslam'ının doğal olarak sekülerleşmeye eğilimli olması, ancak bunu bir Batı modeline göre değil, kendi dünyevilik anlayışına göre yapmasıdır. Söz konusu dünyevilik ise salt İslam'dan üretilmemiş, çeşitli toplumsal ve kültürel damarların iç içe geçmesiyle oluşmuş durumda. Üstelik bu dünyeviliğin sınırları, tonu, kokusu da yine bu halkın doğal değişimi içinde ortaya çıkmış, merkezden belirlenme isteği daima dirençle karşılaşmış.

Eğer bugün Kemalist laiklik anlamını yitirmekte ve Müslüman toplumun kendi sekülerleşmesini üretmesi mümkün hale gelmekteyse, bunun nedenlerinin başında söz konusu direnç geliyor. Anlaşılması gereken nokta şu: Bu direnç saf bir İslami nitelik taşıyordu da, şimdi bozulmuş değil... Direncin kendisi de her zaman melez niteliklere sahipti, kendi içinde geleneği, kültürü kapsadığı gibi çıkarıcı eğilimleri de kuşatmıştı. Yani eğer bir 'yozlaşma' tespiti yapılacaksa, bunun hep var olduğunu kabullenmek gerek. Öte yandan bunun niçin 'yozlaşma' olarak görüldüğü İslamcı anlayışa yöneltilmesi gereken ayrı bir soru.

Sekülerleşme Türkiye'deki değişimin, yeni bir Müslüman kimliğinin ortaya çıkışının yüzlerinden biri. Bu değişimin İslami olmadığını söylemek ise çok zor. Belki de aslında İslamcı bakışın bu topraklarda ne kadar 'İslami' olarak algılandığına bakmak gerekiyor.

Orhan Miroğlu'na bilgi notu: Devleti ele geçirme, sahiplenme, toplumu devlet etrafında millî bir konsolidasyona tabi tutma ve toplumun bu amaca uygun olmayan unsurlarını eldeki imkânlarla dışlama, bastırma ve temizlemeye 'ittihatçılık' deniyor.

Orhan Miroğlu'na nezaket notu: Eleştirilen kişinin adını vermeyerek onu küçümsemeye, üstelik o kişiyi etnik kimliğiyle tanımlamaya da bir ad veriliyor... ama ben söylemeyim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık seküler eşikte

Kemalist ideolojinin rejim algısının dışına çıkmayan Cumhuriyet, yıllar içinde itiraz etmeyen ama yabancılaşan bir toplumsal muhalefet üretti. Bu koalisyonun en önemli parçası olan dindarlar da Demokrat Parti ve Özal dönemi dışında, kendisine ait hissetmediği bir iktidar anlayışıyla bir arada yaşamak durumunda kaldı.

Dolayısıyla bugün geline nokta, dindarların devletle somut ilişkisi açısından ilk kez radikal bir dönüşümü ifade ediyor. Daha önceki nefes alma dönemlerinde devletin kendisi değişmeden arka planda durmaktayken, AKP yönetimi altındaki Türkiye'de, devlet giderek yakınlaştı. Bu durum ilk kez Müslüman toplum içerisinde siyasi bir çoğulculuğun da işaretlerini veriyor. Çünkü geçmişte devletin aynıştırdığı bu kesim içindeki görüş farklılıklarının siyasi işlevi neredeyse yokken, şimdi en azından hükümete yakınlık veya uzaklık nedeniyle farklı konumlar oluşmuş durumda. Böylece nihayet İslami kesim içinden de AKP iktidarına eleştirel yaklaşan sesler duyuyoruz. Bu hayırlı bir gelişme... Yeter ki söz konusu eleştiriler evrensel referanslar açısından AKP'yi aşsın. Ne var ki İslami duyarlılıkla hareket eden birçok kişinin referans sistemi henüz bu çapta değil. İnsanlığın birikimi açısından İslamiyet'in birçok doğru yoldan biri olduğunu sanki kavramakta zorlanıyor ve evrenselliği ancak İslamiyet'in içine yedirerek anlayabiliyorlar.

Bu alanda en verimli tartışmalardan biri laiklik üzerine... Mesele laikliğin evrensel yönü ile tarihsel yönünün birbirinden ayrımlaştırılabilmesi ve yaşamış olduğumuz laiklik deneyiminin olası laikliklerden sadece biri olduğunun kavranabilmesi. Tayyip Erdoğan'ın bu gerçeği içselleştirdiğini ortaya koyan çıkışlardan biri Mısır ve Tunus gezilerinde yaşanmıştı. Erdoğan laikliğin demokrasi ile bir arada olabileceğini, aynı zamanda İslamiyet'in de demokrasiyle çelişmediğini söyleyerek İslamiyet'in laiklikle ilgili bir sorunu olamayacağını söylemiş oldu. Her ne kadar Müslümanların birey olarak 'laik' bir alternatif kimliğe geçmeleri söz konusu olmasa da, Müslümanların yönettiği bir devletin laik olması gerekmektedir, çünkü hem toplumda İslam dışında inançlar, hem de İslamiyet içi ayrışmalar olabilirdi. Toplumun yarın neye nasıl inanacağını bilemeyeceğimize göre, onlara bugünden tekil bir din yorumu layık görmek demokrasiye aykırıydı ve laiklik de bu çoğulculuğu mümkün kılan devlet özelliğiydi...

Erdoğan'ın yıllar öncesi görüşlerini bilenler bu değerlendirmeyi hayretle karşıladı. Oysa Başbakan, ülkedeki birçok Müslüman'la birlikte belirli bir kritik idrak sınırını aşmıştı: Kavramlar ve sistemler tarihsel olarak ortaya çıkarlar ve içinde yaşanan kültür ve zihniyetin damgasını taşırlar. Yani farklı bir zihniyetin içinde şekillendiklerinde tamamen farklı nitelikler arz edebilirler. Dolayısıyla laikliğin de demokrat olanı ve olmayanı var... Türkiye'de ise otoriter bir laiklik mevcuttu ve dindar toplum haklı olarak buna tepki duydu. Ancak acaba asıl sorumlu hangisiydi? Laikliğin kendisi mi, yoksa otoriter zihniyet mi? Erdoğan asıl meselenin zihniyet olduğunu, demokrat bir çerçeve içinde laikliğin özgürleştirici bir unsur olabileceğini ve bu sayede İslami kesimin de dindarlıklarını daha özgüvenle yaşayabileceklerini ifade etmiş oluyor.

Eğer AKP'ye yönelik yapıcı ve toplumda karşılığı olan bir muhalefet olacaksa, en azından eleştirenlerin Erdoğan'ı aşması gerekmez mi? Böyle bakıldığında örneğin Ali Bulaç'ın bazı yorumları epeyce hayal kırıcı oldu. Bulaç, 17 Eylül'deki yazısında Erdoğan'ın Ortadoğu'ya 'Türk laikliğini' önerdiğini yazdı. Oysa Erdoğan'ın bahsettiğinin 'Türk laikliği' olmadığı son derece açıktı. Yoksa Bulaç başka türlü bir laikliğin olasılığından pek hoşlanmamış mıydı? Laikliğin tek tipe indirgenmesi ve Kemalizm'le bütünleştirilmesinin başka bir açıklaması zor. Eğer Bulaç'ın niçin bir indirgeme peşinde olduğunu merak ediyorsak, 19 Eylül'deki yazısına bakmakta yarar var. Orada laik devletin işlevi şöyle betimlenmiş: "Bu, helal-haramın karışmadığı adaletsizliğe, derin eşitsizliğe dayalı iktisadi piyasayı, tüketim kültürüyle çıldırılmış hedonist ve erotik bir toplumu, nihilizme giden sosyal düzeni... yönetebilir anlamına gelir." Diğer bir deyişle laiklik aslında bir devlet niteliği veya tutumu değil, doğrudan yozlaşmış bir toplumun kendisi.

İslami bir yaşam biçimini ve onu sağlayacak düzeni savunmak her isteyen hakkı. Bu amaçla mukayeseler de yapılabilir, İslami olmayan toplumların yozlaşmalarını laiklik anlayışlarında da arayabilirsiniz. Ama buradan ilkesel değil, ancak tarihsel bir analiz çıkar... Aksi halde yaptığınız entelektüel manipölasyon gibi algılanabilir. Çünkü Batı yozlaşmış sayılsa ve bu yozlaşmanın nedenleri arasında laiklik anlayışı zikredilebilse bile, söz konusu olan laikliğin belirli bir zihniyet altında tekil bir uygulamasıdır. Eğer durum böyle algılanmayacaksa, karşı taraftan bakıldığında da Bulaç'ın dindarlığını Vahhabi inancından veya Taliban yorumunda ayırmaştırmak caiz olmazdı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık Müslümanlara karşı mı?

Etyen Mahçupyan 2012.08.19

İslamcılık konusunu asli sahiplerine devretmeden önce birkaç söz daha söylenebilir. Bu tartışmanın 'bugün', yani İslami kesimden gelen, bu duyarlılığı kendi kimliği olarak ilan eden bir toplumsal ve siyasi hareketin iktidara sahip olduğu momentte ortaya çıkmış olması son derece anlamlı.

İktidar devirleri genellikle bir sürece yayılır ve yeni iktidar sahiplerinin bizzat kendi ideolojileri üzerinden tasarrufta bulunma hamleleri ile de devir işleminin gerçekleştiği belli olur. Söz konusu sürecin ilk bölümü bir 'düşmanın' alt edilmesi veya bir 'yanlışın' düzeltilmesi gibi tanımlanabilir. Ama nasıl adlandırılırsa adlandırılınsa belirgin niteliği var olan düzenin bir yere kadar yıkılması, tahrip edilmesi ve bunun geçmiş iktidarın kısıtlanması yolu ile gerçekleşmesidir. Ancak sonrasında yeni iktidarın otoritesini meşrulaştırma, kendisine alan açma, rahatlama ve toplumsallaşma dönemi gelir. AKP iktidarı 'bugün' ikinci dönemde ve kendi tabanının kurucu bir aktör olarak kamusal alana girmesine olanak sağlıyor.

Bütün bunların İslamcılık tartışmasıyla yakından ilişkisi var... Çünkü eski rejimle mücadele edilen dönemde, siyasete damgasını vuran şey bizzat o rejimin nitelikleriydi. Kemalizm ve laiklik vurgusu İslami bir dil etrafında yığınların toparlanması ve ortak bir itiraz sesi yükseltmesi için yeterliydi. O sırada Müslümanlar arasındaki farklılıkların, kimin ve neyin İslami olduğunun bir önemi yoktu. Müslümanlar ve İslamcılar kendilerine ve birbirlerine değil, ötekine bakıyorlardı. Oysa iktidara sahip olunduğu ve kamusal alanın yeniden inşa edilebilme kanallarının açıldığı sonraki dönemde, hem ötekinin varlığı siyaset oluşturmak açısından yetersiz hale geldi, hem de çok yeni bir gelişme yaşandı: Kendilerine 'dindar' diyen birçok Müslüman kamusal alana girdiler, kendi din anlayışlarına uygun olan veya en azından ona ters düşmeyen çeşitli tutum ve davranışlar sergilemeye başladılar. Dahası, bu tutum ve davranışlar giderek norm koyucu özellik kazanma eğilimi taşıma ve yeni bir toplumsal iktidarın niteliğini tanımlama istidadı gösterdi.

Kısacası iktidarın başkalarında, İslami duyarlılıktan beslenen itirazın ise muhalefette olduğu süreçte, İslam'ı belirleyen 'şey' tüm Müslümanları kuşattığı varsayılan ve tanımlı rehber aydınlarca yapılan bir ideolojik Müslümanlık, yani genel anlamıyla İslamcılıktı. Oysa iktidarın Müslümanlara geçtiği, her dindarın kendi din algısını kamusal alana yansıtabildiği dönemde, İslam'ı belirleyen 'şey' söz konusu iktidar sahibi Müslümanların niyet, istek, tercih ve taleplerini yansıtan pragmatik bir Müslümanlık, tabiri caizse Müslüman iktidarın 'praksisi' oldu.

Böylece İslam, iktidar sahibi Müslümanlar sayesinde İslamcıların elinden 'kaçırıldı'. Bu noktada iktidar sahibi derken, AKP hükümetini değil, onu çok aşan bir biçimde ekonomiden sanat ve kültüre, eğlence dünyasından yeni aile düzeneğine her alanda yeniyi inşa eden bir dalgadan bahsediyoruz. Bu dalganın aktörleri kendilerini muhakkak ki dindar olarak görüyor ve iyi Müslümanlar addediyorlar... Öte yandan kendilerini değişmez bir dindarlık kalıbına uydurmaktansa, dindarlığı kendi hayatlarını ve bireysel hayallerini kuşatacak biçimde tedrici olarak yeniden biçimlendiriyorlar.

Basitçe söylersek, Müslümanlar sekülerleşiyor ve bu da İslamcılığın cemaat içi otoritesini kaybetmesi anlamına geliyor. Kemalist rejimin laikliği ile mücadele edildiğinde böyle bir sorun yoktu, çünkü sekülerleşme laikliğin 'mütemmim cüzü' gibi algılanıyordu ve aslında felsefi açıdan bu iki kavramın birbiriyle çelişkili olabileceği idrak edilmemişti. Derken laikliğin otoriter zihniyet altında Kemalist yoruma taşındığı, her zaman devletçi bir yaklaşımı ima ettiği keşfedildi ve bu tespit bizzat dindar ve Müslüman Başbakan tarafından telaffuz edildi. Böylece sekülerleşme zihniyet bağlamı açısından laiklikten koptu. Sekülerleşmenin farklı bir zihniyet altında yaşanabileceği ve bunun dindar kalarak ama din algısını özgürleştirerek yeni bir kişiselleşme yaratabileceği deneyimle anlaşıldı.

Dolayısıyla eskiden tüm Müslümanlar laikliğe karşı iken, bugün İslamcılar artık sekülerleşmeye karşılar ve onu yeniden laiklikle özdeşleştirmek istiyorlar. Bu durum, geçmişte tüm Müslümanların modernleşmeye karşı iken, şimdi İslamcıların bizzat modernliğe karşı olmalarıyla paralel... Ne var ki Türkiye'nin yeni sosyolojik gerçeği, sekülerleşen ve kendi dünyasından bir modernlik üretmek üzere olan yeni bir Müslüman'ı ve dindarlığı haberdar ediyor. Bu toplumsal dalga modernliğin ve devletçi otoriter laikliğin eleştirilebildiği post-modern ve küresel bir tarih aralığında mümkün olurken, geri dönüşü şimdilik olanaksız bir sosyolojik ve zihnî eşiğin geçilmesiyle de sonuçlandı.

İslamcıların anlaması gerek ki, artık 'elimizdeki' Müslümanlar bu ve onların kendilerini dindar kalarak değiştirme dürtüsünü durdurmak zor. Bu durumda sekülerleşmeye ve modern olana karşı çıkmanın bizzat Müslümanlara karşı olmak gibi algılanabileceğini idrak etmekte yarar var.

Orhan Miroğlu'na şifa dileği notu: İttihatçılığın ne olduğu meselesine Hrant'ı da sokup bir de benim bu hafızayı yok saydığımı yazabildiğine göre pekiyi bir ruh halinde olmadığını sanıyorum... Geçmiş olsun Orhan'cığım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılığa teslim olmak (1)

Etyen Mahçupyan 2012.08.22

İslamcılık tartışması ile ilgili birkaç yazıyı Ali Bulaç'a ayırmak, bir hakkı teslim etmek olacak. Çünkü zihinlerde verimli kanallar açabilecek bu karşılaşmaları başlatan, üstelik hak etmediği bir saldırı altında kalan o oldu... Ne var ki bu durum Bulaç'ın pozisyonunun zaafalarını ortadan kaldırmıyor. 6 Ağustos'ta kaleme aldığı 'İslamcılık bir teoloji mi?' başlıklı makalesi, savunulan görüşlerin ne denli zayıf olduğunu görmek açısından son derece elverişli.

Bulaç'a göre "İslam teoloji (ilahiyat) değildir, çünkü beşeri idrakin üzerinde olan Zat'la uğraşmaz". Yani "Zat'ın bilgisi ve tabiatı üzerinde tartışma" yapmaz. Ne var ki hemen sonraki cümlelerde aynı Bulaç, Allah'ın niteliklerini sayıyor ve O'nun 'El Âlim' ve 'Hayy' olduğunu söylüyor. Diğer bir deyişle bilen ve hayat sahibi olan... İyi de, Allah beşeri idrakin üzerinde olduğuna göre acaba nasıl oluyor da onun 'El Alim' ve 'Hayy' olduğunu bilebiliyoruz? Ayrıca eğer bunları bildiğimizi öne sürüyorsak nasıl oluyor da İslam'ın teoloji olmadığını söyleyebiliyoruz? Bulaç bu noktada da durmuyor ve kendi bilme ve hayat sahibi olma yetimizin 'nasıl' edinildiğini de bildiğimizi söylüyor: "Allah 'Hayy' olduğu için biz hayat sahibiyiz... Allah 'El Alim' olduğu için biz biliriz." Buradaki 'için' kelimeleri ortada bir tür nedensellik olduğunu belirtiyor. Eğer Allah hayat sahibi olmasa ve bilmese bu yeteneklere biz de sahip olamayacaktık... Ancak bu bilginin kaynağı meçhul. Bu bağlantının insan zihnine ait bir anlamlandırma özelliği olduğu düşünülürse, Allah'ın yetenekleri ile bizimkiler arasında ilişki kurmanın, bizi bilgiye ulaştıracağını düşünmek de ayrıca epeyce sorunlu. Ama Bulaç bir adım daha atıyor ve şöyle diyor: "O'nun bilgisi mutlak, varlık aleminin bütünü... herhangi bir cüz'ü veya ufak bir alanı dışarda bırakmamak üzere ihata etmektedir." Acaba bu bilgiyi böylesine kesinlikle nasıl bilebiliyoruz? Allah'ın bilgisi beşeri idrakin dışında olduğuna, o bilgiyi kendi zihnimizle algılayıp sınamayacağımıza göre, O'nun bilgisi hakkında böyle kesin bir kanaat serdetmenin zihinsel temeli nedir?

Eğer samimi olacaksak, biz aslında kendi yeteneklerimizden hareketle ve onlara mutlakiyet atfederek Allah'ın yetenekleri fikrine ulaşıyoruz. Bizdeki yeteneklerin kendiliğinden olamayacağını, bir ilahi kaynağının olması gerektiğini varsayıyoruz. Ardından bizdeki yeteneklerle ilahi olan arasında bir töz birliğin olduğunu, böylece iyi hasletlerin sergilenmesi ile ilahi olana yaklaşılabileceğimizi düşünüyoruz. Bu töz birliğin ise bizzat Allah tarafından istendiğini ve O'nun izin verdiği ölçüde bilgiye ulaşabildiğimizi kabul ediyoruz. Bütün bu varsayımların doğruluğu hakkında gerçekte hiçbir fikrimiz yok. Bunlara inanıyoruz ve bunları bize anlatan dinlerin peşinden gidiyoruz. Ancak yapılan varsayımlara baktığımızda bu yaklaşımın teolojik olmanın çok daha derininde ataerkil bir anlam dünyasının ürünü olduğunu görmek durumundayız...

Bulaç, İslam'ın teoloji olmadığını öne sürerken üstten bakan bir yaklaşım da sergiliyor. "Hakikat' için İslamiyet tabii ki dinlerin teolojisini sorgular" diyor... Acaba neye dayanarak? Çünkü başka dinlerin teolojisini sorgulamak, sizin de bir teoloji önermenizle mümkün olabilir ancak. Düşünün ki başka dinler Allah'a bazı nitelikler atfederken siz bunlara itiraz ediyorsunuz. Herhalde kendinizin de söz konusu nitelikleri tutarlı bir biçimde anlatan bir bilgi/inanç dağarcığınız olmalı. Ne var ki Bulaç İslamcılığın teolojiye sıkışmasını istemediği için epeyce ilginç bir yol buluyor: "İslamiyet'in tarihte diğer dinlerin teolojilerine karşı geliştirdiği akli burhan ve hüccetler 'teoloji/ilahiyat' değil 'Kelam'dır." Yani "Nefha-i ruh'un türevi olan aklın vahy ışığında varlığı, hayatı, insanı, mebde' ve meadı, ahlaki tutum ve fiillerimizi kavrama, anlama, düzenleme ve açıklama çabasıdır." İnsan aklının 'Nefha-i ruh'un türevi olduğunu nereden bildiğimizi bir kenara bırakalım, Bulaç hemen sonraki cümlede Kelam'ın statüsüne ilişkin de şunu söylüyor: "Kelam ile teoloji arasında uçurumlar vardır." Şimdi sormak gerekmez mi, "arada uçurum olduğuna göre" acaba herhangi bir dinin Kelam'ı ile bir başka dinin teolojisini çürütmek mümkün müdür? Bırakalım çürütmeyi o teolojileri anlamak mümkün müdür? Belirli bir dine mensup kişilerin, insan aklının ürünü olan bir yorumlama üzerinden, diğer dinlerin ilahi olanı anlama yaklaşımlarına üstün gelmeyi umması sizce nasıl bir dindarlıktır?

Açıkça söylemek gerekirse bu hiç de mütevazı olamayan ve kendi inancına mesafe alarak bakamayan bir dindarlık olmalıdır. Ama bu tutumun yükünü söz konusu dine de yıkamayız... Çünkü esas mesele hangi dine ait olduğumuz değil, hangi zihniyetle o ve diğer dinlere yaklaştığımızdır.

Orhan Miroğlu'na basit not: Taraf gazetesi Erdoğan'ın kalpaklı fotoğrafı üzerinde yorum yapmamı istediğinde reddettim, doğru bir soru olmadığını söyledim. Bir saat sonra bu kez Erdoğan'ın ittihatçılıkla ilişkisini sordular (ittihatçılarla değil...) Ben de 'sarkaç' benzetmesini yaptım. Hayat aslında basit Orhan'cığım ama özellikle basitleştirip araçsallaştırmak hoş değil...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılığa teslim olmak(2)

Etyen Mahçupyan 2012.08.23

Ali Bulaç'ın 6 Ağustos'taki 'İslamcılık bir teoloji mi?' başlıklı yazısı sadece bu başlığın sorduğu soruya yanıt getirmiyor, asıl sekülerleşmeyi İslam'ın dışına itme kaygısı taşıyordu.

Bulaç, 'İslam bir teoloji değil Kelam'dır' hükmünü verirken, İslami siyasetin de doğal olarak Kelam üstadlarına bırakılması veya onların rehberliği altında yürütülmesi gereğini vurgulamaktaydı. Diğer bir deyişle burada Kelam bir 'siyaset' olarak önerilmiş oluyor. Bunun anlamı İslami her türlü siyasetin İslamcılığa tabi olması ve her Müslüman'ın da kendisini İslamcılığa teslim etmesidir. Böylece Allah'a teslimiyet anlamını taşıyan İslam, iş dünyevi meselelere geldiğinde İslamcılığa teslim olunmasına dönüşmekte. Bu ise İslamcılıkla bizzat ilahi kudret arasında diğer Müslümanların tam olarak bilemedikleri bir yakınlık olduğunu varsaymayı ima ediyor. Kısacası her Müslüman'ın İslamcı olduğu şiarı, aslında dindarların kişiselleşmesini engellemek üzere, onları bir 'bilen' kastına tabi kılma arzusunu yansıtıyor. Dolayısıyla İslamcılığın ilahi bilgiye ulaşma kapasitesi araçsallaşıp, manevi hiyerarşi ve iktidar yaratmaya dönük bir eğilime dönüşüyor.

Söz konusu amacı gerçekleştirmenin önündeki engel ise Müslümanların dindar kalmakla birlikte farklılaşması ve dini kişisel bir bakışla içselleştirmesidir. Çünkü bu her bir Müslüman'ın ayrı ayrı kendi özel Kelam'ını üretmesini ifade edecektir. Tabii ki bu özel Kelam'ların İslami geleneğin imbiğinden geçmiş genel Kelam'la çok fazla ayrı düşmesi düşünülemez. Ama en azından Müslümanlar arası farklılaşmanın bizzat Kelam dünyasına bakışta bir farklılaşma yaratması kaçınılmazdır. Kelam'ın bir yorum olması bir yana, Kelam'a bakışın da yoruma açık olduğunun bireysel zeminde keşfi ise, kısaca 'sekülerleşme' dediğimiz olaya denk düşer...

Bulaç doğal olarak bu eğilimi engellemek istiyor ve sekülerleşmenin İslam'da yerinin olmadığını öne sürerek, her sekülerleşme adımının bir tür günah olduğunu ve kişiyi Müslümanlıktan çıkardığını söylemeye çalışıyor. Nitekim 6 Ağustos yazısının esas odaklandığı nokta buydu... Din-dışı alana hakikat değeri tanınmaması gerektiğini vurgulayan, tüm hakikatin de ancak İslamcılık üzerinden elde edilebileceği noktasına varmaya çalışan Bulaç, bu savını iki argümana dayandırmaktaydı.

Birinci önermesi şöyleydi: "Allah'ın müdahil olmadığı toplu iğne ucu kadar alan yoktur. Zira varlık âleminin bütünü O yaratmıştır." Ne var ki 'yaratma' ile 'müdahil olma' arasında mantıksal bir bağlantı yok. Yaratma iradesini gösteren Zat'ın ille de müdahil olacağını neye dayanarak savunabiliriz? Bunu tek bir örnekle bile sınaıma imkanı olmayan aciz zihinler olarak, ilahi kudretin neyi niçin ve nasıl yaptığını bildiğimizi varsaymak mümkün müdür? Bu açmazda Kelam yetersizdir, çünkü Kelam nihayetle insan aklının sınırlarına tabidir. Vahy de yetersizdir, çünkü inanmayı gerektirir ve inandığımız şeyin aynı zamanda doğru bilgi olduğuna dair bizzat o inancın dışında bir delil yoktur.

Bulaç'ın ikinci önermesine göre ise, "Hayata hayat veren O olduğuna göre, nasıl biz insanlar, O'nun iradesi, emri ve hükmü dışında kendimizin arzularına, öngörmelerine ve keyfine göre özerk/otonom hayat alanları var edebiliriz?" Aynı mantıksal sıçrama burada da karşımıza çıkıyor: Hayat verme ile özerk hayat alanlarına izin

verme arasında kaçınılmaz bir ilişki bulunmuyor. Allah'ın iradesini bilemeyeceğimize göre, O bizi yarattı diye kendimize özerk hayat alanları yaratmamak ancak bizim kendi tercihimiz olabilir. İslamcılık bu tercihin kategorik olarak uygulanmasını talep ediyor. Ne var ki bütün Müslümanlar bu kertede İslamcı değiller ve muhtemelen İslamcılığın İslam'ı epeyce dar bir çerçeveye oturttuğunu düşünüyorlar. İsteyen İslamcı olabilir ve sekülerleşmeden kaçınabilir... Ama bunu Allah'ın emrettiğini söylemek üzere insan aklını kullanmak ve üstelik de aynı insan aklının mantığına aykırı sıçramalar yapmak, muhakkak ki İslamcılığın prestijini tüm düşünebilen Müslümanlar nezdinde hayli düşürüyordur.

Bulaç bu iki önerme sayesinde "seküler olanın İslam içinde mümkün olmadığını" kanıtladığını düşünüyor. Nitekim "buna rağmen insanlar, kendilerine ait, yani ilahi irade ve dini düzenlemenin dışında alanlar var ediyorlar ve dünyayı bu alanlar üzerinde kurguluyorlarsa, bunu Allah'a rağmen yapıyorlardır" demektedir... Bir kez daha Bulaç, Allah'ın iradesinin ne olduğunu salt kendi Kelam bilgisine dayanarak 'bildiğini' varsayıyor ama maalesef bunu kanıtlama imkanı yok... Kendi Kelam bilgisinin aynı Allah iradesi ve hatta aynı Vahy altında bile, olası birçok Kelam'dan sadece biri olduğunu ve o Kelam'ın ne derece ilahi kudretin iradesini yansıttığını ise hiçbir zaman bilemeyeceğinin farkında değil gibi davranıyor.

Niye olduğunu anlıyoruz... Ancak Kelam'ı teke indirip dondurur ve onu Allah tek olası Kelam'ı olarak tanımlarsanız, tüm Müslümanları İslamcılığa davet etme ve onları sekülerleşme öcüsü ile korkutma imkanı bulabilirsiniz. Bunun yaratacağı dünyevi cemaat düzenlemesinin özgürlük ve iktidar yapısı, mesela kadın meselesi, ise biraz da bu sayede 'konu dışı' kalır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müslümanlığın sınırı olarak İslamcılık

Etyen Mahçupyan 2012.08.26

Sürdürülen İslamcılık tartışmasına birtakım aydınların fikir yarışması olarak bakmak epeyce yanıltıcı olacaktır.

Her şeyden önce Müslümanlıkla İslamcılığın öyle kolayca birbirinden ayırt edilememesi nedeniyle. Çünkü her Müslüman bir miktar İslamcıdır, ancak bu kavramı bir melezleşme veya sentez olarak üretir. Öğrendiklerini, gelenekten miras aldıklarını kendi din algısı, tefekkür alışkanlığı ve dindarlık pratiği ile harmanlayarak kendine özel bir 'İslamcılık' konumu yaratır. Böylece beğendiği ve başkalarına da önerebileceği bir dine sahip olduğu kanısını pekiştirir ve nitekim kişisel düzlemde tebliğin meşruiyeti de böyle sağlanır. Öte yandan her tebliğ bir tür İslamcılığı ima eder, çünkü kişinin kendi çevresini ve bu arada başkalarının hayatlarını İslam'a uygun şekilde düzenlemeye davet etmesi anlamını taşır.

Dolayısıyla İslamcılık tartışması her Müslüman'ın kendisiyle yüzleşmesi ve dindarlığını konumlandırmasıyla alakalı... Müslümanların bireyselleşmesi, onların bir ümmetçi hayalle bağlarını koparmalarını ifade etmiyor. Belki de şöyle bir tanımlama yapabiliriz: İslamcılık ve Müslümanlık birbiriyle dini inanç ve pratikler açısından iç içe geçmiş olan, ancak din dışı alanla ilişkiler bağlamında birbirinin sınırını çizen varoluş biçimleri. Dinin kendi konularına doğru yol aldığınızda Müslüman'la İslamcıyı ayırt etmeniz gerçekçi ve mümkün olmayabilir. Buna karşılık kamusal alanın düzenlenmesi ve siyaset konusuna geldiğimizde bu ikisi arasında içsel bir gerilim

bulunmakta. Doğal olarak söz konusu gerilimi her Müslüman yaşamayacaktır. Ama bu durum, bazı Müslümanların İslamcılığı taşımakta zorlanmaları noktasına gelmelerini de engellemez. Diğer taraftan İslamcılık ile Müslümanlık arasında simetrik bir ilişki de bulunmaz: Müslümanlık İslamcılığı genişletir ve çoğullaştırırken, İslamcılık Müslümanlığı daraltıp tanımlar. O nedenle Müslüman'ın dünyası her genişlediğinde İslamcılık bir tür ayak bağı olarak ortaya çıkacaktır.

Anlaşılabacağı üzere mesele İslam'ın iktidara uzanmasıyla yakından ilgili. Çünkü cemaat halinde, 'bir başkası' veya kabul edilmiş bir otorite tarafından yönetildiğinde Müslümanlık ile İslamcılık arasında bir tenakuz olmaması doğaldır. Sonuçta İslamcılık cemaatsel pratikleri ve popüler fikriyatı, ümmeti aktörleştiren hayallerle birleştiren, pekiştirici ama aynı zamanda 'yumuşak' bir ideolojik tutumdur. Yönetenin 'düşmanlaşması' halinde bu hayallerle yaşanan sıkıntılar arasında bağlar oluşur ve İslamcılık bir anda Müslümanların 'kurtuluş' ideolojisi haline gelir. Bu durumda da yine Müslümanlar ile İslamcılık arasında bir gerilimden söz etmeyebiliriz. Velez ki İslamcılık şiddete meyletsin ve bu da bazı Müslümanları rahatsız etsin...

Ancak İslami addedilen veya öyle olması beklenen bir iktidar söz konusu olduğunda, Müslümanlıkla İslamcılık arasında açık bir gerilim oluşur. Bunun bir veçhesi, iktidardan pay alarak zenginleşen Müslümanların İslami olmadığı düşünülen alışkanlıklara yönelmeleri ama hâlâ kendilerini Müslüman saymalarıdır. Ama asıl mesele iktidarda olan Müslüman'ın nasıl yönettiğidir... Çünkü Müslüman'ın yönetimi ister istemez onu İslamcılıkla karşı karşıya getirir ve ne denli İslamcı olacağı konusunda önünde geniş bir muhtemel hareket alanı bulur. Örneğin bugün Başbakan Erdoğan'ın bir dizi davranış ve tavrında kendi bireysel Müslümanlığı ile geldiği konumun ima ettiği İslamcılık arasında sıkışmışlığını sezebiliriz. Bir yanda ahlakı, vicdanı, adaleti, samimiyeti ve tevazuyu neredeyse asgari koşul kılan bir din, öte yanda ise İslami olmayan bir kamusal alanın yönetilmesini üstlenme ve yönetme kapasitesini koruma uğruna sapılabilen pragmatizm, popülizm ve oportünizm yolları... Bu çelişkili durumu salt Müslümanlık üzerinden taşımak zordur. İslamcılık bu noktada yardıma yetişir ve yöneten Müslüman'a bu yaptıklarının daha büyük bir zaviyede 'anamlı' ve 'zorunlu' olduğunu fısıldar. Müslüman belki adaletten, tevazudan uzaklaşmaktadır, ama bunu daha İslami bir düzen için yapmaktadır. Örneğin kürtajın ve içkinin yasaklanmasını sağlayabilecek, ama belki de bir işkenceci polisi korumak zorunda kalabilecek, onlarca kişinin öldüğü bir devlet eyleminin üstünü kapatmaya çalışacaktır. Bu 'kayma' yöneticinin giderek daha az Müslüman ve daha çok İslamcı olması şeklinde algılanacak ve muhtemelen gerçeklik payı taşıyacaktır.

Ancak mesele burada bitmiyor... Çünkü İslami bir iktidara rağmen iktidarın dışında duran Müslümanlar da var ve onların İslamcılığı artık farklı bir anlam taşıyor. Müslüman değerleri daha fazla vurgularken, İslamcılığı da katılaştırma peşindeler. Kelam'ın bizatihi siyasetin temeli olduğunu ve dolayısıyla da 'doğru' siyaseti 'bilenlerin' Kelam üstatları olduğunu söylüyorlar. Ne var ki ilişki tersine de işliyor... Eğer Kelam siyasetin kendisi ise siyasetçi de bir anda kendisini Kelam üstadı olarak görebiliyor.

Böylece dini veya laik otoriteyle desteklenmiş ve kişiselleşmiş çeşitli Kelam'lar pratikte ortalığa dökülebiliyor. Bu da Müslümanların artık seküler alanda bulunduklarını onlara hatırlatıyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik temsilden İslamcılığa

Her Müslüman'ın kendince ve bir miktar İslamcı olması, o Müslüman'ın kamusal alanı düzenleme gücü olan bir konuma oturmasıyla birlikte farklı bir mecraya kayar.

Acaba Müslüman kişi kamusal alanı hangi kurallar ve ilkeler çerçevesinde düzenlemeye kalkışmalıdır? Buna İslamcılarının cevabı açık: Tabii ki Kelam'a uygun olarak... Otoriteye sahip olan Müslüman'ın aynı zamanda Kelam sahibi olduğu modern öncesi zamanlarda bu durum bir sorun yaratmazdı. Ama modern zamanlarla birlikte otoritenin menşei dini bilgi ve ilim olmaktan çıkarak, Müslümanların kendisi oldu. Öte yandan aynı Müslümanlar, yine modern zamanların içinde yoğruldukları için, dünyevileştiler ve dindarlığı dünyevi olanın içinden yorumlamaya başladılar. Bunun getirdiği çoğullaşma dini bir dünyanın içindeki yoruma dayalı hizipleşmelere benzemiyordu. Geçmişte çoğullaşma rehberlerin farklı anlayışlarından doğar ve kendi etraflarında cemaatlaşmalar üretmelerini ifade ederdi. Oysa bugünün dünyasında Müslümanlar 'kişiselleşiyorlar', yani rehberlik zorunlu bir ihtiyaç olmaktan çıkıyor. Dolayısıyla da çoğullaşma dinin içinden değil, dünyevi olanın içinden yaşanıyor ve din bizatihi dünyevi olana adapte olması gereken bir unsura dönüşüyor.

Siyasi otorite bu konumuna Kelam sahibi olduğu için değil, kişiselleşmiş Müslümanların talep ve tercihlerini temsil edebildiği için gelmiş durumda. Söz konusu talep ve tercihler ise, dini bir örtü altında hissedilse ve sunulsalar da, nihayetinde dünyevi bir çoğulluğu yansıtmakta. Bu durumda İslami bir hükümetin içsel bir sıkıntısının olacağını öngörmek zor değil: Siyasi otoritenin Kelam'ı tümüyle bir tarafa bırakması pek düşünülemeyeceği gibi, kendi otoritesini Kelam sahibi olanlarla paylaşması da beklenemez. Diğer taraftan tamamen dünyevi talep ve tercihlerin peşinden gitme tehlikesi karşısında Kelam'ı bir koruyucu kalkan gibi kullanma dürtüsü de epeyce güçlü olabilecektir. Sonuç siyasi otoritenin kendisini Kelam sahibi gibi görmeye başlamasıdır. Tabii ki sorulduğunda aynı siyasi otorite buna 'haşal!' diye cevap verecek ve Kelam'ın alimlere ait bir alan olduğunun altını çizecektir. Ama kendisinin de dinini layıkıyla bildiğini ve zaten Kelam alimlerinden 'feyz' olarak kendisine gelen bilgiyle davrandığını ve kendi tasarruf alanında bilginin tek ve net olduğunu söyleyecektir.

Ne var ki bu Kelam, artık relativist bir dünyanın 'sözlerinden' biridir... Çünkü seçimle üretilen bir otoriteden söz ediyorsak, Kelam da nihayetinde kişiselleşmiş Müslümanların kabulünü gerektirir ve örneğin kürtaj konusunda görüldüğü üzere bazen işlemeyebilir. Böyle durumlarda siyasi otoritenin kişiselleşmiş Müslümanlara yakınlaşmak zorunda kalmasına tanık oluruz. Ama ya çözülmesi gereken mesele kişiselleşmiş Müslümanları o denli ilgilendirmiyorsa? O durumda siyasi otoritenin Kelam sahibi gibi davranma ve İslamcı kanada kayma ihtimali artar...

Bu durumun en bariz örneği Alevilik meselesi bağlamında Alevilere karşı yürütülen siyaset... Bir taraftan seçilmiş olmanın ve İslam dininin davranış kalıplarına uygun davranmanın gereği olarak yapılan Alevi çalıştayları var. Bu çaba farklı inanç konumlarını salt insani bağlamda, hak ve özgürlükler temelinde ele alma gayreti olarak değerlendirilebilir. Ama hükümetin bu alanda hiçbir adım atmadığı ve meseleyi vatandaşlıktan dindarlık alanına kaydırduğu, o noktada da referans olarak 'doğru dini', yani aslında kendi mezhebinin yorumunu esas aldığı açık. Dolayısıyla denebilir ki, İslami bir iktidar kişiselleşmiş Müslümanların yeterince duyarlı olmadığı alanlarda İslamcılışmaya ve Kelam sahibi gibi davranmaya epeyce eğilimli olacaktır. Geçenlerde Başbakan'ın "Müslüman'ın ibadethanesi tek olmalı" şeklindeki veya Aleviliğin tek bir söylemde birleşmesi gerektiğine yönelik saptamaları, aslında seçilmiş bir siyasi otoritenin değil, Kelam sahipliğinin sesini yansıtmaktaydı. Çünkü seçilmiş siyasi otorite için karşısında sadece vatandaşlar vardır ve belki Alevilerin farkı da şimdilik Sünnilerden daha fazla kişiselleşmiş olmalarıdır.

Başbakan bu konuda bir de rapor ısmarlamış ve Milletvekili İdris Bal tarafından hazırlanan metin bir basın toplantısıyla kamuoyuna sunulmuştu. Farklı yorumların olmasını 'normal' kabul eden Bal, dinlerin "kendi içinde temel değişmez prensipleri olan ve yüce yaratıcı tarafından belirlenmiş inanç sistemleri olduğunu" ve "hiç kimsenin İslam'ı kafasına göre kesip biçme lüksünün" olmadığını öne sürmüştü. Diğer bir deyişle Bal, farklı yorumları kabul etmekle birlikte neyin yorum olup olmadığını belirleme yetkisini elinde tutuyor. Bunun adı İslamcılıktır... Çünkü kamusal alanı düzenlemeye yönelik Kelam sahipliğinin kendisinde olduğunu ve söz konusu Kelam'ın temel hak ve özgürlüklerin üzerinde olduğunu varsaymaktadır.

Bu noktadan yola çıkıldığında, Bal'ın zorunlu din dersi saatlerinin ve Alevi-Sünni evliliklerinin artırılmasını ya da Alevilik meselesinin çözümü için sadece Aleviliği İslam içinde görenlerin muhatap alınmasını istemesi, yani demokratik anlayışı reddeden duruşu hiç de şaşırtıcı değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birkaç değinme

Etyen Mahçupyan 2012.08.30

Süregelen İslamcılık tartışmasını, sırf adım zikredildiği için birkaç not daha koyarak kendi adıma bitirmek uygun olacak.

Bundan sonrası 'İslamcıların Müslümanlarla imtihanı' olarak bir süre daha yaşanacak, ama değişen Müslüman'ı anlamayan hiçbir ideolojinin İslam'a sırt dayayarak etkili olması mümkün olmayacak...

Ali Bulaç'la başlayalım. Bulaç daha önce yaptığı gibi, benimle ilgili olmayan bir yazının içine "Mahçupyan ve diğerleri" gibi bir tabir koyarak kendince 'öteki' yaratma peşinde. 'Modern yanılgı' başlıklı 11 Ağustos tarihli yazısında şöyle diyor: "İslamcılar 'cemaatçi yapı, ataerkil kültür, hiyerarşik düzen ve değişime zorunlu olarak maruz kalmış kitleler' olarak tasvir eden Mahçupyan ve diğerleri, bu son derece şaibeli ve şüpheli argümanları postmodernizmden devşirirken, nasıl oluyor da kendi sol-sosyalist veya milliyetçi geçmişlerini unutabiliyorlar?" Acaba 'İslamcılar' kelimesi niye benden yapılmış olan alıntının dışında? Çünkü ben İslamcılar değil, İslami cemaatten söz ediyorum. Öte yandan söylediklerimin acaba hangisi yanlış? İslami cemaat cemaatçi yapıda, ataerkil kültürle yoğrulmuş, hiyerarşik ve zorunlu değişime maruz kalmış bir kitle değil mi? Bulaç herhalde bu tespitlere karşı argüman öne süremediği için bir de üstüne epeyce gülünç bir 'postmodernizm' referansı çıkarmış ve ne alakası varsa cümleye sosyalizmle milliyetçiliği katmış. Ben ancak kendisine kaçak güreşmemesini ve İslamcılığın asıl derdinin Müslüman'ı kaybetmekten ve rehberliği siyasetçiye kaptırmaktan kaynaklandığı gerçeği üzerinde durmasını önerebilirim...

Bazı genç arkadaşlar da sağ olsunlar yazılarında bana referans verdiler... Emre Demir'in bu gazetedeki, Hilal Kaplan'ın Yeni Şafak'taki yazılarında ortak nokta benim İslamcılık ile sekülerleşmeyi zıt konumlar olarak tanımladığım, oysa gerçeğin öyle olmadığıydı. Belki de genç nesil artık hızlı okuma tekniklerini kullanıyor ve anladığı duygusuna hızlı varıyor. Çünkü bu tez Bulaç gibi İslamcıların tezi... Bense tam aksini savunuyorum ve sekülerleşmenin bir karşı uç olarak tanımlanmasının bizatihi İslamcı ideolojinin sonucu olduğunu düşünüyorum.

Bu arada Emre Demir'e iki küçük notum daha var: Hizmet hareketinin kamusal alandaki dünyevi başarıya kutsiyet atfettiğini yazmış... Herhalde bunun ne denli tehlikeli, nasıl yorumları tetikleyebilecek bir önerme olduğunun farkında değil. İkincisi, "İslami hareketler bir yandan sekülerleşirken, diğer yandan seküler kamusal alana İslam'ı taşıyor" demiş. Acaba hangi İslam'ı? Mesele şu ki, İslami hareketler İslam'ı sembolik olarak ama Müslüman'ı gerçek bir aktör olarak kamusal alana taşıyor... Dolayısıyla İslami sembolik dünyada hiçbir şey insanı ve zamanı aşan bir özelliğe sahip değil ve bugünün Müslüman'ının İslam algısına ve 'kullanımına' bağımlı.

Nihayet Yasin Aktay'ın 11 Ağustos'ta Yeni Şafak'ta çıkan 'İslamcılık, çoğulculuk ve sekülerleşme' yazısına sırf kendi bakışma daha fazla berraklık kazandırabileceğini düşünerek değineceğim.

Aktay "Çoğullaşmanın veya siyasallaşmanın zorunlu olarak sekülerleşme getirdiği çıkarsaması bana göre aceleye getirilmiş bir çıkarsama." diyor. Bence de öyle... Zaten o nedenle 'çoğullaşma ve dünyevileşme' demiştim, çünkü bizatihi çoğullaşmanın bir zihni farklılaşmayı ima etmeyeceği açık. Oysa dünyevileşme, dünyevi olanın içinden üretilen bir dindarlık pratiği ve onun getirdiği bir 'de facto' din okuması. Bunun içinde yaşanan bir çoğulculuk sekülerleşmeyi tetikler, çünkü her dindarın kendi dindarlık algısından giderek genelde vaaz edilen dindarlıkla ve dolayısıyla dinle arasına mesafe koymasına yol açar.

İkinci olarak Aktay, "Tarih boyunca İslam içinde bir sürü ayrışma olmuş... bu ayrışmaların grupları daha fazla sekülerleştirmiş olduğu veya olacağı söylenemez." diyor. Teorik olarak doğru... Ancak bu ayrışmaların sekülerleştirmeyeceği de söylenemez ve mesele bu dinamiğin nasıl bir dünyayı muhatap aldığıyla yakından ilişkilidir.

Üçüncüsü, Aktay'ın dediği üzere çoğul bir tartışma dini daha fazla gündemde tutabilir ve dini söylemin otoritesini daha da fazla pekiştirebilir. Ne var ki bu, yaşanan çoğul tartışmanın çerçevesi ile belirlenecektir. Eğer o çoğulluğun bir kanadında sekülerleşen bir dindarlık varsa, dindarlık düzeyi yükselse bile bu dindarların 'İslamcı' olacakları son derece şüphelidir.

Dördüncüsü, Aktay siyasi fırkaların çoğulculuğunun sekülerleşmede bir gerileme, "İslam'ın iktidarında bir artış" ortaya çıkaracağını, "çoğulculuğunun bizatihi İslamcılık aleyhine sekülerleşme lehine işleyen bir durum" yaratmayacağını söylüyor. Burada İslamcılıkla sekülerleşme acaba niçin karşı karşıyalar? Çünkü çoğulculuk İslamcı siyasi fırkalar bağlamında tanımlanıyor. Oysa çoğulculuk bir kişiselleşme halinde yaşandığında sonuçlar epeyce farklı olacaktır. Ya toplum İslamcı fırkaları anlamlı bulmaz ve kendi çoğul dindarlık yollarını üretirse?

Nihayet Aktay benim dindara siyaset yolunu kapadığıma hükmetmiş... Oysa ben dindarın siyaset yolunun sekülerleşme, çoğullaşma ve dünyevileşme dalgası içinde daha da açıldığını ve bunun 'iyi' bir şey olduğunu düşünüyorum. Öte yandan İslamcı siyasetin kendi yolunu tıkadığını ve giderek bunun da 'galiba iyi' bir durum olduğuna kanaat getiriyorum. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zihniyet (1)

Etyen Mahcupyan 2012.09.02

İdeolojilerin ve bu arada dinlerden neşet eden siyasi akımların da en büyük iddialarından biri aslında en kof yönlerinden birini yansıtır.

Söz konusu iddia savunulan ideolojinin zamana ve mekana bağımlı olmayan birtakım 'doğruları' önermekte olduğudur. Oysa böyle bir önermeyi yapabilecek zihni temele ve ufka sahip değiliz, çünkü sadece kendi zaman ve mekanımızı biliyor ve yaşıyoruz. Geçmişten devraldığımız besleyici ve destekleyici kaynakları da yine bugünkü dilimizin, kavram ve anlam dünyamızın içinden okuyoruz. Kritik nokta şu ki, hiçbir zaman içinde bulunduğumuz zaman ve mekanın dışına çıkıp, kendi yorumumuzla geçmişten gelen yorumları nesnel bir biçimde mukayese etmek ve değerlendirmek yeteneğine sahip değiliz. Dolayısıyla bir ideolojinin veya İslamcılık gibi bir akımın dün ile bugününü de 'bugün' karşılaştırdığımızı ve şimdiki bakışımızın içinden yorumladığımızı göz ardı edemeyiz. Bu tespitin anlamı insan zihninin kendi zaman ve mekanına 'demirlemiş' bir araç olması ve dışımızdaki gerçeklik karşısında relativist bir varoluş halini daha baştan kabullenmek durumunda olduğumuzdur.

Bu bağlamda 'zaman' ve 'mekan' kavramları da gündelik hayattaki kullanım anlamlarından farklı bir nitelik arz ederler. Zaman, sürekliliği ima eden şekilde dışımızda akıp giden biyolojik bir olay değil, kendi anlamını üreten ve bu anlam içinde yaşamayı mümkün kılan sürelerdir. Dolayısıyla 'bizim zamanımızda' veya 'Kanuni zamanında' gibi bir nitelemeyi seslendirebiliyoruz. Burada kastedilen başı sonu belli iki tarih arasındaki zaman aralığı değil, bir süreye anlamını veren niteliğin zamansal boyutu olduğunun vurgulanmasıdır. 'Bizim zamanımızda' dediğimizde başka 'zamanlarda' olmayan bir özelliği önemsedığımız ve gerçekliği anlama çabamız açısından o özelliğin kritik önemde olduğunu ifade ederiz. Kısacası zamanı insandan bağımsız bir doğa unsuru olarak değil, insanın yarattığı bir varoluş halinin 'zarfı' gibi düşünürüz.

Mekan kavramı da buna paralel bir algının içinden üretilir. 'Mekan'dan kasıt, koordinatları ve boyutları belli bir uzam parçası, sınırları belirlenmiş bir coğrafya değildir. Kendi katkımızla değişmiş, değerlenmiş ve kendi algımız nedeniyle anlam kazanmış olan, sınırları belirsiz ama belirleyici niteliği kendiliğinden 'bilinen' bir çevredir. Dolayısıyla 'Sultanahmet'te dolaşmak' dediğimizde somut olarak bir meydanın ve caminin etrafında yürümeyi değil, insan eliyle yaratılmış, anlamlandırılmış ve bize de belirli bir duygu ve izlenim katan bir çevrenin içinde bulunma halini kastederiz.

Zaman ve mekanın kendi dışımızda 'nesnel' varlıkları aslında bizim dünyamızın kurucu öğeleri değildir... Buna karşılık süre anlamında zaman ile çevre anlamında mekan, öznel dünyamızın çerçevesini oluşturur ve birlikte uyumlu bir 'bütünlük' yaratırlar. Öyle ki bizler belirli bir zaman ile belirli bir mekan arasında kendiliğinden ilişki kurar, bu birliktelikten sinerjik bir zihni sentez üretiriz. Bu uyum bize kendiliğinden oluşmuş gibi, yani 'doğal' gözükür. Hatta başka türlü olamayacağı duygusunu verir. Sanki zaman ve mekan, buradaki anlamıyla süre ve çevreyi kucaklayan ve kuşatan bir 'örtü' vardır. Bu örtünün geçirgenliği azdır... Neyin onun içinde, neyin onun dışında olduğunu kolaylıkla takdir edebiliriz. Bu örtünün altında zamana ve mekana ait her şey birbiriyle uyumlu, birbirini besleyen işlevler ve anlamlar kazanır. Bu 'örtü' kültür dediğimiz şeydir...

'Kültür' insanlığın farklı varoluş hallerine fiziksel dünyanın koşullarıyla bağlantılı, ama onlar tarafından belirlenmeyen bir tanım getirir. Aynı 'nesnel' zaman ve mekan çerçevesinde, belirli fiziksel koşulların birbirine hiç benzemeyen insani varoluş halleri yaratabildiğini gözlemliyoruz. Demek ki asıl belirleyici olan nesnel değil, öznel zaman ve mekan; başka bir ifadeyle, fiziksel koşullar değil, onların nasıl algılanıp anlamlandırıldığıdır. 'Kültür'ü en geniş şekliyle söz konusu öznelliğin hayata yansımaları olarak tanımlamak mümkün gözüküyor.

Bu durumda kültürün insan topluluklarının hayat deneyimleri açısından bir 'kurucu' unsur olduğunu ve her şeyin anlamının, işlevinin ve değerinin belirli bir kültür içinde şekillendiğini söylemek gerek. Ancak şimdi önümüze bir soru çıkıyor: Acaba farklı kültürlerin temeli veya nedeni ne? Nasıl oluyor da neredeyse aynı dış

gerçeklik karşısında çok değişik kültürler üreyebiliyor. Kültür bir özelliğin sistemleşmesi olduğuna göre, demek ki farklı özelliklerin ortaya çıkmasına neden olan bir başka 'zemin' var... Birçok kişi bu zemine 'zihniyet' diyor. Yani kendine has özelliğiyle herhangi bir kültürün oluşmasını sağlayan zihinsel altyapı. Söz konusu özelliği anlamlı kılan temel varsayımlar ve kabuller....

Zihniyet, kendimizi de içine alan dışımızdaki gerçekliğe ilişkin, sınanması mümkün olmayan ve kendiliğinden oluşan kabullerimizi ifade ediyor. Bu kabuller kültürle pekişiyor, çünkü zaten o kültür de aynı kabullerin üzerine oturmakta. Böylece kendini yeniden üreten, bazen bir 'medeniyet' haline dönüşen bir insanlık serüveni ortaya çıkıyor. e.mahcupyan@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zihniyet 2

Etyen Mahcupyan 2012.09.05

Geçenlerde Erol Katırcıoğlu felsefeci Deleuze'den bir alıntı vermişti: "İdeoloji yoktur, iktidarın örgütlenişi vardır."

İdeolojilerin temel zihinsel zemin olduğunu sanarak insanları ideolojilerine göre ayıran ve aralarında neredeyse mutlak karşıtlıklar arayanlar için epeyce çarpıcı bir tespit. Oysa birbirine 'zıt' addedilen birçok ideolojinin daha derinde çok benzer kaynaklardan beslendiğini görmemizi sağlayan nice belirti var. Örneğin bir dönemin solcularının bir anda dine sarılmaları veya bazılarının Marksizm'le milliyetçilik arasında epeyce rahatlıkla gidip gelebilmeleri... Bu tür gözlemler bize ideolojilerin üzerinde durduğu bir zeminin bulunduğunu ve aynı zeminden çok farklı ideolojilerin türetilebileceğini söylüyor. Meseleye tersten baktığımızda ise, aynı ideolojik kelimeyi taşıyan akımların aslında çok farklı zihinsel zeminler üzerinde kurgulanabileceğini de ima etmiş oluyor. Nitekim sekülerliğin otoriter ve demokrat versiyonlarından, ya da İslamcılığın otoriter veya ataerkil türlerinden söz edebiliyoruz. Deleuze de, modern dünyada ideolojilerin bir kılıf haline geldiklerinin altını çizirken, iktidarın örgütlenişinin temel bir gösterge olduğunu vurgulamış. Nitekim iktidar örgütlenmesi zamanın bir 'süre', mekanın ise bir 'çevre' olarak düzenlenmesini öngörür ve bir kültür yaratır. Öte yandan bu kültürün rasyoneli ve meşruiyeti, içinde şekillendiği zihniyetle belirlenir...

Eğer bir tanım vermek gerekirse, zihniyet dışımızdaki gerçekliği anlamlandırmak üzere, doğal adaptasyon süreci içerisinde geliştirdiğimiz, kendi içinde bütünlüğü ve tutarlılığı olan, sınamaya konu olmayacak bir dizi kabullerden oluşan bir zihinsel zemindir. Dolayısıyla zihniyete ilişkin birkaç söz hemen söylenebilir: Birincisi, ister kişi ister grup düzeyinde ele alalım, insanın temel meselesi kendi hayatını ve ölümlülüğünü de kapsayacak şekilde dışındaki gerçekliği anlamlandırmaktır ve bu nedenle zihniyet ile epistemoloji arasında doğrudan bir ilinti bulunur. İkincisi, insan bu anlamlandırmayı henüz doğduğu andan itibaren ve hayatı boyunca sürekli olarak yaparken, aslında farklı anlamlandırma yaklaşımları olduğunu öğrenir ve bunlardan bazılarını içgüdüsel olarak benimser. Dolayısıyla zihniyet bu adaptasyon mekanizmasını irdeleyen sosyopsikoloji ile de yakından ilintilidir... Üçüncüsü, söz konusu kabuller bilim 'öncesi' bir alana aittir ve nesnel bir biçimde sınanarak 'doğru' zihniyetin bulunmasına uygun bir alan oluşturmaz.

Zihniyet dünyasını anlamak bu nedenle epistemoloji ile sosyopsikolojiyi yan yana getirmeyi gerektirir. Epistemoloji, basit olarak dış gerçekliği 'nasıl' anladığımız sorusuna verilen cevabı arar. Bu soru ontolojik bir kabulü de zaman içinde içermiş ve zihniyet analizi açısından üç temel soru üretmiştir: 1) Gerçekliğin özü nedir? 2) Bu gerçeklik bizim zihnimiz tarafından nasıl 'yakalanır'? 3) Zihnimizin algıladığı gerçeklik dışımızdaki asıl gerçekliğin ne kadarıdır? Görüldüğü üzere bunlara bilimsel yanıtlar vermek söz konusu olamaz, çünkü kendi yetersiz zihnimizin dışına çıkarak güvenilir tespitler yapma şansımız yoktur. Herkes farkında olsa da olmasa da bu üç soruya bir cevap verir ve o cevaplardan hareketle de belirli bir zihniyete yaklaşır. Bu soruları hiç düşünmemiş olanlar bile, belirli bir kültürün içinde yetiştikleri ölçüde, o kültürün dayandığı zihniyete uygun cevaplara kendiliğinden sahiptirler ve bu cevapları genellikle sorgulamadan 'doğru' olarak içselleştirirler.

Sosyopsikoloji ise, insanın çeşitli durumlar karşısındaki davranış kalıplarını irdeler ve bu kalıpların nasıl bir adaptasyon dinamiği içinde üretildiğini ortaya koymaya çalışır. 1950 ve 60'larda yapılmış olan ve antropolojiden pedagoji ve sağlığa kadar çeşitli disiplinlerce desteklenmiş olan çalışmalar, insanın herhangi bir verili duruma karşı, hangi zaman ve mekân kısıtı altında olursa olsun hep aynı belirli sayıda davranış kalıbı içinde tepki verdiğini göstermiştir. Bu davranış kalıpları yedi tanedir ve üçü var olan duruma uyum sağlama, belirli koşullar altında 'var olma' kaygısını taşır. Diğer dördü ise uyum sağlamanın dışında, bizi çevreleyen kültürün nasıl olması gerektiğine de işaret eden 'kurucu' davranış kalıplarıdır.

Diğer taraftan epistemolojinin sorduğu sorulara kuramsal olarak birçok cevap vermek mümkün olduğu halde, insanlığın macerası esas olarak dört ana anlayışın olduğunu gösteriyor: 1) Gerçeklik ruhsaldır, zihnimize yansıma ile ulaşır ama üretilen bilgi niteliksel ve niceliksel olarak eksiktir. 2) Gerçeklik maddidir, zihnimize yansıma ile ulaşır ve üretilen bilgi niteliksel olarak güvenilir olsa da niceliksel açıdan eksiktir. 3) Gerçeklik maddidir, zihnimizle arasında güvenilir bir mütekabiliyet ilişkisi vardır, ancak üretilen bilgi niteliksel ve niceliksel olarak görecelidir. 4) Gerçekliğin özünü bilemediğimiz gibi zihnimizle gerçeklik arasında da ancak göreceli bir mütekabiliyet bulunur ve bu nedenle üretilen bilgi de işlevsel olmakla birlikte esas olarak güvenilir değildir.

İşin ilginç yanı sosyopsikolojinin dört kurucu davranış kalıbı ile epistemolojideki dört anlayış, içsel varsayım ve kabulleri açısından tamamen çakışmaktadır. Bu da dört 'kutuplu' bir zihniyet yelpazesini ima eder...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zihniyet3

Etyen Mahçupyan 2012.09.06

Bir arada yaşama, belirli bir kültürü ve o kültürün içinde olgunlaşan bir kurumsal yapılanmayı ima eder.

Öte yandan aynı anlam dünyası içinde birlikte yaşamanın modalitesi üzerinde sözü olan fikri akımlar, ideolojiler de çıkacaktır. Bireysel düzleme geldiğimizde ise her türlü bakışı yansıtan büyük bir zenginlikle karşılaşırız. Bunun anlamı her dönemin ve topluluğun belirli bir egemen zihniyete sahip olduğu, ancak her toplumun her an için bütün zihniyetlerin örneklerini taşıdığıdır. Nitekim zihniyet değişimini mümkün kılan da bu çeşitliliktir. Bir toplum kendi sorunlarını çözemediği, dış gerçeklikle başa çıkmakta zorlandığı ölçüde, kendi

içindeki 'ikincil' önemde kalmış zihniyetler ve onlardan beslenen ideolojiler öne çıkmaya başlarlar. Bu gerilimin yarattığı zihni ortam bazen farklı bir zihniyetin egemen hale gelmesine neden olur. Ama çoğu zaman eski egemen zihniyet kolayca ortadan kalkmaz ve eski ile yeni arasında oluşan, o topluma özgü sentezler belirleyici hale gelirler.

Bu betimleme iki ipucu içerir: Birincisi, her sentez söz konusu topluma ilişkin ve biriciktir. Diğer bir deyişle aynı zihniyetin egemen olduğu iki toplumun ille de aynı kültürel veya ideolojik yapıda olması beklenemez. Somut sonucu tarih belirler... Zihniyet, içinde tarihin aktığı bir derin yatak gibidir. Somut yaşanmışlıktan geriye giderek zihniyet analizi yapabiliriz, ama zihniyetten yola çıkarak bir toplumun kaderini öngöremeyiz. İkincisi, zihniyetler arasında bir öncelik veya üstünlük yoktur. Aksine eşdüzeyle bir konumdadırlar. Herhangi bir zihniyetin diğerlerine galebe çalmasının sırrı, tarihsel değişim dinamiği içinde toplumun söz konusu zihniyetin içinden yaklaştığında gerçekliğe uyum sağladığı duygusuna sahip olmasıdır.

Daha detayda bir yaklaşım bize başka ipuçları da verecektir: Kişi, kurum, kültür veya ideolojiler genellikle tek bir zihniyet içinde şekillenmezler ve kendilerine has bir eklektik bütünleşmeden beslenirler. Farklı alanlar, durumlar ve kaygılar farklı bütünleşme biçimleri ortaya çıkarır ve bunlar yaşanan zaman ve mekândan bağımsız değildir. Dolayısıyla saf haliyle sadece dört zihniyet kalıbı olmasına rağmen, her insan, kurum, kültür veya ideoloji kendine hastır. Nihayet zihniyetin akıl, zekâ, çalışkanlık gibi meziyetlerle veya dürüstlük, ahlaklılık gibi hasletlerle ya da korkaklık, temkinlilik gibi psikolojik özelliklerle hiçbir ilgisi yoktur. Yani her zihniyete sahip her türlü insan bulunabilir...

Bu arka plan önünde zihniyetlerin kendisine gelirse, epistemoloji ve sosyopsikolojinin rehberliği dört temel zihniyetin varlığını ortaya koyuyor: Ataerkillik, otoriterlik, relativizm ve demokratlık. Ataerkillik bilginin ilahi bir kudretin zihnimize yansmasıyla oluştuğunu varsayarken, otoriterlik maddenin (doğanın) yine tözü madde olan zihnimize yansmasıyla bilgi oluşturduğunu kabul eder. Relativizm doğa ile zihnimiz arasında duyular üzerinden bir köprü kurulduğunu ve böylece zihnimizde üretilen bilgi ile dış gerçeklik arasında bir müteakabiliyet oluştuğunu öne sürer. Demokratlık ise dış gerçekliğin 'doğasını' bilemediğimiz bir yana, insan zihninin bu gerçekliği ancak çarpıtarak anlayabileceğini, dolayısıyla bilgimizle dış gerçeklik arasında bir müteakabiliyet olmakla birlikte, bunun güvenilir olmadığını kabul eder.

Bu zihniyetlerin her biri insanî değerler konusunda kendi tanımlarına sahiptir. Diğer bir deyişle hepsi de adalete, eşitliğe, özgürlüğe ve kardeşliğe kendince sahip çıkar ve böylece çeşitli ideolojilerin yolunu açar. Ne var ki her zihniyet için bu değerlerden biri vazgeçilmez, olmazsa olmaz niteliktedir. Ataerkillik için adalet, otoriterlik için eşitlik, relativizm için özgürlük ve demokratlık için kardeşlik... Çünkü bu nitelikler 'tatmin' olmadığı anda, o zihniyetin sistem kurucu özelliği işlevsiz kalır ve bütün diğer kabuller meşruiyet temelini yitirir.

Bu fazlasıyla kuramsal veya felsefî görünebilecek konu, aslında evlilik ve iş ilişkilerinde olduğu üzere bir yönüyle gündelik hayatın göbeğinde yer aldığı gibi, siyasetin ve kamusal alan düzenlemesinin de temelidir. Örneğin toplumsal yapıya geldiğimizde, 'yatay ve dikey çoğulculuk' açısından zihniyetlerin belirgin biçimde farklı norm ve idealleri olduğunu görmek mümkündür. Ataerkillik hiyerarşik ve heterojen bir toplum öngörür. Otoriterlik ise hiyerarşik ve homojen... Öte yandan relativizm eşdüzeyle ve homojen bir toplumu, demokratlık ise eşdüzeyle ve heterojen bir toplumu hayal eder.

Bu perspektiften bakıldığında Doğu ile Batı'nın farklılığını, mezhep ayrışmalarını, Avrupa'daki İslamofobiyi ve bizdeki İslamcılık/sekülerleşme tartışmasını anlamak muhtemelen daha mümkün olabilir...

Zihniyet konusunda meraklılar bir özet değerlendirme olarak, benim Patika Yayınları'ndan 'İdeoloji ve Modernite' veya İletişim Yayınları'ndan 'Batıyı Anlamak' adlı kitaplarımın ilk makalesine bakabilirler. Zihniyet

analizinin nasıl kullanılabildiğine ilişkin de yine Patika'dan çıkan çalışmalar ya da 'Batıyı Anlamak' ve 'Türkiyeyi Anlamak' kitapları ilginç bulunabilir. Tarihsel ve felsefi açıdan bu geniş alana derinlemesine bir giriş yapmak isteyenler için olmazsa olmaz çalışma ise İlkay Sunar'ın 'Toplum ve Düşün'üdür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratlık

Etyen Mahçupyan 2012.09.09

Toplumların ve kültürlerin geniş sürelerle yayılan ve belirgin bir çevre üreten devamlılıkları olduğunu gözlemleyen bazı düşünürler, zihniyet kavramının eşğine gelmişlerdir.

Bizde Ülgener, Topçu, Meriç, Tanpınar ve Mardin bu alanda derinlikli tespitler sundular. Batı'da ise bu zihinsel zeminin farkında olup ona en fazla yaklaşanlardan biri Foucault oldu ve 'epistem' sözcüğüyle karşılık aradı. Foucault'un seçtiği sözcük, onun da doğru çıkış noktasını fark ettiğini gösteriyor, çünkü epistem doğal olarak epistemolojiden gelen bir 'kısaltma'. Yani zihniyet denen şeyin dışımızdaki gerçekliğe ilişkin nasıl bilgi ürettiğimizle doğrudan bağlantılı olduğunu ima ediyor.

Ne var ki Foucault epistemlerin varlığına işaret etmekle birlikte, ne onların olası sayısı ne de aralarındaki geçişlilik hakkında pek bir şey söylemiyor. Oysa eğer epistemoloji ve sosyopsikolojiyi bir arada düşünürseniz, hem zihniyet kavramını insanın evrimsel macerasının içine oturtmak hem de bir zihniyetten diğerine nasıl geçildiğini anlamak mümkün hale geliyor. Her dönem ve her kültürde bireysel düzeyde bütün zihniyetlerin ve aralarındaki her türlü eklemleşmenin örneklerini bulmak mümkün. Ancak söz konusu dönem ve kültüre anlamını, meşruiyetini ve değerini veren bir egemen zihniyet söz konusu. Siyaset ise bu zihniyetten beslenen ideolojiler arasındaki rekabetten besleniyor. Ne var ki egemen zihniyetin, değişen dış gerçeklik karşısında toplumsal adaptasyona rehber olamadığı durumlarda, bu adaptasyonu yapmaya daha elverişli gözüken zihniyetler bireysel düzeyde kalmayıp toplumsal düzleme sığıyorlar. Zaman içinde eski ve yeni zihniyetler arasında farklı eklemleşmeler ortaya çıkıyor ve çoğu zaman yeni zihniyetin ağırlığının arttığı bir melezleşmenin o toplumdaki egemen zihniyeti oluşturduğunu görüyoruz. Yeni zihniyetin bu yükselme süreci aynı zamanda o zihniyetten beslenen ideolojilerin de ortaya çıkmasına tanık oluyor. Böylece geçiş döneminde siyaset, bir yandan eski ve yeni zihniyetler arasında ama hemen sonrasında da yeni zihniyetin farklı ideolojileri arasında yaşıyor.

Bugün modernliğin miadını doldurduğu bir noktadayız. Özellikle kimlik, vatandaşlık ve ahlak meseleleri, modern tahayyülün bugününün dünyasını taşımakta zorlandığını gösteriyor. Modernlik ise belirli bir zihniyetten, relativizm ile otoriterliğin kendine özgü bileşiminden besleniyor ve dolayısıyla aslında asıl bu iki zihniyetin krizini yaşıyoruz. Nitekim söz konusu zihniyetlerin 'çocukları' olan liberalizm ve sosyalizmin küresel cazibeleri çoktan sönmüş durumda. Bu kriz doğal olarak diğer iki zihniyeti ön plana çıkarıyor... Modernliğin bastırdığı, kamusal alanın dışına ittiği ve aşağıladığı ataerkil zihniyet şimdi kendisine yeniden alan bulurken, bu zihniyetin en kadim ideolojileri olan dinler yükselişe geçiyorlar. Bugünün İslamcılık tartışmasını anlamlı kılan arka plan da bu... Modernliğin krizi sayesinde önünde ufuk bulan diğer zihniyet ise demokratlık. Ne var ki demokratlık binlerce yıldır egemen olmamış, antropolojik örnekler dışında belirli bir döneme veya kültüre

damgasını vurmamış bir zihniyet. Dolayısıyla geriye doğru gidildiğinde sadece belirli düşünürlerle veya kısıtlı bazı deneyimlerle sınırlı. Diğer bir deyişle, ideolojileri henüz üretilmemiş bir zihniyetten söz ediyoruz. Bugün Bauman veya Barber gibi düşünürler, örneğin 'cumhuriyetçilik' çerçevesi içinde demokratiğin ideolojisini yaratmaya çalışsalar da bunların henüz çok cılız çabalar olduğunu söyleyebiliriz. Bu arada örneğin Mouffe veya Laclau gibi düşünürlerin ise demokratiikle pek ilgilerinin olmadığını, modernliğı ihya peşinde bir liberal/sosyalist sentez aradıklarını görmekte yarar var.

O nedenle bugünün tartışmalarında asimetrik bir durumla karşı karşıyayız: Modernlik liberalizm ve sosyalizmle sahada yer alırken, post modern durum sadece dinlerin değil, bir yandan da demokrat bireylerin kamusal alana çıkmalarına neden oluyor. İdeolojik planda liberalizm ve sosyalizm karşısında sadece dinler ve dindarlıklar var... Ama zihniyet planında relativizm ve otoriterliğin karşısında, hem ataerkillik hem de demokratiik var. Modern cenah yapılan tartışmaları sürekli olarak ideolojik düzleme çekerek hem esas tartışmanın hâlâ modernlik 'içi' olduğunu kanıtlamak, hem de zihniyet açısından zaten arkaik bulduğu dinleri muhatap almakla yetinmek istiyor. Oysa modernliğin krizinin esası hiyerarşi sorununu tam çözememiş bir toplum yapısında çoğulculuğı yaşatamamasıdır. Buna çare yeniden ataerkilliğin hiyerarşisine dönmek değil, muhtemelen demokratiğin hiyerarşiyi dönüştürerek yayan anlayışını benimsemek olacaktır.

Çoğulculuğun iki türünden biri olan ataerkil cemaatçiliğin bugünün küresel, iç içe geçmiş, 'dijital' dünyasında derde deva olması mümkün gözüküyor. Buna karşılık iletişim ve etkileşimin kendine özgü geçici çözümler ve melezleşmeler yarattığı bir ortamda, akışkan haldeki farklı gruplaşmaların ve hareketlerin çok kimlikli bir geniş spektrum yaratarak çağın ihtiyaçlarına cevap getirmesi daha olası.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratiik2

Etyen Mahçupyan 2012.09.12

Belirli bir zihniyete ilişkin herhangi bir tanımlamaya yeltenmeden önce, hiçbir kişi, grup, kültür veya ideolojinin saf bir biçimde sadece tek bir zihniyetin dışavurumu olmadığını altını çizmek gerek.

Gerçek varlıkların zihinsel zemini, hemen her zaman en az iki zihniyeti bir araya getiren eklemlenmelerden oluşur. Öznenin derinlik kapasitesine bağlı olarak bu eklemlenmeler birer senteze dönüşebilir ve nitekim 'olgun' kültürlerde veya bazı filozofların öğretilerinde bu özellik açıkça görünür hale gelebilir.

Bu tespit demokratiik için de geçerli... Saf ve bütüncül bir biçimde, diğer zihniyetlerden arınmış olarak 'demokrat' bir kişiye ya da kültüre rastlamak mümkün değil ve hiçbir zaman da olmayacak. Nasıl ki örneğin sadece otoriter zihniyeti saf ve bütüncül haliyle ve tek başına taşıyan bir kişi veya kültür yoksa... Öznel, ister tek bir insan veya bir topluluk, kültür ya da fikir hareketi olsun, farklı durumlar, alanlar ve konularda, ayrıca farklı baskı ortamlarında farklı zihniyetleri ima eden davranışlarda bulunurlar. Dolayısıyla her kişi, kültür, ideoloji biriktir ve onun zihniyet analizi yapılabilse de, herhangi bir zihniyet eklemlenmesinden hareketle kuramsal olarak hakiki varlıkların karmaşıklığına ulaşamaz.

Ancak yine de her zihniyeti saf haliyle bir referans olarak bilmek, kavramak ve kullanmak, anlamaya yönelik çok önemli bir araç. Diğer zihniyetler gibi demokrat zihniyetin dayanağı da dış gerçeklik hakkında yapılan ve sınamaya açık olmayan zımni kabuller... Sosyopsikolojik açıdan demokrat tutum sergileyen birçok kişi bu kabullerin farkında bile olmayacak, ancak hayata gelişinden itibaren dış gerçeklik karşısında geçirmiş olduğu adaptasyon süreci, üzerinde düşünmediği halde, ona bu tutumun doğru ve doğal olduğunu ima edecektir. Ancak eğer amacımız kendimiz dâhil, gerçekliği 'anlamak' ise, zihniyetleri ve dolayısıyla demokratlığı bir epistemolojik 'cevap' olarak irdelemek gerekir.

Demokrat zihniyetin dış gerçeklik karşısındaki duruşu, Kant'ın epistemolojik varsayımını çağırıştırır. Hume'un nedenselliği bir alışkanlığa indirgeyen güçlü argümanı karşısında insan zihninin işlevselliğini korumak isteyen Kant, insan zihninin kendine has içsel kategorilere sahip olduğunu ve bunlar üzerinden/sayesinde dış gerçekliği 'anladığını' savundu. Buna göre nedensellik, gereklilik, sınırlılık, karşıtlık gibi kategoriler bizim zihnimizde varlar ama dış gerçeklikte var olup olmadıklarını bilmiyoruz. Ama zihnimizin kategorilerini kullanarak dış gerçekliğe tekabül eden bir düzenek hayali yaratabiliyoruz. Dolayısıyla insan zihninin olası namütenahi zihinlerden sadece biri olduğunu ve dış gerçekliği bu zihnin içinden algılamaya mahkûm olduğumuzu kabul etmek durumundayız. Zihnimiz dış gerçekliği ancak kendince anlayabilir ve bu da dış gerçekliğin çarpıtılmasını zorunlu kılar. Başka bir ifadeyle zihin, aksi halde anlayamayacağımız gerçekliği çarpıtarak kendi kategorilerine uyumlu kılar ve 'bizim için' anlaşılır hale getirir... Ancak bunu yaparken gerçekliği hangi yönde ve ne kadar çarpıttığını bilemeyiz.

Bu çıkış noktası bize iki temel önerme sunar: Birincisi, dış gerçekliğin gerçek doğasını hiçbir zaman 'dışımızda var olduğu şekliyle' anlayamayacağız. Dolayısıyla madde/ruh ikilemi insan için tümüyle spekülatif olup bir inanma meselesidir. İkincisi, zihnimiz gerçekliği çarpıtarak anlaşılır kıldığına göre, gerçekliğin az veya çok bizim anladığımız haliyle var olduğunu da iddia edemeyiz. Üstelik ne kadar iyi anladığımıza dair nesnel bir araca da sahip değiliz ve hiçbir zaman da sahip olamayacağız. Öte yandan yapılan icatlar, çalışan makineler, çeşitli öngörülerimizin tutması, dışımızdaki gerçekliği bir biçimde 'doğru' anladığımızı da kanıtlar. Demek ki gerçekliğin bizatihi kendisini anlama olanağımızın olmamasına karşın, zihnimiz o gerçekliği anlaşılır kılan bir mekanizmaya sahiptir. Sonuç, gerçeklikle zihnimizdeki kurgu arasında bir müteakabiliyet ilişkisinin olduğudur. Ancak bu, zihnimizdeki her kurgunun dış gerçekliğe tekabül ettiğini göstermez... Dahası aynı durum karşısında farklı kişiler farklı 'doğrular' öne sürebilmektedir. Soru, böyle bir durumda doğru tutumun ne olduğudur...

Demokratlık, kimsenin doğruyu güvenilir biçimde bilemeyeceği bir dünyada, 'doğru' toplumsal kararların nasıl alınabileceğine ilişkin bir cevaptır. Bir toplumun bütün üyeleri aynı kanaatte olsalar bile, bu üzerinde anlaştıkları sonucun 'doğru' olduğunu kanıtlamaz. Çünkü hepsi de aynı yanılmanın içinde düşünüyor olabilirler. Dolayısıyla azınlık görüşleri son derece kıymetlidir ve olası bir çoğunlukçu yanlış düzeltebilmenin tek referansıdır. Öte yandan herhangi bir doğruda anlaşıldığı takdirde, bunun hükmü ancak geçici olabilir, çünkü hem kişiler fikir değiştirebilirler, hem de o topluma yeni gelenlerin farklı fikirleri olabilir. Sonuç olarak demokratlık, kendi toplumsal yapımızı da içeren bir biçimde, dış gerçekliğe ilişkin olarak ancak öznel ve geçici 'doğrular' üretebileceğimizin bilincine varılmasıdır. Diğer bir deyişle gerçeklik karşısında haddini bilmenin içselleştirilmesini ifade eder...

Demokratlık3

Etyen Mahçupyan 2012.09.13

Bilemediğimiz bir kaderin veya iradenin cilvesi olarak içine doğduğumuz ve adapte olmak zorunda olduğumuz 'gerçekliğe' bakarken, seçebileceğimiz yollardan biri bu gerçekliği hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğimizi, insan olmanın sınırlılığına razı gelmemiz gerektiğini baştan kabul etmektir.

Bu durumda bulduğumuz ya da keşfettiğimiz gerçekler ancak kendi zihnimizde bir anlam ifade edecek, ama gerçekliği ne derece doğru tanımladığı hiçbir zaman bilinemeyecektir.

Demokratlık, bu temel varsayım altında, insan zihninin yanılabilirliğini ve farklı insanların farklı algılamalar sergileyebileceğini de hesaba katan, bir 'bilme' ve 'toplumsal düzenleme' yolu önerir. Birincisi, ne denli çoğunlukçu bir zemine dayansa bile bilgimizden emin olamayacağımıza göre, fikirlerin çoğulluğunu korumak ve desteklemek hayati bir koşul olarak algılanır. Bu nedenle azınlık görüşlerinin kaybolmaması için itina gösterilir. İkincisi, kendi öznel doğrumuzu üretmek için kullanabileceğimiz zeminin olabildiğince geniş tutulması gerekecektir ve bu da katılımın teşvik ve davet edilmesini ima edecektir. Üçüncüsü, görüşler ancak tartışma içinde olgunlaşıp derinleşebilirler. Dolayısıyla görüşlerin üstünkörü mukayesesi değil, ancak ikna süreçleri sonucu varılan kararlar tatmin edici ve işlevsel olacaktır. Dördüncüsü, kişilerin olabildiğince çoğulcu bir çerçevede görüş üretebilmeleri, herkesin olabildiğince tüm bilgiye erişebilmesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle şeffaflığın sağlanması, bilginin yaygınlaştırılması temel bir kriterdir. Beşincisi, hayatın doğal hiyerarşisi içinde her türden bilgi, farklı hiyerarşilerin yönetim katmanında yoğunlaşır ve saklı kalma kapasitesi edinir. Bu eğilimi kırmak üzere yetki kullanan her unsurun tüm topluma ve kesinlikle her ilgilenene hesap verebilmesini sağlayan bir sistem kurulmalıdır. Altıncısı, toplumsal çeşitlilik ve dinamizm dikkate alındığında, bilginin yerelde çok daha hızlı değiştiği, veri zenginliğinin esas yerelde genişlediği açıktır. Bu durumda olabildiğince adem-i merkezi sistemlerin geliştirilmesi ve yerelde üretilen fikirlerin hayata geçmesinin önü açık tutulmalıdır.

Bu ilkesel önermeler, demokratlığın temel algısını yansıtır: Güvenilir bilgimizin olmadığı, her türlü bilginin ancak öznel ve geçici olduğu bir dünyada yapılması gereken, her konuda isteyen herkesin toplumsal bilgi üretimini etkileme şansını artırmak ve özellikle herhangi bir karardan etkilenecek herkesin o karara müdahil olmasını sağlamaktır. Çünkü bilginin bizatihi öznel olduğu bir durumda, herhangi bir bilgiye dayanan toplumsal kararın işlevselliği ve meşruiyeti, o kararın benimsenme ve içselleştirilmesiyle doğru orantılıdır ve bu da tüm yukarıdaki ilkesel önermeleri zorunlu kılar.

Zihniyet göz ardı edildiğinde kavramlar ruhunu kaybeder... Örneğin bugünlerde herkes şeffaflığı savunuyor. Özellikle otoriter bir sistem altında yaşıyorsanız bundan daha doğal bir şey de olamaz. Ancak şeffaflık araçsal öneme sahip, karşı çıkılmasında anlam olmayan, hatta moda olduğu için savunulan bir ilke olarak ortaya sürülebiliyor. Oysa demokratlık için şeffaflık ve yukarıdaki ilkesel önermelerin her biri, herhangi bir 'sahiplenilebilir' bilgi ya da toplumsal sistem üretebilmek için hayatidir. Eğer bu önermelere uygun davranılmıyorsa, toplumsal düzlemde üretilen ve önerilen hiçbir bilgi veya sistemden emin olamazsınız, onun kalıcılığına güvenemezsiniz.

Demokratlığın neşet ettiği bilgi anlayışı, 'ideal' bir toplum yapısının olmadığına altını çizmekle kalmaz, işlevsel herhangi bir yapının kurulabilmesi için de çoğunlukçuluğun yeterli olmamak bir yana, saptırıcı ve zararlı karakterde olduğunu ima eder. Doğruyu bilmemek bizi birbirimize mahkûm ederken, kendi öznel ve geçici doğrularımızı üretmek de, olabildiğince geniş ve özgür bir konuşma iklimine ihtiyaç duyar. Bu nedenle demokrat zihniyetin toplum tasavvuru, eşdüzeyle ve heterojen bir çoğulluğun engellenmeyen arayışı üzerine oturur.

Böyle bir tahayyül içinde özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik gibi evrensel ilkeler kendine has anlamlar kazanır. Belirtmek gerekir ki hiçbir zihniyet esasta bu ilkelere karşı çıkmaz, ama her birinde içerikler farklı tanımlanır. Demokratlık açısından kardeşlik olmazsa olmaz zemindir. Çünkü doğruların olmadığı ve çoğunluğa teslim edilemeyeceği bir dünyada birlikte yaşamının tek koşulu, bu yönde gösterilecek iradedir. Diğer ilkeler bu zemini desteklemek üzere konumlanırlar... Özgürlük bir birey/toplum ilişkisidir ve her kişinin kendi çevresi içinde, onunla birlikte istediği gibi yaşamasını ve kendisini geliştirebilmesini ifade eder. Diğer bir deyişle toplumsal çevreden bağımsız bir bireysel özgürlük olmadığı gibi, kişiyi bazı üst normlarla tanımlayan bir toplumsal özgürlük de olamaz. Eşitlik, çoğulluğun taşınması, farklılaşmanın aynı derecede herkes için mümkün olmasıdır. Adalet ise, kardeşliğin sürdürülebilir kılınmasını sağlayan, sürekli irdelemeye açık, üzerinde mutabakata varılmış geçici bir denge mekanizmasıdır.

Demokratlık bugün 'yükselen' zihniyet... Egemen olup olamayacağını bilemeyiz. Ama diğer zihniyetlerle arasında melez kurguların oluşacağı kesin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nihayet savaş

Etyen Mahçupyan 2012.09.16

Egemen zihniyetin sorunları çözmekte zorlandığı durumlarda, bazen yeni bir zihniyetin tomurcuklanmasına tanık oluruz. Kürt meselesinin geldiği tıkanma noktası da, birçoğumuzu umuda sevk edecek şekilde demokrat bir süreç alternatifini gündeme getirmiş ve AKP hükümeti fazla komplekse kapılmadan yüzünü bu yöne dönmüştü. Referanduma parti kapatmayı neredeyse imkânsız kılan bir maddenin konmak istenmesi, PKK ile yapılan Oslo görüşmeleri ve Habur üzerinden bir PKK grubunun Türkiye'ye dönmesine izin verilmesi, meselenin konuşma ve siyaset ile çözülebileceğini ima ediyordu.

Ancak her yeni zihniyet belirsizlik, korku ve direncin de habercisidir. Özellikle daha demokratik bir kamusal alana doğru gidilmekteyse, eski zihniyetin egemen aktörleri kontrolün ellerinden kaçacağını öngörüp süreci dizginlerler. Toplumsal cenahta yaşanacak çoğullaşmanın kendileri için risk oluşturduğunu fark ederler. Demokratik çözüm sürecinin kaçınılmaz olarak taviz verme anlamına gelebileceğini, hatta tabu haline getirdikleri 'milli' pozisyonlardan vazgeçmelerine neden olabileceğini gördükçe, çözümden korkmaya başlarlar.

Böyle durumlarda tarafların eski zihniyetlerine daha da büyük bir ihtirasla sahip çıktığına tanık oluruz. Yeni yolun belirsizliği ve içerdiği tehditler, aktörlerin eski zihniyete yapışmalarına ve paralyze olmalarına yol açar. Türkiye'de de böyle oldu... AKP de PKK da çözümden korktu ve çözümü rakibin çözümsüzlüğe itilmesinde aradı. Hükümet PKK'ya ve dolayısıyla BDP'ye güvenilemeyeceğine karar verdi ve hiç de haksız değildi. Ama çare olarak PKK'nın askerî açıdan zayıflatılmasını hedefleyen bir anlayışa kaydı. PKK ise karşısında tahmin ettiğinden daha 'yumuşak' bir görüşmeci buldu ve konuşarak varılacak her çözümün Kürt siyaseti üzerindeki hegemonyasını zayıflatacağını gördü. Ancak savaşarak elde edilecek tavizler PKK'nın gücünü korumasını sağlayabilecekti.

AKP ile PKK arasındaki siyasi simetri, hayal ettiğimiz ama aslında hayli yadırgadığımız demokrat zihniyetin eşiğinde bizi durdurdu ve çok iyi bildiğimiz, kendimizi içinde rahat hissettiğimiz otoriter zihniyete geri döndürdü. Üstelik şimdi karşı tarafın demokrat olmadığının bilgisiyle, her iki taraf da kendi otoriter yaklaşımını daha meşru sanıyor ve bunu bir siyaset olarak açıkça öneriyor. Kimseyi suçlayacak halimiz yok... Savaşı barıştan daha fazla biliyoruz ve savaş halinde kendi tutumumuzdan çok daha eminiz. Demokratlığı beceremeyen ve beceremediği oranda suçu karşı tarafta arayan kendimiziz.

Somut olarak bakıldığında AKP ile PKK arasındaki siyasi simetri açık: PKK'nın hiçbir uygulaması veya şiddeti bir 'siyaset' olarak kullanması, hükümetin Kürtçe ve yerel yönetimler konusunda reform adımları atmamasının mazereti olamaz. Buna karşılık AKP'nin reform adımları atmada çekingenliği ve direnci de, PKK şiddetinin mazereti olamaz. Her iki aktör de diğeri tarafından itilerek, mecburen sıkıştıkları bir pozisyonda değiller. Aksine tercih imkânları olmasına rağmen demokrat bir yolu, konuşmayı ve buradan üretilecek bir toplumsal meşruiyeti bilerek seçmiyorlar. Onun yerine karşı tarafı daha da otoriterleşmeye teşvik edecek, savaşı kalıcı bir ruh haline dönüştürecek, karşılıklı cinayetleri normalleştirecek bir 'stratejiyi' sahipleniyorlar.

Savaşın barışa bu denli doğal bir biçimde tercih edilmesi, savaş yoluyla barışa ulaşılabileceğine ilişkin araçsal ve ahlaksız argümanların sıradanlaşması, bu ülkedeki herkesi bir kez daha düşünmeye davet ediyor. Şiddete, öldürmeye bu kadar yakın olmak, konuşmaktan ve paylaşmaktan bu denli ürkmek nasıl açıklanabilir? İnsanî açıdan yücelttiğimiz bütün normları, her sorunu kolayca 'millileştiren' otoriter ideolojiler sayesinde ezip geçtiğimizi görmek o kadar zor olmamalı...

Ama tam da böyle yapıyoruz. Her cinayetin bir faili ve mağduru var ama ne yazık ki her ikisi de aynı zihniyetin, ölmeyi ve öldürmeyi onaylayan bir yaklaşımın taraftarı ve destekçisi. Gücü anlamlı ve meşru bulan, güçle elde edilen hakları sorgulamayan bir kültürden geliyor ve bu kültürü hamasetle yâd edip yücelttiğimizde aslında kendimizi kandırdığımızı bile görmüyoruz.

Bu dehlizden çıkmak için uğraşanlar yok değil... Geçmişte de olmuş ama şiddetin toplumsal cazibesi karşısında yenilmişlerdi. Bu kez de farklı olmayabilir...

Çünkü siyasi basiretin önkoşulu toplumsal önyargılarla yüzleşilmesidir. Türkiye ise o noktaya henüz geliyor.

Demokratlığa doğru bir zihniyet değişimi samimiyete muhtaçtır. Bizim insan, devlet ve tarih tahayyülümüz ise hâlâ miras aldığımız rahatsızlıklarla muzdarip....

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol'un demokratlığı

Etyen Mahçupyan 2012.09.19

Geçen yüzyılın son çeyreğinden itibaren, modernliğin sıkışması ve çözüm üretme kapasitesinin daralması ile birlikte demokrasi popüler hale geldi. Herkes kendisini demokrat olarak görmeye, karşındakileri demokrasiye davet etmeye başladı.

Ama bu durum söz konusu kişilerin demokrat oldukları anlamına gelmiyordu... Çünkü zihniyetler bizim kendimizi nasıl gördüğümüzle ve niyetimizle değil, başkalarının bizi nasıl algıladığıyla, dolayısıyla davranışlarımızla alakalıdır. Sanıldığıının aksine 'demokrat fikirler' yoktur. Fikirlerin nasıl bir zihniyet içinde savunulduğu belirleyici olur ve başkalarında belirli bir algı oluşturur. Buna paralel olarak, zihniyetler somut görüşleri tetiklemezler, ama davranışın ima ettiği ilkesel bir bakışı yansıtır. Örneğin idam cezasına taraftar olmak veya olmamak bir zihniyeti ifade etmez. Oysa bu taraftarlığı 'nasıl' ve 'niçin' yaptığımız sorusunun cevabı doğrudan zihniyete gönderme yapar.

Türkiye'de solcular kendilerini bu yanlış niyetle demokrat sayarlar. Sahip oldukları fikirlerin bizatihi kendisinin onları demokrat yaptığını düşünürler. Bu durumda o fikirleri nasıl savundukları, nasıl siyasete dönüştürdükleri anlamını yitirir. Bu bakış bazı sol grupların saldırgan tutumunu açıkladığı gibi örneğin PKK şiddetine 'anlayışla' bakmalarının zihni temeline de işaret eder: PKK'nın konumu haklı bir davaya dayandığı için siyaseti de kendiliğinden doğru olarak kabul edilir ya da en azından yanlış olarak görülmez. Çünkü Kürtlerin yaşadığı gerçekler, Kürt siyasetini yürütenlerin yaptıklarının doğru veya yanlış olmasını ikincil kılmaktadır. Böylece şiddet uygulayan bir siyasi hareketin desteklenmesi 'demokratlık' olarak sunulabilmekte ve bu desteğin nasıl ifade edildiği de önemli olmaktan çıkmaktadır.

Ne var ki hayat bu denli basit değil, çünkü hayatta çok çeşitli mağduriyetler var ve aralarında bir önem sıralaması yapmak zorunda kaldığınızda 'haklı' ve 'doğru' bir konum bulmak hiç kolay olmayabilir. Ayrıca herhangi bir sosyal grubun tümüyle mağdur olduğu ya da başkalarına veya kendi içinde bazılarına mağduriyet yaşatmadığı örnek yok gibi... Dolayısıyla kendinize sarsılmaz ve güvenilir bir 'demokrat' pozisyon aramaktaysanız, aynı şekilde sarsılmaz ve güvenilir bir kriter de sahip olmanız gerekir. Öyle ki her durumda hangi mağduriyeti daha fazla önemseyeceğinizi ve hangilerini tamamen önemsiz sayabileceğinizi bilin... Nitekim sosyalizm bir ideoloji olarak solcuların kendilerini güvende hissedecekleri anlam dünyasını sunar. Onlara nereden gelip nereye gittiğimizi, geleceğin kaçınılmaz olarak nasıl bir dünyaya karşılık geldiğini söyler. Böylece geleceğin ışığında bugünü değerlendirme şansınız olur ve bugünün siyasetleri arasında doğru tercihler yapmak, doğru mağduriyetleri desteklemek mümkün hale gelir.

Sosyalist sol, ama az veya çok bütün solcular için 'demokratlık' söz konusu ideolojik konumun sahiplenilmesiyle kendiliğinden edinilen bir vasıftır. Sosyalizmin 'bilimsellik' iddiası, bu ideolojiyi gerçekliğe ilişkin tek doğru açıklama olarak gösterdiği ölçüde, tüm olumlu niteliklerin de yine bu dünya görüşünde toplanmış olmasını doğal hale getirir. Sonuç olarak solcular salt bazı görüşleri sahiplendikleri ve bu görüşlerin 'bilimsel' bir analizin sonucu olduğuna inandıkları için, kendilerini 'demokrat' olarak görürler.

Oysa bu tutumun kendisi zihniyete dair bazı ilkesel kabulleri açığa çıkarır ve bunlar solun içinde aktığı ana damarın otoriterlik olduğunu ortaya koyar. Dışımızdaki gerçekliği, üstelik geleceği de 'doğru' öngörecektir şekilde bildiğini sanmak, elinizdeki ideolojinin yeterliliğine ilişkin sorular bir yana, insan zihninin bu kapasiteye sahip olduğunu varsaymayı gerektirir. Bu ise insan zihninin gerçekliği var olduğu gibi kavrayabileceğini ima eder. Herkesin aynı gerçekliği farklı algılaması durumunda ise, kimin haklı olduğunu eylemin başarısı ölçecektir, çünkü başarılı olan eylem gerçekliğin yasalarına uygun olduğunun da kanıtıdır. Eylemin başarısını bu denli kritik hale getiren bir anlayışta iseniz, artık o eylemin ahlaki ölçütlerini bir miktar göz ardı edebilirsiniz... Diğer bir deyişle, güç kullanımı, çatışmanın beslenmesi ve doğrudan şiddet sizin için ilkesel bir anlam ifade etmekten çıkar ve eylemin yararlılığı, yani hizmet ettiği hedef çok daha önemli hale gelir. Eğer o hedefin doğruluğuna inanıyorsanız, kullandığınız siyasi yöntemin ahlaki zaafalarını da önemsemezsiniz.

Bugün laik kesimdeki solcu aydınların hemen hepsi otoriter zihniyetin taşıyıcısı... Şiddete karşı öznenen bağımsız ilkesel tutum alamadıkları gibi, Kürt meselesinin müzakere ile çözülmesini savunurken Kürt toplumu içindeki müzakere ihtiyacını görmezden gelebiliyorlar. Çünkü Kürtlerin siyasi ve toplumsal çoğulculuğunu

korunması ve desteklenmesi gereken bir nitelik olarak değil, asıl mücadeleyi zayıflatacak bir ayak bağı olarak görüyorlar. Doğruların bilindiğinin varsayıldığı bir durumda çoğulculuğun zararlı addedilmesi şaşırtıcı değil. Sovyetler ve onun uydusu olan toplumlar bunu yeterince yaşadılar. Bizimkiler ise hâlâ o noktadalar...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberallerin demokratiği

Etyen Mahçupyan 2012.09.23

Modernliğin yükseldiği, dünyayı barışa götürme kapasitesinin varlığına inanıldığı dönemlerde, liberaller kendilerinden emindiler.

Karşılarında yer alan sosyal demokratların sosyal haklar ve gelir dağılımı türünden eşitlikçi söylemleri, liberalizmin geniş felsefi dağarcığı karşısında çok zayıf kalıyordu. Sağ ve sol muhafazakar uçlar ise özgürlük karşıtı konumlarıyla ahlaki açıdan zaaf içindeydiler. Demokrasinin gelebileceği son aşama liberal demokrasi gibi gözüküyordu ve piyasa sistemine paralel olarak 'tüketicilere' olabilecek en adil ve eşitlikçi özyönetim sistemini sunuyordu. Kimse tüm isteklerini iktidar kılamıyor, ama iktidarda herkesten bir pay bulunuyordu... Liberaller kendiliğinden 'demokrat' olduklarını düşünmekteydiler.

Ne var ki 20. yüzyılın son çeyreği, liberal demokrasinin kimlik talepleri karşısında sıkışmasına neden oldu ve onu vatandaşlık konusunu bile tam olarak çözememiş olduğu gerçeğiyle karşı karşıya getirdi. Ancak asıl darbe küreselliğin taşıdığı göçmenlerle birlikte geldi: Liberalizmin sadece kültürel homojenliğin korunabileceği toplumlarda anlamlı bir sistem önerebildiği ortaya çıktı. Ancak bu türden bir homojenlik varsa, bireysel farklılıklar zenginliğe dönüşebiliyordu. Kültürel farklılığı taşıyan insanların kendi cemaatlerinin dışında durarak 'bireyselleşmeleri' gerekiyordu, çünkü dışardan gelenlerin cemaatsal hayatı kültürel çoğulluk yaratırken kamusal alanın bölünmesini, parsellenmesini ifade ediyordu.

Liberal dünyanın bireysel çoğulculuğu rahatlıkla taşıırken, cemaatsal çoğulculuk karşısında paralize olması, bu ideolojinin anlaşılması açısından hayati önemde. Her toplumsal sistem bir ahlaki zemin üzerinde oturur. Bu ahlaki zemin kendiliğinden oluşabileceği gibi, zorla da kabul ettirilebilir veya bir tür konsensüsün sonucu da olabilir. Batı modernliği kendiliğinden oluşmuş, tarihsel çatışmaların sonucu olarak ortaya çıkmış bir ahlaki zemine oturmakta. Herkesin paylaştığı ve razı geldiği bir kültürün kuşatması altında yaşıyor. Dolayısıyla ahlaki zemin de bu kendine özgü kültürün uzantısı olarak şekilleniyor. Yani Batı modernliğinin 'ahlaken nasıl yaşayalım' türünden bir sorusu yok. Tevarüs edilen ortak kültürün yaratmış olduğu ahlak, olması gereken norm olarak kabul ediliyor. Bu durumda cemaat oluşturmuş farklı bir kültür, farklı bir ahlak anlamına geliyor ve toplumsal dokunun varsayılan doğallığı bozuluyor. Bu da batı modernliğinin kimlik bunalımını ifade ediyor ve tepki olarak yabancı düşmanlığına, ırkçılığa neden oluyor.

Mesele liberalizmin dayandığı relativist zihniyetin ortak ahlak kurmayı sağlayan bir nitelikte olmamasıdır. Gerçekliği ve zihnimizi maddi olarak tasavvur eden ve dolayısıyla duyularımızın dış gerçekliğe tekabül eden bir bilgi üretebildiğini varsayan bu bakış, herkesin bilgisinin sınırlı ancak doğru olduğunu kabul eder. Öte yandan herkesin deneyimleri farklı bilgiler üretir ve kimse bir başkasının tüm bilgisini kapsayamaz. Bu nedenle kişilerin

bilgileri arasında mukayese yapmak ve birinin diğetine üstün olduğunu söylemek mümkün değildir. Bireysel özgürlüğün sınırı diğeginin özgürlüğü ile tanımlanabilir ancak... Yani eğer birinin kullandığı özgürlük diğeginin o veya başka bir özgürlüğü kullanmasına engel değilse, meşrudur. Danimarka'da İslam'ı tahkir etmeyi hedefleyen karikatürlerin, Hollanda'daki filmlerin ve yeni tedavüle giren provokasyon klbinin liberal ilkeler açısından sorunlu bir tarafı yok. Çünkü Müslümanlar da isterlerse başkaları hakkında karikatür ve filmler yapabilirler. Yani konu bir ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmelidir...

Ne var ki bu yaklaşım liberallerin niçin demokrat olmadıklarının nişanesidir. Çünkü demokratlık öncelikle bize benzemeyenle birlikte yaşama iradesinin beyan edilmesidir. Bu ise, ötekinin nasıl etkileneceğine karşı duyarlı olmanızı gerektirir ve böylece geçici ve öznel, ama ortak çözümler aramak anlamlı olur. Aksi halde kendi çözümünüzü ya çoğunluğa, ya da kendi kültürünüze dayandırmaya yatkın olursunuz ve bunun bir dışlama olduğunu bile fark edemezsiniz. Liberalizm ise farklı kültürler arasında ortak bir ahlaki zemin kurma yeteneğine sahip değildir, çünkü diğet kültürü hiçe sayabilecek bireysel özgürlükleri engellemeye yönelik bir meşruiyet dayanağı geliştiremez.

Homojen kültürlerde ahlaksızlığı engelleyen doğal normlar mevcutken, farklı kültürlerin karşılaştığı ortamlarda bütün kültürleri kuşatabilen ahlaki normlar üretmek liberalizmle mümkün olmaz. Bu nedenle liberaller hukuktan medet umarlar, çünkü toplumun 'üstünde' olduğu düşünölen belirli standartlara ihtiyaç vardır ve hukukun önüne 'evrensel' sıfatını takarak onu kültür-dışı kıldıklarını zannederler.

Ancak bütün bu çabalar, kullanılan payandalar liberalizmi kurtarmaya yeterli gözökmüyor. O nedenle son dönemlerde kendisine 'liberal-demokrat' diyenler giderek artıyor. Oysa bu eklektik kimliğin beslendiğı tutarlı bir ideolojik bütönlük yok. Liberalizmin geldiğı noktayı gördükçe kendi namuslarını kurtarma peşine düşen birtakım aydınlar var sadece...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Balyoz ve Yedi Kilise

Etyen Mahçupyan 2012.09.26

Kast sisteminin en belirgin özelliklerinden biri siyasi alanda bilgi temerküzü, toplumsal alanda ise iradi bilgi sansürüdür.

Karar vermeyi meşru kılan tüm bilginin belirli ellerde ve mümkünse hukuk tarafından korunmuş bir siyaset üstü kurumun içinde toplanması gerekir. Türkiye'de bu kurum Mustafa Kemal'in ölümüyle birlikte ordu oldu... Silahlı kuvvetler millet için neyin doğru neyin zararlı olduğunu bilmesini sağlayacak bilgiye sahipti ve söz konusu bilgi bir devlet sırrıydı. Öte yandan orduya bu payeyi veren Kemalist ideoloji toplumu millete indirgediğı ölçüde, toplumsal çeşitliliğı de gayrimeşru kılmış ve orduyu tekil bir resmi kimliğin koruyucusu haline getirmişti. Dolayısıyla ordu sadece halen yaşamakta olan 'Türklerin' değil, onları da aşan bir hayali ve afaki 'Türk milletinin' çıkarlarını savunmaktaydı. Böylece ordu kendisini geniş bir ufkun önünde buldu ve bin yıl sürmesi beklenen hamleler yapabildi. Böyle bakıldığında darbeler doğal ve basit müdahalelerden ibarettir.

Nitekim Çetin Doğan ilk sorgulamasında, Balyoz davasının konusu olan plan ve senaryoların Cumhuriyet'i koruma ve kollama görevinin gereği olarak hazırlandığını söylemişti. Doğan daha sonra yargı sürecinde de mahkeme heyetine davayı sürdürme 'cüret ve cesaretini' nereden bulduklarını sormuş, nihayet dava sonuçlanırken de savunmasını "vereceğiniz karar hakkınızda hayırlı olsun" cümlesiyle tamamlamıştı. Bu tutumdaki kibrin doğallığını kayda geçirmek gerekir. Tabii karakter farklılıkları da önemsiz sayılamaz ama ordu mensuplarının, aldıkları ideolojik eğitimin sonucu olarak, ellerindeki tahakküm imtiyazını doğal bulduklarını gözlemliyoruz. Çünkü Türkiye'de ordu, Cumhuriyet'in ürettiği toplumsal kast sisteminin siyasi yürütücülüğünü yapıyor ve ideolojik üretim merkezini oluşturuyor.

Bu düzenin küçük harfle başlayan 'cumhuriyet' kelimesi ile pek de bir ilgisinin olmadığı açık. Relativist zihniyetin içinden törpülenerek gelen batıdaki cumhuriyetler, vatandaş temel alan ve vatandaşlığı bu kurucu bireyselleşmiş zemin ile devlet arasındaki 'ilişki' olarak tanımlayan bir yaklaşıma dayanıyor. Dolayısıyla her vatandaş kendisini söz konusu cumhuriyetin sahibi olarak görüyor ve öyle de görülüyor. Toplumsal eşitsizlikler var olsa bile, neyin doğru olduğu sorusuna gelindiğinde hukukun vereceği karar o bireyselleşmiş zemin üzerinde meşrulaşüyor. Türkiye'de ise büyük harfle başlayan, kendine özgü bir Cumhuriyet var... Vatandaş değil, devleti temel alıyor ve vatandaşlığı da kimliksiz bireylerin devlete intisap ederek kimlik kazanması şeklinde tasavvur ediyor. Bu durumda Cumhuriyet'in sahibi de devlet, yani siyasetten etkilenmeyen bir kurumsal yapı olarak tasarlanan ordu oluyor.

Bugün Balyoz davasından hüküm giyenler aslında geniş bir ideolojik ve kurumsal öz-aldatmanın sonucunu yaşayan 'kader kurbanlarıdır'. Çünkü bu insanlar onlara öğretileni yaptılar... Bu öğretilenin bir parçası da kişilik pompalanması yaratıyordu. Dolayısıyla kendilerini bilgili, akıllı vs. de sanıyorlardı ve geçmiş eylemlerin başarısı bu kanılarını güçlendirmişti. Gerçekte nasıl olduklarını hiç anlayamamış ve belki de hiç anlayamayacak olan, bir anlamda zavallı insanlardan, kaybedilmiş hayatlardan söz ediyoruz.

Ama oturup acınacak halimiz yok. Çünkü yaratılan sistem sayesinde bu kast onyıllardır toplum üzerinde güç tahakkümü oluştururken, bunu kişisel imtiyazlara tahvil etti. Bu insanların yaptığı siyasi eylemlerin hukuki karşılığı ayrı şey, ama bir de toplumun enerjisini, katma değerini, hayallerini ve yaratıcılığını emmesi meselesi var. Soru toplumun buna nasıl razı geldiğidir... Alt kastı oluşturan İslami kesimin kendisini batı düşmanlığı, kurtuluş menkıbeleri, uyduruk tarih söylemleri ile oyalaması nedenlerden biridir. Diğer neden ise üst kastın orduyu kuşatan bir sosyolojik yapı oluşturmaması ve bu yapının Cumhuriyet'e geçişle birlikte nemalanıp palazlanırken, üniversite ve medyaya hakim olup yönetimdeki gayrimeşruluğu normalleştirmesidir. Taraf'ta çıkan bir habere göre Van'daki Yedi Kilise'nin restorasyonu için sahibine ulaşılmaya çalışılmış ve İl Kültür Müdürlüğü kimseyi bulamayınca çalışma başlayamamış. Neden sonra 'Kilise'nin Fatih Altaylı'ya ait olduğu ortaya çıkmış ve o da bütün köyün kendilerine ait olduğunu ama olaydan haberinin olmadığını söylemiş. Önce iki nokta: Yedi Kilise gerçekten de yedi adet kilise. Geniş bir bölgeye yayılmış durumdadır. Sahibinin kim olduğunu ise Van'da herkes biliyor. İl Kültür Müdürlüğü'nün sahibi bulamaması kasıtlı bir tutum olabilir ancak. Gelelim asıl meseleye: Acaba Fatih Altaylı'nın dedesi bu kiliselere nasıl sahip olmuş? Oralar hep Altaylı ailesine aitmiş de Ermeniler gelip kilise mi kurmuşlar? O bölgede yerleşik birilerine sorduğunuzda iddiaları şu: Ermenilerin gönderildiği dönemde oraların ağası olan Hüsamettin Altaylı, bölgeye el koymuş. Sonradan oraları birine satmış ama daha sonra sattığı adamın da malına el koymuş...

Hukuk nerdeymiş diye soran olduğunu sanmıyorum... Halen o kastla çevriliyiz. Balyoz davası Cumhuriyet'in sadece bir ayağının ehlileşmesine dönük bir adım. Diğer ayağı hâlâ duruyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)